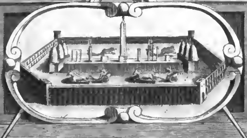

HISTORICA NARRATIO PROFECTIONIS ET INAVGVRATIONIS SERENISSIMORVM BELGII PRINCIPVM ALBERTI ET ISABELLÆ, AVSTRIÆ ARCHIDVCVM.

Et eorum optatissimi in Belgium Aduentus, Rerumque gestarum et memorabilium, Gratulationum, Apparatuum, et Spectaculorum in ipsorum susceptione et INAVGVRATIONE hactenus editorum accurata Descriptio.

AVCTORE
IOANNE BOCHIO S.P.Q.A. A SECRETIS.

LABORE ET CONSTANTIA

ANTVERPIAE

EX OFFICINA PLANTINIANA, APVD IOANNEM MORETVM. CIↃ. IↃCII.

AD PRINCIPES SERENISSIMOS,

AVSTRIÆ ARCHIDVCES,

BVRGVNDIAE ET BRABANTIAE

DVCES

ALBERTVM ET ISABELLAM,

DOMINOS NOSTROS CLEMENT^MOS

Præfatio.

NON inuſitato nec nouo exemplo fecimus, PRINCIPES SERENISSIMI, cùm profectionem ex Hiſpania veſtram, per Italiam & Germaniam, aduentúmq; in Belgium deſcripſimus, ac ſuſceptionem & inaugurationem litteris conſignauimus. Huiuſmodi apparatus ſolemnéſq; pompas, antiquas, recentiores, noſtróque æuo editas in lucem nobis dedit Franciſcus Modius Brugenſis, in illo volumine, quod Pandectas triumphales vocat. Sed vt reliquos omittamus, Ioannis Calueti Stellæ Hiſpani Itinerarium ſumus ſecuti, quo ille Diuorum Caroli Quinti & Philippi parentum veſtrorum per has regiones profectionem ſua lingua complectitur. Videbam enim præter voluptatem, quam Lector ex illa ſcriptione capiebat, hunc etiam fructum percipi, vt cùm dubitaretur de ritibus introitus, de ſolemnitatibus Celſitudines veſtras inaugurandi, aliiſque cærimoniis ac conſuetudinibus, codex ille ſtudioſè quæreretur & euolueretur. Nam paternis veſtigiis non ſecus quàm virtutibus vbique inhærere propoſitum vobis eſſe, non modò ex heroicis actionibus veſtris vidimus, ſed expreſſis

etiam verbis palàm declaraſtis. Quamobrem hoc opus eò gratius fore confidimus,quo propius ad paternam imitationem accedere videbitur.Sed vtinam eâdem quâ inclytus veſter parens ad nouum Principatum fortunâ veniretis;vtinam noſtræ voluntati in vobis ſuſcipiendis, quam habemus ardentiſſimam, facultates reſponderent! Rex pater prouincias introiuit pacatiſſimas; vos eas ingredimini belli flammis conflagrantes. Ille diuites inuenit opibúſque florentiſſimas;vos omnium fortunas inteſtinis hiſce motibus euerſas reperitis. Vidit ille integras, locupletes & refertas; vos mutilas deprehenditis, miſeras perditáſque. Quòd ſi calculum ſubducamus opulentiæ eius æui, rerúmq; vbertatis & felicitatis,cum hoc ſtatu impedito & difficultate,auum illum veſtrum ſæpenumerò & parentem,Belgicarum ditionum facultatibus adiutos, copiis inſtructos, hoſtibus formidabiles, potentes & victores fuiſſe demonſtrabimus; veſtræ Celſitudines ad Belgium liberandum à prædonibus immaniſſimis ex Hiſpanicæ monarchiæ theſauris depromunt,& ſubſidia conferũt, quæ maximus ille Regum frater veſter & cognatus liberaliter ſuppeditat. Quicquid igitur deuotiſſimæ noſtræ ciuitates ad vos excipiendos operæ contulerunt,quicquid votis feruẽtiſſimis impenderunt & ſtruxerunt, id exſpectationi, quam de aduentu veſtro optatiſſimo conceperunt,tribuẽdum cogitate. Etſi enim veſtris meritis (quæ maxima eſſe nemo inficiabitur, ſi generis præſtantiam inſignéſque virtutes & fortunam ſpectemus, qua proximè ad Diuos & Auguſtos acceditis) hos omnes quos edidimus, & maiores triumphos deberi fateamur,vt nullus apparatus nec ludi nec ſpectacula eximio ſplendori,quo ſupra reliquos mortales effulgetis & radiatis, poſſint ſatisfacere, aut gloriam exæquare, qua nulla eſt illuſtrior; ex ipſo tamen triumphi argumento facilè animaduertitis quid à vobis exſpectemus, quid votis flagitemus, quid præſens rerum ſtatus deprecetur & requirat. Pacem exoptamus, pacem petimus & oramus, & vel nobis tacentibus

ipſa

ipſa ſymbola, inſcriptiones & emblemata noſtra pacem rogant expetúntque. Arcus ereximus moléſque triumphales, vt de hoſtibus victis vel reſipiſcentibus glorioſè triumphetis. Nec aliud pegmata noſtra declarant, quàm ſpectacula poſt victoriã, ludóſque apparatiſſimos, quos vobis nunc vouemus. Quæ dum vtrinque fiunt, & ad nos ab hoc bello acerbiſſimo liberandos ſanctas cogitationes & conatus conuertitis, nos iuſtos triumphos ſeriò adornamus; has vobis primitias offerre decreuimus, ea mente & conſilio, vt populi Belgici Principibus ſuis deditiſſimi & fideliſſimi ſtudia & deſideria, quæ perſpecta iam habetis, æternis litterarum monimentis conſecrentur, ne eorum memoria quæ vobis ediderunt, cum materiata ſtructura intercidat, dum debita veſtris virtutibus trophæa marmorea præparantur. Ceterùm ab exceſſu Erneſti præſtantiſſimi Principis, Alberte Sereniſſime, ad tuum ex Hiſpania aduentum, & præfecturam feliciter geſtam, mutatum in iuſtam poſſeſſionem imperium, itinerarium in Hiſpaniam cum ſponſa Regina, reditúmque per Italiam & Germaniam cum coniuge Sereniſſima, optatum in dotalem Principatum ingreſſum, cum rebus in itinere geſtis, inauguratione & ſuſceptione in Belgio veſtra, ea ſerie qua ſunt acta fideliter deſcripſimus. Ex quibus colligetis, ſi Hiſpanicos triumphos & Italicos cum Belgicis cõferatis, ſi quietem diuturnam illarum regionum cum triginta quatuor annorum turbis noſtris, ſi pacem quà florent, cum bello quo atterimur, ſi proſperitatem & opulẽtiam, quibus illæ ornantur, cum afflictis fortunis & inopia noſtra componere vobis libeat, nõ videbitur contemnenda Belgarum gratulatio, ſed aliarum nationum ſpectaculis æquanda. Quis tunc erit plauſus, quod gaudium, quæ hilaritas, cùm veſtras Celſitudines aut victrices ſalutabimus, aut pacatis his motibus concordiæ affectrices & conciliatrices? Hìc mihi pulcherrima verſatur ob oculos Romanorum hiſtoria T. Quinctij Flaminini, cùm auctore Senatu Græcis libertatem Macedonibus victis reddidit;

 non

non enim nisi bello teterrimo hoc confecto liberi vnquam erimus. Et quemadmodum præcone immunes suis legibus Græcos pronunciante, maius erat gaudium, quàm quod vniuersum homines caperent, tantúsque cum clamore plausus est exortus, totiésque repetitus, vt facilè appareret, nihil bonorum multitudini gratius, quàm libertatem esse: sic Belgica tota natio tam insignem gloriæ fructum virtutibus vestris parandum reseruabit. Dum itaque conatus vestros pulcherrimos Deus promouet, nos triumphos instruimus victoriis vestris debitos, hunc ingenij nostri fœtum præmittere decreuimus, vt intelligant omnes gentes, qua Belgæ in Principibus suis excipiendis fide sint & animo; quod ex his auspiciis & inauguratione etiam illi animaduertent, qui præsentes non fuerunt, vt & posteri iudicabunt. Neque aliis hoc opus quàm Celsitudinibus vestris videbatur dedicandum, tum quòd ad triumphos, quos vestræ ciuitates vobis exhibuerunt, eorum etiam descriptio pertineat, tum quòd hæ primitiæ cum imperio vestro natæ, non sint aliò transferendæ, quàm ad ipsos Principes & locorum dominos, præsertim à subdito vobis deuotissimo, nihil aliud in votis habente, quàm vt vobis charus sit, honoríque vestro velificetur. Quod cùm fuerit assecutus, ad reliquas vestrarum Celsitudinum actiones & heroicos successus scriptis consignandos accingetur alacrior.

HISTO-

HISTORICA NARRATIO
PROFECTIONIS
SERENISSIMORVM ARCHIDVCVM AVSTRIÆ, DVCVM BVRGVNDIÆ ET BRABANTIÆ,
ALBERTI ET ISABELLÆ:

Et eorum optatiſſimi in Belgium aduentus, rerúmque geſtarum & memorabilium, gratulationum, apparatuum, & ſpectaculorum in ipſorum ſuſceptione & inauguratione hactenus editorum accurata deſcriptio.

AB Erneſti Archiducis, Principis verè optimi exceſſu è vita, cuius ſanctas de pace cogitationes hoſtes Bataui contemſerant, & æquiſſimas conditiones à ſuperſtite oblatas ſuperbè & contumelioſè reiecerant, animi eius dotes iam defuncti commendabant (ob egregias nimirum plurimasq; virtutes affectuum commiſtione ad res maximas gerendas & ad gloriam conformatas, atque ità temperatas, vt ſpecie quadam diſpares prudentiâ iungerentur, ſeueritas lenitate & benignitate, imperium & poteſtas, alieno à priuatis commodis animo ornaretur, eiuſque ſumma grauitas, multis humanitatis condimentis mitigaretur) Belgij præfectura ad generoſiſſimum, Illuſtriſſimumque Petrum Henriquez de Guſman Fontium Comitem, qui aliquot ante menſibus, cum maximis mandatis à Rege ablegatus in prouinciam venerat, ab Ordinum Conſilio fiduciaria eſt delata, deinde ab ipſo Rege, Principe noſtro clementiſſimo per litteras approbata, vſque ad ſereniſſimi Alberti Auſtriaci Cardinalis ampliſſimi, Proregis Luſitaniæ aduentum, quem in Erneſti fratris demortui locum ſufficere decreuerat. Comes itaque Fontanus adminiſtrationis ſuæ primordia feliciter auſpicatus eſt ab Huenſis opidi in Moſæ ripa ſiti expugnatione; quod cùm à bello vacuum ac nullius partis eſſet, Bataui non ſine perfidiæ inſigni nora, duce Carolo Heraugerio dolo interceperant, & in bona aliena ditionemque ſereniſſimi Eburonum Principis, contra omne ius gentium, & libera vtrique populo commercia, fidemque pactam inuaſerant. Ad quod recipiendum Archidux Erneſtus ductu Comitis Fontani, Principi Electori Erneſto Colonienſium & Leodienſium Epiſcopo, copias auxiliares miſerat; qui poſitis ex vtraque fluuij ripa caſtris, opidum Huenſe arcemque obſederant, & ſubſidia à Comite Mauritio Naſſouio hoſtilis exercitus duce miſſa, celeritate præuerterant. Admotis enim ad muros ſcalis, cæſiſque hoſtibus, qui maturè ſe recipere in caſtrum nequiuerant, primùm opido ſunt potiti; deinde machinis bellicis & maioribus tormentis ex editiori loco in arcem diſpoſitis, ac ſeſquimille ictibus in propugnacula diſploſis, ad deditionem obſeſſos coëgerunt, datis conditionibus pro rei indignitate vt pleriſque videbatur lenioribus, liberi cum armis & impedimentis egreſſus. Non hoc rerum ſucceſſu à pacis rationibus factus eſt alienior Fontani Comitis animus, neque Batauorum hoſtiumque ſociorum concordiæ per litteras poſtulata reiecit. Nam cùm illi à Rege Galliarum, & Britanniæ Regina, quibus fœderis vinculo arctè obſtringebantur, ad omne commercium cum regnis Hiſpaniæ,

in quo

in quo fortunas suas sitas esse non ignorant, interdicendum tollendumque vrgerentur; accedentibus damnis quæ in agro & pecore recenter acceperant, aggeribus tempestate ac maris æstuariis fluminumq; insolita exundatione superatis & perruptis, animumq; ad colloquium de pace ineunda adijcere viderentur; Fontanus hominum, qui Cæsaris honestissimas, ac S. R. Imperij legationes admittere recusauerant, plurimisque Regis optimi ac Ernesti litteris perbenignè inuitati, nihil de ferocia sua solita remiserant, neque ad vllas concordiæ rationes spectare antea voluerant, mutati consilij occasionem amplectendam ducens, rem per internuncios primùm aggredi decreuit, & illorum de pace explorare sententiam. Sed reuersis, quos miserat, grauissimis viris, & relatione eorumdem audita, cùm neque Regij nominis, neque dignitatis rationem haberi, verùm subditos qui à fide & obsequio defecerant, Principem velle excludere ab actione pacis, ac si partes eius nullæ hic essent, intelligeret, colloquio intermisso, cogitationes omnes ad rem bellicam conuertit. Cuius administrationem non rectè posse procedere animaduertens, nisi prius correctâ militari disciplinâ, quàm exercitum in Veromanduos duceret, rebus in agro Luxemburgico bene gestis, locisque receptis quæ Galli cum Batauis ibidem occupauerant, edicto castrensi promulgato; In militem nefarias de Deo Opt. Max. ac beata Virgine, aut sanctorum aliquo voces proferentem, vel minus reuerenter de iis loquentem, loca sacra profanantem, vel ea diripientem, vim aut iniuriam sacerdotibus, sacrisq; Deo virginibus inferentem, ne in opidis quidem arcibusque expugnatis; & in militem matronas virginesque violantem, impuberes iugulantem, captos deditosque contra pacta trucidantem, vel oblata deditione vi aggredientem, vel iis insidiantem, socios deprædantem, mercatores in castra commeantes spoliantem, sine ducis sui aut tribuni venia ad agendas prædas euagantem, ordines vel locum stationis deserentem, priuatas iniurias monomachia vindicantem, scortum in castra secum adducentem, capitis pœnam statuit.

Quibus ità constitutis, rebusque necessariis ad bellum cōparatis, copias in Veromanduos eduxit. Castellettum arcem Galliæ limitaneam, quatriduo expugnauit; aliisque arcibus captis, aliis commeatu & præsidio firmatis, Dorlanum castra mouit, opidumque arcta obsidione cinxit. Dux autem Bullionius collectis viribus quàm potuit maximis equitum peditumque ex nobilitate Gallica, ad opem obsessis ferendam aduolauit. Fontanus præsidiis vallo impositis ad eruptiones obsessorum coërcendas, manus cum Bullionio fortiter conseruit, & insigni de Gallis fusis fugatisque victoria potitus est; cæso Villarsio Galliæ Marescallo cum Sencheuallio eius vicario, & plus minus centum nobilibus, aliisque ordines ducentibus; captis etiam quamplurimis, peditatu ad internecionem deleto. Dum in Gallia hæc geruntur, res non minus feliciter Illustri Comiti Bergensi successit, Ducatus Geldriæ præfecto, qui mandatis Fontani cum Christophoro Mondragonio arcis Antuerpianæ præfecto, cum aliquot turmis equitum & cohortibus peditum ad opidum Comitatus Zutphaniæ Grollam à Mauritio obsessum liberandum accesserat: Sed non exspectato regij militis aduentu, Nassouius motis inde castris retrocessit. Interea Fontanus res omnes comparabat, ad oppugnationē Dorlani necessarias, quod paucis post diebus expugnatum & vi captum fuit, cum magna præsidiariorum strage, quorum vltra mille cadauera reperta sunt, & quàm plurimi nobiles & primarij viri, centuriones & tribuni militares. Dorlano expugnato, munitissimo Galliæ propugnaculo, à maximis Principibus atque exercitibus florentissimis intentato, paucos admodum dies Fontanus intermisit, cùm euocatis vndiquaque maioribus copiis, ad firmissimam vrbem Cameracum castra locat; acceptoque fausto omine è victoriæ nuncio à Bergensi Comite ac Christophoro Mondragonio qui apud amnem Luppiam feliciter pugnauerant, tribus hostium Comitibus captis, vno interfecto; vallis & munitionibus propè vrbem excitatis, arctius eam obsidet, & tormentis maioribus admotis & displosis, paucis post diebus, populi Cameracensis studio & opera recepit. Is enim tam salutis quàm veteris obsequij rationem habens regium militem intromisit, Gallicis præsidiis cum Balignij domino ad deditionem coactis. Ita Comes Fontanus incruentam de vrbe & arce inexpugnabili victoriam est adeptus. Hostis autem Batauus qui copias regias partim bello Gallico, partim vltra

tim vltra Rhenum sciebat distineri impunè aliquid in Brabantia tentandi occasionem oblatam sibi ratus, magnopere rebus suis conferre existimabat, si Liram opidum, paulo plus duobus Antuerpiâ miliaribus, totidemque Machliniâ situm interciperet. Sed quia hæc expeditio potissimum ad Antuerpienses spectar, in quorum maximè gratiam hæc scriptio instituta est, eius narrationem paulò altius repetamus. Heraugerius igitur, qui ducem sese præbuit, ordines eo tempore apud Batauos ducebat, cùm administrante has Belgicas prouincias Alexandro Farnesio Parmæ & Placentiæ Duce, heroë fortissimo, Batavi sociique rebus suis diffisi, ad externa Britannorum auxilia confugerant. Copias itaque misit eius populi Regina cum Roberto Comite Leycestriæ legato, qui principis suæ nomine cautionem à Zelandis Batauisque acciperet, & pro mutua pecunia in sumtum belli data, ac in posterum eroganda, quædam opida loco pignoris Britannici militis præsidio occuparet. Verùm vbi Robertus accepta in potestatem Flissinga & Briela, cum quibusdam opidis, quæ vt erant limitanea, ita perspiciebat ad defensionem potius cõtra classes Regias, quàm ad securitatem Reginæ attributa, in animum induxit prouinciam maioribus præsidiis confirmare, vt vel principi suæ abundè cautum foret, vel si qua ratione, imposito in plurimas ciuitates milite, persuadere illis posset, se nõ ad auxilium, sed ad imperium venisse, ac Regij nominis odio, quo gens illa tum flagrabat, sese per subsidia è Britanniis missa ex defensione principatum affectare, rem aggredi occultis consiliis instituit, quam à feroci populo se nullis conditionibus impetraturum sciebat. Primùm itaque egit cum Theodoro Senoyo legionis præfecto, eiusque partis Batauiæ, quæ Septentrionem spectat, & præmiis hominem ad rem ceteroquin attentiorem eo facilè perduxit, vt omnia præfecturæ suæ opida dediturum & in verba reginæ adacturum se promitteret. Eandem operam pollicentur Carolus Heraugerius, Nicolaus de Maulde, Cosmus de Pescarengiis, cum aliquot coniuratis, de Lugduno Batauorum in Comitis Roberti potestatem redigendo; inter quos conuenerat, vt milites Nicolai, cohortem præsidiariam in ea vrbe habentes, porta quadam occupata Heraugerium cum cohorte instructissima intromitterent. Sed coniuratione antè patefacta quàm ad conatum ducta, Nicolaus & Cosmus cum Iacobo Valmario capite pœnas dederunt, Heraugerius Leycestrij patrocinio elapsus, Batauisque in Comitis gratiam in hac culpa conniuentibus, rebus suis consulendum ratus, ad opidum Bredam capiendum se contulit, nauigio quo fossiles glebæ sole excoctæ (quibus vice lignorum pro igni Bataui vtuntur) vehi consueuere, ita apparato, vt septuaginta milites sub tabulatis tecti cespitibus superiectis à nemine conspicerentur. Proiectæ audaciæ facinus, quod incuria militum præsidiariorum benè illi cessit, qui nauis eius aluum priusquam in arcem intromitteretur, explorare neglexerant. Signo dato per nautam qui intempesta nocte Sinonis partes agebat, insidiatores è latebris educti, vigilibus obtrũcatis arce potiuntur, receptisq; socijs & agminibus conscijs, ciues deditionẽ facere coëgerunt, à præsidiariis fuga turpiter elapsis flagitiosè deserti. Capto opido Illustris. Philippi Auraici Principis patrimonio, qui immunis à bello in Hispania degebat, Heraugerius eidem arcique præficitur. Quamuis autem hoc facinore priorem apud Batauos maculam eluisset, tamen ad ingenium, quod habet inquietum, paulò post reuersus, Bredanam præfecturam velut quæstuosam quandam officinam datam sibi ratus, clandestina cum Regiis quibusdam ministris colloquia per epistolas & per internuncios conscio & auctore Mondragonio primùm habuit. De reconciliatione cum Regia Ma^te deinde cœpit agere, pretium eius beneficij deditionem opidi pactus & pollicitus. Et ne sterilis illi foret interea hæc promissio, Mondragonium rei quam peroptabat credulum, eius exspectatione suspensum detinuit, donec quinque & amplius florenorum millibus in pecunia numerata, & monilibus sponsaliriis, vxorem enim eo tẽpore ducebat, senem emunxisset. Quod si ducibus Batauorum qui summæ rei præsunt, conscijs & consultis ab ipso factum fuerit, siue non ab omnibus huiusmodi sordes militiâ indignas auersantibus probatum fuerit & laudatum, vbi tamen Heraugerius turpitudinis conscientiâ fidem suam si non dubiam esse, saltem non censeri nisi cum exceptione apud Batauos intelligeret, ad castrum & opidum Huense vti dictum est, contra pacta conuenta inuadendum se accinxit. Arce

verò per regios & Eburonum Principem citò recuperata, deditionis formulam, quâ incolumem ad suos receptum impetrauerat, ac litteras Mondragonij, per quas de homine retinendo, atque ad rationes rerum præteritarum reddendas compellendo perscripserat, anteuertit; Et in morem fibri, si vera animalis seu fabulosa historia est, eas partes præmordentis, persequente venatore, ob quas se peti nouit, reditus festinationem ab equitibus comitatui deditorum destinatis, auro obiecto redemit. Et licet altero hoc facinore suspicionis maculam quam antea contraxerat, abstersisse videtur, tamen næuum aliquem adhuc manere sciebat. Ad quem eluendum, cùm à trãsfuga accepisset, Liram opidum Brabantiæ non ita quidem magnum, sed natura loci valloque munitissimum, & ad agendas prædas, agrumque populandum situ opportunum, tum ad omnia commercia per subuectionem Scaldis præcludenda commodissimum, intercipi dolo posse, contractis raptim è vicinis præsidiis octingentorum peditum ac centum viginti equitum copiis, pridie Id. Octob. anno nonagesimo quinto supra sesquimillesimum, insidias propè opidum in agro suburbano concubia nocte locat, primoque crepusculo, portam quà Machliniam versùs iter, duce transfuga adoritur. Pons ad portam præbet aditum, fossæ velut quoddam sepimentum interiectus, non frequentibus vt alibi testudinibus suffultus, sed vnico tantùm eoque exiguo fornice aquæ fluxui peruius, cum muris lateritiis vice propugnaculi vtrinque assurgentibus. Explorauerat transfuga ac indicium fecerat, muri fundamenta, quæ ampliori infrà crassitudine construuntur, sub aquis ita latère, vt iter pedibus ad vallum, accommoda inde accliuitate ascensum facilem præberet. Hoc ergò vadum transeunt vnus & item alter, aliique illorum vestigiis insistẽtes vallo conscenso vigilem corripiunt, hominique strictis gladiis mortem comminantes si vel mutire audeat, vocem metu præcludunt, donec pluribus suorum intra mœnia receptis, ciuium sub porta excubantium stationem inopinato opprimerent, aliquos cæderent, ceteros loco pellerent. Tum effractis portæ claustris machinâ quadam ferrea, quam in eum vsum secum attulerant, reliquus peditatus cum equitatu intromittitur. Ad clamorem & tumultum incolæ excitantur, & accurrunt ad incendium commune restinguendum, vitam & facultates omnes metiuntur fortunâ eius diei. Pugnatur acerrimè, & cum tanta contentione, vt inuasionem fori spacio quatuor horarum animosè inhibuerint, hostem semel retrocedere atque iterum coëgerint, vt equites tergo verso primum peditum agmen tantum non obtriuerint. Tandem hostium numero animoque inualescente, incolis loco pulsis, recrudescit in foro pugna, sed cùm impetum irruentium tam milites quàm ciues ægrè sustinerent, incendio excitato ciuium animis languescentibus, fuga quisque sibi consulit. Opidi præfectus Alfonsus de Luna rem non minus strenuè quàm prudenter gerit, fortiterque dimicando pedem retroferens, cum paucis præsidiariis ciuibusque collectis Lisperanam portam occupat, & ad eam tuendam, nihil nõ pro loci & necessitatis opportunitate parat & disponit, nuncios Antuerpiam & Machliniam emittit, quo loco res sit indicat, subsidia vt mittant rogat; socios interim cohortatur, vexillum militare in fastigio portæ locat, vt auxiliis aduentantibus procul signum esset, eam opidi partem, sicut nunciauerat, in sua adhuc potestate esse. Ibi Heraugerius seu quòd suos non posset in officio continere, consueto huius æui malo, dissolutâ & proiectâ militari disciplinâ; cui etiam accedebat, quòd copiæ è diuersis præsidiis euocatæ in huiusmodi expeditionibus, aliis quàm suis centurionibus & præfectis minus dicto audientes sunt; siue quòd existimaret, regio exercitu partim in Gallia ac Cameracensi obsidione, partim duce Mondragonio circa Rhenum occupato, à vicinis locis nullo aut infirmo præsidio munitis, nihil planè sibi pertimescendum esse; à conficiendis eius opidi reliquiis securius abstinuit, acceptoque per tubicinem, quem cum deditionis conditionibus miserat, Alfonsi responso, sese nempe quoad viueret, inde non cessurum, portæ expugnationem, vbi locum dispexit, vsque in vesperum distulit, ac militi ad prædam per opidum dilapso, licentius quàm prudentius indulsit. Toto itaque opido diffusi grassantur, priuatas ædes spoliant, sacras diripiunt, ac bello Diuorum imaginibus indicto, nullum impietatis scelus prætermittunt. Immanissimus Christiani nominis hostis Turca, si quam vrbem expugnat, manus suas à templis Christianorum abs-

rum abs-

rum abſtinet,& paſſim in Vngaria receptis aliquot opidis,quæ ante annos quinquaginta, ſexaginta & eo amplius ab ipſo occupata ſunt, templorum valuis clauſis aræ Chriſtianorum intactæ deprehenſæ ſunt. At noſtri qui pietatem imò hominem exuerunt perſonati Chriſtiani in locis à ſe captis nihil prius ducunt, quàm fana expilare, aras euertere, ſacroſancta diſſipare,polluere,conculcare. Triduo præceſſerat,qui Diuo Gummaro Lirenſium Apoſtolo feſtus eſt dies,cuius ſanctam memoriam vltra annos octingentos,(nam tempore Pipini Francorum regis,vitę ſanctimonia & miraculis claruit) quinto Id. Octob. quotannis piè colunt,ac amburbali pompa ſacros cineres circumferunt,& producitur ſupplicatio in octauum diem. Ea occaſione venerabile feretrum in medio templi repertum,impiè inuadunt & nefariè contaminant. Non hæc à maioribus, ô Batavi, accepiſtis;qui eo ipſo die ab vltima veſtra Enchuſia, ad ſancti Gummari patroni itidem ſui ſollennitatem & cultum, frequenti multitudine Liram ſolent conuenire, & pia contentione ius prærogatiuæ ſibi vendicare, de feretro diui tutelaris in ſupplicationibus ſuis humeris geſtando. Vos hæc ſacra contemnitis,diſpergitis,profanatis. Liram illi acceſſerunt cum ſumma pietate & veneratione; vos ad opidum communis patroni domicilium diripiendum & vaſtandum,cum armis & flammis fanatici conuolatis. Illi ad ornandam & amplificandam Chriſtiano ritu religionem confluxerunt; vos ad violandam & penitus euertendam, iconomachorum more; illi ad pietatem & peregrinationem diuini cultus ergò,vos ad gurgitem auaritiæ rapina explendum accurritis. Sed quàm Deo diſplicuerit, quem in Sanctis ſuis mirabilem eſſe regius vates verè canit, nefaria hæc impietas, funeſto ſcelerum auctoribus ſucceſſu comprobauit. Etenim Antuerpienſes perlato ad eos capti opidi rumore, primum animis conſternati, vtpote quibus Lira eiuſdem eſt momenti, ac Græcis erant Thermopylæ,deinde confirmati, cùm ingreſſum ſubſidij per portam Liſperanam adhuc cuſtodiri ab Alfonſo intelligerent, Gaſparo Mondragonio Chriſtophori cognato, & in caſtri Antuerpienſis præfectura vicario,ſe ducem auxiliorum Liranis mittendorum cum aliquot arcis militibus Senatui offerente, tantus ciuium ardor exſtitit,tanta omnium alacritas, atque ad ferendas ſuppetias feſtinatio, vt ſigno paſſim tympanorum pulſu dato,ad arma capienda tota vrbe diſcurrerent,ad portam Cęſaream ingenti numero confluerent, factaque eruptione vix imperium ad ordines componendos exſpectarent. Præceſſerat Mondragonius cum ducentis militibus, & paulo ante eum cum ſelecta armatorum manu Iodocus Robbyns,ordines inter ciues Antuerpienſes ducens,ſuburbij eius vrbis quod Borgerhout vocant,aliorumq; pagorum dominio ciuitatis ſubditorum Droſſardus(officiarij nomen eſt, qui iuri dicundo præeſt) numeroſa multitudine è veſtigio ſubſequente. Senatus de ciuibus ſuis ſolicitus, ne in hoſtis inſidias vel in equitatum cum periculo inciderent,quòd pedites & agmine incompoſito egreſſi facilè ab equitibus in agrorum planitie opprimi potuiſſent, Gaſparo Mondragonio & Droſſardo nunciat, vt pauliſper ſubſiſtant,dum collectis copiis, coniunctiſque viribus Liram ſimul pergant, ac Iacobo Daſſæ & Antonio Berchemio, qui poſtmodum equeſtribus inſignibus ſunt donati, Ægidio item de Meere,ſuis in ſupremo ſubſellio collegis,viris ornatiſſimis, imperij in ciues ac expeditionis curam demandat, & oblongis haſtis bono numero ſubmiſſis quibus contra equitatum in acie poſſent conſiſtere.cùm tantam multitudinem omnibus ſe portis effundere animaduerteret, vt copia mole ſua impedimento potiùs quàm ſubſidio foret, nec conſultum eſſe ſciret ciues ferè vniuerſos.(tantus omnium ardor erat) ab vrbis cuſtodia vno tempore dimittere, ſtatuit vt ponte verſatili ſubducto, vlterior armatorum excurſio reprimeretur. Varij interim ſermones à quibuſdam ſerebantur,aliis inordinatam eruptionem improbantibus, ſi quid detrimenti multitudo accepiſſet, aliis contrà ſentientibus: Etſi enim ciuibus quibus vrbis cuſtodia mœniumque defenſio à Principe eſt commiſſa, in hoſtem eundi vel manus cum eodem extra vrbem conſerendi haud incumbat onus, quod ad ſtipendiarios nec iniuſſos tamen ſpectat; Nihilominus ſi periculum & neceſſitatem, cum opportunitate rei bene gerendæ, quam Alfonſus cuſtodito opidi aditu præbebat,& celeritate,in qua Lirę liberatio ſita erat,comparemus,huiuſmodi in caſibus repentinis conſilij ſubiti reprehenſores,vicinis ſibi ædibus incendio conflagrantibus,cum con-

festim succurrendum est, aut præfectum vigilum, vel triumviros nocturnos, aut mandata magistratus de incendiis arcẽdis exspectare iubebimus. Præterea in tanta perturbationum concursatione, tempori potius quàm moribus est parendũ, & vt breue tempus longum imparatis est, ita hora vel momentum in huiusmodi periculis nisi sit prouisum, maximas reip. sæpe clades affert, certus enim dies non vt sacrificij, sic & consilij in bello exspectatur. Ex quo fit vt homines in propulsandis malis improuisò exortis, & diligentiores & audaciores sint, quàm cùm de lucro, quod incertum est, captando res agitur. Vt si ad opidum Bergas, latronum magis hoc æuo quàm militum receptaculũ, armis capiendum (cuius tamen expugnatio tanto esset huic vrbi & prouinciæ vtilior, quanto illi grassatores immanius & diutius per totam Brabantiam latrocinati sunt) ciues essent educendi, quod auctore Senatu nunquam est futurum, non sic animi erigerentur ad publicum commodum promouendum ac augendum, vt de Lira recens capta, ac de damno vitando ab omnibus certatum est. Quoniam autem omnia quæ reip. salutaria sunt, honesta & iusta habentur, nemo est qui Senatus Antuerpiæ consilium de ciuibus emittendis, nec ciuium ex subita necessitate voluntatem meritò queat reprehendere, vel rem strenuè gestam ad imperij Manliani siue Posthumiani calculum reuocare. Denique si Senatus portis non apertis præclarum sui populi conatum inhibuisset, quas non querimonias, quæ non plebis murmura in se concitasset, si subsidio impedito Lira periisset? Cùm in opidi conspectum copiæ conuenissent, prænunciis Alfonso ex itinere missis, qui auxilia mox illi adfutura indicarent, Drossardus locorum & viarum peritus cum ducentis armatis, inter quos triginta circiter milites erant, totum agmen præcessit vsque ad portam Lisperanam, Gasparo cum reliquis militibus suis, ac mediocri armatorum numero subsequente. Alfonsus cum gaudio venientes excepit, atque vnà cum iis quos secum habebat, vallo disiecto, quod tumultuario opere ante portam intra vrbem cum suis excitauerat, rectà in hostem ducit, cùm ab altera opidi parte ciues Machlinienses tympani pulsu se etiam ad opem adesse significabant. Pari enim in Catholicam religionem affectu, ac regij obsequij & communis patriæ amore excitati, accepto Lirani casus nuncio, auctore magistratu, ducibus Nicolao & Ioanne vander Laen, quorum hic consularis, ille eo anno Machliniæ Consul erat, cum præsidiariis quos contra hostium incursiones in vicinis propugnaculis ciuitas suo stipendio alit, fluuio Netha duobus pontonibus opportunè ad ripam inuentis traiecto, Antuerpiensiũ ordinibus se coniungunt, ac effracta per eos qui primi introierant porta Antuerpiensi, cum summa animorum consensione, in opidum recipiuntur, hostesq; partim prædę partim poculis immersos, paucis resistentibus, ac inopinato vtriusque vrbis ciuium aduentu oppressos, & veluti Panico terrore correptos, in fugam conuertunt, multos trucidant, alios spoliis, equis armisque relictis è mœnibus præcipites in aquas dare se cogunt, quorum aliqui natandi, inter quos & Heraugerius, peritiâ euadunt, plurimi submerguntur, ac quatuordecim hominum mortem, quorum quinque ciues, totidem erant Hispani, quatuor milites Galli, quos manè dum vrbem inuaserant, occiderunt, quadringentis suorum funeribus expiarunt, multis sauciis & captis, nemine Antuerpiensium, qui bis mille armatorum, nemine Machliniensium, qui quadringentorum numerum excedebant, ibi desiderato. Vterque populus victor ad suam quisque vrbem cum manubiis hostilibus, armis, equisque vt cuique in prædam cesserant, eodem die reuertitur. Omnipotenti Deo pro tam admirabili Liranæ liberationis beneficio solemnes gratiæ sunt actæ. Rex vbi hæc intellexit, strenuam vtriusque populi operam collaudauit, illumque sibi nuncium gratiorem aduenisse quàm de dedito Cameraco, regio suo testimonio declarauit: quòd hæc expeditio beneuolo & gratuito ciuium, optimorum subditorum studio, vno solùm die, sine belli expensis, illa operâ militis stipendiarij facta esset: quemadmodum Illustrissimus Marchio Hautæus, in sequenti magistratus renouatione Ma^tis suæ nomine disertis verbis retulit, ac Senatui gratias egit.

Dum hæc fiunt in Belgio, Rex optimus de salute ditionum suarum Belgicarum solicitus, earum præfecturam Ernesti Archiducis memoriæ inclytæ loco, in fratrem eius Albertum Archiducem, Cardinalem amplissimum, Archiepiscopum Toletanum non minus pru-

nus prudenti quàm maturo consilio, & pietate motus transfert. Et vt eius in easdem prouincias ingressus insigne clementiæ testimonium secum ferret, itineris comitem dedit Illustrissimum Philippum Principem Auraicum, qui à Duce Albano in Hispaniam missus, in secessu illo ac otio salutari à ciuilibus controuersiis plurimis annis egit. Qui si hîc adoleuisset in tam perturbato reip. statu, periculo obnoxius fuisset, ne vel ea quæ fiebant, probare cogeretur, vel iis interesse etiamsi non probasset; quarum altera turpis, altera periculosa ratio illi fuisset. Quamobrem ipsi tutior & honestior fuit diuturna à ciuilibus procellis absentia, quòd siue officium & fortunam secutus cum parte meliori, seu communi errore lapsus, tempestate abreptus esset, difficulter naufragium euitare potuisset. Omnibus igitur rebus ad Amplissimi Cardinalis cum suo comitatu profectionem paratis, quæ ob parum firmam Regis valetudinem, & à Turcicis piratis non satis tutum mare, in aliquot dies extracta est, discessit vrbe regia Mantua Carpetanorum, Madricium hodie vocant, eodem anno nonagesimo quinto, die etiam quinto Kal. Septemb. horâ tertiâ summo manè, & ante meridiem Complutum venit. Collegia vniuersa academiæ & senatus obuiam illi processerunt, eius Celsitudini claues ciuitatis, quæ in Ecclesiasticis Archiepiscopum Toletanum agnoscit, obtulerunt, & vt postero die disputationi & orationi à clarissimis celeberrimæ academiæ Doctoribus habitæ interesset impetrarunt. Tertio Kal. Caraccam profectus (Guadalaxaram hodie vocant) à Principe Illustrissimo Infantasgi Duce, qui præter generis inter ceteros proceres Hispaniæ ornamenta, aurei velleris torque decoratus est, vltra opidi pontem, cum magno nobilium, ordinisque senatorij virorum comitatu, non solùm excipitur, sed in ædibus eius quas habet splendidissimas, hospitio sumptuque cum familia vtitur. Quinque porrò dierum itinere Castellæ regno excedens, Arragonensium fines ingreditur. Daroca opido nomen est, vbi gubernator cum centum equitibus, totidem peditibus ad limitem prouinciæ Archiduci occurrit, qui ad opidum aduenions, magistratum cum nobilibus & equestris ordinis viris obuios sibi habuit: & ad templum deductus diuinis rebus peractis, ac ostēsis sacris ibi corporalibus (in quibus sanctam hostiam quam sacerdos consecrauerat, & superuenientibus ex improuiso hostibus panniculo inuolutam sub lapide reposuerat, eamque reuersus in carnem immutatam ac panniculo tenaciter adhærentē inuenerat, quæ res felicem Darocam & memorabilem reddidit, vt Marineus Siculus tradit de rebus Hispaniæ libro quinto) ad palatium se recepit, populo passim ludos, taurique venationem exhibente. Inde in opidum venit quod Carinnenam vocant, vbi præter magistratum duas ciuiū cohortes, vnam more Christiano, Turcico alteram apparatu egregiè armatas, leuique prælio inter se confligentes magna cum oblectatione vidit, ac inter ceteros ludos quos populus dabat, tres distinctis locis fontes, triplicis speciei vino scaturientes. Hinc secundo die Cæsaraugustam ingreditur, Saragossam modò dictam regni metropolim, Prorege comitante cum omni nobilitate ac regio satellitio. Omnes vrbis vici concentu musico personabant, arx per quam transibat ingenti tormentorum maiorum & minorum fremitu reboabat. Sequentis diei horas matutinas, Cardinalis in templo D. Virginis Mariæ, quæ Pilaria nominatur, miraculis celeberrimæ, ac Sanctorum reliquiis visitandis absumpsit, in æde præcipua Sanctæ Encratidi sacra, quam Engratiam vocant. Tot enim martyres sanguine in hac vrbe profuso Christianum nomen propagasse refert, ex Prudentij hymno quarto περὶ στεφάνων, de octodecim martyribus Cæsaraugustanis, Ioannes Vasæus in suo Chronico Hispaniæ, circa annum Christi trecentesimum & sextum, vt Cæsaraugustani non cum quauis ciuitate, sed cum qualibet prouincia eo nomine contēdere & gloriari queant. Tempus pomeridianum equestribus ludis & velitationibus spectandis datum. Quatuor deinde dierum itinere ad limites Cataloniæ, quæ Tarraconensis Hispaniæ prouincia est, Ilerdam peruenit, ac à gubernatore regnique nobilibus honorificè excipitur; tibicines modulos suos cum tubarum clangore per vices alternabant; populus personatus saltationes varij generis edidit, quod passim in huiusmodi Principum aduentibus Hispanis peculiare est. Hinc per ciuitatem Tarragensium transiens, tertio post die ad monasterium venit, in monte situm quem Serratum vocant, vbi Diua virgo religiosissimè colitur. Domus est

teste Marineo loco suprà citato, in altissimo monte posita, in conualle amœnissima rupibus adhærens, & à multis non solùm Hispaniæ populis, sed etiam ab externis gentibus & peregrinis frequentata. Supra in locis altioribus montisque iugis ædiculas habet, in quibus viri religiosissimi Deo seruientes solitariam vitam agunt, qui cum se adeuntibus sermocinantur & sanctissimè consulunt. Hæc præterea domus quamuis parua, cubicula tamen & hospitia habet, in quibus Reges, Duces, Marchiones, Comites & Equites separatim recipiuntur. Huius autem sanctissimæ & deuotissimæ domus ordinem, diuinaque mysteria, multaque miracula, quæ magno indigent volumine, breuitatis causa omittimus, quia sunt ab aliis auctoribus commemorata. Hæc Siculus. In hoc monasterio Princeps Auraicus suam Celsitudinem assecutus superuenit. Inde altero post die Barcinonem est petuentum, ibique honorificè ab Episcopo cum canonicis, Prorege cum nobilibus, & Senatu exceptus ac triduo commoratus, conscensa triremi Genuensium prætoria, cum septemdecim aliis, & octo Hispanicis triremibus soluit. Classis litus Cataloniæ legens sinumque Narbonensem emensa, auris à puppi aspirantibus, propè Massiliam in anchoris stetit, dum ad lignationem & aquationem classiarij dimittuntur. Massiliensium proceres cum triremi ornatissima salutatum suam Celsitudinem veniunt, commeatu classem iuuant, & è portu comitantur. Narbonensem postea oram prætervecti & in portum delati, in nauim prædatoriam Aremoricam bellico apparatu instructissimam inciderunt, quam Hispanicæ triremes remulco secum traxerunt. Cursu deinde Niciam versùs instituto, & in portubus quibusdam inualescente vento classe subducta, ad portum Herculis Monœci, Villafranca nunc dicitur, die tertio sese appulit. Cardinalis equo vectus Niciam pergit; tres peditum cohortes obuiam processere. Episcopus Niciensis summa cum humanitate Celsitudinem complectitur, magistratus ciuitatis claues ei offerunt. Arce perlustrata quæ est munitissima, nauem denuo conscendit; & emensis viginti passuum millibus triremis prætoria Genuensium occurrit, Illustrissimum Principem Andream Auriam vehens, qui ad salutandum Cardinalem venit. Princeps Auraicus Sauonam præcesserat, Romam indè profectus; vbi Regiæ Catholicæ Ma^tis legati, qui ad pontem Miluium obuius ei venit, hospitio vsus, post triduum ad oscula pedum Pontificis & colloquium admissus est. Archidux Cardinalis Principe Auria deducente Sauonam nauigauit. In portu materiatum pontem construxerant ad commodum è triremi descensum, in cuius exitu porta triumphalis erecta variis erat ornamentis conspicua. In fastigio sub insignibus suæ Cels. ità scriptum legebatur:

ALBERTO CARDINALI ET ARCHIDVCI AVSTRIÆ

S. P. Q. G.

Infrà hic versiculus latus dextrum occupabat:

Vade age, fer pacem Belgis & comprime bella.

Sinistrum huiusmodi:

Bello agitata diu mox te veniente quiescam.

Amplissimus Genuæ Senatus, qui hîc aderat, præter cetera amicitiæ & obseruantię officia, suæ Cels. eiusque familiæ octodecim diebus, quibus substitit Sauonæ, liberaliter sumtum præbuit. Serenissimus Dux Sabaudiæ, à Pedemontanæ regionis ingressu, per fratrem Amadeum ad opidum Montis regij honoris causa præmissum, idem fieri iusserat. Ipse Reconicij, hoc opido nomen est, Archiducem exspectabat, eumque Augustam Taurinorum deductum nullo non beneuolentiæ cultusque officio prosecutus est. Singulis enim diebus, nouem autem morabatur, nouo generi oblectamenti cum Duce & Infante Catharina eius coniuge, ac tribus Allobrogicæ iuuentutis Principibus, nunc venationis, nunc aucupij, ludorumque aliorum festiuitati interfuit. Princeps Auraicus Roma reuersus, equestris decursionis palmam ibi tulit. Quatuor etiam Episcopi qui eò conuenerant, sacrosanctum Saluatoris nostri sudarium, quod perquàm religiosè Taurini asseruatur, cum magna veneratione Archiduci ostenderunt. Permansit enim integra, (teste Baronio

Batonio Ecclesiasticorum annalium tomo primo ad annum Christi trigesimum quartum) diuina operante virtute, illæsaque hactenus sanctissima sindon illa, quæ corporis Domini nostri Iesu Christi delibuta vnguento, in sepulchro posita fuit veluti operimentum & stratum, quæ & in se imaginem in sepulchro Domini iacentis expressit; asseruaturque summo honore in Ecclesia Taurinensi. Discessum inde est quinto Kal. Decemb. & bidui itinere Pedemontana regione à tergo relicta, in Sabaudiam penetrarunt vsque ad Alpes Cottias, quem montem Cinisium hodie nominant: cuius ascensus quamuis sit difficilis, atque ad quatuor mille passus accliuis, hexaphoro tamen sella gestatoria, quam Dux Sabaudiæ conferri iusserat, ad iugum montis commodius superandum, eique dono dederat, munus siquidem vtroque Principe dignum, nunquam vsus fuit, sed eques ascendit, ipsumque montis verticem transgressus qui in planitiem quatuor mille passuum porrigitur, descēsus passibus bis mille trahā factus est, noto genere vehiculi iis maximè viatoribus, qui itinera versùs Septentrionem fecerunt, vt dicemus infrà. Duorum virorum in descensu opera, vno præcedente, altero subsequente, impetus ob loci decliuitatem vehemens commodè inhibetur. Post diem verò decimum per aliquot Allobrogum opida profectus XII. Kal. Ian. sequentis anni nonagesimi sexti in Burgundiam mouet, dimissoque Sabaudico equitatu Burgundicus eum excipit. Quatriduo Nozareti commoratus, cuius opidi dynastia ad Auraicum Principem spectat, delectum militum habuit. Vesontione similiter triduo substitit, ac Id. Ian. Lotharingiæ fines attigit, per quam prouinciam à D. Vaudemontio tertio Lotharingię Ducis filio deductus est, profectione tam incōmoda, vt aliquot milites Hispani quos secum adduxerat, ingenti vi frigoris afflicti perierint. Cardinalis Lotharingus alter Ducis filius, XV. Kal. Feb. sumptum præbuit & hospitium, ipse Dux postridie cum Pontis Marchione filio natu maximo officium idem præstitit. Post biduum obuiam venit Philippus Comes Solræus ex Illustrissima Croïaca familia, regio apud Belgas satellitio præfectus, nec non hippocomiæ suæ Cels. ac aliquot post diebus in Barrensi agro, Didacus & Stephanus Yuarræ cum duabus equitum turmis, & in exitu Lotharingiæ paulò vltra Mosellam nouem Belgici exercitus turmæ occurrerunt. Flumine traiecto prope ripā constitit Petrus Ernestus Mansfeldiæ Comes, ac Ducatus Luxemburgici gubernator, cum quinque equitum loricatorum signis, lanceas mille complectentibus, quas Bandas siue Bendas ordinatas appellamus: cuius nominis etymon si quis fortè desiderat, Ioan. Goropium Becanum legat, originum lib. secundo. Equestrem hanc militiam ditionum Belgicarum robur olim fuisse, res gestæ contra Gallos aliosque externos hostes & victoriæ demonstratunt. Non enim numero solùm, sed & viris tam genere quàm virtute bellica animosis & spectatis, reliquas vexillationes equitum antecellebant. Post verò stipendiis non benignè persolutis, nonnihil elanguit equestris illa gloria, cum singuli loricati quinos, senos & plures sub se merentes equos commodè alere nō possent. Et quia ferè omnes honesto loco nati, cùm negligi se viderent, relictâ militia se ad procurandas res domesticas receperunt, vt ceu exauctorati vulgo esse crederentur. Hoc an naturali tribunorum philautiâ, qua in suam quisque nationem est propensior, an studio factum sit, ex arcana imperij disciplina petito, quos fructus hæc consilia teip. pepererint, ex euentu didicimus. Re siquidem summa ad alios translata (tria iam decennia cum luctto sunt elapsa) has prouincias sine viribus, consiliis & opera ipsorum prouincialium perpacari non posse nemo inficiabitur, qui res præteritas memoriæ, & præsentes testimonio adhibebit. Medio milliari Ducatus Luxemburgici Consilium processerat, vrbis magistratus ad portam exspectabat. Ciues armis conspicui, & eorum tractandorum, vt in vrbibus limitaneis plerunque solent peritissimi, omnibus quà Principi eundum erat viis, vtrinque consistebant. Quatriduo hîc absumpto signum in digressu imperij Belgici extulit: Et continuata Arluno, vel vt quidam Aralunæ, Bastonaco, & Marza opidis Luxemburgicis profectione, in opido Chinço Eburonum Princeps ex Imperij Septemuiris, cum multis nobilibus eum opperitur, nec minùs beneuolè quàm magnificè exceptum, Namurcum petentem postero die dimisit. Comes Fontanus medio milliari cum procerum Belgicorum, & Illustrium Hispanicę nobilitatis virorum splendido comitatu, & duabus turmis

turmis equitum extra opidum occurrebat, magistratus claues eideferebat, incolę vicatim quà erat transeundum vtrinque dispositi armis ad salutandum expeditè vtebantur, arcis præsidiarij displosis tormentis officio suo haud deerant. Niuellam ventum est postridie, claues oblatæ, ordo Ecclesiasticus & opidi collegia cum funalibus accensis Cardinalem introducunt, tribus formâ & cultu virgunculis venustissimis, quæ tres Charites Theologicas Fidem, Spem & Charitatem referebant, præcedentibus, ad Abbatiam vsque Canonicarum primariæ nobilitatis virginum. Ignibus in omnibus vicis excitatis totum opidum flammis vri videbatur. Hallas postero die venit, vbi exceptus similiter, non antè hospitium est ingressus, quàm beatæ Virginis miraculis clarissimæ celeberrimum religione templum visitasset. Bruxellam postero die peruenit, longissimo itinere & ob brumę asperitatem, aërisque per pluuias continuas inclementiam, admodum difficili, feliciter confecto, cum magna laborum & tolerantiæ laude, quòd in tota profectione nullo imbre, nullo frigore adduci potuit, vt aut lecticâ aut rhedâ vteretur, sed equo semper vectus inter medios milites conspiciendum se dedit. Bruxellam ingreditur tertio Id. Februarias anno nonagesimo sexto. Prima salutatio militaris fuit, exhibita à ciuibus Bruxellensibus in tres acies dispositis, quarum singulæ mille viros armorum elegantia vsuque lectissimos, exercitus instar complectebatur, in ea agri planitie qua Louanium itur. Propè portam fuit altera ab Antonio de Goignies vrbi præfecto, Ioanne vander Ee eiusdem Prætore, Henrico Donghelbergio Consule, & reliquo magistratu claues offerentibus, ac voce Pensionarij incolumem Archiduci aduentum gratulantibus, & de peroptata ipsius pręsentia Deo Opt. Max. regique clementissimo gratias agentibus. Quanto enim acerbior diuturni & funesti tot annorum belli, omnium animos incessit & deiecit recordatio, tanto se maiorem è maximis virtutibus suæ Cels. rumore ad nos perlatis, de afflicto rerum statu in beatum restituendo, omniumque fortunis pristina felicitate recreandis spem iam concepisse, disertè declarabant. Eam igitur ciuitatem in communi gaudio, lætitiæ quadam prærogatiua frui, quod Principum sedes sit, suæ quoque Celsit. domicilium futura. Quamobrem Senatum populumque Bruxellensem obnixè rogare, vti eam ciuitatem commendatam sibi habeat, studium eius & obsequium grato animo accipiat. Archidux Cardinalis coniunctum cum beneuolentia officium, pergratum sibi esse respondit, operamque se daturum, vt & Bruxellensium & Belgij vniuersi votis satisfiat.

In vrbis ingressu ad vetus forum boarium interiorem portam forma triumphali ornatam primùm vidit, & in eo depictam nymphæ habitu Bruxellam pedibus eius aduolutam, ac præter amœnissimum regiæ vrbis situm, in tabula non inscitè adumbratos huiusmodi versus, è Philippi Numani Senatui Bruxellensi à secretis myrothecio poëtico, qui hæc etiam euulgauit:

O diuûm soboles, generis sacrata propago
Austriaci, latis animis tua numina supplex
Obsequio deuota humili Bruxella salutat.
Et quantum nuper fata ob contraria sensit
Tristitia, cùm fila breuis mors inuida vita
Rumperet Ernesti, tantum nunc pectore surgit
Lætitia, aduentuq́, tuo, ter maxime Princeps,
Fortuna sé certa offert melioris imago.
Illi etenim labor vnus erat compescere motus
Dissidij interni, queîs Belgica nauis ad instar
Collisa scopulos inter quassata fatiscit.
Sed quod mors fratri eripuit, tibi munere diuûm
Seruatur, tu placa vndas, tu comprime ventos,
Disiectamq́, ratem tuto fac sistere portu.

Ad dexterum latus tabulæ è ligno Fama stabat dedolata, alas oculis, vestem auribus & oribus refertam vndique gerens, duas simul tubas inflans, hanc sursum, deorsum illam.

Spes

Spes ſiniſtram occupabat, alata ſimiliter & anchoræ innixa, quibus ſignificabatur, præſtantes & heroïcas huius Principis dotes, quarum fama orbem terrarum peruaſerat, ſpem certam ſalutis patriæ polliceri. Periſtylio materiato ac corollis dependentibus forum ornabatur. Hinc ad vicum deſcendit cui à monêta nomen, quâ forum versùs flectenda erat via: vbi in arcu eleganter erecto depictoque, Rex Philippus in ſolio viua effigie ſedebar, cum Principe filio Philippo, filiaque Iſabella. Aſtabat Cardinalis, cui Rex caduceum de Mercurij manu dabat, eo Belgas recturo, additis his verſibus:

Vade age care nepos, operique accingere magno;
Iam diu ſollicitam diſcors mihi Belgia mentem
Detinuit tot preſſa malis, tot paſſa labores.
Lugentis miſeret populi, iam ſiſtere Martem
Fert animus, longas iam blanda pace querelas
Tollere; tu placidam terris inferre quietem,
Tu furias, tu ciuiles componere motus
Ito, & diuiſas gentes in fœdera mitte.

Superius erant inſignia regia, à dextra genius manibus duas tenens coronas, ex lauro & olea, cum hoc diſticho numerali, quod annum Regis natalem complectitur:

VIV*e* PhILIppe dIV neC debeLLare rebeLLes
*Deſpera, done*C MILI*tet* V*na* fIdes.

A ſiniſtris alter genius dextera gladium cum paludamento, lęua ramum oleę ac togam tenens cum hoc carmine chronographico, annum aduentus Cardinalis litteris numeralibus exprimente:

*E*CC*e pa*LVD*at*V*s be*LL*o, pa*CI*q*V*e togat*V*s,*
*Q*V*od* VI*s* V*e*LL*e, t*VI*s pendet ab* IM*per*II*s.*

Paulò altius ſuper capitulis columnarum ſtabat hinc Fides, oblongam crucem tenens, & vno pede ethnicum calcans Imperatorem, armatum altero hæreticum, & pſeudoeuangelij ſui librum attollentem; Illinc Potentia cum diademate ſceptrum dexterâ, pomum aureum læua geſtans, in veſte ſceptris confertim pictis. Quibus figuris Regię Ma^tis titulus Catholicus, & ſumma potentia deſignabantur.

Inferius inter ſtylobatas Neptunus pictus erat bifrons, mari vectus, dextra tridentem, inſignia regia tenens ſiniſtra, hinc ſolem orientem, illinc occidentem intuebatur, cum his verbis;

MIHI SEMPER.

Quod ad imperij magnitudinem refertur, vt quocunque ſe die nocteque ſol conuertit, terram regiæ ditionis ſemper aliquam colluſtret, nullo Cæſarum aut Regum præſentis æui aut præteriti exemplo.

In fornicem inde triumphalem incidit, ad ædem D. Nicolai poſitum, in cuius ſupra zophorum tabula vrbs celeberrima Vlyſſippona cernebatur, & in eam inuadentes Britanni (quod anno octogeſimo nono accidit) à Principe Alberto Luſitaniæ prorege ſtrenuè vindicata; aſſcriptis verbis:

VLYSSIPPONA CONSERVATA.

A dextris ſupra portam minorem, tres enim in hoc arcu erant tranſitus, exhibebatur ſuæ Celſ. Cardinalis habitu, cum hoc elogio:

PVRPVREO A DVCE CHRISTO.

A ſiniſtris Archiepiſcopi habitu, cum hac aſcriptione:

PASCERE OVES, PASTASQVE TVERI.

Cum hac infra epigraphe:

ALBERTO DEI GRATIA ARCHIDVCI AVSTRIÆ, S. R. E. CARDINALI, TITVLO S. CRVCIS IN HIERVSALEM, ARCHIEPISCOPO TOLETANO BELGI GVBERNATORI PRINCIPI OPTIMO.

In parte arcus poſteriori, depicti erant S. Albertus Ratiſponenſis Epiſcopus, & S. Eu-

genius primus Toletanæ vrbis Episcopus, hic nominis, ille sedis Cardinalis diuus tutelaris. Ab hoc arcu digressus forum ingreditur, per quod ducta erat porticus pycnostylos, variis vtrinque columnis insignis, ac corollis hederaceis, pomisque aureis ornata. Insignia alternatim quà Regis Catholici, quà suæ Cels. quà Brabátiæ & Bruxellæ affixa videbantur. E prætoriæ regione seu domus Senatoriæ, in pegmate exhibebatur Cardinalis imago in solio sedentis, ac manu caduceum Mercurij tenentis: astabant decem Sibyllæ pereleganter pictæ, quarum singulæ vaticinium in serto tenebant, earum nempe rerum, quæ in gubernatione suæ Cels. optandæ & exspectandæ sunt. Prima sic præsagiebat: PACEM RESTITVET. II. FIDEM PROPAGABIT. III. COMMERCIA ERIGET. IIII. OPPRESSOS LIBERABIT. V. ODIA EXSTINGVET. VI. CONCORDIAM FIRMABIT. VII. IVSTITIAM COLET. VIII. VERITATEM AMPLECTETVR. IX. POPVLO SALVS. X. PATRIÆ ERIT PATER. Ibidem supra hi versus legebantur:

Non nos vaniloquus vatum error, fictus Apollo,
Nec quæ decepta coluerunt numina gentes,
Sed pater omnipotens misit, certò omnia rerum
Cuius ab æterno pendent libramina nutu.
Ite, ait, & primis quæ sunt ventura diebus
Pandite, stat fixum Belgas audire rogantes,
Sæuáque præterita remouere piacula vita.
Mittitur Albertus, cuius virtute ruentem
Dissidiis populum, rixis bellóque leuabo,
Et dabo pace dies reliquos explere beata.

Ad exitum fori prægrandis etiam arcus triumphalis occurrebat, in cuius parte superiori, virginis effigie Belgica sedebat, inter medios adumbrata latrones: cui illi non modò corporis ornatum, qui erat splendidissimus, sed hic capiti gemmas auro inclusas, ille collo vniones in lineam coniectos, pectori tertius cingulum eripiebat, quartus vestem lacerabat, mortem stricto ense alij inrentabant. Spes à latere stabat, in excelsa rupe, Archiducem ex Alpibus triumphali curru vectum digito commonstrans: quod non tam spectabat ad prouerbialem sensum quo gloriosum ducitur, teste vate Lyrico:

Monstrari digitis prætereuntium.

& Persio Satyrographo,

At pulchrum est digito monstrari & dicier hic est.

Quemadmodum in suo insomnio Lucianus: τοιαῦτά σοι περιθήσω τὰ γνωρίσματα ὥστε τῶν ὁρώντων ἕκαστος τὸν πλησίον κινήσας δείξει σε τῷ δακτύλῳ, οὗτος ἐκεῖνος λέγων; *huiusmodi insignibus conspicuum te reddam, vt quisque eorum qui te intuebuntur, vicinum impellens, digito te commonstret, & hic ille est, dicat.* Quo etiam susurro delectatum fuisse Demosthenem scribit Cicero Tusc. quæst. lib. 5. mulierculæ nimirum aquam ferentis, & alteri insusurranris; Hic est ille Demosthenes. Ad gloriam ea pertinent, cuius ornamenta in hoc Principe sunt plurima: Sed quid ipso commonstraro, à virtutibus eius & prudentia exspectemus indicabat vna dictio ibidem annotata;

MELIORA.

Paulò infrà populus Belgicus mœrens ac queribundus cernitur, iacentibus ad pedes omnis generis artificum, quibus Belgium olim floruit, instrumentis, situ & squalore obductis, ac negligenter conuolutis, cum ascripta querimonia;

Quem das finem, Rex magne, laborum?

Ex altero latere:

Quæ regio in terris nostri non conscia luctus?

Erantque hi versus vtrinque exarati:

Quæ miseram me fata manent? quisve exitus instat?
Quò feror infelix ego Belgica? quando rapaces

Euasisse

Euasisse manus dabitur? spoliata fatigor
Crudeles hostes inter ceu prada latronum.
Nec satis, exutam ornatu, sed & intima diro
Vestigare parant trepidantis viscera ferro.
Heu, Princeps, iacet omnis honos, iacet illa prioris
Gloria fortuna; tamen vt sperare supersit,
Hoc tua qua terras impleuit regia virtus
Efficit, euersis spondens solatia rebus.
Redde igitur quod Mars rabidus, quod & Haresis atrox
Abstulit, aternum statuet tibi fama tropheum.

Picti erant in Zophoro quatuordecim genij, septem belli signa, totidem pacis tenebant. Primus ensem, alter clypeum, III. sclopettum, IIII. lanceam, V. ardentem facem, VI. tritici spicas inanes, VII. bulgam vacuam ostentabat. Oppositorum primus marsupium auro repletum, alter manipulum frumento turgidum, viridem ramum tertius, IIII. capite pampinis redimito, spumantem vino pateram offerebat. V. Cornucopiæ variis frugibus refertum. VI. tenellum hædulum gestabat. VII. apum aluearioincumbebat. In summo affixa regis erant insignia inter duas cruces decussatas, quas manu sustentabant virilis sexus effigies duæ ligneæ deauratæ, plumisque versicoloribus insignes, sicut incolæ noui orbis nobis depinguntur.

In aduerso arcus frontispicio vernantia rura exhibebantur, pascua læta, horti amœnissimi, siluæ frondosæ, colles fertilissimi, fluuij & fontes limpidi. Hinc mons Parnassus cum Phœbo & Musis, illinc Pan Arcadiæ deus eiusque in manibus septem compacta cicutis fistula, cum Satyris petulcis. Pro emblemate mediæ tabulæ corona erat cum sceptro supernè aliquantulum fisso, cum duobus vtrinque lauri ramis, quibus duo turtures (notum symbolum concordiæ) insidebant, disiunctas sceptri partes rostris quodammodo colligare conantes, hoc omine:

REVINCTA VIREBVNT.

In tabula inferiori Gordium nodum, quo constricta erat Belgica, Cardinali vt rescinderet oblatum, his verbis dissecturus videbatur:

VIRTVTE RESOLVAM.

Ex altero latere è specu Pacem educebat, cum elogio:

REDEVNT SATVRNIA REGNA.

Aduersæ partis Zophorus hinnulum exhibebat Belgij typum feris plurimis circumdatum, ei deuorando inhiantibus.

In latere transitus præfectus militaris, dextra ensem vibrat, oleæ ramum læua protendit, ex aduerso milites duo clypeis gladiisq; impetum eius excipere videntur cum verbis;

PARCE, SED INSTA.

Equo in altero latere picto freno & sessore vacuo calcitranti, crinibus prehensis frenum ab eodem præfecto admonetur cum hemistichio;

EXITIVM CONTEMPTA SALVS.

In arcus testudine præuiâ Aurorâ Phœbus quadrigis suis vectus, nebulas discutit.

Portularum transitus, tribus enim portis constabat hæc machina, depicta habebant varia symbola & emblemata.

Palmæ ramis insidens aquila aduersum solem intuetur pro inuictæ virtutis typo. Super lauro stabat cornix concordiæ symbolum, super olea Pelecanus, sanguine proprio (si cum vulgo credimus pictoribus, quamuis haudquaquam improbemus salutarem hanc ideam, vt dicemus infra) pullos pascens, clementiæ hieroglyphicum. Super quercu, cuius truncum hedera vestiebat, nidum suum Phœnix posuerat, è cinere suo (fides penes Ægyptios sit) rediuiua, pro gloriæ immortalis typo. Molis Epigraphe erat huiusmodi:

BELLO CIVILI NIHIL MISERIVS, NIHIL CALAMITOSIVS, VBI QVÒ MAIOR VICTORIA, EÒ MAIOR INFELICITAS, VBI ETIAM VICTOR FLET, VICTVS PERIIT. BELLVM ITA SVSCIPIATVR, VT NIL NISI PAX QVÆSITA VIDEATVR:
SALVS POPVLI VNICA LEX ESTO.

In foro olitorio, quâ ad aulam rectâ itur, triremis recens fabricata omnibus suis partibus absoluta, statum reip. ob oculos ponebat: fluctuabat in mari inter duo immania monstra affabrè facta, huic Bellum, alteri Hæresis nomen erat. Gubernaculo assistebat Archidux Cardinalis ex opere incrustatorio factus raro artificio, vt & reliquæ effigies in triremi collocatæ. A dextris eius Veritas detractam vna manu laruam, clypeum altera tenebat, & diuinum ibi nomen tetragrammaton Hebraicis notis exaratum. A sinistris Iustitia, ense & bilance vulgari more instructa. Ad proram duo milites hic cum leone Magnanimitatem, Vigilantiam ille cum grue denotabat: Triremis cui nomen Belgica, septendecim prouinciarum insignibus in totidem scutis egregiè pictis à prætereuntibus noscebatur. Anchora Constantiam, malus Dei timorem, vexillum Honorem, rudentes Temperantiam, vela Zelum, antennæ Æquitatem, specula Prouidentiam, rostra Fortitudinem, pharus Prudentiam significabat. Habebat octo remiges, quaterni virtutes ad nauem reip. dirigendam necessarias exprimebāt his nominibus: Diligentia, Integritas, Consilium rectum, Clementia: Alij his nomenclaturis: Concordia, Fides, Amor, Obedientia, quæ à populo requiruntur innuebant. Rostro inscriptum erat:

DABITVR SIC VISERE PORTVM.

In ascensu ad regiam via accliuiori obeliscum inuenit altitudine pedum nonaginta quatuor, pictamque in eius basi sacram Machabæorum historiam; quemadmodum heros gentis eius Iudas hostibus victis templum Dei repurgauit, sacrificia restaurauit: Templum Princeps Nehemias reædificauit post Babylonicam captiuitatem: Structuræ & bello intenti Israëlitę, vnâ manu fabrilia, alterâ ob vicinos hostes arma bellica tractabant, eodem planè modo quo apud Virgilium Æn. 9. Numanus gloriatur:

Omne æuum ferro teritur, versâque iuuencûm
Terga fatigamus hastâ.

Nec absimilis est saltationis quoddam genus quod describit Athenæ. lib. 1. dipnos. μετὰ τούτων Αἰνιᾶνες καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἳ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν καλουμένην, ἐν τοῖς ὅπλοις, ὁ δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως ἦν ὅδε. ὁ μὲν παραθέμενος τὰ ὅπλα σπείρει καὶ ζευγηλατεῖ πυκνὰ μεταστρεφόμενος, ὡς φοβούμενος. λῃστὴς δὲ προσέρχεται. ὁ δὲ ἐπὰν προΐδηται ἁρπάσας τὰ ὅπλα μάχεται πρὸ ζεύγους ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὸν αὐλόν. καὶ τέλος ὁ λῃστὴς δήσας τὸν ἄνδρα, τὸ ζεῦγος ἀπάγει, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ ζευγηλάτης τὸν λῃστήν. *Magnésque postea & Ænianes prodierunt,* καρπαίαν, *id est sementem, saltaturi cum armis. Saltationis hic modus est: armis appositis quidam iugatos boues agit, seritque fruges, sæpius velut ex metu se obuertens. Accedit prædo, quo conspecto raptis ante iugum armis pugnat arator, tibia modis motum corporis adaptans. Ad extremum prædo vinctum aratorem cum iugo abducit, & nonnunquam prædonem iugarius.* Idque minus mirum videri nobis debet, qui plus annis triginta his spectaculis assueuimus.

In alio latere populus Israëliticus duce Iosue in terram promissionis venit. Postremò vrbs Hiericho ab Israëlitis arcam fœderis circumferentibus, Deumque orantibus, sine pugna expugnatur. Obelisci quatuor facies, singulæ imaginibus celeberrimorum pictorum industria, colore alabastritico depictis, partim pacis commoda, belli partim incommoda ostendebant. Pax & concordia Principi ascendenti obuiæ primum factæ, fides deinde & gratitudo, mox pietas & obedientia. Paulò altius Ordo vel Politia, supra hanc Iustitia, in summo Opulentia. A sinistro latere Ianus, & Mercurius, post hos Minerua & Ceres, tum Diana & Pales, altius Pan, pòstea Bacchus, in summo Apollo. A dextero latere, infra Mosa & Scaldis, tum Oceanus & Rhenus, postea Tempus & Industria, deinde Occasio, supra Fortuna, postremo Gloria. Ex opposito Pacis à tergo depicti erant

Saturnus

Saturnus & Mars, Diſcordia & Vulcanus, Alecto & Inuidia, paulò ſuperius Megæra, ſupra hanc Tiſiphone, in ſummo Paupertas, ſuis notis omnes diſtincti: ſeruatâ vbique tam exactè ſymmetriâ, vt figuræ ſuperiores, non minores inferioribus, nec inferiores, ſuperioribus maiores apparerent. In apice obeliſci globus erat aureus, & ſuper eo Sol radiis inauratis, ventis agitatus gratum prætereuntibus ſpectaculum præbens. Ipſo denique die quo Princeps Cardinalis Bruxellam eſt ingreſſus aliiſque ſequentibus, propoſitis à magiſtratu præmiis, feſti ignes certatim excitati, ludique paſſim editi, vt nulla pars vrbis omnino vacua exſtiterit, in qua non incolæ exteriq; officij omnis genere lætiq; animi ſignificatione ſtudium ſuum affectumque propenſiſſimum erga regiam Ma^tem & Principis Cardinalis sereniſſimam Celſitudinem teſtatum eſſe voluerint. Aduétus eius hoc carmine chronologico haud inſcitè exprimitur, ab eodem Philippo Numano, qui totius apparatus auctor quoque exſtitit:

VndenoS febrVo dVM ſoL ConCLVderet ortVs,
BrVXeLLæ ALbertVs regla teCta tenet.

Nec abs re fuit anagrammatiſmus, Caroli Broomanni Bruxellenſis, Albertus Auſtrię, ſit laurea Vbertas, cum hoc carmine chronographico eundem includente:

EX CæLIs Modò paX, VBERTAS ſVLget ab AVſtrIs,
ALbertI CLaro LaVrea sIt CapItI.

Quoniam verò hac annorum centuria, qua Belgicus Principatus à Burgundis ad Auſtriacos ſerie continuata peruenit, tredecim numerantur gubernatores, qui eum Principum nomine adminiſtrarunt, facta nunc mutatione, vt in Archiduce præfectura deſinat in dominium conuerſa, operæpretium erit omnium præfectorum nomina recenſere, ipſoſque vt in tabula ſpectandos hîc proponere.

Poſtquam igitur Belgium à propriis priuatiſq; quos ſingulæ ferè ditiones habuerunt, in vnum Principatum ſub Ducibus Burgundiæ conſolidatione quadam coaluit, ab iiſdem præſentibus adminiſtratum fuit, donec Maximilianus Auſtrius Auguſtus poſt coniugis Mariæ Burgundæ obitum, primum externorum Principum Georgium Saxoniæ Ducem, ſuo & Philippi filij ſui nomine, cuius ipſe tutelam gerebat, legatum Belgio præfecit. Altera gubernatio Margaritæ eſt delata Maximiliani filiæ, quæ pro nepote ſuo Carolo in ætate pupillari prudenter & quietè, viginti tribus annis Regentis nomine prouincias obtinuit. Succeſſit in hoc munere Maria Auſtriaca Hungarię Regina Caroli quinti ſoror, heroïna ſingularis, quæ forti ſupra ſexum animo, bellis Cæſarem per orbem euocantibus, Belgicas ditiones viginti quinque annis tranquillè rexit, feliciter conſeruauit. Prouinciis ad Philippum Catholicum delatis Emanuel Philibertus Dux Sabaudiæ quadriennio illis præfuit; Eique Margaritam Octauij Parmæ & Placentiæ Ducis coniugem in adminiſtratione Belgij ſuffecit, Principem lectiſſimam, quæ conſilij grauitate & moderatione naſcentes hoſce motus videbatur repreſſura, niſi octo annis quibus præfuit elapſis, reuocata fuiſſet, miſſo illi ſucceſſore Ferdinando Aluaro à Toledo Duce Albano, qui cum faſcibus imperij exercitum in Prouinciam intulit; bellumq. inceptum & ſexennio geſtum, Ludouico Requeſenio magno Caſtellæ Commendatori, militiæ nomen eſt, perficiendum tradidit cum imperij gubernaculis; quę Dux Medinacelius cum claſſe militumque ſupplemento aduectus, cùm in tanta rerum perturbatione, tot difficultatibus, diuerſas in prouincia procuranda rationes ab Albani conſilio requiri exiſtimaret, ſuſcipere detrectauit. Imperium Requeſenius triennio exacto cum vita reliquit. Exorta deinde interregni tempore, importuna militum Hiſpanorum ſeditione, generales Belgij Ordines ex mandato regio remp. adminiſtrant, donec Ioannes Auſtrius præfecturam iniit, quam non obtinuit vltra biennium, morte immatura curſum gloriæ ſiſtente. Is imperij lampada Alexandro Farneſio Parmæ Duci tradidit. Cuius Principis laudes, & res fortiſſimè geſtas quatuordecim annorum, quibus Belgium rexit ſpatio, nec attingendas eſſe nec delibandas cenſeo, ſed pro virtutum eius militarium dignitate ac materię vbertate luculenter deſcribendas. Quam Spartam ornaturi ſunt qui melius feriati, res Belgicas ab

origine ad nostra vsque tempora in lucem edituri sunt,& memoriæ prodituri. Non enim æquus scriptor in gratiam æmulorum,qui egregiæ Alexandri florentisq; fortunæ inuidia torquebãtur, gloriæ eius luminibus obstruere volet aut poterit,nec splendorẽ eius nominis,qui radios per orbem vniuersum diffudit,silentio obruere. Siquidem fumo comparatur inuidia,qui ingens erumpit,priusquam flagrat ignis, vbi cœpit relucere euanescit, auctore Plutarcho in opusculo εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Virtutis hæc sunt præmia quam liuor comitatur,qui summa semper petit. Et Themistocles adolescens se nihil præclari gessisse dicebat,quòd ab inuidia immunis esset. Etenim vt scarabei frumenta non erodunt nisi iam adulta, nec rosas inuadunt nisi floridas & vernantes; sic probatos maximè viros, & virtute inclarescentes personas liuor appetit: eodem teste περὶ φθόνου καὶ μίσους. Denique irrita sunt in Alexandrum nostrum inuidiæ flabra, quippe cuius memoriã inter maximorum heroum imagines princeps vrbium Roma cum sua æternitate posteris consecrauit,& ciuis sui statuæ in Capitolio positæ hoc elogium subscripsit:

QVOD ALEXANDER FARNESIVS PARMÆ ET PLACENTIÆ DVX III. MAGNO IN IMPERIÒ, RES PRO REP. CHRISTIANA PRÆCLARAS GESSERIT, MORTEMQVE OBIERIT, ROMANIQVE NOMINIS GLORIAM AVXERIT,

S. P. Q. R.

HONORIS ERGO MAIORVM MOREM SECVLIS MVLTIS INTERMISSVM, REVOCANDVM CENSVIT, STATVAMQVE CIVI OPTIMO IN CAPITOLIO VIRTVTIS, SVÆQVE IN ILLVM VOLVNTATIS TESTIMONIVM

EX S. C. P.

CLEMENTIS VIII. P. M. ANNO II.
GABRIELE CÆSARINO PR. V. C.
IACOBO RVBEO.
PAPYRIO ALBERO COSS.
CELSO CELSO CAP. REG. PR.

Farnesio rerum Belgicarum gubernaculis per mortem excusso,ad habenas accessit Petrus Ernestus Mansfeldiæ Comes, cuius supra meminimus, consilio, experientiâ, ætate venerabilis,

Et cruda ducem viridisque senectus,

præter cetera commendat. Ætatis enim annum octogesimum excesserat (septennio hodie maior,superstes & incolumis)cùm expleto anno præfecturæ suæ Ernestum Archiducem Belgij gubernatorem & exercitus Regij ducem salutauit. Huius Principis virtutes & præstantiam singularem,concepta de illius in prouinciam aduentu edocuit exspectatio. Qua de re quia librum peculiarem euulgauimus, post annalem potestatem ingenti sui relicto desiderio morte abrogatam,hanc doloris cicatricem refricare vt luctuosum,ita foret & superfluum. Simili ferè spatio Comes Fontanus legati vices obiit. De quo præter res gestas supra memoratas verè dicere possumus,eum breui tempore multas magnasque expeditiones susceptas perfecisse, & cum summa gloria prouinciã excessisse. At Albertus serenissimus gubernatorum numerum augusti sui generis claritate &amplitudine expleuit & ornauit,imperij primordia à salutationibus publicisque legationibus admittendis auspicatus. Senatus Antuerpiensis per legatos suos Bruxellam quoque missos,aduentum gratulatus est, vrbis eius Pensionario in hæc verba perorante.

Quod ab omnium bonorum largitore Deo votis nostris optandum,à Regia Ma[te] Principe nostro clementissimo restabat flagitandum, Princeps Serenissime, Cardinalis amplissime,hoc diuinam prouidentiam Belgio concessisse,hodierno die gratulatum nos misit ciuitas Antuerpiensis. Nam quantò maioribus belli diuturnitate, præter ceteras vrbes cladibus est affecta, sublato cum exteris nationibus commercio,quo illa solo nititur,tantò magis necessariam atque certiorem ex tuæ Celsitudinis aduentu optatissimo spem illa concepit.

concepit. Et vt fuit incredibilis de fratris Sereniſſimi virtutibus exſpectatio, quam ardore animorum, publiciſque officiis pro noſtrarum rerum ſtatu, ſin minus pro ipſius dignitate declarauimus; ſic delata fraterni imperij ſucceſſione, inchoatam breui temporis curriculo fiduciam, & præpropero eius obitu cum bonorum omnium mœrore interceptam, Celſitudinem tuam ſuſcepiſſe adimplendam ex eo percipimus, quòd ad regiæ M^tis diuinum conſilium, tam citò, tam beneuolè tuam quoque voluntatem adiunxeris. Si enim potentiſſimæ monarchiæ domicilium educatrix illa tua, nec Hiſpaniæ quę in oculis te ferebat tranquillitas, neque maxima amplitudinis & honoris ornamēta, quæ in te ſunt omnia, remorari nequiuerunt, quin ad Belgicam difficillimis temporibus impeditam in hac anni cæliq; grauitate aduolares, & ad clauum in mediis tempeſtatibus accederes; in iſta tam excelſa animi magnitudine ſuam omnes ſalutem collocatam eſſe vident: eo maximè argumento, quòd vt duo malorum quibus angimur ſunt genera, nefariæ nimirum contra religionem orthodoxam ſententiæ, & à Regis obſequio perduellium ſeceſſio; ſic vulneris vtriuſque à nemine remedia, quàm à tua Celſitudine apriora peti queunt. Verus ſiquidem Dei cultus, & religio catholica, eum vindicem habebit, qui hoc nomine in ſanctiſſimum purpuratorum patrum collegium cooptatus eſt; reſp. defenſorem, qui bellicæ virtutis, fortitudinis & gloriæ maxima & ampliſſima apud Luſitanos reliquit monimenta. Ad quæ laudum inſignia vt Belgium reſtitutum quamprimum accedat, ciues Antuerpienſes ad quæuis imperata, quocunque fortunarum vitæque diſcrimine exſequenda ſeſe dedunt, tuæque Celſitudinis clientelæ fideique clementer commendatos ſeſe eſſe cupiunt; dum pro rerum virtutibus tuis gerendarum ſucceſſu feliciſſimo, & incolumitate publicè priuatimque vota ſuſcipiunt, quæ vt rata ſint faxit Deus Opt. Maximus. Hæc Penſionarius; Ad quæ Cardinalis breui quidem reſponſo gratum ſibi eſſe hoc officium declarauit, vrbemq; Antuerpienſem pro loco quē inter ceteras illa obtinet commendatam ſibi fore. Tum rebus nonnullis ex nouo imperio conſtitutis, vt experiretur, an conſilio & ſapientia qua nihil eſt potius, non armis bellum poſſet confici, litteras ad Hollandos dedit, aduentus ſui cauſam potiſſimam eſſe indicans, vt ſi fieri queat, omnem controuerſiam ſine vi componeret, bellumque diuturnum, perpetua in poſterum concordia extingueret. Gratum itaque ſibi fore ſi parem voluntatem ad pacis rationes ipſi quoque adferant. Princeps etiam Auraicus eodem exemplo ad illos litteras miſit, ſequeſtrem quoque operam ad tranſigendum obtulit. Verùm omni pactione malignè & indignè reiecta, exploſiſque ſanioribus de pace conſiliis, Archidux officio benigni Principis functus, quippe qui ſe non dimicare malle quàm vincere declarauit, cogitationibus ad bellum conuerſis ſeſe parat. Et ne quis à Gallia metus ſibi impenderet, prouinciæ ſecuritatem, cuius fundamenta Dorlano aliiſque opidis expugnatis, & recepto Cameraco Fontanus Comes iecerat, ab illa quoque parte communiendam cenſuit, ſumpto à Ferenſibus commeatus penuria laborantibus exordio. Hos obſidione quinque menſium concluſos, arcteque à Gallis preſſos, frumento per equites importato ſubleuauit. Paucis poſt diebus cùm exercitus ſui parte ad fines Veromanduorum profectus, tāquam obſidione Feram liberaturus, quòd Galli ſuſpicantes vires ſuas colligebant, eoque conuertebant, ſtrategemate hoſtem luſit. Copiis ſiquidem præmiſſis ad Audomari fanum, inde in agrum Caletenſem, lociſque ad id opidum expugnandum opportunis feſtinatione admirabili occupatis portuque intercluſo, caſtra vndique eò mouit; Caletum obſedit, triduo vrbem cepit, arcemque munitiſſimam datis ſex dierum induciis, deditionem tempore pacto facere recuſantem, ad VIII. Kal. Maias expugnauit. Exercitum deinde Ardam deduxit, ſitu loci & opere firmiſſimum Caleti propugnaculum, validoque præſidio à Rege Galliæ munitum. Verùm locis ſuburbanis ex improuiſo captis, omnique ad oppugnandum apparatu comportato, milites præſidiarij recentis exempli clade perterriti, exercitum victorem ab oppugnatione pacto auerterunt, opidumque fortunis vitaque incolumi Archiduci dediderunt. Exercitu luſtrato vtrumque hoſtem Princeps cōſilij ambiguum aliquandiu detinuit; Boloniæ Galli, Oſtendæ metuebant Hollandi: donec copias ſimulatè huc illuc ablegatas ad Hulſtanum in Flandris agrum reduxit, rem omnium iudicio æquè arduam

duam aggressus, ac toto belli tempore tentata vsquam fuit. Enimuerò Zelandi qui ante sexennium hoc opidum interceperant, tot illud propugnaculis, tam firmis præsidiis, commeatu omniq́ue bellico apparatu, & immissis per aggeres perfossos æstuariis ita communiuerant, vt nec obsideri, nec accessum impediri, vel auxilia intercludi marini æstus beneficio, neque vllo modo capi posse existimarent. Sed fortunæ Archiducis, virtutiq́ue militum nihil fuit inuium. Superatis enim Oceani æstuariis, & in agrum Hulstanum irruptione facta, propugnaculis expugnatis, tormentisq́ue maioribus ad mœnia admotis, murisq́ue conquassatis, cùm interea Zelandi, arma, supplementa, integrosq́ue pro sauciis & peremptis militibus quotidie subueherent, obsessos ad deditionem compulit, gloriosam mensis spatio victoriam consecutus. Nec minus feliciter consiliis imperatoriis sequentis anni fortuna obsecundauit. Sexto Id. Martias equestres & pedestres Dorlanum copias misit, magnæ expeditionis postero die effectrices. Ambianum enim intempesta nocte ductę, in loco vbi proximo summo mane substiterunt, trecentis militibus in leprosaria portæ vrbis vicina in insidiis collocatis, ad signum quod daretur festinanter accursuris. Octodecim rectâ ad portam contenderunt habitu rustico personati, arma veste occultantes, quorum septem præcesserunt, planstrum fœno onustum ad forum acturi. Vehiculum ab auriga in porta inhibetur, eo loco quo conuenerat cui imminet cataracta. Cæduntur primo impetu vigiles, ciues in propinquo portæ habitantes arma corripiunt, ad tumultum accurrunt, sed trecentis illis ex insidiis aduolantibus intra vrbem repellūtur. Hos sequuntur è vestigio reliqui equites peditesq́ue, hi ad forum penetrant quod vocant frumentarium, illi tota vrbe viis omnibus discurrentes, ne qua fiat armatorū coïtio impediunt. Ita vrbem celeberrimam, Galliæq́ue munitissimam vnius horæ spatio, sine impendio, sine strage, viginti sex ciuium Ambianorum iacturâ, militumq́ue duorum, non solùm in potestatem redegit, verùm etiam permagna bellici apparatus, quem in proximam æstatem Rex Galliæ huc congesserat, copia potitus est, atque expeditionem, quam meditabatur Gallus, penitus interuertit. Dum enim ex subita trepidatione, quam rumor de capto Ambiano iniecerat, Gallia sese colligit, dum exercitum Rex parat, aliquot menses extrahuntur, dum longa obsidione recipere vrbem nititut, opportunitas in Belgium ducendi elabitur, obiecto Ambiano vice ptopugnaculi, quod pacis componendæ occasionem tandem præbuit.

Interea Rex Catholicus valetudine in dies cum ætate ingrauescente, aliisq́ue de causis quas mox referemus, consilium quod de Belgicis ditionibus ceperat, aperiendum esse censuit, per litteras quas ad Ordines prouinciarum dedit in hanc planè sententiam.

Reuerendi in Christo patres, venerabiles, charissimi, fideles & dilecti.

Quo animo & propensa in patrimoniales Germaniæ Inferioris prouincias nostras, vniuersas & singulas, voluntate affecti fuimus, ex solicitudine quam de illarum cōmodis & quiete habuimus, ex laboribus quos suscepimus, & ex sumptibus immensis, quos pro earum contra hostes defensione impendimus, nulliq; rei pepercimus ad eos reducendos ad obsequium nostrum, qui & ab obedientia & à recto deerrarunt, rebellantes contra quem Deus & natura Principem ipsis dedit, animaduertere potuistis. Id multò manifestius modò cognoscetis, ex benigno consilio quod in rem vestram cepimus, cuius frater noster nepos & cognatus Archidux Albertus vos faciet certiores, cui vt plenam fidem, non secus ac nobis, adhibeatis cupimus & seriò mandamus; quandoquidem permagni vestra interest, & communis reip. Quod cùm vos facturos confidimus, gratumq́ue vobis fore, quod vobis ille proponet. Reuerendi, &c. Deus Opt. Max. vos seruet incolumes. Ex fano D. Lautentij IV. Id. Septemb. anno CIↃ. IↃ. XCVII. N. D. V. Eratq́ue subscriptum manu regia, Philippus, & infrà signatum, A. de la Loo. Superscriptio erat huiusmodi; Reuerendis in Christo patribus venerabilibus, charissimis, fidelibus nostris & dilectis, Prælatis, Nobilibus, & ciuitatibus ditionis nostræ & ducatus Brabantiæ Ordines eiusdem prouinciæ referentibus aut eorum delegatis. Eodem exemplo ceteræ quoque prouinciæ litteras

teras

teras acceperunt. Redditæ autem lectæque fuerunt Ordinibus Brabantiæ v. Non. Decemb. Princeps Hispaniarum Philippus III. Regis filius & hæres haud absimili tenore ad eos quoque scripsit: Reuerendi, vt suprà: Vt in omnibus rebus paternæ magnanimitatis virtutumq; vestigiis insistere sum conatus; sic & eius benigni erga vos affectus imitator esse volui, idque in rem vestram, quam ex animi sententia promoueri vobis cupio. Quemadmodum reipsa comperietis ex his quæ meo nomine auunculus cognatusque meus dilectus Archidux Albertus vobis significabit, cui fidem adhibebitis, eaque quæ vobis declarabit præstabitis. In quo mihi non solùm rem gratam facietis, sed præcipuos fructus vos ipsi percipietis. Reuerendi, &c. Deus vos seruet incolumes. Ex fano D. Laurentij die & anno eodem. Subscriptum, Philippus, & reliqua, vt suprà.

Regia porrò mandata per prædictas litteras fidei suæ commissa Archidux Albertus Ordinibus exposuit, & huiusmodi esse palàm declarauit. Christianæ reip. vniuersæ gratia harumque prouinciarum, Regiæ Ma^{tis} expedire visum esse, serenissimæ Infantis filiæ suæ nuptias diutius differri nequaquam oportere. Regem verò ad familiam Austriacam conseruandam & amplificandam, aliisque de causis, eius rei nomine in se Albertum oculos coniecisse, Beatissimo patre Pontifice auctore, regia item sorore Augusta, & Cæsare consentientibus. Atque vt maiore filiam suam beneficio & maritum afficiat, propensumque in has prouincias animum suum demonstret, eas ipsi in dotem cum Burgundiæ Comitatu & subsidium matrimonij sine vlla exceptione conferre voluisse. Benignum hoc consilium Ordinibus gratum fore, Regi dubium non esse, vtpote quod ad rem & eorum omnium vtilitatem pertinet, rectamque hâc viam esse, quâ ad pacem perueniri, belloque funestissimo imponi finis queat, quod Ma^{tas} eius Regia tantoperè exoptauit. Quod ad se quidem attinet, qui Regis beneficium in ipso prę ceteris Principibus eligendo reuera magni faciat, atque eo nomine incredibili gaudio affici ipse debeat; eò tamen maiorem hinc lætitiam sese capere, quòd hac occasione, optimæ suæ voluntatis testimonium dare poterit, & Burgundicorum ac Austriacorum maiorum suorum vestigiis insistendo, ad salutem Belgij omnem operam conferre. Se enim has prouincias singulari iampridem amore complecti, eiusque à primo in eas ingressu specimen aliquod dedisse, tametsi ea in re votis suis satisfacere temporis impediti necessitas haud permiserit. Adhęc exploratum compertumque sibi esse, quàm insuetum onus humeris subiturus sit; verùm Ordinum consilio & subsidio confisum, quibus eum alleuabunt, lætissimi propitio Dei numine successus spem animo concepisse. Has denique prouincias pristinæ amplitudini, prosperitati & splendori, quo olim maiorum æuo floruerunt, restitutas se visurum, populosque perspecto Infantis serenissimæ suoque in eos animo, parem beneuolentiam ipsis præstituros, qua inclytos suarum Celsitudinum maiores, auos proauosque ipsarum sunt demeriti.

Quibus intellectis, petunt diem ampliari iidem Ordines Brabantiæ, quo seorsim deliberent; se verò incredibilem lætitiam percepisse ex benigno Regiæ Ma^{tis} consilio, quod vt ad Dei gloriam, in rem Archiducum, ad quietem cedat & salutem Belgij, conceptis votis precari, in quam ferè sententiam litteris Regiæ Ma^{tis} ab Ordinibus responsum est.

Potentissime Rex, Princeps noster clementissime:

Maiestatis tuæ litteras IV. Id. Septemb. ad nos datas accepimus v. Non. Decembris: earumque rerum quas in mandatis habuit Archidux Albertus, & consilij tui Regij, cum Principis serenissimi filij tui interuentu, de his Inferioris Germaniæ prouinciis serenissimæ Infanti in dotem conferendis, & de eius cum ipso Archiduce nuptiis certiores facti sumus. Ingenti profectò mœrore afficeremur, obsequij & amoris quo Deus & natura nos tuæ Ma^{ti} obstrinxit ratione, & beneuolentiæ causa, qua nos illa à prima in his prouinciis suis patrimonialibus inauguratione, prosecuta semper fuit; nisi ista cessio in eam Principem fieret, quæ præter quàm plurimas perfectasque virtutes eundem affectum & benignitatem erga subditos suos procul dubio secum feret, maximè cùm Alberto iisdem prædito virtutibus, quarum specimen nobis dedit, matrimonio iuncta erit. Quamobrem

D speramus,

speramus, quandoquidem eo casu continuatio potiùs eiusdem principatus quàm mutatio fiet, Ma^{tem} tuam de sua pietate, & paterno in nos affectu nihil remissuram, sed hasce prouincias benignè commendatas semper habituram, solitoq; auxilio difficillimis temporibus, iisd[illegible]m subuenturam, vt post tam diuturnum luctuosumque bellum & ciuilem motum, reique publicæ euersionem pacari tandem & tranquillari queant. Quod vt procuretur, Ma^{tem} tuam obnixè rogamus, effectu maturè consilium eius sequente, ne longa nimis morâ vel dilatione remedij, quod adferre malis nostris meditaris, fructus amittatur, non minus exoptatus, quàm ad conseruationem Belgij necessarius. Non enim ab hostibus modò belli diuturnitate hæ prouinciæ sunt exhaustæ, sed à domestico etiam milite, qui stipendiis non solutis, corruptáque disciplinâ, ad eas diuexandas & diripiendas flagitiosè est prolapsus. Cui quidem malo cùm hinc peti remedium nullo modo possit, vt per tuam Ma^{tem} ærario militari largiter prospiciatur similiter supplicamus. Quoniam autem quantum ad nos attinet, quemadmodum nihil prius nec antiquius nobis fuit, quàm pari fide & obseruantia quâ maiores tuos legitimos Principes nostros coluimus, mandatis tuis obsequi, & ex iurisiurandi quo tibi obstricti sumus formula satisfacere; exploratum compertumque Ma^{tas} tua habeat, nos huic quoque officio nequaquam defuturos, vt eam desiderij nos ad voluntatem suam comparandi, certiorem faciamus. Reliquum est, Deum votis obtestari, vt sanctum istud consilium eiusque progressum, ad gloriam sui nominis, Religionis Catholicæ propagationem, in rem tuæ Ma^{tis} eiusque posterorum, ad solamen denique & salutem populi, prouinciarum ac Brabantię benè vertat, ac Ma^{tem} tuam compotem votorum regiorum faciat. Bruxellæ III. Non. Decemb. anno nonagesimoseptimo; subscriptum erat: Ma^{tis} tuæ Regiæ obsequio deditissimi subditi & vassalli, Ordines prouinciæ & Ducatus Brabantiæ; subsignatum P. Masius.

Ad Hispaniæ Principem huiusmodi litteras scripserunt.

Nihil nobis fuit gratius, Princeps clementissime, litterarum tuarum, quas primas dedisti iucundissimo conspectu, quòd eas benignæ erga nos voluntatis plenas deprehēdimus; hoc maximè statu rerum quàm calamitosissimo, qui nisi consilio suæ Ma^{tis} maturè fulciatur, quemadmodum & ipsius, tuæque serenissimæ Cels. nomine Archidux Albertus nobis declarauit, ruinam toti Belgio impendentem minatur. Quamuis autem iamdudum Cels. tuæ præsentiam exoptauimus, vbi tamen & regiam & tuam voluntatem aliter se habere, relatu eius intelleximus, nos eidem subscribere, & propositi remedij effectum exspectare, consentaneum esse duximus. Quod Ma^{tem} eius responso ad illam dato tuamque Celsit. suppliciter obsecramus, vt quam perturbatus reip. status postulat, celeritate promoueant. Atque vt interea ærarij militaris viribus confirmatis, eorum qui stipendia pro tuendis nobis merent, vexatione liberemur, ne de omni remedio rep. deplorata, postmodum desperandum sit. Qua quidem spe confisi Deum precamur, vt Celsit. tuam incolumem, prosperam, florentemque diu conseruet. Bruxellæ III. Non. Decembr. anno CIↃ. IↃ. XCVII. subscriptum erat: Serenissimæ Celsitudininis tuæ obsequio addictissimi Ordines Brabantiæ; signatum vt supra.

Paucis pòst diebus III. Idus Decembr. iidem Ordines Brabantiæ rationes quasdam, certum modum alleuandæ calamitatis continentes Archiduci exhibuerunt:

Cum ingenti enim gaudio sese intellexisse, quæ Regiæ Ma^{tis} nomine proposuerat, ceu aptissima malorum quibus diuexamur remedia, dicebāt. Augeri in dies pericula, cum ingenti detrimento, & panolethriæ metu, nisi & maturè & prudenter caueatur. Se propterea, ne officio suo defuisse præsertim ab ipso admoniti videantur, prætermittere nequiuisse, quin consilia ad præsentem rerum statum idonea, bona eius gratia proponant:

Primùm hæ prouinciæ, non cum illis solùm qui Regię Ma^{tis} obsequium eiurarunt, sed cum Regibus etiam Galliæ & Britanniæ potentissimis, exitiosa bella gerunt. Quæ eas vsqueadeò imò funditus exhauserunt, & fortunis euerterunt, vt in continuandis ad domestica bella & externa sumptibus, pares esse nequeant; præsertim cùm subsidia quæ suppeditat

ditat Hispania ob locorum longinquitatem,aliasque difficultates, tardius ad nos veniāt. Quibus benè perpensis & tot hostium regię magnitudinis æmulorum,externumque dominatum suspectum habentium,concursatione,insignis in aliquam Belgij partem inuasio est pertimescenda, hoste opportunitatem ex statu perturbato diligenter obseruante, sicubi fortè populus tot mala,tot clades,& damna perpessus,& ad extremam inopiam redactus, insolentiæ militaris aliquando pertæsus, quæ ex dissoluta stipendiis non solutis disciplina nascitur, cùm nec adhibendi remedij tempus esset, sed seditio militaris magis etiam magisque passim inflammaretur, captandæ occasionis fomitē illi daret. Quoniam autem Belgicarum regionum felicitas à tua pendet Celsitudine, quæ fidelis illarum operæ & obsequij percipere fructus debet, Ordines Brabantiæ primam inter septemdecim prouinciam referentes,qui conceptam de rep. restituenda fiduciam, viua ipsius voce intellexerunt,orant,obsecrantque,vt ipsis sibique Celsitudo tua consulat,prouincias in statu suo conseruet,& det operam ne quid illæ detrimenti capiant:sed vt iusta per correctam militum disciplinam earum defensione optimæ huius spei effectum fructumque exspectare queant. Quod vt sine paratis pecuniæ subsidiis perdifficile esse scimus,ac metuendum esse ne defensione huiusmodi dilata,aliquæ ciuitates vel loca munitissima ab hoste inuadantur:quemadmodum cum magna animi ægritudine non ita pridem vidimus,vnde ingens perturbatio,aut prouinciarum secessio oriri posset; consultum videtur,imò necessarium (saluā reuerentiā) vt aliquam rationem tua Celsitudo pacis cum Gallia & Britannia ineundæ quàm primùm inueniat; vt cùm illa regna Batauorum partes deserent, illi etiam ad pacem propensiores fiant. Præterea cùm & salus & incommoda prouinciarum ad eas omnes spectant, Celsitudo tua secum potest expendere an Ordines generales obsequio Regis addictos conuocare non expediat; qui sub tua auctoritate de remediis huic malo quod præsentem reip. interitum minatur, commodè inueniendis deliberare possint: vt vel congressus veniâ cum Batauis nobis datâ, & consilio Regio ipsis communicato,vel ad proponendas pacis conditiones vel ad inducias sternatur primùm via, aut aliquo saltem pacto arma suspendantur. Qui reuera modus est Catholicæ religionis & Belgij conseruandi: Deinde præter fructum quem ex Ordinum comitiis proculdubio exspectamus,tua Celsitudo quo loco apud illam ipsorum fides sit,his auspiciis declarabit, quod etiam apud hostes haud exigui est momenti. Adhæc si vel illi,quod Deus auertat, rationibus non flectentur,aut fortunâ sua ebrij,quam blandiri sibi putant,res iniquas postulabunt, aut in detrimentum Catholicæ religionis in tractando prolabentur, ad maiorem reip. securitatem præstat, vt à tua Celsitudine prouinciarum nomine cum vicinis regionibus,populis & principibus eandem religionem & cultum amplectentibus,societas ineatur & fœdera sanciantur: vtpote cum VII. viris S.R.Imperij Electoribus, Moguntiaco,Coloniensi & Treuirensi,cum Principe Episcopo & ditione Leodiensi,cum Ducibus Lotharingiæ, Iuliacensi, & aliis: vt eorum auxilio ad æquas conditiones inflecti tandem queant. Quod prædictos Principes vicinasque prouincias non putamus reiecturas, Regię magnitudinis suspicione hîc cessante & periculo communis religionis admonēte. Tuam denique Celsitudinem obnixè orant & obsecrant, vt quæ hîc tuo iussui obtemperantes exposuerunt,in bonam partem accipiat, quippe ab ingenuis horum animis profecta, obsequio tuo deuotissimorum & paratissimorum, ad vitam & fortunas vbertim profundendas,vt prouinciæ legitimis Principibus & splendori pristino restituantur.

Nec successu caruit Brabantiæ Ordinum oratio. Etenim graues admodum caussæ exstiterunt, quæ summum Pontificem, ad Reges, Philippum II. Catholicum, & Henricum IV. Christianissimum conciliandos permouerunt. Dum enim regnum Galliæ & prouinciæ Belgicæ incendiis domestici & externi belli ardent, mutuis cladibus atteruntur,& tot iam annis diuexantur,diripiuntur & vastantur, & dum amplissima Hispaniæ regna,Britannia & Sabaudia in damni & periculi societatem veniūt; Immanis ille Christiani nominis hostis, occasione à nobis ipsis petita, & opportunitate ex his dissensionibus,in prouincias Christianas longè lateque progressus inuasit. Quod cùm animaduerteret Beatissimus Pater summus Pontifex Clemens octauus huic malo mederi & tan-

quam à radice euellere cupiens, per nuncium Apostolicum apud Regem potentissimum Philippum Catholicum pluribus verbis egit,& ad pacem, amicitiam & concordiam ineundam cum Galliæ Christianissimo Rege Henrico IV. sanctissimis suis suasionibus adhortatus est. Ipsum quoque Galliæ Regem Pontifex per suum & sedis Apostolicæ legatum Cardinalem Illustrissimum, Mediceæ familiæ Alexandrum, ad pacem amplectendam serio admonuit. Cùm autem sanctissimus pater intellexerat Regem Catholicum pacis ineundæ & tractandæ negotium Archiduci Cardinali Alberto demandasse, cuius fidem,animumque pacis studiosissimum iamdudum perspexerat, Reuerendum patrem Bonauenturam Calatagironem ordinis diui Francisci Ministrum generalem ad eum ablegauit,vt & sui desiderij,& Regis Catholici de pacis rationibus quas ab eo intellexerat, voluntatē declararet,quę Pontificis mandato idem generalis Christianissimo Regi etiam exposuerat. At Reges studio pietatis,commiseratione, & dolore permoti, quem ex graui & diuturna oppressione capiunt, qua ipsorum regna, prouinciæ subditique his bellis affliguntur,ac nihil de officio optimorum Principum, Deumque timentium & subiectos diligentium,remittere cupientes,quin solidam & securam, quod ex eorum nutu pendet, orbi Christiano & iis maximè prouinciis,quarum ipsis curam Diuina prouidentia cum sceptro commisit,restituant & stabiliant: Ad paternas etiam prudentesque Pontificis admonitiones,vti par est,seriò respicientes, illisq; acquiescentes;socios denique Principes & amicos adhortati,vt ad pacem & concordiam,ad diuini nominis gloriam, securitatem & quietē orbis Christiani, & ad subditorum sibi populorum alleuamētum & tranquillitatem, suas quoque volūtates,sua studia adiungerent: & vt eò tandē perueniri posset,atque ad paciscendum,transigendum,actumq; confirmādum ab Archiduce Cardinale Catholici Regis nomine mandati expressi vigore delegati essent Amplissimi domini Ioannes Richardottus eques,sanctioris Consilij regij pręses,& à consiliis status; Ioannes Baptista de Tassis eques, ordinis militaris D. Iacobi Commendator, à status item & belli consiliis, & Ludouicus Verreycken eques,audientiarius,primusque Secretarius & Chartophylax siue sanctiorum scriniorum præfectus, quem chartarum thesaurarium vocant; Nomine verò Christianissimi Regis,Amplissimi item domini Pomponius de Bellieure eques,dominus de Grignon,status in Gallia consiliarius, & Nicolaus Brulart eques, D. de Sillerij eiusdem status consiliarius,& parlamenti apud Parisios præses: omnes idoneis mandatorum instrumentis constituti & muniti, præsente Illustrissimo Cardinale legato,qui piam & insignem pro conciliandis Regibus operam interposuit, Veruini in Veromanduis inhas conditiones pacem pepigerunt.

Placuit imprimis & vtrinque conuenit, vt pacis & concordiæ pactio inter Reges Philippum II. & Henricum IV. ineatur & concludatur iuxta tenorem,& in approbationem conditionum pactionis Cameracesiæ inter prædictum Regem Catholicum, & Henricum II. Christianissimum anno quinquagesimo nono supra sesquimillesimum initæ & confectæ. Quam quidem pactionem dicti delegati denuo confirmarunt, & in omnibus articulis ratam habuerunt, non secus ac si esset ad verbum hic inserta,sine vlla innouatione eiusdem pactionis & omnium pactorum conuentorum præcedentium, quæ omnia integra manebunt, exceptis iis quibus per hanc pactionem expresè derogatur.

Inter dictos Reges,liberos eorum natos vel nascituros,hæredes & posteros,regna, prouincias,& subditos eorum,bona,secura, firma & stabilis pax erit, confœderatio, societas & amicitia perpetua, & amore fraterno se mutuò complectentur, ac alter alterius saluti, honori & existimationi quantum poterit consulet, & alterius damnum pro viribus suis, fideliter auertet,nec in alterius detrimentum,gratia quemquam aut fauore iuuabit. Inimicitiæ conquiescent,præteritis iniuriis qualescunque fuerint obliuioni traditis, abolitis & exstinctis,adempta de iis in posterum inquirendi,vel mentionem faciendi omni facultate: Quibussuis pactionibus, fœderibus, societatibus & commerciis quæ in partis alterius detrimentum possent verti,per præsentem pactionem nuncium remittentes. Ac nihil vnquam se facturos promittentes, nec vt fiat per alium procuraturos, quod alteri nocere aut damnum dare posset,nec hoc per vassallos subditosque suos directè aut indirectè fieri

fieri permissuros. His qui secus faxint, cuiusmodi personæ vel conditionis fuerint, vel stipendia alicuius, terra aut mari mereant, aut auxilium cuiquam aut operam suam præstent in rebus quæ nocere alteri Regum possent, alter se opponere & impedire tenebitur, illosque ceu huius pactionis violatores & quietis publicæ perturbatores punire.

Quo pacis & necessitudinis beneficio quilibet vtriusque partis subditi, sub legibus & consuetudinibus regionis ire, redire, manere, habitare, versari in alterius prouincia & regno poterunt, mercaturam exercere, & prout videbitur terrestri, maritima ac fluuiatili nauigatione negotiari ac frequentare: iidem quoque subditi in regnis & regionibus alterius Regum hospites ibidem defendentur, modò soluant consueta vbique vectigalia, & alia per Reges, & eorum successores in posterum imponenda.

Litteris de marca & represaliarum quę quaecunque de causa cuiuis sunt concessæ, omnes suspendentur, nec posthac à Regum altero in damnum alterius subditorum concedentur, exceptis violatæ pacis auctoribus & eorum bonis & criminum sociis, idq; solùm in casu manifesto iustitiæ denegatæ, de qua & de litteris denuntiationis & earum requisitionis ij qui represalias vel litteras de marca postulabunt formâ iuris consuetâ docere tenebuntur.

Ciuitates, subditi, ciues & incolæ Comitatuum Flandriæ & Arthesię aliarumque Belgicarum prouinciarum, & regionum Hispaniæ, priuilegiis & libertatibus fruentur, à Regibus Galliæ maioribus Regis Christianissimi indultis. Similiter ciuitates, ciues, incolæ & subiecti regni Galliæ, iisdem priuilegiis & libertatibus in Belgio & Hispania concessis fruentur, quemadmodum eorum vnusquisque olim vti fruique ibidem illis solent, maximè virtute pactionis anni quinquagesimi noni, & aliarum præcedentium.

Pactum præterea & concordatum est, si Rex Catholicus, testamento, dotatione, resignatione aut alio quouis titulo, omnes Belgij prouincias cum Comitatibus Burgundiæ & Carolesij serenissimæ Infanti Isabellæ filiæ suæ vel alteri donauerit, cesseritve; easdem omnes prouincias & Comitatus sicut erãt dicto anno quinquagesimo nono; Ipsam quoque serenissimam Infantem Isabellam filiam Regis natu maiorem, vel eam eúmve in cuius fauorem Rex Hispaniæ disposuerit, hac pactione comprehendi, vt non alia in hunc finem vel noua pactio requiratur.

Subditis & ministris alterutram partem secutis, tam Ecclesiasticis quàm secularibus, tametsi partis aduersæ stipendia meruerint, reditus in beneficia & officia patebit, de quibus sub finem Decembris anni octogesimi octaui prospectum illis erat, exceptis curionatibus siue pastoratibus regulariter in alios collatis. Vniuersi etiam & singuli bonis suis immobilibus, reditibus perpetuis, vitalibus, & redimibilibus, quorum fructu & pensionibus belli causa sub finem anni octogesimi octaui exorti caruerunt, hac pace promulgata vtentur & fruentur, sicut & iis fructibus & pensionibus, qui quæve postea ceciderunt aut successione aliòve modo obuenerunt, sine controuersia aut impedimento, exceptis fructibus à publicatione bonorum immobilium perceptis, quos repetere non licebit vsque ad diem promulgatæ pacis, nec æs alienum ante dictum diem fisco illatum. Eritque valida iam facta alienatio vel adhuc facienda per Principem, eiúsve procuratorem vel constitutum, sub eius Iurisdictione atrestum factum fuerit. Nec huiusmodi æris alieni creditores aut actionem eorum habentes, ad eius prosecutionem quouis modo admittentur, nec actionis qualiscunque nomine experiri in eos poterunt, quibus huiusmodi donatio facta fuit, nec in eos qui vigore donationis & confiscationis eadem debita ex quacunque causa orta, exsoluerunt, quibusuis instrumentis obligatoriis, quæ creditores de iis debitis habent iure fisci & præsenti pactione antiquatis & exstinctis.

Dicti porrò subditi, & ministri partis vtriusque in bona immobilia reditusque suos reuertentur, vt supra, cessantibus quibusuis donationibus, concessionibus, declarationibus confiscationum, & sententiis in contumaciam per eremodicium parte absente vel nõ audita belli causa latis. Quæ sententiæ & res iudicatæ, tam in ciuili quàm criminali iudicio, inualidæ, sine effectu & pro non datis vel iudicatis erunt. Eam in rem prædictos subditos in integrum restituentes, quibusuis impedimentis & contradictionibus contra ius, quod

ante indictum bellum habebant,cessantibus. Nec in quemquam causa muneris aut functionis publicæ,commeatus,ærarij, aut alterius negotij belli causa gesti, & cuius rationes coram illis reddiderit qui tum temporis disponendi habebant facultatem, inquirere licebit: modò iidem subditi & ministri,haud aliis delictis vel criminibus obnoxij, quàm aduersæ partis ministerio deprehendantur. Nec in prædictas regiones, prouincias vel dictorum Regum dominia redire licebit,nisi Regio indulto cum diplomate impetrato, Regiis quoque sigillis communito; cuius verificationem in curiis apud regios officiarios prosequi minimè tenebuntur.

Ecclesiastici qui beneficia obtinuerunt, quorum ad Reges vel alios laicos spectat donatio,presentatio aut dispositio,in possessione in posterum iisdem fruituri permanebunt, tanquàm benè & legitimè collatis.

Et in pacis huius promouendæ gratiam,& vt vtriusque Regis votis satisfiat, pactum & concordatum est, vt alter alteri cum effectu & bona fide reddat & restituat,ea quæ per ipsos,aut eorum mandato vel nomine adempta,occupata &detenta ab altero in alterius regno aut ditione deprehendentur. Dictus nimirum Rex Christianissimus Catholico Regi reddet possessionem & dominium comitatus Carolesij, cum omnibus eò spectantibus proprietatibus, ab ipso & hæredibus absolutè & pacificè possidendum & fruendum, & sub summo Regum Galliæ imperio retinendum. Et si qua alia sunt loca à Rege Christianissimo vel suis occupata ab anno quinquagesimo nono, bimestri à præsenti die spatio restituentur.

Eodem quoque modo Rex Catholicus Christianissimo restituet loca per ipsum vel eius nomine aut mandato à tempore dictæ pactionis Cameracesiæ,adempta, occupata & detenta,vtpote Caletum, Ardam, Montem Hullinum,Dorlanum,Capellam,&Castelletum in Veromanduis, Blauetum in Aremoricis, & omnia alia loca quæ Rex Catholicus in Gallia occupauit,à dicta pactione,ac per eum aut suos detinentur.

Dictum autem Caletum, Arda, Mons Hullinus, Dorlanum, Capella & Castelletum, à Rege Catholico vel eius ministris,cum effectu & bona fide,sine dilatione aut recusatione quacunque de causa vel prætextu Regi Christianissimo aut eius constitutis intra duos iustos menses,à die huius pactionis, in eo statu quo nunc reperiuntur restituentur & reddentur, sine vllius rei demolitione,infirmatione, au t deterioratione quouis modo: & sine repetitione aut prætensione compensationis vel satisfactionis pro munitionibus in dictis locis excitatis aut factis, nec pro stipendiis quæ habentibus ibidem præsidia militibus debentur. Caletum & Arda primò restituentur, & deinde loca reliqua, vt omnium restitutio bimestris dicti spatio plena & absoluta sit.

Blaueti restitutio eodem quo supra pacto sine mora aut recusatione intra trimestre, à die præsentium fiet. Et si quid Rex Catholicus vel ibi vel in aliis locis Aremoricis per ipsum reddendis communiuit,id demoliri poterit.

Cùm locorum prædictorum fiet restitutio, omnia bellica tormenta puluerem nitratum, globos, arma, commeatum & reliquum belli apparatum qui restitutionis tempore ibidem repetientur,Catholico Regi auehere erit integrum. Milites etiam & quicunque ex his locis excedent, omnem suam supellectilem asportare licebit; quibus non permittitur à locorum vel vicini agri incolis quicquam exigere, nec eorum ædibus damnum aliquod dare,aut inde auferre quod ad illos pertinet.

Et vt commodè milites Blaueto in Hispaniam peruenire possint, Rex Christianissimus,nautas & nauigia præberi illis faciet, quibus bellicas machinas, commeatum, reliquumque apparatum cum impedimentis onerare poterunt;data cautione de nauium restitutione,& nautarum tuto reditu tempore præstituendo.

Pro restitutionis locorum securitate, dicti Regij legati post hanc pactionem à Rege Christianissimo approbatam, quatuor obsides Catholici Regis subditos datum iri spondent,qui benè & honorificè pro decoro personarum in Gallia excipientur: factaque restitutione,obsides sine mora,bona fide liberabũtur. Sex verò locis in Veromanduis restitutis duo obsides remittentur,duobus aliis retentis donec Blauetum similiter restitutũ sit.

Quod

Quod ad ea attinet quæ pactione continentur anni quinquagesimi noni, eorum defectus in conditionibus quarum executio desideratur, explebitur; vtpote de feudo Comitatus Fani S. Pauli, de regionum vtriusque Principis limitibus, & de agris quorum est suspensa decisio, de immunitate vectigalium & externarum impositionum à subditis Comitatus Burgundiæ prætensa; & ab Episcopo Terouanæ de Abbatia S. Ioannis ad montem Ducatus Bullonienfis; de quorundam locorum hinc inde restitutione quæ ex formula prædictæ pactionis fieri debuit; & de omnibus aliis controuersiis, nondum vti pactum erat definitis.

Ad quarum rerum decisionem, arbitri nominabuntur & recipientur iuxta dictæ pactionis tenorem, qui proximo semestri, loco per dictam pactionem designato de consensu partium conuenient, sin minus, alium locum eligent.

Et quemadmodum in locorum diuisione diœcesibus Atrebatensi, Ambianensi, Sanctaudomarensi & Bononiensi attributorum, pagi Gallicæ ditionis Episcopis Atrebatensi & Sanctaudomarensi, alij Flandriæ & Arthesiæ ditionis, Episcopis Ambianensi, & Bononiensi attributi reperiuntur, quæ res sæpe controuersiam & confusionem parit: Conuenit vt consensu à Pontifice impetrato, commissarij vtrinque constituantur, qui intra anni spatium loco designato de commoda in rem partium permutatione transacturi, conuenient.

Bello capti, & adhuc vtrinque detenti, expensis persolutis & legitimis debitis, sine lytro liberabuntur, nisi de eo soluēdo conuenerint: quod si quis modum excedere conquereretur, Princeps regionis vbi captus detinetur, illud moderabitur.

Omnes alij captiui dictorum Regum subditi, qui ob calamitates quas bellum secum adfert, ad suarum Ma^tum triremes relegati sunt, sine mora quacunque de causa vel prætextu iniiciendo sine lytro aut expensis soluendis dimittentur.

Regi Hispaniarum & Infanti serenissimæ filiæ eius maiori, eorumque hæredibus aut actionem habentibus, iura omnia, actiones & prætensiones, quas dictorum regnorum, prouinciarum & dominiorum ratione, vel aliter aliundè quouis modo ad se pertinere existimant, integræ reseruantur, quibus nec ipsi nec eorum maiores, expresse renunciarunt; vt de iis experiri amabiliter vel iudicialiter, non vi aut armis possint.

Quemadmodum etiam Christianissimo Regi Galliæ & Nauarræ, eiusque hæredibus & actionem habentibus, reseruantur quæuis iura, actiones, & prætensiones, quas ad se spectare putat, dictorum regnorum, prouinciarum & dominiorum nomine, vel alia qualicunque ratione, quibus nec per ipsum nec per maiores eius expressè renunciatum est; vt de iis etiam amabiliter vel iudicialiter non armis experiri possit.

Ad legatorum quoque propositionem, ex parte Catholici Regis factam, qui serenissimum Sabaudiæ Ducem in hac pactione cōprehendi petit, cuius vtilitatem & conseruationem nō secus ac suam cōmendatam sibi habet, causâ cōsanguinitatis & affinitatis quæ ipsis intercedit, vti se in mandatis ab Archiduce Cardinali habere exposuerūt: sicut etiam declarauit Illustris D. Gaspar de Geneua marchio Lullini, à consiliis status, cubiculo & Ducali satellitio præfectus, Ducatus Augustæ & ciuitatis Ivreæ gubernator, eiusq; constitutus & orator, vt ex procuratorio instrumento eius liquet: dictum Ducem in honorem suæ originis quam ex fratre proauiæ Christianissimi Regis & ex Reginæ matris eius cognata ducit, Regem sibi conciliare decreuisse, & vt suæ Ma^ti consanguineum deuotissimum, eandem cum omni reuerentia, cultu & obseruantia quantum potest maxima agnoscere, vt se suasque actiones in posterum melius illi probet, quàm temporis præteriti occasio non permisit. Eam quoque fiduciam de Rege se habere vt boni sui affectus habita ratione, eadem bonitate & amicitiæ declaratione ipsum prosequatur, quâ posttremi quatuor Reges inclytæ memoriæ patrem suum sunt complexi.

Conclusum itaque & concordatum est, vt dictus Dux Sabaudiæ in hac pactione comprehendatur: Qui vt suum desiderium testetur de satisfaciendo Regiæ voluntati, opidum cum castro Berrensi intra bimestre à die huius pactionis cum effectu bona fide, sine dilatione vel recusatione quouis modo aut prętextu sumenda suæ Ma^ti vel constituto eius restituer

stituet in huiusmodi statu quo nūc deprehendentur, sine demolitione aut detrimento vllo, & sine expensarum in munitionibus tam in opido quàm arce exstructis repetitione, & sine vlla stipendij militaris quod deberi posset solutione, machinis bellicis ibidem relictis quæ expugnationis tempore in opido & castro inueniebantur; euehendi eas machinas, si quas Dux inuexit, concessa facultate.

Hac pactione etiam concordatum est, vt idem Dux Sabaudiæ tribunum militarem cognomine Fortunam opidum Seurram in Burgundia occupantem, deserat & dimittat, neque eum aliosque iniquè illud opidum inuito Rege Christianissimo vsurpantes auxilio aut gratia iuuet.

De aliis verò inter Regem Christianissimum & Sabaudum controuersijs prædicti legati promouendæ pacis gratia consentiunt & conueniunt, vt ad Pontificis Clementis octaui arbitrium deferantur, vt per eum componantur & decidanrur intra annum à die pactionis iuxta Regium rescriptum, pridie Nonas Iunij ea de re datum. Et quicquid decreuerit beatissimus pater bona fide adimplebitur & executioni vtrinque mandabitur, citra dilationem vel recusationem quouis prætextu, aut colore quæsitam. Interea res omnes in eodem quo nunc sunt statu permanebunt, donec Pōtifex pronunciauerit, sine mutatione aut innouatione, & eodem modo quo vtrinque possidentur: sublata facultate vlterius progrediendi aut tributa in alterius ditione exigendi.

Quocirca pactum & conuentum est, vt à præsenti die pax firma, stabilisque amicitia & vicinitas existat inter dictos Regem & Ducem, eorumque liberos natos vel nascituros, hæredes & posteros, regna, prouincias & subditos eorum: neque alteri in alterius ditionem vel subditos, quacunque de causa vel quouis prætextu moliti quicquam liceat.

Omnes subditi & ministri tam Ecclesiastici quàm seculares, etiamsi parti aduersæ inseruierint, in bonorum suorum omnium & singulorum officiorum & beneficiorū vsum reuertentur, vt ante de Regum subditis & ministris cautum est, quod tamen ad Præfecturas aut gubernationes non extendetur.

De militibus bello captis, eodem modo, quo inter Reges supra actum est statuetur.

Omnes denique pactiones præcedentes in omnibus conditionibus & articulis confirmantur, quæ olim factæ sunt inter Reges Christianissimos Henricum II. anno quinquagesimo nono in arce Cameracesia, Carolum nonum & Henricum III. & prædictum Ducem Sabaudiæ defunctum: exceptis iis quæ vel hac vel alia pactione abtogata sunt. Dux itaque Sabaudiæ cum suis prouinciis, ciuitatibus & subditis neutrarum partiū Princeps erit, & communis Regis vtriusque amicus. Et à die promulgatæ præsentis concordiæ libera inter subditos & prouincias commercia iuxta dictas pactiones & receptam consuetudinem securè exercebuntur. Et conditiones in illis contentæ obseruabuntur, etiam respectu officiariorum qui dictis Regibus operam præstiterunt, nisi aliis pactionibus antiquatæ fuerint.

Similiter ex pacto & consensu communi in hac pactione si visum ipsis fuerit comprehendentur, Primùm pro parte Regis Catholici, Beatissimus pater summus Pontifex & Sancta sedes Apostolica, Romanorum Imperator, cum Archiducibus fratribus & cognatis, regnis & prouinciis eorum, Septemviri Electores, Principes ciuitates & Ordines Imperij, eidem obsequentes. Dux Bauariæ, Dux Cliuię, Episcopus & prouincia Leodiensis, maritimæ vrbes Hanseaticæ & Comites Frisiæ orientalis. Dicti etiam Principes omnibus clandestinis societatibus in detrimentum Cæsareæ Ma^tis membrorū & Ordinum Imperij tendentibus renunciant, nullas se in posterum nec in orbe Christiano nec extra quouis loco inituros promittentes, sed commoda & quietem Sacri Imperij pro viribus promoturos. Ea lege ne vel Cæsar nec Imperij Ordines cum Regibus Catholico & Christianissimo amicitiam foueant, neque quicquam in eorum detrimentum faciant. Comprehendentur similiter Domini confœderati superioris Germaniæ & confœderata Grisonum resp. cum suis sociis, Rex Poloniæ & Sueciæ, Rex Scotiæ, Rex Daniæ, Dux & Senatus Venetorum, Dux Lotharingiæ, magnus Dux Hetruriæ, resp. Genuensium & Lucensium, Dux Parmæ & Placentiæ cum Cardinali Farnesio eius fratre, Dux Mantuæ,

Dux

Dux Vrbini, Principes familiarum Columnensium & Vrsinorum, Dux Selmonetæ, Dominus Monaci, Marchio Finalij, Marchio de Masca, Dominus Plombini, Comes Salæ & Comes Colorini, vt præsentis pacis beneficio fruantur, cum expressa declaratione Regem Christianissimum, directè aut indirectè per se vel per alios quemquam ipsorum non lacessiturum: sed si aliqua cum ipsis controuersia incidat, iudicio cum ipsis coram iudice competente, & non vi aut alio modo ius prosecuturum.

Ex parte verò Regis Christianissimi in hac pactione, si videbitur, comprehendentur, summus Pontifex, cum sancta Sede Apostolica, Imperator, Septemuiri Electores, Principes Ecclesiastici & seculares, ciuitates, vniuersitates, & ordines Sacri Imperij, & nominatim Comes Palatinus, Marchio Brandenburgensis, Comes Virtembergensis, Lantgrauius Hassiæ, Marchio de Anspach, Comites Frisiæ Orientalis, ciuitates Hanseaticæ secundùm fœdera antiqua, Rex cum regno Scotiæ iuxta veteres pactiones & confœderationes quæ regno Galliæ cum Scotia intercedunt, Reges Poloniæ, Daniæ & Sueciæ, Dux & Senatus Venetorum, tredecim Cantones confœderatorum Heluetiorum, tres confœderatæ Grisonum respublicæ, Episcopus & Dominus regionis Valaiæ, Abbas & opidum sancti Galli, Touckemberg, Milhausen, Comes Nouicastri, aliique eiusdem confœderationis socij, Dux Lotharingiæ, magnus Dux Hetruriæ, Dux Mantuæ, resp. Lucensium, Episcopus & collegia Metensium, Thulensium & Verdunensium, Abbas Gozzæ, Domini Sedanenses, Comes Mirandæ. Ea tamen lege vt consensus Regis Catholici de Comitibus Frisiæ Orientalis hac pactione comprehensis sine iuris præiudicio sit quod Rex in eorum ditionem prætendit, saluis quoque dictorum Comitum defensionibus, iuribus suis & exceptionibus. Cum declaratione dictum Regem Catholicum per se vel per alios directè nec indirectè, neminem ipsorū quos Rex Christianissimus in hac pactione comprehendit lacessiturum; sed si quam in eos actionem habere se existimat, eandem iudicio non vi instituturum.

Comprehendentur similiter præsenti pactione, vniuersi qui communi Regum consensu nominatim inserentur, modò post semestre à die pacis promulgatæ, nomina sua per litteras profiteantur, & consuetas hoc casu obligatorias tradant.

Atque ad maiorem huius pacis conditionum in hac pactione contentarum securitatem, hæc pactio confirmabitur, promulgabitur, & referetur in regesta curiæ Parlamenti Parisiensis, & aliarum regni Galliæ curiarum, ac cameræ rationum Parisiensis. Quemadmodum confirmatio, promulgatio, & in regesta fiet relatio in sanctiori & aliis Catholici Regis consiliis & camera rationum in prouinciis Belgicis, iuxta formam & tenorem pactionis anni quinquagesimi noni. Quæ vtrinque expedita intra trimestre post huius pactionis promulgationem tradentur.

Quæ conditiones & articuli supra comprehensi, & quæ in iis vniuersa & singula continentur, pacta conuenta & recognita sunt, interposita à dictis legatis, eorum qui eos constituerunt nomine, stipulatione, qui mandatorum suorum vigore, promiserunt & promittunt per præsentes, sub omnium & singulorum bonorum constituentium suorum præsentium & futurorum obligatione, eos hanc pactionem inuiolatam obseruaturos & completuros, & authentica documenta approbationis subsignata & sigillata, inuicem tradituros præsenti pactione ad verbum inserta, idque infra mēsis à præsenti die spatium, quantum ad Regem Christianissimum; Archiducem Cardinalem & Sabaudiæ Ducem attinet. Promittens porrò Archidux Cardinalis se intra trimestre, similes approbatorias à Catholico Rege litteras suppleturum & daturum. Præterea promiserunt dicti delegati nominibus supradictis & promittunt per præsentes prædictis litteris approbatoriis Regis Christianissimi, Archiducis Cardinalis, & Sabaudiæ Ducis traditis & exhibitis eosdem solemniter super Cruce Domini, & super sancta Euangelia & sacrosanctæ Missæ canone coram iis quos delegare cupiēt, & pro nominis sui existimatione iuraturos se plenè, reuera & bona fide, omnes conditiones huius pactionis obseruaturos & completuros. Simile etiam iusiurandum à Catholico Rege post trimestre aut cùm fuerit requisitus præstabitur. In quarum rerum fidem dicti delegati huic pactioni nomina sua subscripserunt

Veruini in Veromanduis postridie Calendas Maij anno millesimo, quingentesimo nonagesimo octauo: Præses Richardotus. Io. Bap[ta] de Tassis. Verreycken. P. Belieure. N. Brulart. G. de Geneue.

Transactis hoc modo Galliæ pactionibus, cum ingenti Christiani orbis applausu, & populi vtriusque Gallorum & Belgarum incredibili gaudio, pax fuit promulgata vno eodemque per vniuersum Belgium die, ad VII. Id. Iun. prædicti anni CIↃ.IↃ.IIↃ. ignesque, vt in publica lætitia fieri solet, certatim vbique excitati. Missi sunt in Galliam Archiducis nomine Dux Arschottanus, Carolus Franciscus Mendozius Aragoniæ Almirantius, Comes Arembergius Carolus, aurei velleris eques, Ioannes Richardottus sanctioris consilij præses, Ludouicus de Velasco bellicarum machinarum præfectus generalis, & Ludouicus Verreycken Audientiarius. Dicti nempe Dux Arschottanus, Almirantius, Arembergius & Velascus, obsides vt conuenerat dati, cum domesticorum tam numeri quàm amictus splendido comitatu proficiscebantur, Præses Richardottus & Audiëtiarius vnà cum obsidibus, vt Regem Christianissimum pacta conuenta inreiurando sancientem præsentes conspicerent, in mandatis habebant. Magna populi frequentia lætis acclamationibus, omnis honoris à Rege humanissimo amplitudine excepti, ornatique fuerunt. Victus etiam publicè ceu in Galliæ prytaneo lautissimus præbebatur. Nec minus honorificè quàm largè & liberaliter à Rege munifico donati discesserunt. Parem quoque humanitatem, parem beneuolentiam, ac hospitalitatem, Dux Bironius & amplissimi Domini de Bellieure & Sillery apud nos sunt experti, cùm ad iurisiurandi pace confirmata ab Archiduce præstiti testimonium mitterentur, extremumque actum in hoc pacis dramate gratissimâ legationis catastrophe concluderent. Vtrique enim populo velut in theatro ob oculos versabatur heroïca pacis actio, tam ab ipsis exoptatæ, quàm orbi Christiano salutiferæ & necessariæ, indictisq; publicè supplicationibus gratiæ Deo sunt actæ, qui eam Regibus mentem dedit, vt mutata repentè voluntate, à bello teterrimo cogitationes ad quietem conuerterint. Cum amplissimis honorariis legati sunt dimissi.

Rebus Galliæ sic compositis, Archidux Albertus acceptas à Regia Ma[te] litteras, eius de dotalis negotij progressu, voluntatem continentes, Ordinibus Brabantiæ prid. Cal. Aug. communicat, missoque earum exemplo, vnà cum iis litteris quas Rex ad Ordines dederat; quàm ipsorum responsum ad priores quas scripserat de Infantis serenissimæ filiæ suæ nuptiis, gratum illi fuerit, ipsos ex iisdem percepturos significat. Porrò suam Ma[tem] omnes suas Belgicas & Burgundicas prouincias eidem filiæ suæ, Principe filio assentiente & rem omnem comprobante, Pridie Non. Maij cessisse & donasse: Illam autem mandatum ad harum ditionum possessionem capiendam & ad consueta maiorum more sacramenta vltrò citròq; recipienda & præstanda, procuratorio nomine sibi transmisisse. Reliqua eò spectantia spectabilē D. Ioannem de VVingene equitem primum consiliarium & sigillorum Regiorum in Brabantia custodem, ipsis declaraturum, cui vt fidem adhibeant, & vt constitutos suos mandatis idoneis iuxta formulam præscriptam tradendamque munitos ad XIX. Cal. Septemb. conuocandos curent, die Beatæ Virginis assumptioni sacro Ordinum comitiis adfuturos, cum reliquarum prouinciarum similiter constitutis, magnopere se requirere. Rebus enim illis quas præ manibus habebat, moram haud admittentibus, cunctationem dilationemque omnem non modò inutilem, sed & noxiam esse posse. Ab ipso denique Hispaniarum Principe in eundem sensum litteras se illis vnà transmittere.

Regiæ autem Ma[tis] ad Archiducem litteræ hæc ferè continebant:

Quamplurimos litterarum fasciculos sibi redditos ab equestribus sui ordinis viris, consiliis & præfectis, & à prouinciarum ipsius imperium agnoscentium Ordinibus, responsiones esse ad eas quas mense Septembri anno præterito ad illos scripserat litteras, de rebus quas commiserat Archiducis fidei iisdem declarandas. Se verò intellecta ex ipsorum responsis singulari lætitia, quam eorum quilibet ex benigno hoc consilio accepisse fatebatur, tan-

tur,tan-

tur, tanto magis propensum ac solicitum fuisse de progressu negotij sine dilatione, quod cum tanta animi circumspectione decreuerat, promouendo, & de Belgicis suis omnibus ac Burgūdicis prouinciis, dilectissimæ & charissimæ filię suæ maiori cedendis & donãdis, & de tribus instrumẽtis Pridie Non. huius Mensis, dilectissimo & charissimo filio Principe præsente & expresse assentiente, approbante, & ratum habẽte, ipsa etiam Infante præsente & acceptante, in rem eius stipulandis & expediendis. Hæc se illi transmittere, vt quę continerent in fauorem matrimonij inter dictam Infantem illumque contrahendi certior ipse fieret, & vigore mandati quod ipsa ei dederat in dictarum prouinciarũ omnium & singularum integram plenamque possessionem iret, iuxta eiusdem mandati tenorem, quo sicut expedire existimaret, vteretur. Et vt suæ voluntati votisque subditorum plenè satisfiat, se & Principem filium ad Ordines aliosque litteras iterum dare; & earum exemplum ad Archiducem mittere. Et licet à Præfecto, sanctiore consilio, & tribus Ordinibus Comitatus Burgundiæ nullum ad priores Septembri mense ad eos scriptas litteras responsum accepisset, se tamen ad eosdem iteratò scribere, gratumque sibi fore, si de omnium litterarum traditione, rerumque gestarum successu certior fiat. Hæc Prid. Cal. Iunij exarata sunt cIↄ. Iↄ. IIC.

Ad Ordines autem his ferè verbis scripsit:

Pergratum sibi fuisse quòd per ipsorum litteras tertio Non. Decembr. præteriti anni scriptas magnam ipsos voluptatem ex benigno Ma^tis suæ consilio gaudiumque accepisse ex eorum relatione quæ Archidux Albertus in mãdatis habuerat, intellexisset. Quoniam verò non alius consilij scopus esset, quàm Belgicas prouincias, per nuptias dilectissimæ filiæ suæ cum dicto Archiduce conciliandas paci & tranquillitati restituere, ipsorum maximè præsentiâ, ad operis tam pij perfectionem expedire visum fuit, vt eidem filiæ suæ omnes Belgicas & Burgundicas quas haberet prouincias donaret, cederet & transferret, iuxta patentium litterarum quas ad Archiducem mittebat tenorem, & earum quæ Principis Hispaniarum consensum, approbationem & ratihabitionem, filiæ quoque suæ acceptationem assensumque continerent: Quæ & grata ipsis fore, & amorem affectumque quo prouincias Belgicas prosequebatur, cognoscere, & per dictum matrimonium, ac præsentiam filiæ tempore opportuno quamprimum profecturæ, & per subsidiorum quauis necessitate continuationem, ipsos postmodum cognituros. Non enim vt quidam malè feriati coniecturam facere possent, deserere eos decreuisse, sed iisdem succurrere, & vti consueuerat ad defensionem opem omnem ferre, donec vel pace vel alio quouis modo ipsorum securitati prospectum benè esset.

Principis Hispaniarum in eandem sententiam epistola erat huiusmodi. Ordinum responsionem ad litteras anno elapso Septembri mense ad ipsos datas, gratissimam sibi fuisse, suæque exspectationi satisfactum esse, quòd paternæ voluntati tam beneuolè obtemperassent: quæ vti ad commune Belgij bonum dirigebatur, tanto citius progressum nuptiarum sororis cũ Alberto Archiduce maturare voluisse, & sua ipsius interuẽtione, & expresso assensu & ratihabitione, facta stipulatione, dictarum prouinciarum donationem & cessionem in rem sororis perfecisse, sicut ex paternæ Ma^tis litteris plenius intelligerent: Et continuata benignitate sua & affectu quem experti in illo semper fuerunt, nihil illum de subsidio & defensione solita remissurum esse, donec pace confecta vel alio quouis modo ditionum securitati satis cautum foret, quod suo etiam nomine ob easdem rationes effecturum se spondebat.

Mandati instrumentum serenissimæ Infantis, quo Archiducem ad possessionem capiendam constituit, ad verbum tale fuit:

Isabella, Clara, Eugenia, Dei gratia Hispaniarum Infans, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi, Luxemburgi, & Geldriæ, Comes Flandriæ, Arthesiæ & Bur-

 gundiæ,

gundiæ, Palatina etiam Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci & Zutphaniæ, Marchio S.R.Imperij, Domina Frisiæ, Salinarum & Machliniæ, ciuitatis & ditionis Vltraiecti, Transisselanæ & Groeningæ, Vniuersis & singulis præsentibus & futuris has litteras visuris vel legi audituris. Quandoquidem reip. Christianæ bono, & priuato Belgicarum prouinciarum commodo aliisque de caussis & considetationibus, Regi Domino ac patri meo visum est, & ad promotionē futuri nostri matrimonij cum Alberto Archiduce cognato nostro charissimo, præcedente Pontificis dispensatione, & Principe potentissimo Philippo fratre nostro consentiente, approbante & ratum habente, vniuersas Belgij & Burgundię ditiones nobis cedere, donare, & conferre placuit, iuxta patentium littetarum ipsorum manibus signatarum & prid. Non. Maij expeditarum tenorem; nobis quoque vti liquet ex eodem diplomate eam donationem cessionemque acceptantibus, vt eædem Belgicæ ac Burgundicæ prouinciæ, à nobis hæredibus & successoribus nostris, habeantur, & formâ modo & conditionibus in dictis patentibus expressis possideantur: Data quoque & concessa nobis facultate, absoluta & irreuocabili potestate, vt priuata auctoritate nostra, nulla alia permissione requisita, per nos vel nostro nomine per futurum sponsum nostrum Archiducem Albertum, misso ei procuratorio, dictarum Belgicarum & Comitatus Burgundiæ ac Carolesij integram plenamque possessionem, capere & apprehendere possemus, & in eo negotio omnia getere & facere quæ in dictis litteris patentibus continentur. Notum facimus nos ob causas supradictas & vt Regiæ voluntati exactè obsequamur, eaque omnia præstemus quæ ante nostram in Belgium profectionem fieri omnino decet, ex certa nostra scientia & porestatis plenitudine auctoritatem & mandatum absolutum & irreuocabile cum omni facultate generali & speciali dedisse, concessisse, & per præsentes litteras dare & concedere marito nostro futuro Archiduci Alberto; vt nostro nomine & ex parte nostra, per se vel per alium quem substituet prout ipsi videbitur virtute præsentiū vna aut pluribus vicibus, vniuersa & singula faciat, quæ nomine & ex parte nostra de prouinciis Belgij omnibus & Comitatu Burgundiæ & Carolesij generaliter & per Ordines singularum prouinciarum requiruntur & necessaria erunt, ad capiendam, apprehendendam, habendam & tenendam nostto nomine, integram, realem plenamque possessionem omnium & singularum dictarum prouinciarum, omniumque rerum dependentium, vt integrè, pacificè, & sine cōtradictione aut impedimento iisdem frui possimus: Ad Ordines prouinciarum generales vel priuatos conuocandos & congregandos, ad præstanda nostro nomine iuramenta requisita, & ad eadem ab Ordinibus aliisque recipienda solita consuetudine: Et ad omnia per dictum futurum nostrum maritum Archiducem Albertum facienda & exsequenda quę in iis rebus personaliter præsentes facere & exsequi possemus, etiamsi res foret quæ mandatum requireret magis speciale quàm his litteris continetur. Quocirca verbo Principis, & quantum nostri honoris existimationem saluam esse cupimus, spondemus & promittimus, nos gratum, firmum, ratumque habituras, obseruaturas, ac obseruari facturas, & inuiolatè bona fide completuras in perpetuum quidquid per dictum Archiducem Albertum futurum maritum nostrum, ac per eius constitutos, vel vigore præsentium substitutos, quantum ad realem, integram & plenam prouinciarum Belgicarum & Burgundicarum possessionem forma & modo supradicto in litteris patentibus donationis, cessionis & translationis ad quas nos referimus, actum, gestum & confectum erit, quibus rebus nunquam aduersabimur, nec directè aut indirectè quemquam aduersari vllo modo patiemur. Ita enim nobis visum est. In quorum testimonium manu nostra præsentibus subscripsimus, & per infrascriptum secretarium status Regis patris nostri ad res Belgicas & Burgundicas subsignari fecimus, & Regiæ Ma^tis sigillo magno aureis funiculis appenso communiri. Madricij in regno Castellæ prid. Cal. Iun. anno cIↃ. IↃ. IIC. Patagrap. N. D. V^t. Sub plicatura scriptum, Isabella; Supra verò, mandato D. Infantis. signatum A. de la Loo. sigillatum vt supra.

Formula

Formula instrumenti procuratorij à tribus Brabantiæ Ordinibus membris suis tradendi, iuxta quod iusiurandum Archiduci præstaretur nomine Infantis serenissimæ, huiusmodi fuit:

Vniuersis præsentes litteras visuris vel legi audituris, Tres Ordines prouinciæ & Ducatus Brabantiæ Salutem. Notum facimus; Serenissimus Princeps Albertus Dei gratia Archidux Austriæ, Præfectus, gubernator & capitaneus generalis in his Belgicis & Burgundicis prouinciis nomine Regiæ Ma^tis nobis nuper significauit; quod orbis Christiani & communis boni causa, ac priuati Belgicarum prouinciarum commodi, aliarumq; rerum seriò considerandarum, maximè ad promouendum serenissimæ Infantis Hispaniarum Isabellæ Claræ Eugeniæ filiæ maioris suæ Ma^tis cum dicto Archiduce Alberto coniugium, cum summi Pontificis venia præcedente, Ma^ti Regiæ placuit, consentiente, approbante & ratum habente Principe filio eius vnico, hæredeque vniuersali has Belgicas prouincias, cum Burgundiæ & Carolesij Comitatibus donare, cedere & conferre dictæ Infanti serenissimæ per patentes litteras eorum manibus signatas prid. Non. Maij vltimò elapsi, & eiusdem Infantis patentes etiam litteras, quibus de sua dictæ donationis & cessionis acceptatione constat, vt dictæ Belgicæ & Burgundicæ prouinciæ ab ea habeantur & possideantur, & ab eius hæredibus & successoribus forma & modo ibidem expressis. Quibus litteris patentibus inter cetera continetur, suam Ma^tem potestatem absolutam & irreuocabilem serenissimæ Infanti dare, vt sua priuata auctoritate, sine alia concessione, aut venia requisita, capiat & apprehendat per se vel per dictum Archiducem Albertum maritum eius futurum suo nomine constituẽdum, integram plenamque prouinciarum possessionem, & vt ea in causa omnia faciat & gerat quæ dictis litteris patentibus continentur. Dicta deinde Infans serenissima Isabella Clara Eugenia, ad promouenda ea omnia quæ ante suum in has regiones aduentum requiruntur, de certa sua scientia & potestatis plenitudine, mandatum absolutum & irreuocabile omnemque facultatem generalem & specialem dicto Archiduci marito suo futuro dederat & concesserat, ad finem in dicto instrumẽto declaratum. Quod mandatum exequi Archidux desiderans secundùm expressam Regis voluntatem, nos aliosque Ordines imperium eius agnoscẽtes, constitutos nostros ablegare ad eum iusserat ad XVIII. Cal. Septemb. Bruxellæ adfuturos cũ mandatis idoneis, ad eum recipiendum dicta qualitate, & ad agnoscendam serenissimam Infantem pro Domina nostra & Principe legitima, & ad ea exsequenda quæ erunt necessaria. Nos Regiæ voluntati obtemperare, eiusque desiderio satisfacere cupientes, vti bonos & fideles subditos & vassallos decet, & iuxta eorum tenorem quæ à mẽse Ianuario eidem responderamus, super huius consilij & voluntatis suæ significatione: Habita etiam ratione quòd hoc belli tempore, res non satis opportuna magnique sumptus esset & superuacanea, si dicto Archiduci serenissimæ Infantis nomine iusiurandum præstandum & recipiendum esset in singulis ciuitatibus locisque Brabantiæ. Deliberatione super ea re habita, ad dictum Archiducem constitutos nostros mittere decreuimus, electis scilicet & constitutis pro Ordine Ecclesiastico N.N. & N.N. pro Ordine Nobilium & N. N. nomine ciuitatum. Dantes iisdem & singulis eorum plenam facultatem, auctoritatem & mandatum speciale ac irreuocabile vt coram dicto Archiduce compareant, eumque cum reliquis Ordinibus Belgicis Ma^tis suæ obsequio addictis, in prædicta qualitate recipiant, & Infantem serenissimam pro Domina & Principe nostra legitima agnoscant, sub promissione nihilominus & iureiurando per dictum Archiducem publicè & solemniter coram reliquis Ordinibus Belgicis præstando, de obseruatione & præstatione omnium quę Regia Ma^tas dum inauguraretur iurauit & promisit generaliter & specialiter Bruxellæ & in omnibus Ducatus Brabantiæ ciuitatibus & locis; qua promissione & iuramento præcedente dicti nostri constituti iusiurandum reciprocum & promissionem facere nostro nomine poterunt, de obseruatione & præstatione omniũ quæ maiores nostri Ma^ti suæ olim promiserunt & iurarunt; eumque consequenter nostro nomine recipere dicta qualitate, & Infantem serenissimam posthac pro Domina & legitima Principe nostra agnoscere.

 Ad quam

Ad quam rem perficiendam dictis nostris constitutis auctoritatem dedimus, prout damus per præsentes: firmum ratumque quicquid eo in negocio per ipsos gestum, iuratum, promissumque fuerit, habituros promittentes. In quorum testimonium. &c.

Ad Brabantiæ Ordinum deinde postulata, reliqua instrumenta ipsis sunt exhibita, Primò cessionis à Regia Ma^te serenissimæ Infanti factæ: cuius talis erat sensus:

Philippus &c. Vt communi reip. Christianæ bono & priuato Belgicarum prouinciarum commodo consultum esse iudicauimus, dilectissimæ filiæ nostræ maioris Infantis Isabellæ Claræ Eugeniæ nuptias haud vlterius differre, idque tam ad familiam Austriacam conseruandam, quàm ob alias rationes, & amorem singularem quo afficimur erga dilectissimum & charissimum nostrum fratrem, nepotem & cognatum Archiducem Albertum nostrum in Belgio & Burgundia Præfectum & Capitaneum generalem, defixis in eum oculis pro futuro filiæ nostræ marito eundem eligentes, cum assensu & venia summi Pontificis, qui dispensationes requisitas indulsit, & consilio prius communicato cum Principe potentissimo, inuictissimoque fratre, nepote & cognato etiam nostro Rudolpho II. Romanorum Imperatore, & cum dilectissima & charissima sorore nostra Imperatrice eius matre. Quibus consideratis, & vt dictæ filiæ nostræ, de facultatibus, vti par est, largiamur, magnarum conditionum ac meritorum eius habita ratione; atque vt demonstremus beneuolentiam singularem qua prouincias Belgicas & Burgundicas nostras prosecuti semper fuimus; cùm ad promouendum dictum filiæ matrimonium easdem illi cedere cum suis appẽdicibus & donare decreuerimus modo infrà declarato; cum filij nostri charissimi dilectissimique Principis Philippi hæredis nostri vnici interuentione, consensu & voluntate, quemadmodum ea de re tam nos quàm Princeps filius, Belgij proceres, ac nostri Ordinis equites, Consilia & Ordines ditionum Inferiorum in obsequio nostro perseuerantium, & Comitatus Burgundiæ certiores fecimus: Qui lætitiæ & voluptatis quam ex benigno consilio nostro cœperunt, responso suo testimonium dederunt, agnoscentes & fatentes in rem & quietem prouinciarum cessurum, eamque rectam viam esse qua ad firmã solidamq; pacem peruenitri, & à bello molestissimo quo, tot annis implicantur, liberari tandem queant, quam tranquillitatem votis nostris iisdem semper exoptauimus. Prætereа cùm notissimum sit, summam cuiusuis prouinciæ felicitatem in eo consistere, vt à Principe suo vero & legitimo pręsente & inspectante gubernetur & regatur; Deum testamur quantas solicitudines & labores sæpe sumpsimus, vt præsentes in Belgio facere id possemus, & reuera desiderauimus, nisi graues & seriæ Hispaniarum res nos continuã in ipsis habitatione detinuissent, nec discedere permisissent; quẽadmodum nos etiamnum remorantur: Et quamuis ætas Principis filij nostri dilectissimi, magis ad profectionem quàm nostra sit idonea: Nihilominus quia placuit Diuinæ prouidentiæ tot regna & prouincias nobis dare & concedere, quibus benè administrandis nunquam deerunt negoria, quæ præsentiam sui Principis perpetuam postulabunt; Consultum nobis visum est in hanc ire sententiam, ne iisdem qui bus antè incommodis & molestiis Belgicas nostras prouincias obnoxias relinquamus, dictante etiam æquitate, vt in portionem filia nostra veniat, secundùm eius merita & natalium magnitudinem: Et animaduertentes dictam filiam nostram post Principem filium (quem Deus multis annis prosperum, felicem & incolumem conseruet) primam esse & proximam quæ, filio nostro annuente, ad eum Principatum iam nunc admitti potest; nos hanc consilij rationem elegimus, ea spe & animo, vt prouinciæ nostræ Belgicæ pristino splendori, quieti & prosperitati hoc modo restituantur: In præsens itaque ea exsequi cupientes quę tam maturè serioque statuimus, habita etiam ratione consensus voluntarij quem Princeps filius noster liberaliter pro se dedit; Perspecta denique animorum submissione, qua Belgicarum ditionum Ordines ac prouinciales consiliis nostris acquieuerunt: Omnes nostras Belgicas & Burgundicas prouincias dictæ filiæ nostræ Infanti serenissimæ, ad nuptiarum suarum promotionem dare, cedere & conferre decreuimus: Quemadmodum eas damus, cedimus & conferimus

ferimus per præsentes; Ita tamen vt Archiduci Alberto nubat, iuxta diſpenſationes à Pontifice indultas,& in dotem conferat dictas Belgicas prouincias,cum Burgundiæ Comitatu. ⁂ Quacunque igitur meliori via, modo & forma qua de iure fieri & valere poteſt,ita vt inutile vitiare vtile nequeat, dictæ Infanti Iſabellæ Claræ Eugeniæ dilectiſſimæ & chariſſimæ filiæ noſtræ maiori omnes & ſingulas prouincias noſtras Belgicas & Burgundiæ Comitatum, Caroleſio in eodem comprehenſo, cum Ducatibus, Principatibus,Marchionatibus, Comitatibus, Baroniis, Dominiis, ciuitatibus,arcibus & propugnaculis in dictis prouinciis Belgicis & Burgundicis exiſtentibus,cum omnibus regalibus, feudis, hominiis, iuribus, libertatibus, franchiſiis, iuribus patronatus, reditibus & penſionibus, domaniis, ſubſidiis, confiſcationibus & mulctis, cum omnibus & ſingulis iuribus & actionibus,quæ à nobis in dictas Belgicas & Burgundicas prouincias prætendi queant,omnes prætereà præeminentias,prærogatiuas, priuilegia,exemptiones,dynaſtias, præpoſituras,iuriſdictiones,ſublimitates,præfecturas,& alias qualeſcunque ſupremi imperij poteſtates, quacunque de cauſa vel occaſione ad nos illæ ſpectare vel pertinere poſſint,ſiue iure patrimonij,ſiue alio,quocunque titulo vel modo:damus,cedimus,relinquimus,transferimus,renūciamus,& in dotem filiæ noſtræ maiori concedimus. Vt iis ipſa & eius hæredes integrè fruantur, & eodem modo quo nos illas habuimus, iiſque frui ſolemus, ſine vlla exceptione. Ea tamen lege vt inuiolatè obſeruetur pragmatica ſanctio Imperatoris Auguſti patris noſtri æternæ memoriæ mēſe Nouembri anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo nono,de coniunctione Belgij conſtituta; & adempta omni facultate diuiſionis vel ſeparationis dictarum prouinciarum quocunque caſu vel modo.

Filiam quoque noſtram Infantem facimus, creamus, inſtituimus & nominamus per præſentes, Principem & Dominam dictarum prouinciarum Belgicarum & Burgundiæ ac Caroleſij Comitatuū. Concedimus prætereà dictę filiæ noſtræ,vt pręter titulos ſingularum ditionum Belgij & Burgundiæ particulares, ipſa etiam Ducis Burgundiæ titulo vti & nominari poſſit; Tametſi etiam nobis & filio noſtro Principi, quoad nobis videbitur,dictum titulum Ducis Burgundiæ retinuimus cū omnibus iuribus nobis in eo competentibus,vnà cum prærogatiua, Principatu ſummoque imperio in Ordinem noſtrum aurei velleris,poteſtate & facultate de eo in poſterum pro libito diſponēdi. Conſentimus, concedimus,& permittimus dictæ filiæ noſtræ, & abſolutam poteſtatem ac irreuocabilem ei damus, priuata ſua auctoritate citra aliam requiſitionem aut veniam, per ſe aut per mandatum procuratorium futuro ſponſo ſuo mittendum, accipiendi & apprehendendi integram plenamque prouinciarum Belgicarum & Comitatus Burgundiæ & Caroleſij poſſeſſionem, & in eum effectum comitia conuocandi Ordinum generalium aut particularium cuiuſque prouinciæ, aut alia ea in re forma & modo vtendi, prout ad hanc noſtram donationem, conceſſionem & ceſſionem magis expedire putabit: Iuſiurandum etiam neceſſarium ſubditis & Ordinibus præſtandi,inueſtituram ditionum & dominiorum,quę requiritur petendi, ſacramentum quoque debitum ab ipſis recipiendi, illoſque ad omnia quæ ſecundùm dicta iuramenta reciprocè tenentur & obſtringuntur vel tenebuntur obligandi. Et donec dicta filia noſtra realem poſſeſſionem dictarum Belgij & Burgundiæ prouinciarum forma & modo ſupradictis acceperit, vel ſuo nomine accipere fecerit,nos earum poſſeſſores nos conſtituimus eius nomine. In quorum teſtimonium ſtatuimus & volumus,vt hæ noſtræ patentes litteræ ipſimet tradantur. Concedimus adhæc dictæ filiæ noſtræ & permittimus,præficere, committere & conſtituere in dictis Belgicis & Burgundicis prouinciis, præfectos, iudices, iuſtitiarios & officiarios, tam ad illarum defenſionem & cuſtodiam, quàm ad iuſtitiæ reique politicæ, domaniorum ac ſacri patrimonij aliarumque rerum adminiſtrationem, & ceteroquin omnia facere quæ legitima Princeps, Domina naturalis ac proprietaria dictarum regionum de iure, conſuetudine, & alio quouis modo facere poteſt & debet, & quemadmodum nobis facere integrum fuit aut foret,ſeruatis nihilominus conditionibus ſupradictis. Eamque ob cauſam remiſimus,abſoluimus & liberauimus,remittimus, abſoluimus & liberamus per pręſentes omnes & ſingulos Epiſcopos, Abbates, prælatos,alioſque Eccleſiaſticos,Duces, Principes,

cipes, Marchiones, Comites, Barones, Gubernatores & præfectos regionum & opidorum, toparchas, præsides, Cancellarios, aliosque à consiliis nostris, à finantiis, à rationibus, iustitiarios, officiarios, tribunos militares, milites, propugnaculorum & arcium præsidiarios, eorumque legatos, equites, nobiles & vassallos, magistratus, ciues & incolas vrbium, municipiorum & pagorum, ac denique vniuersos & singulos subditos dictarũ Belgij & Burgundiæ ditionum à iureiurando, fide, nexu & obsequio, promissione & obligationibus quas nobis Domino & Principi suo supremo debebant. Volentes, statuentes & expressè mandantes, vt iusiurandum dicant dictæ filiæ nostræ Infanti, eamque pro legitima Principe sua ac Domina recipiant, ipsique faciant & præstent debita iuramenta, fidelitatem, obsequium, promissionem & obligationem, iuxta consuetudinem & naturam regionis, feudorum & dominiorum. Et vt ei ac futuro eius marito omnem honorem, reuerentiam, affectum, obedientiam, fidelitatem & obsequium exhibeant, sicut boni & fideles subditi legitimis Principibus ac naturalibus dominis suis exhibere debent & tenẽtur, quemadmodum nobis hactenus semper exhibuerunt: Denique suppletis omnibus defectibus, omissionibus tam iuris quàm facti, quæ in hanc nostram donationem, concessionem, & translationem possent incidere, & de motu nostro proprio, certa scientia, & de Regiæ absolutæ potestatis plenitudine, qua in hoc casu vti volumus & vtimur, derogauimus, & per præsentes derogamus omnibus & quibuscunque legibus, constitutionibus & consuetudinibus quæ his possent aduersari. Ea enim nostra est expressa voluntas & sententia. Vt verò de rebus supradictis manifestè constet, & vt firmæ & ratæ sint perpetuò, præsentibus manu nostra subscripsimus, magnumq; sigillum nostrum apponi fecimus. Volentes & statuentes, vt in regesta publica conferantur, & in omnibus & singulis consiliis nostris & rationum cameris, vbi par est comptobentur. Actum Madricij in regno Castellæ Prid. Non. Maij, anno salutis humanæ millesimo quingentesimo nonagesimo octauo, regnorum nostrorum Neapolitani & Hierosolymitani quadragesimo quinto, Castellæ, Aragoniæ & Siciliæ quadragesimo tertio, Portugalliæ decimo nono. Parag. N.D.V[t].Subscriptum erat Philippus, & inferius, Per Regem, signatum de la Loo.

Sequitur approbatio Principis Hispaniarum.

Philippus Dei gratia Princeps, filius vnicus & hæres Hispaniarum, regionum & dominiorum Philippi II. Regis Domini ac patris nostri, Vniuersis præsentibus & futuris, hasce litteras visuris aut legi audituris. Quandoquidem Dominus ac pater noster Infantem serenissimam Isabellam Claram Eugeniam, dilectissimam & charissimam sororem nostram, Archiduci Alberto auunculo & cognato nostro nuptum dare decreuit, & Catholica sua Ma[tas] nobis consultis & consentientibus, ob graues seriasq; boni publici caussas, maximè & specialiter quietis & tranquillitatis inferiorum ditionum Belgicarum, & vt prædictæ sorori nostræ secundùm eius amplitudinem & merita sit prospectum, eidem nostræ sorori dictarum Belgicarum & Burgundicarum prouinciarum donationem facere: Notum facimus, Nos rebus supradictis vniuersis & singulis animaduersis, considerato etiam communi Christiani orbis bono inde prouenturo, & amoris singularis quo dictam nostram sororem, vti par est, meritorum suorum ratione prosequimur, eadem laudamus, approbamus, & rata habemus per præsentes, non obstante quouis detrimento, quod vel nobis vel successoribus nostris nunc vel in posterum adferri inde queat. Et eadem de caussa assentimur & concedimus, vt dictæ prouinciæ Belgicæ cum Burgundiæ & Carolesij Comitatibus in rem sororis nostræ cedantur, transferantur & donentur, eo modo quo pater noster eas cessit & donauit, & quo melius valere potest. Atque ad maiorem securitatem, corroborationem & stabilitatem eorum quæ Ma[tas] sua de iisdem in rem & fauorem sororis nostræ disposuit & decreuit, nos similiter, si necesse est, in fauorem eiusdem eâdem formâ & modo, ex certa & libera voluntate nostra, re nulla cogente aut vim adhibente, sine fraude & dolo, nec auctoritate aut reuerentia paterna moti: neque suspicione vlla vel metu, nec iuris vel facti ignorãtia, disponimus & statuimus. Ea enim nostra est sen-

est sententia & voluntas, vt dictæ prouinciæ ad dilectam sororem nostram Infantem Isabellam Claram Eugeniam eiusque successores pertineant, iuxta dictam patris nostri dispositionem. Quod vt plenum & integrum effectum consequatur, & in perpetuum firmum sit & stabile, omni beneficio, quod vel nobis vel illis de iure competere, aut his aduersandi materiam dare potest in fauorem sororis nostræ, nostro & successorum nostrorum nomine restitutioni etiam in integrum, renunciamus per præsentes. Certa siquidem & determinata voluntas nostra est, ne res vlla contra hanc donationem, concessionem & translationem dictarum prouinciarum forma & modo supradictis factam, vim aut vigorem habeat. Quapropter iuramentum tactis manu nostra sacrosanctis Euangeliis diximus & præstitimus, nos ea obseruaturos, præstaturos, completuros, & exactè obseruari, præstari & compleri facturos, nullamque excusationem, vel exceptionem admissuros, nec quenquam nostro nomine proponere permissuros. Quod Principis verbo affirmamus & promittimus, & nos omnem operam & auxilium necessarium ad integrum effectum executionemque prædictorum laturos, quia hæc, vti diximus, spontanea nostra & deliberata est voluntas. In quorum fidem præsentes litteras patentes manu nostra subscriptas expediri, & per status rerum Belgicarum & Burgundicarum patris nostri Secretarium subsignari iussimus, magno Regiæ Mat^tis sigillo funiculis aureis appenso, præsentibus testibus in eam rem vocatis, D. Gomesio de Auila, Marchione de Velada iuuentutis nostræ moderatore, magnoque œconomo nostro, D. Christophoro de Mora Comite castri Rodericij, magno militiæ Alcantaræ Commẽdatore, sacri cubiculi Regij corporisque custode, D. Ioanne d'Idiaquez magno Legionis Commendatore, qui tres consilio status interueniunt, & D. Nicolao Damant equite, qui & ipse à cõsiliis status est, & sigillorũ Regiorum ad prouincias Belgicas & Burgundicas spectantium custos, ac Brabantiæ Ducatus Cancellarius. Actum Madricij in Castellæ regno Prid. Non. Maij, anno millesimo quingentesimo nonagesimo octauo Paragr. N. D. V^t. signatum Philippus, & inferius, Ex mandato D. Principis subsignatum A. de la Loo.

Sequitur instrumentum quo Infans Hispaniarum prædictam donationem cessionemque ratam habuit.

Isabella Clara Eugenia Dei gratia Hispaniarum Infans, Vniuersis præsentibus & futuris, has litteras visuris vel legi audituris. Quemadmodum pro affectu & amore singulari, quo Rex Catholicus clementissimus Dominus & pater noster, nos semper prosecutus est, & pro omni fauore & beneficiis nobis præstitis, iampridem illi placuit, serenissimo Principe Philippo fratre nostro assensum suum præbẽte, prouincias suas Belgicas & Burgundicas nobis cedere, donare & concedere, iuxta formam & modum binarum litterarum patentiũ, pręsentibus insertarum, quę sunt huiusmodi: Philippus Dei gratia Rex, &c. & Philippus Dei gratia Princeps, &c. Notum facimus, Nos magni, vti par est, beneficium æstimantes, quo Rex & pater ac Princeps frater noster nos afficere voluerunt, & pro eorum splendore & magnitudine se in rem nostram munificos exhibere; Eandem donationem, concessionem & translationem, nostro & successorum, quantum ad eos spectat nomine, acceptasse & recepisse, ac forma & modo, quibus de iure validè fieri potest, acceptare & recipere per præsentes, ex libera nostra & vltronea voluntate, sine vllius persuasione, & sine iuris & facti ignorantia, nullo etiam respectu aut paterna reuerentia vel metu accedente, nos ad onera & conditiones quibus dictæ prouinciæ per patentes dictas litteras, nobis cessæ, donatæ & concessæ sunt, obligantes per præsentes. Quare promittimus nos iisdem nunquam aduersaturas nec secus facturas in toto vel in parte, in præsens nec in posterum, neque secus fieri consensuras aut permissuras. Sed nos eadem obseruaturas, retenturas & exactè completuras sine defectu aut diminutione; Imò si quid secus factum fuerit, nos pœnis in dictis patentibus expressis, iisque quæ de iure in transgressores sunt statutæ, obnoxias submittimus. Vt omnibus modis, ea quæ in litteris patentibus continentur, inuiolatè & integrè seruentur, teneantur & compleantur, sicut apparet dicti patris

nostri & Principis fratris mentem esse, cui nostram etiam animo deliberato voluntatem adiungimus. Ad maiorem quoque securitatem & firmitatem, omnibus & quibuscũque iuribus & consuetudinibus, quæ prædictis aduersari queant, renunciamus per pręsentes; neque quicquam validum esse volumus, nisi in euentum integri complementi & obseruationis omnium in dictis patentibus contentorum. Præterea considerato beneficio & fauore, à patre nostro & Principe fratre nobis præstito, nobisq̃ue satisfactum esse cognoscentes, plusquàm ob legitimam paternam portionem & dotem maternam nobis debebatur; dictæ paternæ portioni legitimæ & doti maternę renunciauimus & renunciamus expresſè per præsentes, & non vltra, idq̃ue in patris nostri & Principis fratris fauorem: Ita vt eam ob causam nihil petere possimus, nisi in casu expresso, quem patri declarare placuit in dictarum prouinciarum donatione, concessione & translatione nobis facta. Iuramus denique per sacrosancta Dei Euangelia, quæ manu nostra tetigimus, nos neque iis, quæ hac declaratione acceptationis nostræ cõprehenduntur, nec in parte eorundem, nec præsenti nec futuro tẽpore, quauis de causa vel ratione aduersaturas vel secus facturas. In quorum fidem præsentes expediri manu nostra subscriptas, & per Secretarium status Regis patris nostri, quo in Belgicis & Burgundicis negotiis vtitur subsignari, magnòque Regio sigillo communiri fecimus, præsentibus & ad testimonium vocatis D. Gomesio de Auila, Marchione de Velada iuuentutis Principis fratris rectore, eiusq̃ue magno œconomo, & reliquis supra recitatis. Actum loco & die quo supra, & subscriptum, Isabella: subsignatum & sigillatum vt antè.

Die itaque dicto ad Ordinum generalium comitia conuenerunt ex omnibus prouinciis Regiæ Ma^tis imperium agnoscentibus, tam Ecclesiasticorum quàm Nobilium & ciuitatum nomine, vt Regis voluntati, Principis ac Infantis serenissimæ desiderio, & prouinciarum votis satisfieret, & vt mandatum quod sua Celsitudo à futura sponsa sua habebat effectui mandaretur, & ad exitum perduceretur, idoneis mandatis similiter constituti comparuerunt infrascripti,

ORDINES BRABANTIÆ.

PRIMI ORDINVM BRABANTIÆ MEMBRI, SIVE ECCLESIASTICORVM NOMINE.

Illustrissimus & Reuerend^mus D. Matthias Houius, Archiepiscopus Machliniensis, & Prælatus Affligemensis.

Reuerendissimus D. Gisbertus Masius Episcopus Siluæducensis.

Illustrissimus & Reuerend^mus D. Guilielmus de Bergis, Episcopus Antuerpiensis, & Prælatus S. Bernardi.

Reuerendus D. Libertus Scaloen, Abbas Vlierbecensis.

Reuerendus D. Robertus Horion, Abbas Villariensis.

Reuerendus D. Dionysius Feyten, Abbas D. Michaëlis.

Reuerendus D. Philippus de Rouvverghem, Abbas Grimbergensis.

Reuerendus D. Franciscus de Vlierden, Abbas Parcensis.

Reuerendus D. Ioannes Brase, Abbas in Heylichsem.

Reuerendus D. Matthias Valentinus, Abbas Euerbodensis.

Reuerendus D. Læuinus de Coudenberge, Abbas Diligemensis.

Reuerendus D. Arnoldus ab Eynhouts, Abbas sanctæ Gertrudis.

ALTERIVS MEMBRI, SEV NOBILIVM NOMINE.

Reuerendus & Illustris D. Ludouicus de Sombeque Prælatus & Dominus Gemblacensis.

Illustrissi-

Illustrissimus & generosissimus Carolus Dux Croiaci & Arschoti, Princeps sacri Imperij, Chimiaci & Porceani Comes Bellimontis, Seneghemi & Megemi, Borchgrauius Neoporti & Dorlaci, Baro Bierbecæ & Rosselaræ, Heuerlæ, Beueræ, Comlinij, Montis orneti, Harchesij, Estraegij, Cauchiæ, VVallersij, Humbercourtij, Quevraniæ &c. Dominus terræ Auennensis, Haluini, Lillersij, S. Venantij, Esperliequessi, Agimontis, Orchimontis, Præfectus, Gubernator, capitaneus generalis, & magnus Bailliuus prouinciæ & Comitatus Hannoniæ, capitaneus turmæ equestris ordinatæ.

Illustrissimus & generosissimus Carolus Ligneus Princeps Comes Arenbergius, Baro Seuēbergius, dominus Naetuici, Reemskerchiæ, Vorssélarij, Rethi, Lichtarti, Loenhouti, Humbecæ, VVeddæ, Noui castri, Haultbonæ, & terræ S^{ti} Huberti, Aurei velleris eques, consilij finantiarum Præses, capitaneus turmæ equestris ordinatæ.

Illustris & generosus Anthonius Rubempreus Dominus Vertanij, Euerbergæ &c. supremus Brabantiæ venator.

Illustris & generosus Gerardus de Hornes Baro Bassignij, Boxtelæ, &c.

Illustris & generosus Iacobus de Bergues Baro Grimbergensis.

Illustris & generosus Lancilotus Schets de Grobbendonc, Baro VVesen malæ, hæreditarius mariscalcus Brabantiæ.

TERTII MEMBRI VEL CIVITATVM NOMINE.

LOVANII.

D. Richardus de Pulle Consul. D. Guilielmus de Angelis Senator.
D. Ludouicus de Schore à consiliis. M^r. Guilielmus Guilielmi Pensionarius.

BRVXELLÆ.

D. Henricus de Dongelberge D. Zellecæ Consul.
D. Antonius vander Hert Senator. D. Ægidius Buslidius Senator.
D. Carolus de Laethem eques D. de Court St Estienne thesautarius.
Magister Ægidius Martini à consiliis & Pensionarius.

ANTVERPIÆ.

D. Blasius de Bejar eques D. VVestackeræ Consul.
D. Eduardus vander Dilft eques, D. de Leuerghem senator.
M^r. Ægidius Gerardi senator.
M^r. Henricus Schotti à consiliis & Pensionarius.

SILVÆDVCIS.

Arnoldus de Brueghel primus Senator. Gisbertus vander Stegen Senator.
M^r. Guilielmus van Reys à consiliis & Pensionarius.
D. & M^r. Philippus Masius à consiliis & Graphiarius dictorum Ordinum Brabantiæ.

PRO DVCATV LIMBVRGENSI.

Reuerendus D. Pacius Guillorus, Prior Theovallensis Ecclesiastici ordinis nomine.

VVinandus ab Imstenraet D. de Meyte, equestris ordinis & feudatariorum Ducatus nomine.

Laurentius Moreycken Consul, &

Guilielmus Caldenborch Graphiarius Ordinum & Ducatus Limburgensis.

Nicolaus Vetnier Senator collegij & iurisdictionis Balensis, nomine eiusdem & VVaelhornensis collegij.

Antonius Magreau Senator municipij Heruæ, & Henricus de la Brulloir eiusdem etiam municipij & Charnesij Senator, vtrique vtriusque municipij constituti.

DOMINII VALCKENBVRGENSIS NOMINE.

VValterus Hoen ab Hoensbroeck D. de Gheil,feudorum & castri Valckenburgensis vicarius.

VVernerus de Boomgaert D. VVinantrodæ.

Fridericus de Schaesberch eius loci dominus,nomine ordinis equestris.

Martinus Mans Schultetus & Scabinus de Meersen,nomine opidi & collegij iurisdictionis Valckenburgensis.

NOMINE DITIVNCVLÆ TRANSMOSANÆ DAELHEMENSIS.

Reuerendus D.Pacius Guilotus Prior Theouallensis,Ecclesiasticorum nomine.

VVinandus de Imsteraet D.de Meyre, ordinis equestris & feudatariorum nomine.

Guilielmus Fronteari de Honsse,Consulum, Sculteti, Scabinorum & communium incolarum Comitatus,opidi & ditionis Daelhemensis nomine.

PRO DOMINIO TSHERTOGENRODÆ.

Franciscus ab Eynatten D.de Nieuvverborch, VVillier & Maregraeten, Ecclesiastici & Equestris ordinis,feudatariorum,Cõsulum,iuratorum,Sculteti,Scabinorum & communium incolarum opidi & ditionis Tshertogenrodæ nomine.

DVCATVS LVXEMBVRGI.

PRO ECCLESIASTICIS.

Reuerendi Patres D. D. Reynerus Prælatus Abbatiæ Imperialis S[ti] Maximini apud Treuiros, & Remaclus Abbas Dormalensis.

NOBILIVM NOMINE.

Illustrissimus & generosissimus Carolus Princeps Comes Arenbergius, Baro Seuenbergæ, &c. aurei velleris eques, &c.

Illustrissimus & generosissimus Florentius Comes Barlaymontius & Lalainius, Baro Hulgesij,D.Beauranæ, Aurei velleris eques,gubernator &capitaneus generalis Comitatus Namurcensis.

Nobilis & generosus Ioannes Baro & D. de VVets, Busij, &c. consiliarius suæ Ma[tis], gubernator,capitaneus & præpositus Theonis villæ.

Nobilis & generosus Gerardus de Horst, D. Hammæ, Guresiæ & Bergæ,consiliarius suæ Ma[tis] in consilio prouinciali Luxemburgensi, Præpositus Espernacensis & Biedburgensis.

Nobilis & generosus Petrus Ernestus de Bauille eiusdem loci dominus, capitaneus & præpositus opidi & marchionatus Arlunensis.

Nobilis & generosus Franciscus Dallemontius D.de Chauffour, de Brieux & Champuriville ad Mosam, de Mercy le Chasteau , de cincuilles & Iuppecourt, Gubernator, Capitaneus & Præpositus Dampuillerij.

PRO CIVITATIBVS.

Clarissimus D. Philippus Dronemannus I. V. Doctor, Senator & Syndicus ciuitatis Luxemburgensis.

Georgius Menchiuus Senator Luxemburgicus.

Ioannes le Grandmeyere Scabinus Dampuilleriensis.

DVCATVS GELDRIÆ ET COMITATVS ZVTPHANIÆ CONSTITVTI.

Nobilis & generosus Arnoldus de Boetbergen, prouinciæ Geldriæ hæreditarius Mariscalcus.

Nobilis

Nobilis & generosus Arnoldus Adriani de Bylandt, Baro de Reet, & D de Vrempts.
Theodoricus de VVestrum. Godardus de Cruchten. Matthæus Butkens.
Ioannes Romerus, & Guilielmus Palantius.

FLANDRIÆ COMITATVS.

ECCLESIASTICORVM ET QVATVOR MEMBRORVM CONSTITVTI.

Reuerendissimus D. Petrus Simonis Episcopus Iprensis.
Reuerendissimus D. Petrus D'ammant Episcopus Gandauensis.
Reuerend. D. Franciscus Scanteete Abbas Truuciniensis.
Reuerend. D. Carolus Philippus de Rodoan Decanus Ecclesiæ Cathedralis Gandauensis, designatus Abbas Eenamhensis.
Reuerendus D. Adrianus Varensius Archidiaconus Gandauensis.
Reuerendus D. Carolus van Houetee Archidiaconus Iprensis,
Ecclesiasticorum nomine.
D. Ioannes Bets primus apud Gandauenses Scabinus collegij electorum.
D. Philippus Triest D. de Auvvegem primus Scabinus partitionum collegij.
D. Franciscus Ryn D. de Hundelgem secundus Scabinus.
M^r. Ioannes Vermandere I. V. Licentiatus, primus apud Gandauenses Pensionarius, nomine membri Gandauensis.
D. Ioannes Breydele Consul collegij Scabinorum.
D. Ioannes de Beer D. de Meulebeke Consul plebis.
D. Ægidius de Boot primus Senator, &
M^r. Franciscus de Groote I. V. Doctor & Pensionarius, pro membro Brugensi.
D. Ferdinandus de Achteruelde D. Beluarti.
D. Gislenus Bulteel, D. de la Clite primus Senator.
M^r. Henricus de Codt I. V. Licentiatus Consiliarius suæ Ma^tis, & Graphiarius ciuitatis Iprensis, pro membro Iprensi.
D. Philippus de Maldegem D. de Leyschoot.
M^r. Læuinus van Tessele I. V. Licentiatus, Consul.
M^r. Cæsar Veranneman I. V. Licentiatus & Pensionarius ditionis & territorij Franconatus, pro membro Franconatus.

ORDINVM ARTHESIÆ DEPVTATI

ECCLESIASTICI.

Reuerendissimus D. Matthæus Moulart, Episcopus Atrebatensis.
Reuerend. D. Michaël de Ghiers Abbas S^ti Iodoci in silua, quam Damp-Martini prope Hesdinum vocant.
Venerabilis D. du Ploich I. V. Licentiatus, Decanus Ecclesiæ Cathedralis Sanctaudomarensis.

PRO NOBILIBVS.

Nobilis & generosus Ioannes de Bouuieres, Baro d'Auchy eques, è consilio prouinciali Arthesiæ, & Ordinum eorundem deputatus ordinarius.
Nobilis & generosus Carolus de Bouuieres Eques D. Zonastræ.
Nobilis & generosus Iacobus de Vrias Charle, D. dicti loci, & Gubernator Marienburgi.

PRO CIVITATIBVS.

M^r. Nicolaus du Val I. V. Licentiatus, D. de Nattoy prædictorum Ordinum deputatus Ordinarius.
M^r. Carolus Vignacourtius I. V. Licentiatus ciuitatis Atrebatensis consiliarius.
M^r. Ioannes Richeuæus I. V. Licentiatus, secundus ciuitatis Sanctaudomarensis consiliarius.

HANNONIÆ DEPVTATI.

Reuerend. D. Iaspar Abbas Altimontis.

Reuerend. D. Robertus Abbas Cambronensis.

Illustris & generosus Carolus de Gaure eques, Comes de Beaurieu, nobilis aulæ Regiæ Ma^tis^ asscriptus, gubernator & præfectus opidi & castellaniæ Athensis, commeatus bellici in Belgico præfectus generalis.

Nobilis & generosus Gabriel du Chastelier, aliàs de Moulbais eques, D. de Vadimpreau.

Theodoricus d'Offegnies D. Caluellæ, &

Nicolaus de Bruxellà Senatores ciuitatis Montensis.

Ioannes de la Croix D. de Mamrieu, Philippus Amandus à consiliis, M^r. Dauid de Hauchin D. de Remie Pensionarius, & Ioannes du Buisson, D. de Orsies, horum Ordinum Pensionarius.

DEPVTATI VALENTIANI.

D. Henricus D'Oultreman Præfectus ciuitatis.

D. de Rosel. D. de Rasoir. M^r. Robertus Roze consiliarius & Pensionarius.

ORDINVM ET CASTELLANIARVM CIVITATVM INSVLARVM, DVACI ET ORCIACI DEPVTATI.

D. Ludouicus de Landas D. de VVannehaing, nobilis scutatus, (ita eos vocamus qui insignia quidem nobilitatis habent, verùm publicam equestris ordinis dignitatem necdum assecuti sunt) Bailliuus generalis Baroniæ de Tisoing.

D. Philippus du Chastel D. de Beauvilers, Bailliuus generalis, Baroniæ de VVaurain.

D. Ioannes de Halle eques D. de Heurnes, Bailliuus generalis ditiunculæ & Baroniæ Cominensis.

D. Michaël Gomerus D. de Schoonenuelde, Maior.

D. Petrus de Croix D. du Bus Scabinus.

M^r. Dionysius le Gillebert I. V. Licentiatus primus consiliarius & Pensionarius Insulensis.

D. Iacobus de Monceaux Scabinus.

M^r. Philippus de Broide I. V. Licentiatus, consiliarius & Pensionarius Duaci.

Anthonius Consterinus primus Scabinus.

Simon Moreau Scabinus Orciaci.

ECCLESIASTICORVM ET NOBILIVM CIVITATIS ET CASTELLANIÆ INSVLENSIS DEPVTATI.

Reuerend. D. Carolus Abbas Fanopinensis.

Venerabilis D. Florentius vander Haer Canonicus Ecclesiæ collegiatæ S^ti Petri Insulensis.

D. Claudius de Lannoy, nobilis scutatus, D. du Mollin.

D. Philippus de la Riuiere nobilis scutatus D. de VVarnes.

ORDINVM NAMVRCENSIVM DEPVTATI.

Reuerendissimus Dominus ac Magister noster Iacobus Blasæus sacræ Theologiæ Doctor Episcopus Namurcensis.

Reuerend. D. Henricus Isserez Ordinis Præmonstratensium Abbas Floreffiensis.

Nobilis & generosus Henricus D'yue eques, eiusdem loci dominus, de Neufuille, Tanuers, Vicarius præfecturæ Namurcensis.

Nobilis & generosus Guilielmus de Carondelet D. de Crupet, VVarniremont.

Nobilis & generosus Philibertus de Marbaix dominus eius loci, de la Haye, Abrigode, Maior Namurcensis.

NOMINE

NOMINE CIVITATVM ET COMMVNITATVM.

Clarissimus D. Ioannes de Rennet V.I.Doctor, patronus de Bouges & Vez.
M^r^.Nicolaus Tamison I.V.Licentiatus, Scabinus Namurcensis.

VRBIS ET CIVITATIS TORNACENSIS DEPVTATI.

D.Eligius Allegambe, D.de Basingien, Præpositus Communitatis dictæ vrbis.
D.Ioannes de Preys Maior scabinorum.
D.Guilielmus de Cordes I.V.Licentiatus, consiliarius.

ORDINVM BAILLIVATVS TORNACESII, MORTANIÆ ET S^TI^ AMANDI DEPVTATI.

Venerabilis D.M^r^. Laurentius Malort sacræ Theologiæ Licentiatus, Decanus & Canonicus Ecclesiæ Cathedralis Tornacensis.

Reuerend.D.Iacobus, Prælatus Abbatiæ S^ti^ Martini, pro ordine Ecclesiastico.

Nobilis & generosus Maximilianus d'Ognies, D.de Beaurepar, terræ suæ & dominij d'Espiere nomine.

Nobilis & generosus Philippus Bernard D. de Bandegnies, Smerpont, Bourbeke, Bailliuus terræ & dominij de Rame, nomine Nobilium.

M^r^. Nicolaus du Bois I.V.Licentiatus, consiliarius dictorum Ordinum, & communitatis eiusdem dirionis nomine constitutus.

MACHLINIÆ DEPVTATI.

Nobilis D. Nicolaus vander Lanen Consul prior, quem communitatis magistrum vocant.
Nobilis D.Philippus Schooff primus Senator.
Nobilis D.Carolus de Leuerkercke D. de Bouuekercke secundus Senator.
Nobilis D.Lancilotus de Gottignies D. de Gottignies primus decanus.
M^r^.Guilielmus de Mierbeke primus ciuium Iuratus.
Nobilis D.Ioannes vander Lanen D.de Schrieck & Grootloo.
M^r^.Antonius Sucquet prior Pensionarius.

HIS omnibus ad edicta comitia congregatis decimo octauo Cal. Septemb. Archiepiscopus Machliniensis caussam huius congressus Latina breuique oratione exposuit, vt nimirum de noua prouinciarum cessione & translatione cōmuni consilio agerent & decernerent. Et prolatis lectisque litterarum patentium prædictarum exemplis, ipsarum litterarum originalium inspectio ab omnibus postulata est. Cumque de singulorum legatorum instrumento procuratorio exhibendo ageretur, plerisque refragantibus, quòd quædam peculiaria legationis mandata in iisdem instrumentis assererent contineri, omnibus ibi præsentibus de idoneo mandato & auctoritate prospectum esse declarantibus, placuit & conuenit, vt facta à singulis mandati sui editione Philippo Masio Ordinibus Brabantiæ à consiliis & ab actis, satis de omnium auctoritate constaret. Euicit quoque suffragiorum numerus, vt octo dierum spatium ad deliberandum à sua Celsitudine efflagitaretur.

Postero die frequenti omnium assensu quaternæ tabulæ patentes originales Regis donantis, filij Principis annuentis, Infantis donationem acceptam habentis, futurumque maritum Archiducem constituentis, à dicto actuario perlectæ sunt, & singulis legatis archetypus subscriptionum ostensus. Quibus ita peractis Præses Richardottus in concilium ingressus est, qui suam Celsitudinem haud vlteriorem quatriduo moram concedere illis posse certis de causis declarauit, & vt singuli mandatorum suorum instrumenta ipsi traderent postulauit: Cui inde egresso, & paulò pòst reuerso, graphiarius omnium nomine respondit, ad exhibendum procuratorium paratos omnes esse, Brabantiæ verò

tiæ verò Ordines si imparati essent,ad manus tamen esse. Quibus seorsim vocatis Præses omnem difficultatis quo offendebantur, scrupulum exemit,vt sententiam suam de Principe recipienda, postero die prolaturos se promitterent; si reliqui legati idem facerent, quamprimùm decerni de re summa posse. Post triduum denuò conuenerunt, ac singuli aliarum prouinciarum legati consilia cum Ordinibus Brabantiæ contulerunt. Postridie cùm omnes iterum côuenissent coram dicto Præside Ordines Brabantiæ per suum Graphiarium sententiam protulerunt, qui palam pronunciauit Ordines ita censuisse: Se Alberto Archiduci,serenissimæ Infantis nomine, tanquam Principis legitimæ harum prouinciarum iusiurandum dicere paratos quidem esse, si mutuum ipsis iusiurandum præstetur,& de obseruandis patriæ priuilegiis,& de iis sarciendis,quæ contra maiorum instituta & auspicia innouata aut abrogata sunt,iuxta formam scripto exhibendam, promisso caueatur. Denique vt res quædam spectantes ad remp.quæ recensebantur,suæ Celsitudini per libellum declarentur. In hanc quidem sententiam omnes transierunt,& de legatione ab Ordinibus generalibus in Hispaniam mittenda similiter consenserunt, nisi quod nonnulli ampliori mandato à suis committentibus indigere se dicerent. Gratiæ à Præside Ordinibus sunt actæ, de propensa omnium ad dicendum iusiurandum & recipiendum voluntate. Dies huic rei proponendæ posterus, locus in magna palatij aula dictus est. Ibi tum exortis inter Ordines sermonibus de eo constituendo, qui ad propositionem omnium nomine responderet, Brabanti sui iuris hoc esse asserebant, tum quòd nostra Brabantia prima ordine sit prouincia, & proinde consessus prærogatiuam habet, tum quòd apud ipsos comitia agerentur, quod reliquis nihilominus detrimento esse nolunt,si huiusmodi ius haberêt, vt indictis in illorum prouincia comitiis,suffragij præ aliis ferendi prærogatiua ad illos pertineret, quod tamen Brabanti nondum admittebant: Omnium demùm assensu,relatuque Præsidis, partes respondendi Philippo Masio delatæ,& ab eo susceptæ sunt. Legati Antuerpiensium,qui vt diximus, intererant, Pensionarium suum Antuerpiam ablegarunt,vt Senatus iussu côuocato amplissimo ciuitatis consilio,ne quid ad perfectionem tanti actus deesset, mandatum absolutum ad præstandum iusiurandum peterent & acciperent, quod rogatis comitiis concessum & trâsmissum est. Die itaque dicto & loco conuenerunt Brabantiæ & aliarum prouinciarum Ordines. Archidux Albertus, qui deposita sacra purpura, ad vestem seculare pro dignitate sua splendidam redierat, cum familia palatina, aurei velleris equitibus, prouinciarum præfectis, consiliis status,priuato & finantiarum, Velleris item aurei, armorum primo, vt vocant, Rege & consiliario Francisco Damantio equite, Curtracensis opidi castrique præfecto, & magno eiusdem opidi ac Castellaniæ bailliuo, cum suis heroaldis seu caduceatoribus, magnaque diuersarum nationum frequentiâ in consessum venit,solioque editiori,splendideque vti par est, apparato consedit.

Facto postea silentio, omnibusque ad attentè audiendum compositis, Præses Richardottus hanc orationem habuit;

Si quæ vobis declaranda in mandatis habeo de congressus huius causa, Ordines amplissimi, ignota vobis essent, & si apud eos qui rerum quas agimus multò antè non essent facti certiores, verba facturus, primus nuntium afferrem, cuius nouitate magnoperè perculsos vos fuisse certò scio, magis equidem commouerer, aliumque oratorem ad dicendi munus eligi, & disertiorem præferri mihi optassem, qui eodem tempore cùm animis ægritudinem non vulgarem accepistis,lenire hunc dolorem eloquentia sua posset,& remedium adhibere. Hęc à me dicuntur,quòd cùm res,de qua agitur,tanta ac tam ardua sit,vt à multis seculis haud eiusmodi causa ad orbis vniuersi panegyrim delata sit,dubium mihi non est,quin prima statim fronte,re non satis intellecta, incredibilem affectuum concursationem in animo senseritis. Tales etenim motus quo magis repentini sunt è casibus improuisis, ita homines magis turbant,neque rationi locum relinquunt,vt bonum à malo,vtile ab inutili, facile à difficili discernere prorsus queant. Nuntio itaque ad nos perlato, sensus nostri præcipites

cipites rapti ceu excusso rationis freno, ingenti nos horrore, & veluti sudore frigido perfuderunt, quem in corporibus morbo debilitatis letalem medici iudicant. Quocirca in recenti perturbatione priusquam nos colligeremus, de totius reip. forma immutáda, quam prudentes viri vtpote spectantem ad euersionem semper reformidant, iam nunc cogitabamus. Adhæc Principis mutatio exspectatione euentus solicitos omnes reddit, & fideles subditos, quo nomine vos compello, eò magis facit trepidos, quò meliori Principe orbatos se existimant. Nam si cum exiguis magna comparemus, exemplum à priuata domo aliqua capiamus, in qua patrefamilias recenter vita functo, plena omnia fletu & dolore conspicimus; vxor, liberi, famuli, cognati & affines lacrymis consperguntur, in mœstitiæ partem vicini etiam veniunt, atrati omnes prodeunt, lugubrem amictum luminibus obstructis parietes ipsi sumunt. Hæc videmus quotidie, tametsi ad valdè paucos familiæ eius homines luctus ille pertinet. Verùm vbi Princeps, vbi Rex desideratur, qui populo vniuerso patris loco est, quod vt raro videmus, ita nunquam accidere debere existimamus, eoque eius subditi, qui liberorum vice sunt, se orbatos esse vident, qui ipsorum commodis consulebat, qui opem ferebat, & in quo se recreabant & solabantur vno; quàm ille omnium mœror priori est dissimilis, quàm dispar lamentatio! Non enim ibi lugent familiæ vnius liberi, nec gemunt alicuius vici aut pagi incolæ, aut opidi vnius ciues, sed ad vnum omnes subditi, iuuenes senesque, nobiles & plebei, tenuiores & diuites. De rebus suis anxius vnusquisque meditatur, & iacturam Principis fortunis propriis asscribit; præsertim cùm eiusmodi est qualem nos amisimus, inter bonos Reges optimum, inter pios clementissimum, inter magnos potentissimum. Qui religione & pietate in Deum, charitate in proximum, bonitate, mansuetudine, benignitate erga subditos, cum magno illo Dauide, quem Deus in rectorem populi sui elegerat, conferri rectè potest. Quamobrem non est mirum, si allato humani ad nos casus nuncio animis conciderimus, & vehementer primum consternati fuerimus, dum ad nos reuersi iustas & legitimas rationes perpenderimus, quæ optimo Principi hoc sanctum & benignum consilium capere fecerunt: & quas bene intellectas, & per nos examinatas laudauimus & probauimus, & ob eas votis nostris satisfactum esse sciuimus, vt non aliis verborum ad consolationem blandimentis egeamus, nec ad mitigandam acerbitatem illam quæ mutationi huic inesse videbatur, aliud omnino condimentum requiramus. Quare his omissis quæ non sunt necessaria, narrationem aggrediamur.

Post elapsum bimestre cum quatriduo, anni numerabuntur quadraginta & tres, cùm in hoc ipso loco, sicut aliqui vestrum qui interfuerunt, adhuc meminerunt, alij à parentibus & maioribus acceperunt, Carolus Cæsar Augustus, nomine Quintus, factis verè magnus, cuius quidem memoria per orbem vniuersum erit immortalis, nobis autem & posteris sacrosancta & venerabilis, & de quo plura dicerem, nisi eius gratissima vobis recordatione profusissimas lacrymas expressurum me vererer: Tot nunc, inquam, anni sunt, cùm se viribus fractum infirmatumque sentiens, non tam ætate ingrauescente, quæ non excedebat quinquagesimum quintum annum, quàm continuis laboribus & expeditionibus quas ante plenam pubertatem, in grauissimis actionibus & ad bellum, nūc in Galliam, modò in Germaniam, sæpe contra Barbaros Christiani nominis hostes, terra marique susceperat, vt demum tam aduersa vteretur valetudine, quæ ipsum non modò à tractanda repub. penitus excusaret, sed præsentiam suam plus impedimenti in rebus gerendis, quàm commodi in promouendis adferre cognosceret, se imperio abdicare, & secedere decreuit; quod & paulò pòst fecit, Regique Philippo has prouincias cessit; dolere se affirmans, quod eum graui bello & periculoso cum hoste potentissimo, Galliæ Rege Henrico implicatum relinqueret. Vobis igitur filium Principem & vos illi commendabat, vtrisque verò maximè fidei & religionis Catholicæ defensionem, & in suo statu conseruationem, in mandatis dabat. Rex accepto principatu, & Cæsare digresso, temp. seriò & strenuè capessit, ad bellum se parat, castra præsentiâ suâ confirmat, & breui admodum tempore binis præclarissimis victoriis potitur, vnâ propè fanum S^ti Quintini, ipso die qui D. Laurentio sacer erat, alterâ propè Grauelingam, quæ vt erant memorabiles, ita Galli-

cam monarchiam si non penitus euertere, at labefactare posse videbantur. Pacis saltem causam celeberrimæ & vtilissimæ, quæ à loco, vbi facta est anno quinquagesimo nono, Cameracesia appellatur, opportunam præbuerunt. Ea tranquillitatem nobis conciliauit, quæ non modò diuturna, sed perpetua sperabatur. Rex qui summo amore nos complectebatur, & diutius apud nos morari desiderabat, seriis & permagnis aliorum regnorum suorum negotiis eum aliò auocantibus, in Hispaniam nauigaturus, rebus hîc quàm poterat optimè constitutis, nihil fore suspicatus est, quod quietem nobis partam interturbare posset. Discessit itaque cum triumphis amplissimis, Principum felicissimus Deoq; gratissimus, quòd omnia illi fausta & prospera euenirent, reuera iudicatus. Sed humana tantùm fuerunt hæc iudicia; nam qui propius accedunt ad Dei dilectionem, certiora multo habẽt diuini erga homines amoris testimonia: Aduersitates dico, & tam animi quàm corporis cum Regio diademate incredibiles molestias, quas recensere possem si locus postularet, aut tempus hoc permitteret. Rex cùm aliquot esset annis in Hispania commoratus, prouinciæ verò Belgicæ in summo splendoris & felicitatis culmine conquiescerent, exiguæ primùm belli faces, domesticum nobis incendium excitarunt, quo omnium facultates & fortunæ deflagrarunt, & ad tantam inopiam prouincias redegerunt, vt non omnem modò succum & sanguinem amiserint, sed colorem etiam & speciem reip. neque aliud superfit, quàm lingua ad conquerendum, & oculi ad deflendum luctuosissimi belli diuturnam calamitatem. Princeps vt hoc malum à nobis auerteret, aut vt tempestiuè præsensque mederetur, profectionem parauit, ad nos certè venturus, nisi dissuadẽtes, ipsoque hinc absente res in Belgio componi & sedari posse, allegantes audiuisset. O præpostera consilia, ô noxios consultores, ignarosque potentiæ quam Principis oculus habet! cuius solus aspectus pericula propulsare, belli flammas restinguere, prouincias in officio continere potuisset. Sed errorem consiliorum Rex breui animaduertit, neque quicquam omisit, nullisque viribus nec ærario, nullis rebus pepercit, quas ad restituẽdum prouinciarum statum, nostramque salutem pertinere iudicabat. Hoc curæ, hoc assiduæ eius sollicitudines, & immensa vis auri & argenti, quam profudit, hoc Indicæ fodinæ, quas exhausit, demonstrarunt, & exercitus florentissimi, quos bellum Belgicum absumpsit, ac firmissima virorum militarium auxilia, paterni in nos amoris testimonia ediderunt. Nihil denique non tentauit, nec reliquit inexpertum, vt eos, qui ab eius obsequio desciuerunt, lenitate reduceret, & eorum animos ab ipso abalienatos, beneuolentia sibi adiungeret. Sed cùm neque hoc neque illo modo proficere se videret, illis culpam secessionis diffidentia prætexentibus, vel criminum conscientia de reditione in gratiam & venia desperantibus; aliâ viâ aggrediendum, vt nos ex his ærumnis aliquando eximeret, censuit. Quod dum secum meditatur, credibile est Regem optimum diuino spiritu afflatum ea quę ad sacrosanctum Dei ministerium & salutem nostram attinẽt, instinctu diuinitatis cælo accepisse. In hanc demum sententiam sanctæ eius cogitationes & consilia abierũt, & ad commune bonum orbis Christiani, ad conseruationem augustæ domus Austriacæ, vt malo quo nos angimur remedium applicaret, serenissimam Infantem filiam suam Isabellam nuptum dare decreuit Alberto Archiduci Principi clementissimo, & has Belgij prouincias cum Burgundiæ Comitatibus in dotẽ concedere, cum summi Pontificis dispensatione, sororis Augustæ & Augusti Cæsaris assensu præcedente, filio etiam Principe nuptias & dotalem donationem comprobante. Hoc vobis inconsultis exequi tamen noluit, sed vt intelligatis quo vos loco ille habeat, & quanti vos faciat, à mẽse Nouembri datis ad vos litteris, animi sui sententiam clementer aperuit, & vos ad consilium in rem vestram adhibuit. Neque quisquam vestrum fuit, quin ad vnum omnes intellecto Regis animo, in singulis prouinciis singularem prudentiam laudibus extuleritis, benignumque consilium non communi solùm calculo, sed actis etiam gratiis omnino probaueritis. Qui vbi animaduertit tam mirificam animorum hac in re consensionem, diplomata expediri ad confectionem negotij necessaria, & transmitti mandauit, quemadmodũ litteris suis vobis quoque scripsit. Nolite existimare salutare hoc consilium ab humanis sensibus, sed à diuina prouidentia defluxisse: tum vt hoc beneficio ceu vno remedio malis nostris applicando reip. medeatur, tum

tur, tum vt vniuerso terrarum orbi significet, quàm beneuolo affectu pius ille Princeps subditos suos prosequatur, qui eo pignore priuari se permittit, quo nec pretij maioris, nec charius vllum habet. De Infante mihi sermo est, filia eius dilectissima, quam in Principem nobis donat, at cuiusmodi Principem? quæ timorem Dei & religionem cum ipso nutricis lacte suxit: in paterna domo Regia sanctè educata, vbi nihil vidit quàm omnem honestatem, virtutem & pietatem, non secus ac si inter virgines sanctimoniales Deo sacras & dicatas ætatem omnem exegisset. Si quis fortè me roget, an ad res gerendas, ad remp. administrandam, an ad gubernandum educta ac idonea sit: Quis in dubium hoc reuocet, quin ea quæ ab octodecim aut viginti annis nunquam à patris sui latere discessit, quæ arduis & consiliis & deliberationibus assiduè interfuit, quę de maximis totius mundi rebus consulentes & agentes non audiuit solùm, sed sententiam etiam dixit, & prudentiâ & rerum vsu non ad Belgium modò nostrum, sed ad paternam monarchiam vniuersam, administrandam & regendam prædita sit & polleat? Hæc est illa mutatio ad cuius primum nuncium tantopere attoniti fuimus: si aut vlla nouitas aut mutatio dici potest, quæ in commune commodum in rem nostram facta est. Audite me, quæso, meipsum explicantem: Patrem habebamus Principem hactenus nostrum, cui in principatu successisset filius. Eius nos aspectu perpetuò caruissemus, ille nos inuisere nequaquam potuisset. Etsi enim eius ætas & iuuẽtutis flosculus ad profectiones & expeditiones vtilis & idonea sit, Rex tamen suis litteris ipse nobis declarauit, eum propter arduas & incredibiles aliorum regnorum, quibus illi à Deo cumulatè est prospectum, ad nos venire non posse. Nunc filiam suam nobis donat, quæ è cõspectu nostro nunquam discessura est, quæ præsens malos puniet, bonorum fidem experietur, nec vim nobis inferri, nec opprimi nos sinet. Alia præterea & seria cõsideratio est: patrem habebamus, post eum filium Principem habituri, nunc patrem habuimus & eius filiam, post parentem verò fratrem & sororem habebimus. De patre dico; quòd is filiam quam plus oculis suis amauit nunquam deserturus erat, de fratre dubium non est, quin cùm ab infantia à sorore nutritus sit, eiusque vberibus quodammodo lactatus, eam non minùs ac seipsum diligat, reuereatur & amet, & quin omnes potentiæ suæ vires explicet, vt integrum sorori dotale munus conseruetur, quo eam donari liberaliter consensit. Ac in posterum ætate paulatim confirmata, quanti eius intersit ipse diiudicabit. Neque ignoratis, quis futuræ Principi maritus coniungatur, quem præsentem hîc videtis, optimum Principem & prudentissimum, & cuius virtutes iam vobis innotescent, de quo præsente timidius dico, tanta enim eius est modestia, vt ex sua laude pudore afficeretur. Ego quoque mihi partes simpliciter & fideliter Principi meo consulendi, quàm in os laudandi vel assentandi malim tribui. Ceterùm bellicam virtutem ex recentibus, quamdiu apud nos ille fuit, expeditionibus & victoriis perspexistis, prudentiam ex pace, præter opinionem omnium hominum vobis parta. Et cum venia dixerim augustissimorum Austriacæ domus Principum, qui vt omnes boni sunt, & summa laude digni, ita nemo diffitebitur, Regem hunc legisse veluti quendam ex optimis propaginis eius palmitem: Nos verò in has nuptias tam rari exempli cõiugum spem nostram collocare, & ex hac cõiunctione ceu publicæ felicitatis fonte, prosperitatem manaturam exspectare oportere. Reliquum est vt gaudium, voluptatem & lætitiam, quam cogitatione futuri boni præcipimus, hilari vultu testatam faciamus. Et conceptis votis Deo supplicemus, vt eos nobis sospites omniumque bonorum affluentia cumulatos & ornatos conseruet, & fœcundo ipsorum thalamo posteritati Principum consulat, ad quem regnum serò transmittant: Nobis denique ad voluntatem, quam habemus propensissimam, debita ipsis obsequia præstandi adiungat facultatem; vtrisque exoptatæ rebus restitutis fruendæ pacis copiam.

Cùm sic Præses perorasset, Philippus Masius, cui erant delatæ respondendi partes omnium Ordinum nomine, in hæc verba exorsus est:

PER Regiæ Mat^tis, Serenissime Princeps, litteras pridie Cal. Iun. ad prouinciarum Ordines datas, dotalem concessionem & donationem Belgicarum ditionum cum Comitatu Burgundiæ & Carolesij, quam in fauorem & promotionem futurarum nuptiarum serenissimæ Infantis filiæ suæ cum tua Celsitudine contrahendarum, Principis Hispaniarum consensu accedēte facere decreuerat, iidem intellexerunt, tam iuxta Regij diplomatis & aliorum instrumentorum, quæ & visa & lecta sunt tenorem, quàm præsentem Celsitudinis tuæ nomine factam viua voce declarationem. Nec mirum videri cuiquā debet, quòd accepto primo nuntio Ordines rei nouitate consternati sint: si consideremus quadraginta tres annos iam effluxisse, cùm à Diuo Cæsare harum Inferiorum ditionum principatus Regiæ Ma^ti concessus sit & traditus. Rex ab eo tempore tanquam Princeps legitimus, & iure naturali ad successionem vocatus, nihil prætermisit, quod ad conseruationem prouinciarum suarum bonorumq; subditorum perseuerantiam in fide Catholica, & mutuum prouinciis pacatis commercium ac salutem pertineret. Neque propè infinitis pecuniæ myriadibus pepercit, quas ex Indicis & regnorum Hispaniæ thesauris amplissimis deprompsit, ad prouincias conseruandas & ab hostibus defendendas. Ob quam liberalitatem ex benigno Regis in nos animo profectam, hic consessus Prælatorum, Nobilium & Ciuitatū, qui Ordines generales referunt, eius Ma^ti in perpetuum obligati & obstricti permanebunt, & eidem immensas ob ingentia beneficia gratias omnes agunt. Tametsi post tot tantosque labores, solicitudines & sumptus, necdum Deo visum fuit, vt bonæ voluntatis eius fructum perciperemus, sed ad delictorum nostrorum punitionem, post tot annorum lapsum prouincias ad extremam calamitatem & miseriam redigi permisit: & maioribus cladibus interitum nobis minatur huius belli continuatio, nisi nos Diuina clementia respiciat, pacem cælo mittat, & animos alienatos nobiscum reconciliet; quod communibus votis supplices efflagitamus, & vt cœptis nostris propitius adsit Deus, donec vi & armis ad officium reuocentur. Ad quod conficiendum etsi Regij nominis auctoritas & potentia videtur necessaria, eo quòd hoc ipso bello auspiciis Regis gesto, publicæ prouinciarum opes funditus sunt exhaustæ, ac priuatæ omnium fortunæ tam in vrbibus quàm in agris euersæ & imminutæ, vt ex crebris querimoniis Celsitudo tua animaduertere potuit: Res vna tamen nos consolatur, quòd cùm seriis aliorum regnorum negotiis Ma^tas sua distinetur, & affecta iam ætate ac aduersa valetudine, ne ad nos veniat excusatur, filiam suam Principem nobis dedit, quæ præter ceteras quas habet singulares perfectasque virtutes, eandem in subditos suos pietatem, quam à paterna educatione accepit, secum allatura est, maximè cùm eiusdem nominis & familiæ Principem, quem nos & maiores nostri summa perpetuò obseruantia coluimus, maritum habebit, qui vt iisdem virtutibus est præditus, ita nobis earum vicinisque Principibus illustre specimen dedit. Quapropter confidimus, quòd vt forma quædam continuari potiùs quàm mutati principatus sit, Regia sua Ma^tas nihil similiter de paterno affectu suo erga filiam dilectissimam, optimosque subditos, nec de sua pietate nec subsidiis remissura est, sicut pari, qua solet, liberalitate, per litteras ad nos datas declarauit & promisit. Vt post tam diuturnum ac calamitosum bellum, quod quia intestinum ac domesticum malum est, sic ad euertendam & perdendam remp. quàm maximas vires habet, prouinciæ conquiescere, ac nitori suo pristino restitui tandem queant. Qua spe freti, Prælati, Nobiles, & Ciuitatum constituti ex benigno Regis hoc consilio, de hac cessione & donatione, ingentem lætitiam animo repræsentant, eiusque Ma^ti ingentes gratias agunt, ac virtute mandatorum quibus sunt muniti, eidem cessioni interesse sunt parati, tuæque Celsitudini in rem Infantis serenissimæ, ceu prouinciarum Principi legitimę iusiurandum & omnia officia necessaria ac solita præstare, ea conditione vt Celsitudo tua vigore instrumenti procuratorij quod ab ea habet mutuum dicat Ordinibus iusiurandum, & eiusmodi ac in simili imperij translatione Ma^tas sua dixit; de conseruandis antiquis patriæ iuribus, priuilegiis, libertatibus, immunitatibus, cōsuetudinibus, læti introitus obseruantia, reconciliationibus, conuentionibus, donationibus & pactionibus, rebusque eo spectantibus, quæ ad prouincias & earum membra generalia & particularia pertinue-

pertinuerunt & pertinent, nulla rerum præteritarũ habita ratione, & sine vtriusque partis præiudicio iis rebus quamprimùm in integrum restitutis, quæ aut derogatæ aut perperam innouatæ sunt, & iis quæ in præsens emendari nequeunt intra annum restaurandis: Et vt intra idem spatium in aduentu serenissimæ Infantis, idem iusiurandum per eius ac per tuam Celsitudinem renouetur, ac in singulis prouinciis locisque præstetur, in quibus Regia Ma^tas idem fecit. Atque eo pacto certum, exploratũ & persuasum sibi habent Ordines generales, vtpote nihil prius nec antiquius habentes, quàm Principum suorum mandatis rectè obsequi, pari fide & obseruantia qua semper legitimos Principes suos coluerunt, nihil prætermissuros, quod ad cultum, honorem & obsequium vestrum quouis modo pertinebit. Reliquum est, Serenissime Princeps, Deo supplicare, vt his cœptis faueat, ad nominis sui gloriam, Catholicæ fidei propagationem, & vt omnia in cõmodum vestrarum Celsitudinum & posteritatis, in commune afflictæ reipub. bonum & alleuamentum, ac prosperitatem totius Belgij benè vertat.

Hæc cùm dixisset Masius, dimisso in posterum diẽ consessu, omnes ibidem denuò comparuerunt. Ibi Præses Richardottus pro sua Celsitudine Ordinibus declarauit, eam intellectâ hesterni diei oratione ipsorum nomine habitâ, propensoque obsequio eorum animaduerso, quo & Regis consilio & voluntati parere cupiebant, etsi à primo suo in prouinciam aduentu eorum animos perspexerat, & ad quæuis obsequia paratissimos deprehenderat; tamen quoniam is actus qui præ manibus erat, Celsitudinem Principis Infantis potissimum & consequenter Archiducem tangeret, in mandatis se habere, vt eiusdem nomine gratias ipsis agat, & de pari in illos voluntate & affectu securos esse iubeat: suam enim Celsitudinem in animum induxisse obnixè omnia facere, noctes diesq; operam dare, nullis laboribus nec sudoribus parcere, vt pace communi reip. bono parta eorum votis satisfiat, & vt ipsorum iura, libertates, priuilegia sarta tecta conseruentur. Ceterùm quia amplissimus hic consessus ad dicendum vtrinque iusiurandum conuenerat, Archiducem ad ea quæ præstanda ipsi essent paratum se offerre, ipsi suo ordine vti idem faciant singuli se componant. Ante alios itaque paulò propius accesserunt Ordines Brabantiæ, quorum graphiarius voce quæ ab omnibus exaudiri potuit, descriptum recitauit læti introitus priuilegium, & deinde binas iurisiurandi formulas, Latina lingua & Teutonica Belgica scriptas. Sua Celsitudo tactis sanctis Euangeliis, & cruce Domini per Archiepiscopum Machliniensem oblata, vtrunque iusiurandum dixit.

Prioris verba huiusmodi erant:

EGO ALBERTVS Dei gratia Archidux Austriæ, &c. harum prouinciarum Gubernator, vigore procuratorij quod habeo à serenissima Principe Domina Isabella Clara Eugenia, futura mea coniuge, Promitto ac iuro in verbo Principis, quòd ex nunc obseruabo & curabo, benè & fideliter obseruari omnes & singulos punctos, seu articulos in præsentibus istis litteris iucundi introitus, & additionum eiusdem contentos, quarum litterarum translationẽ audiui legi & benè intellexi, absque vlla omissione, prout bonus & pius Princeps suis subditis facere tenetur: Sic me Deus adiuuet, & omnes sancti eius.

Alterius tenor hic erat:

EGO ALBERTVS Dei gratia Archidux Austriæ, &c. harum prouinciarum Gubernator, vigore procuratorij quod habeo à serenissima Principe Domina Isabella Clara Eugenia, futura mea coniuge, Promitto ac iuro super sanctis Euangeliis, quòd ex nunc ero bonus administrator iustitiæ, & fidelis Princeps Ducatus Brabantiæ, & habitantibus in eo præsentibus & futuris; & quòd nullam vim seu violentiam eis inferam, nec vllo modo ab aliis inferri permittam, & quòd eos non regam nisi secundùm ius & iustitiam: sed in omnibus causis, omnes & singulos subditos opidorum, vicorum & pagorum, & alios patriæ Brabantiæ, regam & tractabo in corpore, & in bonis per ius & iudicium, prout secundùm statuta & consuetudines locorum eorundem facere oportebit; & quòd obseruabo & curabo obseruari Prælatis, monasteriis ac domibus Dei, Baronibus, Equitibus,

Nobilibus,opidis,ciuitatibus,libertatibus,pagis,& omnibus meis ſubditis dictę patriæ in generali & particulari,omnia eorum iura & priuilegia,immunitates,tractatus,ordinationes, ſtatuta, conſuetudines & obſeruationes, quæ illis fuerunt indulta & conceſſa per quōdam piæ memoriæ Duces,Carolum,Philippum,Carolum Imperatorem,Philippum Regem Hiſpaniarum & eorum prędeceſſores Duces Brabantiæ,& quæ impræſentiarum habent, tenent & fruuntur in generali & particulari, & quicquid horum infractum aut innouatum eſt,reparabo & reſtaurabo.Inſuper promitto,quòd dicta ſereniſſima Princeps ſimulatque in hanc patriam & ducatum venerit, hoc ipſum iuramentum vnà mecum eius marito renouabit,tam prædictis Ordinibus in generali,quàm ciuitatibus aliiſque locis conſuetis in particulari, ſecundùm veterem formam & modum. Atque hæc omnia & ſingula benè, fideliter & firmiter ac ſine infractione aut contrauentione obſeruabo, nec permittam,vt his vllo modo contraueniatur. Sic me Deus adiuuet,& omnes ſancti eius.

Ordines præeunte verba Audientiario,idem quoque præſtiterunt in hanc formam:

Nos &c. Vigore ſpecialis & irreuocabilis procuratorij, quod nos deputati in rem ſequentem peragendam conſtituentium noſtrorum nomine ſignatum & ſigillatum habemus, pro omnibus ciuibus & incolis prouinciæ N. N. nemine excepto neque reſeruato, voluntati & beneplacito ſereniſſimi & potentiſſimi Principis Regis Hiſpaniarū ſupremi & legitimi Domini noſtri ſatisfacientes, tibi ſereniſſime Princeps Alberte Archidux Auſtriæ,&c. nomine,in rem & tāquam ſpeciale mandatum ac procuratoriū habenti ſereniſſimæ Principis Dominæ Iſabellæ Claræ Eugeniæ,Infantis Hiſpaniarū,iuxta tenorem inſtrumenti quod vidimus, qui vigore dicti procuratorij & mandati, iuſiurandum perſonaliter hîc dixiſti, quemadmodum Dux Brabantiæ dicere conſueuit, promiſimus, affirmauimus & iurauimus, tibiq́ue nomine & in rem prædictæ Dominæ & Principis Iſabellæ Claræ Eugeniæ, futuræ noſtræ Dominæ ac Principis ſupremæ & legitimæ promittimus, affirmamus & iuramus per præſentes, nos eidem in omnibus fideles & obſequentes fore,ſicut bonos & fidos ſubditos veræ & legitimæ Dominæ ac Principi ſuæ eſſe decet.Ita nos Deus adiuuet, & omnes ſancti eius.

Princeps ſingulos accedentes, atque ea qua par eſt obſeruantia gratulantes, benignè compellauit.Reliquatum prouinciarum legati ſuo ordine euocati,ſimiliter ad dicendum iuſiurandum acceſſere. Ad ſingulos actus tubarum ingens clangor ad communem lætitiam omnium animos erexit. Deinde Philippus Maſius ſcriptum quoddam nomine Ordinum Archiduci porrecturus,his verbis eum allocutus eſt:

Ordines exiſtimare officij ſui eſſe, res quaſdam tam ad Principis quàm ad prouinciarum commodum pertinentes, ſcripto eius Celſitudini exhibere, inter cetera continente; nihil Principis præſentiâ prouinciis eſſe gratius, nihil ipſi, reip. nec ſubditis vtilius: Hoc ſuperiorum temporum exemplis comprobari: Nunc duabus potiſſimum de cauſis eam expeti: Primam eſſe dicebat,difficillimis temporibus impeditum rerum ſtatum: Alteram, in fiduciam & exſpectationem de Principum præſentia conceptam reijciebat. Ordines verò non ſine dolore intellexiſſe, ſuam Celſitudinem diſceſſum meditari, & profectionem in Hiſpaniam inſtituere. Ad periculi magnitudinem dum abeſſet longius, accedere aliquid poſſe,haud facilè reſtaurandum. Quo metu vt eos liberet,de mutando conſilio vehementer orare. Diei porrò eius acta ingenti gaudio omnes affeciſſe, quæ ex partium voto benè fortunet Deus. Sua denique Celſitudo certò ſibi perſuadeat,Ordines facultatum vitæq́ue ſuæ iacturam præ fide & obſequio Principibus ſuis debito, parui facturos eſſe. Sic Maſius. Cui Præſes, & libello quem Principi obtulerat in hunc modum reſpondit:

HAVD mediocri voluptate affectus eſt Archiducis animus,ampliſſimi viri,dū inter dicēdum ſolemne Sacramentum,hilarē omnes vultum præ ſe ferre conſpexit: exiſtimans vnumquemque lætitiā huius diei,quam de rari exēpli ſereniſſima ſua Principe, mente cōceperit,ore & oculis animi ſui indicibus teſtatā reddere voluiſſe, eoq; argumento vos illam,cùm aduenerit, non ſolùm libēter & cum gaudio

excepturos,

excepturos,& eidem fidem vestram &obsequium probaturos,verumetiam prudentibus consiliis adfuturos,& vestris facultatibus vt oneri reip.ferẽdo sufficiat,subsidio venturos, coniecturam certam facit. Eo autem officio, vtpote Archiducem tam prope attingente, vos illum magnopere demeriti vobis estis, ac me vobis declarare iubet, se omnibus modis ac humanis rationibus omnem operam daturum, vt reipsa intelligatis quàm grata,quàm accepta voluntas vestra illi fuit. Sic Deum votis suis propitium fore confidens, vt tam ipse quàm Infans serenissima, vbi venerit, singularem in has prouincias amorem demonstrare possit. Nec se minus incredibili, easdẽ nitori ac pristinæ magnitudini quamprimùm restituẽdi,flagrare desiderio, quàm dolore affici, quòd eas tot cladibus iãdudum acceptis,tot adhuc malis affligi conspiciat. Ad ea quæ scripto vestro exposuistis, responsum Princeps dabit ad omnem æquitatem & gratiam conformatum, quantum præsens rerum status è reip.bono feret. Quod verò ad Hispanicam profectionem attinet, quam mutari velletis,id vestræ erga Principem beneuolentiæ attribuitur, cuius quidem præsentia vt solatio vobis esset, sic reip.expediret, nisi aliter Regi visum foret, cui mos gerendus est. Nam Principum actiones à Deo diriguntur, & eorum consilia Diuinitati sunt proxima, ac Regiæ voluntati eo minus refragandum est, quo Infantis aduentum maturari magis conuenit,vt vterque Princeps rebus nostris consulere, remedia malis quærere, & vulnera reip. sanare præsens queat. Itaque haud inutilem profectionem fore, & priusquam eam paret, Principem ceteroqui prouidum & prudentem, nequid eo absente detrimenti capiamus, prospectutum cogitate. Vnam adhæc rem dicendam vobis habeo, de cuius exordio ne ad lacrymas vos impellam, ambiguus certè hæreo: Hunc nimirum vltimum velut actum esse,qui Regis nomine fiet,cum vobis hodie valedicere, hodie nos dimittere, & in omnibus instrumentis crastino die Isabella & non Philippus loquetur. Sed quæ hæc conuersio est, quæ cum gaudio & voluptate dolorem mixtum habet! dum Regem vos deserere,qui tam benignè rexit quadraginta tribus annis, vulgari quadam opinione pertimescitis! Hoc reuera dici nequit,nec pro deserturo haberi, qui apud vos manebit optima sui parte, & qui filiam dilectissimam in Principem vobis donans,nihil de auxilio quo iuuare vos solet,remissurum se promisit. Nec vos eum deseretis, sed in eius clientela dum superit permanebitis, & ad Principem eius filium sceptri successorem parem obseruantiam fidemque transmittetis. Noui enim nostri Principes pro suis haud agnoscerent, qui parentem optimum & germanum suauissimum non venerarentur,colerent,obseruarent. Hoc quàm facere teneamini, tum demum comperietis, cùm beneficiorum ab ipso acceptorum calculus subducetur, & ad dissoluenda nomina quibus ipsi obstricti estis rationes inibuntur. Vos eius in vos ingentium meritorum ignari nõ estis, nec curarum eius pro tranquillitate vestra,nec laborum pro quiete susceptorum immemores esse potestis. Quantum suppeditauerit ex ærario sanctiore,vt ab hostibus vos assereret, & quantopere vos deuinciat pretiosum hoc monile filiam suam dulcissimam vobis cõcedendo,ceu consolidatis rationibus expendite: Et ne fides vestra cõcidat, paratam ad hoc æs alienum dissoluendum voluntatem ostendite. Etenim in tanta fortunarum tenuitate lacrymas & suspiria in partem debiti accipiet, pro nummis aureis preces, & argenti loco vota publica computabit: quæ pro salute eius & Principis florentissimi incolumitate, affectusque paterni in nos successione, pro felicibus denique nouorum Principum auspiciis vnanimiter concipiamus.

Cùm finem dicendi fecisset Richardottus, rex caduceatorum Franciscus Damantius, vniuersum consessum postero die adesse penes suam Celsitudinem ad conuiuium iussit, cui etiam omnes dicto die interfuerunt.

Postea Præses designatum in absentia Archiducis Serenissimum Cardinalem Andream Austriacum ad Præfecturam dixit, atque vt eundem consilio & opera iuuent seriò cohortatus est.

Nos

Nos verò profectionem Archiducis prosequamur, qui cùm in procinctu esset, Ordines Comiti Solreo vnà proficiscenti in mandatis ad Regem & ad Principem dederunt, vt gratias ipsis ageret de benigno donationis prouinciarum consilio, & vt subsidiorum in belli sumptus continuationem precibus efflagitaret. Serenissimam quoque Infantem rogaret, vt suum in prouincias aduentum maturet, cum nonnullis rebus aliis Soltei fidei commissis. Bruxella discessum est decimooctauo Kal. Oct. postridie quàm Philippus Rex Catholicus ab hominibus demigrauit. Qui vt vitam pari erga Deum pietate & religionis studio, quo semper flagrauerat, cum morte commutauit: Sic Albertus Princeps à diuino cultu, ac beata virgine, quæ Hallæ claret miraculis (distat opidum Bruxella tribus circiter miliaribus) primùm salutanda, profectionem auspicatur, cùm diebus aliquot comitatum præmisisset. Hinc Niuella Namurcum, inde Luxemburgum perrexit. Tum Macheram eiusdem prouinciæ opidum transgressus, ad pagum peruenit vbi Sura fluuius, Ausonio notus, Mosellę confunditur. Haud procul inde eminenti in loco spectatur nobilissimum venerandæ antiquitatis monimentum, quo cis Alpes haud celebrius exstare existimamus, quodque ipsis Italis ostentare possimus. Moles est marmorea ex quadrata basi, duodecim pedes alta, paulatim assurgens ad LXXIV. pedum altitudinem, in quaternis lateribus variis imaginibus semiplanis insculpta, vt in suo Itinerario Abrahamus Ortelius Cosmographus Regius annotauit, quo ciue non immeritò Antuerpia gloriatur, & præstantem eius operam in laboribus geographicis, mundus ipse quem ornauit, quoad erit, prædicabit. Per vrbem deinde agrumque Treuirorum in Comitis Palatini ditionem est peruentum, qui suæ Celsitudini cum omni comitatu (hominibus bis mille, equis mille constabat) hospitia & sumptum præbuit: Quemadmodum VVormatiam Vangionum, ac Spiram Nemetum vrbem trãsuectis, Dux VVirtembergensis per suam ditionem officium idem præstitit. Eandem quoque hospitalitatis magnificentiam, relictis à tergo Vlma & Augusta Vindelicorum, serenissimus Dux Bauariæ honorificè exhibuit, donec in regionem Tirolensem peruenerunt. Ibi ciuitatem Oenipontem transeuntes, tumulo nobilem Maximiliani Cæsaris, qui Belgicis prouinciis primus Austriacorum Mariæ Burgundæ nuptiis est potitus, & progressi aliquot milliarium spacio, haud longè ab illo loco, vbi Carolus Quintus Cæsar, & Ferdinandus eius frater, sibi inuicem obuiam facti, felicissimi occursus memoriam seruari, tabula ænea ibi erecta, & augustos amplexus exprimente voluerunt, Philippi III. Hispaniarum Regis sponsæ occurrerunt. Sicut enim Margaritæ Caroli Archiducis Austriæ filiæ cum Regia Ma^{te}, & Infantis Isabellæ cum Alberto Archiduce pactæ erant nuptiæ; sic eodem consilio vt sua Celsitudo Reginam in Hispaniam adduceret, suam inde sponsam in Belgium duceret, conuenerat. Regina Margarita cum matre Maria familiæ Bauariæ serenissima heroina, & comitatu suo quingentorum hominum, è Pannonia superiore, Archidux è Germania inferiore mouerant, eiusque comitatus, qui vt diximus, præcesserat, in auspicatissimum Reginæ occursum venit, & propè opidum Stertzingam vulgò dictum, fortia castra interpretatur Lazius, felici quodam omine, castra sua coniunxerunt, ac ostensis sanctorum, quæ ibidem religiosè seruantur, reliquiis, Bolzanum transuecti, Tridentum sunt ingressi, & nõnullos dies, quibus ibi commorati sunt, in reliquiis sacrosanctis, quę ibidem sunt plurimæ, tam Apostolorum quàm aliorum Martyrum, visitandis insumpserunt. Archidux Albertus IV. Kal. Nouemb. eò venit. Profectione verò vlterius instituta, cùm agro Tridentino simul omnes excessissent, ac Venetæ ditionis fines attigissent, duo à Senatu eiusdem reip. legati adfuerunt, & Reginam in pago cui Dulci nomen est in Athesis ripa sito, eâ qua par est obseruantiâ exceperunt. Pontem ibi subitarium ex ratibus coniunctis ad fluuij transitum fecerant, cum duabus ad ingressum & egressum portis, quatuor obeliscis & hac inscriptione in ingressu positis;

NOLI MIRARI ATHESIS INSOLITI PONTIS ONVS, TANTÆ ENIM REGINÆ TRANSEVNTI DECEBAT HVNC HONOREM DARE.

De reliquo portarum ornatu, argumento, operisque structura, symbolis & emblematis, ignoscendum mihi est non plura describenti, quàm nancisci potui à Ioanne Sanders & Andrea

& Andrea Ægidij,qui inter aulæ miniſtros, quamuis in Muſarum penetralibus ſint profani,huius itinerarij narratiunculam ſuppeditarunt;vel potius admirãdum eſt, quòd politioris litteraturæ viri, qui interfuerunt, operam hanc non ſumſerint;aut communi aulæ vitio hæc culpa adſcribenda eſt,quæ in tanta hominum turba neminem habuerit,qui huiuſmodi res accuratè obſeruandi & litterarum monimentis conſignandi prouinciam ſuſceperit. Ad aulica miniſteria totus alitur exercitus, quæ ad canum & equorum curam requiruntur, caſtrorum ſpeciem referunt, & inter impedimenta citharœdi ſunt & mimi. Sed quantum ornamentum ſibi aula compararet, ſi eius beneficentia ingenia excitarentur, ſi in domeſticis & miniſtris ſuis rerum laudabilium præconem aliquem haberet, & inter ſuos aſſeclas,& anteambulones ac palatinum gregem, etiam reperiretur gloriæ buccinator! Accedebat gratiſſimum bis mille armatorum peditum ſpectaculum pontem cuſtodientium, qui diſploſis tormentis ſonitus ingentes inter bina montium iuga maiori repercuſſu multiplicatos edebãt. Eundem honorem quacunque in Venetorum ditione iter factum eſt, armati exhibuerunt, tredecim equitum turmis, armorum elegantia ac D.Marci tutelaris vexillo conſpicuis, ponè ſubſequentibus. Hoſpitia publica Senatus nomine præbita,& quæcunque ad ter mille & quingentos homines, & bis mille equos decem circiter diebus alendos ſufficiebat, dum Veronam prætervecti, Ducis Mantuani territorium ſunt ingreſſi. Oſtia opiduli nomen eſt in Padi ripa ſiti, vbi quatuor equitum eiuſdem Principis turmæ ornatu variis coloribus ſplendidiſſimo Reginam exſpectabant. Sereniſſimus Vincentius Gonzaga Dux Mantuæ, cum triginta primariæ nobilitatis viris ad eam ſalutandam celeribus equis venit. Ad traiectum fluminis nauigia erant parata, atque inter cetera magnifico apparatu inſtructa thalamegus, qua Regina cum matre & Alberto Archiduce,& ſexus vtriuſque nobilitate vehebantur; erat enim ſuis atriis & tricliniis diſtincta,& peripetaſmatis argenteis exornata. Cùm Regina conſcendiſſet, menſam epulis & cupediis lautiſſimis paratam, concentumque muſicum in naui deprehendit. Reliquus comitatus tribus magnis pontonibus traiecit in alteram Padi ripam, vbi Rouerum Ducis Mantuani opidum eſt.

FERRARIA.

HINC prono flumine Ferrariam ſunt deuecti; non ceſſante interea quouis genere oblectamenti, harmoniæ,& chorearum,ad nauigationis tędium mitigandum. Beatiſſimus pater Clemens octauus, qui ad res Ferrarienſes à tumultu recenter ſedato conſtituendas, cauſa inueſtituræ quam Cęſar Ateſtinus poſcebat denegatæ, feudali principatu morte Alfonſi Ducis,qui è ſuis vxoribus prolem non ſuſceperat, ad Eccleſiam deuoluto, cum bono purpuratorum patrum numero venerat, vbi aduentare Reginam intellexit, legatos Cardinales Aldobrandinum & S. Clementis, cum magna Prælatorum & Nobilium frequentia, ad tria paſſuum millia, Inſulæ loco nomen eſt, obuiam ei miſit: Qui ſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Pontificis nomine eam excipientes, rhedam ferramentis deauratis inſignem ac non minùs eleganter, quàm magnificè contectam,ad quam ſex equi candidi erant iuncti, cum duobus rhedariis ſimiliter ac inſtrata rheda erat amictis, Reginæ obtulerunt,quæ vbi conſcendiſſet,cum matre & Archiduce, Ferrariam eſt deuecta. Extra portam vrbis Catholici Regis Orator Seſſæ Dux occurrit, & Reginæ ſponſæ lecticam pannis aureis coopertam, & argento deaurato ferramentorum vice, ac reliquo apparatu regaliter inſtructam, cum duabus mulis albis ſimiliter inſtratis,& duobus lecticariis eâdem veſte ornatis, rhedam quoque & ſex equos maculis bicolores cum duobus rhedariis amictu aureo conſpicuis, nomine ſponſi Regis obtulit. Propè portam ciuitatis,quam Angelorum vocant,à duobus Cardinalibus Sforcia & Montalto, in domum marmoream opere temporario ibidem exſtructam, in ſolium Regium eſt deducta, dum octodecim aliorum Illuſtriſſimorum purpuratorum patrum

facer cœtus Pontificio habitu cum frequenti comitatu aduenit. Regina candidum gradarium margenteo panno instratum, mater eius tolutarium, Pontificis item dona, quibus in vrbem veherentur, ascenderunt. Exterior portæ facies ternis insignibus condecorabatur, suæ Beatitudinis in medio positis, dexterâ Regis Catholici, sinistrâ Reginæ, scriptumque legebatur:

ANGELI GAVDENT, MORTALES EXSVLTANT, MARGARITAM
AVGVSTI SANGVINIS, PIETATIS, VIRTVTVMQVE OMNIVM
SPLENDORE LVCIDISSIMAM SIMVL LÆTISSIME EXCIPIVNT.

Ad interius eiusdem portæ frontispicium insignia Pontificis loco medio, Regis Hispaniarum & Alberti dextrâ, Reginæ & Infantis Isabellæ conspiciebantur læuâ, cum hoc scripto:

VRBEM ADVENTVS TVI NOMINE ILLVSTRATAM,
REGINA, REDDE NVNC HOSPITIO GLORIOSAM.

Introitus autem hoc ordine processit: Ingens vehiculorum ac curruum omnis generis multitudo cum impedimentis præcesserat. Prima acies duarum equestrium erat turmarum, cum lugubri, ob recentem Philippi Regis obitum, armorum ornatu; sequebatur equitum aulicorum ingēs numerus, duæ iterum turmæ; deinde Cardinalium & aliorum domestici, tum nobiles proceresque cultissimi, frequentissimi. Postea corynephori, qui argenteas clauas insigne Cardinalitium, mulis vecti ornatu solenni stratis ferunt. Tum sacrum collegium habitu violaceo, qui lugubris patribus color est, horum Cardinalium incedebat: Florentinus nimirùm & Asculanus, Montelparus cum Borromęo, Camerinus cum Iustiniano, Bandinus & Sancti Clementis, Baronius cum Auila, Blanchettus cum Geuara, Aragonius cum Farnesio, Santiquatrius, Aldobrandrinus & Cæsius. Vtrinque Heluetij pedestres Pontificis stipatores ibant. Regina inter Cardinales Sfortiam & Montaltum media vehebatur: suo eam stipante Germanorum satellitio, ac matre cum Alberto Archiducibus subsequentibus. Equestris denique satellitij turmæ, cum ingenti cisiorum & rhedarum numero, quibus feminæ & puellæ nobiles vehebantur, extremum agmen claudebant. Hoc ordine viâ, cui ab Angelis nomen est, ad hospitium Oratoris Cæsarei peruenerūt. Porta ibi erat coronis longis ornata, & pictura muliebri basim tenente, Pontificis, Imperatoris, Hispaniarū Regis & Alberti Archiducis insignibus distinctam; Iustitia & Religio eadem tuebantur. Victoria cælo lapsa omnibus æqualiter insignibus imminebat. Paulò vlterius prouectis, triumphalis arcus illi haud absimilis, qui Tito Vespasiano erectus Romæ visitur, quatuor columnis subnixus occurrit. Muliebri in dextro latere statuæ, cum laurea & facula, asscriptum erat: IVGVM. Alteri statuæ femineæ cum facula in manu, MARITALE. In arcus frontispicio ad hunc modum legebatur:

PHILIPPO ET MARGARITÆ AVSTRIACIS, IMPERATORVM GLORIA
SVAQVE PIETATE INCLYTIS, VT CATHOLICORVM REGVM
SOBOLES PROPAGETVR, MATRIMONIO DIVINITVS CONIVNCTIS,
ANNI MVLTI, LIBERORVM COPIA, PERPETVA FELICITAS.

In loculamentis intercolumniorum, nicchias vulgò vocant, statuæ muliebres famam referebant. Pontificis in medio, hinc Regis, hinc Reginæ insignia noscebantur. Vbi ad palatium Regia sponsa venit, inter principum Apostolorū effigies ascendit in aditu graduum positas, & cum matre & Archiduce in conclaue secessit, (quod contiguum erat sacro consistorio, in quo pater beatissimus in solio habituq; Pontificio sedebat cum collegio Cardinalium) tantisper ibi morata dum orationi, quam Bernardinus Scottus Mediolanensis de Austriacæ domus laudibus, & felici aduentu Reginæ habebat, finis factus esset. Tum Regina cum matre & Alberto Archiduce ad pedum oscula accesserunt, benignè Pontifex omnes excipit, & crucis signo munit. Regina in suum gynæceum deducitur, eius vsui exstructum, & regali verè apparatu ornatum. Postero die vbi sacro interfuissent à Pontifice celebrato, a sua Beatitudine communi mensa excipiuntur. Die verò Dominico decimo septimo Kal. Decemb. qui celebrandis sponsalibus dictus erat, deposita lugubri ad solitam omnes vestem redierunt. Qua in re tantus splendor enituit, tanta omnium

omnium magnificentia, non in Principum modò vtriusque sexus vestibus, cultu & ornatu immensi sumptus & pretij, sed in vario floridoque aulicorum amictu, quo suam quisque familiam producebat, liureas vulgò vacant, vt nihil Ferraria vnquam viderit sumptuosius. Ad summum templum summus Pontifex præcesserat, acceptoq; habitu & diademate Pontificio, sacrum celebraturus in solio consederat. Regina cādido amictu, vnionum & gemmatum mundo pretij inæstimabilis & splendore exculta radiansque, vt lectissima illa orbis Margarita tota gemmea videretur, inter duos Cardinales Santiquatrium & Farnesium, matre cum Archiduce sequentibus, cũ frequenti Principum & Nobilium comitatu ad templum est deducta, quod argenteis aureisq; peristromatis effulgebat; & intrante Regina, concentu musico quatuor choris sacram cantionem, motettum vocant, Apparuit Regina, alternātibus personabat. Postquam sub aureo cum matre solio est excepta, & Archidux ex alio latere sub suo item solio sedit, sacrum solenne Pontifex auspicatus est. Apostolico fidei symbolo decantato, Regina à Cardinalibus ad Pontificem deducitur, cum matre & frequenti sui sexus comitatu, Archidux cum suo ab altera parte accedit.

Tum prælecto publicè mandati instrumento, quod à Rege Catholico Archiduci datum erat, Pontifex matrimonium inter Regem Philippum per Albertum auunculum legatumque suum eius nomine comparentem, & Reginam Margaritam præsentem celebrauit. Cui omnes Principes ad solium reductæ, auspicatissimas cum monarchia nuptias reuerenter gratulati sunt. Substitit coram Pontifice Archidux Albertus, dum Sessæ Dux accederet, qui cum simili mandato Infantis serenissimæ nomine comparebat, quo lecto, Isabella Clara Eugenia per legatum suum Alberto Archiduci per Pontificem desponsatur. Peractâ re diuinâ, Pontifex Reginæ ad altare adductæ, auream rosam consecratam dedit: quæ inter dona sacra, eodem apud Principes eius sexus loco est, quo ensis & galerus, qui ad primarios Christiani orbis Principes à Pontifice mitti solent. Sacram itaque rosam è Reginæ manibus Princeps Comes Barlaymontius accepit, aurei velleris torque redimitus, ac Reginæ egredienti ad palatium prætulit. Tota dehinc ciuitas duplici matrimonio à Sanctissimo patre vno die celebrato, & binarum nuptiarum toto orbe maximarum maiestate decorata, ad lætitiam, ad ludos, ad hilaritatem ex augusti Hymenæi edicto se conuertit. Omnia loca, viæ omnes, publicæ ædes & priuatæ plausu risuque perstrepebant, personatorum vtriusque sexus hominum cum iocis, ludictis, choreisque per vrbem cursitantium, plena erant omnia, vt à quouis genere honestæ voluptatis prætermissum nihil fuerit. Postridie Regina in æde D. Virgini sacta, in Vado appellata, summa veneratione sacrosancti sanguinis quo orbis expiatus est, reliquias vidit coluitque. Sub noctem festiuitas tota vrbe instaurata Sequenti verò die triginta mulieres Nouocomenses personatæ lepidissimum nauale spectaculum præbuerunt, quæ in sex celoces totidemque varij coloris factiones æqualiter distributæ, præmiis propositis ac metâ constitutâ cursus naualis Troianæ classis apud Maronem exemplo, certamen inierunt. Ad ludicri voluptatem accedebat remorum peritè ab hoc sexu impulsorum nouitas, aliaque oblectamenta, quæ cymbalis, fidibus ac saltationibus in ipsis nauigiis victrices exhibebant Vesperi coram Regina, studiosa sub patribus societatis iuuentus actiunculam dedit, festiuo Iudithæ viraginis argumento. Nec diutius Regina, quàm in posterum diem Ferrariæ commorata, cum toto comitatu profectionem instituit.

MANTVA.

DVX eam Mantuanus Roueri exſpectabar, quatuor equitum turmis in occurſum miſſis, quæ Gubernium vſque, caſtellum eſt in Mincij ripa ſitum, Reginam deduxerunt. Ibi cùm prætoriam vel regiam potius nauem meridie conſcendiſſet, eodem fluuio propè Mantuam eſt delata, mille circiter & quingentis ab vrbe paſſibus, à ſereniſſimis Eleonora Mantuę, & Margarita Ferrariæ Ducibus, cum Principibus Mantuanis ſalutata, rheda in vrbem cum matre fuit vecta, cũ ingenti ſexus vtriuſque nobilium centum rhedis vectorum multitudine, ipſo Duce cum magno ex ordine primario cœtu, ac duabus equitum turmis comitante. Quarta noctis hora crebris funalibus tenebras vincentibus, Mantuam eſt inuecta. Ad ingreſſum portæ, quæ columnis & picturis elegãtibus ornabatur, hinc Mantus Tireſię Thebani vatis filiæ, inde Ocni Mantus filij vrbis fundatoris ſtatua erat poſita. Reginam Manto ad ingreſſum inuitabat ſerto ei porrecto, aſſcripto è poëta ciue Mantuano eiuſmodi hemiſtichio;

INGREDERE, Ô DIVVM GENVS.

Ocnus claues ciuitatis dexrra offerebat, ſiniſtra hæc verba ſcripta oſtendebat:

NOSTRIS SVCCEDE PENATIBVS.

Cùm pontem tranſiiſſet Ioannes Bapta Guerrietius, Præfectus vrbi & pedeſtri militiæ ditionis Mantuanæ, eundem Ocni actum reipſa expreſſit, & Principis ſui nomine claues ciuitatis in polubro argenteo obtulit. Sub teſtudine portæ Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Franciſcus Gonzaga Epiſcopus Mantuanus Reginam excepit, & Crucis ſignum deoſculandum præbuit. Ad quem actum ſedile ibidem præparatum, aureoque panno erat coopertum, vbi ipſa genibus reuerenter nixa oſculum cruci dedit. Lectica eodem loco intus foriſque argenreo panno tecta ad manus habebatur, à duabus mulis albis geſtata, quibus pueri nobiles argenteo ſimiliter amictu decori, detecto capite inſidebant. Supra lecticam octo Mantuani ſummo loco nati iuuenes, ex argenteo panno vmbellam geſtabant. Regina ſede paulò altiore, ex aduerſo mater eius ſella humiliore in lectica ſedebant. Tum diſploſis maioribus tormentis, pulſatiſque campanis, publicæ lætitiæ velut ſigno dato, ordo Eccleſiaſticus Mantuanæ ciuitatis ea ſerie habituque, quo in ſupplicationibus vti ſolet, inceſſit, ſtatus Mantuani ſequebatur equitatus, deinde Comeſtabilis aliique principes viri, poſt hos lectica Reginæ, quã iuuenes quinquaginta genere clariſſimi, amictu argenteo gemmiſque ſplendidiſſimi pedites vndique ſtipabant. Archidux Albertus cum Duce Mantuano equis vecti generoſiſſimis ſtatim ſubſecuti ſunt; tum puellæ nobiles ex Reginæ gynæceo cum ſuis ſtipatoribus, demùm equitum turmæ aliquot, pro poſtremo agmine à Duce ordinatæ. Hac pompa per viam quæ ad ſummũ templum ducit, in vrbem ſunt ingreſſi. Omnes verò ædes, viæ omnes, tota denique Mantua, tot facibus tædiſque accenſis collucebat, vt denſæ noctis tenebræ vix differre viderentur à meridiana luce. Vbi ad pontem ventum eſt, ſub quo Mincius labitur, ac mediam vrbem ſecat, coloſſi quatuor muliebres ingentem terræ globum, montibus, inſulis, mari & vrbibus diſtinctum in ſublime eleuabant, & in ſtar portæ tranſitum efficiebant. Cupidinis ſimulacrum globo inſidebat, & his verbis aſſcriptis Reginam ſalutabat:

Salue vera Iouis proles.

Singulæ etiam ſtatuæ affixo haſtæ verſiculo, felicitatem orbi aduentu Reginæ ominabantur. Aſia ipſam ſic alloquebatur;

Aſpice conuexo nutantem pondere mundum.

Haſtili quod tenebat Africa, appendebat;

Aſpice venturo lætentur vt omnia ſeclo.

Europa hoc auſpicium decantabat:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Vatici-

Vaticinium America huiusmodi proferebat:

—— Super & Garamantas & Indos

Proferet imperium.

Ad ingressum fori propè D. Andreæ fanum, porta erat exstructa ex artis architectonicæ peritia suis ornamentis triumphalibus insignis, & octo regnorum in Italia simulacris, quæ Catholico Regi parent. Reginæ transeunti coronam singula porrigebant; Neapolis nimirùm, Sicilia, Corsica, Sardinia, Appulia, Calabria, Ticinus etiam fluuius, qui cognominis ciuitatis Longobardorum quondam regni metropolis muros rigat, & Iberus qui regno in Hispania nomen dedit. Frontispicium insignibus Ma^{tis} ornabatur, ea autem parte qua Regina introibat, ita scriptum legebatur;

MARGARITÆ PHILIPPI III. CATHOLICI REGIS SPONSÆ
MANTVAM ADVENIENTI.

Qua egrediebatur huiusmodi erat inscriptio,

AVSTRIACÆ MAXIMARVM PROVINCIARVM REGINÆ
HAC TRANSEVNTI.

Quatuor anni partes in totidem portæ frontibus monochromate eleganter depictę visebantur: Ver è cornu Amaltheæ florẹs omnis generis in frequentem populi cœtum effundebat, Solem intuentis occiduam orbis partem radiis illustrantem, quem altera manu Ver demonstrabat, cui ascriptum erat:

Manibus date lilia plenis.

Æstas spicis redimita cornu copiæ similiter inuertebat, vnde in turbam hominum fruges & spicas è sublimi spargebat, orientem stellam ostendens cum his verbis:

Processit Cæsaris astrum.

Frugum omnium bonorumque copiam orbi prænuncians: Cæsaris enim sidus messis tempore apparere, auctores sunt Astrologi.

Autumnus vultu ridente, pampinis vuisque coronatus, & refertum cornu tenens, protensa super æquor manu, mustum liquorem è racemo exprimebat in vndas stillantem, additis verbis:

Purpureos spargam latices.

Quod ad commodæ nauigationis ex antiqua religione votum pertinebat; Bacchico enim succo ceu Neptunum placantes libabant consensuri.

Hiems face accensa horridæ brumæ rigorem, Reginâ iter faciente, videbatur mitigare, aurasque tepefacere, quod hoc scripto indicabat:

Ne glacies secet aspera plantas.

In transitu arcus è variis picturis Reginæ magnitudo & felicitas notabatur; In dextro latere nympha sedebat in prato amœnissimo floribus vndique consito, inter duos colles, & capite in manum reclinato, suauiter dormiebat. Supra eam apertis cælestis aulæ foribus, rex diuûm superique corollas floridas in caput gremiumque sopitæ demittebant. Astabat illi Hymenæus cum facula, quam abscondere se velle quantùm poterat, videbatur, ne splendore nympham è somno excitaret. Dextra manu longè exporrecta regium diadema capiti eius imponebat: quem actum hic versus explicabat,

Lætitia ludisque Dij plausuque coronent.

Cælum ipsum propitium ac planetas omnes Reginæ esse declarans.

A læua Regis & Reginæ effigies in solio sedebant, Fortunâ ad pedes prouolutâ; eam Mars capillo comprehensam coram ipsis adducebat, quæ vtrique palmam porrigebat. Solio astabant hinc Phœbus, Mercurius & Cupido, illinc facet Musarum chorus; ad quarum modulos, eo enim gestu cum instrumentis suis à pictore erant expressæ, aligeri quàm plurimi Genij saltitabant. Quæ omnia ad obseruantiæ ac officiosæ mentis desiderium pertinebant, addito Mantuani poëtæ vaticinio:

Tibi seruiet vltima Thule.

Cùm ad egressum fori Regina peruenisset, omnes ciuitatis carceres sunt aperti, capti

detentique liberati ac dimissi, maiorum exemplo ob publicam lætitiam & gratulationem. Porta qua ad templum Cathedrale itur, multis emblematis & insignibus ornabatur, & super eius podio Musicæ harmoniæ concentus, Reginam ad templum vectam comitabatur; ibi in propyleo è lectica descendens, ab Episcopo est excepta, & ad templum deducta, Austriacæ gentis imagines, ac stemmata maiorum in tapetibus vidit: variisque choris musicis psallentibus & canentibus, dum illa sactas reliquias, & beati Anselmi diui Mantuæ tutelaris, sanctos cineres veneratur, lecticam denuo conscendit, & in aditu arcis quatuor statuas conspexit, quarum prima pacis erat, vt hæc verba denotabant:

HISPANIARVM REGINÆ ADVENIENTI PAX ATQVE FELICITAS.

In basi loco emblematis ex colore æreo duæ in sublime volantes columbæ, ex oleæ ramusculo oliuas carpebant, populi iisdem frondibus coronati ingens multitudo infra spectabat cum elogio:

HIC HYMENÆVS ERIT.

Altera Fortunæ statua erat, quod inscriptio demonstrabat;

AVSTRIACI SANGVINIS GLORIOSO STEMMATI SECVNDA FORTVNA.

In basi duæ aquilæ Cæsareum diadema vnguibus sursum ferebant; infra belli cladibus agri vastati, & capta ex hostibus trophæa videbantur, cum verbis:

SIC AD ÆTHERA.

Æternitas erat tertia, cum hac declaratione:

PHILIPPI III. CATHOLICI REGIS SPONSÆ MVLTI ANNI.

In basi duo palmæ rami decussati, quorum alter onustus suis baccis curuabatur, cum hoc voto:

PERPETVÒ.

Statua quarta Hilaritas, à spectatore & lectore noscebatur:

SVMMI REGIS NOVI ORBIS ELECTÆ CONIVGI
SVMMA LÆTITIA.

Duæ infra lauri arbusculæ simul assurgebant addito elogio:

NEC IOVIS IRA.

Nam à fulmine intactam rerum naturalium scriptores lautum putant.

Tum in arcem est deducta, vbi antequam ascenderet à Mantuani Ducis coniuge cum centum nobilissimis & lectissimis matronis Mantuanis salutatur. Palatij apparatus, verbo dicam, tenerea erat regius. Plurimi etiam Principes, Dux Mutinensis, Mirandulanus Princeps, Comes Nouelariæ, aliique generis claritate, & nominis amplitudine illustres Venetiis, Florentia, Genua, Verona, Brixia, vicinisque ciuitatibus magno numero huc confluxerant. Postero die apri venatio in villæ Marmitoli viuario siue leporario propè vrbem, & eadem nocte arx materiata cum suis propugnaculis & machinis militaribus capta & incensa, gratissima Reginæ oblectamenta fuerunt. Sequenti verò die pretiosæ ex antiquitate suppellectilis monstrandæ occasione, quam Gonzagæ domus principes studiosè collegerunt, Dux Reginam matremque gemmeis magni pretij muneribus donauit, duobus Albertum Archiducem equis forma & genere præstantissimis. Dies porrò Dominicus duabus actionibus perquàm fuit memorabilis, baptismo videlicet Mantuani Ducis filiæ, quam cum Archiduce Regina è lauacro sacri fontis suscepit, nomenque suum indidit: Et comœdiâ, ex amatoriis Italorum delitiis quas pastorales vocant: Argumentum erat pastoris Myrtilli fides, qui pro sua Amaryllide se diis deuoueri & immolari cupiebat, cum fabula nuptiarum Mercurij & Philologiæ ad auspicatissimas Reginæ Regisque nuptias comparata. Res fuit magnificentissima, ac post multa retro secula quàm apparatissima: Siue enim theatrum machinasque versatiles, siue amictum & ornatum histrionum spectes, Ducem Mantuanum ædilium florente rep. Romana in muneribus theatralibus populo exhibendis sumptum & magnificentiam non æquasse modò, sed superasse dices. Accedebant chori Musici raro & admirabili vocum & instrumentorũ artificio. Tota denique actio seruato decoro vbique sibi constans, plena tragicæ grauitatis & leporis comici, plena vrbanitatis ac oblectationis à veteris comœdiæ perfectio-

perfectione & splendore nihil differebat. Ne quid autem Regina neque mater eius ad tam celebris spectaculi voluptatem desideraret, dramatis vniuersi interpretatio Germanico idiomate in libellis ipsis data est; vt singula quæ in scena agerentur, intelligerent. Die deinde vno interiecto Mantuâ discesserunt, relicta apud illum Principem hac laude, quòd amplissimum præ ceteris obseruantiæ testimonium, erga Regiam Ma^tem & Austriacam domum præbuit. Nam præter has impensas & venerationis sumptus, qui ingentes fuerunt, haud exiguam liberalis & splendidi sui animi significationem dedit, quòd nouem circiter diebus hominum aluit quinque, equorum quatuor millia: quemadmodum memoriæ prodidit Ferdinandus Persia qui rerum harũ commentarium idiomate suo scripsit.

CREMONA.

CREMONAM inde, nocte Bozoli peracta, sub vesperum perrexerunt. Ad portam ciuitatis occurrit Magistratus, & Reginam equo albo gradario impositam sub vmbella auro & argento intexta, à togatis amplissimi consilij viris gestata, gratulabundus excepit, ciuibus sexaginta ex ordine patricio machærophoris, veste amictis serica Damascena candidi coloris, cum nigris ex holoserico chlamydibus stipatorum vice vtrinque incedentibus, triginta sex aliis nobilibus ephebis forma & veste eximiis reuerenter præcedentibus. Quatuor arcus triumphales opportuno loco positi prius erant transeundi, quàm in palatium peruenirent; primus Regi, alter Reginæ, tertius Archiduci, quartus Comestabili Insubriæ Præfecto, amœna varietate, & inscriptionibus depromptis ex penu locuplete antiquitatis, ornati dedicabantur. Statuæ Regum in foro defuncti & regnantis Philippi conspiciebantur, super bases erectæ decenti symmetria. Reginæ palatium Marchionis Affaitadi ingressæ statim adfuit Cremonensis Senatus, cistellam argenteam inauratam secum ferens monilibus ac mundo muliebri non minoris pretij quàm elegantiæ plenam; quo munere sponsæ Regiæ aduentum gratulatus est.

POSTERO die ad opidum Picceleonis peruenerunt, haud ignobile Insubriæ propugnaculum super amnem Adduam situm, quem ponte ex opere subitario traiecerunt. Inde Laudam petiuerunt, vbi viri genere nobiles numero quinquaginta togati occurrerunt. Sequebatur Magistratus seu consilium Regium, scipiones deauratos ac flammulis miniatos manibus singuli ferebant. Accensi quatuor præcedebant, quorum vnus sex claues in polubro argenteo præferebat, quæ Reginæ post Latinam oratiunculam sunt oblatæ. Per aliquot item fornices triumphales ornatu delectabiles, nec illepidos argumento iter factum fuit.

MEDIOLANVM.

IPSO denique die sancto Andreæ sacro Mediolanum ingrediuntur, quæ non modò ciuitas ceteroqui frequentissima, verùm etiam ob immensam hominum multitudinem orbis vniuersi theatrum apparebat. Sex equitum splendidissimè armatorum turmæ, quarum tres primam aciem in introitu ducebant, tres agmen claudebant, cum nobilissimorum & clientelarium siue status Mediolanensis feudatariorum insigni equitatu, benè instructi exercitus speciem referebant. Equestrem nobilitatem numerosum vtrinque stipabat satellitium. Ducenti in amplissimis familiis nati iuuenes vestibus argento intexto rigentibus alioque ornatu exculti præcedebant, quos à teli Germanici quod gestabant genere corynophoros appellamus; alij sequebantur aureo amictu latè radiantes, viginti deinde Senatores nobilissimi serica veste heteromalla siue holoserica (quo vocabulo hîc cum venia vtimur, vt intelligamur, nam ita passim hoc vestimenti genus vocant) rubri coloris, auro gemmisque à ceteris distincti extremo ordine incedebant; sex eorum argenteam supra caput Reginæ vmbellam sustinebant. Eius lateri sinistro Cardinalis Aldobrandinus adequitabat, summi Pontificis nepos & legatus, mater & Albertus Archiduces sequebantur. Hac pompa metropolim Insubriæ ingressa, in ipso portæ aditu, oblatum à venerabili summi templi collegio aureum crucis signum Regina exosculatur. Loco portæ ciuitatis insignem arcus machinam, operum triumphalium dominæ vrbis æmulam, non materiatam sed marmoream transierunt, eo nomine exstructam sumptu ingenti, admirabili celeritate, vt tantæ Reginæ cui dedicabatur, aduentus memoria ad posteros perueniret. Arcus altitudo qui Dorici est operis cum statuis superpositis, ad sexaginta pedes sublimis eleuatur, latitudo dimidia parte est protensior. Quatuor grandes columnæ fasciis Thuscis cinctæ opus ornant fulciuntque. Ex vtroque latere singula cum zonis rusticanis ostiola ad transitum haud peruia, commodum statuis duabus loculamentum præbent. Columnarum capitulis epistylium, zophorus & coronix incumbit ex Vitruuianæ dimensionis symmetria. Superior eleuatio in tres abacos distinguitur, quorum medius triginta quatuor pedibus latus, altus nouem Pario marmori litteris magnis incisam hanc inscriptionem habet:

INGREDERE LÆTA SERENISSIMA, MARGARITA AVSTRIACA,
MAXIMA, PIA, FELIX, AVGVSTA,
FREQVENTISSIMO EXSVLTANTE POPVLO, MAIESTATISQVE TVÆ
PRÆSENTIA, TANQVAM EXSPECTATISSIMO TRIVMPHO GESTIENTE.
VNA ENIM OMNIVM VOCE VIRTVS IPSA LOQVITVR ET PRÆDICAT
TE ILLAM ESSE PRETIOSAM MARGARITAM,
QVÆ PHILIPPI III. POTENTISSIMI REGIS IMPERIVM MAGNITVDINE
ÆQVAT, PONDERE FIRMAT, CANDOREQVE VNIVERSVM
ORBEM ILLVSTRAT.

In quadrato dextri lateris, duæ palmæ alterno ramorum implexu colligatæ, pro mutui amoris futurorum coniugum typo sunt insculptæ cælatura eminenti cum Maroniano hemistichio:

Læto turgebunt palmite gemmæ.

Læui lateris abacus symbolum similiter geminarum continet palmarum, quod hoc versu explicatur:

Mox orbémque tegent ramis redolentibus omnem.

Portæ intercolumnia duas vtrinque sedentes statuas continent ære superfusas, pedes altas duodecim, quarum hæc salutis publicæ, ex Antonini Pij nummo effigiem refert, virginis forma quæ dextera manu serpenti è patera potum præbet, sinistra hastam tenet, cum his in basi verbis:

SALVS PVBLICA.

Eiusdem

Eiusdem statuæ cum basi altitudo ad medium scapi columnaris pertingit; vlterior superficies tabulam habet quadratam, & in ea cælatam concham margaritiferam summo æquore natantem, cum candida circa oras apertas margarita. Quoniam autem huiusmodi conchas conceptu roscido impleri, ac grauidas eniti Plinius auctor est lib. 9. cap. 35. & earum partum, margaritas videlicet, pro roris accepti qualitate æstimari, qui si purus influxerit, candorem pretium augere, historia naturalis his verbis declaratur:

DE CÆLO CIBVS ET CANDOR.

Sinistri intercolumnij statua eiusdem cum altera materię & magnitudinis Felicitatem publicam sedentis puellæ figurâ referebat, cum suo in dextera caduceo, & oleæ ramo oliuis onusto læua, serto florido coronata, cui ad pedes scriptum est:

FELICITAS PVBLICA.

Margaritam supra caput in suo similiter conchylio natantem exhibens & hanc inscriptionem:

NITENTES VT SPARGAT RADIOS.

In loculamento quod portulæ vice positum esse diximus, Insubria colossi muliebris effigie, cum regio in casside diademate, Italię quondam regno se potitam notat. Sceptrum dexterâ tenet quod Reginæ venienti videtur porrectura, hastam læuâ, cum fluuiorum rege Eridano ad pedes posito, figura tauriformi. Iuxta vrnam, cui incumbit, aristæ fertilitatem, grex ouium, pecoris fœcunditatem designat. In spatio supra ostiolum columba cælata est, oleæ ramum rostro tenens, expassis alis volantis actum referens, vt ex asscriptis verbis liquet:

NVNTIA PACIS.

Sinistri quoque lateris portula pro loculamento est statuæ colossæ quæ effigie muliebri ipsam vrbem significat Mediolanensem. Iuuenem armatum penes se illa habet, cum galea laureata, qui altero pede armorum struem calcat, astantque illi tres vrnæ, perennem vt videtur aquam emittētes, ad tres fluuios designandos, Ticinum, Addam & Lambrum, qui planitiem vrbis rigant: statua ipsa ciuitatis Reginæ venienti regium diadema porrigentis actum exprimit, læua malum cotonei habet, quod sponsis Atheniensibus ex Solonis lege dabatur, pro fœcunditatis symbolo, vt ex numis Iuliæ piæ & Faustinæ liquet. In vacuo supra ostiolum spatio, columba volans auri massam dorso gestat, quæ aurei seculi felicitatem cum Regina reducem notat, hoc verba asscripta sic explanant:

REDEVNT SATVRNIA REGNA.

Zophorus emblematis cælatis oppletur, in singulis metopis singula diademata, faces nuptiales, cotonei rami, rosæ, lilia & sceptra decussata affabrè facta continentur: quæ vt ad ritum nuptialem pertinent, ita huic operi multo aptiora sunt, quàm vasa vel res aliæ ex sacrificiorum antiqua supellectile, vrceoli, capedunculæ, litui, aut patellæ, quæ in zophoris Doricis Romani solent cælare, ab huius æui moribus adeò aliena ac ab instituto nostro. Eiusdem portò zophori cum emblematis, capitulis columnarum, basibus ac encarpis incrustationis æneæ, magnum operi splendorem & magnificentiam addit. Super epistylio Regia insignia cælata applicantur ex marmore præstantissimo. Superior machinæ extremitas in coronicem desinit, qua frons anterior & latera præcinguntur. Hic statuæ quatuor suis basibus sunt impositæ, quæ vultu inclinato diademata Reginæ venerabundæ portigunt. In medio est Hispania, cum antiqua armatura & sceptro sinistrâ, nam dextra manu tenet Cæsareum diadema. Ad pedes Tagus fluuius cum sua vrna sedet, ex parte verò altera vt in numo Adriani equinum caput adiacet. Ea pars Italiæ quæ Catholico Regi paret, Hispaniæ est propinqua, cum galea in capite, dextra Regium diadema, sinistra cornu Amaltheæ habens; ad pedes statuæ Padus cum vrna Insubriā, caput bouis cum aratro regni Neapolitani, & fertiles Appulię agros notat. Dextrū angulum India occupat innitens elephanto, vestis eius gemmis est conserta, vt & stragulum quo insternitur bellua: Regiam coronā dextrâ portendit, sinistrâ clauem aureā. Belgica in sinistro angulo collocata, galeā capite gestat & in eius cono vulturē, artis & industriæ, ni fal-

lor, hieroglyphicum, nam Mineruam hac volucri denotabant Ægyptij, si Oro fidem damus; dextrâ tenet diadema Regiæ sorori Infanti imponendum Principi nostræ exoptatissimæ, sinistræ manus indice in cęlum eleuato, in fidei à Belgis seruandę testimonium. Ad pedes fluuius Scaldis vrnâ nixus decumbit, pisciculis vnà cum aqua effluentibus. In fornicibus portæ & vtriusque portulæ, coronæ longæ laminis æreis obductæ ornatum cum magnificentia ostentant. In basi statuæ quæ Mediolanum refert hæc inscriptio legitur:

MEDIOLANVM GALLIÆ CISALPINÆ METROPOLIS SPECTATISSIMÆ FIDELITATIS EXEMPLVM EANDEM PVRAM ET INCORRVPTAM FIDEM, QVAM POTENTISS. HISP. REGIBVS HVCVSQVE SERVAVIT, MA^TI TVÆ NVNC POLLICETVR ET EXHIBET.

In basi quæ Insubriam sustinet, similiter annotatum est:

VNIVERSA MEDIOLAN. PROVINCIA, TE MAXIMAM OMNIVM REGINAM, AVGVSTE VENERATVR, IVSTEQVE COLIT, NVNC ENIM BENIGNAM PROPITIAMQVE SEMPER FORE OMNES SPERARE, CONFIDEREQVE PRÆSENS IVBES.

Ante portam strata est planities in sexaginta pedum latitudinem, septo vndique cincta, & columellis ex opere tornatili molaris lapidis colorem imitantibus.

Portam hanc transgressis, altera occurrit moles triumphalis, super pontem erecta, quâ in celebriorem ciuitatis partem itur, Philippo II. immortalis memoriæ Regi dedicata. Attollitur altitudo ad sexaginta pedes; porta in medio vna per duas grandes columnas transitum præbet, quatuor Hermis ornatas, cum reliquis partibus marmor æmulantibus decenti symmetria ex arte architectonica. In culmine quatuor itidem statuæ cernuntur marmoreis similes, altæ pedes nouem, quæ ex suo apparatu facilè dignoscuntur. Fides erat prima, Theologica nimirum, vt ex crucis signo cum calice discernitur. Alteram esse Charitatem flammati cordis simulacrum, & infantulus indicabat, quem medium complectitur. Iustitiam monile de collo suspensum cui oculus appendet, & strictus ensis cum libra designat, Fortitudinem columna. Hermæ nudi pubetenus colossea magnitudine, ære loricati Cariatidum more epistylium sustentât. Alteram eleuationem quatuor etiam hermulæ maioribus hermis ad perpendiculum insistentes, quadrata concinnè tria spatia distinguunt, quorum medium hæc continet:

PHILIPPO II. CAROLI V. IMP. F. AVSTRIACO, HISPANICO, INDICO, AFRICO, BELGICO, CVNCTARVM GENTIVM PIO PARENTI, INTER TOTIVS ORBIS MONARCHAS POTENTISSIMO, NVMINE DEI ELECTO, AD SPARSA IMPERIA CONGREGANDA, CATHOLICAMQVE FIDEM LONGE LATEQVE PROPAGANDAM: MEDIOLANENSIS CIVITAS QVOD QVIETEM ITALIÆ FELICISSIMIS OPTATISSIMISQVE NVPTIIS AVGVSTISSIMAM PROLEM PROMITTENTIBVS FIRMARIT, IN ADVENTVM SERENISSIMÆ MARGARITÆ AVSTRIACÆ FIDEI ET LÆTITIÆ PVBLICVM TESTIMONIVM.

Ad dextrum inscriptionis latus, Aquilæ sidus eodem modo pictum est, quo inter signa cælestia ponitur, cum suis stellis aciem oculorum versus Austrum intendens, quod & verba declarant:

FIXA RESPICIT AVSTRVM.

Sinistrum latus occupat Iouis item armiger, vnguibus & rostro serpentem iugulans, cum asscriptis verbis:

PRAVITATE EDOMITA.

Spatium inter Hermas portæ proximiores, medio inter quadratos supra & infra abacos loculamento distinguitur. In dextro solida Pietatis statua alta pedes nouem ære incrustata, alata, apice inflammato, aram vna tenet manu, pectori alteram admouet, vultúmque sursum erigit, asscripto nomine:

PIETAS.

In sini-

In sinistro M insuetudo pari magnitudine & ahenea loricatione tenellum vlnis agnum fouet, capite redimito coronâ oleagineâ, additoque titulo:

MANSVETVDO.

Supra Pietatem Occidui Solis typus Hispaniam respicit, & declaratur:

IN OCCASV SPLENDIDIOR.

Suum quoque supra caput Mansuetudo Solem habet cum verbis:

TITVLO METAQVE POTITVR.

Sub pedibus Pietatis pro foribus templi insomnis leo excubat, quod & verba indicant:

VIGILAT ET CVSTODIT.

Sub Mansuetudine similis leo agnum vnguibus leniter demulcet, vt videtur ex notis:

PARCIT NON PERDIT.

In fornice arcus tres Soles erant picti, & medio ascriptum:

ABIIT ET REDIIT.

Dextro sic:

PRÆSTRINXIT STELLAS.

Sinistro hoc modo:

PVLSA TEMPESTATE SERENAT.

Medium verò zophorum eminenti cælatura deaurata Regis insignia exornabant: sparsique hinc inde in aurea planitie palmæ cum lauro oleæque rami inter se decussati, cum Cæsareis & Regiis diadematis ac terrestribus mundi globis ita intermixtis, vt victorias Philippi Regis demonstrarent, orbesque terrarum ad obsequium eius conditos.

Hunc Arcum egressus picti prospectu gratissimo parietes statim occurrerunt, in quatuor velut tabulas quadratas diuisi, totidem memorabiles Maiestatis suæ actus ob oculos ponentes. Naualis de immani Christianorum hoste victoria primo loco, cum hoc titulo spectabatur:

CLASSE TVRCARVM AD ECHINADAS DISIECTÂ.

Lusitaniam Hispanico sceptro coniunctam, & Regium in ea prouincia aduentum continebat altera:

VLYSSIPPONE CAPTA.

Vlterius progressos spectatores detinebant cæmentarij & artifices ædem D. Laurentio in Escuriali sacram in pictura exstruentes, quod scriptura docebat:

AVGVSTISSIMO TEMPLO ERECTO.

Ex aduerso ciuitatis arcisq; Mediolanensis communitio inexpugnabilis penicillo adumbrata eos homines oblectabat, qui omnem in vallis, propugnaculis & præsidiis securitatem reip. ponunt: placebat his inscriptio:

INSVBRIA MVNITA, ITALIÆ PROPVGNACVLO.

In eadem tabula statuam marmoream perita pictoris manus figurarat, & in eius basi hæc verba:

PHILIPPO II. AVSTRIO REGI MAXIMO, IVSTO, FORTI, PIO,
POTENTI, FELICI, PROPVGNATORI INVICTO,
MEDIOLANENSIS CIVITAS LIBENS MERITO
PVBLICE POSVIT.

Super plinthò exaratum erat:

DAT SONITVM SAXIS.

Quo significatur quòd, vt sua Maiestas ipsa marmora effigie sua velut animauit, sic virtutem eius eadem quoque spirant, ac celebrem per orbem terrarum faciunt.

Pontis super amnem Nauilium strati spondæ laterales, septo vndique cum suis colu-mellis erant præmunitæ, ad turbæ confluentis, ne in fluuium decideret, securum fulcimentum. Duæ hinc inde statuæ in ipso pontis aditu forma iuuenili, habitu candido, faces nuptiales ardentes manu tenebant, ex antiquo nuptiarum ritu, huiusmodi enim tædas sponsis præferebant.

In medio ponte fornix itidem erat marmoreus, duabus columnis striatis reuinctus, quę

transitum euntibus, cum suis verò capitulis æratis, epistylio, zophoro, coronice & frontispicio fulcrum præbebant: in zophoro inaurato rosæ cum liliis aliisque floribus decussatim sparsæ, vitis loco succedebãt, qua Græci Architecti in zophoris vti solent. Summum frontispicium tres Charites exornabant, corporis humani staturam adæquantes, tenui amiculo, natiuisque coloribus ex arte depictæ, quarum duę mediam auersam vna manu complexæ, altera rosas spargunt in Reginam transeuntem, quod versus explanat:

TIBI DANT MVNERA GRATIÆ TRIFORMES.

Eandem picturam velum aureum ambit, suisque laciniis decorè eam vestit, in quarum angulis bini Cupidines volitabant, cum tædis iugalibus, & schedula affixa, ex Romana antiquitate: VBI TV, EGO.

In supradictarum tabularum magnarum, quæ parietes ornant, interstitio, sex effigies muliebres altæ pedes decem, ad vicinam sibi tabulam significandam spectant.

Palladis figura cum ægide & hasta, Sapientiæ typus est. Sequitur Magnificentia crinibus auratis, quæ rictum leonis pro casside aptauit, è cornu Amaltheæ pecuniam populo spargens, dextra tener figuræ ouatæ circulum, & in eo lineas arcis exstruendæ siue Ichnographiam.

Theologica liberalitas, quam Eleemosynam vocant, ordine tertia habebatur, velo oblongo, quæ faciem operiebat, tota contecta, cum accensa supra caput lucerna, manibus sub veste compositè absconditis, stipem infantibus calamitosis erogabat.

Concordia à malo Punico, quod dextra, & cornicula, quã sinistra tenebat, noscebatur.

Quinta erat Conseruatio cum corona oleaginea, fasciculum milij dextra, læua circulum aureum tenens.

Vltimum locum Gloria illustrabat, imaginem auream dextra ferens, quæ corollam cum palma gestabat, lęua sphæram cum signis Zodiaci. Sub portę testudine insignia Regia picta sunt, & infra Illustrissimi Comestabilis, & excellentissimæ Comitis de Frias eius matris.

In postica arcus parte iuxta inscriptionem, quę anteriori similis erat, duo vtrimque emblemata, Elephantorum nimirum quadrigæ, pro trophæo sunt posita:

ORIENTE IN POTESTATEM REDACTO.

Quemadmodum quadriiugus Phœbi currus in altero latere pictus ad amplissimam toto orbe monarchiam pertinet, quæ

Cum Phœbo circuit orbem.

In posteriori facie Hermæ picti sunt, eâdem formâ quâ in priore cælati, & in eorum spatio loculamentum, alij scapham aut concham vocant, Prouidentiam recipiebat, Iani more bifrontem, dextra nauis gubernaculum, geminas claues tenentem læua, titulus erat:

PROVIDENTIA PHILIPPI.

In sinistro item latere muliebres effigies, capite in cubitum reclinato, qui columnæ innitebatur, dextra palmam stringens, gestu & nomine asscripto se prodebat, quod esset:

SECVRITAS POPVLI MEDIOLANENSIS.

Super loculamento bina itidem emblemata sunt depicta, penes Prouidentiam globi duo terrestres, vnus nostri Hemisphærij, alter Indiæ vtriusque typus esse dignoscitur, vnico vterque circumplicatus vinculo velut colligatur, nube extremam cinguli partem abscondente, ex qua cælestis emicat radius: quo symbolo sanctum Regiæ Maiestatis desiderium indicatur, cognitionis veri Dei & fidei Catholicæ in nouo orbe propagandæ, votis eius verba respondent:

CVM DEO IVNGIT.

Supra Securitatem iidem globi Geometrici, posita super nostro Hemisphęrio cochlea videntur connecti, veteri orbe per striatum spiris transuersis instrumentum nouum attrahente, idque

VIRTVTIS ENERGIA.

In operis fastigio ex quatuor Virtutibus ibidem depictis prima ordine est Bonitas, quæ oculis ad cælum sublatis, passis manibus sedens, gremio pelecanum fouet, pullis suis è pectore

ctore percusso sanguinem pro nutrimento præbentem. Demus hoc piæ & communi opinioni, neque enim melius Christi Saluatoris, quàm hac volucre, exprimitur typus, vt benè diuus Hieronymus in epistolis, & Glycas Siculus parte prima annotarunt, sumpto ab eius philostorgia argumento. Nam cùm pelecani à serpente pullos suos occisos inueniunt, latera sua percutere dicuntur, & sanguine excusso mortuorum corpora in vitam reducere. Addebatur Ciceronianum hoc elogium:

BONITATI FACVLTATEM AVXIT POTENTIA.

Huic proxima est Clementia leone vecta, domito puta, telum è manu velut abiiciens, quod scriptura indicat:

IN SVPPLICES CLEMENTIA.

Gratitudo lupinorum manipulum dextra, ciconiam læua tenens arguit quod sit,

REPENSA FACTIS GRATIA.

Vigilantia vltimo loco excubat, librum dextrâ, virgam cum accensa lucerna habens læuâ, constat enim,

CVM LABORE ET SOLICITVDINE VIGILANTIA.

Zophorus item vt in priore arcus facie, corollis laureis, quernis aureisque, palmis sphærisque intermixtis decoratur.

Tertia arcus machina sumptu Reip. fidelis obsequij declarandi causa Regi suo dedicata, ad caput viæ latissimæ ex aduerso pontis collocata, prospectum exhibebat longè amœnissimum. Altitudo eius pedes capit octoginta, transitus triplex est ex opere Corinthio. Maxima porta siue mediana duas à dextro latere columnas solidas striatas, totidem à sinistro habet, minora ostiola inter duas semiplanas sunt posita, eadem coronice totum opus ambiente. Zophorus in area inaurata rosis, liliis regiisque diadematis sparsim est ornatus: Capitula, bases & striaturæ ex ære incrustatæ sunt: super summa coronice ingens basis educitur, spatij adæquans latitudinem, quod sequentem inscriptionem litteris aureis exaratam continet:

D. PHILIPPO III. AVSTRIACO PHILIPPI SECVNDI FIL. CAROLI V.
NEPOTI HISPANIARVM REGI MAXIMO ET INDIARVM POTENTISS.
MONARCHÆ: CVI VT PAR ESSET CVM VIRTVTE IMPERIVM,
NOVI ET AMPLISSIMI ORBES INVENTI ET ADDITI:
MEDIOLANENSES MAIESTATI EIVS DEVOTI ET FIDELES OB
PROVIDENTIAM ET STATVM OPTIMVM PROVINCIÆ
INCOMPARABILI CONIVGIO FIXVM ET FVNDATVM, FORNICEM
TRIVMPHALEM DECREVERVNT.

Duo Colossi ærati, pedes alti duodecim, intercolumnia vtrinque occupant, antiquo Imperatorum modo paludati, cum sceptro & diademate globum orbis tenentes, eumque venienti Reginæ porrigentes, in basi dextri lateris hæc verba leguntur:

CAROLI V. IMPERATORIS VIRTVS INCOGNITAS TERRAS
OCEANVMQVE PHILIPPI II. IMPERIO SVBIECIT, VT ALEXANDRO
MAGNO LONGE MAIOR PHILIPPVS IVNIOR VNIVS MVNDI NON
CAPERETVR ANGVSTIIS.

In altera basi sic descriptum est:

PHILIPPI II. REGIS MAXIMI RES GESTÆ, SICVT IISDEM TERMINIS
QVIBVS SOLIS CVRSVS CONTINENTVR, ITA IMPERII FINEM NON
TERRÆ SED CÆLI REGIONIBVS RELIGIO ILLIVS SVMMA
TERMINAVIT.

Æternitatis symbolum per cælestem sphæram auream cum caduceo & sagitta decussatis supra caput Augusti exprimitur, & per hemistichium Virgilianum:

Imperium sine fine dedi.

Astyagis summum Persicę monarchiæ sub Cyro augurium per vitem orbis globo circumplicatam expressum, pro Regis symbolo erat, additis verbis:

PROPAGATA GLISCIT.

Solidæ columnæ iuxta arcuatam aperturam positæ, statuam hæc Virtutis hastam dextra stringẽtis, corollam oleagineam sinistra ac testudinem eodem pede calcantis; Honoris illa referebat, adolescentis effigie, qui capite galeam, sinistra hastam, sceptrum dextra gestabat, cassidi eodem pede imposito, cum suo cuique nomine subscripto. Iuxta statuam Virtutis in Regio diademate duæ tædæ nuptiales decussatæ nectebantur,

AMORE MVTVO.

Sicut iuxta Honorem è rosa & lilio eodem modo connexis,

VNVS ODOR SPIRAT.

In cacumine ædificij tres celebri sculptoris manu statuæ eminebant, quarum media aligera cum aureo circulo, Phœnicem ex vulgata opinione tenens læua, erecta videbatur,

ÆTERNITATI AVSTRIACÆ.

Fama in vtroque latere erat posita, veste succincta, & circum ctura leuiter volitante, auream manu tubam cum oleæ ramo gestans. In transitu portæ lira matrimonij hieroglyphicum:

CONCENTVS EX CONCORDIA.

Ex aduerso arbor amygdala, quæ vt prima omnium floret, pro felici iuuentutis omine habetur, cum vaticinio ex Marone petito:

Induet in florem & ramos curuabit olentes.

Sub eodem item emblemate pullus aquilinus pertinaci statu inconniuens & immotus aduersos Solis intuetur radios:

PATERNÆ VIRTVTIS MEMOR.

Sub hoc symbolo in æquoris malacia nauis consistit & ibidem asscriptum:

Anchora iacta mihi.

Super fornice & coronice status Mediolanensis insignia & in eorum medio insignia domus Austriacæ sunt posita, quæ vt vtrique tam Regi quàm Reginæ sunt communia, fascia candida in pando ceteroqui scuto sic conspicitur geminata, vt vtraque connecti ac circulum efficere videatur, facta ad cælestem viam lacteam allusione, hoc modo:

Lacteum vt impleat orbem.

Ostiolo dextri lateris affixa sunt Comitis de Haro insignia, qui vt stemma gentilitium mari habet insignitum, ita quadrat ei symbolum:

Nunc gemmis mare lucidum.

Super altero ostiolo status Mediolanensis apparent insignia, quæ etiam symboli vice ponuntur, nam coluber circum aquilam implexus sequentem versum emblematis loco habet:

Sic aquila clarum firmauit Iupiter omen.

In lacunari portæ medianæ aquila cælestis viæ lacteæ insistens, succum & humorem in plantas deriuat temporis verni principio, vt Astrologi tradunt, cum asscriptis verbis:

VITALIA DEMITTIT.

Quarta moles Triumphalis Serenissimo Archiduci Alberto dedicata est, quæ per loci angustias vbi fuit erecta, non potuit parem senatus voluntati nancisci amplitudinem: quatuor tamen solidis columnis Corinthijs est suffulta, porta inter duas vtrimque constituta cum capitulis æratis. Epistylium, zophorus & coronix metallico itidem colore decorantur. Trophæa omnis generis in zophoro sunt depicta. Sub secunda eleuatione arcus dedicatio aureis characteribus in area cœrulea hoc modo legitur:

> SERENISSIMO ALBERTO ARCHIDVCI AVSTRIÆ FORTISSIMO FELICISSIMOQVE PRINCIPI, PER IMPERIA, VICTORIAS ET TRIVMPHOS AD CVLMEN GLORIÆ ET REGIÆ AFFINITATIS EVECTO, MEDIOLANENSES TANTÆ VIRTVTIS HEROI EREXERVNT.

Summum arcus cacumen quinque statuas solidas pro ornatu habet, media est Rudolphi II. Cæsaris Augusti, reliquæ fratrum serenissimorum, Alberti, Ernesti, Maximiliani &

liani & Matthiæ, cum antiqua panoplia, ſceptro & diademate Archiducali. In lateribus tranſitus ſex ſunt emblemata aquilæ propria: Primum eſt volantis ſupra nubes aquilæ, ea enim volucris:

SOLI FVLMINI CEDIT.

Altera labaro inſidet dicato Romanis legionibus ſigno, cum hoc omine:

NVNQVAM OCIOSA, SEMPER PROSPERA.

Tertia itidem cœleſtis eſt quieſcens inter ſtellas, ſole exiſtente,

IN VIRGINE.

Quartæ aquilæ, ſuis pullis aſtantibus, inſcriptio ad naturam aquilinam ſpectat:

RECIPIT, EDVCAT, BENIGNE TVETVR.

Quinta coruſcantes Phœbi radios aduerſa acie ſuſtinet, & ardoris patiens,

IN SOLEM INTENDIT.

Vltima pullos ſuos

AD VOLANDVM PROVOCAT.

Spectatores arcum Alberti tranſgreſſos amœno proſpectu in celebri vrbis loco carere noluit Senatus. Quocirca vbi in angulum platea deſinebat, qua pompæ ad forum flectenda erat via, materiatum opus Dorici ordinis erigi curauit, & in eo ad opticam rationem depingi memorabilem Hulſtani in Flandris opidi expugnationem, tabulâ quatuordecim pedes altâ, latâ decem comprehenſam, vt victoriæ tam celebris virtute ſuæ Celſitudinis partæ non à Belgis modò, ſed ab Italis quoque gloriam coli cerneret. Columnæ, paraſtatæ, ſtylobatæ, epiſtylia, zophori & coronices marmoreum colorem referebant, capitula & baſes ære obducebantur. In zophoro trophæis illuſtri, aquila medio loco fulmen vnguibus tenens, velut præſto aderat:

ARMIGERA IOVI.

Depicta quoque eſt in dextra baſi Aquila ex eo piſcium genere qui pro ſpina cartilaginem habet, iuxta Plinium lib.9. natur. Hiſt. cap.24. & ideo aſſcriptum:

SINE SPINA.

Siniſtra etiam baſis ſuam aquilam obtinebat, piſces in mari venantem, eiuſdem auctoris teſtimonio, quo emblemate deſignabatur, homines qui à Principis obſequio deflexerunt, & inacceſſis inſularum latebris ſe tegunt, ſuæ tandem Celſitudinis virtute ſubiugandos, vel ad ſaniorem mentem reducendos, ad quem ſenſum pertinebat:

ET IN LATENTES.

De ſummo operis faſtigio huiuſmodi dependebat encomium:

QVANTAM TIBI COMPARAVERINT GLORIAM, PRINCEPS AVGVSTISSIME, MVNITISSIMÆ VRBES A TE EXPVGNATÆ, TESTIS EST GALLIA BELGICA VIRTVTE TVA AB INCVRSIONIBVS HOSTIVM LIBERATA.

Voluiſſet quidem Senatus laudum amplitudinem, quam eximiis virtutibus Auſtriacus heros meruit, latiùs explicare, niſi anguſtus vrbis ſitus opus coartaſſet.

Ad angulos quadriuij qua gladiatorum (ſi in eum ſenſum hoc vocabulo vti licet, quo Iuriſc. in l. fin. ff. de iure immunitatis, eo vſus eſt, pro gladiorũ artificibus ſiue μαχαιροποιοῖς vt Budæus, & poſt eum Lipſius annotauit lib. 1. Satur. cap. VII. quamuis hic ſuſpectum de mendo locum habeat, ille propriè dictum aſſerat, ſed parum vſitatè) & eorum artificum, qui calcaria conficiunt, platea vtrinque exit in viam triumphalem, ſtatuæ duæ erant poſitæ, coloſſeæ ad pedes duodecim magnitudinis, non indocta manu factæ, ac ære foris obductæ. Dextra ſuper baſi, quæ marmorea putabatur, Sereniſſimo Archiduci Carolo Auſtriaco patri Reginæ, cum antiqua armatura, ſceptro, diademate ac paludamento erecta, conſiſtebat; quod in ipſa baſi legere quiuis poterat:

SERENISS. CAROLI ARCHIDVCIS AVSTRIÆ AVGVSTA FAMILIA, PRÆCLARISSIMÆQVE VIRTVTES MAXIMARVM RERVM IMITATIONEM INCOMPARABILI REGINÆ ET FILIÆ PROPOSVERVNT, IDEOQVE MEDIOLANENSES STATVAM PRÆSTANTISSIMO PRINCIPI COLLOCARVNT.

Alterius

Alterius ſtatuæ muliebris eſt effigies, pari magnitudine, ſereniſſimæ Mariæ Bauariæ poſita habitu Archiducis, ſceptroque in manu, & encomio in baſi eiuſmodi:

IN COMMENDATIONE SERENISS. MARIÆ BAVARIÆ, ARCHIDVCISSÆ AVSTRIÆ, PROPRIA, ET TANTÆ FILIÆ PIETATE FELICI, MAXIMAM GLORIAM MEDIOLANENSES CONSEQVI POSSE, STATVA PVBLICE POSITA, TESTATI SVNT.

In exitu plateæ ad fori ingreſſum, duæ operis Dorici columnæ ſunt erectæ, cum duabus aquilis inauratis, quæ pro iis ſunt poſitæ, quas Iouem emiſiſſe, vnam ab ortu, alteram ab occaſu fabulantur poëtæ, & æquali volatu Delphis conueniſſe, ac vmbilicum terræ ibi ſtatuiſſe, teſte Strabone lib. 9. Euſtath. in Homer. Odyſs. «. & Claudian. præfat. in conſulatu Manlij Theodori.

Fingebantur ad ſphæram terreſtrem inauratam & faſcia argentea ex vtraque columna penſilem aduolare, erantque pro emblemate quadruplicis argumenti: nam ex geminis columnis ſymbolum Caroli v. Cæſaris Auguſti quilibet percipiebat, & ſi haud aſcriptum eſſet:

PLVS VLTRA.

Altera verò inſcriptio poëticam explicabat narrationem:

AD CENTRVM VRBIS ET ORBIS CONVOLARVNT.

Ceterùm faſcia candida inter duas è lapide porphyrite columnas (eo enim colore erant adumbratæ) Auſtriacæ domus inſignia exhibebat: faſcia denique tranſuerſa columnas connectens, & terram æquilibri pondere teligatam ex alto ſuſpendens, tranſitum loco portæ triumphalis efficiebat.

Quintam Arcus machinam Regiæ quidem Maieſtati ciuitas dedicauit, ſed in ea actiones & heroicas virtutes Illuſtriſſimi Comeſtabilis, velut in epitomen redactas, expreſſit. Ad ingreſſum fori fuit collocata ex ordine Compoſito. Secta columna pro lateralibus vtrinque poſtibus erat, prominente nonnihil epiſtylio & ſumma coronice, vbi tabula prægrandis mentem operis proponebat:

PHILIPPO II. HISPANIARVM REGI POTENTISS. INVICTISS. QVOD SIBI SEMPER PROVINCIÆ SALVTEM SVMMÆ CVRÆ FVISSE DECLARAVIT, PRÆSERTIM CVM EIDEM IO. FERNANDEVM VELASCHIVM PRÆFECIT, GENERE CLARISSIMVM, BELLICA ET OMNI ALIA VIRTVTE CVMVLATVM, QVI HOSTIVM IMPETVM FORTITER REPRESSIT, EOS FVGAVIT, SEQVANOS RECEPIT, TVTATVS EST, CONSERVAVIT, QVIQVE PERPETVA CVM IVSTITIÆ, CLEMENTIÆ ATQVE ABSTINENTIÆ LAVDE, DITIONIS HVIVS, GVBERNAVIT, MEDIOL. CIVITAS DECREVIT.

Inſcriptionis latera bini arborum trunci hoſtilibus armis antiquo more veſtiti vtrinque claudebant. Medium ſupra tabulam locum, Victoriæ ſedentis ſtatua occupabat, alata & candidata, pedes alta duodecim, corollam lauream dextra, palmam læua tenens: cum aſtante ad pedes aquila, quæ palmam vnguibus ſimiliter ſtringit. Super baſi cui inſidet Victoria, duo trunci ex hedera & lauro ſunt depicti, è quibus decuſſatim inter ſe colliſis, ignis elicitur, pro veteri Burgundicæ domus ſymbolo, ad quod verba alludebant:

PVGNANDO CORVSCANT.

Iuxta ſemicolumnas in lateribus machinæ, duæ in ſuis receptaculis ſtatuæ noſcebantur, Pacis vna ex oleæ ramo & caduceo, pedibus aduoluto armorum aceruo, & leone ferociſſimo, cum tenero agno cubante, quò verba ſpectabant:

PACATA BVRGVNDIA.

Abundantiæ altera cuiuis notiſſimæ, ex manipulo ſpicarum & cornu Amaltheæ, appoſitoque elogio:

ANNONA POPVLO EROGATA.

Pax ſuper ſe pro emblemate habebat fulmen & tridentem, cæli pontiq; Regum arma decuſſata, quod ſcriptura deſignabat:

GRAVIA

GRAVIA ARMA QVIESCVNT.

Sub statuæ pedibus tuba cum lyra in eandem formam colligatæ, pro symbolo erant ad eiusmodi exercitus ducem spectante, qui non minus litterarum quàm armorum est peritus, addito hoc scripto:

CONCORDI TONO TEMPERAT.

Augusti Cæsaris exemplo, de quo sic Ausonius:

Bellandi fandique potens Augustus honorem
Bis meret, vt geminos titulos; qui prælia Musis
Temperat, & Geticum moderatur Apolline Martem
Arma inter, quantum cessat de tempore belli,
Indulget Clarijs tantum inter castra Camœnis.

Et de Alexandro Plutarchus maioribus eùm scribit à philosophia & præceptore Aristotele, quàm à patre Philippo præsidiis instructum in Persas mouisse, & Homeri Iliadem vnà cum Odyssea expeditionis comites habuisse. De Lucullo Cicero lib. 4. Academ. quæst. quòd cùm omni litterarum genere tum philosophię deditus fuit in ipso etiã bello, quamuis ita magna rei militaris occupatio sit, vt non multum Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur. Porrò quòd armati Imperatores Musarum delubra coluerunt, & Fuluius ille qui cum Ætolis Ennio comite pugnauit, Martis manubias Musis cõsecrauit, idem auctor refert in oratione pro Archia. Quemadmodũ iisdem ante prœlia immolabãt Spartani, vt res eorum gestæ ornatam historiam consequerentur, teste Plutarcho. Quàm esset optãdum vt nostri æui Principes huiusmodi præsidia secum semper circũferrent, vel in sacro comitatu vnde peterent, haberent! Vt Nestorem Agamemno, Pericles Anaxagoram, Periander Thaletem, Timotheus Isocratem, Epaminondas Lysiam, Xenophon tem Agesilaus, Philolaus Architam, Cato Athenodorum, Scipio Panetium, nõ solùm in consiliis capiundis socios adsciuerunt, sed velut actionum suarum theatrum secũ habuerunt. Breuiter inter prima glorię ornamenta Principe digna historię monimentis & auctorum omnium calculo comprobatur, litterariæ disciplinæ & armorum coniunctio. Abundantia pro suo emblemate pictum habebat qualum vuis plenum, & inter eas manipulum spicarum, quò hæc verba spectabant:

VITIS VOMERQVE VIGENT.

Sub pedibus statuæ serpens spiris suis inuolutus annotatum habet:

CVI RERVM CVRA FIDESQVE.

Iuxta hæc emblemata versus parietem è fascia dependent arma in trophæum cum libris & coronis aureis, laureis & quernis colligata, quæ cælata sunt ære incrustata.

Posteriorem arcus faciem, quæ eiusdem cum priori architecturæ erat, duæ item statuæ decorabant, hæc consulem Romanum cum paludamento designabat, manu aram tangentem è solenni ritu:

FOEDERE CVM FINITIMIS FIRMATO.

Illa Mercurium cum caduceo, alis, talaribus & huiusmodi versiculo:

Magni Regis parere paratus Imperio.

Qui depictum supra caput loco emblematis habebat Leonem basi insidentem, aquas instar fontis è rictu eiaculantem. Facta allusione ad insignia Illustrissimi Comestabilis gentilitia, & abundantiam per eum procuratam, additis verbis:

NOVIS INVEHIT ARVIS.

Infra aliud emblema per depictum arcum triumphalem cernebatur, cum duabus statuis in vtroque latere, Herculis effigie clauæ suæ innixi, cum exuuiis leoninis, quas titulus indicabat positas ibi esse,

EXANTLATIS LABORIBVS.

Pro emblemate supra caput Consularis statuæ perpendiculum pictor finxerat & asscripserat:

VNDECVNQVE LIBRATVM.

Infra duo leones ceruices pari iugo inserentes atque demonstrantes, quòd,

VIRES SAPIENTIÆ PARENT.

Ad inscriptionis latera è capitibus leoninis Vigilantiæ hieroglyphico encarpi cęlati, siue fructus coronario luxu cum frondibus floribusque implexi dependebant, quorum ænea loricatio Sole aduerso radiabat.

In transitu arcus tabulæ hinc inde pictæ, vna arcis munitissimæ in prouincia Æduorum expugnationem designabat, historiam inscriptio enarrabat:

ALTER CÆSAR SEQVANOS RECEPIT.

E regione castrametatio cum exercitu firmissimo spectatores oblectabat, sensum verba explicabant:

ALTER FABIVS PRVDENTISSIMA CVNCTATIONE REM RESTITVIT.

Ornatus lacunaris testudineatæ septem erant coronæ militares, in medio aurea cum palmæ & oleæ ramis, & tanquam præstantissima ex his verbis noscebatur:

SVMMVS HONOS.

In ciuica, quæ erat querna, scriptum legebatur:

CIVIBVS SERVATIS.

In obsidionali, quæ ex gramine constabat:

LIBERATIS VRBIBVS.

In castrensi aut vallari:

VALLO EXPVGNATO.

In spicco itidem serto verba huiuscemodi:

FRVMENTO CONSTITVTO.

Lauream coronam inscriptio commendabat:

RE BENE GESTA.

Ea denique corolla quæ ex palmæ ramis erat contexta, posita videbatur:

VICTORIA PARTA.

Fori prospectum exornabant equestres duæ statuæ grandiores seu colossi, qualis Antonino erectus Romæ exstat ante Capitolium, ad cuius æmulationem metallicis laminis eos incrustari mandauerat Senatus, vt ærei viderentur, Philippo II. & III. Catholicis Regibus dedicati. Vterque actum exprimebat Reginæ excipiendæ: Inscriptiones in basibus, quibus equi insistebant, in hanc formam legebantur:

D. PHILIPPO II. REGVM MAXIMO AMPLIFICATORI ORBIS, FVNDATORI QVIETIS, IN SVMMA POTENTIA ET FELICITATE ITA SAPIENTI, VT DIVINA IMITANDO HVMANA OMNIA INFERIORA DVXERIT VIRTVTE, MEDIOLANENSES PVBLICO IVDICIO STATVAM SVB ÆRE LOCO SVO LOCANDAM STATVERVNT.

D. PHILIPPO III. REGI POTENTISS. OB MAXIMAS ET CLARISSIMAS VIRTVTES, QVIBVS INTRA REGNI PRIMORDIA VNIVERSOS POPVLOS TVERI, EISQVE CONSVLERE COEPIT, MEDIOLANEN. CIVITAS EQVESTREM STATVAM ÆRE SVPERFVSAM GRATVLATIONIS ET OBSERVANTIÆ TESTIMONIVM EXSOLVIT.

Sextam molem triumphalem primatij in vrbe templo præfecti exstruxerunt, seu ædiles sacræ ædis, admirabili magnitudine, ac pari cum templi frontispicio amplitudine; sumto à perfectione, quæ in optimo coniugio desiderari queat, machinæ argumento. Tribus omnino portis constabat, quarum media quatuor prægrādibus vtrinque columnis fulciebatur, minores portæ duabus. Tota altitudo ad octoginta pedes assurgebat, latitudo simili spatio explicabatur. Columnæ sex solidæ cum totidem parastatis ex ordine sunt Corinthio: Qua in re decorum seruauit architectus, qui virginalem Corinthij operis formam ex Vitruuij præcepto Reginæ sponsæ dedicandam censuit. Columnarum altitudo ad triginta & septem pedes sublimis attollitur. In secunda eleuatione ad perpendicularem in columnas lineam sex statuæ suis basibus decempedales insistunt. In summo fastigio

faſtigio quod acuminatum eſt, ſeptima numeratur medio loco poſita, pro Eccleſiæ typo, crucem brachio, liliaceum & roſaceum manu ſertum tenens, & ornata in capite ſacro diademate, Pontificum inſigni, quadrato item ſaxo ſedem ei præbente, & binis vtriuſque teſtamenti tabulis vtrinque adiacentibus.

Altera ſacramentum Matrimonij referebat, Viperam iugulo ſtringens.

Pro Caſtitate coniugali erat tertia, animal contrectans ex muſtelarum genere, quod ſiue Alpinum ſiue Ponticum ſit, Armelinum vocant Itali. Ex annulo Fides connubialis noſcitur.

Concordiam coniugalem deſignat effigies Punicum malum tenens.

Fœcunditas gremio leporem cum lepuſculis fouet. Septima eſt Educatio cum circino & freno.

Operis dedicatio in tabula ſupra portam medianam legitur:

MARGARITÆ AVSTRIACÆ MAXIMÆ ET RELIGIOSISS. REGINÆ AD SPONSVM PHILIPPVM III. HISPANIARVM REGEM POTENTISSIMVM PROFICISCENTI FOELIX ITER, FAVSTASQVE NVPTIAS SANCTA MEDIOL. ECCLESIA A DEO OPT. MAX. ENIXE DEPRECANS GRATVLABVNDA EREXIT.

Sub prima in zophoro ſtatua hiſtoria Euangelica nuptiarum in Cana Galilææ in tabula pedes viginti octo lata, alta verò decem, non inſcita pictoris manu erat adumbrata. Altera duos elephantos cum his verbis ſymboli vice habebat:

NON NISI PROLIS AMOR.

Tertia duos cygnos quibus eſt,

ÆQVALIS CANDORI CASTITAS.

Surculus arboris trunco inſitus eidem inoleſcit & concorporatur, quod ad quartam ſtatuam refertur, cum verbis:

INEXPLICABILI NEXV.

Quinta verò ſtatua duo organa pneumatica pro ſymbolo habebat, & verba aſſcripta:

CONIVRANT AMICE.

Sub ſexta vitis arbuſtiua vlmo implicatur, cum hoc titulo:

COMPLEXV FVLCROQVE FERAX.

Ceruа exſultim ludens hinnulos ſuos ſaltitare docet, ad ſeptimæ ſtatuæ declarationem, quod etiam hemiſtichium Virgilianum explanat:

VIRTVTEM EX ME VERVMQVE LABOREM.

In triangularibus ſuper arcuum fornice ſpatiis, varia depicta ſunt emblemata. In dextro portæ medianæ trianguloconcha margaritifera ſeſe ad rorem defluentem pandens, conceptu roſcido impletur, margaritas paritura, ſi vera ſunt quæ aſſcribuntur:

CÆLESTES EFFVNDET OPES.

In altero latere ſimilis concha aſpectum Solis fugiens, aquæ ſe immergit, hoc ſenſu annotato:

OCCLVSAS TVETVR OPES.

Triangulis dextræ portæ minoris pro emblemate concham etiam habet, quæ ad Lunam ſe obuertit; eius enim incremenro augeri conchylia naturales tradunt ſcriptores, quod hæc verba enarrabant:

TV DECVS ET PRETIVM.

Pro ſiniſtri lateris ſymbolo concha ad lapilli in aquas lapſum ſe videtur occulere: & ibidem ſic legitur:

LEVISSIMA QVÆQVE.

Alterius portæ triangulus dexter concham præbet ſpectandam cum ſua margarita, quæ pro roris accepti qualitate tempeſtiuè ſatiata grandem partum videtur enixura, verbis aſſcriptis è naturali hiſtoria petitis:

MAIORI PRETIOSIOR HAVSTV.

Ad quod etiam respicit sinistri lateris concha cum simili margarita eximij candoris:

SERENO CONCEPTA MANE.

Intestinum fornicati lacunaris opus in porta mediana emblemata septem continet ab Austro petita, in Austriacæ familię commendationem: ventus Australis nubem dissipat,

SVMMA VI.

Austro flante è subterraneis latibulis suis prodeunt serpentes, quod verbo indicatur:

EXTRAHIT.

Idem ventus cæli partem hinc serenam inde nubilam facit, addito hemistichio:

PLVVIAM ROREMQVE MINISTRAT.

Agrum satum perflans Auster:

CONSERVAT ET AVGET.

Accipiter Austrum flantem pennis excipiens:

RENOVATVR.

Ad siluam balsamo, thure & myrrha consitam, Austroque perflatam sic asscriptum legitur:

TE SPIRANTE.

Pro septimo emblemate trium ventorum Australium flabris vela nauis intumescunt:

FELICIBVS NON FALLACIBVS.

Fornix intestinus minoris portæ dextræ sex emblemata recipit, ad Aquilam spectantia: Aquila prædam rostro & vnguibus diuidens pro titulo habet:

ALIIS PARS MAXIMA.

Pullos aquilinos mater nido emittit cum hac prosopopœia:

ALIAS IAM QVÆRITE TERRAS.

Accipiter celeri volatu aquilam fugit, sensus est,

VIX CONSPECTA.

In aquilæ ouis incubantis nido geminus aëtites depictus dignoscitur, vim naturalem asscripta verba explicant:

EXCVTIVNT SERVANTQVE FOETVS.

Crebro fulmini è nubibus erumpenti, non cedit Iouis armiger, sed videtur,

AVDENTIOR.

Sexta aquila sola incedens asscripta habet hæc verba:

REGIA SVSTINET ALES.

In alterius portæ sinistræ testudine sex emblemata à leone sunt petita.

Leo colli insistens rugitu suo plurima animalia reddit attonita, asscriptumque est:

TREMEFACTA CADVNT.

Oculis apertis cubans leo,

ET DORMIENS VIGILAT.

Vestigia terræ impressa leo caudâ suâ euerrit operitque, & quodammodo

ARTEM ARTE LVDIT.

Leunculos suos leo à gladiis in eos strictis defendit, asscripta prosopopœia:

VEL MORIAR VEL TVEBOR.

Humi stratum ac dormientem leunculum innoxiis vnguibus expergefacit leo, & annotatum est:

EXCITAT.

Sextus leo in aperto campo securus spatiatur, quod scriptura designat:

ET LATEBRAS ET FVGAS ODIT.

Minorum portarum intercolumnia in decem pedum tabulis sacras historias depictas exhibent: quarum vna ex eo Genesis capite est desumpta, vbi ineffabilis creator Deus ex Adami protoplasti costa primam hominum genitricem Euam formauit, & vtrique benedixit.

Altera ad sinistram è sacris etiam litteris petita aduentum sponsæ Isaaci designabat, patre Abrahamo gaudium præ se ferente.

Pari

Pari magnitudine super portas minores tabulæ huiuſmodi hiſtorias continebant. Iacobi & Eſau cum vxore liberiſque occurſus ex hoc latere, iunior Tobias angelo comite ex altero, cum ſponſa & ingenti Tobiæ ſenioris lætitia noſcebatur. Super tabula nuptiarum in Cana Galilææ Regiæ Maieſtatis inſignia eminebant cælata & inaurata.

Nec ornatu ſplendidiſſimo carebat templi porta, quam variæ angelorum & diuorum picturæ cum coronis & encarpis cælatis decorabant.

Interior templi ambitus aulæis & peripetaſmatis pretio & arte magnificis velabatur. Ad ſuperiores petiſtromatum limbos angelicæ effigies alatæ dependebant, Cherubinos vocant, humanam ſtaturam ſexies excedentes, æris Cyprij colore cum coronis longis eiuſdem cælaturæ. Ex quibus ornamentis colligere quiuis poteſt politiſſima & candidiſſima ædis ſacræ marmora nouo apparatu in publica lætitia fuiſſe adornata: Cùm alioqui tantus ſit ſplendor ac templi magnificentia, vt vitrea cum marmoreis, cælata cum pictis, ærea cum aureis, ornatus amplitudo cum eiuſdem frequentia, cum varietate decor videatur contendere. Quæ vt omnia erant eximia, illuſtriora tamen ea reddebat Reginæ ſponſæ præſentia.

Septimus arcus triumphalis cæleſtem imitabatur ante portam palatij conſtitutus. Iris erat argentea ſuiſque picta coloribus, ortum è duabus argenteis nubibus trahens, & duobus ſtylobatis, altero alterum ſcandente, vtrinque ſuſtentata, cum ſuis baſibus & cymatiis æratis. Inferiori hi verſus litteris aureis ſunt inſcripti:

Ecce Iris roſeis per cælum roſcida pennis
Mille trahit varios aduerſo ſole colores.

Alteri in hunc modum:

Emicuit reſerata dies cælúmque reſoluit
Iris, & in ſummos redierunt nubila montes.

In ſuperioribus baſibus eadem vtrinque pro emblemate Thaumantias, aſſcriptis diuerſis hemiſtichiis conſpicitur, priori annotatum eſt:

Nunc fulgor gemmeus hæret.

Deinde alteri ad læuam:

Solis inardeſcit radiis.

Ex Iridis curuatura Regiæ Maieſtatis inſignia dependebant, quæ à cælatis auróque fulgentibus vtrinque geniis, tædam nuptialem manu alterâ præferentibus, æquo libramine tenebantur, quod aſſcripti item verſus explicabant:

Nuncia Iunonis vario decorata colore
Huc ſe cæruleo librauit ab æthere virgo.

Per hos arcus & ſpectacula Regina viam triumphalem emenſa, quæ à porta ciuitatis vſque ad palatium mille & quingentis paſſibus finiebatur, nullo ornatus genere aulæorum, tapetumque, quibus ædes vtrinque publicæ & priuatæ Attalico luxu velabantur, deſiderato, communibus omnium hominum votis deducta & excepta eſt: Vt in tanta ciuitate tantaq; diuerſarum nationum frequētia, omnibus viis viciſque haud aliæ quàm huiuſmodi voces audirentur: Hem quod hoc eſt quod modò viuimus ſæculum? Quæ ætas vnquam fuit quæ Reginam tam auguſtam in tam ſublimi ſolio conſpexit collocatam? nobis certè hoc obtigit, qui ſaluam eam & incolumem intuemur. Quanta cum benignitate plena graui maieſtate oculos in populum ſuum coniicit! Quàm decenti reuerentia ſe ad dulciſſimam matrem conuertit! Quanta cogitationum in hoc iuuentutis flore, vultúque placidiſſimo ſeſe exſerit maturitas! neque illa ſola aſpectu ſuo nos exhilarat, ſed Philippum Regem Principem noſtrum clementiſſimum animorum oculis obuerſari nobis facit, cum quo illa pari felicitate & amoris mutui ac voluntatis nexu, ętatem omnem exiget, non ſolùm ob ſanctiſſimum coniugij auguſtiſſimi, quo colligantur vinculum, & Auſtriacæ familiæ, quæ ſola ad triumphos orbiſque imperia nata eſt, parem vtrique neceſſitudinem: Verùm etiam ob eandem pietatem & prudentiam, quam vterque cum ipſo nutricis lacte ſuxit: Quæ cōcordem vſque adeò ambobus ſenſum dabunt,

 vt quos

vt quos eadem fortuna & æqualis virtus ad supremum gloriæ culmen è Regia stirpe euexit, eosdem etiam proprias & auorum virtutes cum eodem sanguine miscuisse videamus. Vrbium beatissimam te, Mediolanum, appellare meritò potes, quod in Regum tam potentium, & benignorum Principum custodiam peruenisti: qui te æterna pace non minus felicem & florentem conseruabant, quàm nunc suâ præsentiâ efficiunt gloriosam, vt non modò aureum præsens æuum dici, sed gemmeum etiam & margaritiferum debeat. Quid ad tuam amplitudinem accedere maius queat, quàm quòd magis eximiam Romano olim imperio maiestatem complectaris? tecum enim nunc moratur Regina illa maxima, quæ præstantiâ animi & naturæ dotibus eiusmodi Regem consortem thalami fecit, cuius nomen & imperium iisdem quibus orbis terminis circumscribitur, vt quicquid Sol aspicit, quod ipso dignum est, id omne eius nutu & potentia regatur. Deus eos conseruet, annosque ipsis proroget, vt de genere humano benemerendi augeatur occasio, maior & diuturnior vtilitas ad nos redeat. Beatum simili prole fœcundet torum Deus, faxitque vt antè filios regnorum habeant socios, quàm parentum successores.

His omnium votis & animorum studiis, sacræ in templo preces solenni ab ordine Ecclesiastico ritu & Musica harmonia decantatæ accesserunt. Inde ad palatium ædi sacræ propinquum ab Alberto Archiduce sustentata deducitur. Ad gradus palatij arcum vidit ita exornatum, vt inter fornices triumphales numerari meritò possit: erat enim variis trophæis insignibusque decoratus, tam Regiis auro inductis, quàm Mediolanensis Gubernatoris, eiusque vxoris Ducis de Frias. Primum symbolum harpagium erat siue clepsydra, vnde variis è partibus aqua dimanat, vnico tantùm foramine aperto, quod digito obturamus, hortorumque puluillos perpluimus, cum verbis asscriptis:

AB VNA OMNES.

Alterum emblema Argo erat, cum aureis in puppi velis, & his verbis:

MAGNO SPECTATA TRIVMPHO.

Tertium erat palmarum duarum, verborumque:

DVRANDO SECVLA VINCENT.

Manuum nexu fidei colligatarum quartum erat symbolum, è quibus sceptrum nascebatur floridum cum spicis & oliuæ ramis, verbisque:

SIC FERAX NESCIA VINCI.

Solis erat quintum, qui nubes penetrans herbas refocillat modò languidas, additúque:

DENSA RELAXAT.

Sub dictis symbolis, quæ insignia Regia circundant, in tabula grandiuscula duobus hermis solidis ornata, hæc verba continentur:

MARGARITÆ AVSTRIÆ PHILIPPI III. REGVM MAXIMI CONIVGIS AVGVSTISSIMÆ MAIESTATEM PACIS FATALE NOMEN, PROPAGANDÆ IMPERATORVM STIRPI APTISSIMVM CONNVBIVM, AC PROPVLSANDÆ OMNIVM MOESTITIÆ PROPITIVM ADVENTVM IO. FERNANDEVS VELASCHIVS CASTELLÆ COMESTA. LÆTISSIMVS VENERATVR.

Hoc modo sua Maiestas Mediolanum est ingressa, secum adducens verni temporis suauissimam auram, horridæ brumæ tempestate, qua se Mediolanẽses fruituros aliquandiu sperant, minus opportunis ad nauigandum Notis.

Ad descriptionem theatri quod Illustrissimus Comestabilis fieri fecit, nihil est quod adiungamus, nec operibus Græcorum inuideamus, illorumque porticibus, circis, fontibus, statuisque: tam artificiosè omnia erant apparata, vt hæc machina pro omnium compendio reuera haberi possit. Fabrica constabat forma triangulari pedes longa centum quadraginta, lata octoginta septem. Ædificium vndecim grandioribus columnis fulcitur, magnamque aulam sustinet superius. Infra ex opposito totidem columnæ Doricæ materiatæ marmoreas æmulantur, cum capitulis ære loricatis. Ab intercolumniis triginta & duo dependent encarpi, ære similiter incrustati, in quorum medio Cupidines sedent δᾳδοῦχοι cum facibus nuptialibus argẽto inducti statura naturali, loco relicto in ficta flamma vt lumina nocte ponantur. Super columnas epistylium totum opus ambit, ac versus orientem

orientem hypæthrum sustinet, cum suis columellis ære superfusis. Astant & ingentibus pilis, quæ sunt numero triginta duæ, totidem Hermæ affabrè sculpti, ære loricati, qui brachio vtroque candelabra exporrigunt. Super easdem pilas arcus quiescunt, qui theatri testudinem sustinent materiatam. In medio lacunari pedes longo triginta & sex, lato viginti, dormientis virginis in florido cespite cernitur effigies, in quam Pallas oleę ramos, libros & specula desuper spargit, Iuno sceptra, diademata & monilia, Venus lilia, rosas, aliosque flores. Per virginem sua Maiestas denotatur, quæ à tribus Deabus bonorum largitricibus, animi, corporis & fortunæ omnibus dotibus cumulatur. Apposita ibi est tabula cum hac inscriptione ab octo Cupidinibus decenter gestata:

PLENO BEANT TE NVMINA SINV.

In altera tabula similiter quadrata viginti nouem pedum, Nymphæ depinguntur viuis duplo maiores, quæ infantulum lauant in fonte, superuolante in aëre Mercurio, serenissimæ Reginæ prolem felicissimam promittente, sic enim videtur dicturire:

TE CIRCVM PARVVLI LVDVNT.

In tertio quadrato æquè magno Regina actu pio habetur depicta, ad templum enim pergit comites nacta Clementiam, Religionem & Charitatem, gratiasque bonorum datori agit Deo; ad hoc verba ascripta alludunt, ab angelis in nube sustentata:

MIHI AVTEM ADHÆRERE DEO BONVM EST.

Ante ædis sacræ portas puer est pictus, vas habens crystallinum vnde rami prodeunt lauri, oleæ & palmæ. Pellucidum illud vasculum, castitatem Reginæ designat, laurus sapientiam, olea animi quietem, & palma significat dominatum rationis in alios sensus. Inter hęc emblemata duo alia auro picta referuntur: hoc phœnicem renatam figurabat sensu vulgati, quæ ex Arabia in Ægyptum pergens ingentem volucrum numerum secum trahit, qui illam intuentur cum admiratione, quod ad hominum frequentiam immensam respicit Mediolanum confluentium suæ Maiestatis videndæ tantùm gratia, huc verba alludebant:

VT SOLIS MIRENTVR AVEM.

Alterum symbolum aquilam refert, quæ cælo descendens candidam margaritam rostro tenet, haud ignota allusione:

CÆLO DEMITTITVR ALTO.

Nihil spatij in lacunari vacuum est, hinc prodit Apollo Musagetes, illinc Prometheus, septem artes ducens liberales cum felicitate, sedecim pedibus sublimes non inscita manu factas.

Inter has figuras maiores, octodecim emblemata à variis inuentoribus conquisita depinguntur. Primùm, in scypho deaurato proponitur margarita cādidissima, additurque:

DELICIÆ HVMANI GENERIS.

Deinde vnio in concha purpurea cum verbis:

FORMOSIOR IPSA.

Duo specula sibi opposita asscriptum habent:

ALTER ALTERIVS.

Delphinus concham margaritiferam gestans:

MIRANDVM NATVRAE OPVS.

Medio æquori vnio innatat in suo conchylio, cui fuscina Neptuni vicina est:

HVIC SORTE DATVM.

Monile baccatum cum magna in medio margarita:

INTER OMNES.

In excelsæ turris fastigio cernes margaritam:

TVTISSIMA SEMPER.

Regium diadema in cuius apice vnio magni pretij:

DIGNATA EST.

Inter

Inter duo mala punica depictus vnio:

QVAM BENE CONVENIVNT.

Conchylium margaritiferum soli expositum:

CONSTRICTAS NVNC PANDET OPES.

Margarita extra suam concham:

INTVS ET EXTRA CANDIDA.

Sphæra terrestris annulo circundata, qui in pala gemmam non habet, sed vnio vicinus videtur præsto esse vti inseratur:

VNA SOLI.

Regni Lusitaniæ insignia cum vnione:

HINC GLORIA MAIOR.

Vasculum in cuius summo margarita:

HILARITAS ET SALVS.

Vernanti rosæ adscriptum est:

NONDVM PERFVNDIT ODOREM.

Vnio in aureo cratere:

ORIENTI DEMIT HONORES.

Pro decimo octauo & vltimo symbolo coluber eo modo quo in Mediolanensium insignibus depingitur, cum vnione, habetque adscriptum:

ET GENVS A SVMMO.

In theatri angulis regia insignia inaurata, vtrinque Comestabilis & vxoris radiabant. Sub porticu quæ in fine theatri apparebat, fontes duo videbantur in loculamentis, statuis ornati, Sileno scilicet & tribus ex marino consortio diuis, qui aquas effundunt in marmoreum receptaculum. Super porticu mutuli sunt hypætrum sustinentes cum columellis inauratis, vbi regium solium ponetur, quo se recipiet Regina, vt comicas actiones ludosque spectet. Sub eodem loco aureis litteris depictum cernitur:

INGREDERE HEROINA VIRGO AD NVPTIAS REGIS VETVSTI ORBIS TERRARVM MAXIMI ET NOVI MONARCHÆ DIVINITVS ELECTA, A VELASCHIO NVMINI TVO DEDICATISSIMO, IN HONOREM ADVENTVS TVI, QVO LICVIT NON QVO DECVIT OPERIS SPLENDORE PERFECTVM THEATRVM, NAM ET DEVS HVMILIBVS COLI TEMPLIS NON DESPICIT, ET TVÆ MAIESTATIS FVLGORE AVGVSTA FIENT OMNIA.

E regione dictæ inscriptionis dedicatio theatri hoc modo legebatur:

D. MARGARITÆ AVSTRIÆ, CVIVS PER AVGVSTA IMPERIA NVMERANTVR AVI D. PHILIPPI III. OMNIVM MAGNORVM REGVM MAXIMI SPONSÆ, CVM PRIMVM GRADVM IN HAC VRBE AD MAXIMA IMPERIA PONERET, IO. FERDINAND. VELASCHIVS COMEST. MEDIOLANENSI PROVINCIÆ ET REGIO EXERCITVI IN ITALIA PRÆFECTVS EXORIENTEM AVRORAM FELICIS SECVLI VENERATVS DICAVIT.

Hæc Mediolani gesta sunt, vt ea habuimus Guidi Mazentæ beneficio, duobusque mensibus ibi substiterunt, à Calendis Decembris vsque ad diem tertium Nonar. Februarij insequentis anni. Horas matutinas in templis locisque pietati dicatis, diuo quoque Ambrosio vrbis tutelari, & aliorum Sanctorum reliquiis visitandis, ac diuino cultu religiosè peregerunt, pomeridianas verò comœdiis aliisque animi leuamentis & spectaculis tribuerunt. Dux etiam Sabaudiæ cum ingenti ac splendido comitatu illuc venit, auspicatas Reginæ sponsæ nuptias, tantamque sibi ipse affinitatem gratulaturus. Interea responsum à Rege exspectabatur, & nauigationi opportuna anni & aëris temperies. Tertio ita-

tio itaque nonas Februarias Mediolano discedentes ad Bacinas noctem transegerunt, quod opidum, Binascum alioqui vulgo dictum, antiquo illo nomine villaque magnifica Alciatus illustrauit. Inde summo mane Archidux præcessit ad Carthusianam domum, sumtu & structuræ artificio eximiam. Viderunt etiam in itinere, quo Ticinum itur, ingens illud leporarium, quadrato murorum ambitu circumseptum ad viginti passuum millia, quem locum victoria contra Franciscum primum Galliæ Regem parta, eiusque captiuitas celebriorem fecit.

TICINVM.

RESPVBLICA Ticinensis intellecta Reginæ profectione, quatuor Oratores obuiam ei misit, Comitem Alfonsum Beccariam, Marchionem Iulium Cæsarem Malaspinam, Laurentium Isimbardum Caici Dominum, & Matthæum Bottigellam, Arcamariani toparcham. Qui cùm illuc peruenissent & mandata exposuissent, Regiæ scilicet mortis luctum, & auspicatissimarum cum Philippo III. nuptiarum gratulationem, ac demum fidelitatem, quam ciuitas Ticinensis Austriacę domui promittebat, gratum sibi esse hoc officium Regina verbis, litterisque declarauit. Portam primam exornarunt versus occidentem ad ædem sancti Saluatoris, quæ inter templa Insubriæ celebratur, dotata ab Ariperto nono Rege Longobardorum. Pridie nonas Februarij cùm sua Maiestas prope Ticinum accessisset, vrbi Præfectus claues ei obtulit, cum ingenti Nobilium & Optimatum cœtu. Carpento itaque quo vecta erat relicto, conscensaque lecticâ versus ciuitatem iter instituit. Hîc primùm colossos duos habuit obuios, Parium marmor assimulantes. Gloriam ille referebat forma virginali, aureis radiis coronata, & antiquo more armata, cum hasta & scuto, in cuius peripheria hæc verba legebantur:

AVSTRIACÆ GLORIÆ.

Honoris erat alter qui caput palma, collum torque, manus armillis ornabatur cum hasta & scuto, in quo Virtutis & Honoris ædes picta, inscriptumque:

AVSTRIACO HONORI.

Obuios hîc habuit Doctores collegij Iudicum ciuitatis, qui suam Maiestatem sub vmbella argentea exceperunt, cum viginti quatuor ephebis nobilissimis, qui veste è raso violaceo (ignoscat mihi antiquitas nominibus vtenti nostri æui) argento rigente decori incedebant. Mercatores hîc etiam sese obtulerunt nitidè culti auroque fulgidi, in manibus gestantes securiculas Amazonias. Ducem suum ipsi elegerant, qui auro gemmisq; exornatus quatuor pueros egregiè cultos secum ducebat, duo galeam clypeumq; gerebant, tertius pro Cupidine incedebat, sequebatur quartus. Quinquaginta duo paria efficiebant mercatores, quibus Reginæ custodia est commissa. Ad pontem versatilem occurrit illi aquila, mundum vnguibus tenens, & sex in eo signa Zodiaci: ex aduerso leo alteram orbis partem sibi vendicabat cum totidem signis. Ante portam arcus erat triumphalis Tuscanici ordinis, quatuor columnis cum suis zonis rusticis subnixus. In summo fastigio insignia Regia eminent, infra columellæ, & sub eis statua quædam muliebris pro ciuitate ponitur coronata, facta allusione ad viginti duos reges Longobardorum, qui in ea regnarunt. Armata ideo erat Amazonis in morem hastam dextra, volumen apertum tenens sinistra, aduolutum pedibus scutum iacebat, & in eo depicta candida Crux in area rubra, quos colores cum Austria communicat, concessos sibi cum miraculo ob partam victoriam contra hostes fidei. In vestis lacinia fluuium Athesim habebat ex vrna sua aquam profundentem: ex aduerso Danubius, in medio Tagus opes suas ostentabant, additis sub Istro huiusmodi versibus:

Excipe quem mitto florem, Ticine, sonantis
Qui ripæ est splendor, qui decus omne meæ.

Sub Athesi similiter erat exaratum:

Semper honore meo, semper celebrabere donis
Danubius quam dat, Margaris Inda mihi.

Sub Tago verò sic:

Munera Danubij, Ticini numen, Iberi
Gloria ab aurifero semper amanda Tago.

Infra ad portam picta erat Hilaritas feminco habitu, serto florido coronata, dextra palmæ ramum, virgam tenens læua, corollis, floribusque benè instructam, cum titulo:

VRBIS HILARITAS.

Ex altera parte Felicitas erat cum caduceo & cornu copiæ:

ORBIS FELICITAS.

Epistylium hac inscriptione illustrabatur:

INTVERE INGREDIENS DIVINA CÆSARVM PROPAGO, REGVM OLIM IAM SEDEM QVÆ MVLTOTIES PRO SINGVLARI IN AVSTRIACOS FIDE PENE FVNDITVS EVERSA, FELICISSIMIS DEINDE EORVNDEM AVSPICIIS INSTAVRATA, AVREA, QVA NVNC OVANS TRANQVILLITATE POTITVR, PRÆSENTE TVO NVMINE ÆTERNA PERFRVI SPERAT.

Cùm portam ingressa est Regina, primipilaris (Sergentum vocant) egregiè armatus cum ducentis iuuenibus occurrit, quinquaginta scilicet hastatis, ac viginti quinque Mosquettas ferentibus (teli genus est cuius notissimum) totidem bipenniferis & centum sclopis minoribus instructis & galea insignibus, qui armorum tractandorum peritia hanc vrbem non minùs litterarum gloria quam militiæ florere indicabant. Cùm ad eum locum Regina peruenisset, qui Marica à populis Maricis, eius olim incolis, nomen adhuc retinet, fornicem vidit ordinis infra Dorici, supra Ionici, & in dextro eius latere Hymenæum cum duabus facibus, verbisque:

ALVNT NON ARDENT.

Ad læuam erat Matrimonij typus, adolescentis forma, cum iugo humeris imposito, tituloque:

ONVS LEVE.

In dextro infra latere alma Venus cum duobus Geniis figurabatur, Cupidine & Anterote cum facibus quas tenebant decussatas, verbisque:

ALTER OPE ALTERIVS.

Sinistrum similiter latus occupabant Venus & Cupido in concha margaritifera mare tranantes:

CONCHA PORTANTVR EADEM.

Alia itē arcus spatia his symbolis ornabantur; vnio soli se exponit, habetq; inscriptum:

VT PERFICIAR.

Concha ad rorem sese aperiens:

OPPORTVNE.

Margaritiferam item concham phoca comitatur, est enim:

AMICA SOCIETAS.

Similis concha maior inter minores ascriptum habet:

ALIAS INTER.

Epistylio inscripti leguntur hi versus:

Aurea nunc redit lustris labentibus ætas,
Ter felix tantæ cui micuere faces.
Sed cum pacato poterit felicior orbe
Connubio ex tanto cernere Semideos.

Statua

Statua ibi eſt ex marmore Pario peruetuſta, muro inſita, cum glomo filorum de collo dependente, quam rex quidam Longobardorum poni ibidem fecit, ob ſeueram punitionem editam in huiuſmodi glomi furem. In turri ſimiliter ſculpta reperitur columba marmorea cum his verbis:

HIC EST NIDVS NIDORVM VEH, VEH, VEH DEBELLANTIBVS EVM.

Eo enim tempore (ſic ſcriptum inuenitur) quo ciuitas muro cingeretur, columba ſuper eodem loco volans huiuſmodi ſcriptum chartaceum deijciebat.

Cùm ad diui Gabrielis forum Regina perueniſſet, ac ad dextram flectenda eſſet via, ingens vidit loculamentum, & in eo victoriæ ſignum, baſi ſuæ conuenienter impoſitum, alatum armatumque, lauroque coronatum, palmæ ramum tenens dextra, haſtam læua, cum trophæis militaribus circum pictis. Dedicata Alberto Archiduci fuit ſtatua, qui virtutis & prudentiæ militaris eſt exemplum, inſcriptio rem dilucidabat:

SERENISS. ALBERTO AVSTRIÆ ARCHIDVCI, PRINCIPI AVGVSTISSIMO, NOVO ALCIDÆ, FORTISSIMO VRBIVM EXPVGNATORI, HOSTIVM DOMITORI FELICISS. TICINENSIS CIVITAS TANTVM ADMIRATA SPLENDOREM EREXIT.

Vt Regina Cathedralem in conſpectu Eccleſiam habuit, coloſſeam vidit equitis ſtatuam, pulcherrimam æneamque, quam Luitprandus 18. Longobardorum rex Rauennatibus abſtulit, Odorico ſiue Odoacro erectam, vel ſecundùm alios, Seuerino Boëtio, ſed communis opinio eſt, quòd Antonino Pio fuit poſita; viderint hiſtorici quid ſit ſtatuendum, mihi verò ſufficiat eam deſcribere pro optima & celeberrima quæ exſtat. In templi ingreſſu à venerabili Capitulo excipitur, & à Præpoſito eiuſdem ſalutatur in hæc verba:

AVE REGINARVM SERENISSIMA, FIAT SVPER TE BENEDICTIO DEI, VT TANQVAM ALTERA RACHEL CRESCAS IN MILLE MILLIA, ET POST VITÆ CVRSVM, COELESTEM INGREDIARIS HIERVSALEM.

Fornix ad introitum templi ab Illuſtri Guilielmo Baſtoni Epiſcopo Ticinenſi & Nuncio Apoſtolico apud Regem Catholicum, & Capitulo erigebatur, columnis duabus ex ophite nixus, reliquę partes marmor Carrarienſe æmulabantur. In faſtigio imago diuę Virginis omnium in ſe oculos conuerterat, Chriſtum Saluatorem in vlnis complexa: aſtabat dextræ protomartyr diuus Stephanus, à quo templum nomen habet. Ad ſiniſtram pictus ſanctus Syrus vrbis tutelaris ab anno 46. cùm à diuo Petro in Ticinenſem Epiſcopum fuit miſſus. Ad vrbis non ſolùm vetuſtatem, verùm etiam Euangelij recepti lucem demonſtrandam.

In eadem icone ab iiſdem diuis ſua Maieſtas reginarum Reginæ exhibebatur, eratque aſſcriptum:

Auguſtum ſubeas hoc auguſtiſſima templum,
In quo vera fides fulget in Auſtriacos.

Sub teſtudine hæc inſcriptio legentium animos detinebat:

AB ÆTERNI REGVM REGIS SPONSA, PARENTE ET FILIA MARGARITÆ AVSTRIÆ REGINARVM OMNIVM SERENISSIMÆ, SACRA TICINENSIS ECCLESIA SS. STEPHANO AC SYRO NVMINIBVS ANNVENTIBVS INCOLVMITATEM INTEGRAM, ITER FELICISSIMVM, NVPTIAS FAVSTISSIMAS, GLORIAM IMMORTALEM, BEATITATEMQVE PERPETVAM PRECATVR, POSTVLAT ET CONTENDIT.

Pater cæleſtis in nubibus apparebat, terreſtrem globum humeris imponens Philippi III. Principis noſtri, eumque alloquebatur:

NEC TE LABOR ISTE GRAVABIT.

Ad læuam genibus nixo eidem Regi armatoque à Chriſto vexillum, in quo depicta aquila, porrigitur, additurque:

REGNVM QVOD TVEATVR VTRVMQVE.

Regis lateri aderant Fides & Religio, hæc cum tabernaculo, illa velata cum turibulo. In basi pinguntur Iustitia suo more, & Pax cum oleæ ramo, ad illud Psal. facta allusione:

IVSTITIA ET PAX OSCVLATÆ SVNT.

Versus Septentrionem candelabrum cum septem luminibus ponitur, totidem Spiritus sancti dona denotantibus. Ex altero latere Angelus stabat, cum his verbis:

TOTA PVLCHRA ES.

Læua basis exhibebat Veritatem virginis nudæ forma, velo tenuissimo & perlucido coopertæ cum libra in manu, & Misericordiam cum cedri ramo. Ad meridiem Osiridis sceptrum oculatum pro Vigilantiæ Principis typo. In altero latere Angelica figura hæc verba proferebat:

MENTE PIA ÆTERNAM TIBI CONCILIASTI GRATIAM.

Hunc arcum transgressa sua Maiestas sacram ædem ingreditur, Deum adorat, ac venerabunda reliquias colit, atque inter ceteras sanctæ Mariæ Magdalenæ brachium, quod vt adhuc recens apparet, omnibus admirationem mouet. Lecticam inde conscendens, templo digressa arcum inuenit, felicem ex hoc coniugio prolem benè ominantem. Corinthij ordinis erat fabrica, pilis quatuor sustentata maculosum marmor imitantibus, vt capitula æris fodinas. Mater Deûm ibi erat Cybele turribus redimita sceptrum tenens, asseripumque versutm:

Maxima progenies cæli ventura sub axem.

Paulò infrà, Lucinam vidimus gemmeo diademate insignitam cum claue in manu & pauone ad pedes illa promittebat:

Pulchra faciam te prole parentem.

Ad dextram Iunonis pictus erat Vitunus, vitæ largitor, iuxta Augustinum de Ciuitate Dei, alterum oculorum clausum habens, alterum apertum, ibique caput infantis & senis, accipiter passis alis, piscis & hippopotamus, iuxta Plutarchum in Iside & Osiride, cum his versibus:

O verè diuûm soboles, ô sancta propago,
Sidera cuique fauent, cæli cui numina rident.

A sinistra Sentinus Deus, adolescentis forma, quem, vt diuus Augustinus loco citato, sensum hominibus largiri à puerperio credebat antiquitas, cum aranea, simio, vulture, apro & lupo, additis versibus:

Inclyta progenies cæli quæ arcana tuendo,
Consilio vigili totum moderabitur orbem.

Huc alludens nasciturum ex hoc matrimonio sobolem, sensus habiturum perspicacissimos. In epistylio hæc inscriptio apparebat:

QVI NOBIS AVCTOR EST LÆTITIÆ D. O. M. FELICISSIMAM HVIC TRANSEVNTI DIVÆ PROLEM, QVÆ EXTREMVM VLTRA TERRARVM ORBEM IMPERII SVI TERMINOS STATVAT, CONCEDAT.

In postico eius machinæ virgo pingebatur alterâ ignem, aquam tangens alterâ, cum hoc elogio:

CONIVNCTA GENERANT.

Ante ædes Senatorias in foro spatiosissimo decreuerat ciuitas tres colossos equestres ponere, ære superfusos, Philippo III. patri & auo, sed gelu ac aduentu Reginæ opprimente, opus imperfectum fuit relictum. Ne tamen ornatu careret locus, septem dierum spatio bicipitem montem ibi construxerunt, oliuiferum, ac iuniperis, lauris, malisque aureis & citriis, rosis & violis consitum; in summo Pegasus alatus Hippocrenem vngula feriens: astabat Apollo egregiè personatus cum choro Musarum, quæ varia instrumenta exarte pulsabant. Phœbus hos versus modulabatur:

O di raggi di gloria adorna e cinta
Gran semidea conuien ch'io ceda, e dica
Esser la mia da la tua luce vinta:

Pero

Pero m'inchino, e tu Parnasio coro
Canta che per lei torna il secol d'oro.

Quos sic Latinos fecimus:

Maxima semideûm te gloria lumine cingit,
Et tua lux radios vincit certamine nostros.
Te veneror, chorus Aonidum decantet honores,
Aurea, diua, tua redeant quòd secula causa.

Cui Musæ respondebant hoc modo:

Ritorna il secol d'oro
Mercè de l'alma diua,
Nata de l'Istro a la feconda riua.
Onde conuien che faccia in lieti accenti
Ogni cigno canoro
Austria risonar l'aria e l'onde e i venti.

Munere, diua, tuo quam gemmeus edidit Ister
Secula pro rigidis nunc aurea viuimus annis.
Hinc omnis mihi cantet olor, vox omnis, & vnam
Austriacam resonent aura, venti, æquora, gentem.

Altera cantio erat huiusmodi:

Hor che l'alme cosi grandi in vn coniunge
Nodo d'amor celeste,
D'ogni gioia la terra si riueste.
Ansi fuggendo lunge
Da noi la noia, è'l pianto
Fia sempre eterna in noi la gioia, el canto.

Quòd tantas animas tanta in connubia nexu
Cœlesti coniungat amor, terra ipsa triumphat:
Et nos mæstitia, tristique dolore fugato,
Fas est perpetuis plausum geminare diebus.

Vlterius progressa in viam quæ noua ob prospectum amœnum dicitur, aliud ædificium ex ordine Composito æternitati dedicatum Austriacę domus vidit, quod vt quatuor frontes habebat, sic octo columnis nitebatur, cum basibus & capitulis metallicis, occidua hoc scriptum exhibebat:

MARGARITÆ AVSTRIÆ SEMPER AVGVSTÆ REGIBVS ET IMPERATORIBVS SATÆ, PHILIPPI III. REGVM REGIS CONIVGI FAVSTISSIMÆ PAPIA ÆTERNAM PERPETVAMQVE FELICITATEM.

In latere meridionali picta erat Æternitas, veste viridi cum hasta in manu, Genium dextra, & basiliscum aureū in capite gestans, sicenim in numo est his notis inscripto, CLOD. SEPT. ALB. AVG. Maronianus sub pedibus erat versus:

His ego nec metas rerum nec tempora pono.

Erat & Iupiter ibi pictus cum sceptro in manu, & fulmine ad pedes, pluribus Nymphis circumstantibus, quæ secula designabant, versuque apposito:

Austriacûm proles cunctis dominabitur oris.

Ad dextram sphæræ cælesti asscriptum erat:

IN AXE FIRMA.

Ad sinistram globo terrestri:

SOLA IMMOBILIS.

In basi trophæum hinc lauro inde olea coronabatur. Æternitatis templum ad opticam rationem versus orientem erat depictum:

ÆTERNITATI SACRVM.

Sedebat in throno suo Æternitas, Tempus in Lethæum flumen varias schedulas inijciebat, quarum aliquæ à Cygnis colligebantur, poëtas & scriptores significantibus, quæ illas Nymphæ cuidam porrigebant, templo easdem affigenti, Inscripta apparebant Maximiliani I. Caroli V. Ferdinandi I. Maximiliani II. Philippi II. aliorumque Cæsarum Regumque Austriorum nomina. Versus Septentrionem in alia tabula super fastigio eleuata videbatur altera Æternitas alio modo expressa per virginem lauro coronatam & cubo insidentem, cum titulo Virgiliano:

Imperium sine fine dedi.

Hic etiam Cœli erat effigies Ætheris filij, veste cærulea stellis plena cum serto Sapphirino, ac in vase flammis pleno cordis simulacrum quod non consumebatur, cum his versibus ad Maronis imitationem:

Austriaca æternum nascetur origine proles,
Imperium Oceano, famam quæ terminet astris.

Dextro lateri assidebat Fortuna in cubica item sede, cum duabus anchoris, & hoc disticho:

Austriacæ proli nunquam Fortuna recedet:
Quæque dedit virtus, non malè fida feret.

Ad læuam Tempus in compedibus cum alis deplumibus, & horologio fracto ad pedes, hoc distichum tituli vice habebat:

Digna piis fatis, & semper viuere digna,
Tempus edax rerum rodere non poterit.

Epistylio affixum erat sequens scriptum:

AMPLISSIMVM TOTIVS ORBIS TERRARVM IMPERIVM, QVOD SINGVLARIS AC DIVINA AVSTRIACORVM VIRTVS PEPERIT IMMORTALIS AC PRÆPOTENS DEVS, QVA EST BONITATE, IN PERPETVVM FORTVNET ATQVE TVEATVR.

In dextra basi serpens erat pictus gyris inuolutus, & lupus quem ceruarium vocant. Tholus qui quatuor facies colligebat, Saturnum exhibebat temporis typum, historiæ parentem cum tribus Pareis; Atropon vitæ humanæ filum abrumpentem, hoc modo alloquitur:

Desine fata sinunt.

Nequid autem esset vacui hos octo versus conuenienti loco pinxerant:

Æterna voluent stamina Parcæ,
Fortunæ ausa repellet.
Cæca furit mors clausa barathro.
Pietate insignis & armis.
Læta deûm partu.
Imperium terris, animos æquabit Olympo.
Dominabitur astris.
Fama perennis erit.

Ibat Regina per viam nouam iuxta ædem diui Martini, vbi iuris Doctores vmbellam cedebant Doctoribus medicinæ. Ad publicum Gymnasium à Carolo magno institutum, arcus triumphalis primùm positus (mutationis palatij causa trãslatus aliò fuit) erat ordinis Compositi, octo Hermis suffultus cum capitulis ære loricatis. In fastigio septem Planetæ humana statura, Saturnum, senex cum sua falce serpentem stringens referebat. Iupiter in ætate virili olea coronatus, victoriam manu porrigebat. Mars vultu feroci hastam sinistra, basim dextra tenebat auream, cum cubica figura. Sol radiis coronatus cum hasta in manu radium dextra videbatur porrigere. Venerem sustinebat venustissima adolescentula, cum cesto & rosa. Mercurius alatus in capite & pedibus caduceum tradebat. Lu-

bat. Luna tenui veste accensam facem læua, verbenam tenebat dextra. Aderat cuique suum signum, videlicet Saturno Aquarius, Ioui Sagittarius, Marti Scorpio, Soli Leo, Veneri Libra, Mercurio Virgo, & Lunæ Cancer. Inuentum his versibus declarabatur:

Falcatus tibi longa senex dat tempora, vires
Iupiter, armipotens robora firma deus.
Splendorem Phœbus, speciem Cytherea decoram,
Mercurius pacem, Luna pudicitiam.

Iustitiam exhibebat virgo insidens boui, qui ab Aarone pro iustis offerebatur, vt vitulus & hircus pro peccatore, libram illa dexrra tenebat, vulturem sinistra, innocuũ scilicet, ab animatis enim abstinet, nec fructibus nocet, cadaueribus contentus, titulus erat:

Hac moderaberis orbem.

Ad læuam apparebat Clemenria leoni insidens cum citrio in manibus ramo, legebaturque:

Hac æquabere Diuis.

In postica fornicis parte Iupiter in suo sedens solio, circunstantibus diuis, hilaritatem præseferentibus vt & genij, ac terra ipsa quæ viridi colore, floribusque placebat, cum hoc inter Deos hominesque scripto elogio:

Cum Ioue iuncta simul gaudia mundus habet.

Hic ad suum deflectebat palatium in ædibus Marchionis Malæspinæ instructum, quæ vt introitum habent augustum, addita fuit Petri Nigri domus. Ingressa per portam affabrè exornatam opere Corinthio, in cuius fastigio hæc verba legebantur:

MARGARITÆ AVSTRIÆ, CÆSARVM PROLIS PHILIPPI III. REGVM REGIS VXORIS, PVDICITIÆ AC GRATIARVM ALVMNÆ, OMNIVM VIRTVTVM SPLENDORE ORNATISSIMÆ, CHRISTIANÆ PIETATIS AVSPICI RELIGIOSISSIMÆ, PACIS NVNCIÆ, PVBLICÆ SALVTIS TVTELÆ, MAXIMÆ, FELICI ET AVGVSTÆ, ANGVSTA QVIDEM SED LÆTA DOMVS:

Bifrons Ianus ad dextram stabat cum clauibus in manu & virgula sinistra, ad pedes habens arietem, quem quinto Idus Ianuarias immolabant ei Romani: adscripti erant Ouidiani versus:

Præsideo foribus cæli cum mitibus Horis,
Et redit officio Iupiter ipse meo.

Ipsæ etiam Horæ lupinis coronatæ Hippopotamum contrectabant, sicut eas Ægyptij depingebant, addebatur hoc distichon:

Si pulcher nos lustra breues fecisset Apollo,
Felix ante alias fida Papia foret.

Huc auctor respexit, si horæ quibus Ticini Regina substitit mutatæ in lustra forent, nihil esset ea vrbe felicius.

In palatio portam reperit Tuscanico opere insignitam, in cuius fastigio hi versus legebantur:

Porrò quid? soboles Regia Margaris
Iam dignata cubili vnica Regio,
Hinc fulgore hominum lumina gemmeo
Virtutis iubare illinc hebetans Polum:
Sic Regina Penates humiles subis?
Maiestate tua sed meritos, vti
Læti redde benigno Indica Margaris,
Cum splendore & odore omnia repleas.

Vbi se recepit Regina, Principibus cunctisque in hospitium suum deductis, ad ignes triumphales ciuitas conuertitur, singulisque fenestris per vrbem vniuersam lumen vnicum

cum poni fecit: turres aliǽque loci eminentes variis ignium generibus collucebant; accedente maiorum tormentorum boatu, ac fistulatorum strepitu. Postridie iterum videre voluit diuæ Mariæ Magdalenæ brachium religiosissima Regina, quod oblatum ei fuit à Cathedralis Ecclesiæ cleto.

Hoc illa venerata ad celebre templum diui Augustini & diui Petri in Cælo Aureo perrexit, quod à Rege Luitprando ab aureo lacunari dictum ita fuit: auditoque sacro ad diui Augustini, eandem ædem martyribus, Luxorio, Cisello, Camerino, Robustiano, Marco & Appiano Episcopo consecratam coluit. Vidit ibidem arcam illam marmoream à Luitprando Rege factam, qui ossa gloriosi diui Augustini cùm Sardiniam populatentur Saraceni, Hippone illuc translata in ea condidit. Sex aureos pannos Reginæ obtulit Senatus, quos grato animo illa recepit, vt ex benigna responsione eius apparuit. Academici, quos Affidatos nominant, duas orationes à Philiberto Beltedo Referendario compositas, & poëmata quinquaginta in nuptias felicissimas exhibuerunt, quæ sua manu benignè recepit. Eadem opuscula Archiduci Alberto oblata placuerunt, vt inter Academicos nomen suum dederit. Discessum deinde parauit Regina, ac obuium primùm habuit Neptunum caucro insidentem cùm barba, comis & veste cœruleis circum corpus negligenter reiecta, eratque sic asscriptum:

Quà monstrat Neptunus iter.

Iuno assidebat Iride vecta, cum serenitate ad pedes, quæ vultu cœruleo erat Virgo, columbam candidam capite gestans, annotatum erat:

Quà Regia Iuno
Hac Regina potes carpere læta viam.

Nec deerat Æolus habitu regio cum flamma in capite sceptroque & velo. Quatuor venti præcipui tenebantur colligati. Zephyrus alatus floridum habens in capite sertum. Nigras cum sole rubicundo alas Æthiops Eurus. Boreas barbatus cum pedibus serpentinis, comas niue habebat oppletas. Auster cum alis, barba & crinibus madidis. Sub Æolo vtri inflato, quem penes se habebat, inscripti hi versus erant:

Æolus en ventos vinclis & carcere frænat,
Hesperiæ ad portus lenis vt vnda vehat.

Fluuiorum rex Eridanus brachio innixus vrnæ suæ incumbebat, taurinam faciem apud se habens, Athesis argenteis comis auro intermixtis fluuium in Padum exonerabat. Nymphæ nonnullæ aderant cum vrnis fluuios denotantes, qui in Padum & Athesim influunt. Nec deerat epistylio sua inscriptio:

MARGARITÆ AVSTRIÆ REGVM CÆSARVMQVE FVTVRÆ MATRI VT VENTI ET MARE, DEO ANNVENTE, OBEDIANT, PRECATVR.

Sua igitur Maiestas cùm ad pontem peruenisset, in marmor antiquissimum sequentes versus echoinos obuios habuit:

Quisquis huc intrat deflexo poplite dicat,
Dic prope qui transis, qui portæ limina tangis:
Roma secunda vale, mundi caput Imperiale,
Tu bello Thebas, tu sensu vincis Athenas,
Te metuunt gentes, tibi flectunt colla potentes.

Pontem etiam armatis viris refertum vidit. In postica pontis parte decretum erat Mercurium depingere, viarum præsidem, & Velocitatem cum Delphino: sed hæc opera per gelu manserunt imperfecta, quæ tamen Ciuitas postea absoluet cum hac inscriptione:

Quò te fata vocant propera, meliora sequentur,
Viuéque Ticini tempus in omne memor.

Hæc Petrus Bartolus sic nobis descripsit, typisque mandauit, nos interpretis sumus functi officio.

Vnius diei itinere interiecto Bassinianam venit, quam Plinius Augustam Vacienorum vocat, Ptolemæus Bacienorum, teste Leandro, vbi Tanarus amnis Pado commiscetur.

miſcetur. Pons ſuper nauiculas fluuiatiles ſtratus traiectum facilem præbuit. Alexandriam deinde à palea nominatam,cuius rationem apud Leandrum ſtudioſus lector quęrat, ſexaginta ciuibus inſtar ſtipatorum præcedentibus ingreditur. Viginti quatuor viri ſummo loco nati,veſte nitida culti vtrimque incedunt, ac ipſi Senatores ſub vmbella argentea Reginam excipiunt, quæ aſſidente in lectica matre per portas aliquot triumphales materiati operis ad palatium geſtatur.

GENVA.

POSTERO die Bormia amne per pontem item nauicularium traiecto, & quatuor equitum Mediolanenſium turmis comitantibus, ad Genuenſis territorij limites peruenerunt,vbi à quatuor peditum cohortibus,& quatuor Senatoribus reipublicæ nomine honorificè excipiuntur,& itinere bidui prope Genuam perducuntur ad locum amœniſſimum diui Petri Arenoſi, vbi plurimæ illuſtres nobileſque familiæ ſuburbana ſua habēt, palatia verius quàm priuata ædificia: ex quibus pro Reginæ hoſpitio delectum eſt quod Ioannes Maria Spinula magnificum ibi habet, ad Thomæ Palauicini ſplendidas item ædes Archidux diuertit. Senatus vniuerſus cum ſuo biennis principatus Duce Lazaro Grimaldo, cui inſigne imperij gladius præfertur, & frequenti nobilium comitatu obuiam proceſſit, Reginamque breui oratione ſalutauit: quæ deinde lecticâ cum matre conſcensâ, ad vrbem perrexit, arcum triumphalem haud procul à pharo Genuenſi tranſgreſſa huiuſcemodi argumenti. Via quæ à diuo Petro Arenoſo Genuam ducit,ſcopulis pharij promontorij à latere relictis, ſenſim eſt accliuis vſque ad laternæ turrim,vbi in amplam dilatata planiciem, velut in theatro nobiliſſimam cum portu Genuenſem vrbem reſpicit,inde prata virentia,colleſque hortis perquam amœnis atque ædificiis,vti diximus,magnificis,nitidiſſimos & cultiſſimos. Deorſum è litore proſpectus maris mirum in modum oculis blāditur, qui proprius ſuis accolis virtutis eſt & gloriæ ac fortunarum campus. Hic ad naturalem loci amœnitatem reſp. florentiſſima ornatum etiam artis decreuit adiungere, ac regio apparatu triumphalem arcus machinam auguſtiſſimæ domui Auſtriacæ dedicare. In quo deſcribendo à dimenſionibus & propriis Architecturę vocabulis,quæ peritis eius artis,aliis verò non placent, conſultò abſtinebimus, ne potius oſtentantis, quàm rem geſtam deſcribentis, narratio videatur. Tota operis ſtructura marmor æmulabatur, nullis venis intercurrentibus varium,prӕterquam in hiſtoriis,emblematis, & ſtatuis, certiſque operis ſurſum à coronice partibus, vbi maculoſo marmori erat locus. A coronice ad aream tam in frontiſpiciis, quàm in lateribus ſtatuæ & hiſtoriæ æneo colore erant adumbratæ; ficta in ſtylobatis emblemata cæruleum, ſepimenta viride,frontiſpicia interſecta, ſepta lateralia & obeliſci maculis reſperſum marmor imitabantur. Inſignia, coronæ atque alia ornamenta variis coloribus erāt figurata. Sed vt ſingula diſtinguamus, à dextræ frontis ad D. Petrum Arenoſum ſtylobata incipiemus, cui Caroli v. Cæſaris Auguſti nunquam ſatis laudati effigies erat impoſita, Romano habitu militari,vt & reliquæ ſtatuæ,ſed geſtu cinctuque diuerſæ: Aureo enim alij diademate caput cinctum, ſerto laureo habebant alij,hi ſceptrum manu tenebant, illi aliud armorum genus. Pro emblemate ſub eius pedibus Tunetana expeditio erat adumbrata, & ſedenti Imperatori Rex Muleaſſes in genua prouolutus, fidelitatis Cæſari ſacramentum dicebat, hoc in ſtylobata his verbis ſcriptum erat:

CAROLVS V. IMPERATOR, QVOD APVD CVNCTAS PROPE GENTIVM OMNIVM NATIONES CLARA VICTORIARVM STATVIT TROPHÆA, TVNETO BELLICA LAVDE CAPTO, REGEM RESTITVIT.

Ad finiſtram pari loco Ferdinandus Imperaror præter ceteras virtutes è re geſta noſcebatur, Turcicâ imprimis fugâ à Viennæ obſidione:

FERDINANDVS IMPERATOR PIISSIMVS IOANNE SEPVSIO PANNONIA EXACTO, REGNO POTITVR, AC INNVMERABILI TVRCARVM EXERCITV IN FVGAM VERSO, VIENNAM NOBILEM VRBEM FORTISSIME FELICISSIMEQVE DEFENDIT.

Iuxta Carolum v. Maximiliani II. Auguſti ſtarua erat poſita cum expeditione quam inſcriptio declarabat:

MAXIMILIANVS II. IMP. MAXIMO CIVILIS BELLI INCENDIO ARMIS PROSPERE EXSTINCTO MVLTA IAZYGVM OPIDA FORTITER EXPVGNAT.

Læuo è regione lareri regnanris Rudolfi effigies reſpondebat, cum depictâ Strigonij obſeſſi expugnarione, & hoc elogio:

RVDOLFVS II. IMP. STRIGONIO OPPVGNATIONE EXPVGNATO AVSTRIAM IMPENDENTIS TVRCARVM SERVITVTIS METV GLORIOSISSIME LIBERAVIT.

In dextro arcus larere ac fronriſpicio Genuam ſpectanre Rudolfi I. ſtatua erat poſita, cum pictura infrà Cæſaris, filio Alberto Archiducale diadema imponentis, inſcriptio eſt huiuſmodi:

RVDOLFVS I. IMP. AMPLISSIMIS PROVINCIIS QVÆ AB IMPERIO DEFECERANT EVERSIS, AC IN DITIONEM SVAM REDVCTIS, AVSTRIÆ PRINCIPATVM ALBERTO FILIO DONAT.

Ab alrera parre Alberri I. Auguſti effigies erat collocata, qui duodecim prœlijs victor triumpharoris nomen meruit, ſiniſtro brachio lauri arboris rrunco innixus. In tabula quadrara res geſta ab illo multò maxima erat picta, vbi Adolfum Cæſarem VII. ſententia Imperio motum manu ſua interemit. Quod lector ex aſſcriptis verbis colligebat:

ALBERTVS I. IMP. QVI A LONGA VICTORIARVM CONTINVATIONE TRIVMPHATORIS COGNOMEN TVLIT, ADOLFI IMPERIO PVLSI, INGENTIQVE CLADE AFFECTI, OPIMA SPOLIA REFERT.

Sequebarur ab altera parre Alberrus II. qui regni Bohemiæ diademate in appoſita tabula cingirur, quod ſcriprum eriam indicabar:

ALBERTVS II. TASCONO RES NOVAS MOLIENTE REPRESSO, BOHEMIÆ REGNVM IN POTESTATEM SVAM REDEGIT.

Ad læuam iuxta Alberti I. ſtaruam Fridericus III. Auguſtus conſiſtebat, qui vt pacifici nomen meruit, ita oleæ trunco, ex quo viridis ſurculus ſuccreſcebar, manu innitebarur. Cui pro emblemate appingebarur Cæſareus cum ſuo Imperarore exercitus, Coloniam à Carolo Burgundiæ Duce obſeſſam, liberans, quod ex his verbis fiebat manifeſtius:

FRIDERICVS III. CVIVS EXIMIA VIRTVTE, ET CONSILII FELICITATE SEMPER EXORTA BELLA ITA OPPRESSA SVNT, VT PACIFICVS IMPERATOR PROPRIO COGNOMENTO APPELLATVS FVERIT, CAROLVM BVRGVNDIÆ DVCEM RELICTA COLONIÆ OBSIDIONE ABIRE COGIT.

In dextro arcus larere ſtatua Maximiliani I. Cæſaris commodo loculamento ſtabat. Memorabilis cædes quæ hoſtilem exercirum prope Ghinegatam penè deleuit, delineata his verbis explicatur:

MAXIMILIANVS I. IMP. INCOMPARABILI MVNIFICENTIA INSIGNIS, PERDOMITIS MENAPIIS ATQVE SICAMBRIS, SVPERATIS BOHEMIS, PANNONIISQVE REPRESSIS, PEDESTRIS DIMICANS APVD GHINEGATAM INGENTES HOSTIVM COPIAS MAGNO ET DIFFICILI EDITO PROELIO FVDIT.

Ex

Ex aduerso in simili receptaculo Fridericus Imp. collocatus videbatur, ex apposita tabula vbi Ludouicum Imperij competitorem apud Nicrum fluuium vicit, & huiusmodi scriptura:

FRIDERICVS IMP. LVDOVICVM COMPETITOREM APVD FLVMEN NECARVM ADORTVS, MAGNAM LECTISSIMORVM MILITVM MANVM LONGO INITO PROELIO OCCIDIT.

Pro opere ad dexteram intestino in excauato receptaculo Reginæ statua tam ex habitu regio, quàm ex adscriptis verbis noscebatur:

ADVENTVS, VIRTVS ATQVE CONIVGIVM TVVM, AVGVSTISSIMA VIRGO, LIGVRIÆ LÆTITIAM, AVSTRIACÆ FAMILIÆ CLARITATEM, TOTIVSQVE HISPANIÆ GLORIAM AVGET.

In tabula supra caput quadrata Liguria Nymphæ habitu scopulo insidebat, corbitæ nauis malum amplexa cum rudentibus: fluctibus marinis in veste vndatim pictis, ac pampinis redimita, cui adscripserant hoc distichon:

Virtutes laudesq; tua nunc aspice gentis,
Mox similes natos, similes visura nepotes.

Reginæ ex opposito latere statuam Philippi III. sponsi Regis effigies blandè aspiciebat, quod scriptura manifestabat huiusmodi:

PHILIPPO III. REGI CATHOL. AVITÆ PATRIÆQVE VIRTVTIS ÆMVLO, LÆTIS REGNI INITIIS OB AVGVSTVM CONIVGIVM EFFLORESCENTI, RESP. GENVENSIS TANTÆ HILARITATIS IN EXOPTATO REGINÆ ADVENTV PARTICEPS, VNANIMI VOLVNTATE DICAVIT.

Quadrata super statuam tabula Genuam Nymphæ similem exhibebat, cum sceptro & Ducali diademate, & delphinum sub sinistro brachio, clauum nauis dextra gestantem, cum hoc disticho:

Viue diu felix, factisq; ingentibus orbem
Implens, imperium profer noménque decúsque.

Ad exitum arcus in simili receptaculo Philippus II. dextram occupabat: superius fani D. Quintini expugnatio ad viuum expressa, quod inscriptio patefaciebat:

PHILIPPVS II. CATHOLICVS REX OMNIVM AMPLISSIMVS ET OPTIMVS HOSTIVM EXERCITV FELICIBVS ARMIS CÆSO S. QVINTINVM VRBEM MVNITISSIMAM EXPVGNAT.

In simili è regione loco Philippi I. statua collocabatur, eiúsque in Hispaniam ad accipiendos regni fasces ingressus:

PHILIPPVS I. CATHOL. MAXIMA ANIMORVM OMNIVM PROPENSIONE ATQVE INVICTÆ SVÆ POSTERITATIS FELICITATE HISPANIÆ REX EST ACCLAMATVS.

Intercapedo quæ est inter Reginæ & Philippi II. in transitu arcus statuas, tota erat depicta rebus ad insulam Melitam benè gestis, cum Philippi Regis mandato & auxiliis à Turcica in eam expeditione, grauique obsidione fuit liberata. Rex in pictura armatus stabat, eique equitum Ioannitarum aut Melitensium Ordo, siue militia pro capitis ornamento ædem sacram ferens, magnum in pectore crucis signum, dextra tenens triremis clauum, coronam gramineam siue obsidionalem, notum apud veteres liberatæ obsidionis præmium, reuerenter porrigebat. Historiam inscriptio lectori aperiebat:

PHILIPPVM II. REGEM CATH. CVIVS IN MVLTIS DIVTVRNISQVE BELLIS ADVERSVS CHRISTI HOSTES SVSCEPTIS SPECTATA PIETAS ENITVIT, OB MELITAM SVMMIS OBSIDIONIS PERICVLIS LIBERATAM, MILITIA S. IOANNIS CORONA GRAMINEA DONAT.

Ex opposito in simili inter primum tertiumque Philippum interstitio, memorabilis ad Echinadas naualis conflictus, quo Ioannes Austriacus celebri de Turcica classe vi-

ctoria est potitus, omnium oculos detinebat. Imperator Austriacus habitu militari curru ex concha marina composito, aurigante maris Deo per vndas vehebatur. Neptunus triplici loro equos agitabat, eiusque tridens pro clauo aptatus, triplex in puppi laterna phari vice ad cursus dirigendi securitatem erat posita. Christiana in nubibus Resp. Palladis more armata Crucis signum vna, altera coronam naualem seu rostratam habebat. Historia per asscripta verba fiebat dilucidior:

IOANNI CAROLI V. IMPER. FILIO CVIVS ADOLESCENTIA AD DISCIPLINAM REI MILITARIS IN OMNI GENERE BELLI VICTORIIS AC TRIVMPHIS EST TRADVCTA, PROFLIGATA INNVMERABILI TVRCARVM CLASSE AD ECHINADAS INSVLAS, CONSERVATORI SVO CHRISTIANA RESP. NAVALEM CORONAM IMPONIT.

Totum opus testudineatum Alberto Archiduci dedicabatur, diuisa in tres partes concameratione, quæ inter quatuor intestini operis statuas erat media; ea tamen proportione, vt duo minores inter tabulam maiorem cernerentur. Hinc Ambianorum quæ est inter Galliæ ciuitates munitissima, picta erat interceptio, cum hac inscriptione:

ALBERTVS ARCHIDVX AVSTRIÆ AMBIANVM INSIGNEM VRBEM INCREDIBILI CELERITATE OCCVPAT.

Inde Hulsti apud Flandros VVasianos præter solitas militares scientiæ regulas, cum hac scriptura, expugnatio:

ALBERTVS ARCHIDVX AVSTRIÆ CRVENTO CERTAMINE EDITO, HVLSTO INCOMPARABILI CVM LAVDE POTITVS EST.

In tabula mediana Caleti inaudita celeritate facta expugnatio videbatur, atque ita legebatur:

ALBERTVS ARCHIDVX AVSTRIÆ CALETVM INGENTI ANIMO VEHEMENTER OPPVGNANS, PARI VIRTVTE OCYSSIME EXPVGNAT.

Asscriptum ibidem erat & hoc distichon:

Iam mirata tuos laudauit terra triumphos,
Nunc per te positis iuuenescunt secula bellis.

Quatuor angularia arcus coagmenta in totidem tabulas erant distincta. Dextrum latus Pax occupabat spiceo serto redimita, cum claudicante Pluto opum deo dextra, corolla oleaginea læua, & referto frugibus gremio, erátque asscriptum:

PAX ALBERTI.

Ex opposito Securitas tenellæ nymphæ habitu super capitis ornatu columbam habebat cum laureo in rostro ramo, iaculum tenens dextra, ac columnæ innitens sinistra, cui affixus erat vespertilio: Virgo erat filice coronata. Quibus hieroglyphicis ex Pierio securitas designatur, quod & verba indicabant:

SECVRITAS ALBERTI.

Picta ex aduerso Victoria venustæ virginis effigie, lauream dextra, palmam tenens læua. In capitis ornatu est accipiter, adstante ad pedes gallo. Vtrumque enim animal ex augurali disciplina victoriæ hieroglyphicum est, asscribebatur:

VICTORIA ALBERTI.

Cui è regione respondebat Religio armatæ mulieris specie, pro hasta Crucem tenens, ad latus stabat elephas, pedibus galerus purpuratorum patrum gestamen, & Episcopi mitra adiacebat, capiti columba radiis cincta ad cultum accedebat; & quænam ea esset, litteræ prodebant:

RELIGIO ALBERTI.

Quatuor vtriusque frontispicij triangulos ad arcus curuaturam sub inferiori zophori coronice totidem figuræ depictæ exornabant; hinc fama tenui amiculo succincta, & pernicibus alis, tubam vna, pagellam chartaceam tenebat altera, secundi Austri flabris sursum delatam, cui inscribebatur:

TERMINAT ASTRIS.

Alterum angulum Gloria occupabat, brachiis & mamillis nuda, aligera & regio diademate

demate coronata, buccinam itidem dextrâ tenens, cornu Amaltheæ refertum frugibus læuâ. Aderat & icuncula puellaris velo cincta subtilissimo, quæ cum mali Persici serto, Veritatis typus erat. Corollas etiam lauream, gramineam, quernam & auream, virtutis militaris præmia, sphæram cum zodiaco signisque appictam Gloria habebat. In scheda cornu copiæ spiratim obuoluta legebatur:

SVPER ÆTHERA.

In postica arcus fronte simili ad dextram loco triceps Æternitas sindone amicta, anguem forma circulari implexum, ac orbem cum Sole & Luna gremio habebat, in capite basiliscum, conueniens ei hieroglyphicum, si Niliaco Oro credimus. Hastæ, quam tenebat diua, circumplicata spiratim erat scheda, & in ea litteræ:

MANET IMMOTA.

Honor in aduerso angulo pingebatur, venusti adolescentis forma lauro coronati, hastæque innixi. Aureus collum torques, armillæ ornabant brachia, in clypeo quem tenebat, suum & Virtutis cognatæ diuæ erat templũ, altero pede galeam calcabat, hoc sensu:

IN OMNE ÆVVM.

Hæc sunt machinæ ornamenta ab area vsque ad trabeationem, in cuius zophoro inter triglyphos taurinorum capitum loco, quæ sunt solitæ metoparum sculpturæ, varij generis trophæa erant posita, classica item & bellica armamenta, quæ etiam latera stylobatarum infra, & coronicis supra ornabant: cuius frons quatuor symbola continebat à totidem augustissimæ familiæ heroibus vsitata. Columnæ Calpes & Abylæ, quas laboris sui metas Hercules fertur posuisse, pro recepto Caroli v. symbolo dextram cum his verbis Gallicis occupabat:

PLVS OVLTRE.

Læuam Phœbus cum quadrigis, Philippi II. Regis Cath. symbolum:

IAM ILLVSTRABIT OMNIA.

In posterioris frontispicij eodem item loco, pro Ferdinandi Augusti symbolo, terrestris orbis globus in quatuor partes suis signis distinctus, cum crucifixi Saluatoris effigie, ac Imperij aquilis, verbisque:

CHRISTO DVCE.

E regione globo suo Fortuna insistebat, cui ventus comas in frontem diffuderat, velumque lunato sinu turgidum explicabat, Caroli Ducis Burgundiæ, qui Intrepidi vel Audacis cognomentum est adeptus, symbolum illud esse, verba manifestabant:

AVDACES IVVO.

Oblonga in secunda eleuatione tabula, inscriptam huius molis dedicationem, & amplissimæ Reip. hac in re consilium his verbis explicabat;

VIRTVTI AC FELICITATI INVICTISSIMÆ DOMVS AVSTRIÆ, QVÆ GERMANIÆ DECVS, IMPERII SPLENDOR, ATQVE VNIVERSÆ REIP. CHRISTIANÆ PROPVGNACVLVM, DIVINITVS EST CONSTITVTA, OB INNVMERAS TOTO ORBE TERRARVM VICTORIAS PARTAS, ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM RESP. GENVENSIS LIBENTISSIME DICAT.

In altero frontispicio simili loco & tabula ita scriptum legebatur:

GLORIÆ ATQVE IMPERII FINEM NON TERRÆ, SED CÆLI REGIONIBVS TERMINANT.

Huius eleuationis latus dextrum in duas tabulas quadratas magnas, sinistrum in totidem æquali symmetria abacos est diuisum. In primo Rapitij à Turcarum imperio mirabili celeritate ab Archiduce Carolo liberati picturam, hæc verba edocebant:

CAROLVS ARCHIDVX AVSTRIÆ RAPITIVM MAXIMA VI, PARIQVE CELERITATIS SVCCESSV QVO AMISSVM FVERAT TRVCIDATO TVRCARVM PRÆSIDIO INDVCIAS VIOLANTE, E MANIBVS IMMANISSIMIS HOSTIVM ERIPIT.

In vicina tabula depicta erat eiusdem Archiducis de quatuor mille equitum quos prope Babocciam fudit victoria, quæ legenti hæc verba perspicua fiebat:

CAROLVS ARCHIDVX AVSTRIÆ QVATVOR MILLIBVS TVRCARVM EQVITVM IN FVGAM ACTIS ATQVE NECATIS, BASSAM SESE RECIPIENTEM VSQVE AD SOLIMANNI CASTRA PERSEQVITVR.

Alterius lateris prior tabula naualem Philippi II. Regis Cathol. Antonio victo fugatoque victoriam ob oculos ponebat, cum hac annotatione:

PHILIPPVS II. REX CATHOL. TERRESTRI ANTONII EXERCITV DELETO ET FVGATO, EIVSDEMQVE BELLVM INSTAVRANTIS CLASSE CAPTA ET DEMERSA, LVSITANICI REGNI FORTVNATISSIME ADIIT HÆREDITATEM.

Pictura ibidem altera Spiræ obsidionem in memoriam reuocabat, ab Austriæ Archiduce Leopoldo factam, qui à suis virtutibus quas habebat plurimas, equitum gloria dictus fuit, cum quo, Friderico Cæsare fratre eius copias iungente, Ludouicus Bauarus, nec manus conserere, nec obsessis opem ferre ausus fuit, quod hoc modo fiebat manifestius:

LEOPOLDVS EQVITVM GLORIA SPIRAM OPPVGNANS LVDOVICVM AD SOLVENDAM OBSIDIONEM FRVSTRA PROGRESSVM, SVAS AC FRIDERICI IMPERATORIS CONIVNCTAS COPIAS REFORMIDANTEM REPELLIT.

Statuæ rectæ fastigio impositæ ex ornatu noscebantur, quibus essent propriæ. In priori enim fronte Felicitas forma muliebri venustissima, hilari vultu, splendido apparatu, florido serto coronata, caduceum dextra, cornu Amalthex sinistra tenebat, in basi cui insistebat vespertilio, passis ad volatum alis, hominis ad summam fortunam emergentis, ex Ægyptiorum disciplina omen erat, vitis in statuæ veste elaborata, futuræ felicitatis præsagium, vt tradit Pierius. Ad dextram virtus militaris stabat muliebri forma, Gorgone ante pectus cincta, clypeum læua, hastam tenens dextra, cassidi intet plumeum ornatum Sphinx insidebat cum serto oleagino, vtrinque gryphes cælati, in hastæ cuspide gallus & serpens circumplicatus, sculptaque in basi ciconia militiæ hieroglyphicum. Auctoritas matronæ specie figurata, grauitatem vultu exprimebat, expedita & sublata manu potestatem; sceptrum ex querno trunco cælatum, ramis superioribus ita mutuo complexis, vt oculi speciem reddant, Imperij firmitatem denotabat, vt claues quæ cum laureo serto caput statuæ ambiebant securitatem; equus in basi cælatus ex eadem disciplina hieroglyphica, auctoritatis symbolum est. Virtutis matronali effigie simulacrum quadrato saxo vno pede insistebat, anguem dextra, sceptrum tenens læua. Testudo basi insculpta ad eius sexus honestatem pertinebat, Phidia auctore qui Venerem finxit huiusmodi animal pede calcantem. Tertiæ eleuationis bina vtrinque frontispicia orbiculata atque intersecta, totidem aquilæ fulciebant, quæ singulæ vnguibus singula tenebant elogia chartulæ inscripta, ad Imperium spectantia, primum erat:

PROSPERA SEMPER.

Alterum;

ALIARVM OBRVIT OMEN.

Tertium;

DAMNA REPARAT.

Quartum;

OBLATA DIVINITVS.

Fastigiis intercisis semicircularibus impositæ erant statuæ gestu sedentario. Mulier coronata sceptrum manu tenens, mori ramo circumdatum, dextram globo admouens genibus imposito, adstante ad latus grue, quæ lapidem vnguibus sustinebat, Prudentiæ effigies erat. Iustitiam exhibebat nudæ virginis statua, libram dextra tenentis, læua fasces consulares cum securicula, papauere coronata, stante ad pedes vulture, quem pro symbolo iustitiæ ab Hercule esse habitum Herodotus refert. Statua clauam habens rictumque leoninum pro capitis ornamento, querno serto coronata, cui aderat camelus animal roboris indefessi, Fortitudinis erat typus. Temperantiam ex freno & caprifici serto ac stel-

lione seu terrestri locusta hieroglyphicorum diligens indagator ab aliis discernebat. In eiusdem eleuationis quatuor tabulis lateralibus totidem pictæ videbantur historiæ: quarum prima erat Ladislai Bohemiæ Regis, defuncto Alberto II. Imperatore matris viduæ opera, in Vngariæ Regem coronatio, quod hæc verba exponebant:

LADISLAO AVSTRIO A BOHEMIS LEGITIMI PRINCIPIS PROLEM AGNOSCENTIBVS DIV EXPETITO REGIVM PANNONIÆ DIADEMA IMPONITVR.

Altera fugam continebat Carinthiæ Comitis ab Alberto I. Cæsare Bohemiæ regno pulsi, quod ex hac scriptura fiebat dilucidius:

ALBERTVS I. IMPERATOR HENRICVM CARINTHIÆ COMITEM EXPELLENS, FILIVM SVVM RVDOLFVM BOHEMIÆ REGEM CONSTITVIT.

Ex altera parte Carolus V. Cæsar Augustus Saxoniæ Duce & Hassiæ Lantgrauio superatis indulgebat, cum hoc singularis pietatis elogio:

CAROLVS V. IMP INFERIORIS GERMANIÆ PRINCIPES REBELLANTES BELLO DEVICTOS ITA VENIA DONAVIT, VT INCOMPARABILIS CLEMENTIÆ LAVDES PROMERVERIT.

Vicinæ huic tabulæ penicillo inducta erat eiusdem Caroli V. de Ioanne Friderico Saxoniæ Duce memorabilis victoria, de qua ipse Cęsar ad Iulij titulũ, quem Pontico triumpho præferri iussit, alludens, mutata nonnihil ad pietatem Christianam sententia, protulit hæc verba, VENI, VIDI, DEVS VICIT. Eratque exaratum ad historiam explicandam:

CAROLVS V. IMP. IOANNEM FRIDERICVM SAXONIÆ DVCEM EGREGIO CONATV CONFLIGENTEM, IVSTA ACIE MEMORABILIQVE PVGNA PROFLIGATVM FELICITER CAPIT.

In vtroque frontispicio permagna insignia collocabantur, ab ea parte quæ D. Petrum Arenosum spectat. Augustissimæ domus Austriæ stemma gentilitium, cum imperiali diademate, à bona Fortuna & bono Euentu sustentabatur; hæc matronæ effigie cum clauo nauis, & cornu copiæ sub insignibus reflexo, floribus, frondibus, frugibusque referto: ille forma adolescentis hilari aspectu pateram tenebat, cum stella in capite, Amalthææ etiam cornu triticeis plenum spicis ac papauere Cereali, eodem erat modo, quo alterum appositum. Sub eorum pedibus Maronis vaticinium huiusmodi legebatur:

Nec metas rerum nec tempora ponunt.

Genuam versus in diuiso eiusdem magnitudinis scuto, hinc Regis Hispaniarum, inde Reginæ insignia ponebantur, quæ simul aurei velleris torque cingebantur: duo itidem virilis sexus diui insignia sustinebant: Hic nimirum Thalassius, cum sago militari, qui à raptu Sabinarum inter numina locum reperit; ille iuuenis venustissimi formâ Hymenæus erat coronatus floribus & amaraco, dextra facem tenens, sinistra flammeum lutei coloris, croceosque in pedibus soccos, eratque ascriptum:

FAVSTO CVM SIDERE.

Quatuor obeliscis qui in operis fastigio totidem angulos occupabant, passis ad volatum alis impositæ erant aquilæ, & in singulis lateribus symbolum depictum, ab eiusdem volucris natura, primum huiusmodi:

PERNICITATE EXCELLIT.

Alterum:

SVPEREMINET OMNES.

Tertium:

SVMMA PETIT.

Quarto loco haliæëtus clarissima oculorum acie se librabat, visum in mari piscem discussis pectore aquis rapturus, cum hoc elogio:

INTVITV PRÆSTAT.

Quinta eius erat generis, quem γνήσιον vocant, velut genuinum, ſolumq́ue originis incorruptæ, quia

NON DEGENERAT.

Sexta per lineam perpendicularem ſurſum tendebat:

RECTA NITITVR.

Septima magnum variarum alitum numerum in fugam vertit:

EXAGITAT OMNES.

Octaua Iouis erat armigera fulmen vnguibus ferens:

LONGE-LATEQVE.

Pro nono emblemate ad conſpectum aquilæ ſerpens ſe ad ſiluam recipit occultatq́ue:

VENENOSOS FVGAT.

Aquila colubrum vnguibus ſtringens per eundem circumplectitur:

HAVD MINVS VRGET.

Nido in altiſſima rupe poſito aquila ſaxum infert:

FIRMAT SEDEM.

Aquila duodecima pullos ſuos cogit aduerſos Solis radios intueri:

NON FALLAR.

Sola nido inſidebat aquila pro emblemate decimo tertio:

VNDIQVE TVTA.

Symbolum decimum quartum ab eiuſdem auis indole ſumptum, cum vno pullo in nido picto, duobus excidentibus:

EDVCAT VNVM.

Penultimum emblema aquilam exhibebat lapidem gagatem nido inferentem:

VT TEMPERET ÆSTVM.

Sicut aëtitem pro vltimo ſymbolo, cui erat annotatum:

VT ARCEAT NOXIA.

Atque hæc quidem erant præclaræ huius machinæ ſtructura & ornamenta, quæ tam ſpectatores, quàm lectores oblectabant, ad quæ auditus voluptas accedebat ex Muſica harmonia, quæ per omnis generis inſtrumenta ἐμπνευστὰ καὶ ἐντατὰ inflari intendiq́ue ſolita, interſonantibus ex arte vocibus præſtantiſſimis, attentos omnes faciebat, quemadmodum Iacobus Mancinus hæc ſcriptis illuſtrauit ſua lingua editis.

Claſſis ornatiſſima triremium quadraginta duarum, naueſq́ue onerariæ, quæ ibi erant plurimæ, in conſpectu Reginæ procedentibus regia & prætoria, litorali nauigatione Reginam comitabantur, quæ cùm in palatium Principis Auriæ ſe receperat diſploſis tormentis admirabilem & per curuos litorum ſinus geminatum fragorem ediderunt.

Angularibus palatij vtrinque lateribus affixa Hiſpanico & Italico idiomate huiuſmodi inſcriptio, ad inſtar ænigmatis lectores detinebat:

DEI ET REGIS BENEFICIO NIHIL HIC EST INTVS A QVOQVAM COMMODATVM.

Ad cuius ſolutionem non requiritur Oedipus, nam reſponſum fuiſſe ex offenſiuncula, haud obſcuro argumento quilibet animaduertit, & originis coniecturam non aliunde capit, quàm ex alicuius excuſatione, vt mores ſunt aulici, plus ſatis officioſa: ſe nimirum in prouincia peregrinum & hoſpitem veniam deprecari, ſi ſuam Reginę proficiſcenti obſeruantiam non ſatis teſtatam pro eius dignitate facere potuerit. Mirandum verò non eſſe ſi in hoc officij genere ab indigenis ſuperetur, qui ſiquid ipſis deſit, à cognatis & affinibus ſumere poſſunt commodato. Vt vt ſeſe res habet, nihil noui accidit fortiſſimo Auriæ Principi, ſi præter maiorum claritatem & gloriam æmulum aliquem habuerit præſtantis ſuæ florentiſq́ue fortunæ.

REGINA cum matre & Alberto Archiduce ad decimum ſextum Cal. Martij ſacroſanctos præcurſoris Domini cineres aliáſque reliquias, quæ in ſummo templo Genuæ cum magna veneratione aſſeruantur, religioſè viſitauit, datoq́ue de vaſis colligendis mandato poſt triduum conſcendit, & claſſem ad portum Sauonenſem appulit. Ibi aliquot

quot diebus ob aduersam tempestatem in statione constiterũt,ac pia interim loca,ædemque Diuæ Virgini Misericordi sacram, miraculis claram semel & iterum accesserũt. Aura deinde Calendis Martiis aspirante, multaq; Genuensis ditionis opida prætemauigantes, Naulum, Finarium, Burgetum, Albingaunum, portum Mauritij, diui Remi Fanum, vallem Oneliam, Villam Francam, siue portum Herculis Monœci & Niciam, quæ omnes classem Regiam crebra tormentorum displosione salutabant, ad diuæ Margaritæ insulam peruenerunt, desertam quidem sed aquationi opportunam. Hinc ad portum Tolonum, Camatullicum quidam ex Plinio vocant, alij Taurentium, prope Galliam Narbonẽsem nauigant. Ciuitas munitissima est, & diui Cypriani sacris ossibus nobilis. Nonnullis ibi diebus commorari ad portum Massiliæ contenderunt, & in anchoris substiterunt. Dux Guisius prouinciæ Narbonensi præfectus Galliæ Regis nomine, quæuis officia cum beneuolentia & obseruantia quãta potuit maxima Reginæ obtulit & exhibuit, & classem commeatu recreauit & iuuit. Regina è regia sua naui non descendit, nisi vt rei diuinæ, quæ sub positis quotidie in litore tabernaculis celebrabatur, interesset. Archidux Albertus cum duabus triremibus Massiliam accessit, ibiq; visitatis Sanctorum reliquiis, & pio illo loco vbi diua Maria Magdalena post discipulorum Domini dispersionẽ Massiliam aduecta in summa sanctimonia vixisse perhibetur, ad classem reuersus est.

DECIMO autem tertio Cal. Aprilis sinu Narbonensi traiecto in portum sunt delati, qui veteribus Iliberis, & eiusdem nominis retento vestigio Colibre adhuc dicitur, saltem verisimilius quàm Ceruaria Nebrissensis. Inde oram maritimam Tarraconensis Hispaniæ legentes Rhodam portum & Lunarium promontorium, ipsam denique Barcinonem celeri remigio prætervecti in portu constiterunt, vbi fluuius Hispaniæ nobilissimus Iberus, duplici ostio in mediterraneum mare se exonerans insulam efficit & portum, qui ad similitudinem Africanæ Ruspæ olim nomine, Alfaques vulgo dicitur. Hinc ad Regni Valentiæ oram est peruentum, cursuque peracto in portu Binaros, sic Hispani eum nominant, Regina descendit, missusque ad Regem Principis Auriæ filius qui de secunda nauigatione & aduentu incolumi certiorem eum faceret. Pridie Cal. Martias terrestri itinere ad diui Matthæi fanum perrexerunt, quo loco eodem tempore Dianij siue Deniæ, vt nunc vocatur, Marchio cursu publico superuenit, qui Reginæ, qua par est reuerentia salutatæ, mandata à Rege accepta exposuit. Vnde ad Gabannas, tum ad Villam Regalem (locorum sunt nomina) feliciter progressi, Regina cum matre ad Sagunti ruinas, vbi nunc Moruedre vicus est, iter suum instituit. Archidux Albertus essedo expedito ad Regem perrexit (qui eum complexus est incredibili beneuolentia) & dulcissimã suam sponsam Infantem serenissimam. Non hîc amoris mutui indicia referemus, nec primi congressus desideria & blanditias; nosenim horum Principum optatissimo conspectu quotidie fruentes, rarumque sanctissimæ coniunctionis huius exemplum intuentes, facile colligimus quales fuerint illi aditus, quantoque cum affectu, quanta beneuolentia noui coniuges se conspexerint, allocuti sint, exceperint. Vtriusque præsentiã & affinitate ex voto potitus, ad visitandam Augustam matrem Madricium proficiscitur, ibique quatriduo commoratus, Valentiam reuertitur. Rex interea sponsæ suæ videndæ desiderio haud mediocriter affectus dissimulato habitu equitis cuiusdam Regis nomine ad Reginam salutandam missi, ad eam sese contulit. Qui vbi fuit agnitus per matronas nobilissimas, quas in suo comitatu Regina habebat, non diu amoris mutui in forma ac ætate vtriusque florentissima igniculi se celarunt.

VALENTIA.

Decimo quarto Cal. Maij anno nonagesimo nono solemnem introitum Valentiæ fecit, Regali reuera cultu & magnificentia, ac tanta Principum & nobilium diuersarum nationum frequentia, tam ingenti satellitum & à pedibus ministrorum stipante caterua, vt iusti exercitus numerum adæquaret. Ad pompæ dignitatem vestium splendor sumtusque accedebat ac par omnium elegantia, vt non modò colorum varietas, liureas vulgò nuncupant, in quo officio & honesto luxus genere magnates Hispanorum reliquis nationibus longè antecellunt, sed radiantis auri fulgor omnium oculos præstingueret.

Tres arcus Triumphales ciuitas erexerat, primum ad portam qua ingressa fuit, de Seranis dictam, alterum in egressu, tertium in foro, qui centum pedes attollebatur, latitudini ferè ducentos tribuebant. Tribus portis distinguebatur, quæ singulæ quatuor columnas Corinthias cum omnibus suis symmetriis elegantes ex architectonica scientia obtinebant. Erat & picturarum ornatus celebri manu factus: muliebris figura armata bellatrix in fugam vertebat numerosum exercitum, eam denotabant hi versus Hispanici:

Reyna de Francia, diosa de la guerra
Fue Radegundis en librar su tierra.

Quos sic Latinos fecimus:

Gallorum Regina fuit Radegundis, at hostes
Cùm fugat, horrendo furit vt Bellona flagello.

Ex altera parte muliebris item forma ante templum erat picta, cum his verbis:

La Española Isabel al mondo espanta,
Fundando a santa fe̮ por la fe̮ santa.

Exemplis, Isabella, tuis mysteria Christi
Fundantem mundus vidit & obstupuit.

Habebat machina suum epistylium, zophorum & coronicem proportione conuenienti, pro inscriptione hæc verba legebantur:

D. MARGARITÆ AVSTRIÆ D. PHILIPPI III. HISPANIARVM REGIS POTENTISSIMI VXORI CARISSIMÆ. S. P. Q. V. DICAVIT ANNO M. D. XCIX.

Summum fastigium in columellas desinebat cum mutulis quibusdam & angularibus obeliscis, quibus erant affixa Valentiæ insignia. Medianum fastigium magis assurgebat, & in sphæram brachiis duobus sustentatam cum his verbis terminabat:

PARA MAS SI MAS HVVIERA.

PLVRIBVS SI PLVRES ESSENT.

Mundi scilicet, quibus sustentandis & regendis duo hæc brachia sufficerent.

Accedebat tholus cum obelisco & Regiis insignibus. Posterior arcus facies non minori quàm anterior apparatu exornabatur, pictura solum differebat. Dextram occupabat tribunus militaris alterum eiusdem professionis virum medium amplexus, mentem auctoris verba explanabant:

A Oton vence̮ Rodulfo, y dale vfano
Luego a besar la victoriosa mano.

Auspicijs, Rudolfe, tuis deuincis Othonem,
Victricémque manum deuictum agnoscere cogis.

Ad

Ad sinistram exercitus fugiens his verbis explicatur:

Buelue Oton afrentado, y Etelfrida
No quiere en la cuidad dar le acogida.

Debellatus Otho redit, Ethelfrida recusat
Vrbe virum tota, victúmque à mœnibus arcet.

In arcu postremo quatuor illæ diuæ, Pallas, Diana, Iuno, Venus, suum singulę elogium proferebanr, hoc Palladi asscriptum:

Aunque soy Reyna, tuyo es el Reynado,
Pues lo soy del saber que tu me has dado.

Sum quamuis Regina, tuum est regnare per orbem,
Est tua qua regno sapientia, quam mihi tradis.

Illud Dianæ in hunc modum:

Soy de la castidad Reyna, y sospecho
Que toda la que tengo esta en tu pecho.

Sum casti Regina thori, sed suspicor illud
Munus habere tuo concessum munere Virgo.

Iuno gloriabatur:

Suerte a los casamientos atribuyo,
Y la mayor que puede sera al tuyo.

Connubiis præsum felicibus, at tibi faustum
Et felix reliquas inter conferre necesse est.

Veneris item partes erant:

La Reyna del amor es mi appellido,
Y de ti el que tengo he receuido.

Nomine diua vocor Regina & mater amoris,
Sed mihi, diua, tuis vruntur pectora flammis.

In duabus item tabulis quadratis historiæ depictæ, hæc Carolum v. referebat coronam Imperij auo Reginæ transferentem cum asscripris hisce verbis:

La corona da Carlos a tu aguelo,
Cansado de espantar con ella el suelo.

Cedit, & Imperio se Carolus abdicat vltrò,
Vt sceptrum concedat auo quo terruit orbem.

Alrera Turcicum exercitum proponebat copias formidantem Caroli & fugientem, hæc verba explicabant:

De Carlos quinto de tu aguelo hermano
Huye Reyna de España el Otomano.

Viribus arma tuis Othomannica sæpe fugasti,
Carole, dum cælo transfers ex orbe triumphos.

Inter hos arcus nouem currus triumphales exhibuit Valentia, totidem litteris è quibus augustissimum Reginæ nomen constat, eleganter dedicatos: singuli vnam septempedalem inauratam vehebanr. Primus currus litteram M. ob oculos ponebat, viuasque mulieres siue heroinas, quarum nomen à littera M. exordium sumit: hæ erant Medea, Martia, Marpissa, Melpomene, cultu ornatuq; splendidissimæ: Secundus Artemisiam, Amaltheam, Atalantam & Arachnen spectatoribus offerebat: Tertius Rhodopen, Radegundim & Roxanem: Quartus Galianiram, Galaten & Galateam: nomina sunt ex iis historiis quas Hispani in delitiis habent: Quintus Abderitem, Amalasuntam & Amazones:

Sextus Ruth, Rachel & Rhodiam: Septimus Iunonem, Io & Iridem: Octauus Turiam & Terpsichorem: Vltimus Argiuam & Ariadnen. Ingressus autem fiebat hoc modo: Quinque turmæ equestres totum agmen ducebãt, tum triginta equites tympanistæ cum buccinatoribus & Regiis tubicinibus per vices alternas sonitu omnia implentibus. Sequebantur nulla habita ordinis prærogatiua aulici generisque amplitudine clarissimi quadringenti, equis vestibusque excultissimi. Famuli omnibus erant his sex, illis octo, his duodecim, aliis viginti, nonnullis vigintiquatuor & plures, amictu omnes splendidissimi. Pratum dixisses mense Maio variis florum generibus exornatum. Septingenti erant qui habitum Reginæ coloresque gestabãt ex flauo, rubro & albo holoserico ferè omnes. Post equites quatuor corynephori, maçeros Hispani vocãt, tum Reginę œconomi atque ex Hispaniæ magnatibus sedecim, deinde caduceatores cum Regiis insignibus in veste, acu pictis, tum magnus œconomus, posteà stabuli præfectus pedibus incedebat. Regina gradario candido vehebatur sub vmbella aurea, quæ à Valentianis viginti nobilissimis concinnè gestabatur: Equum sericis aureisque funiculis seu habenis Valentiæ item proceres, aliis numero pares vtrinque ducebant. Vestis Reginæ erat aurea & argentea vnionibus & gemmis pretiosissimis conserta, vt nihil ad ornatum cultumque desideraretur. Sequebantur Archiduces mater & Albertus cum Reginæ gynæceo, adequitantibus nobilibus item viris. Rhedæ & carpenta sex & quatuor equis iuncta, quæ clarissimas genere mulieres vehebant, extremum agmen claudebant. Hac pompa (qua nemo splendidiorem vnquam vidit, nec opulentiorem, nec varietate delectabiliorem, si spectes nationes & amictuum nitorem, neque pulchriorem, aut numero maiorem, nec quisquam litterarum monimentis consignauit: dicuntur insumta tricies centena coronatorum millia) portam transgressa, ad templum est deducta. Suggestum ibi erat nouem pedes altum, quod nauem Ecclesiæ totam occupabat, gradibus commodissimum, vsque ad summum altare productum.

Templum ornabatur tapetibus & aulæis pretio & arte exquisitissimis. Summum altare erat instructum, summatim dicam, regio apparatu: ante quod editior puluinus aureis pannis instratus, trium hominum capax, alius item quinque, flectendis genibus erat percommodus. Huc se Regina contulit cùm prius Crucem reliquiis insignem esset exosculata à Patriarcha Archiepiscopo Valentiano reuerenter porrectam. Cùm autem Regia eo Maiestas cum Infante serenissima per scalam secretam descendissent, Nuncius Apostolicus post solennes cæremonias his verbis Regem allocutus est: CATHOLICE ET POTENTISSIME REX approbat & ratificat sacra Catholica Regia vestra Maiestas matrimonium quod serenissimus Archidux Albertus tanquam procurator vestræ Maiestatis & eius nomine contraxit cum Catholica & serenissima Regina Margarita hîc præsente, & quod sanctissimus Papa noster Clemens more solemni celebrauit? Cùm Rex respondisset, Approbo & ratifico, conuersus Nuncius ad Reginam, eadem verba præiuit, quibus cùm assensum suum præbuisset, subdidit Nuncius, Et ego ex parte sacrosanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesię hanc approbationem & ratificationem matrimonij inter Maiestates vestras hîc præsentes contracti & celebrati per Sanctissimum Papam nostrum Clementem recipio. Deinde accedens ad Archiducem similiter eum interrogauit de matrimonio nomine Infantis Serenissimæ cum Antonio Sessæ Duce procuratore eius contracto, quemadmodum eandem percontatus est. Cùm vterque annuisset, approbationemque Nuncius recepisset, omnes simul ad altare accesserunt, genibusque flexis, sacrisque precibus decantatis, coniugia solemniter celebrata sunt. Discessum est inde ad palatium, vbi festiuitas nuptialis, quãta fieri potuit magnificentia, peracta est, & producta in dies octo, nullo genere spectaculorum, quibus animi recreantur interea cessante. Exstructum ibidem erat theatrum quod sexaginta mille homines capiebat, spectandis ludis opportunum, tauri puta venatione, ac mutua cannarum Afrorum more eiaculatione, equestribus etiam certaminibus & si quid est aliud ex Hispanicis delitiis. Octauo spectaculorum die Albertum Archiducem, aliosque duos Principes Rex aurei Velleris ordine ornauit. Paucis post diebus, ac pridie Idus Maias Barcinonem peruenerunt, ibique quatri-

quatriduo commorati dum Regia paratur inauguratio, Rex vrbe egreſſus cum ingenti magnatum Hiſpaniæ comitatu introitum ſolemni pompa perfecit. Ad primum pontis aditũ mirabili artificio, velut cælo miſſus alatus Genius præſtãti vocis modulamine Regem ſalutat, ipſiq; clauem auream poſſeſſionis ſignũ tradit. Perfecta eodē die aliiſque ſequentibus Barcinonenſi & Tarraconenſis Hiſpaniæ cum ſummo applauſu ſolemnitate, Archidux Albertus cum Infante coniuge de rerum Belgicarum ſtatu ſoliciti, amoris à Rege affectuſq; incredibilis ſignificatione, & coniunctiſſimæ eius volũtatis declaratione peramanter accepta, ſtudiorum præterea & officiorum demonſtratione cum omnium gaudio vtrinque exhibita, ad prouincias ſuas quàm maxima poſſunt celeritate contendunt, ac ſeptimo Idus Iunias omnibus ad nauigationem paratis claſſem conſcendunt, & Tarraconenſe litus prætervecti, traiecto ſinu Narbonenſi, oramq; Liguſticam legentes, in portum Genuenſem feliciter appulerunt: atque ab eiuſdem Reip. Senatu cum ampliſſimo ſuo Duce Laurentio Sauli, in Grimaldi demortui locum ſuffecti è triremi deſcendentes, ad Principis Auriæ palatium deducũtur. Ipſo autem D. Ioanni Baptiſtæ feſto die, ſolemni pompa Genuam ingrediuntur, viamque tranſeuntes vbi ſua ſtatua vtrique erat poſita ad D. Laurentij ædem pertexerunt, & in templi prothyro ab ordine Eccleſiaſtico ſub inſigni vmbella excepti, rei diuinæ interfuerunt, qua peracta, ſacroſanctas diuorum reliquias ſumma cum veneratione perluſtrarunt. Nihil deinde omiſerunt Genuenſes, quàm diu apud illos fuerunt, quod ad cultum, honorem atque obſeruantiam, quam Auſtriacis Principibus exhibere conſueuerunt, deſiderari poſſet. Pridie Cal. Iulias Genua exceſſerunt, poſtero autē die relicta Liguria ad limites Inſubriæ in opido Serauallis præfectus Mediolanenſis cum ſeptem equitum turmis, armis & equeſtri ornatu inſtructiſſimis, comitatum auxit, & vlterius deducēdi prouinciam ſuſcepit. Dertonam eodem die intrauerunt, cuius opidi ciues erectis duabus portis triumphalibus, alioq; honoris genere exhibito, officio ſuo non defuerunt; quemadmodum nec Vogeriæ incolæ, quam alij Vigeriam, vicum Iriæ Antoninus vocat in ſuo Itinerario.

TICINVM.

TICINVM hinc tendentibus pons ſuper ſcaphas fluuiatiles ſtratus, cum ſuis in aditu & exitu portis, tranſitum Padi commodum præbuit. Ticinenſes non minori ſuas Celſitudines cultu & obſeruantia, quàm Reginam exceperũt, nobilitate omni & ciuibus honeſtiſſimis obuiam effuſis. Exſtructis ſimiliter portis triumphalibus, omnium Italorum hac in parte ſtudium & officium ſuperarunt, ac contentione quadam de inuentionibus inſignium, ſymbolorum & inſcriptionum inter Academicos, operiſque publico præfectos orta, verum fuiſſe Heſiodi illud de honeſto æmulationis genere, deprehenſum eſt: Affidatis itaque Academicis ea prouincia fuit demandata. Ad portæ ingreſſum, quæ noua fabricata eſt, & ex marmore tota conſtat, hæc inſcriptio ob oculos fuit:

AVGVSTISSIMIS ISABELLÆ ET ALBERTO AVSTRIIS CONIVGIBVS FELICISSIMO INGRESSV TICINENSEM CIVITATEM BEANTIBVS, POPVLVS PAPIENSIS GAVDIO TRIVMPHANS SVMMA ET OPTIMA QVÆQVE A DEO OPTIMO MAXIMO PRECATVR.

Ad latus dextrum picta erat Æternitas Solem Lunamque manibus tenens, aſſcriptuſque titulus: AVSTRIACI IMPERII PERPETVITATI.

Ad læuam Salus muliebri forma quæ ante aram conſiſtens, ſerpente circumplicatam, dextrâ pateram, haſtam alterâ tenebat, appoſitumque erat:

AVSTRIACÆ SALVTI.

Hanc portam tranſgreſſis, magnamque viæ partem quę noua vocatur, arcus triumphalis ſtatim fuit obuius architecturæ inuentionibus delectabilis, ædes vicinas longè ſuperans. Germania Inferior ibi conſpiciebatur cum ſuis inſignibus, muliebri habitu, haſtam tenens dextra, cubito ſiniſtro ſedi innixa, in qua inſignia Auſtriæ notabantur, prope veſtis

laciniam fracta sparsaque iacula apparebant, quibus erat asscriptum:

SECVRA QIESCO.

In eadem eleuatione Picardia prouincia forma muliebri captiua videbatur, manibus post terga ad arborem religatis, de qua trophæa varia dependebant. Pedibus insignia aduoluta iacebant & huiusmodi verba:

DAT TANTVS SOLATIA VICTOR.

In superiori eleuatione insignia Austriaca ab omnibus noscebantur, sub quibus in tabula maiuscula pingebatur coloribus amœnissimis Bellerophontes eques, qui cum Pegaso alato descendens triformem Chimæram interficiebat flammas euomentem, hoc verba declarabant:

INDOMITAS VIRES CONSILIO DOMVIT.

Infra hanc inscriptionem auctor ostendebat ad quem respiciebat:

SERENISSIMO ALBERTO AVSTRIÆ ARCHIDVCI TOTIVS CHRISTIANÆ REIP. PROPVGNACVLO, FLANDRIÆ PACIS AC EVROPÆ TRANQVILLITATIS PARENTI, TICINVM.

Sub coronice in triangulari spatio Leonis symbolum erat pictum, quo viso metum præseferebant Equus, Lupus & Aries, atque alia animalia, quibus cum bello quædam est affinitas, cum hac prosopopœia.

TE VISO LANGVEMVS.

In altero latere leo solus ambulabat, cui erat asscriptum:

MITIS ET FEROX.

Sub testudine quatuor spatiis sequentia symbola diuidebantur; per funem scilicet è porta quadam intensum ruptumque laurea decidebat, Imperij augurium, cum verbis:

CINGENT FATA CRINES.

Deinde insignis Iulij Cæsaris equus, pedibus propè humanis, & vngulis in modum digitorum fissis, qui orbis imperium portendebat:

TE QVOQVE MAGNA MANENT.

Pecoris in alio quadrato figura aureo vellere fulgebat, asscriptis his verbis:

PROFERES IMPERIVM.

Vltimo loco aquila vnguibus caduceum tenens in copiæ cornu duplici, quod hæc verba declarabant:

AVREA SECVLA CONDET.

In transitu arcus hinc Pax aligera cum olei ramusculo, verbisque:

TERRA MARIQVE PARTA.

Inde Victoria globum pede calcans, palmam & coronam lauream gestabat, quibus addebatur: TVIS SEMPER PROPITIA GESTIS.

Dexter stylobata Europam exhibebat monochromate adumbratam, quæ tauro vecta hâc cornu prehendebat, illâ nidum halcyonis sustinebat, cum titulo:

EVROPÆ TRANQVILLITATI.

In altero femina duos gestabat in gremio infantulos, duobus aliis exultim lusitantibus, asscripta erant hæc verba:

TEMPORVM FELICITATI.

In posteriori arcus parte, quæ sola inuentione differebat, Hercules in medio Acheloum superabat: VIRTVTI CESSERE DOLI.

Inscriptio his versibus duobus continebatur:

Non odium terrore moues, nec frena resoluit
Gratia, diligeris pariter, pariterq; timeris.

Trianguli oppositi duo symbola proponebant, accipitris vnum, quod verba denotabant: SEMPER VICTOR.

Et monocerota ex vulgata opinione cornu suum aquis immergentem, ac venenosa animalia propulsantem, quod designabatur:

NOCITVRA COERCET.

Dexter

Dexter ſtylobata Fortunam habuit pictam cum clauo nauali, & copiæ cornu. Alter Prouidentiam cum globo & haſta, aſſcriptum vtrique:

AVSTRIACÆ FORTVNÆ. AVSTRIACÆ PROVIDENTIÆ.

Ad ingreſſum palatij, quod erat inſtructum in ædibus ampliſſimi Ioannis Petri Nigri, hæc inſcriptio legebatur:

REGIO STEMMATI ISABELLÆ ATQVE ALBERTO, PRINCIPIBVS AC CONIVGIBVS PARI FIDEI, PIETATIS, ET RELIGIONIS GLORIA PRÆSTANTIBVS HAS ÆDES REGVLORVM OLIM INSVBRIÆ DECVS AC DELICIVM NEQVE HVMILIORES ÆSTIMATAS, NEQVE TANTIS NVMINIBVS INGRATAS ESSE ITERATÆ PRINCIPVM REDEVNTIVM VICES TESTANTVR.

Fornicem triumphalem qui ſequebatur tempore excluſi perficere nequiuerunt, architectura tamen inſignem. Pietas in ſecunda eleuatione habuit ſeptem præcipuas heroinas Auſtriacas, tres Imperatrices, & quatuor Reginas, in zophoro legebatur:

Sola tenes titulos quotquot poſſedimus omnes.

Altius paulò coloſſea Iunonis figura apparebat, quæ manu diadema videbatur porrectura, ſic enim loquebatur:

Accipe quam tribuas natis clariſſima rerum.

Palladis coloſſus ex altera parte palmam dabat cum his verbis:

Accipe pro meritis palmæ victricis honores.

Notabatur in coronice huiuſmodi ſcriptura:

CLARÆ EVGENIÆ ISABELLÆ PVDICITIÆ ET CASTITATIS TEMPLO, ET ALBERTO HEROVM MAXIMO TICINENSIS CIVITAS.

Intercolumniorum loculamentum aram argenteam cum flamma oſtendebat, quæ ante Auguſtas ferri ſolet, vt Lipſius annotauit ad librum primum Annalium Taciti. Qui hanc ignis præferendi originem temporibus Antoninorum tribuit, vt ex Herodiano in Commodo refert de Lucilla eius ſorore, item de Marcia eius concubina: ſic de Pertinace apud eundem. Citat idem M. Antoninum in libris vitæ ſuæ, eumque morem ait Romam traductum è Perſis, quorum regibus prælatus ignis, vt ex Xenophonte lib. 8. & Aſiaticis ex Ammiano lib. 23. Aſſcriptus fuit huiuſmodi titulus:

TE DVCE.

In ſiniſtro, palmæ arbor cum ſuis fructibus in coronam plexus, trunco adiacebat lapis alectoria, alludens ad Milonem Crotoniatam, qui in certaminibus ea vſus dicitur, inuictuſque fuiſſe, addebaturque:

SINE TE.

Eodem loco Caſtor & Pollux in candidis equis, cum ſtella in capite noſcebantur, verſibuſque:

Tyndaridæ iunxit quos iam concordia fratres,
His quos nectit amor ſidera clara manent.

In arcus teſtudine diſtinctis locis ſpatiiſque pictus erat leo ſuperans elephantum:

DEXTERITATE AC VIRIBVS.

Monoceroti & fonti circunſtant animalia, nec audent accedere, niſi intincto eius cornu, hoc verba explicabant:

NI PRIVS IPSE.

In poſteriori arcus parte Mercurius cælo deſcendens ad inferos fugabat Diſcordiam; Inuidiam, & Furias, aliaque monſtra humanam quietem perturbantia, ad illa enim hic ſermo ſpectabat:

ABITE ILLVC VNDE MALVM PEDEM ATTVLISTIS SECVLI INCOMMODA.

Prope portam D. Mariæ in pertica dictam, arcus triumphalis inſcriptum habebat:

QVÆ

QVÆ OLIM AVSTRIACÆ GLORIÆ AC TRIVMPHIS EXCIPIENDIS PATENS FVIT, EADEM AVGVSTISSIMIS ISABELLÆ ET ALBERTO PRINCIPIBVS FELICISSIMI ITINERIS AC MAXIMARVM VICTORIARVM AVSPICII INSIGNIVM RECLVDITVR IANVA.

Phœbum in latere pictum hîc videbant imberbem, radiis cinctum atque aurea chlamyde, cum ocreis inauratis, lyram tenentem, altera sagittas asscriptis verbis:

SPONTE SVA.

Ex altero latere Luna seu Diana cæruleam amicta vestem stellis plenam, cum iaculis in manu. Quatuor elementa in totidem quadratis erant depicta, ignique asscriptum:

FVLSERE IGNES.

Aeri:

LIBER NVBIBVS ÆTHER.

Aquæ:

ORBIS DEVICTA VICTRIX.

Terræ:

AVSTRIACO PATET IMPERIO.

Nec bonum Euentum oblitus erat pictor, magnificè excultum, pateram vnâ, spicas & papauer tenentem alterâ, vt nec fauorem Diuinum nudi & aligeri iuuenis forma, cum oculis obuolutis, rotam pedibus calcantem, versus declarabant mentem auctoris:

En fauet Austriacis Diuina potentia rebus,
Ecce Dionæi procedit Cæsaris astrum.

Contenderunt honesta æmulatione iterum Academici, quorum Ticini quatuor sunt palæstræ, siue in litteris politioribus collegia. Primum est Affidatorum, alterum Accuratorum, tertium Intentorum, quartum Otiosorum. Hi dum arcus erigerentur quasdam inter se contentiunculas mouebant siue gloriæ stimulos. Ego hîc à iudicio abstineo, sed rei gestæ scriptorem ago, Affidati solitum suum symbolum in medium protulerunt, Volucrem femellam (Stellinum ipsi vocant) quæ oculis fixis Mercurij stellam intuetur, ouumque suum eodem momento in terra stactum videt, vnde tenellus prodit pullus, verba sunt:

VTRAQVE FELICITAS.

Intentorum commune symbolum Ceruorum est, qui dum alter alterum in aquis sustinet, enatant ad ripam, asscriptum illis est:

PER MVTVA NIXI.

Hæc symbola in aliquibus locis maximè opportunis erant posita.

Aliud symbolum erat Cygni aut Onocrotali, sed existimat auctor Cygnum fuisse, qui inter alias volucres ignobiles ex vulgari opinione canens, illarum oculos in se conuerterat, habebat asscriptum:

CONTICVERE OMNES.

Hirundo stramentum rostro tenens, volansque:

INCONCVSSA MANEBIT.

Sed vt hæc Augustissimam domum Austriacam non tangunt, sic ab aliis quodammodo explodũtur, responsum autem fuit ab Academicis Affidatis per symbolum Phœnicis, vti creditur, renatæ, auibus circunstantibus ignobilioribus cum verbis:

INTENTIQVE ORA TENEBANT.

Alteri symbolo respondebatur per Ceruum cui decidunt cornua signo Geminorum oriente, quod per verba explanabatur:

IAM DECIDVNT.

Addebant iidem duo symbola Cerui obscuram petentis specum, siquidem:

PVDOR ABDITA MONSTRAT.

Cerui erat alterum stolidè aspicientis intensum arcum venatoris in illum iaculum emittentis, titulus est:

NEC EVITARE NOVIT.

Non

Non tacuerunt Academici Intenti, sed responderunt per aliud emblema, auiculæ nimirum, quæ visa aquila volare altiùs metuit, apposito hoc symbolo:

D'ASCENDER NON M'AFFIDO.

ASCENDERE DIFFIDO.

Hîc non obmutuerunt Affidati, at pictæ volucri immensæ magnitudinis, Ruc apud Indos vulgò dictæ ceruum vnguibus tenenti, aquilæ effigiè, de qua plura Paulus Venetus, asscripserant:

IMMINENS EXITIVM.

Posuerant alij Solem in medio hemisphærij, & auiculam pro symbolo λοξίαν Græcis dictam, à rostri obliquitate, quæ sola tacet media æstate cantantibus ceteris auibus, addiderant:

CONTICESCERE FAS EST.

Cui respondebatur per Ceruum languidum humi stratum, sole ascendente medium hemisphærium, quod sic explicabatur:

PER TE DEFICIO.

Nec defatigati subiungebant Intenti noctuas simul plures, cum verbis:

NE PVR L'VNION LE AFFIDA.

NEC FIDVNT MVLTITVDINI.

Quibus per easdem noctuas responsum est, quæ sole oriente diffugiebant, eratque asscriptum:

EXORIENS FVGAT.

Iidem & aliud symbolum posuerunt Cerui solo spiritu serpentes extrahentis è suis latibulis ad eos necandos, verbum erat:

VEL SOLO SPIRITV MORDACES VRO.

Huic responderunt Cedri ramo Affidati, qui flammis exustus serpentes fugabat, asscripserant:

FRAGRANTIA TANTVM.

Symbolo Cerui cornua mutantis, per Intentos responsum est per eundem Ceruum cornibus exutum, additumque:

VT VALIDIORA RESVRGANT.

Affidati verò Ceruo sine cornibus & genitalibus asscripserant:

PVI RENASCER NON PONNO.

NEQVEVNT SIC DEMTA RENASCI.

Aquilam pennis orbam prope fontem posuerant Intenti, cum verbis:

RENOVARI NEQVIT.

Affidati contra aquilam volantem, & asscripserant:

SVMMA PETIT.

Posuerant Intenti Ceruum pascentem in florido prato, & à muscis aut œstro exagitatum, cui asscripserant:

INERTIVM NON PVNGVNT ACVLEI.

Contrà Affidati ceruum depingebant à paruis insectis vexatum & fugientem, asscripta verba erant:

VEL MINIMA QVÆQVE.

Vrgebant Intenti Affidatorum symbolum auiculæ Mercurij stellam intuentis, asscriptumque verbum:

SERVIAM INERS.

Negabant Affidati symbolum esse, nam Ceruus infra erat positus, ripæ adnatans, cum verbis: CÆLVM EGO, TV TERRAS.

Porrò dicentibus metu aquilæ Intentis, ASCENDERE DIFFIDO, respondebant Affidati per Accipitrem maiorem volucrem superantem, addebantque:

VIRIBVS NON CORPORE MAGNO.

Olor verò cui asscriptum, CONTICVERE OMNES, sic per eundem respondebatur:

CANIT MORITVRVS.

Hæc vulgaris est quædam opinio de flebili in morte olorum cantu, teste Plinio libro 10. cap. 23.

Addiderant & alia quædam emblemata, Ceruum scilicet naribus nigris, verbumque:

QVOAD ABLVAT IMBER.

Ceruam item que hinnulos ceruinos ad fugam instruit:

DARE TERGA DOCET.

Obesior fit Ceruus in laribulo suo iacens:

HAVD PEDIBVS, PINGVEDINE FIDIT.

Alius item Ceruus cum auribus in terram fixis:

NON BENE AVDIT.

Truncato capite vritur Ceruus, congregans serpentes:

ALLICIT ODORE.

Huiusmodi velitationibus ad ingenium acuendum operam dabant Academici, gloriæ Principum ac suæ item studiosi.

DVX Parmensis Raynutius Farnesius, suas hîc Celsitudines salutatum superuenit. Tertio Nonas Iulias Mediolanum ingrediuntur, Castellæ Comestabili cum omni nobilitate obuiam procedente, amplissimo Senatu ad portam expectante, quam opere materiato magnificè exornandam in formam arcus triumphalis, ibiq; solemnem nuptiarũ Regię Maiestatis, suarumque Celsitudinum celebrationem Valentiæ factam splendidè depingi Magistratus curauerat. Vniuersi populi acclamatio gratum Archiducis cum coniuge lectissima ex Hispania reditum, & tormentorum tota vrbe displosorum sonitus comprobauit: Deo etiam publica in templo vota soluerunt, ac eodem palatio, quo prius Regina, excepti sunt & vsi. Quamplurimi Principes, atque inter ceteros Senatus Veneti legatus salutarum & officia beneuola oblatum certatim aduenerunt. Pontificis quoque nomine Cardinalis Dieterstainius legationis ad suas Celsitudines munus obiit. Deinde post solemne sacrum in summo templo celebratum, rosam auream consecratam Serenissimæ Infanti, sacrum item ensem Archiduci dono dedit, tanquam fidei defensori. Ludorum porrò & saltationum cum personatis tota vrbe hominibus mira fuit varietas, ac lepida oblectatio: & quicquid arte elaboratum in Mediolanensibus officinis reperitur, Senatus mandato, palàm fuit expositum suis Celsitudinibus per vrbem vectis spectandum. Quin etiam omnium insignis alicuius industriæ operum artifices in vnum locum collecti, ac suæ singuli artis præsentibus Principibus specimen exhibentes gratissimo eos spectaculo detinuerunt. Pridie verò quàm illinc discederent acta festiuissimo argumento comœdia, cum ludicris Atellanis eximio personarum & scenæ apparatu finem publicæ gratulationi fecit.

DISCESSERVNT Mediolano D. Magdalenæ festo die, ac Seronam peruenerunt, vbi Virgo Deipara miraculis est clara. Inde ad Tradares, hinc Varesium perrexerunt. Heluetiorum postero die fines ad Tressæ amnis pontem attigerunt, vbi Regius apud illas gentes legatus, & ex fœderatis Heluetiorum ciuitatibus optimates adfuerunt, & de transitu Alpium opportuno edocuerunt, operamque beneuolam suis Celsitudinibus & officia detulerunt. Postquam autem opidum munitissimum Belincionam, & Heluetiorum pagos aliquot transiuissent, Faidumque ad montis radices peruenissent, summa Alpium iuga quas Pœninas vocant, & recenti nomine S. Gorhardi montem pridie Cal. Augusti ascenderunt. Post descensum in eam Heluetij agri partem venerunt, quam Vrij confœderati incolunt. Altum opido nomen est haud procul à Lucerino lacu, quem postridie

nauigiis

nauigiis traiecerũt, à Regio legato ibidem præparatis. Haud procul Lucernâ præfecti & Senatus obuiam processerunt, suasque Celsitudines gratulabundi exceperũt, & pro gentis consuetudine opimum bouem panno instratum ac per quatuor personatos agresti cultu Siluanos adductum obtulerunt. Triduo apud Lucernates commorati, & aliquot deinde Heluetiorum pagos triduo itidem emensi, Basileam sunt ingressi, ibíque dispositis vicatim armatis displosisq; tormentis à Senatu Reip. Principes excepti & salutati sunt, ritúque regionis duo eximij boues oblati, & in equorum pabulum auena. Decreuerant Archiduces, cùm Italia excederent, in hac profectione Burgundiam inuisere, atque ex Heluetiis iter illuc deflectere, sed rebus Belgicis aduentus eorum festinationem quàm maximam flagitantibus, mutarunt sententiam, ac per agrum Alsatiæ mediámq; Lotharingiam iter instituerunt, primóque ingressu in Deodatensi opido, deinde Lunevillæ noctem transegerunt, atque in itinere à Barti Duce & Comite Vaudemontio perbenignè excepti, & Nanceium sunt deducti. Nullum hic officij genus nec beneuolentię testimonium à Lotharingiæ vtriusque sexus Principibus humanissimis, fuit prætermissum. Nanceio digressi prope Mussipontem Ducem Lotharingiæ in reditu suo ab aquis Spadanis in Eburonibus, quo se contulerat valetudinis causa, cum filio Cardinale eo die in itinere comites habuerunt, vespere conuiuas.

POSTRIDIE Metensem in Mediomatricibus vrbem prætervecti, quam vt ingrederentur Regius præfectus beneuolè inuitauit, ab eodem cum bono equitum comitatu vsque ad Luxemburgi limites sunt perducti. Hîc equestres turmæ Belgij quondam robur mille equitum delectorum ad Principum suorum ministerium expediti præsto adfuerunt. Prima ante alias Belgij ditiones hospitij Archiducum ornamento aucta est, Thionis, vel vt alij Theodonis villa, opidum & præsidium regionis munitissimum. Prouinciæ pręfectus comes Mansfeldius cum nobilibus aliquot Luxemburgensibus quamprimùm accessit, nouísque Principibus ex veteri fide obsequium suum detulit. Ducatus metropolim Luxẽburgum duodecimo Cal. Septembris sunt ingressi, consueto ante portam loco à prouinciæ consilio & ordinibus expectati, vbi clauium traditione potestas & possessio ipsis quoque fuit tradita. Gestabant vmbellam sub qua Principes incedebant, è magistratu aliqui, ceteri præcedebant subsequente clero tribúsque Prælatis. Archiduces felicis in proprias ditiones aduentus sui voto in diui Francisci æde persoluto, ad palatium diuerterunt. Neque defuerunt ignes sub noctem gaudij indices. Postridie suburbanum Mansfeldij Comitis prædium perlustrarunt, situ loci opportunum, structura sumptuosum, rara supellectile & ornatu magnificum, fontibus amœnissimum. In vrbem reuersos adierunt Ordines, nuptiarum auspicia, Principatus primordia, & successus rerum prosperos lætósque exoptantes: suæque voluntatis & fidei arrhabonem non paucis, pro ærarij per continuas belli clades exhausti ratione, aureorum nummûm millibus Infanti donatis, reliquerunt.

SVÆ verò Celsitudines iter suum prosequentes, & in singulis suis opidis Arluno, aut araLunæ, Bastonaco, & Marza ducatus Luxemburgici ac Sinæi in Eburonibus nocte vna commorantes, secundam ditionum suarum prouinciam quintum Cal. Septembris Namurcum sunt ingressi. Princeps Coméſque Florentius Barlaymontius cum nobilium equitatu in obsequio deferendo, officio suo haud defuit. Claues item oblatæ, ciues armis conspicui ac vicatim dispositi, gentis natæ ad militiam specimen exhibebant. Archiduces sub insigni vmbella equitantes ad templum S. Albini descenderunt, ibíque diuino auxilio implorato, se ad paratas aulæ ædes recipiunt. Binis postero die certaminibus ludicris, vno grallatorio, altero nauali iuuentus Namurcensis se publicè exercuit, ipsósque Archiduces spectatores habuit. Grallatorum paria magno hinc inde numero sunt producta, qui furculis ad perticas longiusculas alligatis altè insistebant, Ægipanas imitati, vt Festi verbis vtar, graduque citatissimo in se mutuo incurrentes corpora collidebant, deiecti plausum turbæ clamorémque prouocabant: quemadmodum in nauiculis

culis aduerſo remigio velociſſimè concurrentes ſpectaculi voluptatem reddebant auctiorem, quò frequentiores in ſcaphæ puppi ſtantes certatores excuſſi in aquas laberentur, omniumque in ſe ora riſumque conuerterent.

POSTQVAM verò Namurco diſceſſiſſent, & Brabantiæ limites ſunt ingreſſi, Ducatus eius Ordines conſtitutos ſuos Niuellam præmiſerunt, Illuſtriſſimos nimirum & Reuerendiſſimos Matthiam Houium Archiepiſcopum Machlinienſem, Guilielmum de Bergis Epiſcopum Antuerpienſem, Robertum Heurion Abbatem Villarienſem, & Philippum de Roubergen Grimbergenſem Prælatum ex primo Ordinum membro: Ducem Croiacum & Arſchotanum, D. Gerardum de Hornes Baronem Baſſigny & Boxtelæ, D. Iacobum de Bergis Baronem Grimbergæ, D. Lancilotum Schetz de Grobbendonc Baronem VVeſemalæ, ex altero: cum quatuor ciuitatum metropolitanarum Conſſ. D. Richardo de Pulle Louanienſi, & M. Guilielmo Guilielmi eiuſdem vrbis Penſionario: D. Henrico de Donghelberghe Bruxellenſium Conſule, cum M. Ægidio Martini eorundem Penſionario: D. Blaſio de Bejar Equite, Conſule Antuerpienſi, cum M. Henrico Schotti eius vrbis Penſionario, ac M. Guilielmo Reys Syluæducenſi item Penſionario, Philippo Maſio Ordinum Actuario, & Theoderico vander Beken Quæſtore eorundem generali. Qui vbi Bruxellæ in Ducis Arſchotani ædibus conuenerant, tertio Cal. Septẽbris Niuellam hoc ordine ſunt profecti: Tubicines cum nobilibus ephebis & familia Ducis agmen ducebant. Ordinum Quæſtor generalis, eorum Graphiarius, Siluiducenſis, Antuerpienſis, Bruxellenſis, & Louanienſis Penſionarij: ſequebantur deinde earundem ciuitatum Conſules, poſtea Barones cum quibuſdam Ducis cognatis, tum vterque Prælatus, Dux inter vtrumque Epiſcopum equitans, qui locus honoris cauſa ob ingentes ſumtus in Ordinũ gratiam factos delatus illi fuit, cum ſuis à pedibus ſtipatoribus, extremam aciem equites octoginta excedentem claudebant. Niuellam tranſuecti ſero licèt veſpere ab altera opidi parte ſuis Celſitudinibus obuiam proceſſerunt, de ipſorum aduentu per Solræum Comitem iam tum certioratis. Cùm ex equis deſcendiſſent, ac comitatus & ſtipatorum agmen aliquantum præteriiſſet, ad rhedam qua ſuæ Celſitudines vehebantur, omnes ſubſiſtentes Infantem ſereniſſimam ac deinde Archiducem reuerentia quàm potuerunt maxima ſinguli ſalutarunt. Ordinum aduentum pergratum ſibi eſſe vultu placido ipſa Princeps nutuque declarabat. Tum propius accedens Graphiarius Maſius hac oratiuncula Celſitudines allocutus eſt.

NIHIL vnquam Belgio, nihil huic potiſſimùm, qui inter ſeptendecim veſtrarum Celſitudinum Belgicas prouincias primum locum obtinet, Ducatui Brabantiæ, PRINCIPES SERENISSIMI, fuit optabilius, nihil accidit gratius, quàm Principum ſuorum conſpectu & præſentia fruendi opportunitas; ad quos arduis in rebus faciles eſſent aditus, liberæ in periculis populi querimoniæ, & in quorum patrocinio ſalutem Reip. omnes conſtituerent. Neque ipſis Principibus apud ſubditos ſuos eſſe, audire poſtulata, ac malis eorum mederi, malè ceſſit. Quod maiorum exemplis haud aliis probabimus, quàm Caroli V. aui veſtri memoria, ex animis Belgarum nunquam deponenda, qui ad quæuis diſcrimina in his prouinciis orta, nullius laboris nec viæ pertæſus ad pericula auertenda perſæpè aduolauit, internos motus ſedauit, externos repreſſit, ac difficultates in Belgio emergentes, matura remedia adhibendo ſuperauit. Quemadmodum Ordinum generalium nomine tibi ante tuum, PRINCEPS SERENISSIME, in Hiſpaniam diſceſſum, longiori oratione quàm hîc locus poſtulat, vel tempus admittit, expoſitum eſſe meminiſti. Verùm enimuerò quum ob rerum ſtatũ Regiæ Maieſtati inclytæ memoriæ, & ob regnorum maximorum negotia ab illis abeſſe, & per prouectam ætatem eius ad nos venire minus erat integrum, eamque ob cauſam has Belgicas prouincias in dotem Sereniſsimæ Filiæ ſuæ conferre ſatius eſſe duxit, incredibili gaudio Brabantiæ Ordines affecti fuerunt, maximè cùm eandem Sereniſsimo Archiduci vitæ

ſociam

fociam dedit. Certò enim fibi perfuadebant hoc vnum diuturnis calamitatibus noftris finem imponendi remedium fupereffe, quod non folùm rumoribus rationi confentaneis, fed perlatis ad nos litteris & promiffis nitebatur, & in omnium animis radices altas egit, veftras nempe Celfitudines nihil æquè defiderare, quàm bellum conficere, prouincias perpacare, optimos fuos fubditos fuis legibus regere, & iifdē priuilegia à maioribus conceffa, iureiurando per veftras Celfitudines firmata, & adhuc firmanda, farta tecta conferuare. Hac Brabantiæ Ordines fiducia confifi, & officij fui, vt par eft, admoniti, ampliffimos qui hîc adfunt & præftantiffimos viros Oratores fuos ad Brabātiæ limites cum mandatis ablegarunt, vt lætitię è felici profectionis fucceffu ab ipfis exoptato teftimonium dicant, & defideratiffimis Principibus fuis aduentum gratulentur, veftrafque Celfitudines enixè deprecentur vt ad erigendam Remp. fe accingant, quæ è fuo ftatu tantopere eft emota, vt nifi quamprimùm falutiferas manus ei adhibeatis, quemadmodum è felici in prouinciam ingreffu benè Ordines ominantur, cum ingenti omnium periculo tota ruet, neque poft euerfionem reftitui facilè poterit. Quamobrem per hos legatos fuos orant, vt nulla opportunitas aut occafio differatur, qua confici bellum queat, prouinciis tranquillitas æquè expetita atque neceffaria, Belgio fuus fplēdor & felicitas reftituatur. Ad quam rem perficiendam nihil Ordines prætermittent, quantum quidem poterunt pro præfenti rerum ftatu, quidquid ab eorum ftudiis, opera & obfequio defiderare poffitis, quę femper beneuola, propenfa & paratiffima cum iis vti libet, aliorum item harum regionum fideliffimorum veftrorum fubditorum, vtpote qui ex doloris fenfu, quo tot iam annis funt affecti, remedia huic malo applicanda didicerunt, veftræ Celfitudines reipfa experientur.

HÆc Mafius, ad quæ Principes paucis refponderunt, & Ordinibus, qui tam longè obuiam ipfos miferant, magnas gratias egerunt. Ceterùm de fuo in prouincias affectu, quantus à clementibus optimifque Principibus expectari poteft, fecuros effe iufferunt. Niuellam inde funt progreffi, atque opidum intrantibus, ordo Ecclefiafticus falutare Crucis fignum deofculandum præbuit, tum ad templum deducti, vbi Abbatiffa vnà cum nobiliffimis fui fexus Canonicis Principes reuerentia quàm maxima exceperunt.

Hallam poftridie peruenerunt, quo loco Hannoniæ videlicet limitaneo legati cum Duce Arfchotano toparcha, quem Bailliuum magnum vocant, & prouinciæ præfecto gratulationis munus obiuerunt. Illuftriffimus Cardinalis Auftrius Andreas, qui abfente Archiduce res Belgij adminiftrauit, ibi etiam adfuit, & imperio fe abdicauit. Biduo Hallæ fubftiterunt, vt cultui diuino in æde Virgini Deiparæ facra operam darent, ac vt Bruxellenfibus ad apparatum perficiendum, aliquid temporis prorogarent. Dux quoque Mantuanus fuas Celfitudines in hoc opido inuifit, quæ poftridie prope Bruxellam fe in Abbatiam Cameræ receperunt, quæ quarta miliatis parte ab vrbe diftat, ac noctem ibidem exegerunt.

BRVXELLA.

Sequenti die, ipsis nonis Septembribus qui Dominicus erat, hora post meridiem prima, Magistratus equo vectus, suas Celsitudines extra portam Louaniensem in campo spatioso exspectabat. Amictu vtebatur ex veteri consuetudine, Ammannus nimirum, Consul, Senatores, Thesaurarij & Pensionarius togis holosericis longiusculis rubris, veste interiori cum galeris holoserica nigra, thoracibus ex raso cinereo; alteri Consulum qui ex plebe creatur, vt prior ex nobilibus, Quęstoribus Consiliariis, Secretariis & Graphiariis similes togæ Damascenæ dabantur, galeri holoserici non rasi, thoraces ex serico quod armesinum vocant. Eodem campo ciues in acie consistebant numero bis mille, armorum splendore longè nitidissimi. Ex alia parte quinque cohortes iureiurando ciuitati obstrictæ quas φρατρίας Græci vocant, ceu quædam sodalitia & contubernia quæ ex ciuibus constant dignissimis, coloribus Infantis rubro siue russo, cœruleo candidoque eleganter amicti, cum thoracibus candidis, caligis cœruleis, hic holosericis, rasis alius, sericis reliqui, ac rubris tibialibus, armorum item ornatu venustissimo, cum eiusdem coloris struthiocamelinis ex Africa pennis quibus galeæ conos exornarant. His imber densissimus, vt & reliquo cultui velut bellum indicebat. Hora circiter tertia post meridiem adfuerunt Principes carpento vecti cum virorum generis claritate maximorum ex omnibus nationibus insigni comitatu, tam ex iis qui fuerant in Hispanica profectione, quàm qui obuiam processerant. Vbi ciues sclopis suis ter illos militariter consalutassent, Magistratus ex equis descendens se Principum rhedæ viciniorem fecit, ac Pensionario sic perorante aduentum iisdem gratulatus est.

Inter opera diuina quæ omnipotens Deus generi humano largiri dignatus est, SERENISSIMI PRINCIPES, hoc maximum esse omnino existimamus, quòd populo suo optimis Principibus prospectum esse voluit, quorum virtute & prudētia singulari gubernaretur & regeretur in iustitia & equitate. Quod quidem beneficium incomparabile quum hodierno die per felicem aduentum & præsentiam vestram Senatui populoque Bruxellensi affulserit, se offerunt exhibentque submissione & reuerentia quanta possunt maxima, & Diuinæ Maiestati dignas gratias agere se posse diffitentur, vel gaudium exprimere summumque desiderium, quod habent flagrantissimum, vt omni vos cultu & honore prosequātur: præsertim cùm vestræ Celsitudines longa serie à maximis & gloriosissimis Imperatoribus & Regibus originem ducere compertum habeant, qui orbem Christianum virtutibus suis factisque præclaris in pace & tranquillo rerum statu conseruarunt, præcipuè has prouincias tot tantisque beneficiis affecerūt, vt inter alia Regna atque ditiones existimaræ fuerint optimè administratæ, copia rerum omnium & splendore affluentes, ac inter felicissimas mundi vniuersi. Verùm quum vel ad peccatorum nostrorum punitionem, vel iusto Dei iudicio contigerit, vt hoc funesto triginta quatuor annorum bello in extremam inciderint calamitatem, vestrasque Celsitudines ad eas vocauerit, tanquam legitimos earum Principes ac Dominos, donatione quam magnus ille Monarcha tibi, PRINCEPS SERENISSIMA, fecit contulitque, Maiestate fratris assentiente, ratumque habente, quem actū memorabilem omnium voces prædicant; nemo est qui in vestras Celsitudines oculorum non figat aciem, & in faustum hoc connubium vestramque prudentiam insignem, quæ bonitatem qua vestræ prouinciæ à tanta malorum mole respirare ac pristinum statum recipere debent. Quæ quidem felicitas tantopere exspectata vt ad hanc vrbem vestram atque domicilium magnopere etiam spectat, Senatus populusque cum incredibili acclamatione & gaudij testimonio Celsitudines vestras deprecantur, orant & obsecrant hanc eorum gratulationem receptionemque vestram, gratam sibi esse sinant, eosque teneant & conseruent in suis pri-

suis priuilegiis, antiquo iure & consuetudinibus sibique habeant commendatos, vt deuotos obsequentes & fideles suos subditos.

CVM finem fecisset Pensionarius, per Præsidem Richardottum responsum fuit, & gratiæ actæ Magistratui pro fideli & beneuola in recipiendis Principibus suis opera, se porrò omni fauore & auxilio vrbi adfuturos quandocúque se commoda eius offerret occasio. Tum Ammannus nodosam suam virgam, Imperij insigne, claues Consul obtulit: vtrique ab Infante, illi enim offerebantur, fuerunt restitutæ. Ingenti deinde tormentorum fragore omnia miscebantur. Porram versus Principes cum vniuerso comitatu contendebant, vbi è carpento descendentes ad solemnem introitum se parant. Fuerunt ad vrbẽ salutari Musico concentu, exspectantibus eos duodecim viris generis claritate aliisq́ne vitæ ornamentis insignibus, qui vmbellam ex panno argenteo, ipsi amictu eodem splendidi, paratam habebant, vt Principes sub eadem exciperent. Centum quoque togati aderant honestissimi ciues, qui funalibus accensis capite detecto vtrinque ad Principum latera incedebant. Hac pompa vrbem ingredientes in recta via Louaniensi arcum offenderunt triumphalem, & super eius epistylio pictam viderunt singularis artificis penicillo, Regis Catholici in solio regali sedentis imaginem, ad dextram filium Principem, & in eius conspectu Infantem Serenissimam. Rex illi tamum offert de quo septemdecim scuta dependebant, totidem insignibus prouinciarum conspicua. E regione iacebat Belgica neglecta, sordidata, vepribus obsita, alleuante eam Mercurio ac manu indicante cessionem donationemq́ue quam Regia Maiestas filiæ faciebat, addebantur verba:

HÆC META OPTATA LABORVM.

In summo arcus fastigio eadem Belgica è ligno dedolata vno pede terræ, mari altero insistebat, asscriptumq́ue:

TERRA SIMVL ET NOTISSIMA PONTO.

In transitu molis ad latus dextrum Iason erat adumbratus cum claua & vellere ouis aureo, draconem pede calcans: astabant tauri, qui ignem naribus videbantur spirare, cum verbo:

ASSIDVITATE.

Quo Princeps Albertus symbolo vtitur. Ad læuam Hercules & Hymen compedibus stringentes & vinculis furorem, legebatur:

VIRTVS ET VICISSITVDO.

Ad latera prioris frontis huius machinæ, hinc cernas Arthemisiam, cuius ab historicis laudatur pudicitia, quòd mariti mortui commistos vino cineres ebiberit, splẽdidumq́ue ei erexerit monumentum, inter orbis miracula relatum, cum hoc titulo:

NEC MORTE REFRIXIT.

Illinc Gracchum & Corneliam de obitu disceptantes, illo potius coniugi salutarem, quàm sibi partem augurij sequente, appositis verbis:

FERVENS SIC CERTAT AMOR.

Intercolumnia habebant loculamenta commoda statuis Principum collocandis, quæ ducali habitu ornatuque placebant. In posteriori arcus facie in eiusmodi intercolumniis receptaculisq́ue hinc Galliam videbamus, illinc Belgicam, vtraque funiculum frondibus oleæ coopertum tenebat, Regiæ Maiestatis insignibus alligatum, ad pacem Gallicam demonstrandam. In eadem facie super epistylio in quadrata tabula Æneam noscebamus cum Lauinia Latini filia, quo connubio bellum conquieuit inter Latinos & Troianos, nec discrepat inscriptio:

SIC FINEM POSVERE MALIS.

Super quatuor columnarum stylobatis hæc emblemata conspiciebamus, duos turtures vnico insidentes ramo annulos connexos rostris tenentes, titulus indicabat quod esset:

LÆTA

LÆTA VNANIMITAS.

Alueare apum erat alterum, coronam è violis suprà, ex iride Illyrica habens infrà, & verba:

CASTA FOECVNDITAS.

Symbolum boni felicisque coniugij corniculæ binæ pro tertio emblemate locum obtinent, cum hoc elogio:

FIDA SOCIETAS.

Pro quarto ponebatur Genius vel Cupido adamantem incudi impositum tenens, & brachium è nubibus, vt videtur, exsertum in gemmam malleo vi summa feriens, sensus erat:

INVICTVS AMOR.

In reliquis stylobatis frontis aduersæ gemini hinc Olores masculus & femella arguebant quòd esset:

NVSQVAM DISPARITAS.

Inde pronuba Iuno & penes illam infans velut recèns natus, cum verbis:

FELICITER.

Citharæ duæ, quarum hæc manu pulsabatur, altera videbatur per sympathiam eundem sonum reddere:

CONSENSVS.

Saturnus in quarto pictus apparebat, Plutum secum ducens:

DIVTISSIME.

Interstylobatia variis decorantur Diis & Deabus, pro artibus quibus Belgica est celebris: per Mercurium Artes denotantur, per Neptunum Nauigatio, per Apollinem & Musas, Litteræ, Mineruæ sacrum est lanificium, Dianæ Venatio, Thetidi Piscatio, Cereri Agricultura, Opi Vbertas, Marti Arma, Vulcano Metalla, Pani Armenta, colebat Pales pascua, Flora Hortos, Naiades Fontes, Pomona Fructus, Iuno pro insigni cælestem habebat Iridem, & adscriptum:

SALVBRITAS.

Supra Archiducis & Infantis statuas inscriptio hæc erat:

QVOD DIVINO ASPIRANTE NVMINE PHILIPPVS II. HISPANIÆ REX ISABELLAM FILIAM OMNI VIRTVTVM GENERE PRÆSTANTISSIMAM SERENISSIMO ARCHIDVCI ALBERTO AVSTRIACO VXOREM DEDERIT, EIQVE HAS DITIONES IN DOTEM CONTVLERIT.

QVIBVS OPT. CLEMENTISSIMISQVE PRINCIPIBVS AFFLICTA BELGICA A TOT TANTISQVE CALAMITATIBVS SE RESPIRATVRAM CONFIDIT S. P. Q. BRVXELLENSIS: SVMMA ANIMI PROPENSIONE GRATVLABVNDVS PVBLICÆ LÆTITIÆ TESTIMONIVM P.

Vbi ad locum ventum est qui hortis Principum est vicinus, in octodecim pilis totidem leones cum vexillis notabamus, & in scutis depicta insignia ditionum, quas Baronias vocant, ducatus Brabantiæ: in medio theatrum, vbi Nympha referebat splendido amictu & ornatu Brabantiam, ad dextram Apollo cum Musarum collegio, læuam occupabat Pan cum Nymphis Satyrisque. Canebant omnes nouam Principum honori cantilenam. In fastigio hæc carmina legebamus:

Fæcunda donis Cereris rurisque benigni
Diuitiis præstans, & multa nobilis arte
Ingenij, magnisque viris & mœnibus altis,
Et vario vitæ celebrata Brabantia cultu,

Phœbi

Phœbi sacra domus, Musarum dulcis alumna,
Belgiaci culmen cœtus & prima sororum.

Ad cœmeterium D. Gudilæ aliud fuit theatridium, & ibi virguncula quæ Limburgum alterum ducatum eiusque insignia sustinebat, hoc versus denotabant:

Gramineos campos, & pabula grata ministro
Armentis: mihi læta seges, mihi fertilis ima
Rupe lapis residet, fuluo vnde augmenta metallo
Adduntur, tacitisque æquant prouentibus aurum.

In decliui via è templi regione, alia item virgo pegmati imposita, pro ducatu Luxemburgi se Principibus offerebat, quod carmen suprà appositum declarabat:

Nympha ego Cæsareis non rarò ornata coronis,
Condensas habito siluas, mittóque ferinam,
Lanigerósque greges: & nostris strenuus agris
Dura pati assuetus solet ire in prælia miles.

Hinc ad templi propylæum suæ Celsitudines ex equis descendentes, ab Archiepiscopo Machliniensi, qui ad solemnem hunc actum præcesserat, ac Pontificium habitum sumserat cum vniuerso ciuitatis clero, in primarium eius vrbis D. Gudilæ templum sunt deductæ, duplici Canonicorum collegio insigne: In cuius vestibulo Austrum spectante (quòd pluuia continua prodire obuiam vlterius non permitteret) à Canonicis excipiuntur, Archiepiscopo Crucem ipsis in genua procumbentibus osculandam porrigente, ac lustralem aquam aspergente. Decanus deinde Petrus Pantinus Tiletanus, qui cum iisdem Principibus ex Hispaniis redierat, ipsisque à sacris erat, breui oratiuncula Gallica, aduentum Cleri Bruxellensis nomine congratulatur. Summum postea altare accedentes, precibus fusis templum cum voluptate lustrant, peractisque cæremoniis, ac laudibus pro felici Principum ingressu, prospero progressu, Deo regnorum præsidi decantatis, equos iterum ascenderunt, primoque occursu pegmati magnifico, ac tribus distincto tabernaculis insidentem virginem conspexerunt, quæ ex insignibus & carmine noscebatur:

Geldria flauicomis sedes antiqua Sicambris,
Et pecore & placida sum felix vbere gleba:
Virtutisque memor patriæ, non segnis in armis
Fortem equitem peditémque simul sub signa repono.

Non longo ad proximum quadriuium interuallo pegma elegantissimum Flandriam per virginem cultissimam ostendebat, cui astabant quatuor armati nostrate panoplia, pro Comitatus eiusdem Baronibus, celeberrimam prouinciam hi versus celebrabant:

Magnificas vrbes habeo, populúmque frequentem
Flandria, & omnigeni rerum commercia vultus:
Quattuor effusis quæ mittunt fontibus amnes,
Quique ferit vastus circum mea litora pontus.
Est mihi pingue solum passim, diuésque colonus,
Et surgit teneræ nostris laus maxima telæ.

In descensu qua ad hortos olitorios dextra itur, in pegmatio haud illepido virguncula pro Artesia se gerebat, quod insignia spectatores, inscriptio huiusmodi lectores edocebat:

Nobilibus præclara viris & turgida Marte
Sto vigil, & patriæ custos confinia seruo.
Totáque frugiferis exporrectissima campis,
Nunc sulcis subigo terras, nunc versor in armis.

Exiguo ad læuam flexu, similis haud dispari loculamento Nympha, nobilissimam Hannoniæ personam referebat, versibus idem explanantibus:

P   *Prata*

Prata mihi & nitidi fontes, pulchraq́ paludes,
Marmoráque innato variè depicta colore.
Et calx & carbo, dirúmque, sed vtile, ferrum,
Nobilium cœtus Procerum, tectísque superbis
Limina sacra patrum: sunt & quæ regna tuentur
Fortia corda virûm, gens haud incognita bello.

Ad ædem Dominicanorum in simili pegmate virgo Bataviam siue Hollandiam præ se ferebat cum stricto gladio & face accensa, pedibus oleæ ramum calcans. Ad dextram sedebat adolescens cum sclopo de quo liber dependebat, vestis ex variis coloribus & partibus erat consuta, pro Hæresi is se gerebat. Sinistram eius iuuenis occupabat honesto amictu frenum manibus fractum tenens, & in aciem ensis ambulans, Libertatis typus. In fastigio pegmatis Fortuna cum rota partim alba, partim nigra, vento agitata. Columnarum loco, quæ pegmati ad latera astare debebant, bina tormenta ponebantur bellica, & illis affixæ bipennes & sagittæ, scriptura quæ esset patefaciebat:

Diuitias pecudum lactisq́ & pinguia rura
Possideo mediis vndis: dicórque medulla
Ter felix patriæ. Seruit mihi puppibus æquor:
Quæque domi studio solerti Belgica struxit
Effero, & externis satiata reuertor ab oris.
Gallica submittit Mosa, & Germana bicornis
Munera diuiso decurrens gurgite Rhenus.
Eoas merces, Borealiáque horrea, Solis
Occidui mihi pontus opes & dona ministrat.

Nec distabat prouincia Zelandia per virginem exhibita, quæ strictum dextra tenebat acinacem, ancile sinistra, iugum calcans, quod Rebellionem designabat, habebatque ascriptum:

Porta ego Belgarum mitto accipióque perenni
Orbis quicquid habet sinuosa per æquora cursu.
Oceano excubias seruo, & mea litora ventis
Vndarúmque iris immota repagula figo.

Paucis inde passibus Namurci Comitatus per insignia virgunculæ manibus detenta, & versus cernebatur:

Planitie segetis veniunt mihi munera lata:
Vmbrosi pulchra turgescunt Iaspide montes:
Lemniacos agito folles, Mauortia condo
Arma, virúmque armis aptum in certamina mitto.

Simili pegmatio insidebat Zutphania Comitatus titulo & versibus insignis, fossáque Drusiana temporibus Romanorum, vt & nunc, percommoda:

Insignis pecore & pratis herbáque virenti,
Quam rapidus placidis latè rigat Isala ripis,
Piscosósque lacus habeo, & Cerealia dona,
Gloria Menapiæ quondam non infima gentis.

Per pontem transuectos opus materiatum, structum eleganter pictúmque haud imperitè, flectendum ad læuam iter esse admonebat, cum duplici transitu. In medio pegmate erat & virginis receptaculum quæ pro Marchionatu Sacri Romani Imperij se gerebat, cuius caput est Antuerpia, hoc inscriptio docebat, & Iustinianus qui instituisse Marchionatum fertur:

Imperij sacri limen me secula prisca
Ad Scaldim dixere, vetus quo gentis origo
Nobilitásque viget: nostris fortissima terris

Pectora

Pectora nata, Aquilas & Regia sceptra tulere,
Vnde genus Princeps habet & cunabula prima.

Deinde ripa fluuij qui Bruxellam interfluit, ad alterum pontem deducebat, & ibidem similis vno transitu machina viam muniebat, insignia in fastigio, & asscripti versiculi hoc opus Dominio Frisiæ dedicabant:

Irriguis spectanda aruis & gramine molli,
Tot foueo pascóque boues quot sidera cælo.
Et bellator equus, quo non præstantior alter
Spumea frena terat, nostra ad præsepia crescit.

Pontem transgressos in viridi tugurio nonnulli cantione Principes salutabant, harmonia eleganti, non musicis quidem legibus astricta, sed quam siluestrem musicam nostri, falsum bordonem vocant Itali. Vlterius progressis arcus occurrit triumphalis quadraginta septem pedibus latus, triplici transitu cum suis columnis, epistylio & zophoro. Hanc machinam Philippo III. Regi ciuitas dedicarat, coronici statuam ipsius imposuerat, cum Fide & Potentia è tabula dedolatis; quatuor orbis partes vtrinque astabāt & suæ Ma^tis insignia prætendebant, duplici hæc machina aspectu, & inscriptione decorabatur:

DIVO PHILIPPO HISPAN. REGI, PHILIPPI II. FILIO, PRINCIPVM
TOTIVS ORBIS MAXIMO AC POTENTISSIMO S. P. Q.
BRVXELLENSIS GRATITVDINIS ET OBSERVANTIÆ ERGO P.

Iuxta hanc molem descripti erant versus, quos Bernardus Streignart D. de Huldeberge in Principum nostrorum gratiam composuerat:

Gratus ades celebrande nouis, Alberte, triumphis,
Finibus Eois Hesperiisque redux.
Grata venis, Isabella, tuis, optatáque dudum:
Principis egregia est gloria adesse suis.
Grata dies, grata facies, grata omnia circum,
Gratáque spes pacis pectora blanda fouet.
Mactè age, sume animos fortes, ô Belgica, tandem
Visa diu tristis, fracta sepulta ferè.
Pristina felici redeunt tibi secula, necnon
Aurea quæ proauûm tempora, læta dabunt.
Gratior est fessis requies quæ sera paratur,
Gratius erumpunt gaudia pressa diu.

D. de Huldenberge gratulabundus P.

Tum D. Francisci monasterio ad dextram, æde D. Nicolai ad læuam relicta prope fori ingressum, pulcherrimus arcus tripliciter erat peruius, triumphis Alberti Archiducis insignis. Prima eleuatio in prægrandi tabula obsidionem & expugnationem Caleti, Ardæ & Hulsti ad viuum depictam complectebatur, atque hanc in zophoro inscriptionem:

FORTITVDINE AC CELERITATE INCREDIBILI CALETO
ARDEAQVE EXPVGNATIS, MARINIS CIRCA HVLSTVM MOLIBVS
VI OCCVPATIS, MVNITISSIMO OPIDO CONTINVIS
OPPVGNATIONIBVS FRACTO, TANDEMQVE AD DEDITIONEM
COMPVLSO, IN PERPETVAM VIRTVTIS MEMORIAM.

In dextro intercolumnio Martis & Archiducis effigies trophæum spectabant inter ipsos positum, cum his notis:

A MARTE TROPHÆVM.

In sinistro Pax suo more adumbrata corollam Alberti templum Iani claudentis capiti imponebat, asscriptis verbis:

A PACE CORONAM.

Posterior frons arcus leonem habebat fasciculum soluentem iaculorum colligatum, cum verbis:

DABIT VIAM VIRTVS.

Alibi Pallas cum naui velificante cursumque versus Vrsam maiorem dirigente, in nubibus apparebat ineffabile Dei nomen tetragrammaton cum verbis:

NVMINE ET PRVDENTIA.

Aderat & Circe homines in bruta animantia immutans, astabat Vlysses, eamque stricto gladio à cœpta metamorphosi cohibebat, volebat enim:

DECEPTIS REDDERE MENTEM.

In transitu hinc leo tigridi humi stratæ vngues iniiciens, ab altera parte tener agnus pascebat, hoc verba declarabant:

MANSVETIS PLACIDVS, CRVDELIBVS ATROX.

Inde aquila quæ vnguibus draconem deiiciebat, oleæ ramum dorso eius imponens, Iouis fulmen vngue complexa, addebatur:

COMPESCAM.

Ab hoc arcu in forum obliquo itinere ad ædes Senatorias, & diagonali ad egressum via, pompam deducebat materiata porticus, quæ hedera infra coronicem dependente, & insignibus Archiducum, Brabantiæ & ciuitatis supra affixis, mirum in modum hunc transitum decorabat. Ante eandem Senatoriam domum scenam temporiam poni iusserat Magistratus, qua in comiciis Belgico idiomate fabulis Attellanis seu exodiis edendis vti solent. Diuorum Bruxellæ tutelarium imagines Michaelis & Gudilæ ibidē erant positæ. Suggestum domus Senatoriæ rubris peristromatis circumquaque ornatum, genere & forma spectatissimis virginibus & matronis excipiendis, aliisq; virilis sexus Principibus (inter quos Dux Mantuanus) ad spectandam pompam orchestræ vice erat. Principes vmbellam hic egrediebantur, vt omnia sigillatim viderent. Nam apud duos diuos virgunculæ erant, quarum hæc inauratum tenebat iugum, nomine Obedientia, altera nauticam pyxidem, cani illa blandiebatur, Fidesque dicebatur. Inter has Nymphas Cupido consistens cum arcu & pharetra, radiis solaribus caput exornātibus, cor flammatum sceptrumque in columnam vicinam deponebat, quo significabatur, Amor populi, ille enim diadematum & sceptrotum est columna, robūrque insuperabile. Ad introitum vici qui Collinus appellatur, moles triumphalis triplici transitu perquam elegans cuiuis spectatori sensum operis indicabat. Etenim supra columnarum ordinis Ionici trabeationem ingens tabula quadrata, artificioso penicillo elaborata, decem muliebris sexus effigies cum suis insignibus, contra septem alias dimicantes exhibebat, ea scilicet seriē concertationis qua Belgicæ prouinciæ nunc inter se dissident. Astabat ipsa Belgica amictu bipartito hinc magnifico splendidoq; exornata, inde lugubri ac certamen flebiliter aspiciebat. Suarum Celsitudinum velut cælo missæ imagines cum oleaginis in manu ramis, prœlium dirimebant: in summo fastigio spectabatur figura serpentem manu tenens, altera pateram, humi peffundans diuinæ legis tabulas, pro Peccato erat posita. Ex aduerso muliebris forma globo insistebat, sinistra pugionem in seipsam conuersum, dextra hastam cui innitebatur, è cuius trūco oleæ ramus exit, eratq;, Salus publica. Supra in eodem fastigio vbi Principum insignia ponebantur, nympha videbatur caput habens flammis cinctum, pedes alis, dextra gladium, sinistra tenens librum, eratque, Zelus. Astabat illi Ordo siue Politia cum sphæra & hastili, super caput horologium. Summum fastigium nympha occupabat cum anchora & manu versus cælum eleuata, hæc Spem denotabat. Hic est sensus: ob peccata Reip. salus versatur in discrimine, sed zelo feruenti, correcta disciplina, spes cælo nobis auxilium spondebat. Ad minora ostiola, hi versus legebātur:

Ah facies miseranda nimis, sic ire sorores
Infensis animis? sicq; dtro incumbere ferro
Viscera visceribus? matrisque in funera natas
Currere, & in proprias flammis grassarier ades?

Hæc

Hæc pariunt totum quæ fœdant cladibus orbem,
Hæresis, Ambitio, & priuati commoda quæstus.
Hinc arma, hinc versæ leges, hinc iura soluta,
Excussumque iugum: hinc periit reuerentia veri
Principis, & stolido malè sumta licentia vulgo.
Sed iam rumpe moras, Princeps, iam missus Olympo
Descende, & vultu tecum tua Nympha sereno
Isabel, & tristes errantum comprime motus.
En age, vos ramis pulchrè frondentis oliuæ
Iupiter armauit: queîs corda imbuta furore,
Duratas mentes, & pectora nescia flecti
Vincite: nam propriâ medicum si senserit æger
Pharmaca ferre manu, conceptum corpore virus
Eiiciet, dabit aurem, & subdet membra saluti.

In aduersa parte arcus quæ gramineum forum spectat Archiduces viventi colli insidentes, rara manu adumbrati, fasciculum iaculorum, concordiæ è Plutarcho symbolum, manibus constringebant, Sciluri Scytharum regis exemplo Belgas ad colendam concordiam cohortantes. Ita enim fore, vt quemadmodum Principibus fasciculum colligantibus, varia monstra terrestria & marina procul diffugiunt, sic subditis concordibus quasuis belli pestes è republica excessuras, elogium adscriptum erat huiusmodi:

VNITA IMMOTA MANEBVNT.

Armorum aceruus penes Principes erat stratus: volabat super capita ipsorum Iustitia. Infrà super minores portulas ouium pastor cum lupis depugnabat vt gregem seruaret, quod hæ notæ indicabant:

GREGEM PRÆSENTIA SERVAT.

Ex altero latere Halcyones pingebantur, placidumq; per eos mare, & nauigabile nunciabatur: VENTVRA TRANQVILLITAS.

Alia tabella Pacem exhibebat atque Iustitiam, quæ veteri mundo detracta cute, nouum super incude informabant, & præsagiebant:

SIC TANDEM VENTVRA SALVS.

In altera tabella Sol glaciem niuemque liquabat, adscribebatur:

SOLVENT MOLLITA RIGOREM.

In zophoro postico Iustitia & Veritas monstra fugabant reip. pernicies, vt sunt Hæresis, Rebellio, Dolus, Adulatio, Vis, Tyrannis, Impunitas. Paulò infrà salamandra in mediis flammis vitam ducebat, ex vulgata opinione, habebatque annotatum:

MIHI VITA.

Contra arbor fructifera ignibus absumta interibat:

MIHI MORS.

Verbo dicam cum Lucano, & multis vtile bellum: non enim omnibus, sed iis tantùm qui ortum suum ex alieno occasu habent.

Portæ medianæ transitus ornabatur hinc Neptuno, inde Mercurio, quibus indicabantur varia artificia, quæ ad omnes nationes nauigio transportantur. In portulis Sol erat stellis cinctus cum notis huiusmodi:

PRÆSVM AC PROSVM.

In altera Nilus inundans Ægyptum, & verba apposita:

EFFVNDOR VT IVVEM.

Tertij ostioli emblema Monoceros erat, qui ex vulgi sententia cornu aquæ immergebat, vt alia animantia securiùs bibant, huic erat adscriptum:

MEDETVR ET SERVAT.

Pro vltimo fraxinus, cuius vmbram vitant serpentes, si Plinio credimus, cum notis huiusmodi: VIRVS NEC SVSTINET VMBRAM.

P 3 Circum

Circum fontem qui in foro est gramineo,in triquetræ formę æquore tria maxima Belgij flumina figuris humana statura maioribus amœnissimum intuentibus præbebant spectaculum. Prętervrnas enim & peculiares circum capita corollas,singuli piscibus singulis insidentes in pelagus vehebantur. Rhenus pampinis redimitus acipensere portabatur: Mosa cum serto hederaceo salmoni insidebat: Scaldis in cetarij generis thynno equitabat,lauro coronatus. Hinc in accliui ad palatium via pegma erat positum Machliniæ attributum, quod ex prætorio sanctiore & carmine apparebat:

Sim licet exigui Machlinia limite tractus,
Iura tamen populo dico suprema, Senatu
Purpureo insignis: maris atqui vt linea dicor,
Quod rabidos æstus nostris absoluat in oris:
Sic quoque clausa meis finem discordia tectis
Iurgia habent, tristesq́; adimit sententia lites.

Vlterius progredientibus in pegmate simili se virginis specie Traiectum exhibebat, cum hoc versu:

Romanæ soboles gentis, clara ordine sacro
Qui mea tecta colit: campis & pinguibus agris
Gaudeo,& ignipara viscoso cespite terra.
Amplector Batauos,Geldrosq́;, atque opida muris
Quinquagena simul circum mihi proxima cerno.

Nec displicebat prope palatium, quod habent Principes Nassouij, Transiselanæ prouinciæ typus:

Blandus ager Cererem grauidis concedit aristis:
Ruricolæ armentis Pan dat at pascua: portus
Hansaticus populus veteri pro fœdere, & omne
Arctoum pelagus variis mihi mercibus implet.

Arridebat & virgo quæ pro dominio Groeningæ se gerebat, cum tali carmine:

Gens mihi Troiano descendens sanguine, fortis
Militia ingenióque. Solum nec inutile, grata
Vnde dapes pecori: viridi dum sacra colore
Rura Pales ornat, teneros pastura iuuencos.

Spatiosa est ante palatium area, commodum iis qui in aula negotia habent ambulacrum. Ea sepimento lapideo circumcingitur,ad cuius introitum magnifico apparatu collocata erat moles quatuor habens transitus, septem eleuationibus ex omni ordine architecturæ pyramidatâ formâ sensim gracilescens, centum quatuor pedibus alta, atque tam lata vt carpentum quatuor equis iunctum cōmodè transiret. Qua, si artem spectes, nihil queat exactius; si ornatum aurique radiantis fulgorem, nihil sumtuosius; si contignationem, nihil solidius pro arcu vel machina triumphali erigi. Alterius & posterius operis frontispicium vno eodemque modo erat exornatum, in inferioribus hinc inde intercolumniis statuas suarum Celsitudinum mirabamur ad viuum expressas, cum his verbis supra caput asscriptis:

MAIORVM VIRTVTIS ET GLORIÆ HÆREDIBVS.

Lateralia vtrinque intercolumnia insignibus Archiducum prægrandibus ornabantur. Prima supra portas eleuatio ex quadrato ambitu constabat cum suo ex inauratis columellis sepimento: cuius quatuor angulis leones insidebant similiter inaurati, vexillum singuli sericum ex tribus Infantis coloribus tenentes. Hîc peropportunus tubicinibus, æneatoribus, & buccinatoribus erat locus, qui ibi dispositi Principes palatium ingredientes prosecuti sunt. In secunda eleuatione Regis Philippi & vxoris Isabellæ, parentum Infantis statuæ cernebantur. In tertia Caroli v. Cæsaris Augusti & coniugis Isabellæ Lusitaniæ Regis filiæ. In quarta Philippi 1. & Ioannæ vxoris. In quinta Maximiliani 1.

& Mariæ

& Mariæ Burgundæ imagines erant positæ, cum suis in vtroque latere insignibus, annoque nuptiarum litteris annotato. In sexta hinc Rudolfi I. Cæsaris, inde Philippi cognomento Audacis. In septima & vltima eleuatione sceptrum cum diademate decussatum, & aureo igniario domus Burgundicæ, aureique velleris symbolis. Aureæ in summo fastigio sphæræ insistebat statua, Gloriæ, vt existimo, militare signum tenens. Interior machinæ ornatus erat aquila, trucis arborum duarum insidens decussatim positis, cum Burgundiæ ignitabulo notisque:

GENVS AB IOVE SVMMO.

Pallas è capite Iouis nata alterius lacunaris erat emblema. Opus intestinum victoriæ erant Philippi II. ad fanum S. Quintini. Caroli V. Tunerana: Maximiliani I. prope Guinegatam: Rudolfi I. victoriæ quatuordecim. Alibi, Iustitia, Clementia, Pietas, Gloria, Fortitudo, Prudentia, Victoria, Potentia.

PRINCIPIBVS palatium suum ingressis, quisque domum se recepit, atque ad ignes triumphales spectandos, qui fuerunt illustres & magnifici, cum plausu se conuertit. Rheda vecti Principes è spectatorum numero fuerunt, cum gaudio singulari quòd tantam hominum viderent frequentiam, neque enim quisquam meminit talem Bruxellæ aut alibi se vidisse. Hæc tribus diebus noctibusque continuata, & comicæ actiones publicè sunt habitæ, temporis curriculum & Principum encomia eleganter celebrantes. Carmina etiam composita sunt plurima, quorum nonnulla hìc inseruntur.

SERENISSIMIS PRINCIPIBVS,
ALBERTO AVSTRIACO ET ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ INFANTI HISPANIARVM, DVCIBVS BRABANTIÆ ETC.
Ad optatissimum Bruxellarum ingressum Ode tricolos tetrastrophos.

DVLCEM peracto Belgica sæculo
Pacem colebat diues in ocio,
Exultaſtabant rura duris
Marte procul rabido colonis.
Dum sic in alto splendidus aëre,
Verisq; maior sideribus, malum
Apparuit Belgis malorum
Omen, & augurium Cometes.
Cuius tot annos, non sine criminum
Vltore Christo, non sine vindice
Ipsaque natura, tremendo
Hactenus expositi flagello.
(O triste fatum, diraq; tempora!)
Quas non vbiuis militia, domi,
Sensere discordes ruinas,
Et miseras habuere clades?
Instar procellæ turbine maximo
Quæ dum Notus, dum stridet & Africus,
Turbat solum, cælum, salúmque,
Terribili quatiens tumultu.

Sic

Sic Mars cruentus, sauaq; (prò dolor)
Bellona, flammis, impete bellico,
Ferróque grassantur per orbem,
Et validas populantur vrbes.
Iam iam putasses, & minus antea
Vnquam solutos impia tartara
Exisse, Plutonisque Auernas
Deseruisse domos furores.
At nunc benigno sidera denuò
Exorta rident lumine Belgio,
Et huc ab occasu, secundis
Auspiciis pariter resurgunt.
Non illa cuiquam prælia turbida,
Non arma signant, non rabidam luem:
Solam quietem pollicentur,
Et patrium renouare florem.
Sunt hæc salutis nuncia plurima,
Sunt auspicati semina gaudij.
Quis ergo? quis possit negare
Amplius, aut dubius vereri?
Quin certa rursum compositis quies,
Et pax, & instent aurea sæcula:
Vultúque nos tandem supremus
Respiciat placido relictos.
Hunc culpa lenem noxia læserat,
Hunc pœna læsum debita leniit,
Hic post flagella, excidiúmque
Præsidium dabit, & salutem.
Dabit salutem, bellaq; tristia,
Ciuilibus tandem positis semel
Armis, in externum ciebit,
Et Mahometicolam tyrannum.
Tam læta nobis prouidus ominor,
Et plura prætendunt noua sidera,
Ducem, Ducem puto meorum,
Et decus Eugeniam Brabantûm.
O illa quantis fulgida laudibus!
Non ora centum, non totidem queant
Æquare diuûm plectra dotes.
Haud ideo tamen indecenti
Te præteribo, Alberte, silentio,
Nec te silebo lumen Iberiæ,
Quæ tanta duro per viarum
Compita proueniens labore,
Et cara cælo, & numine feruida,
Et tam vetusto sanguine nobilis,
Adfers opem, fidémque adauges
Omnibus haud dubiam salutis.

Vt

Vt namque possis militiâ parum,
Est est in aris vis tibi maxima,
Est in potente, quem iugali
Fœdere iunxit amor marito,
Quo Roma tantis inclyta regibus,
Quo nulla quondam regna per integrum
Tulere mundum fortiorem,
Aut magis emeritum coronam.
Praclarus armis ille minacibus
Martis, Mineruæ clarior artibus,
Ciuémque defendet sequentem,
Et tumidum superabit hostem.
Hostem profundo, hei nimium mari,
Suísque spreto numine viribus,
Armisq; confisum, malique
Hei nimium nimium tenacem!
Sed quid minaci stans animo Mimas,
Aut quid superba Porphyrion manu,
Quid Rhetus, & cuncti gigantes
Intrepidus potuere telis,
Contra Deos aut Palladis ægida?
Virtutis expers, inq; malum sua
Vis mole succumbit, Deúsque
Promouet in meliora robur.
Ergo auctor ingens Austriadûm Deus,
Qui regna donat, regibus imperat,
Pro singulari quem tot annos
Austria promeruit fauore:
Quidquid vel armis, vel placido magis
Albertus vsus consilio volet,
Huic non minus clarum daturus,
Quàm dedit Austriacis honorem.
Fœliciorem ducet ad exitum,
Hostisq; confringet temerarios
Ausus, & ad iustum superbos
Imperium rediget rebelles.
Testis Caletum, testis & Ardrea,
Hulstana testes fortia mœnia,
Vnde vnde diuina supremum,
Dexteritate tulit triumphum.
Nec verò quanto consita milite,
Quantóve sis circundata flumine
Bommel, resistes, si coruscis
Experiare ferox in armis.
Ille ille Belgas ingenuo simul,
Sic fata poscunt, fœdere vinciet,
Nodóque coniunget priore,
Et reduces dabit esse Musas.

Ipsis Nonis Septemb. Petrus. V.V. Bruxell.

SERENISSIMIS ALBERTO ET ISABELLÆ AVSTRIACIS BELGII PRINCIPIBVS:

Anagrammatismi aduentorij.

ALBERTVS AVSTRIACVS: LVBES SACRATA VIRTVS.
ISABELLA CLARA EVGENIA: ALIENA SALVARE BELGICA.

AVSPICIIS *Macedo diuûm, Rex magne Philippe,*
L inquis Alexandro regna superba tuo.
B ucephalum solers etenim popysmate flexit,
E t domuit fato frænaq; ferre docet.
R egia submisso venerans nam poplite, solum
T oruus Alexandri membra recepit equus.
V ictrix nimirum virtutis gloria Magni,
S uccessit tanto dignior imperio.

Anagrammata.

Carolus Quintus.

A lma tibi QVI NOS LVCRATVS *Carole Cæsar*
V nica delitia Belgica semper erat.

qui nos lucratus BELGIADES:

Gleba Deis.

S icquoque BELGIADES *ter maximus orbe Philippus*
T raxit in amplexus, nam sacra GLEBA DEIS.
R umpere conatus sed enim furibundus habenas,
I nsultat Domino Belga rebellis equus.

Philippus Austriæ. Pius, patriæ philus.

A spexit miserans PATRIÆ PHILVS & PIVS *archos,*
C onsulit hippomanes vellere ne furiat.
V irtus lecta Ducis fuit Alba digna Catone
S cilicet vt medicas adferat ille manus.

Ferdinandus Albanus. Frænans diu blandus. Ferdinandus Albanus. Abundans frena ludis.

L uxuriantis equi FRÆNANS DIV BLANDVS *habenas,*
V esanam strigilis perfricuit scabiem.
B ella LVPVS CELER *hinc, Mars* IMPIVS, *arte* TIRANNVS
E xcit: VAH *miscet toxica Tisiphone.*
S tratoris LVDIS *sed* ABVNDANS FRENA *caballe,*
S pectraq; flammiuomo concipis ore stygis.
A rte rapax simili lupus vt ruit arua coloni,
Concussumq; gregem dissipat & laniat:
R aptat sic Mauors furibunda armenta, vicissim
A rmiger audaci singula soluit equo.
T unc ferus excussis retinacla momordit habenis,
A rcta capistra, lupos, frænaq; comminuens.
V ix bene colla humeros, & libera senserat ora,
I nsultat, sternit, calcitrat, hinnit equus.
R ex magis ingemuit: nemo Hyppodamus mihi? nemo
T antopere effrænem qui domet, inquit, equum?
V ictrices frater quatit Austrius armaq; dextras:
S uscipit imperium, & Regia bella ciet.

Ingenti

I ngenti ille heros compressit strage proteruos,
S emper & vltrices promouet vsque manus.
A t fata impediunt Rex IANO NE ARDVA SISTES,
B elgas vi partim vicerat, at moritur.
E nsis Alexandri sequitur Parma Ducis, ipse
Luciferi Martis clara trophaa tulit.
L imina Belgarum transcendis, & oppida victor
A rmipotens regi maxima restituis.
C onatus maiora: rebellibus ARMA que PANDENS
L EX ERIS, hac cælo fama perennis erit.
A ugustum hinc legitur genus Ernestus, vel auito
R omani dignus Cæsaris imperio.
A rdua concepit constanti pectore bella,
E t virtute pari iungere nisus equos.
V enisti AVSVRVS sed nos citò dux NEC E TRISTAS
G loria debetur maxima post cineres.
E n quàm certa sient Parcarum fata: caballo
N emo ante hac Belga stringere colla potis.
I d seruasse igitur tibi certum est magne Ducum Dux,
A uguror haud vanus, sic cecinere Dea:
A VSTRIACVS Princeps ALBERTVS ephippia sternet,
L ibera non altri terga daturus equus.
I, SACRATA LVBES VIRTVS, te poscimus omnes:
Et sedet hoc sinui Diue Philippe sacro.
N atacùm cedis vice dotis Belgica sceptra,
A lberto natam fœdere legitimo.
S tirps antiqua placet Romanis aucta triumphis:
A rmarunt studio Marsq; Minerua pari.
L imine primo, VRSVS velut, arua CALETIA TVRBAS,
V icisti Ardeam & Hulstum ampla trophaa tibi.
A lberte & fato, virtute tuáque Philippi
R egis & auspiciis flectere possis equos.
E ia age: consilio, prudenti & arte CVRVLIS
B ATTAVAS modò RES ordine restitue.
En SALVARE ALIENA quidem pars BELGICA, nostris
L imitibus præsunt gaudia nostra Duces:
G audia nostra Duces multis quos Iuppiter annis
I mperio seruet progenieq; beet.
C LARA ISABELLA tuis optata EVGENIA votis
A LBERTVS que adsunt, Belgica plaude manu.

Joannes austriades: ne Iano ardua sistes.

Alexander Parmensis: lex eris arma pandens.

Ernestus Austriacus: Ausurus, nece tristas.

Albertus Austriacus: Lubes sacrata Virtus.

Albertus Austriacus: Vrsus Caletia turbas.

Albertus Austriacus: Curulis res Battauas.
Isabella Clara Eugenia: Aliena saluare Belgica.

CHRONICON.

LVX IsabeLLa tIbI BrVXeLLæ ALberte refVLsIt
qVInto septeMbrIs, BeLgICa LætItIa.

Carolus Brooman Bruxell.

 PANE-

PANEGYRICVS IN ADVENTVM SERENISSIMORVM PRINCIPVM
ALBERTI ET ISABELLAE
ARCHIDVCVM AVSTRIÆ, DVCVM BVRGVNDIÆ, BRABANTIÆ ETC. IN CIVITATEM BRVXELLENSEM.
Auctore Philippo Numanno.

SIQVA *dies optata tibi, si, Belgica, votis*
Vnquam prona tuis cælestia Numina: vultus
Nunc liceat sumsisse hilares, nunc fronte serena
Longa fatigatæ deponere tædia mentis:
Phœbus adest, cedunt tenebræ, gratissima cælo
Aura venit, placidæ pacis quæ spirat odorem.
Olim dum superas Cæsar conscenderet arces
Carolus, & regni molem sceptrumq; Philippo
Linqueret, ille pari vt cunctis libramine terris
Iura daret, sedem ex reliquis sibi sumsit Iberam.
Inde et enim tanquam media de parte theatri
Prospiciens, simul hinc Belgas sociosq; videbat:
Illinc Parthenopen, Siculos atque Itala regna.
Qua verò occiduas Titan decurrit ad vndas,
Peruuiam, Mecicumq; noui miracula mundi.
Hîc dum fortè moras trahit, & se reddere coram
Non datur, ob varias in tanto pondere curas:
Interea in diros malè prudens, Belgica, casus
Mille ruis, tristi conturbans omnia motu.
Ac veluti accenso dum voluitur æthere feruens
Sirius, ardorem fugiens se frondibus abdit
Pastor, & errantes sinit ire in prata capellas:
Mox illæ abripiunt sese, lateq; vagantur:
Pars vineta petit, teneras pars vertit aristas:
Per syluas aliæ & scopulos præruptaq; saxa
Prosiliunt, lapsaq; ferunt tum morte ruinam.
Pastor at, errorem vt videt, & nutantia circum
Agmina, consurgit, subitóque imponit habenas,
Disiectumq; gregem legit & sub iussa reposcit:
Haud secus euenit Belgis dum turbida versant
Consilia, ab recti immemores nimium atque decori.
Hinc illæ clades, hinc illa incendia, fœdo
Dissidio, & fratrum toties conspersa cruore.
Et quæ non curæ, quæ non medicina Philippo
Tentata, vt lapsis ferret solatia rebus?
Nunc blandis reuocare modis & tendere dextram,
Nunc agitare armis & vi proferre quietem,
Nunc socios Belgis Proceres, Regesq; propinquos

Vrgere,

Vrgere, & variis magni sceptra ipsa mouere
Imperij cœptis, & longi pondera belli
Tradere Cæsareis votis: iterumq; iterumq;
Legatis aperire viam & rem subdere iusto
Concilio & quouis moliri fœdera ductu:
Immensas impendere opes & fundere regni
Thesauros, tumidam & placidè compescere gentem:
Sed nihil arma, nihil tanti clementia Regis:
Nam desperato turgebat pectore virus,
Et rigida obducto marcebant vulnera callo.
Instinctu tandem Superûm, sic doctus ab alto,
Ille parens patriæ fidus, suprema propinat
Pharmaca, tam longo finem factura dolori.
Vna erat ætheriis longè clarissima donis
Nata, patris decus & magni spes altera regni
Isabel: illa inquam fesso quæ sæpe parenti
Subdere sueta humeros, lancem clauumq; tenebat
Imperij, Hispanum compescens legibus orbem.
Hanc statuit sacris digno sociare marito
Nexibus, & meritam nupturæ asscribere dotem:
Inuenitq; virum qui nec virtutibus esset
Inferior, donisue animi vel sanguinis ortu:
Austriaci Heroem generis patre Cæsare natum,
Magnanimum Albertum, claris belliq; togaq;
Insignem factis, populi qui frena tenebat
Belgici, & à sacro ducebat Marte triumphos.
Illum, inquam, Albertum nuper qui fortibus ausis
Ardeacas arces, atque vndis cincta Caleti
Mœnia victricis dextræ virtute subegit,
Oceanoq; natans Hulstum, licet omnibus irent
Contra armis Batauí, & magnis conatibus vnà
Neptunum Martemq; simul tellure mouerent.
Hunc thalamo addicit Natæ, & dotem insuper addit
Belgarum terras, magnæ regna optima sedis
Maiorum, iungitq; vrbes quas Sequana lambit.
Donum ingens, tali sponsa ac tanto patre dignum.
Acceptumq; habuit frater, dotemq; sorori
Annuit: & plenis quamuis matura diebus
Fata patrem tulerint, tamen immutata remansit
Res nato, Regisq; stetit mens Regia dictis.
Ergo abit, vxorem terra adducturus Ibera
ALBERTVS, *quosuis promptus superare labores.*
Teuthonaq; arua petens spumosi litora Rheni
Traijcit, & celerem sistit se Cæsaris aula
Ac fratrem inuisit: sed mox ibi pauca moratus
Omissum repetiuit iter, subitoq; Tridentum
Aduolat, Italicas hinc perrecturus ad oras.
Venit & interea Regi desponsa Philippo

Margaris Austriaca virgo pulcherrima gentis:
Quæ simul Hesperiam peteret: sed vincula primum
Connubij nectenda sibi augustissima sumpsit
Maximus Antistes Clemens, cui stringere Christus
Et laxare dedit terris, nunquam irrita cælo.
Huic tum fortè dabat celebris Ferraria sedem,
Romanis nuper signis Diuo addita Petro.
Hic igitur propria pater almus fœdera sancit
Sacra manu, coniuxq́; datur Margrita Philippo,
ISABEL ALBERTO, & sanctos pro munere ritus
Ore beat, superosq́; vocat faustumq́; precatur.
Et post acceptos regio quos omnis honores
Edidit Italica, ad Genuæ se litora vertunt.
Hîc validæ pulchra stabant in classe triremes
Quadraginta, agili Heroes quæ ducere cursu
Per rabidos flatus, per turbida cærula possent.
His vecti, Ligurum fines orámque Sauonæ
Dimittunt, sulcantq́; auris Borealibus vndas,
Et tandem Hispanis salui sistuntur arenis,
Mille metus tamen experti, quos acta furore
Æolico, aduersis fecerunt æquora ventis.
Deinde Valentinis accepti mœnibus ambo
Absoluunt cœptas post longa volumina tædas.
Et mox completis thalami solemnibus, alto
Corde gerens orbata dabat quas Belgica curas
ALBERTVS reditum accelerat, puppesq́; relictas
Sollicitus repetens, optati certus amoris
Vxorem educit, rursumq́; Ligustica carpit
Litora & infesti concludit tædia ponti.
Hic primum Ligures, mox gens Insubrica tectis
Quique suis, magnis animis præclara ferentes
Officia, Heroes summo venerantur amore.
Sed pergunt, tolluntq́; moras: nam Belgica diro
Vndique Marte tremens, tardantes corde vocabat
Anxio, & expassos tendebat mœsta lacertos.
Iamq́; citi excelsas superant sub nubibus Alpes,
Heluetiosq́; petunt: dein per iuga saxea Iuræ
Descendunt, breuibusq́; viis in Principis arua
Tendunt Lotharici, qui agnatis Regia præbet
Hospitia, & festis epulis & honoribus ornat.
Hinc Luxemburgum veniunt, tandemq́; subactis
Per mare, per terras perq́; ignes mille periclis
Lætantur patriæ optatos contingere fines.
Et iam saluus adest io pæan, terq́; io pæan
ALBERTVS, faustoq́; venit iam numine salua
ISABEL illa graues tandem positura querelas.
Saluete Heroes, saluete ô lumina nostri
Luminis, auræ animæ & nostræ spiramina vitæ.

A vobis,

A vobis, longo squallentia pectora luctu,
Et tot pressa malis languentum corda virorum,
Iam recreata nouos animos viresque resumunt:
Ad vestros cæli Phœbúsque & sidera vultus
Exiliunt, ridet tellus, arua omnia rident.
Hunc albis inferre diem atque inscribere fastis,
Annuáque à memori celebrare encænia mente
Fas fuerit, dum secla fluent, dum regna manebunt
Belgica, & Austriaca viuet fama inclyta stirpis.
O quàm solliciti templis adoleuimus aras,
Impletásque faces optauimus, inuida contra
Dum sparsit falso liuor commenta susurro!
O quoties ventos, lenésque vocauimus auras,
Nunc placidam Tethyn nunc æquora tuta precati!
Qualis vt infesto percussus pectora telo
Per nemus obscurum sæuo à latrone viator,
Anxius optat opem, & poscit qui vulnera curet:
Tales & patrij prostrati cuspide belli
Semineces plagis, affectu cordis anhelo
Iam dudum dubia vestrum exspectauimus aure
Aduentum, medicásque manus finémque laborum.
Et pater illa dabit fati qui legibus æquis
Imperia & populos & totum temperat orbem.
Bella cadent, cedétque furor, scelerata resident
Arma intestino tinxit quæ sanguine Mauors.
His Ducibus sancta nascentur fœdera Pacis,
Et pietas & cana fides, rediuiuáque surget
Iustitia, & læto venient regna aurea seclo.
Et veluti quondam dum sceptra excelsa Quiritum
Rex Numa præceptis sacris sanctísque teneret
Ægeria comitante Dea: tunc protinus omnis
Romulidûm creuit sublimi gloria vultu,
Euexítque altum caput ad fastigia cæli
Fama, opibus, virtute & claris Roma triumphis:
Sic quoque speratas Princeps ALBERTVS *habenas*
Dum capiet, sociáque reget cum Pallade Belgas,
Surget honos populo, crescet fortuna: relicta
Bello iterum repetentur opes, & pristina regno
Virtus, & lapsis veniet mox gloria rebus.
Hæc spondent animi, Superûm hæc sententia, tandem
Post vastas strages post funera cruda nefandi
Dissidij, his tædis cunctis inducere finem
Cladibus, & solitum Belgis reparare decorem.
Et poterit superesse malis & vincere casus
Præteritos omnes malè concors Belgica, diri
Inuidiam Martis furialiáque arma leuari
Si detur: neque enim virus letale medullas
Possidet, afflicta sic vt spes nulla supersit:

At ve-

At venis vigor altus inest, fortisque remansit
Spiritus, vnde animos & priscos sumat honores.
Et quamuis lustris plus sex agitata feratur
Turbarum Oceano, Martisque in fluctibus erret;
Non tamen impulsam scopulis mersere procellæ,
Non nymbi, ventique truces, non horrida ab Orco
Edita tempestas, Stygiisque à sedibus ira.
Sed tulit, & melius meliori sidere fatum
Sperauit, viditque & adhuc se tollit in auras.
Forsitan haud altis tanto sub pondere vires
Consistant: populis quanquam titulisque superbis
Se iactent, sceptróque alto diuisq; coronis.
Atque ita non pigeat regnis cessisse paternis
ISABEL, *Hesperias & fratri linquere sedes.*
Non etenim indigna est (clarissima Nympha) tuarum
Virtutum dos ista: tuis contingere votis
Imperium poterat Romanáque regna; sed illis
Prætuleris Belgas, potioráque munera duces
Dona patris, gustata fient si temporis vsu.
Belgica, nobilibus nulli non cognita glebis
Frugiferæ Cereris pratisq; & gramine læto,
Egregij diues pecoris, seu rura colonis
Exercenda, feros seu dura in prælia miles
Poscat equos, texenda petas seu dona Mineruæ.
Mellitis fœcunda fauis & nectare dulci,
Pampineisq; opibus spumantis gaudet Iacchi.
Sunt montes, colles, syluæ, pinguisq; ferinæ
Copia, stagna, lacus, nigricantes piscibus amnes,
Irriguique simul blando sub murmere fontes,
Gratus & à Zephyris agitatus mollibus aër,
Visceráque inclusis præbet distenta metallis
Ære grauis tellus, ferróque & alumine vena
Et solidis saxis & puro marmore turgent.
Bis centum, bis denæ altis sub mœnibus vrbes,
Quinquaginta etiam & centum oppida, turribus arces
Innumeræ insignes, decus & munimina regni.
Insuper & pagi sex mille, vbi plurimus aurum
Agricola incuruo terris extorquet aratro.
Ingenio præstans populus, variaq; peritus
Artis, & ad quosuis gens omnis docta labores.
Pingere si quis amat, viuásque in imagine ficta
Pulchrè mentiri species & fallere visum:
Non (si vel Zeuxis redeat, vel Cous Apelles,
Gloria vel Rhodiæ quondam Parrhasius vrbis,
Praxiteles, Mentorue, aut arte instructa Pelasga
Turba omnis) Belgas cunctis neget esse priores.
Si certetur acu, pictósque aptare tapetes
Fert animus: nitida si quæras licia tela,

Nec

Nec Phariis, nec Achæmeniis (si nostra paretur)
Laus erit vlla: suosq́, sagax Tritonia fusos
Frangat, & à Belgis haud notam acceperit artem.
At potiora etiam, studiis & munere sacro
Pieridum illustris, totum diffundit in orbem
Nomen & haud vlli concedit Belgica lauro.
Verùm hæc dona togæ, sed num gens concita Marte
Militia valeat, quondam duce patre Philippo,
Funesto didicit nimium certamine Gallus.
Discimus ab quoque nunc rabido quantum acta furore
Belgarum diris valeant conatibus arma.
Siue opus instructas peditum densare phalanges,
Siue equitum validas in pugnam mittere turmas,
Seu iuuet infestas pelago deducere classes:
Omnia habent Belgæ, dociles arma omnia versant.
Nec quoque oborta recens, subitòue assumta tumultu,
Sed venit antiqua demissa ab origine virtus.
Quippe Palæstinas olim perrumpere in arces
Victores potuere Dei pro nomine Belgæ.
Sancta Gothofredus quando in certamina duxit,
Et Solymæ vindex Regis quæsiuit honorem.
Atque etiam patrias quoties tutarier aras,
Proq́, focis decuit pugnare, aut vertere Martem
Victnos in agros iusta pro Principis ira.
Iungit & his populus solers Cyllenia dona,
Quando suis cunctas percurrit sedulus oras
Mercibus, Antipodes circum & Iapanica regna.
Belgica nam refluo portus & litora ponto
Multa tenet, grauidas licet vnde educere puppes,
Et viridem vario Tethyn transmittere cursu.
Inde Danos, Moscosq́, truces atque vltima Thules
Arua petunt, gelidos hinc visit nauta Britannos.
Hinc etiam ad Libycas pergit mercator arenas,
Ad Siculos, Venetos, ad Tusci rura Liburni,
Romam etiam, Cretasq́, & Turcica mœnia Ioppen.
Hinc rursum tumidis spatiosa per æquora velis,
Æthiopes, Persas, & Eoum peruolat axem,
Et latè occidui ditissima litora Phœbi.
Nunc Gades superans Bætimq́, aut ostia fului
Vasta Tagi, aut salsas quas torquet Cantaber vndas.
Atque ita quicquid habet magnis anfractibus orbis,
Vnica id ad proprias deducit Belgica sedes,
Emporia instituens toti celeberrima mundo.
Hæc te, Nympha, manent, hæc dos, hæc sancta Philippi
Consilia, hæc vestra ponenda est fronte corona.
Hæc gemma ætherei clarissima sideris instar
Lumen erit, laudemq́, dabit, nomenq́, decusq́,
Vnde tuum sceptris & magnis Regibus æques.

Ac sic felicem credes te munere tanto,
Et qui te toties Belgarum ad vulnera pronam
Eminus egit amor: nunc nunc tibi pectora coram
Accendet, fidoq́, inerit res cognita cordi.
Sic quoque felices nos, terq́, quaterq́, beati,
Si tua Belgiacas virtus moderetur habenas,
Elizabeth, domus alma Dei, generosa propago
Austriadum, Clara & factis & nomine Clara.
Omnia fausta sonant, sunt & faustissima Belgis
Connubia, & vestras pacato à Numine tædas
Speramus: quales dum Maximus Æmilianus
Austrius, afflictæ quondam sacra vincla Mariæ
Iungeret, unde ægræ adduxit solatia genti.
Nam per & Atrebatum victor confinia Gallus
Et Morinos, tristes miscebat funere flammas.
Interniq́, artus patriæ in contraria scissi
Aduersis ibant studiis, vicinaq́, morti
Belgica pendebat, sed mox sublata reuixit
Coniugio Augusto, atque animos erexit inertes.
His quoque iam thalamis ventura est meta malorum,
Et quæ intestina decertant cæde sorores,
Exercentq́, odia atque iras ciuilibus armis,
Ad vestros placidæ ponent certamina vultus,
Mutuaq́, accipient blandas in fœdera lauros,
Tunc semel vnitis consistet Belgica telis,
Nec tumidi motus pelagi, nec dira timebit
Monstra, nec Eumenides ipsas, à faucibus orci
Inuidiæ licet atra ferant fomenta veneno.
Sic erat in fatis, sic nos diuina tenere
Consilia impellunt, sic præmonstrauit ab alto
Rerum opifex, ventura cui vt præsentia viuunt.
Nuper enim vt solitum carpebant laxa soporem
Membra, fatigatos somnusq́, resolueret artus,
Et varias animus species rerumq́, figuras
Volueret interius, totusq́, à pondere liber
Corporeo, virtute sua subuectus Olympo,
Cælestes caperet visus arcanaq́, Diuûm:
Mitia vicinis quæ spondent fata diebus
Vidit, adhucq́, imis mihi sensibus hæret imago.
Æterni patris ad solium, quem terra polusq́,
Et maria & stygiæ trepidè venerantur abyssi,
Procubuere duæ duplicato poplite nymphæ:
Vna genus Diuûm niueo splendebat amictu,
Altera terrenos habitus, mortaliaq́, ora,
Purpuream vestem, cœnoq́, & sanguine fœdam,
Et tristi sparsos gestabat fronte capillos.
Tunc prior orsa trahens alto suspiria corde:
Quando (inquit) ter sancte Deus, quando illa quiescet

Tempestas,

Tempestas, miseram qua me furibunda tot annos
Iactat, & antiquas nimium discordibus iris,
Deserere heu cogit sedes & auita parentum
Limina, iam tantis firma & certissima seclis?
Sumne ego prisca fides, proles purissima veri
Instillata animis hominum spiramine sancto?
Tot passim celebris signis, tantoq; refulgens
Sanguine, calestis quo creuit gloria palma.
Cur igitur pateris nugas & vana malorum
Commenta, & falsum specie se obtrudere recti?
Cur miseras animas, cur deuia pectora caco
Errore inuolui finis & concedere fuco?
Incautum inuasere gregem scelerata luporum
Agmina, diuisis gens omnis classibus haret:
Anxia quid credat, vel cui se iungere parti
Instituat, cum recta sequi vestigia quisque
Iactitet, & Christi cuncti se nomine velent.
Hinc populi ardescunt iris animoq; furenti
In propria obuerso grassantur corpora ferro.
Hinc ades araq; iacent, hinc perditus alma
Religionis honos: & qua pater optime, tandem
Meta mali? sacris iam ruptis Anglia frenis
Caca ruit, periitq; mihi malefida tot annos.
Nec melius (pacata licet) Germania, virus
Cui tacitè impuni corrodit viscera morsu.
Gallia dissidiis ferueus & plena ruinis
Vulnera vix curat, dubioq; stat anxia vultu.
Belgica, qua primos olim ducebat honores
Constantis fidei, veteres dum sedula cultus,
Maiorum insistens monitis seruabat, iniquo
Nunc temerata iugo variis fert toxica membris,
Tota ardens vixiis, tota horrida, tota nefandis
Conquassata odiis: & nunc, pater alme, precantem
Aspice, da finem pœnis, & parce dolori.
Tunc qua purpuream vestem, vittasq; cruentas
Monstrabat, madidis oculis, linguaq; tremente,
Voce humili multis rupta singultibus, inquit:
O Superûmq; hominumq; sator, Rex maxime, nostra
Num miseret sortis? nunquid tibi Belgica cura?
Belgica, delicia quondam & lux vnica mundi:
At nunc pressa malis, ciuili impleta tumultu
Languida, deformis, solito spoliata decore,
Aduersas foueo mihimet contraria partes.
Vndique sunt gemitus, lacryma, dolor, vndique luctus,
Inuidia, arma, doli, rabies, violentia, fraudes,
Impetus, ira, furor, flamma, vindicta, tyrannis,
Seditio atque mina, scelus & discordia ab imo
Exsurgens Erebo: & quicquid Phlegetonte refuso

Euomere in terras potuit crudelis Erinnys.
Et nisi depulso redeat pax candida Marte,
Finis adest, succumbo oneri & dissecta fatisco.
Tum pater omnipotens: iustas grata aure querelas
Accipio Nympha, & miseret me sortis acerbæ:
Iamq́ diu hæc animo versatur cura, iuentem
Solari populum, & tenebras perfundere luce:
Verùm qua terras moderor ratione polumq́,
Dum vitiis homines torpent, dum iussa recusant
Nostra, rebellantum vindex ego, crimina pœnis
(Ad meliora vocans) plecto, cogoq́ morantes.
Non tamen æternas miseris mortalibus iras
Constituo, & paruo me humiles conamine placant:
Atque ita post clades, post tanta piacula lapsam
Fert animus pulsis turbis componere gentem.
Componam, & iam strata via est, iam stamina paci
Ordior, & placido tandem concordia filo
Texitur: æterno nam quum mihi cognita visu
Cuncta suos fines habeant metasq́, labores
Dum mitto & meritis pœnas ac vulnera figo
Castigante manu; tunc (quò me amor intimus urget)
Auxilium simul instituo, meditorq́ salutem.
Dum primum à patrio cœpit discedere ritu
Belgica, & antiquas errantum ob dogmata leges
Mittere, & insano sursum deorsumq́ tumultu
Sacra profana ferens, signis aduersa Philippi
Signa dare, & motis agitare incendia terris.
Tunc ego quæ nato post fata impleta veneno
Pharmaca certa daret, cælo mortalibus auris
Demisi Nympham, cuius præsentia tandem
Vera salus Belgis foret & medicina dolorum.
Nam dum sæua nimis varium post Gallia Martem,
Hesperiiq́ duces clausissent fœdera, pacem
Coniugij visum est firmare & nectere vinclis.
Isabel Henrici proles, Regi uxor Ibero
Traditur & populis mansere haud irrita pacta.
Hinc & pacificæ meruit Regina vocari
Nomine, & optata venerata vt causa quietis.
Illaq́ persimilem virtute ac nomine & ipso
Euentu rerum, tulit alto à sanguine Natam.
Quæ nuper thalamis Alberti iuncta, tumentes
Oceani transuecta vndas, iam montibus instat
Italiæ, & miseros festinat visere Belgas,
Pacificæ matris soboles & filia Pacis.
Hæc, inquam, dilecta mihi, Princepsq́, maritus,
Heroum lecti flores, & lumina Regum,
Magno consilio vobis seruantur, vt arma
Et scelus & cladem, cædes & pessima tollant

Dissidia,

Dissidia, & pestem quam cæcus protulit error.
Vulnera qui patriæ curent, qui membra vigori
Restituant luxata suo, gentisq́ perennem
Cernere dent pacem, & rebus florere secundis:
Sic ait & menti fixit mihi dicta profunda.
Ferte igitur lauros Heroes, iungite oliua
Diuisos populos, & templa patentia Iani
Claudite & inuisum terris educite Martem.
Sint procul arma, iræ, furibunda incendia, cædes,
Sitq́ procul patrio madidatum sanguine bellum.
Bellum quod rabidis Acheron spirauit ab vndis
Exitium populo, rerum pestem atque ruinam.
Quod sanctas violat leges, quod & irrita rumpit
Fœdera, & infaustos gaudet producere motus.
Quod socerum genero, patriq́ opponere natum
Assolet, & diro quoscunque accire furori.
Quod sontem insontemq́ rapit discrimine nullo,
Quod sitit horrendas clades, quod sacra profanis
Miscet, & effractis versat scelera omnia frenis.
Cui fraus est decori, cui vis funesta, voluptas,
Cui vitium laus est, cui multa iniuria, virtus,
Diuitiæ, furtis & tristi cæde rapina,
Cui vigor est proferre nefas & vertere rectum,
Indulgere malis & cuncta implere dolore,
Et gemitu & lacrymis miserorum pascere vultus,
Damna dare & vanos clamantum temnere fletus.
Bellum quod populos perimit, quod diruit vrbes,
Instabilis quod regna facit ludibria sortis,
Alta terens pedibus, tollens vilissima cælo.
Quod viduat thalamos, & anhelos matribus vlnis
Affigit natos victu [illegible]taq́ carentes:
Opida nuda viris [illegible]táque rura colonis
Reddit, & in steriles [illegible]a arida vertit arenas.
Bellum quod minimè est bellum, sed corpore toto
Immane, horrendum, fœdum, triste atque nefandum.
Nos iuuat, Heroes, quoque vos optata iuuabit
Pax illa æthereo Diuûm insignita decore:
Cælestes imbuta auras, verissima summi
Nata boni, magni species & imago Tonantis.
Hæc condit populos vrbésq́, hæc fœdera sancit,
Coniungitq́ animos, & amorem inuitat amori.
Hæc veri rectiq́ tenax, fidissima legum
Iustitiæq́ altrix, humanæq́ anchora vitæ,
Hac nascuntur opes, plenoq́ opulentia cornu
Surgit, & ereptos concordia reddit honores.
Hac duce secura stant otia tuta quietis,
Et lætæ segetes campis & collibus vua,
Et pecudes pratis, armentaq́ pinguia siluis,

Et circum vario pinguntur rura colore.
Pax reparat clades, pax terras ciuibus implet,
Datq́ vias turgere viris atque æquora velis.
Pax priuata fouet, pax seruat publica, & omnis
Pace vna stabilitur honos & gloria regni.
Ergo chaos belli, diriq́ horrentia Martis
Dissidia intereant, veniatq́ à sedibus altis
Pax patria, sed nixa Deo & rationibus æquis:
Non falsis temerata dolis, nec Principe iusto
Indigna, aut turpi concordia parta tepore:
Non timido vultu, nec iniqua ad vota superbi
Hostis, at errori qualem moderata rigore
Principis haud duri prudens clementia poscit.
Tunc demum iunctis populis si iura ferantur
Æqua, sibi veteres si seruet Belgica leges,
Si factis dictisq́ fides non irrita constet,
Mitia si fuerint leni moderamine frena,
Si blandi vultus, faciles si Principis aures
Oranti pateant, si iusta à plebe petantur
Subsidia vt prosit, sed non pereat, nec in vnum
Cuncta terantur onus: qualis fuit improbus olim
Ille error, tetro cuius commota veneno
Seditio incaluit tantósque euasit in ausus:
Si ductus sequimur patrum, si forma regendi
Moribus antiquis, nil quod sibi poscere Princeps
Iure queat, votis deerit: sed ad omnia promtos
Obsequiis animos & pectora fida suorum
Discet, & optato populi potietur amore.
Ille equidem regni robur virtusq́, perenni
Præsidio potior, malè certis fortior armis:
Hoc duce tuta manent, sceptra inuictaq́ coronæ:
Hoc vires & opes, regniq́ potentia & omnis
Stat splendor, firmósque tenet respublica nexus.
Tanti amor est populi, non quem sub imagine vili
Confingat vulgus, sed quem dulcedine morum
Principis acta parent, qualem producere virtus
Vna solet: verùm sic vt clementia nullos
Contemtus habeat, nimio nec turgida fastu
Maiestas odium pariat, libramine recto.
Sic olim Austriaci Belgas, sic ducere quondam
Burgundi Heroes, quorum super æthera nomen
Viuit, & æternam conseruant secula laudem.
Nec contra quidquam sibi mens præsaga futuri
Iam metuit: namque illa tui sanctissima, Princeps,
Haud aliud sperare iubent primordia cursus.
Atque ita felici felix sub Principe crescet
Belgica, & alterno consurget gloria cultu.
Et veluti prudens si quando rura colonus

Blanda

Blanda habet, vberibus variè præstantia glebis,
Omnes ingenij neruos intendit & artes:
Nunc Solis Lunaq́ vices, nunc sidera seruans,
Quo cælo inducat sulcos, quo semina iactet,
Quis farris lætetur ager, quisq́ hordea poscat,
Quando fatiscentes æstu præcidat aristas,
Quando etiam captanda quies, frugumq́ labores
Mittendi, vel quando fimo arua vngenda tenaci.
Hæc animo versat solers & fida ministrat
Auxilia, vt segetem messis concedat opimam:
Nec curas quoque fallit ager, sed grata refundit
Officia, & largo reddit conamina fœtu.
Sic quoque dum vigiles animos, curamq́ fidelem
Principis, & factis certum experietur amorem
Belgica, & obsequiis & re fœcunda, rependet
Accepti memor, & pleno feret omnia cornu.
Et sic, Heroes, sic vos pia Numina longam
Iucundo faciant vitam decurrere filo.
Sic veniant votis regni fundamina, Nati
Nataq́ illustres, sacro de sanguine stirpem
Qui multa in seros deducant prole nepotes:
Sic inconcussa firmentur sceptra quiete,
Et restaurata florescant munera Pacis.

POSTERO die quinque ciuium armatorum collegia eodem cultu, amictu & Principum conspectu, per aulam ordines ducunt. Sequentes aliquot dies admittendis legatis & gratulationibus auspicatò sunt exacti; paucisque post diebus ludi apparatissimi, prouocatore Duce Mantuæ, sunt editi. Certamen fuit pedestre in magna palatij aula celebratum.

DIXIMVS Comitem Solranum cum Alberto Archiduce in Hispaniam profectum, mandata ab Ordinibus ad Regem habuisse. Is de legatione sua scripto ad ipsos retulit decimo quarto Cal. Nouemb. (nam tum Ordinum comitia indicta nondum erant) in hanc ferè sententiam: Se cùm Mediolanum cum Regina & Archiduce feliciter peruenisset, à sua Celsitudine nequid temporis deperiret, dum Reginæ nauigatio ob anni intemperiem diutius protrahitur, in Hispaniam cursu publico ablegatum fuisse, vt quæ ibi essent apud Regem peragenda, cum celeritate quam res Belgicæ postulabant interea præpararet. Mense itaque Decembri Mediolano decessisse, atque superatis anni & itinerum difficilium periculis, postridie Cal. Ianuarij Madricium peruenisse, ibique aditu ad Regem postero die impetrato, legationis suæ causam Regiæ Maiestati pluribus exposuisse, cuius hæc erat summa: Ordines Belgij generales ingenti dolore ob Regiæ Maiestatis patris sui excessum, qui in summa temporum difficultate incidisset, affectos fuisse: ipsos tamen eum luctum leuare hoc solatio, quòd huiusmodi filium & hæredem reliquisset, qui in ipsis primordiis regnique rudimentis, magnum suę pietatis & prudentiæ specimen dedit, in assensu de prouinciis Serenissimæ sorori à patre cessis præbito. Maximas eo nomine Ordines gratias ei agere, eiusque Maiestati, potentissimę monarchię, ad quam Dei prouidentia legitimè vocabatur, successionem gratulari; eos porrò obsecrare, vt paterni erga Belgium affectus imitator, & promissorum memor, quæ per litteras suas ad ipsos datas fecerat, res eorum non deserat, sed Sororem Serenissimam & Archiducem iuuet, subsidia

consue-

consueta, belli neruum mitti curet, denique nequid absentibus à Rep. Principibus aliquod ea grauius detrimentum capiat. Bellum siquidem geri vt tot annis diuturnum, sic non minus vehemens & formidolosum, nisi hostis eiusque confœderatorum viribus, quæ non contemnendæ sunt, fortitèr resistatur, bellumque omni conatu, opibus & potentia ipsis inferatur. Neque hoc tantùm ad prouincias Belgicas conseruandas, & tranquillitati restituendas pertinere, verùm etiam alia Maiestatis suæ regna in aliquam periculi communionem venire, atque ad commercia noui & Indici orbis retinenda spectare, ac permagni interesse, vt hostis, ex recenti ad inaccessas illi oras nauigatione, insolentia reprimatur. Ordines operam daturos quantam possunt maximam, vt ab ipsis, in extremis licet rerum angustiis, nihil amplius requiri aut desiderari queat, & in fide ac obseruantia Regiæ Maiestatis perpetuo permansuros, cuius clientelæ ac benigno patrocinio iterum atque iterum commendari sese rogant.. Rex oratione Comitis non minus patienter ac clementer audita, non minus beneuolè ac benignè respondit: Pergratam sibi esse hanc Ordinum legationem, eámque quantumuis benè intellectam, mandari scripto iuber, vt de sua in ipsos voluntate certiores & securos faciat. Ceterùm cordi sibi esse vt paternis in affectu suo declarando vestigiis insistat, & sorori suæ charissimę nunquam desir, eámque se non solùm regnorum suorum potentia adiuturum, sed præsentia quoque sua, si res ferat, adfuturum. Quantopere ea res ad regnorum suorum quietem & commercium, ac Regij sui nominis existimationem spectet, compertum sibi esse, se de omnibus cum Alberto Archiduce Valentiæ, quo Comitem sequi iubet, deliberaturum, & Ordinum postulatis scripto responsurum. Parem quoque Solræus diligentiam adhibuit apud inclytam Augustam Celsitudinis suæ matrem, & Infantem Serenissimam Archiducis sponsam; & accessu ad heroinas sæpius impetrato, statum rerum Belgicarum multis vtrique verbis exposuit, atque huic causam filij, illi propriam commendauit. Effectum legationis successus mox edocuit: nam Austriæ Cardinali Belgij præfecto stipendia trimestria septingentorum & quinquaginta millium aureorum, pro subsidio ordinario, quingenta item millia extra ordinem missa sunt. Valentiæ & Barcinone per Regiam Maiestatem cum sua Celsitudine de re summa constituitur. Hæc Solræus, suamque relationem ob honorificam legationem ab Ordinibus sibi delatam cum multa gratiarum actione conclusit.

LOVA-

LOVANIVM.

Breuis narratio ſolemnis ſuarum Celſitudinum introitus, & inaugurationis quæ more maiorum Louanij fieri ſolet, vtpote metropoli Brabantiæ antiquiſsima.

POSTQVAM Prælati, Nobiles, & quatuor Metropoles Ducatus Brabantiæ, tres Ordines eiuſdem referentes intelligerent Principum voluntatem, de ritibus antiquis & ſolemnitatibus à maioribus ſemper obſeruatis, ſe mores maiorum, conſuetudines, priuilegia tam ad ditionem generatim vniuerſam, quàm ad ſingulas ciuitates, municipia & pagos ſpeciatim pertinentia tenere, ſeruare & iureiurando confirmare, paratos eſſe: Conſules quoque & Senatus Louanienſis vbi reſciuerunt ſuas Celſitudines introitum ſuum facere in eam vrbem velle, vt conſueto & antiquo maiorum more & obſeruationé ab iiſdem Ordinibus vt Duces Brabantiæ inaugurarentur: Id ſtatim ſuis ciuibus incoliſque indicarunt, vt ſibi vnuſquiſque de rebus neceſſariis maturè proſpiceret, quibus omni, quo par eſt, cultu & reuerentia Principibus ſuis eant obuiam, & propenſam voluntatem affectumque demonſtrent, lætumque ſuum animum in ſua ciuitate illos recipiendi, quibus maximè poſſent teſtatum modis facerent. Omnes itaque artifices ſe operi accingunt, quodcumque ipſis à Ludouico de Schore & Guilielmo Liebarts ciuitatis nomine delegatis imperaretur. Cùm igitur de certo die conſtaret, octauo ſcilicet Cal. Decem. anno cIↄ. Iↄ. xcix. is D. Catharinæ profeſtus erat, quo Principes in vrbem venire decreuerant, omnes nobilitatis titulo inſignes, qui in opidis, municipiis pagiſque ſub Louanienſi ditione morantur, adeſſe ad dictum diem requiſiti, vt Principibus ad primum ab vrbe lapidem obuiam procederent, & præſentia ſua pompam exornarent. Dux Arſchotanus iiſdem nobilibus ſe beneuolum præbuit, vt omnium nomine Principes alloqueretur, obſequium operámque fidelem offerret. Is pulſu campanæ, quod ſigni loco erat ad D. Petri audito, equum cum omnibus nobilibus conſcendit, & in viam ſe dedit, ſuaſq; Celſitudines intra primum lapidem reuerenter ſalutauit cum omni obſequij fideiq; delatione. Senatus Louanienſis viatoré ſuum Bruxellam miſit, vt quãdo Principes diſcederent inquireret. Qui vt eos hora decima digreſſos nunciauit, pulſu campanæ ciues admoniti ad locum cuique deſignatũ, contendunt: Ordo Eccleſiaſticus in D. Petri ſe recipit, Magiſtratus in Senatoriam domum, & quatuor armatorum ciuium collegia ante ſuas quas in foro habent domos. Hinc ad templum omnes ruerunt, inde ad portas, & extra eaſdem Principibus obuiam hac pompa proceſſerunt. D. Petri prælata ſunt vexilla, tum Capuccinorum (Italica vox eſt à veſtis genere quod capite geſtant) patrum ſodalitas, quæ vitæ auſterioris inſigni ſanctimonia ſacræ militiæ ſub diuo Franciſco nomen dedit, hinc qui D. Auguſtino, ſequentibus diuorum Franciſci & Dominici è veſtigio ſodalibus. Hos ſubſecutum venerabile D. Petri collegium, vnà cum nobiliſſimo & generoſiſſimo Domino Georgio ab Auſtria Louanienſi Præpoſito digniſſimo, tum religioſi Abbatiarum ſanctæ Gertrudis, Parcenſis, & Vlierbacenſis, cum reuerendis ſuis Prælatis. Poſteà quamplurimi ſacræ Theologiæ, Iuris vtriuſque ac Medicinæ, lytæ & prolytæ vt vocat Imperator, vel loquamur cum vulgo; Baccalaurij & Licentiati, cum funalibus accenſis. Secuta eſt vniuerſitas ſiue Academia, Doctores nimirum medici nigris amicti togis Damaſcenis cum rubris pileis & epomidibus, Iuris inde Doctores eodem amictu cum rubris epomidibus & pileis violaceis, poſteà Doctores Theologi cum nigris tunicis panneis talaribus & pileis violaceis & epomidibus. Hos ſequebatur magnificus D. Rector Vniuerſitatis, clariſſimus D. Thomas Fienus Doctor medicinæ &

 professor

professor celeberrimus eum omnibus sceptris inauratis, quæ illi præferebant quos Bedellos vocant, sceptrigeros sunt qui nominant eiusmodi apparitores. Collegia quæ aliàs atmatorum erant, togata sequebantur, panneis togis nigris, raso duplicatis & setico nonnulli, quod armesinum vocant eum bullis in manicis argenteis inauratis, funale accensum singuli gestabant. Erant autem qui sclopis vtuntur in publicis certaminibus, vel ad vrbis custodiam sub D. Christophori patrocinio, viri septuaginta. Qui arcubus aeernis sagittas emittunt D. Sebastiano militantes, viri quadraginta. Qui areubus chalybeis siue balistis spicula eiiciunt in tutela D. Georgij, quadraginta duo; veteres verò areubalistarij, qui D. Virginem habent tutelarem, viri sexaginta. Hanc pompam sequebatur vniuersus Magistratus huiusmodi ordine:

EX CAMERA LANIFICII.

Mr. Matthias Rogghe, à Secretis eidem collegio.
Ioannes vanden Broecke. Iodocus Bouba.
D. & Mr. Dionysius de Beringen, Iuris vtriusque Licentiatus.
Ioannes Boysac. D. Philippus de Schore.
D. Antonius vander Burcht. D. Ægidius vander Vorst D. de Loonbeke.
D. Guilielmus de Duffele.

SECRETARII OFFICII REGESTI.

Mr. Ludouicus Huens. Guilielmus Boonen. Mr. Laurentius Boonen.

QVÆSTORES.

Gregorius Loomans. Cornelius Nuekers.
Ioannes à Valckenboreh. Carolus Rombouts.

SECRETARII ET PENSIONARII.

Mr. Michael de Villiers. Mr. Guilielmus de Cauerson.
D. & Mr. Petrus Vekemans Licentiatus I. V. Pensionarius & Secretarius.
Mr. Rolandus Princeps.
Mr. Guilielmus Guilielmi Pensionarius & Secretarius.
Mr. Gothofredus Reynders.

SENATORES.

Adrianus de Schutteput. Guilielmus Liebrechts.
D. & Mr. Petrus de Greue, I. V. Licentiatus.
D. & Mr. Philippus de Buek, I. V. Licentiatus.
D. Gaspar Roelofs. D. Guilielmus de Angelis.
D. Carolus vanden Tympel.

EX CIVIBVS QVAS NATIONES VOCANT.

Andreas de Pape. Bernardus de Smet.
Carolus de Maelstede. Gerardus vander Beken.
Lambertus Rogge. Ioannes van Ouerbeke.
Ieremias de Dormale. Ioannes Ooge.
Ioannes Moons. Franciscus vander Hoeuen Consul.

NOMINA EORVM QVI AD STIRPES LOVANIENSES GENVS SVVM REFERVNT.

D. Dionysius Vterhellicht. D. Daniel ab Assche.
D. Ludouicus de Schore.
D. Octauianus vander Thommen D. de Oplinter.
D. Paulus de Ryeke. D. Philippus Heuleth.
D. Martinus Lieuens. D. Petrus van Griecken.
D. Arnoldus Vincx. D. Guilielmus Edelheer.
D. Richardus de Pulle Consul.

OFFICIARII.

D. Carolus vanden Tympel eques, Maior Louaniensis.
Ioannes Baptista Spoelbereh eius Vicarius.

Summi

Summi ſubſellij Senatores, quique ad certas ſtirpes genus ſuum referunt, palliis incedebant ſoliro geſtamine longioribus ex ſerico armeſino Neapolitano nigro, ſuffultis ex ſerico villoſo concolore, à pellium ſimilitudine, pelluciam vocant Itali, cum galeris holoſericis: qui plebem referunt panno nigro togati erant, veſte ex raſo eiuſdem coloris duplicata: Penſionarij & Secretarij togas ex armeſino atro habebant. Præcedebant Magiſtratum viatores iurati cum fabris reip. togas geſtantes panneas violaceas, prętextaras ſerico albo & rubro, ac raſo vel armeſino duplicatas. Hac pompa ad virginum monialium cœnobium, ter Bane vulgò dictum, quæ leproſaria eſt, veniunt, ac ſuas Celſitudines in ſacello deprehendunt, quod peripetaſmatis erat exornatum, in medio ara, in qua venerabile Crucis ſignum iacebat, ad hunc vſum pro Ducibus Brabantiæ ab æuo conſeruatum, quod D. Alaidis vander Linden monaſterij Prioriſſa, D. Georgio ab Auſtria Præpoſito porrexit, qui illud Infanti deinde Archiduci deoſculandum præbuit. Acceſſit poſtea magnificus D. Rector cum ſuo comitatu, & ad Principum pedes prouolutus Vniuerſitatis & Ordinis Eccleſiaſtici nomine aduentum ipſis gratulatus eſt. Eodem ſubmiſſionis ritu D. Carolus vanden Tympel eques, & Maior Louanienſis nodoſam Principibus virgam detulit, Imperij inſigne, claues Conſul Richardus van Pulle. Alloquitur tum Principes his verbis Penſionarius:

OFFERVNT ſe qua maximè poſſunt reuerentia & cultu, Maior, Conſul & Senatus Louanienſis, PRINCIPES SERENISSIMI, ſuo totiuſque reip. nomine, vt vobis aduētum in hac vrbe gratulentur. Nihil ipſis accidere poſſet vnquam gratius veſtro hoc conſpectu, vt introitum veſtrum hîc faciatis, & in Principes legitimos inauguremini. Nam ſummopere confidunt Principum qui pacis & quietis publicæ ſtudio ita ducuntur, vti veſtræ Celſitudines, virtute & prudentia, has Belgicas prouincias ex cladibus & miſeriis, in quas diuturnum & inteſtinum bellum eas adduxit & præcipitauit, priſtino ſplendori reſtitutum iri. Hæc ciuitas potiſſimùm quæ totis octo annis occupantibus vicinas ciuitates hoſtibus pro conſeruatione Catholicæ religionis & obſequij, quod Regi, tuę Celſitudinis parenti, debebamus, in perpeſſione longè alias antecellit; quæ tamen damno, detrimento & diſcrimine incolarum ſic ſeruata eſt, vt deformes ruinæ dent locuples teſtimonium. Cum aliis itaque exempli vice fuerit fidei Principi debitę, cum bona veſtra venia non ſolùm hoc meremur, vt antiqua priuilegia & maiorum inſtituta nobis conſeruentur, ſed vt aliis nouiſque amplificemur, cumulemur, augeamur, ſicut ſuæ Maieſtati nos in ſpem erigere litteris ſuis placuit. Veſtræ igitur Celſitudines eandem voluntatem rogamus nobis adferant, vt deuotis ſibi ſubditis, qui fortunarum & ſanguinis profuſione eam gratiam ſtudebunt promereri.

Reſponſum fuit pro ſolita clementia, quo loco ciuitatem Rex pater habuerit, benè ſibi conſtare, eandem ab illa fidem & beneuolentiam ſe quoque expectare, ſibi eam ſimiliter commendatam fore, Imperij inſigne clauesque illis reddere, curæ ſibi futurum vt meritis eorum votiſque ſatisfiat.

AD vrbem itaque vniuerſi contendunt, primùm ſacra ſodalitia, Canonici, Vniuerſitas; equeſtris dehinc turma Grobbendoncana, & Principum excubiæ cum magna aulicorum & nobilium frequentia. Magiſtratus ſequebatur, deinde Status conſilium, ſequentibus aulæ œconomis ac proceribus, Duce Arſchotano, Principe Auraico, Duce Aumalæ, Hiſpaniæ Regis legato, ac Nuncio Apoſtolico. Tres deinde caduceatores, quos Heroaldos vocant, cum paludamentis Burgundiæ, Brabantiæ, Arteſiæ: poſt hos Maior Louanienſis cum nodoſa in manibus virga, tum Borlutius ſeu primus Heroaldus, quem armorum regem vocant, ſuo more paludatus. Comes Solreus capite nudato ſtrictum enſem humeris geſtabat. Suæ denique Celſitudines equis vectæ candidiſſimis, veſtéque amictæ argentea ſubcærulea, Princeps ſereniſſima monilibus adamantinis aliiſque excultiſſima, dextrum ſtringebat Archiducis latus. Excepri ſub vmbella rubra damaſcena cum fimbriis aureis à ſex Senatoribus Louanienſibus geſtata, Dominis nimirum Paulo

S 2 de

de Rycke, Ludouico van Schore, Carolo vanden Tympel, Guilielmo de Angelis, Philippo de Buck, & Gasparo Roelofs. Nobilium feminarum postea gynæceum, ponè stipatores cum essedis cisiisque ac impedimentis ibant. Nullæ hîc ciuium armatorum cohortes, vtpote è tranquillo Musarum domicilio, in medium prodierunt, sed habitu pacifico togati cum funalibus, à porta comitati sunt, immixti stipatoribus. Tibicines publici suis instrumentis, tormentarij machinis Principes salutabant. Ad ingressum portæ quatuor columnæ ad instar fornicis triumphalis cum suis stylobatis & capitulis zophorisque quadratam tabulam sustentabant, & in ea depictum Cæsarem Augustum in prima iuuentute Apollonia reuersum, vrbemque ingredientem, cum Iride solarem circulum ambiente, quod illi imperium orbis portendebat, vt vatij auctores memoriæ prodiderunt, asscripta verba historiam indicabant:

FATA CORONANT.

Sed reddebat clariorem appensa tabella:

OCTAVIANI AVGVSTI IN VRBEM ADVENTV
CORONA IRIDIS SPECIE CIRCA SOLEM APPARVIT,
NOVÆ POTENTIÆ,
NOVÆ PACIS AVSPICIVM.
HANC VOBIS, O PRINCEPS NOSTRI,
S. P. Q. LOVANIENSIS
IN IPSO INGRESSV DEDICAT,
NOVÆ POTENTIÆ,
NOVÆ PACIS AVSPICIVM.

In altera verò tabellæ parte sic legebatur:

SOL VOBIS AB HESPERIA FVLSIT,
CIRCA EVM ET AB EO CORONA
PROVINCIIS VARIEGATA, IRIDIS SPECIE REFVLSIT.
O FAVSTA, FIRMAQVE ISTA SINT!
ET TV ILLE VTRVMQVE ORBEM,
VOS ISTI NOSTRAM BELGICAM
SALVTARI LVCE PERFVNDITE,
VITAM ET VIGOREM REDDITE,
HEV BELLIS CIVILIBVS AMISSVM.

Infra vtramque inscriptionem sic erat exaratum:

DEVS ET SVPERI VOTA NOSTRA AVDITE,
VOS PRINCIPES OBSEQVIA ADMITTITE,
QVÆ FIDELITER ET ÆTERNVM DEFERT
S. P. Q. VESTER LOVANIENSIS.

In fastigio Principum insignia hedera coronabantur, cum bractea crepitante; Inferius Brabantiæ & Louanij noscebantur. Progressis vlterius ad monasterium quod vocant Annunciatæ pegma fuit in conspectu, quod Angeli ad D. Virginem legationem eleganter exhibebat, facta allusione ad fundationem.

Paulò vltrà procedentibus, gigantea statua sese offerebat, quem primum Brabantiæ Ducem ferunt Saluium Brabonem; prope eum eiusdem staturæ muliebris colossus Belgicam referebat, turribus coronata cornu copiæ brachio tenens. E regione ingens erat equus, sessorum quatuor capax, quos totidem filios Aymundi indigitant, cum suis Brabantiæ paludamentis lauriq, in manu ramis, quæ ex pompæ amburbalis Louaniensium sunt ferculis. Ex eodem spectaculorum ludo decem cameli sunt producti, quibus pueri insidebant habitu regio & ducali antiquos Brabantiæ Duces referentes:

CAROLVM BRABONEM qui regnauit anno mundi	MMM. DCCCC. XXIX.
IVLIVM anno Christi	XL.
OCTAVIVM	LXXX.

VVERI-

VVERICVM	CC. IX.
ANSIGISVM	CCCC. VIII.
LANDONEM	CCCC. LX.
CAROLOMANNVM	D. LX.
PIPINVM	DC. XVI.
CAROLVM MARTELLVM	DCC. XIIII.
CAROLVM MAGNVM	DCC. LXVIII.

Procedentibus ad eam quæ Bieſtporta vulgò appellatur, alius fornix occurrit ſeu pegma triumphale XII. pedes latum, profundum XVIII. cum ſuis ſtylobatis & columnarum trabeatione ad architectonicam dimenſionem, accedentibus ad ornatum magnis duobus vtrinque Geniis qui lauream manibus tenebant coronam, ibiq́ue legebatur:

VT FELIX FAVSTVSQVE SIT SERENISSIMIS PRINCIPIBVS
ALBERTO ET ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ INGRESSVS, VOVET
V. S. P. Q. L.

Supra verò in eadem porta, hæc lector deſcribebat:

Archiducem viſura ſuum Parnaßia liquit
Culmina, Muſarum domus (auctor Apollo ſerena
Lætitiam cum luce vehens) dant gaudia plenis
Pectoribus: lætum, Princeps, pæana tuorum
Quo promunt animo capias, quia ſemper habebunt
Te lyra, te cithara, te noſtra, Alberte, camœnæ.

Ad læuam hæc carmina legebantur:

Ite procul curæ: antiquos oblita labores
Vrbs ouat in mediis luctata tumultibus olim,
Nunquam victa tamen, virtutis conſcia lætum,
Illibata fides vrbis fremit, atque fidelem
Audet auétque Ducum dextris coniungere dextram;
Ite procul curæ, noua nunc vrbs gaudia ſumas.

In pegmate tres virgines has perſonas ſuſtinebant, prima Fidem cum ſigno in manu Saluatoris Crucifixi, altera erat Vniuerſitas libros penes ſe habens arteſq́ue liberales, tertia pro Louanio ex inſignibus noſcebatur, laurum manu prætendens. Venientibus coram hoc pegmate Principibus hos verſus anagramma in ſe continentes, voce articulata prolocuta eſt Fides:

Saluete magna maxima lumina
Gentis, propago ſtemmatis Auſtrij:
Alberte ſalue, túque Belgi
Clara animoſa leæna ſalue. — Anagramma.
Ceu qui procellis victus in obruta
Rector iacebat ſemianimis rate,
Polluce tranquillum rubente, aut
Caſtoreo reuiuiſcit igne:
Sic preſſa greſſu ſigna Louanium
Veſtro vt notauit conſonat impotens
Senſiſſe Principum fauentem
Protinus aduenientium auram.
Muſæ parentes ſuſcipiunt ſuos,
Semper fidelis propoſiti tenax
Vrbs maximos Duces, ſerenis
Vultibus icta Deûm renidens.

Urbs bina binis partibus, unica
Iunctis duarum mentibus, & fide,
Nunc voce iuncta te salutant
Fausta Duci reduci precantes.
Ergo Austriorum progenies ducum
Procede felix, & tibi creditos
Defende, proruas rebelles
Sic cuneos sine clade victor.

Paululùm progressi arcum inuenerunt duodecim pedes altum, totidemque latum & profundum cum suis columnis, stylobatis, epistyliis, zophoris, coronicibus, super quibus stemmata D. Philippi II. in medio Brabantiæ & Louanij vtrinque cernebantur, & ibidem legebatur:

DIVO PHILIPPO II.
QVOD HANC ACADEMIAM ET OPIDVM SINGVLARI GRATIA
ET CVRA FOVERIT, DICABAT CONSECRABATQVE
V. S. P. Q. L.

Superius erat scena vbi habitu regio solioque sedebat adolescens Regem denotans, cui virgo se gerens pro Vniuersitate hæc carmina, cùm Principes in conspectu essent, memoriter recitabat:

Quamuis regna tuum priscis incognita seclis
Mille iugum ferrent, latéque potentia sceptra
Idem finiret magnum qui terminus orbem,
Te coluisse tamen terris magis omnibus vnam
Hanc sibi quam pietas sedem Musæq; sacrarunt,
Nouimus, & grates agimus tibi magne Philippe.

Sinistram scenæ occupabat Louanium sub virginis persona eleganter comtæ, proferens hæc carmina:

Sed quæ causa fuit tanto condigna fauore?
Nempe impollutos quia relligionis honores
Assiduo retinet studio, Regique Deóque
Mente fidem solida (flammis vicina videret
Feruere regna licet) constans seruauit auitam,
Cuius perpetuo flagrabat pectus amore.

In vicinis ædibus Musica harmonia ipsis Archiducibus summopere placuit. Super pontem lapideum in ingressu erant positæ duæ pilæ quadratæ in fornicem desinentes; super dextro è ligno dedolatus Saluius Brabon, primus, vt fertur, Dux fuit Brabantiæ, cum vxore Svvana ab altera parte. In ipso ponte Hermæ viriles porticum efficiebant, hos verò Duces Brabantiæ referebant, annumque quo regnarunt:

CAROLVM ANNO	DCCCC.
LVDOVICVM	DCCCC. XV.
CAROLVM	DCCCC. XXXI.
OTHONEM	DCCCC. XCI.
GOTHOFRIDVM BARBATVM	M. C. VIII.
GOTHOFRIDVM SECVNDVM	M. C. XL.
GOTHOFRIDVM IN CVNIS	M. C. XLIII.
HENRICVM PRIMVM	M. C. LXXXVI.
HENRICVM SECVNDVM	M. CC. XXXV.
HENRICVM TERTIVM	M. CC. XLVIII.
HENRICVM QVARTVM	M. CC. LX.
IOANNEM PRIMVM	M. CC. LXVII.

Ad

Ad pontis egressum visus est insignis arcus triumphalis seu honoris porta, alta pedes viginti quatuor, profunda viginti, lata sedecim, columnis quatuor in anteriori fronte, totidem in posteriori fulta, cum suis stylobatis, capitulis, epistyliis, zophoris & coronicibus eleganter adornata. In quatuor stylobatis metropoles Brabantiæ Louanium, Bruxella, Antuerpia, & Siluaducis sua agnoscebant distinctè insignia; interior ornatus quatuor matrimoniis Brabantiæ quondam Ducum oculos detinebat, Anchisæ vel Ansigisi & Beggæ, Lamberti & Gerbergæ, VVenceslai & Ioannæ, Maximiliani & Mariæ. A primo introitu portæ ad dextram vidisses hæc carmina:

Hac sacra Principibus laurus Ducibúsque Brabantis
Insitione noua, cui vos (augusta propago
Austriadum) illustres iam læta Brabantia ramos,
Dux Alberte, tuúmque decus, Isabella, secundis
Inserit auspicijs, vestro vt sub tegmine frondis
Tot quassata Notis & fulmine adusta malorum,
Securas quærat latebras tutósque recessus,

Læua hos versus legere quiuis poterat:

O fortunati quibus hæc duo germina surgunt
Semine Cæsareo Belgæ! quæ florida regna
Cernere erit tali imperio, tædáque iugali!
En Boreæ conclusa metu melioribus astris
Claustra sui calycis perrumpere nititur, orbe
Productura nouos fœtus pietatis, in illo
Errorum fidei euulsis cum stirpe labruscis,
Nequa filix nostris rediuiua repullulet aruis.

Super portam materiata erat porticus cum suis columnis affabrè factis. Quatuor hîc è ligno dedolatæ figuræ, vna Episcopi siue Prælati, primum Brabantiæ Ordinem referens, habebat asscriptum:

NEC SPE NEC METV.

Alium angulum eques occupabat armatus cum suo vexillo, pro nobilitate positus, vel secundo Ordinum membro, sic ibi legebas:

IN VTRVMQVE PARATVS.

Stabat tertius togatus, pro tertio membro seu Brabantiæ ciuitatibus, cum hoc symbolo constantiæ:

NE CEDE MALIS.

Quartus locus agricolam vendicabat cum rastris & ligone, erat illi asscriptum:

PACEM TE POSCIMVS OMNES.

In hoc quadrato repagulorum ambitu cantores consistebant, qui dulci modulamine hos versus concinebant:

Viuant parentes patriæ, viuant diu
Albertus, annos æquet & æuum Nestoris,
Viuat Isabella Clara, clara Eugenia
Felix, diúque regnet Austriadum domus.

Erat & tertia eleuatio, basis nimirum octo pedes alta, lata decem, cum suis in quadrato circuitu columellis, ac super eadem arbor plantata quam Iessæam nominare potuisses, triginta & octo pedibus sublimis. Hinc duodecim rami prominebant cum suis floribus siue coliculis, quibus insidebant totidem pueri eleganter personati stemmate Brabantiæ, paludamentis, regiisque sceptris & ducali tiara: exhibebant autem non inuenustè sequentes heroës, annumque regiminis:

IOANNEM SECVNDVM	M. CC. XCIIII.
IOANNEM TERTIVM	M. CCC. XIIII.
IOANNAM	M. CCC. LV.

ANTONIVM

ANTONIVM BVRGVNDVM	M. CCCC. VI.
IOANNEM QVARTVM	M. CCCC. XVI.
PHILIPPVM A SANCTO PAVLO	M. CCCC. XXVII.
PHILIPPVM BVRGVNDVM	M. CCCC. XXX.
CAROLVM BVRGVNDVM	M. CCCC. LXVII.
MARIAM BVRGVNDAM	M. CCCC. LXXVII.
PHILIPPVM AVSTRIACVM	M. CCCC. XCIIII.
CAROLVM AVSTRIACVM	M. D. XIIII.
PHILIPPVM AVSTRIVM	M. D. XLIX.

Summum fastigium seu apicem arboris ascenderat adolescens, qui Deum patrem Sole amictus cum Luna ad pedes & mundo quem tenebat, verbisque referebat:

REX REGVM,
DVX DVCVM,
D. DOMINANTIVM.

Ad arboris radicem ex rubro serico fimbriisq; aureis stabat conopeum decem pedes altum: sedes duæ holosericæ vacuæ, sessores videbantur exspectare, ante conopeum tres nymphæ excubabant, prima erat virgo Brabantica, quæ cornu tenens Amaltheæ Principibus aduentantibus hæc carmina proferebat:

Saluete Belgicis in oris iam diu
Optata votis lumina Austriacæ domus,
Alberte, túque Isabella Clara Eugenia:
Longam hîc seriem Ducum meorum, & nobilem
Propaginem in hoc ramo videtis, qui meas
Felici tractauêre habenas dextera:
Nunc has viduas sedes auitas defero
Vobis, tibi vnam, Alberte, sublimem alteram,
Isabella, tibi, vt æquis popellum legibus
Regatis, & concreditas prouincias.
Via hîc Honoris passa vobis, scandite.
Hæreditatis sceptra iure debita
Committo vobis, me meósque mancipo;
Vt sicuti virtutis & prudentiæ,
Generosa posteritas, nec aquilæ degener
Propago, tantis estis hæredes viris;
Ita quoque honoris, dignitatis, muneris.
Cura paterna ab hoste defensam date,
A seruitute vindicate, & pristina
Pacis sequestris iura sceptris reddite.

Deinde Pax in hunc modum prolocuta est, secunda virgo tabernaculi custos:

O ter beata, ter ampliúsque Belgica:
Quis non quietas hîc sibi sedes legat?
Hæc nos sorores fixa tandem habitacula
Patrio occupemus sat diu extorres solo,
Summa hic voluptas solida futura, & gaudia
Secura sine Martis metu felicitas.

Tertia ianitrix Iustitia sic est effata:

Nec mirum, siquidem Austriacæ ius est datum
Fatale diæ lege propagini, graui
Vt mole calamitatis attritos leuet,
Miserísque præsidium serenum, & opem ferat.

His

Hisita dictis pueri in florum coliculis sedentes sic exclamarunt: VIVANT NOSTRI PRINCIPES, VIVANT NOSTRI DVCES. Eadem via quæ lapidea dicitur ad forum usque ornata deducebat: hic hermis & coronicibus cinctum forum vidisses decem pedes distantibus, atque alternatim stemmata Principum, & Brabantiæ ac Louanij posita insignia, viridi hedera circumamicta. Duo ibidem cernebantur anagrammata:

SVCCVRRIT BEATA SALVS.
EN EA BELGICA ARA SI VLLA.

Pilis etiam Duces Brabantiæ sequentes insistebant:

MAXIMILIANVS ET MARIA.
PHILIPPVS ET IOANNA.
CAROLVS ET ELEONORA.
PHILIPPVS ET ISABELLA.
PHILIPPVS ET MARIA.
ALBERTVS ET ISABELLA, CLARA, EVGENIA.

Nec ornatu carebat templi propyleum, vbi in stemmate hederaceo & bractea pendebant Archiducum insignia, atque hinc Brabantiæ, inde Louanij, infra in simili quoque ornamento hæc carmina ponebantur:

Arctius atque hedera procera astringitur ilex
Lentis adhærens brachiis;
Nos Alberte, tibique, tibique, Isabella, ligamur
Belgæ perennanti fide.

Ante templi vestibulum ex equis descenderunt, & per vtrumque Consulem introducti, à Præposito & Decano D. Petri in chorum deducuntur, refragante Archiepiscopo Machliniensi, qui ad se ratione dignitatis hanc prærogatiuam pertinere contendebat. Precibus & ceremoniis peractis pro D. Petri aliisq; Brabantiæ Ecclesiis in manibus Præpositi iusiurandum dixerunt:

NOS ALBERTVS ET ISABELLA, CLARA, EVGENIA, &c. iuramus & promittimus ad hæc sacrosancta Euangelia, quòd ab isto die in antea erimus fideles Ecclesiæ nostræ Sancti Petri Louaniensis, ac aliis Ecclesiis nostri Ducatus Brabantiæ. Et obseruabimus, faciemusque obseruari, iura, priuilegia, statuta, consuetudines, possessiones & libertates dictarum Ecclesiarum, & hominum spectantium ad familiam beati Petri Louaniensis antedicti, prout prædecessores nostri Duces Ducatus Brabantiæ hactenus fecerunt, sic iuuet nos Deus & omnes Sancti eius.

Hoc autem iusiurandum ab Audientiario prælectum, Præpositus sumptis sacrosanctis Euangeliis, & Archiducibus vt oscularentur præbitis, hæc verba Principes pronuntiantes quidam audiuerunt, Hoc iuro & promitto. Decantato deinde beatorum Ambrosij & Augustini hymno, equos conscenderunt, & theatrum ad læuam reliquerunt, ante domum Senatoriam præstando postero die iureiurando, longum pedes centum, latum XII. cum exedra pedum XXXVI. vtrinque cum gradibus ascensui commodis. Fastigium pictas habebat imagines, Pacis, Iustitiæ & Veritatis cum aliis ornamentis stemmatum Celsitudinis, huiusque inscriptionis:

ET IVRABIS, VIVIT DOMINVS IN VERITATE ET IVDICIO ET IN IVSTITIA, ET BENEDICENT EVM GENTES IPSVMQVE LAVDABVNT: IEREMIÆ CAP. IIII.

Rubris peristromatis theatrũ vndique velabatur, ac aureo suggestum ante ædes Senatorias panno; hic Ordines Brabantiæ Principes exspectabant, Dux cum iis Arschotanus ac Princeps Comes Arenbergius, ipsisq; transeuntibus reuerēter assurgebant. Quandoquidem obuiam non processerant, ante annos enim quinquaginta in Philippi Regis inauguratione aliter factum fuisse memoria nō exstabat. Deinde reip. interesse existimabant ne per importunam quorundam ambitionem, sese iterum ordinis non satis pro sua dignitate seruati, sicut in prouinciæ ingressu acciderat, periculo cōmitterent. E regione aliud erat

pegma sexaginta pedes latum, profundum octo, Comicis spectaculis exhibendis accommodum. Procedentes vlterius ad læuam domus Senatoriæ arcum triumphalem inuenerunt in via quæ ad Hallas ducit, notum studiosis professorum lectiones frequentantibus locum, qui totam plateam eleganter obstruxerat, viginti quatuor pedibus erat sublimis, latus viginti, in transitu duodecim complectebatur pedes; pilæ octo singulis frontibus quatuor erant attributæ, cùm aspicienti legendum occurrebat:

BRABANTIA PRIMA PROVINCIARVM,
IN TRIPLICI SVO ORDINE,
ANTISTITVM, NOBILIVM, CIVIVM,
SERENISSIMOS POTENTISSIMOSQVE PRINCIPES,
ALBERTVM ET ISABELLAM DVCES SVOS
LÆTA FRONTE SVSCIPIT,
DEVOTA MENTE SVSPICIT,
ET FIDEM OBSEQVIVMQVE
MORE ET CANDORE MAIORVM
ÆTERNVM VOVET.

Hæc etiam carmina vtrinque legebantur:

Ad Albertum.

Cæsarea de stirpe genus, virtutibus ipsam
Qui stirpem superas, latúsque volénsque venito:
Suscipe Belgica sceptra arcani munera fati,
Suscipe, & æterno populos vt fœdere firmes,
Accipe dáque fidem, dea cana hac alligat orbem.

Ad Isabellam.

Quæ cæleste decus generis cælestibus æquas
Moribus aut superas, sidus quod splendet in orbe
Occiduo, radus tu nostras pelle tenebras:
Da pacem sexus pacate, & Belgica regna
Suscipiens, serò ad seros transmitte nepotes.

Transitus huius machinæ pictas continebat Ducum Brabantiæ memorabiles victorias, quæ Rhythmis vernaculis in hunc modum explicantur:

Int Jaer twelf-hondert en tachentich acht
Heeft den eersten Hertoghe Jan van Brabant
Hei hept van seuen Heeren omgebracht/
Al quamen zij thien tegen een t.r hant.
Door Godts help ende zijne Brabanders vaillant
Heeft hij om Limborch desen strydt anveert/
By Woeronck/ en dat meest by onderstant
Der Louenaers die hy eeerch lief en weert;
Wantse hem setten op een ander peert/
Heeft hijse mildelijck ghepriuilegeert
Ende t'Peeter-manschap daer toe gheconfirmeert.

Quæ Latinè sic sonant:

ANNO CIↃ. CC. LXXXVIII. SEPTEM REGVLOS ET EORVM EXERCITVM IVXTA WAREMIAM SVPERAVIT IOANNES PRIMVS DVX BRABANTIÆ OPE DEI, MANV ET ARMIS TVM RELIQVORVM BRABANTORVM, TVM PRÆCIPVE LOVANIENSIVM, QVIBVS HAC CAVSA NOVA ADIECIT PRIVILEGIA, ET ALIVD VVLGO DICTVM het Peeter-manschap CONFIRMAVIT.

Ad læuam historia anni CIↃ. CCC. XI. pulchrè adumbrata ex scriptura cognoscebatur:

Den derden Hertog Jan door Mars practijck
Meest van syn volck berooft ende gematteert/

Heeft

Heeft den sesten Philips Coninck van Vrancrijck
Tegen t'lant van Brabant gheconspireert/
Met sesthien Landts-Heeren gearriveert
Tot Sint Truyden/om storten Brabandts bloet:
Maer siende dat Hertog Jan wel gheanimeert
Tot Heijlichsem had ghestelt den voet/
Es door den regen ghebluscht sijnen moet/
Die op Brabandt onsteken was seer grouwlijck
En gaf Hertogs Soon sijn Dochter te houlijck.

IOANNEM III. DVCEM BRABANTIÆ BELLIS VARIIS ATTRITVM ET PENE EXHAVSTVM PHILIPPVS VI. GALLIÆ REX VNA CVM SEDECIM REGVLIS DEBELLATVRVS TRVDONOPOLIM PERVENERAT. SED BRABANTIS STRENVE IN HEYLICHSEM VSQVE OBVIAM EVNTIBVS, NIMBOQVE PRÆCIPITI ACCIDENTE HOSTIVM REPRESSVS EST IMPETVS: PAX DEINDE VTRINQVE INITA, NOVO CONIVGIO FILII DVCIS BRABANTIÆ CVM FILIA PHILIPPI VI. FVIT FIRMATA.

Pro secunda eleuatione ex armamentario depromta erat moles ad pedes XXXVI. sublimis in quatuor circulari forma coronas eleganter distincta. In supremo fastigio leo videbatur altus sex pedibus, qui Brabantiæ insignia prætendebat, sub hoc sex virgunculæ laureum ramum dextra, sinistra tenebāt ciuitatum insignia, Limburgi, Valckenburgi, Traiecti, & quatuor opidorum Tienæ, Lewæ, Niuellæ & Liræ. In secunda & tertia sessione virgines sedebant splendido amictu cum laureo similiter dextra ramo, & insignibus opidorum quæ referebāt læua, Landæ, Gemblaci, Arschori, Distæ, Bredæ, Bergarum ad Zomam, Fani D. Gertrudis, Steenbergæ, Hanuti, Sichenæ, Helmontij, Endouiæ, Viluordię, Herentalij, Megemij, Rauesteynij, Iudoignæ, Halæ & Grauiæ. In inferiori plurimæ virgunculæ candido amictu cum aureis segmentis stemmata tenebant earum ditionū quas Baronias vocant, Arschoti, Bergæ, Grimbergæ, Gaesbecanæ, Cuyckij, Perwesi, Distæ, Bierbecæ, VVesemalæ, Rotselaræ, Duffelæ, Ghelensis, Boutersemæ, Bouxtelæ, Bredæ, Cranendoncæ, Leefdalæ, Raynesiæ, Sombreuiæ & Heuerlæ. Ad quatuor huius eleuationis angulos virgines totidem cum quatuor ciuitatum quę in Brabantia metropoles sunt, Louanij, Bruxellæ, Antuerpiæ, Siluęducis, insignibus considebant. Pegma ad Hallas conspiciebatur pedes altum viginti quatuor, profundum duodecim, in quo septem artes exhibebant liberales, Grammaticam cum claui primisq; elementis: caduceum Rhetorica, libram Dialectica cum volumine, instrumenta & libros habebat Musica, Arithmetica tabulas, circinum regulamq; Geometria, sphæram Astronomia. Accedebat ad dramatis perfectionem Artium facultas cum libro in manu, & Theologia cum candido amictu & libro inaurato, sacram puta paginam, Iurisprudentia cum libro & gladio: baculo serpente spiratim circumuoluto Medicina, quod tribuitur Æsculapio. Accedentibus illuc Archiducibus gratulatorios aliquos versus prolocutæ sunt:

Infra Archiducum stemmata gentilitia hæc carmina lectorem studiosum detinebant:

Te Grudiis, Isabella, tuis Nasica Cybellen
Aduehit, vt casta suscipiare manu.
Castas Castalides, castam veneranda facultas
Tendit, da maneat virginitatis honos.

Scenam temporariam ad Hallas inuenerunt, quæ vsque ad proscenium octo pedibus attollebatur, viginti sex lata, tribus distincta tabernaculis, quorum singula victoriam denotabant Caletanam, Ardeatinam & Hulstanam, ita singulis erat ascriptum:

CALETO.

Illa ego Marte potens, vasti quæ frena guberno
Oceani, quam mille rates & mille virorum
Turma tenet, multósque in tristia bella per annos

Possedit Gallo multum indignante Britannus:
Victrices Alberti aquilas experta, triumphum
Incipiens, sperare dedi maiora; praisse
Principis aduentum victoria laeta videtur.

VENI, VIDI, VICI.

ARDEÆ.

Ardea quae quondam dominatus ferre Britannos
Nescia, & Armorici sceptrum agnouisse tyranni
Immemor, insurgens sublimibus ardua muris,
Nunc iaceo, & magni nutum seruare Philippi
Atque sub Austriacis cogor vi degere signis.

VIRTVTE DVCE.

HVLSTO.

Illa ego quam recreat tellus praediuite gleba,
Aetherium caeli numen magnúmque secuta
Albertum, dubiis belli mea viscera flammis
Eripui, & Batauum nebula vinclísque solutis
Pectus in antiqua fidei statione locaui,
Victorísque sequor laurum, nutúmque fidémque.

COMITE FORTVNA.

Cùm ante scenam Principes peruenissent egressa Hulsto formosa virgo suae Celsitudini portarum claues detulit, additis his versibus:

Nunc inimica meas teneant licet agmina sedes,
Atque graues dederint tormentis fracta ruinas,
Non tamen ambiguus turbat mea pectora maeror,
Nec mihi flere lubet tanti discrimina belli.
Maxima nam clarus praestat solatia victor:
Cuius ob audaci partos Mauorte triumphos
Gloria per totum viget admirabilis orbem.
Non Thetis Aeaciden ad Troia maenia ferro
Hectoreo quondam foret indignata peremptum,
Sed Paridis cecidisse manu plorauit inertis.
Non secus Alberti quia virtus inclyta nostros
Exaequauit humo muros, dolor íntima nullus
Iam mea sollicito vexat praecordia luctu,
Plurima quin tacitam pertentant gaudia mentem,
Namque fui dominis parere coacta superbis
Hactenus, Alberto nunc seruitura potenti,
Qui nostros pro Rege lares ditione tuetur.
At mea si quid habent veri praesagia, nostros
Inclyte tu dominus quondam moderabere ciues,
Et populo tu iura meo dabis. Ipsa facessam
Iussa; vtinam hanc coniux properet Tithonia lucem.
At precor interea viuat tua fama, tuorum
O sublime decus procerum, tua gloria viuat,
Viuat nobilibus laus accumulata trophaeis.

Cùm

Cùm vlteriùs incederet pompa, ex columnis scenam reperit in amœni hortuli formam, vbi in introitu hæc carmina lectori occurrebant:

Dum ferus armatos leo Belgicus asperat vngues,
Ciuiléſque terit ſalebras temerarius auſu,
Altius acta pedi perſedit vulnere ſpina,
Spina penetratis qua perculit ima medullis:
Quo fera ſe vertat, qua ſaucia voce dolorem
Explicet! in veſtros implorat ura medelam,
Auſtriadæ, fugit amplexus, veſtráq́; repoſcit
Mite patrocinium dextræ, miſereſcite tandem
Afflictæ, auxilium præſénſque, Alberte, leuamen:
Túque ſalutifera Pandora è pyxide certam
Iſabel affer opem, vt priſco reddatur honori
Belgica tantorum detracta ſente malorum.

In eodem hortulo Androdi cum leone è Gellio hiſtoria parum immutata ſpectaculo accedebat. Aderant enim Principes perſonati, qui ſauciæ feræ ſpinam euellebant, atque hoc modo Archiducibus gratulabantur:

ALBERTVS. *Huc mea voluptas, huc meum ſuauium*
Iſabella, fraternæ Heſperiæ negotiis
Grauibúſque curis ſepoſitis procul, aduola.
ISABELLA. *Quid ſpes mea, meum præſidium optatum & decus,*
Alberte, quid te cruciat, angit, excoquit?
ALBERTVS. *Attende parumper, intuere quàm graui*
Planctu, quibus rugitibus ſe ſaucium
(Inuictus eſſe qui ſolet) ingemat leo.
ISABELLA. *Propius adeamus, quis miſerum ſcrupus premat,*
Quo torqueatur ſauciatus vulnere
Luſtremus attentiùs; vt iſtum ſi potes
Præſente dolorem leniamus pharmaco.
ALBERTVS. *Per me lubet, nec belluæ ferociam*
ISABELLA. *Exhorreo, audens ibo. Coniux coniugi*
Comes adero in diſcrimine, & ducem ſequar.
ALBERTVS. *Spinam hanc vides totam doloris originem*
Maliq́; fontem? hæc eximenda robore
Niſuque noſtro, agedum pari luctamine
Iunctiſque ſpinam cara coniux viribus
Vellamus, vt leo conualeſcat Belgicus.
ISABELLA. *Me ſanè iniquus belluæ caſus mouet*
Miſerétque ſortis, vt pariter opem feram.
ALBERTVS. *Tu gratus animo, quo vales ſenſu leo*
Meritas Iſabellæ beneficio grates refer.
ISABELLA. *Alberto eaſdem ingentiores aut refer,*
Virtute cuius ſanitati es redditus,
Solito vigori priſtiniſq́; viribus.

Muſica deinde harmonia ſuaui concentu hos verſus modulabatur:

Io triumphe, io triumphe vicimus,
Optata votis parta hodie eſt victoria;
Pœnas luerunt perduelles impij,
Cruórque tumidas auget vndas æquoris.

Ad patrum Societatis collegium pegmati occurrerunt, quod cum suis ornamentis spectandos hos versus transeuntibus dabat:

SERENISSIMIS PRINCIPIBVS,
ALBERTO ET ISABELLÆ,
MAGNIS BELGARVM DVCIBVS,
S. P. Q. L.

Hæc quoque carmina ibidem in dextra parte legebantur:

Saui maris Mars incola sauior,
Telluris atra miles atrocior,
O tristi recreate sæpe ludo!
Lusisti satis & satis bibisti,
Bellona tibi poculi ministra.

Ad læuam autem hos versus curiosus lector describebat:

Longis procul te diuidit inuia
Terris via, & nos non patet amplius
Visendi locus, obsidente militis
Mæandro vada flexibus marina.
Te (ô stringente pedem ligate nodo, vt
Quondam arctante pedem solute nexu)
Clauso deinceps carcere iactita.

In scena pegmatis Vulcanus in sua ferraria officina ex armis vomeres informans, tædium belli pacisque desiderium ob oculos ponebat, iuxta Prophetam:

CONFLABVNT GLADIOS SVOS IN VOMERES,
ET LANCEAS IN FALCES.
ISAIÆ II.

Hoc virgines septemdecim eleganter amictæ Duce Belgica Archiduces precabantur huiusmodi versibus:

Saluete Austriaci clarissima sidera cæli,
Sidera Belgiacas illustratura tenebras.
Queis cadet Martis furor accedentibus, & trux
Desinet infaustum discordia scindere vulgus.
Queis veniet pacis decor aduenientibus, & dux
Incipiet faustum concordia iungere vulgus.

Vicinam palatio portam, quod in Collegio Antuerpiensi (à Petro van Dale fundatore nomen habet) erat instructissimum, ciuitas scenâ temporariâ exornarat, pedes altâ decem, profundâ sedecim, thronumque in summo triginta pedum fecerat, cum suis ex architectura partibus, affixumque superius huiusmodi scriptum:

PATRIÆ PATRIBVS,
ALBERTO ET ISABELLÆ,
PACIS AVCTORIBVS,
S. P. Q. L.

Sedebant in solio tres personæ, quæ hanc inscriptionem ante se habebant:

VERITAS DE TERRA ORTA EST, ET IVSTITIA
DE CÆLO PROSPEXIT.
PSAL. LXXXIV.
IVSTITIA ET PAX OSCVLATÆ SVNT.
PSAL. LXXXIV.
ORIETVR IN DIEBVS EIVS IVSTITIA ET
ABVNDANTIA PACIS.
PSAL. LXXI.

Pax

Pax & Iustitia ad hominum vota in scena consistentium ex alto descendebant, qui eas musico concentu suauitet excipiebant.

Affixa vtrimque scenæ erant hæc carmina:

Vrbis delicium polique amores,
Orbis delicium deique amores,
Pax certè Dea Patre nata summo,
Pax enixa Deum profectò summum,
Quas tandem latebras fugâ petisti,
Quos iuncta tibi Gratia recessus!
Exoptata redis, sat abfuisti
O mundi decus, ô mei lepores,
Quas Belgi modò despicis iacentes
Infulgente throno statutâ terras,
Belgi (inquam) bona visita nouales
Esplendente polo reducta campos.

Ante D. Quintini portam interiorem, arcus triumphalis erectus fuit, in altitudinem triginta sex pedum, & octodecim latitudinem, duabus innixus magnificis columnis, & supra eum Persei & Andromedæ historia intuentibus, inscriptio huiusmodi legentibus patebat:

SERENISSIMI PRINCIPES,
ANDROMEDA CEPHEI ET CASSIOPEÆ FILIA
FORMA ET ANNIS FLORENTISSIMA,
OB MATERNAM IACTANTIAM
IN SCOPVLO ALLIGATA CETO EXPONITVR,
SVI IMPOS, SPEI EXPERS.
PERSEVS IOVIS PROGENIES
PEGASO ALATO VECTVS,
HARPE ADAMANTINA ARMATVS,
SCVTO GORGONEO MVNITVS,
ORCI GALEA TECTVS,
ATQVE HÆC OMNIA CONSILIO VEL AVXILIO MINERVÆ:
ADEST, MISERATVR, SVBVENIT,
MONSTRVM PEGASI OPE OCCIDIT,
ANDROMEDAM TORO SIBI IVNGIT,
ET CVM LÆTA LÆTAM ÆTATEM AGIT,
LIBERIS NEPOTIBVSQVE FELIX.

In tabellæ altera parte sic descriptum obseruabatur:

AT BELGICA HÆC VESTRA ANDROMEDA EST,
FORTVNA ET OPIBVS OLIM FLORENTISSIMA,
NVNC OB MAIORVM SVPERBIAM ET LVXVM
MAXIMIS FLVCTIBVS ET MONSTRIS EXPOSITA,
SVI IMPOS, SPEI EXPERS.
TV, ALBERTE, CÆSARVM PROGENIES
HESPERIO PEGASO SVBVECTVS,
HARPE MILITIÆ ARMATVS,
SCVTO PIETATIS MVNITVS,
GALEA PRVDENTIÆ TECTVS.
ATQVE HÆC OMNIA CONSILIO VEL AVXILIO TVÆ MINERVÆ
ADES, MISERARIS, SVBVENIS.
MONSTRA PEGASI OPE SVBMOVES,
BELGICAM SVB DITIONE TVAM HABES.

CVM

CVM LÆTA IGITVR LÆTAM ÆTATEM AGE,
LIBERIS NEPOTIBVSQVE FELIX.

Paulò inferiùs in tabella ſingulari ſcriptum legebatur:

QVOD APPRECATVR ET SVSPIRAT
SACRA DEVOTIONE VESTER
S. P. Q. LOVANIENSIS.

Principibus palatium ſuum ingreſſis, ad ignes auſpicij & lætitiæ indices tota vrbe exſtruendos, vt & biduo ſequenti, omnes ciues ſeſe parant. In quos vir clariſſimus Iuſtus Lipſius, qui præcedentium aliquot inſcriptionum auctor eſt, calore deuotionis hos verſus ἐχεδίασε:

Æmulus aſſurgat Phariis vel turribus ignis,
Igne fora, igne via, templa quoque igne micent.
Quæ cauſa? ignis amor, flagrant nunc omnia amore,
Princeps, ipſa uxor Principis, & populus.
Ille atque hac vtriuſque, atque vltimus ille, vtriuſque,
Dy facite, æternum mutuus hic ſit amor.

Idem πλατύτερον.

Quòd latis flagrat ignis in plateis,
Quòd fora occupat & domus ſacratas,
Quòd domus ſimul occupat profanas,
Non miraberis, hoſpes, ecce flamma
Multa huc venit, & ipſe flamma Princeps,
Vrit, vritur, idem & eius vxor.
Ille hunc, hac magis illum, vtrumque Belgæ,
Nam ſuos amat ille & illa Belgas,
Suos obſequio & fide perenni.
Quid Belgæ? ij quoque amant & illam & illum,
Et colunt ſibi cælitus dicatos
Principes Dominóſque. Flamma felix!
Vre atque vrere tu caterua triplex,
Donec machina dædala iſta mundi
Fatali ruet & peribit igni.

Comicis etiam actiunculis ſcena in foro perſtrepebat. Poſtero D. Catharinæ ſacto die ad præſtandum iuſiurandum dicto, Ordines Brabantiæ Principibus conſultis quo ordine ad ſolennem hunc actum incederent, è Collegio Pontificis ad palatium equis vecti ſunt. Inde Principes ad templum peracta re diuina inaugurandos deduxerunt: præcedebat turba aulica, cum nobilibus & magnatibus, Ordines ſeruato ex præſcripto ordine proximi Archiducibus hac ſerie ſequebantur: Franciſcus de Hauthem D. VVeueræ in opido Thienenſi duumuir ſiue Conſul, Iacobus de Ranſt ibidem Secretarius: M. Iudocus de Haelwyck Scabinus vel Senator opidi Leuwæ (Leuacos hîc fuiſſe ſunt qui putant) M. Cornelius vanden Auoirt Graphiarius, Euſtathius Iuerart duumuir Niuellæ, Paulus Roels Maior, Natalis Faulconnier Penſionarius eius opidi: Melchior de Cortbempde duumuir, ac M. Ioachimus de Poſtel Liræ opidi Secretarius: Illorum enim opidorũ legati ad huiuſmodi ſolemnitatẽ conuocari etiam ſolent. Tum Quæſtor ærarius Ordinum generalis cum ipſorum Actuario. Incedebant deinde Arnoldus de Breughel primus ordinis Senatorij apud Siluæducenſes, cum M. Guilielmo Reys eius vrbis Penſionario: M. Henricus Schotti Penſionarius Antuerpienſis, cum D. Ioanne van Brecht eiuſdem vrbis Senatore, D. Eduardus vander Dilft eques, D. de Leuergem & Doirne, cum D.Hen-

D.Henrico van Halmale equite D.de Vtieffel Confule Antuerpienfi.M. Ægidius Martini Penfionarius Bruxellenfis, cum D.Carolo de Lathem D. de Court, eius vrbis Thefaurario, D.Ægidius de Busleyden eques, Senator, cum D.Henrico de Dongelberge eius vrbis Confule. M. Guilielmus Guilielmi Penfionatius Louanienfis, D. Ioannes de Schore à confiliis eidem Reip. D.Guilielmus de Angelis Senator, vnà cum D.Richardo de Pulle eius vrbis Confule: qui quatuor ciuitatum Brabanriæ metropolitanarum erant legati, vnúmque fiue tertium inter Ordines membrum repræfentabant. Sequebantur D. D. de Aifeau & Euetberge, Barones de Baffigny, Grimbergæ, & VVefemalæ, Princeps comes Atenbergius, Bergatum ad Zomam Matchio, Princeps Auraicus, Dux Croiacus & Arfchotanus, pro altero: D. Gertrudis, Euerbode, Diligemi, Tongerlonenfis, Heylichfemi, Grimbergæ, Villarienfis, Vlierbecanus Prælati, Siluæducenfis & Antuerpienfis Epifcopi cū Archiepifcopo Machlinienfi, pro tertio Ordinum Brabantiæ membro fequebantur. Heroaldi feu caduceatores, Carolus vanden Tympel, & Solræus Comes cum ftricto enfe, tum Infans Sereniffima carpento vecta, cuius lateri finiftro Archidux adequitabat, vefte vterque argentea amictus. In templi irem choro Ordinibus dextrum latus, finiftrum magnatibus & aulicis attributum. Celebrabat rem diuinam Parcenfis Prælatus tanquam hæreditarius Ducum Brabantiæ capellanus. Euangelio decantaro Iacobus Baius Sacræ Theologiæ Doctor ad fuas Celfitudines hanc orationē habuit:

FAVSTVM, felix fortunatumque Principatus aufpicium religioni, Sereniffimis veftris Celfitudinibus, patriæ, vicinis, totique Reip. Chriftianæ, Academia, vnà cum Clero Louanienfi, communibus, publicifque votis comprecantur, MAXIMI POTENTISSIMIQVE PRINCIPES, iucundiffimoque Sereniffimarum veftrarum Celfitudinum in hanc vrbem aduentui, exoptatiffimæque inaugurationi, animis præ gaudio fubfilientibus congratulantur: Deoque Optimo Maximo Chriftianæ religionis ritu gratias agunt, quòd fuo fauore faluos, incolumes, omnibufque numeris abfolutos Principes Belgio dederit, qui longo plurimarum rerum vfu, omnia quæ ad Reipublicę gubernationem belli pacifque tempore neceffaria fint, perfpecta habeant; quique ob fingularem rerum gerendarum dexteritatem, prouinciarum, regnorum, Hifpanicæque ipfius Monatchiæ habenas in parte direxerint, rebufque pace belloque geftis fuo nomini celebritatem apud mortales omnes comparauerint: quorum eximia in Deum pietas, rara fapientia, in re militari virtus, in adminiftranda Repub. in omnique genere prudentia, incredibilis animi magnitudo, alacritas, temperantia, morum integritas, amor iuftitiæ, innumeræque aliæ maximis Principibus dignæ virtutes, vt optimam vitæ pacatioris fpem concipiamus, efficiunt; fuadentque vt omnes credant Sereniffimas veftras Celfitudines à Deo in Belgium deftinatas, vt pace orióque conftituris, feralia inteftini belli mala depellant, ciuiumque diuulfos animos concordiæ glutino coadunent, Belgioque prifcum decus & florem reftituant. Ac præter excellentes illas virtutes quæ ab vfu, ftudio, confuetudine, iure quodam peculiari Sereniffimarum Celfitudinum veftrarum funt, etiam rei melioris fpem ingerit clemētiæ fama, quod Auguftæ domui Auftriacæ familiare, ac veluti hæreditarium fit, religionis Catholicæ tuendæ, pacifque publicæ componendæ fouendæque ftudium, quam noftra memoria Germaniæ ciuilibus bellis profligatiffimæ teftituit inclitæ memoriæ auus Sereniffimarum veftrarum Celfitudinum Ferdinandus, deinde fartam tectam toto Imperij fui tempore cōferuauit piæ recordationis Maximilianus pater, & poft eum qui modò imperij habenas temperat Rudolfus frater, plurimū quoque ad animorū concordiam feliciter conciliandā gentilitiorum Principum reuerētia, fplendor generis, maiorumq; gloria conferet, qui multis feculis non folùm Belgio fumma cum laude, omniúmque gratia præfuerunt, fed amplifsima infuper Hifpaniarum, Germaniæ, Pannoniæ, Bohemiæ, Italiæ, aliarumque gentium regna, imperiumque ipfum Romanum ftrenuè moderati funt: nec Europa & Africa contenti, ius Imperij fui terra marique vfque ad extrema Occidentalium populorum, Orienta-

liúmque Indorum litora produxerunt, gestarumque rerum amplitudine, nominisque sui gloria, orbem vniuersum in sui admirationem commouerunt: in tantaque rerum omnium felicitate prosperoque successu, nunquam diuini numinis immemores, primamque semper religionis curam habentes, Deum piè sanctéque omni studio coluerunt, Christíque Redemptoris nomen atque doctrinam vsque ad fines orbis terræ simul cum imperio suo propagauerunt. Et pro Christi religione tuenda non solùm contra gentiles & barbaros, verùm etiam contra hæreticos & quoscumque infideles armis constantissimè decertarunt, Iudæos, Saracenos, Mauros, Arrianos, Mahometanos, Turcas, Hussitas, Lutheranos, Caluinistas, similésque humani generis labes. De quibus quot & quantas, sæpe non absque ingenti miraculo victorias retulerint, prolixum foret recensere. Si enim vnius tantùm potentissimi monarchæ (quo nullus ab orbe condito regum latiùs imperauit) gloriosæ memoriæ Philippi secundi Hispaniarum Regis Catholici, Serenissimarum Celsitudinum vestrarum parentis, clementissimíque Principis nostri, magno sui desiderio bonis omnibus relicto nuper defuncti, res præclarè gestas commemorare voluero, non solùm dies, sed vox ipsa, virésque deficient. Is enim se, suáque omnia, fortunas, statum, sceptra, vitam, & quidquid in hoc mundo charum habuit, in discrimen adducere, bellaque sumtu maximo sustinere maluit, quàm in minimo ab auita pietate discedere, vel quàm religionem ab Apostolis eorúmque successoribus in Belgio ab initio plantatam, contaminare, & qualem à suis maioribus longa serie acceperat, incorruptam non conseruare: aut demùm quàm in patrimonij sui locis abominabili fornicationum matri (vt loquitur Apocalypsis) turpium errorum lupanar concedere. Quanta insuper cura, molestiis, & sumtu religionem Catholicam in Galliis laborantem adiuuerit, tamquam recens compertissimúmque prætereo. Hic sanè vnus fuit qui in ruinam inclinantem Ecclesiam in Europa, suppositis antibus sustentauit, quíque fugientem à nobis veritatis doctrinam, inuictissimè retinuit, cuíque post Deum incunctanter debemus quod in Belgio, præsertímque Louanio, intrepidè sana doctrina semper tradita fuerit, & verus, purus & antiquus Dei cultus inuiolatus steterit, cuius apud homines perpetua, grataque erit memoria, merces in æternitate apud Deum. Si denique ad eiusdem inclyti patris augustæ memoriæ Caroli quinti Imperatoris virtutes, gestáque pertransiero, labyrinthum ingrediar. Is enim Princeps iustissimus, fortissimus, & clementissimus fuit, gestarumque rerum gloria clarissimus, talis filij dignissimus pater, frequentissimus maximúsque in Africa & Europa victoriis nobilitatus, de Saracenis, Mauris, Turcis, Francis, nec non Germaniæ Principibus Lutheranis, quos profligauit, vicit, perdomuit, Dominator cepit. Cuius pater inclytæ quoque memoriæ Philippus primus, florentissima Hispaniarum regna matrimonio Iohannæ inuictissimi Ferdinandi Hispaniarum regis Catholici filiæ Belgio coniunxit, ac Maximilianus Austrius Imperator eiusdem parens opulentissimas Belgarum ditiones coniugio Mariæ, nobilis Caroli Audacis Burgundiæ Ducis filiæ Austriacæ domui adiecit, quæ nunc totius orbis clarissima, potentissimorumque Principum, Ducum, Archiducum, Regum, Imperatorum, orbísque Monarcharum antiquo stemmate splendens nobis Serenissimos Principes Albertum & Isabellam Claram Eugeniam, Deo ita prouidente, ad sui nominis immortalem gloriam, afflictissimique populi solamen, procreauit ac dedit; qui & suarum virtutum, summæque nobilitatis merito venerationi cunctis esse debeant. De quibus iure confidimus quòd à maioribus suis omni virtutum genere conspicuis non sint degeneres futuri, quorum vita optimi Principis effigiem contineat, posterisque libri, doctoris & magistri loco deseruire queat. Nam heroicas virtutes quas viri sapientes in Principibus & Regibus necessarias esse tradidere, has in Austriacæ familiæ Principibus reperire licet, religionis obseruantiam, pietatis zelum, benignitatem, animi moderationem, æquitatem, reliquasque optimo Principi necessarias virtutes, quales sunt, paterno amore subditos complecti, populorum commoda potius quàm sua sectari, homines imaginem Dei gerentes, in terris exemplo & auctoritate, præmio & pœna regere, ad veras virtutes cælestémque patriam

etiam dirigere, seipsum in magna potestate vincere, suos alienósque effrenatos impetus recta animi moderatione cohibere, viros sapientes bonarúmque artium peritos libenter audire, amare, diligere, colere. Ex iisdem idoneos, qui non solùm præesse, sed etiam prodesse velint & possint, in Ecclesiarum Prælatos, in vrbium prouinciarúmque Præfectos, in belli Duces, in Consiliarios, adiutorésque alios deligere, qui Dei honorem publicúmque bonum, hoc est, Rempub. pace otióque constitutis florentem, omnibúsque bonis affluentem reddere studeant. Pacem verò atque tranquillitatem rectus ordo Reipub. præstat, qui hoc exigit vt suo quidque loco firmiter constituatur, vt Deo suus cultus, Principi obedientia debita, legibus sua auctoritas, æquabilis omnibus iustitiæ administratio, Ecclesiasticis sua dignitas, Nobilibus suus honos, plebeis & infimis suæ immunitates & priuilegia, delinquentibus pœnæ, benè merentibus præmia, ipsi denique Reipub. amplitudini quod suum est tribuatur. Vtque Princeps auctoritate sua obedientes singulos efficiat, subditísque tamquam sedulus pastor, piusque pater consulat, publica damna, concussiones, oppressiones & iniustitias à Republica studiosè auertat, in id inuigilet vt subditi benè, piè, iustéque viuant. Iustitia enim firmatur solium, Regnúmque de gente in gentem transfertur propter iniustitias, iniurias, contumelias, varióśque dolos. Nam sine virtute nulla societas stabilis, infirmus est omnis Reipub. status: Dei enim timore sublato, vita hominum sceleribus & immanitate completur. Cúmque vnicus sit Deus zelotes, qui honorem suum alteri impendi, sponsámque suam adultero exponi vetat, Princeps Christianus vnam Sanctam Catholicam Ecclesiam credens, vnicam quoque veram orthodoxam religionem teneat, illam summa vi tueatur, colat ac defendat, Deíque iniurias vindicare nullo humano metu negligat, illius diuini oraculi memor, Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; & quicumque contemnunt me, erunt ignobiles. Non enim Christiano Principi sola pax temporalis (quam terrena ciuitas Babylonia dicta solummodo quærit) sufficere debet. Cùm enim fidelis Princeps etiam regni Christi minister, Ecclesiæque filius sit, totis & personæ propriæ, & auctoritatis publicæ viribus Christo inseruire tenetur, atque conniti vt eius subditi in omni pietate quietam & tranquillam vitam agant, Dominóque in timore ac tremore seruiant, iuxta illud regij Vatis: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta:* sicut (proh dolor) non paucos magistratus, Principes ac Reges, qui se à Romani Pontificis summi Ecclesiæ in terris militantis capitis obedientia substraxerunt, aut omnino, vel saltem per infidelitatem, de via iustitiæ periisse cernimus, secundùm Isaiæ vaticinium: *Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit.* Seruit autem Princeps Christo quando religionem Christianam contra impios, sacrilegos, blasphemos, hæreticos, alióśve hostes Ecclesiæ iustis legibus & armis tuetur: Similiter quando templorum, monasteriorum vel collegiorum erectione, aut litterarum bonarúmve artium promotione Dei cultum exornat & auget, aut sacerdotij cleríque dignitatem propugnat, vel Ecclesiæ immunitatem, iura, bona, & priuilegia conseruat. Quod sapienter ac piè Iustinianus Imperator attendens: *Nos*, inquit, *omni prouidentia curam Ecclesiarum gerimus, per quas nostrum imperium sustineri, & publicas res per Dei clementiam & gratiam muniri credimus.* In eandemque sententiam Leo Magnus Leoni Augusto scripsit: *Debes incunctanter aduertere Regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* Quod Serenissimarum Celsitudinum vestrarum maiores piè sapienterque etiam expendentes, non solùm Ecclesiæ, Cleríque patroni, defensores, & aduocati esse, ac dici voluerunt, sed iurisiurandi vinculo sese insuper ad Ecclesiarum Clerique protectionem libenter obstrinxerunt. In quo Serenissimæ vestræ Celsitudines eorum pietatem laudabiliter sunt imitatæ. Quorum sanè maiorum pium ac liberalem in Ecclesiam Clerúmque animum contestantur plurima Belgij augustissima templa, pretiosissima-

que eis relicta ornamenta & iocalia, diuersaque religiosorum monasteria, & Canonicorum studiosorúmque collegia, eorundem fundata liberalitate, opibúsque dotata; inter quæ hoc ipsum est insigne Diui Petri templum, cuius turris suo hiatu Serenissimarum vestrarum Celsitudinum opem efflagitat. Nec aliundè hæc ipsa est Louaniensis Academia singulare Belgij lumen & ornamentum Catholicæ fidei, religionisque orthodoxæ inuictissimum propugnaculum, nec non hominum doctrina & virtute præstantium, ciuilis etiam status & ordinis, totiúsque reipublicæ seminarium. Hanc enim Academiam Serenissimarum vestrarum Celsitudiuum maiores Catholicæ fidei perpetui vindices ad pacis artes in veræ pietatis ac iustitiæ cultu consistentes instituerunt, variisque immunitatibus, priuilegiisque adornarunt, eandémque singulari studio & amore complexi non secus quàm oculi sui pupillam curandam duxerunt, & ab omni bellorum iniuria tutam esse quidem voluissent, sed ita dispensante Deo, tristi continuoque multorum annorum bello flagrante vniuerso Belgio incredibilibus miseriis penè obruta fuit. Ex quibus tandem diuini numinis misericordia ex parte liberata, spem reliquam salutis, post Deum, in Serenissimarum vestrarum Celsitudinum fauore collocat, non ambigens quin quidquid ad eius restaurationem & incrementum pertinere videbitur, hoc Serenissimæ vestræ Celsitudines benignè sint concessuræ: eoque magis quòd augustissimæ domui Austriacæ Principibus innatum sit, non solùm rem litterariam in pretio habere, velléque scite legere, scribere, Latinéque loqui, sed etiam scientissimos esse, atque quaslibet bonas artes & scientias, ac viros omnes eruditos, incorruptisque moribus vel egregiis ingeniis præditos, singulari amore complecti, tum etiam quòd id promeruerit eiusdem Academiæ in hoc potissimùm ciuili bello fidelitas, & in obsequium Regiæ Catholicæ Maiestatis perpetua constansque deuotio: quam & in posterum Serenissimis vestris Celsitudinibus pari animorum alacritate Deo auxiliante præstabit; & quidquid amoris, beneuoli animi, officij, obsequij, promptæque obedientiæ à fidelissimis, addictissimis, integerrimisque subditis exspectare liceat, id omne Serenissimis vestris Celsitudinibus, eiusdem Academiæ, totiúsque Cleri Louaniensis nomine spondemus, offerimus, pollicemur, Deúmque ter Opt. Max. votis publicè priuatímque nuncupatis orare non intermittemus, quo pios & sublimes Serenissimarum vestrarum conatus secundet, populum subdat, obedientémque efficiat, rebelles potenter subiiciat, de hostibus victoriam, pacem in diebus vestris donet, sapientes piósque hæredes suscitet, quibus terrenum hunc principatum Serenissimæ vestræ Celsitudines relinquere valeant, quando ad possidendum cæleste regnum easdem summus sempiternúsque Rex euocabit. Quem supplices exoremus vt Serenissimis Principibus Alberto & Isabellæ Claræ Eugeniæ dies super dies adiiciat, eosdémque suo afflatu consilioque instruat, virtute corroboret, præsidio sepiat, in omnique rerum discrimine, præsenti numine protegat, animíque magnitudinem, fiduciam, inuictæque virtutis robur & constantiam inspiret, omnique virtutum ornatu præstantes, diuinósque efficiat, quo præclarum & difficile sibi commissum Principis munus, ex eiusdem summi Regis voluntate ad suam subditorúmque salutem exequantur, diuináque fulti ope rempublicam Belgicam diu saluam, florentémque conseruent, donec ex hac fluxa mortalique vita ad beatam & immortalem translati, immarcessibilem gloriæ coronam accipere promereantur, quam ipsis & nobis concedat vnus & trinus Deus in secula benedictus.

AMEN.

SVB facto viam materiatam à templo vsque ad locum iureiurando destinatum, sterni fecit Magistratus. Peracta re diuina ad theatrum ante ædes Senatorias perrexerunt, vbi suæ Celsitudines duobus gradibus eminentiores sub aureo tabernaculo consederunt. Circumstabant Ordines, Legatus Regis Catholici, Dux Aumalæ, Marchio Haureus, Comes Mansueldius, Admirantius Aragoniæ, œconomus & Comes Dysegem: Præses Richardottus, Assonleuillus, Cancellarius Brabantiæ Damantius, Audientiarius ad læuam astabant, Infantis gynæceum dextræ eius humi assidebat. Principum nomine & mandato Cancellarius Ordinibus causam huius conuentus & solemnitatis, paratamq; suarum Celsitudinum voluntatem ad conseruanda antiqua priuilegia, Lætumque Introitum, & ad consuetum iusiurandum præstandum breuibus exposuit, & vt idem ipsi facerent Ordines admonuit. Deinde Læti Introitus priuilegium suarum Celsitudinum manibus signatum, sigilloque paterno munitum, quo adhuc vtebantur dum suum conficeretur, ab Audientiario est perlectum. Tum scamno prolato, quod panno aureo erat instratum, cum puluinis item aureis, & imposito Missali, Archiepiscopus ex vna, Cancellarius ex altera parte, nomine Ordinum accedentes, in genua procideruht, lectaque ab eodem Audientiario Latinè & Teutonicè iurisiurandi formula, vsque ad verba, ITA NOS DEVS ADIVVET, &c. quæ præibat Archiepiscopus, accessit Infans Serenissima, genibúsque innixa, tactis manu Euangeliis, iusiurandum præstitit, quod ab Archiduce separatim factum est. In altera iurisiurandi dictione, de omnibus iuribus & reliquis priuilegiis conseruandis, idem ritus obseruatus est. Tum Ordines à Cancellario admoniti Audientiario iurisiurandi formulam lingua Teutonica Belgica prælegente, quæ est huiusmodi:

NOS in genere & quilibet in specie seorsum promittimus, affirmamus & iuramus vobis D. Alberto & D. Isabellæ, Claræ, Eugeniæ, futuris nostris Dominis ac Ducibus Brabantiæ, ac aliarum patriarum ad Ducatum Brabantiam pertinentium, qui impræsentiarum iuramentum præstitistis, quòd de cetero erimus in omnibus negociis boni, fideles, & obedientes subditi, & vos iuuabimus in defensione & conseruatione dominiorum, patriarum ac confinium vestrorum. Et quantum in nobis erit, iuuabimus arcere & propulsare vim ac iniuriam quæ vobis inferetur: quodque vobis seruiemus, ac in omnibus faciemus sicuti boni & fideles subditi erga veros Dominos & Principes suos facere tenentur & obligantur. Ita nos &c.

Omnes se eodem, nimirum Ecclesiastici manu dextra pectori admota ritu & verbo sacerdotis, reliqui duobus digitis sublatis, sacramento obligarunt. Quo facto, à populo vniuersò acclamatum est, vitam diuturnam Ducibus Brabantiæ apprecante. Deinde Ordinum actuarius Masius eorum nomine Principes allocutus est:

INGENTES gratias agimus Omnipotenti Deo, PRINCIPES SERENISSIMI, de præsenti die tam feliciter peracto. Viderunt vestræ Celsitudines animorum qua tes Ordines ad dicendum iusiurandum accesserunt propensionem, quam erga suos veros & legitimos Principes, vestro nutui deuotissimos optimosque subditos exhibere decuit. Qui vt iuxta tenorem sacramenti quod dixerunt, obsequio vobis debito & officio nunquam deerunt, quantum præsens rerum status prouinciæ huius permittet, annisque superioribus se probasse vobis existimant, solitoque in huiusmodi inaugurationibus donatiuo, grati aliquod animi reddent testimonium; sic in vestra quoque erga illos clementia & benignitate securi conquiescunt: & quos parentum loco diuinitus sibi datos iam iam receperunt, eos etiam sperant non minori indulgentia imperium moderaturos, paternumque affectum nunquam depositurus, iura & priuilegia, & quas habent prærogatiuas perperuò obseruaturos, nihilque omissuros quod ad has prouincias è tot cladibus eripiendas, à teterrimo bello liberandas, ac pristino splendori restituendas pertineat. Quod vt quàm primùm fiat, ad conseruationem Religionis & augmentum, in priuatam quoque rem & vtilitatem vestram, denique ad reip. subditorumque salutem, Ordines Brabantiæ animorum qua par est submissione orant.

Ad quæ Archidux in hæc verba respondit: Gratam sibi fuisse, qua ad præstandum iusiurandum accesserunt, omnium alacritatem, promptamque in obsequio & opera deferenda, Ordinum voluntatem; se vt votis eorum satisfiat effecturum, & maximè vt priuilegia iureiurando confirmata, sarta tecta conseruentur, modis omnibus curaturum. Accessit deinde Brabantiæ Cancellarius, eumque Ordines secuti, singuli reuerentia sinistro genu humi flexo primùm Infanti, tum Archiduci exhibita, fidelitatis obsequium præstiterunt.

Opidorum legati Tienæ, Lewæ & Niuellæ in tempore aduenerunt; Diestenses qui seriùs accesserunt desiderati. Magistratus denique Louaniensis accessit & aliqui ex membris ciuitatis, qui rogatis comitiis solent interesse, quibus Principes eodem quo suprà dictum est modo iusiurandum dixerunt, in hanc sententiam:

Nos &c. promittimus & iuramus super sanctis Euangeliis, quòd in aduentu nostro & successione huius patriæ seruabimus, ac curabimus benè & fideliter obseruari incolis huius ciuitatis Louaniensis, prout boni & iusti Principes facere tenentur: Omnia eorum iura, priuilegia, chartas, consuetudines, vsus & obseruationes, quemadmodum ea seu eas habent à quondam prædictis prædecessoribus nostris Ducibus ac Ducissis Brabantiæ, & sicuti ipsi hactenus iis vsi sunt sine infractione vlla: & quidquid horum infractum aut innouatum est reparabimus & restaurabimus. Ita nos Deus, &c.

Principes etiam iusiurandum fidei acceperunt à Louaniensibus, quod tale erat: Nos in genere, &c.

Ingens postea tubarum clangor solemni huic actioni catastrophen imposuit, sparsique populo vice congiarij, aurei & argentei nummi cum vtriusque Principis effigie & hac inscriptione:

AVSPICIIS ALB. ET ELISAB. D. G. ARCH. AVST.

Ab altera parte:

DVC. BVRGVND. BRABANTIÆ.

Et in scuto laureo:

MVNIFICENTIA PP.

Vocatis etiam ad se nobilibus viris Richardo van Pulle Consule, Theodorico Borchgraue vigilum Præfecto, & Guilielmo de Angelis Senatore Louaniensi, Archidux gladio, quem Solreus Comes præfert, ter humeris in genua procumbentium tactis, equestris militiæ honore decorauit. Quibus rebus per horarum circiter trium spatium solemniter peractis, eodem quo venerunt ordine ad palatium sunt deducti. Sub vesperum Magistratus tribus magni ponderis ex argento crateribus inauratis, & ex arte cælatis, ac vino Rhenensi, vt fert patriæ consuetudo, cum chirothecis Louaniensibus, quæ propter præstantiam passim in deliciis sunt, suas Celsitudines donarunt. Munus etiam verbis ornarunt orante Pensionario:

Non potuerunt, SERENISSIMI PRINCIPES, Maior, Consules & Senatus ciuitatis vestræ Louaniensis prætermittere, quin se iterum vestris Celsitudinibus sistant, & vt submissi deuotique subditi felicem hodiernam inaugurationem vobis gratulentur. Hinc se fructum tantopere desideratum semel percepturos, vniuersi singulique, hæc potissimum ciuitas, confidit, pacem nimirum vnicum reip. nostræ leuamentum, cui deprecantur vt modis omnibus incumbant: huiusque ciuitatis incolis concedant quædam beneficia, quòd pro fide Catholica & debita suæ Ma^tis obedientia tam multa pertulerunt, quemadmodum scripto exhibebunt, reliquis huius ducatus vrbibus perpacatis. Vt suum vestris Celsitudinibus affectum probent, easdem hoc munusculo donant, rogantes vt ipsos commendatos sibi habeant, vtpote qui semper fideles, obsequentes ac deuoti subditi permanebunt.

POSTERO die Vniuersitatis professores cum doctore Fieno Rectore, omnium nomine Latinam oratiunculam habente ad salutandos Principes sunt admissi. Aliquot etiam

etiam horas insumserunt in videnda & audienda comica actiuncula cui Andromeda erat argumentum,quam Pædagogij Falconis studiosi Principibus ediderunt. Post meridiem disputationi publicæ interfuerunt,filio Præsidis Richardotti publicè disputante, factoque sacræ Theologiæ tyrocinio ad gradum Baccalaurei coram ipsis Principibus,theses &chirothecas ex solita consuetudine benignè accipientibus,cum laude admisso. Hinc ad clarissimi viri Iusti Lipsij auditorium itum est, qui sumto à loco Senecæ libro I. capite III. argumento,docendo & orando egregia de Principis officio præcepta in hunc sensum disseruit:

SERENISSIMI ET POTENTISSIMI
PRINCIPES,

ETSI fateor haud planè rudem & tironem me esse in dicendo; tamen hic splendor vester, qui oculis meis inopinatus apparuit, & hic insolens consessus,turbat me aliquid(non nego) sed & delectat. Sicut qui è tenebris & longo situ ad solem subitò educuntur, caligat iis acies, & oculi præstringuntur: sic mihi euenit, & duo simul maxima sidera cùm video, hunc SOLEM, vt ita dicam, & hanc LVNAM, hebescit nonnihil ingenij acies, & linguæ hæc promptitudo terardatur.Quid tamen est?sicut idem ille sol excitat mox & recreat,& innatâ suâ vi dat vigorem: sic mihi sentio ab aspectu Ser^tis V.alacritatem infundi,& iisdem,quibus terrebar,excitari. Itaque parebo libens Ser^ti V. quæ me voluit subitò & ex tempore pauca dicere: pauca certè erunt,& ideò excusata,quia subita & ex tempore.Non recedam autem longè(nam & sic iussistis)à more lectionis solitæ: *Annaeum Senecam*(æternum Hispaniæ decus)in manus sumam,& pauca eius verba à consessu & tempore hoc non aliena,cum bonâ veniâ vestrâ PRINCIPES, cum bonâ gratiâ vestrâ reliqui AVDITORES,explicabo. Ait I.De Clementiâ.cap. III.

„ *Illius demum Principis magnitudo stabilis fundatáque est,quem omnes tam supra se*
„ *esse,quàm pro se sciunt : cuius curam excubare pro salute singulorum atque vniuersorum*
„ *cottidie experiuntur. Quo procedente,non tanquam malum aliquod aut noxium animal è*
„ *cubili prosilierit, diffugiunt :sed tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim aduo-*
„ *lant,obijcere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi,& substernere corpora sua,*
„ *si per stragem illi humanam iter ad salutem sternendum sit.*

Pauca verba, vt solet ille scriptor: sed magnæ rei inclusæ, & à me breuiter educendæ. Ait,*Illius demum Principis magnitudinem stabilem esse.*] Cuius? qui hæc faciet, quæ suggerit. Si quis ergo neglegit? negat, & parum firmæ altitudini insistere eum putat. Sicut domus,cui fundamentum non substernitur, caduca est: sic Princeps, cui non ista. quæ iam addit: *Quem omnes tam supra se esse.*]Dignitas Principis tangitur & eminentia.quis autem eam nescit? Ille est imago & exemplar Dei in terris, rerum moderator & arbiter, in cuius manu positæ opes,dignitas, vita omnium nostrûm. Sicut anima corpori præest, & animæ ratio: sic Princeps hâc populum regit,& eadem illa ratio ipsum. Tolle,cadauer ac funus est hæc omnis multitudo: & vt Cyclops apud Homerum, amisso vnico oculo, huc illuc impingitur,& denique ruit: sic ista moles populi, sine lumine illo Principatus. Ergo *supra omnes* eum meritò esse sciunt, & fatentur. quid amplius? *Pro se esse.*] O monitum eximium! ô in duobus verbis inclusum finem,munusque Principatuum! Non præesse solùm Princeps,sed prodesse debet: nec sibi tantùm ciues datos, sed se etiam ciuibus arbitrari.Sicut sol ille(ne abeam ab hâc imagine) non lucet modò, sed fouet, vegetat,animat:sic verus ille populorum rector,in splendore suo commodat & iuuat. *Moderatori*

ratori reip. (ait Cicero) *beata ciuium vita proposita est, vt ea sit opibus ampla, copiis locuples, virtute instructa.* Et Hadriani Principis laudata illa vox est: *Ita se remp. gesturum, vt sciret rem populi, non suam esse.* Sed quomodo hoc faciet, & eò veniet? addit noster: *Curam eius excubare pro salute etiam singulorum.*] Itáne excubare? & nec noctes vacuæ exceptæque sint? nec noctes. *Magna fortuna, magna seruitus est*, ait quispiam: & maximo cuique imperio maximam curam, atque adeò assiduam inesse, vos & animos vestros, SER^mi, testor. Vt Palinurus ille in mari, non de die solùm gubernabat, sed ipsâ nocte

—clauumque affixus & hærens
Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat:

tale in Principe, cuius *curam excubare* Seneca vult pro salute etiam *singulorum.*] Quid tu ais? nec satis *vniuersorum?* Aio, inquit. & vt pater aliquis in magnâ familiâ, ad singulos animum atque oculos adiicit; ita vetus Princeps. Philippus Macedo, inter laudatos olim reges, admonitus huius muneris sui à feminâ etiam fuit, quę ipsum adiens, desiderium aliquod expositura, cùm reiiceretur & *negaret sibi vacare*: animosè subiecit, *Noli ergo imperare.* Animosè, inquam, sed verè: & rex agnòuit, sed monitus à feminâ: ab ipso autem sc. Imp. RVDOLFVS. ille dico, primus auctor & fons magnitudinis vestræ, à quo inclita gens AVSTRIACA per annos iam plus trecentos in hoc æuum floret, & in omne (ita voueo) florebit. Is cùm tenuiores aliquot homines aditum ad eum captarent, & satellites aspernati hoc genus, reiicerent: animaduertit, &, *Per Deum*, inquit (ipsa Annalium verba ponam) *sinite homines ad me venire. Non enim ideo Imperator sum, vt in arculâ includar.* Vocem inclitam, vocem auteam, vocem verè AVSTRIAM! & in quâ hoc de curâ (quid enim melius addam?) concludam. Pergit noster: *Quò procedente.*] Fructus est, qui Principes manet, ex hoc munere suo & curâ. Quis ille? duplex, Beneuolentiæ & Fidei, quam vtramque subditi præstant. De illâ, *Quo procedente*, inquit, *non tanquam malū aut noxium animal* (tigris, lupus, serpens) *è cubili prosilierit, diffugiunt*: quod in Caligulâ, Nerone, Domitiano aliquo obseruare licuit, qui nunquam è cubiculo, & ex illâ solitudine suâ in publicum prodibant, nisi vt solicitudinem, imò & solitudinem, facerent: sed *tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim aduolant.*] Ita sanè, aduolant, non accurrunt; certatim, non lentè aut timidè; viæ, domus, opida sunt angusta. Videtisne ô nostri PRINCIPES? tanquam ad clara & benefica duo sidera concurrimus: tanquam ad gemellos illos Castores respicimus, in diuturnâ hâc Belgicâ tempestate. Illi conspecti, nautas recreant; illi, cùm nauibus insiderunt,

— tumida æquora placant,
Collectasque fugant nubes, Solemque reducunt:

ita vos, qui insedistis, & corpore pressistis iam Belgicæ hanc nauim, è bellorum fluctibus, ex insidiarum procellis, subducetis eam in portum. Atque hæc igitur Beneuolentia est. de Fide sequitur: *Obiicere se pro illo mucronibus parati.*] Quidni faciant? in vobis, vt dixi, viuimus: animam & spiritum hunc in animâ Principum ducimus: & meritò ergo pro iis obiecturi ea, imò proiecturi. Ego SER^mi PRINCIPES, publicâ Belgarum voce & sensu, vtraque hæc offero: Beneuolentiam, inquam, & Fidem. & simul sine iactantiâ addo, duas in nobis notas ssue insignia ab antiquo esse: Fortitudinem, ac Fidem. *Fortissimos Gallorum Belgas*, Iulius Cæsar iam olim dixit: de Fide, idem & Plutarchus, DEVOVERE Gallos (qui mos & Hispanis) corpora vitamque suam Principibus solere: id est, ita consecrare, vt cum viuis viuerent, pro iis periclitarentur, morerentur, atque adeò cum iis. Nam superesse nefas erat. Magna fides, & nescio an alibi gentium lecta vel audita. Sed iam desino, memor apud quos dicam: & quàm breues sermones non solùm apud Deum sæpe, sed apud Principes semper, grati decorique sint. Gratias tantùm ago, Athenæi huius & meo nomine, quos tam clarâ istâ luce perpetuùm illustrastis. In eo quoque imitati magnos illos Principes: vt Cn. Pompeium, qui è bello Mithridatico victor, Rhodum veniens singillatim omnium Professorum ædes circumiuit, iniuit, & fasces illos laureatos priuatorum ianuis submisit. Quid Tiberius Imp^or in eâdem vrbe? *circa scholas & auditoria Professorum* (Suetonij verba sunt) *assiduus fuit.* Quid Claudius Imp^or? ille verò inopinatus sæpe recitantibus in-

bus interueniebat: quod vos SER^mi nunc feciſtis. Gratias igitur agimus, & voto eas claudimus: vt felicibus auſpiciis cœptum hoc imperium diuturnum ac ſtabile vobis, & ſtirpi veſtræ (ô Deus eam donet!) ſit, cum Dei ipſius, cum veſtrâ gloriâ, & publicâ Belgarum ſalute. DIXI.

PERLVSTRATIS poſtea magnificis Croiacorum & Arſchotanorum in Heuerle monumentis, ab eodem Duce cum proceribus & nobilibus vniuerſis ac aulica familia, menſa epuliſque opiparis ſunt excepti in eiuſdem Ducis ædibus, quas Heuerle habet ſplendidas. Bruxellam poſtea omnium votis eos comirantibus ſunt reuerſi. Annus quo hæc contigerunt his litteris numeralibus verſibuſque includitur:

ALbertVs ende IſabeLLa zeer VVIIs en pLaIſant
ALs Hertoghe ende HertogInne nV VVeert ghepreſen/
OntfIngen te LoVen het oVDt Landt Van Brabant
Den XXV. daCh Van NoVeMber VVIItgeLeſen.

SoLe ſagIttIferI CeLsIs ardente sVb aſtrIs,
ECCe dIes ſanCta CoſtIdIs ILLa fVIt:
QVa dVCIs AVſtrIaCo ConCeſſa tIara BrabantI eſt
LoVanII ALberto, aC CLara IſabeLLa tIbI.

B R V X E L L A.

BRVXELLAM IV. Cal. Decembris redierunt, & introitus ſui inaugurationem ſolemniter perfecerunt, ſed mutato conſilio ob magnum & aſſiduum imbrem, ſacellum quod conſueto ad duas quercus loco extra vrbem poni ſolet, ad portam eſt erectum, ibique exoſculato ſalutiferæ Crucis ſigno, ad templum perrexerunt, vbi ad chorum cum ſymphoniæ cantu deducti, genibus flexis, priuilegia Eccleſiæ ſanctæ Gudilæ huiuſmodi ſacramento confirmarunt:

NOS ALBERTVS ET ELISABETH CLARA EVGENIA Hiſpaniarum Infans Dei gratia Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, &c. Videlicet ego Archidux tanquam maritus & legitimus tutor prædictæ ſereniſſimę Infantis, & ego Infans tanquam Princeps proprietaria ſupranominatarum prouinciarum: Vt ſatisfaciamus atque exequamur ea quæ vigeſima prima Auguſti anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi octaui per nos, & ex noſtra parte promiſſa & iurata fuere, ſingulis Ordinibus huius Belgij Inferioris, tunc Bruxellis exiſtentibus & congregatis in maiori aula noſtri palatij ibidem, Iuramus ac promittimus ad hæc ſacroſancta Euangelia, quòd ſemper erimus fideles Eccleſiæ noſtræ ſanctæ Gudilæ, ceteriſque Eccleſiis diſtrictus & territorij ciuitatis noſtræ Bruxellenſis, & obſeruabimus, faciemuſque obſeruari iura, priuilegia, ſtatuta, conſuetudines, poſſeſſiones & libertates dictarum Eccleſiarum, prout prædeceſſores noſtri Duces Ducatus Brabantiæ hactenus fecerunt: Sic nos Deus adiuuet, & omnes ſancti eius.

Cùm interim Decanus librum miſſalem coram ipſis apertum tenens, dicto à ſingulis iureiurando præbuit oſculandum; aſtante vtrinque Canonicorum collegio, & D. Stephano van Craesbek [illegible] V. Doctore, curiæq; Brabantiæ conſiliario, & D. Antonio vander Hert eiuſdem vrbis ſcabino primario, tanquam fabricæ dictæ Eccleſiæ præfectis laicis. Tum Decanus his ferè verbis Principes alloquitur:

SERENISSIMI ARCHIDVCES,

INTER ceteras rationes, quæ bonorum animos atrocissima hac tot annorum, funestissimaque patriæ calamitate meritò afflictos non nihil erigunt, nec prorsus de Republica desperare sinunt, hæc vel præcipua est, quòd sapientissimo Maximi Regis consilio, vos sibi Principes datos conspiciant: quorum prudentia, magnanimitate, continentia, solertia, vigilantia, amore erga hasce Prouincias singulari, futurum speramus, vt Gallia nostra Belgica, ornamentum quondam ac splendor, & vt verè dicam, totius Europæ ocellus, pertinacissimis hactenus factionibus lacerata, atque distracta, ferali tandem armorum rabie depositâ, inque salubrem, ac toti orbi Christiano exoptatã, totiesque, & tanto conatu, nequicquam huc vsque tentatam, pacem consentiẽs, pristino aliquando splendori restituatur. Scio nos, quum hoc speramus, magnum quid & desperatum plerisque sperare: speramus tamen, vel contra spem. Non quod nos fugiat, quàm periculosè hic æger noster decumbat, quantisq; malis affectum, ac penè confectum iam, hoc nostræ Reipublicæ corpus habeamus interius exteriusq;: sed quòd etiam in grauissimis quibusque morbis maiores nostros ab Austriacis medicinam petere & accipere solitos, recordemur. Siue enim hæc familiæ vestræ felicitas, siue fatum est; quemcumque tractum sideris istius vestri fulgor saluberrimus irradiasset, vimq; suam ad publicas calamitates discutiendas efficacissimam immisisset; omnem protinus ægritudinem ab eodem expelli consueuisse, multiplici experientia comprobatum habemus. Testes annales, testes historiæ, testis omnis monumentorum vetustas, quæ hîc prosequi non vacat. Maximiliani tamen Imperatoris abaui vestri vel vnicum exemplum, quem non permoueat, & ad quamuis de vobis fiduciam concipiendam impellat? venerat ille in has regiones temporibus difficillimis, rebus nostris turbatissimis: quum Carolo Audace ad Nanceium infeliciter cæso, imbelli tantùm muliercula, eaque puellâ adhuc, relictâ superstite; ærario nostro diutinis bellis exhausto, milite Prouinciali partim fame & frigore, partim ferro necato, Nobilitatis maxima parte & ipsâ peremptâ, multæ vrbes à Gallo essent inuasæ, plurima castella aut dedita aut expugnata, Prouinciæ integræ planè nutarent, omnium mentes essent consternatæ, Gallicusque ille furor omnia impunè persultaret. Quid breui factum maximi istius Herôis ad nostros aduentu? vrbes receptæ, castella recuperata, prouinciæ in fide retentæ; & tanquam signo ad benè de publica salute sperandum per ipsum sublato, omnium protinus animi erecti & confirmati. Nam de Carolo auo quid dicam? quoties hostem illum infensissimum profligauit? quoties paruis copiis maximas ipsius internecione deleuit? quanta cum laude, quæ præter ius & fas ille interceperat, cum auctario restituere coegit? longior essem, si singula per partes diducere, & recensere vellẽ. Tantùm hoc repeto, quum maiores nostri in dubio rerum suarum statu, tam promptum, paratumque semper in Austriacis præsidium sunt experti; non immeritò nos quoque eundem de vobis, SERENISSIMI PRINCIPES, sensum iudiciumque concepisse: idque eo magis, quòd præter ceteras dotes, quæ in vobis summo numinis beneficio maximæ plurimæque efflorescunt, ea sitis pietate, eo veræ auitæque religionis propugnandæ, propagandæque ardore, omnibus vt merito suspiciendi venerandique occurratis. quibus velut alis subnixi quid ita arduum quò non pertingatis? quibus armis tecti quid ita munitum, quod non expugnetis? Potentes fortè sint hostes nostri: at quæ potestas aduersus Deum vobis propitium? maris se dominos insolenter iactitent: sed quanti hoc contra eum, qui leui auræ flatu equum & ascensorem proiecit in mare? exercitus suos maximos vbique obtendant: sed quid illi ad tot cœlestium vobis militantium spirituum millia? agant, moliantur, fremant, insaniant; pietas vos vestra, SERENISSIMI PRINCIPES, nosque per vos conseruabit. Gedeonem spectate, Dauidem intuemini, Ezechiam considerate, qui omnes, & innumeri alij hoc præsidio septi maxima sæpe pericula euaserunt. Magna pietatis vis, magnum eius sacramentum: hæc ad omnia apta, ad omnia vtilis, promissionem

missionem, inquit Paulus, habens & vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Hæc cui adest & superat, teste Petro Apostolo, non vacuum, & sine fructu constituet. Atque hæc quidem spei nostræ ratio, hoc fundamentum, hæc in acerbissimis nostris omnis generis calamitatibus consolatio. Huius vberrimos nos propediem fructus percepturos vix dubitamus. Cui tanto beneficio citius à supremo illo numine impetrando, vota nostra precesque libenter iam nunc impendimus atque dicamus: omnē interim Celsitudini vestræ obedientiam, cultum, reuerentiam cupidissimis animis deferentes; rogantesque vt hanc Ecclesiam nostram à maioribus vestris fundatam, reditibus auctam, priuilegiis ornatam, totque maximorum Principum singulari mentis ardore, ob loci venerationem huc concurrentium, præsentiâ, munificentiaque cohonestatam, in vestram fidem, clientelam, patrocinium recipiatis.

QVIBVS peractis, sonantibus interea musicis organis, eodem ordine quo recepti, ad vestibulū quà intrauerant, à Canonicis Principes sunt reducti, qui inde ad palatium redierunt. Neque nouo apparatu aut spectaculis fuit opus, quandoquidem præcipuę quæ in primo ingressu mense Septembri erectæ erant machinæ, adhuc integræ superarant, quę suprà sunt descriptæ. Die sancto Andreæ sacro Magistratus Bruxellensis eodem quo obuiam processerat antè habitu, suas Celsitudines ab aula ad ædes Senatorias deduxit, atque in marmoreo quod ibi est suggesto, peripetasmatis ornato, mutuum vtrinque iusiurandum præstiterunt, haud dispari quo apud Louanienses ritu. Quatuor item antiquæ nobilitatis viri in militiæ equestris ordinem cooptati, Henricus de Dongelberghe Consul, Ægidius de Busleiden & Philippus T'serclaes Senatores Bruxellenses, cum Antonio de Locquegem vigilum Præfecto. Aurea & argentea missilia populo sparsa. In domo Senatoria cupediis conquisitissimis, & bellariis è saccharo refecta stabat mensa, quibus delibatis Principes recesserunt.

MACHLINIA.

TERTIO Non. Decemb. Machliniam sunt profecti: cum ad primum ab vrbe lapidem aduentarent, Prætor, quem vrbis Præfectum Petrus Nannius vocat in sua legum Machliniensium versione, cum vtroque Consule & Senatu, inauratis cinitatis, Quæstoribus, Pensionariis, togis ex nigro holoserico indutis, violacei coloris serico intus duplicatis, minores magistratus cum secretariis, actuariis, aliisque, nigris item togis sericis, cum apparitoribus pannea chlamyde amictis, obuiam equites sunt egressi. Quinque armatorum ciuium collegia pedestris militiæ speciem referentia, armis instructissima, & signis militaribus ad colores Infantis serenissimæ apparatis, qui etiam in plumarum fasciculis super albis galeris & cassidibus eminebant, in vicino prope leprosariam agro in aciem sunt disposita, tanta alacritate armorumque militariter tractandorum peritia, vt post diuturnas belli vexationes, quas cum toto Belgio cōmunes sunt perpessi, binasque fortunarum & acerbas direptiones, non tamen illos spiritus, quibus suos Principes in expeditionibus auxiliis iuuerunt, & ob strenuam operam immunitatem vectigalium aliaque priuilegia armis meruerunt, deposuisse viderentur. Et vt prisca omittamus, vnum fortitudinis in Liensi opido recipiendo, quod supra enarrauimus, exemplum sufficiat. Qui vbi iisdem armis quibus rem tam memorabilem cum Antuerpiensibus executi fuerunt, se ad Principum obsequium paratos ostendissent, haud procul à porta accessit Magistratus, & per suum Pensionarium Antonium Sucquet aduentum gratulatus est. Paululum extra portam, quà Bruxellam nunc itur, in loco editiori erectum erat tabernaculum cum altari, ad quod Illustrissimus & Reuerendissimus Archiepiscopus D. Matthias Houius habitu Pontificio cum venerabilibus D. Laurentio Nagelmaker

Archidiacono, & D. Nicolao Oudaert Officiali gemiale, aliisque crucem Archiepiscopalem & pedum præferentibus, cum omnibus Ordinis Ecclesiastici viris suas Celsitudines oppeniebantur, quæ è carpento quo vehebantur descendentes accesserunt, & in stragulo ac puluinis holosericis purpureis genua flectentes argenteum crucifixi Seruatoris signum ab Archiepiscopo porrectum exosculatæ sunt. Dum hæc peraguntur, campana templi metropolitani sonitus præstantia toto Belgio celeberrima, ingénsque tormentorum displosorum fragor, omnium animos erexit; & collegiis præeuntibus, sequente Magistratu, ac deinde Clero, vt in supplicationibus incedit, disposito, suæ Celsitudines sub serica vmbella à sex Nobilibus Machlinienfibus gestata, portam ingrediuntur, quæ inter Principum stemmata à duobus leoninis vtrinque simulacris vnguibus comprehensa, ac insignia ciuitatis lectores ad huiusmodi inscriptionem inuitabat:

SERENISSIMIS OPTIMISQVE PRINCIPIBVS ALBERTO ET ISABELLÆ, CLARÆ, EVGENIÆ, AVSTRIACIS INVICTISSIMORVM IMPERATORVM ET REGVM LONGA SERIE FILIIS ET NEPOTIBVS, BONO ORBIS CHRISTIANI, SALVTI BELGII NATIS, OMNIVM VOTIS EXSPECTATIS FELICISSIMAM IN CIVITATEM ET PROVINCIAM SVAM MACHLINIENSEM ADVENTVM GRATVLATVR

S. P. Q. M.

In ipso statim ingressu currus triumphalis antiquo more factus conspectum primum habuit, in cuius solio forma & veste decora virgo Machliniæ personā sustinebat, cor humanum affabrè factum manu tenens, quod Principibus eò peruenientibus reuerenter assurgens offerebat. Suas etiam illa Nymphas penes se habebat: Lex siquidem cum vtroque iuris scripti volumine ante ipsam considebat, ad demōstrandam vrbis ob supremum Senatum siue Parlamētum à Carolo pugnace Burgundiæ Duce anno supra millesimum & quadringentesimum septuagesimo tertio institutum, amplitudinem; quod continua serie virorum grauitate, eruditione ac integritate ornatissimorum reuera sanctius est prętorium. Paulò inferiùs Pictura, Statuaria & Opificina, quibus artibus Machlinia semper fuit celeberrima, à suis penicillis, armis cælatoriis, aliisque instrumentis fabrilibus noscebantur. Sensum actionis explicabant hi versus:

Auspicio stabili vestram veniatis in vrbem,
Magnanimi heröes, Cæsarum vterque genus.
Læta cor ecce suum donat Machlinia vobis,
Quando nihil maius quod dare possit habet.
Dent alij gemmas, aurúmque, habet omnia Princeps,
Dedita habet populi qui sibi corda sui.

Ex vtroque tabulę qua hi versus continebantur latere, fluuij Dilia & Demera suo more personati ac alga coronati adiacebant, vrnis suis inauratis innixi. Supra tabulam erant posita Celsitudinum insignia cū plurimis rubri, cādidi, & cærulei coloris vexillis circum currū in ventum effusis. Sub pedibus Nympharum in alia tabella hos versus legebamus:

Sed nec priua bonis debet Machlinia dici,
Cui Themidis vestro munere numen adest.
Quam cum pictura statuaria Dædala adornat,
Atque ars, omnimodis vsibus apta, fabra.
Quid? quòd Saxonibus Leduneopposita Malina
Hic refluas Deli non malè partit aquas.

E regione vbi currus consistebat (à pascendis anseribus nomen habet locus) nouem hermulæ & columnæ alternatim dispositæ, & zophoro iunctæ viam muniebant, dependentibus encarpis sericis trium colorum lemniscis cum fasciis ex bractea colligatis: super hermulis & columnis totidem erant insignia ciuitatis & pagorum, Heyst, Muysen, Heuere, Hofstaeyen, Leest, Heffen & Battel, ad eius ditionem pertinentium collocata. Pompæ vlteriùs progredienti alter currus triumphalis statim fuit obuius, & in eo tigris ex arte cælata,

cælata, cui Fama bona insidebat rubra veste serica amicta, buccinam inauratam manu tenens, de qua cæruleum vexillum dependebat, & in eo character litterarũ implexu suarum Celsitudinum nomen explicans, cifram vulgò vocãt, quæ inter aulicas delitias ciuitate est donata. Rumor malus Famæ pedibus adiacebat cum buccina & labaro nigri coloris; in solio Tempus sedens gremio filiam fouebat Veritatẽ, amictam veste candida virgunculã, solares manu radios cõplexam, cuius capiti colũba candidissima pro diuinę veritatis typo, placidè insistebat: hi versus choriambici Alcaici ad dramatis cognitionem in tabula eminebant: *Ad nos pertulerat Fama bonum quem bona nuncium,*

Belgis coniugij dum properat ſpem facere inclyti;
Illum Rumor atrox falſa ferens atque calumnia,
Tentarunt variè fraude mala deiicere à loco:
Sed tandem erudiens nos volucris filia Temporis
Diſcuſſit tenebras luce ſua candida Veritas.

In eiusdem tabulæ medio stemmata Archiducum cum labaro candido erant posita, aquilis angularibus rubrum & cæruleum vexillum tenentibus. In ponte quem magnum vocant, magnificũ Saluatoris crucifixi simulacrum porticu erat cinctum cum accensis ad venerationem funalibus. Collegiorum ędes in transitu vię triumphalis insignibus, stemmatibus, accensisq; funalibus ornatę splendebant. Ante sanctioris Senatus curiam in fori ingressu, triplici porta arcus triumphalis in viginti pedum altitudinem erectus, triginta & vno latus duobus hermis totidem columnis nitebatur, cũ stylobatis egregiè depictis. In prima operis eleuatione tam in anteriori quàm in posteriori frõtispicio insignibus S. Cel. gentilitiis, hinc astabat Iustitia, inde Prudẽtia, in coronicis angulis Doctrina & Eloquentia, cui in aduersa parte Experientia & Ratio respõdebant, quod hi versus in zophoro scripti explicabant: *Iuſtitia concors ſeſe Prudentia iungit,*

Vt ſimul vnanimes Belgica ſceptra regant.
Hæc ſiquidem ægra foret ſi non accederet illa,
Illáque langueret hæc niſi ferret opem.
Inſani ſapiens nomen feret, æquus iniqui,
Ni ſtatuat virtus ſcilicet haccce modum.

Sub Doctrina & Experientia ita legebatur:

Doctrinam ſapiens quoniam Experientia firmat,
Hinc illi merito iungitur iſta comes.
Ingenium vt vigeat ſeris tamen vſus ab annis
Qui venit, huic robur vindicat vberius.
Vnde benè à ſenio nomen ſumſitq; Senatus,
Támque caput priſcis canum in honore fuit.

Eloquentiæ & Rationi sic erat ascriptum:

Eloquium ſtringant ſi non Rationis habenæ,
Publica id atra rei nil niſi peſtis erit.
Europa infelix, quantum Rationis egena
Lingua ferat damni, ſat docuiſſe poteſt.
Eloquio ergo latus Ratio non claudit ineptè,
Frenáque ei vt ponat non malè pegma monet.

In eadem eleuatione super sepimento ex columellis facto, tabula quadrata hanc inscriptionem legendam exhibebat:

CVRIAM SVPREMÆ IVRISDICTIONIS BELGICÆ CAROLVS COGNOMENTO INTREPIDVS BVRGVNDIÆ, LOTHARINGIÆ, BRABANTIÆ DVX, MACHLINIÆ DOMINVS, SVB ANNVM CIↃ. IↃC. LXXIII. INSTITVIT, PHILIPPVS VERO PRIMVS HISPANIARVM REX, ITEMQ. BVRG. LOTHAR. BRAB. DVX ILLIVS EX FILIA NEPOS ANNO SEQVENTIS SECVLI III. MACHLINIÆ CONSTITVIT.

Ad læuam magnitudine & loco simili tabella hæc verba continebat:

IDEM CAROLVS INTREPIDVS CIↃ. IVC. LXXV. OB FIDAM ET STRENVAM NAVATAM SIBI A MACHLINIENSIBVS AD NOVESIVM OPERAM, CIVES MACHLINIENSES TERRA MARIQVE PER OMNES DITIONES SVAS IMMVNITATE VECTIGALIVM DONAVIT.

Ab eodem arcu porticus materiata ex hermulis & pilis centum quinquaginta alternatim dispositis, cum suo zophoro totum opus ambiente, & insignibus Archiducum, ciuitatis Machliniæ, & recepto eius symbolo similiter alternaris, triúmque colorum vexillis, venusto viæ triumphalis spectaculo ad diui Rumoldi Metropolitanam ædem, inde ad Senatoriam, per medium forum ad secundam portam triumphalem deducebat. Ad eiusdem templi Fores subsistens Archiepiscopus, clero reliquo in chorum siue adytum digresso, Principes equis dimisis pedites templum ingredientes, lustrali aqua præbita, ad summum altare præcessit, ante quod in panno purpureo holoserico strato, cum eius materiæ & coloris puluinis, in genua prociderunt, choro inrersonantibus pneumaticis organis, hymnum, Veni creator Spiritus, modulante. Quo finito ac collecta seu oratione ab Archiepiscopo cantata, accessit idem propius, & paucis ac neruosis verbis aduentum gratulatus, breui sed seria & graui oratiuncula Principes officij Ecclesiæ Dei debiti, iuramentíque præstandi commonuit: qui vbi ipsum benignè audierunt, ei iusiurandum ciuitatis ac totius diœceseos nomine tactis sacrosanctis Euangeliis, præstiterunt. Statímque hisce peractis & cantico D. D. Ambrosij & Augustini decantato sunt digressi, forúmque transuecti ad eius exitum arcus triumphalis ad quadraginta pedes sublimis cernebatur, latus triginta, cum quindecim pedum transitu: opus quatuor pilis nitebatur viridis marmoris specie adumbratis. Intercolumnia trophæis depictis, stylobatæ sexus deterioris figuris, Velocitate ad malum & Voluntate mala spectatores detinebant. In secunda eleuatione tabula quadrata alta pedes decem, octo item lata, Religionem continebat, genibus flexis angulari lapidi, brachio Crucis signo innixam, altera manu volumen apertum, cui inscriptum erat VERBVM DEI, tenentem. Oppugnabant eam acerrimo conflictu Hæresis, Sacrilegium, Ambitio, Proprium commodum, Bellum intestinum, Inuidia, Furiarum more pictæ, ædes sacræ conflagrabant. E nube cælitus missi Principes, salutari per Spiritum sanctum copula coniungebantur. Statuæ item duæ iuxta tabulam consistebant: Fraudis vna personatæ cum larua in manu, Discordiæ altera cum accensa face & ventoso folle. In zophoro legebatur:

SERENISSIMIS ARCHIDVCIBVS ALBERTO ET ISABELLÆ, CLARÆ, EVGENIÆ CONIVGIBVS MAXIMORVM REGVM ATQVE IMPERATORVM LONGA AC PERPETVA SERIE FILIIS AC NEPOTIBVS PRINCIPIBVS SVIS CLEMENTISS. ET DESIDERATISS.

S. P. Q. M.

LÆTITIAM SVAM ET OBSERVANTIAM TESTANS

P. C.

Picturam huiusmodi versus explanabant:

Mæsta Cruci incumbens ad cælum lumina tollit
Religio, & superos in sua vota vocat.
Monstra quia exagitant crudelia scilicet ipsam,
Et nimium dura conditione premunt.
Hæresis, Ambitio, propria vtilitatis amator,
Cum corruptela, Sacrilegíque lue.

Queis

Queis superaccedunt prompta ad mala quæque voluntas,
Liuor, & ah, Bellum quo mage triste nihil.
Ah bellum quo triste nihil mage, quo momento
Temporis in cineres templa domúsque ruunt.
Opida quo pereunt, quo lugent arua coloni
Orba, malorum ex quo profluit Oceanus.

Ab altero latere solatij loco scripta erant hæc carmina:

Ecce sed Albertus Princeps cum Principe Elisa
Nubibus è celsis ferre videntur opem.
Pneumate subnixi sancto, quo nempe Furorem
Auspice compellent mox dare terga fugæ.
Auspice compescent quo quas discordia flammas
Excitat; in turbas dum fera corda rapit.
Pestifera & facient vt diffidentia cesset:
Principibus fas est fidere quemque suis.
Vt contra patria causas quacumque ruina
Sub specie quemquam velle fouere, nefas.
Ergo in spem veniat qua nunc terráque maríque
Relligio aduersas sentit auita manus.

Diffidentiæ vocabulo, qui metus propriè est expectati & impendentis mali, vt definit Cicero in quæst. Tusculanis, pro pernicioso factiosorum hominum artificio auctor vsus est, quo incautum vulgus ab omni in gratiam reditione alienant, suspecta omnia reddunt, de Principum fide plebem dubiam esse iubent, de clementia solicitam, dum ipsi pro libidine grassentur & imperent, populus turpiter seruiat. Posterior arcus facies eiusdem cum anteriori architecturæ fruges omnis generis siue encarpa in intercolumniis, Constantiam & Mansuetudinem in stylobatis spectaculi vice dabat, & in tabula pari magnitudine quadrata, stantem super saxo angulari Religionem, quæ comites habebat Pacem, Charitatem, Spem, Timorem Dei, & Benignitatem: in nubibus Archiduces annulum manu tenentes, & inter ipsos Iustitiam, quam lauro duo Angeli siue genij coronabant. In eadem tabula ædes sacræ exstruebantur, & in portu nauium plenissimo merces omnis generis tutò exponebantur, cuius sensus per inscriptionem versibus Choriambicis fiebat dilucidior:

Ense Relligio celsa suos erigit in pedes,
Cui Clementia adest Pax, Pietas, almáque Charitas,
Fidens Relligio Principibus scilicet optimis,
Quos numen medium Iustitiæ dirigit, ac fouet:
Numen Iustitiæ cui comites ingenua Æquitas:
Et Concordia item ritè docet fidere quæ Deo.

Stabat ad dextram tabulæ Concordia cum iaculorum fasciculo colligato, cui par columbarum seu turturum insidebat; ad læuam Fiducia sceptrum manu tenens, & in eius summo duas manus se mutuo complectentes, cum candido ad pedes eius catello. Super coronice Æquitas cũ recto hastili inaurato, aquila hinc inde cũ vexillis angulos occupãte. Pro intestino in transitu opere hinc Lernæam hydrã Hercules cõficiebat, inde Cerberum trifaucem ex Orci faucibus extrahebat, quãuis hanc πολυκέφαλον, illã tricipitem fuisse negat in Corinthiacis & Laconicis Pausanias. Eratque ascriptum vtrobique distichon:

Herculeo hydra nocens velut est superata labore,
Non secus Alberto vindice praua cadent.
Cerberum vt è latebris traxit Tyrinthius heros,
Deteget occultos sic Isabella malos.

Testu-

Testudinem decorabant quatuor pictæ effigies totidem Diis frugum dicatæ, Floræ, Cereri, Pomonæ, & Baccho. Principes arcum transuectos, fons ad pontem Besseranum vehementer oblectauit ex Heronis spiritali artificio compositus, aquam per siphunculos in sublimem admodum altitudinem eiaculans. In eodem ponte super materiata vtrinque porticu funalia ad Crucis & in ea pendentis Saluatoris venerationem ardebant. Vicinum ibi forum, quod vocant pecuarium, quinque armatorum ciuium collegia, quæ extra vrbem iuisse obuiam diximus, instructa rursus acie occupauerant, eodémque modo ac displosione transeuntes Principes salutarunt. In fori autem medio ingens gigantæ staturæ colossus octodecim pedes altus, raro factus artificio ab Alexandro Mondino Cæsareæ Maiestaris sculptore celeberrimo, armis ornatúq; splendido conspicuus, omnium in se oculos conuertit. Pro bello intestino erectum esse hi versus indicabant:

Principibus speret quis non his omnia fausta,
Trux adeò monstrum qui domuisse queant?
Mille trahit secum ferale incommoda bellum,
Bellum vbi grassatur nil pote abesse mali.
Verùm intestino non est truculentius vllum,
Id tamen hi monstrum vincula ferre docent.

Imò ne belli quidem nomine appellari vult Plato ciuicos hosce motus lib. v. de Rep. Et quantopere cognati & affines populi ab eo debeant abhorrere patriæ amore, quam, vtpote nutricem & communem matrem, perdere & deglubere nefarium est, docet: quod contra peregrinos & barbaros geritur, propriè bellum vocat, idque omnium sententia tolerabilius, mitiúsque seditione ciuili esse & censeri lib. primo de legibus refert. Poëtæ etiam rem adeò detestandam alio quàm belli nomine designant. Scelus nuncupat Virgil. eclog. iv. & Horatius lib. primo Ode xxxv.

Eheu cicatricum & sceleris pudet
Fratrúmque, quid nos dura refugimus
Ætas? quid intactum nefasti
Liquimus! vnde manus iuuentus
Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris? ô vtinam noua
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabásque ferrum.

Furorem ciuilem alibi vocat lib. iv. Ode fin. & epod. 7. Æstus quoque ciuilis vocabulum illi tribuit epist. 2. lib. 2. Nefas commune Lucanus appellat lib. 1. summum secundo. Non abs re itaque impij sceleratíque ciues à Tullio dicuntur ciuilis belli auctores. Nam vt ex Homeri Iliad. 9. idem desumpsit,

ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου, ὀκρυόεντος.

Huic neque curia, nec lex sit, nec vesta laré sque,
Aspera quisquis amat ciuilis classica belli.

Nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eúmque ex numero hominum eiiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum putat. In quem Homericum illud idem conuitium coniectum esse etiam notat Aristoteles lib. 1. de Rep. cap. 2. Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius, si aut ciuis aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. Cui quanto citius finem Principes imponent, tanto melius de Repub. Christiana merebuntur. Quod bonis auspiciis Machlinienses sperare nos iubent per currum triumphalem cui Victoria insidebat, Leonis dorso vecta, ad D. D. Petri

& Pauli

&Pauli ſacram ædem, laureum capite ſertum, manu ramum tenebat bellatrix illa virgo, hoc inſcriptio oſtendebat:

Ecce premit tumidi Victoria terga Leonis,
Omen Principibus firmet id hiſce Deus.

Tertia deinde triumphalis portæ machina ſpectandam ſe obtulit pedes alta viginti, lata triginta cum triplici tranſitu, quorum medianus lateralibus erat maior. Pro ſecunda eleuatione columna, & ſuper eam aquila à perito ſculptore facta ſtabat. Inſignia Celſitudinum & vexilla eandem eleuationem decorabant. Suſtinebant in priori frontiſpicio zophorum Cariatidum more columnarum loco hermæ, in poſteriori duæ marmori porphyritico haud abſimiles columnæ. In tranſitu Poteſtas & Maieſtas pictæ erant. Super portulis minoribus aureis characteribus exaratum legebatur Archiducis encomium:

SERENISSIMO PRINCIPI AC HEROI, ARCHIDVCI ALBERTO, A PHILIPPO II. HISPANNIARVM, INDIARVM, ALIORVMQVE REGNORVM ET PROVINCIARVM MONARCHA POTENTISSIMO AVVNCVLO SVO VIRTVTIS ERGO GERMANIÆ INFERIORIS PRINCIPATV DONATO, AC IN EODEM A PHILIPPO III. EIVSDEM MONARCHIÆ SVCCESSORE CONFIRMATO. QVOD LVSITANIA PRVDENTER ADMINISTRATA, ANGLISQVE AB ILLA FELICITER REIECTIS, CALETO, ARDA, AC HVLSTO FORTITER EXPVGNATIS, SE PACE BELLOQVE PROBARIT, ET HENRICVM IV. GALLIÆ REGEM AD ÆQVAS PACIS CONDITIONES ADDVXERIT. QVODQVE HISCE PROVINCIIS PRISCI SPLENDORIS SPEM NON OBSCVRE FACIAT,

S. P. Q. M.

DEVOTE GRATVLATVR ADVENTVM, FELICEMQVE INAVGVRATIONEM PRECATVR.

Ad Infantem Iſabellam alterius portulæ inſcriptio ſpectabat:

SERENISSIMÆ PRINCIPI AC HEROINÆ, ARCHIDVCI ELIZABETHÆ EX VOLVNTATE PATRIS SVI MAGNI PHILIPPI HISPANIARVM INDIARVMQVE REGIS ET MONARCHÆ POTENTISSIMI, APPROBANTE EIVSDEM NOMINIS FRATRE IN EANDEM MONARCHIAM SVCCESSORE, BELGICARVM PROVINCIARVM PRINCIPATVM IVRE HÆREDITARIO ADEPTÆ. QVOD CVM PATRE TAM AMPLI IMPERII ADMINISTRATIONE CVRAS PARTITA, EVNDEM FREQVENTER SVBLEVARIT, ET IN TANTA LICENTIA VITAM SINE LICENTIA EGERIT. QVODQVE VT NOMINE ITA ET OMINE ATAVIAM SVAM ISABELLAM HISPANIARVM REGINAM REFERENS, QVANTVM SVB EADEM ET REGE FERDINANDO CATHOLICO EIVS MARITO ATAVO SVO HISPANIA FELICITATIS HABVIT, TANTVM QVOQVE SVB SE ET CONIVGE SVO ALBERTO HASCE PROVINCIAS CVM DEO HABITVRAS SPEM PRÆBEAT,

S. P. Q. M.

DEVOTE GRATVLATVR ADVENTVM, FELICEMQVE INAVGVRATIONEM PRECATVR.

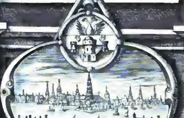
Ab hoc arcu vſque ad palatium Comitis Hoochſtratani porticus materiata ex triginta duobus hermis cum ſuo zophoro & ſtemmatibus hederaceis viam triumphalem

POMPÆ TRIVMPHALIS ET SPECTACVLORVM,

in aduentu et inauguratione Sereniſſimorum Principum

ALBERTI ET ISABELLÆ

Auſtriæ Archiducum,
Burgundiæ ac Brabant. Ducum,
S. R. Imperij Marchionum,
in eiuſdem Principatus metropoli,
ANTVERPIA exhibitorum,
graphica deſignatio;
a IOANNE BOCHIO
S.P.Q. Antuerpienſi a ſecretis,
ſcriptis illuſtrata.

LABORE ET CONSTANTIA.

ANTVERPIÆ, EX OFFICINA PLANTINIANA. CIↃ. IↃCII.

AD LECTOREM.

NEQVIS fortè miretur me, candide Lector, qui in describendis his triumphis, vbi perueni ad res Antuerpiensium, præ reliquis fuerim copiosior fusiorq́; rationem tibi aliquam reddendam putaui liberioris huius digreßionis & instituti mei. Cùm enim amplißimo huius vrbis Senatui hanc operam addicerem, nec minus beneuole quàm libenter susciperem, materias elegi quæ in eam sententiam tractari potuerunt. In reliquarum vrbiũ gratulationibus & inaugurationibus, quas litteris consignaui, velut ex præscripto, vel eo saltem modo quo ad me transmissa sunt, verecundè me geßi, vt prodirent in lucem sicut eas accepi, & vt dempta re nulla, ita certè nec addita; præsertim cùm incertum mihi esset, quam gratiam inirem apud eos auctores qui lingua Vernacula mihi sua perscripserunt, vel quia in iis latiùs excurrendi vix dabatur campus. In rebus nostratibus tanquam domi natis, liberiùs euagandi & me ipsum explicandi ad me existimaui licentiam pertinere iure patriæ potestatis. In domesticis ergo rebus placuit copia & varietas, in externis fides. Ceterùm vt intelligas cur has pompas gratulatorias non maturiùs euulgauerim, quod & potui sic & debui præstare; nam huiusmodi scripta nisi prodeant in publicum cum ipsis actionibus videntur obsoleta, vt quantum addideris ad editionis moram, tantum auidi Lectoris expectationi demis; eam culpam, si qua est (est autem exigua, si Ioannis Calueti Stellæ in simili argumento scriptionem spectemus operamq́; triennij) in illorum tarditatem qui in subministranda scribendi materia remißiores fuerunt, ne dicam supiniores, deriuemus necesse est. Qui si parem diligentiam in re suppeditanda mihi adhibuissent, ac ego flagitaui (quod probare possum per epistolas frequentes quas ad eos scripsi) hoc opus absoluissem priusquam me contigit πειράζεσθαι παραλύσει, quæ in libri exordio repentè me corripuit, dextraq́; membrorum parte impotem reliquit. Quid facerem, quo me verterem? Cum affecto corpusculo languebat mihi animus, & velut delicatus inquilinus tanquam suo iure vtens, habitationis incommoda pensionem grauatè persoluebat. Sed vbi ægritudinem quidam è Senatu viri ornatißimi hortationibus suis humanißimis, quibus ad pergendum in itinere hoc vix cœpto peramanter inuitabant, nonnihil leniuerunt, seu nouis animo viribus erecto atque recreato, progressus sum vlteriùs, & volumen absolui, vt eorum monitis, quæ mandati vice habeo, multorum etiam expectationi, qui Belgica hæc spectacula cum triumphis Italicis, Reginæ sponsæ editis, videre desiderant, votis satisfiat. Tu cum illis his fruere & vale.

 IN

In Descriptionem publici Triumphi INCLYTIS ARCHIDVCIBVS ab Antuerp.exhibiti,elaboratam à IOAN. BOCHIO, S. P. Q. A. à Secretis.

MICHAELIS VANDER-HAGEN
Antuerpiani Epigramma.

ARCHIDVCVM *pompas,ludos,spectacla duorum*
Edita in aduentu,en nobile,Lector, Opus.
Nobile ab Heroum tantorum laudibus, Vrbis
Plausu gratantis publico, amore,fide.
Nobile nec minus à Bochi mirabilis vsque
Ingenio,doctrina,arte,labore,viri.
Qui ædilis,qui præfectus,qui inuentor, & auctor
Pompæ omnis,scriptor denique solus erat.
Quod iusta mecum malo te expendere lance,
Et legere in multos aure stupente dies:
Quàm tanti monumenta viri, & præconia, nostri
Angusti culpâ deterere ingenij.
Euge Antuerpa tui hoc Scriptore beata TRIVMPHI,
Quo sine in Archiduces ille lateret honos.
Tu quoque, honoratis cuius cum Heroibus istis,
Aere perenne magis nobile viuet Opus.

DVRANT CONNEXA.

PRIMÆ

PRIMÆ SALVTATIONIS EXTRA CASTRVM DESCRIPTIO.

NONIS Decembribus nauigio actuario ſplendidè exornato Antuerpiam Principes ſunt delati: & dum ea quæ deerant tam palatio inſtruendo, quàm reliquo vrbis apparatu, abſoluuntur, in arcem ſe recipiunt per pontem materiatum quem ad facilem deſcenſum fieri iuſſerat Magiſtratus. Sexto porrò Idus Decembres ſolemnem introitum hoc modo perfecerunt. Senatus equis vectus porta Cæſarea vrbem egreditur, relictiſq; ad dextram mœnibus, ad eam caſtri portam tendit, quam præſidiarij auxiliarem vocant, introducendo milite ſi res poſtulet idoneam. Sex accenſi aut viatores, quos Magiſtratus nuncios vocant, togis amicti panneis coloris violacei, quo & reliquorum omnium togæ conſtabant, materia differebant, teretes baculos rubro & albo colore circumductos ad turbam ſubmouendam manibus tenentes, in equeſtri hoc agmine primi incedebant: ſequebātur bini ex ſingulis viginti & octo opificiis Decani, eo ordine quo ad rogata comitia, quod eſt ampliſſimum ciuitatis cōſilium, euocati ſedent, togas induti ſericas ianthinas cum nigris ex eadem materia galeris, & ex albo corio ocreis. Poſt hos equitabant pari amictu ex ſingulis tredecim vrbis regionibus bini vicomagiſtri, cum duobus eiuſdem collegij decurionibus, qui Hooftmanni ciuium appellantur, quibus toga erat ex violaceo ſerico damaſceno, galeri ex holoſerico nigro. Deinde viri Senatorij magiſtratu functi, è quibus in annua Senatus creatione bonus pro arbitrio Principis numerus eligitur ad gerēdum magiſtratum: nunc in ſecundarij ordinis ſubſelliis iudicia exercentes, ſimiliter vt ampliſſimus Senatus togati, hoc tamen diſcrimine quòd togarum manicis, quæ aliis erant pendulæ, brachia inſeruerant, quorum eo ordine, quo equeſtri dignitate ceteris antecellunt, aut ſunt antiquiores iuriſiurandi dictione, nomina ſubſequuntur: vt etiam obſeruauimus in ampliſſimi Senatus nominibus recenſendis:

D. Iacobus de Berchem eques.	D. Nicolaus de Mechelen eques.
D. Iacobus de Santa Cruz eques.	M^r. Ioannes de Pape.
M^r. Ioannes Bacx.	M^r. Michaël Cnobbaert.
M^r. Ægidius Gerardi.	D. Iacobus Daſſa.
D. Adrianus de Martſelaer.	M^r. Andreas de Breuſeghem.
D. Nicolaus de Meyere.	M^r. Balthaſar de Robiano.
D. Daniel de Ranſt.	D. Melchior de Villegas.
M^r. Manardus vanden Cruyce.	D. Ioannes Happart.
D. Arnoldus Schoyt.	

Venit poſtea Senatus præcedentibus quatuor collegij apparitoribus, qui à ſpinea & nodoſa quam manu geſtant virgula, breuioris virgæ officiarij vocantur, cum violacei item panni toga, limbo holoſerico nigro à ſiniſtro humero prætextata. Poſt hos longioris virgæ geſtator, quatuor Secretarij, videlicet:

M^r. Henricus de Moy I.V. Doctor.	M^r. Dionyſius vander Neeſen I.V. Licent.
M^r. Georgius Kieſſel I.V. Licent.	M^r. Ioannes Boghe huius operis auctor.

Totidem deinde ab actis ſcribæ ſiue graphiarij.

M^r. Adrianus van Dyck.	M^r. Ioannes Bap^{ta}. vanden Kieboom I.V. Licent.
M^r. Ioannes Iacobæus I.V. Licent.	M^r. Ioannes Brandt I. V. Licent.

Deinde

Deinde vterque Pensionarius, qui & à consiliis ciuitatis:

M'.Henricus Schotti I.V.Licent. M'.Iodocus de VVeerdt I.V.Licent.

Tum quæstor ærarius cum collega thesaurarij amethystini quoque coloris togis sericis damascenis omnes amicti cum galeris holosericis nigris & concoloribus equorum stragulis panneis insidentes. Tum ærarij præfectus siue thesaurarius D. Henricus van Etten cum sequentibus octodecim Senatoribus, quorum hæc sunt nomina:

D. Blasius de Bejar eques D. de VVestacker Consul morbo impeditus pompæ non interfuit.

D. Henricus ab Halmale eques Consul & Senator.

D. Eduardus vander Dilft eques, D. de Leuerghem.

D. Antonius de Berghem eques.	D. Ludouicus vanden VVerue eques.
D. Ioannes de Brecht.	M'. Paulus van Lyere.
D. Lancilotus T'seraerts.	M'. Lucas Despomereaulx.
D. Robertus Tucher.	D. Gaspar de Rouelasca.
D. Nicolaus Rockox.	M'. Franciscus de Schot.
D. Ioannes de Vischere.	D. Ægidius de Meere.
D. Ioannes de Stembor.	D. Cornelius de VVyse.
D. M. Antonius Perez.	D. Nicolaus de Herde.

Viri denique nobiles agmen claudebant, D. Henricus de Varich vrbis prætor siue schultetus, & Marchionatus Rhiensis ditiunculæ titulo illustris, cuius olim pater eâdem Antuerpiæ dignitate claruit, & D. Ioannes Damant ciuitatis Ammannus, equestri vterque baltheo insignis.

Qui omnes togati ex eiusdem coloris holoserico ianthino eodem apparatu equitabant cum galeris item holosericis, stragula veste equis pannea instratis. Hæc paulò exactiùs propter prærogatiuas quas seruari sibi quisque postulat distinximus: quòd in simili scriptione quam ab annis quinquaginta Cornelius Graphеus vrbis etiam Secretarius posteritati reliquit, aliquid desiderari vel ambiguum fuisse, quod disceptationi locum fecit, intelligerem. Cæterùm si & nos seris nepotibus haud satisfecisse hoc scripto existimabimur, eos ad Senatus acta quæ de hoc obuiam procedendi ordine seruantur in archiuis, consulto ablegamus.

Vbi ad præscriptum prope arcem locum ventum est, primi agminis equitatus eadem serie ad vrbem est reuersus, ordinibus vtrinque ad aulicorum, nobilium ac reliquorum obuiam egressorum transitum apertis, vt locus senatorio equitatui vniuerso ante consilium Status designatus, non interturbaretur. Circa meridiem suæ Celsitudines rheda ex arce vectæ, in editiori nonnihil loco summum Magistratum ad salutationem subsistentem admiserunt, qui descensu ex equis facto ad rhedam propius reuerenter accedens, Imperij à Marchione insigni, quæ oblonga est ac nodis aspera virga spinea, & claue inaurata ab Halmalio Consule ob alterius absentiam cum ea qua par est submissione oblatis, & vtrique restitutis, suas Celsitudines per Henricum Schotti priorem Pensionarium in hęc verba salutauit:

IMMENSA populi confluentis multitudo, PRINCIPES SERENISSIMI, ad solemnis nec minus exoptati huius actus, quem exemplo Principum nostrorum inclytorum, maiorumque vestrorum ac optimorum subditorum beneficio perficere vobis placet, celebrationem, manifestum est gaudij publici testimonium, quod ex felici aduentu vestro lętoque introitu quisque sibi capit. Nihil enim optabilius nec desiderabilius à superis nobis dari, nihil honorificentius in terris posse concedi nec obringere existimamus, quàm Principum nostrorum vultus cominus intueri, vt iisdem propensas & deuotas voluntates, fortunas vitasque coram deferamus. Maximè autem Magistratus ac reliqua quondam amplissimæ vrbis vestræ membra, quę vt per huius belli funestissimas certè clades præ ceteris omnibus grauius est afflicta, ita pro maiori magisque diuturna perpessione sua, in præcipuam præ reliquis lætitiæ partem venit, & sicut

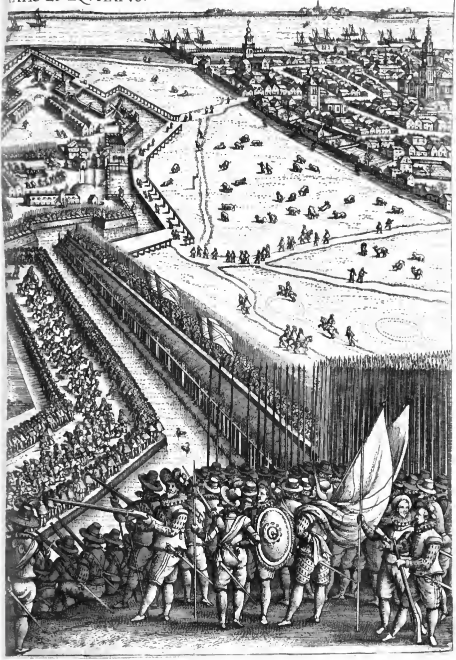
illa nul-

illa nulli in publica voluptate, quam ex veſtra in huius Principatus ſucceſſione capimus, declaranda, ceſſura eſt; ſic etiam nulli cedet in obſequio exhibendo, ac in fide ſua conſtanter permanendo. Deus Opt. Max. felici huic initio ſucceſſus lætos adferat, conſilia veſtra omnia euentu bono ſecundet, ac proſperitatem veſtram in omnes latè deriuet, & cum ſubditis communicet, vt eorum votis & ſpei ſatisfiat, quam de glorioſa veſtra fortuna, ac de præſtantium virtutum veſtrarum meritis conceperunt. Animis porrò veſtris Spiritus ſancti auram afflare dignetur diuina Maieſtas, vt maiorum ſuorum veſtigiis inſiſtentes antiquas conſuetudines noſtras, iura & priuilegia ſarta tecta conſeruent. Noſtras autem preces piaſque ſupplicationes quas pro felicitate & diuturna vita veſtra publicè priuatimque concepimus, ad bonos exitus perducat, veſtræ denique Celſitudines hoc fidelitatis ſacramentum perpetuò ac inuiolatè ſeruandum quod ipſis præſtabimus, de vita pro obſequio veſtro deuouenda, ac in ipſa morte in eo perſeuerando animis beneuolis & fauentibus recipiant.

Ad quæ Infans ſereniſſima, nam ea Archiducis dextrum ſemper latus clauſit, paucis Hiſpanico idiomate reſpondit: Magiſtratus ac aliorum ciuitatis membrorum propenſam voluntatem gratam ſibi eſſe, & eiuſdem quandocunque res poſtulabit memorem ſeſe fore, ac priuilegiorum ſtrictam conſeruationem cordi ſibi futuram. Hoc deinde Archidux addebat, coniugis ſereniſſimæ verbis ſe ſubſcribere, & quæ pro vtriuſque obſequio Magiſtratus offerebat ſe valdè collaudare. Vrbem Antuerpiam pari imò maiori quo eam cùm Præfectus prouincias adminiſtrauit, affectu proſecutus eſt, nunc vero & legitimo eius Principi ac Domino magis commendatam quàm anteà ſibi fore.

MAGISTRATVS SALVTA

TATIO ET EQVITATVS.

INAVGVRATIONIS IN S. R. IMPERII MARCHIONATVM DESIGNATIO.

TOTA igitur pompa paulatim progrediens, in castri vallo presidiarios, in vrbis verò mœnibus tantam armatorum ciuium multitudinem dispositam viderunt, vt iustum exercitum præ oculis sibi esse Principes iudicarent. Arma omnibus erant nitidissima, vt & sex armatis collegiis extra portam Cęsaream consistentibus: quorum longè pulcherrima acies propè sacellum, ad fossæ vrbis oram positum, gratissimum roboris militaris spectaculum omnibus exhibebar. Etsi autem ad vrbis limitem, qui ad Leprosariam est, sacellum poni solet, in quo actus inaugurationis in S. R. Imperij marchionatu fieri consueuit, pio magis & Christiano exemplo quàm solent antiqui Græci Latinique, aras in aduentu Principum erigentes, fœda sed veteri adulatione, vt ex variis auctoribus Lipsius obseruauit in notis ad Tacitum: visum tamen fuit hoc nunc loco ponere, vtpote à nefariis prædonibus tutiore, qui vicina aliquot opida & itinera insidentes, à nullis templis tectisque manus abstinent. Sacelli autem rotundum erat schema, cuius diameter ad pedes viginti extendebatur: columnis octo Doricis substructum erat opus, intercolumnia coronis longis hederaceis bractea circumuolutis ornata. In zophoro legebatur:

HAC SERVATA SERVABIMVR OMNES.

Quod siue ad ritum inaugurationis & iurisiurandi religionem referatur, siue ad Catholicæ fidei defensionem, neutrum à proposito alienum iudicabitur. Accensa etiam erant in coronice funalia, in medio sacelli aræ loco mensa coccineo instrata holoserico, cum duabus ex eadem materia sedibus & puluinis humi stratis. Vbi ad sepimentum quod ad sacellum ducebat Principes peruenerunt, vniuersum ciuitatis clerum circumstantem inuenerunt, atque in sacelli aditu Illustrissimum Reuerendissimumque Dominum Guilielmum de Bergis maiorum imaginibus ac præter Antuerpiensis antistitis dignitatem multis ornamentis ac virtutibus amplissimum, Reuerendum etiam D. Dionysium Feyten Prælatum D. Michaëlis, vtrumque habitu Pontificio, vnà cum venerabilibus dominis Carolo Masio Canonicorum collegij Antuerpiensis Decano dignissimo, Ioanne Del Rio Archidiacono, ac Siluestro Pardo vicario viris genere & pietate honestissimis & clarissimis. Inter quos reliquosq; Canonicos & sacrorum Præsides, cùm è rheda descendentes pedibus ad sacelli gradus, tribus enim ascendebatur, Principes aduenissent, Episcopus gestu venerabundo Crucis signum in genua procidentibus osculandum præbuit. Priusquam consederunt astantibus prædictis Ecclesiastici ordinis viris, aliisq; proceribus ac Magistratu, vbi turba populi nonnihil conquieuit, Brabantiæ Cancellarius suas Celsitudines de iureiurãdo quod ex veteri formula, tanquam S. R. Imperij Marchiones præstare debebant, antea edoctas, iam tum illud dicere paratas esse dixit, reliquum igitur esse vt verba recitetur, & inaugurationis actus perficiatur. Prælecto è volumine, quod Magistratus ibidem ferri iusserat, per Audientiarium cum quo hinc Episcopus inde Cancellarius genibus nitebantur, iureiurando quod erat huiusmodi:

NOS ALBERTVS ET ISABELLA Dei gratia Archiduces Austriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, S. R. Imperij Marchiones, &c. Iuramus nos in aduẽtu nostro, & successione huius marchionatus, ius sacrosanctę Ecclesiæ, ius Marchionatus sacrosancti Romani Imperij vniuersaliter illorũ statuta, priuilegia, chartas, libertates, & omnia illorũ iura, consuetudines veteres & nouas, necnõ priuilegia nostri iucundi introitus, quæ à nobis & maioribus nostris Statibus Brabantiæ data & cõcessa sunt, nullis quidem in illis exceptis, firmiter obseruaturos & obseruari facturos, nosq; aduersùs aut cõtra ea non facturos aut fieri permissuros in toto vel in parte quouis pacto. Et quòd nos omnia illa faciemus quæ boni & iusti Domini ac Marchiones Marchionatus Sacrosancti Rom. Imperij suis bonis subditis eiusdẽ Marchionatus facere tenentur. Ita nos Deus iuuet & omnes Sancti eius.

Ad quæ

Ad quæ postrema verba cùm peruentum esset, serenissima Infans prior, ac deinde Archidux in genua procumbentes, stipulante Episcopo, vtpote dignissima omnium persona, consentiente hoc etiam magistratu, solemne tactis Euangeliis iusiurandum præstiterunt. Quo peracto, atque tertio repetita populi acclamatione, signóque Principum iussu dato, tantus fragor displosis maioribus ac minoribus tormentis, publicæ lætitiæ index subsecutus est, vt suæ Celsitudines se huiusmodi non audisse nec vidisse faterentur. Nec ad ostentationem, aut belli simulacrum composita hæc arma esse, sed nec fortitudinem virtutémque militarem, nec vtendi solertiam deesse Antuerpiensibus, spectatores iudicabant, qui binas illorum memorabiles victorias iisdem armis partas, domesticam & externam, vnam de Gallis, alteram de Batauis, his in eandem vrbem cum parato & valenti exercitu inuadentibus, repressis, profligatis; illis capto opido Lira potitis, cæsis fugatísque, in mentem reuocant. Post hunc omnium applausum, quem etiam sacello appensa tabella aureis litteris exarata testabatur:

VT ALBERTVM ET ISABELLAM PRINCIPES OPTIMOS
ET PIISSIMOS BONIS, FELICIBVS, FAVSTISQVE
AVSPICIIS S. R. IMPERII MARCHIONATV
INAVGVRATOS DEVS OPT. MAX. PARI BENIGNITATE
QVA SVA EOS PROVIDENTIA GERMANIÆ INFERIORI
AC GALLIÆ BELGICÆ PRINCIPES DEDIT; SALVOS,
SOSPITES, FLORENTESQVE CVM REP. CVIVS TVTELA
SECVRITAS ET SALVS ILLIS EST COMMISSA,
PRÆSTET ET CONSERVET,
S. P. Q. ANT.
VOTIS PVBLICE PRIVATIMQVE SVSCEPTIS INCREDIBILI
CVM GAVDIO EXOPTAT ET PRECATVR.

Tubarum clangore signo velut receptui dato ad ingressum vrbis vnusquisque se parat. Primùm Ordo Ecclesiasticus vt solet in publicis supplicationibus instructus incedit. Deinde mercatores & exterarum nationum negotiatores aulicis, nobilibúsque permixti equites ingrediuntur; tum tubicines ac equestres tympanistas eo quo egressus ante fuit ordine, sequitur cum suis membris Magistratus; adhæc Status Consilium, magnates & Principes, Regius & Apostolicus legati, tum quatuor Heroaldi cum paludamentis Burgundiæ, Brabantiæ, Flandriæ & Arthesiæ, postremò Comes Soltæus prælato Principibus vti solet ense. Qui conscensis equis in lateritio ad pontis aditum sepimento, sub vmbella sunt excepti, quæ cum suis fimbriis tota erat aurea, à sex Senatoribus viris nobilissimis decenter gestata, Antonio nimirum à Berchem equestribus à Rege insignibus ornato, & Ludouico vanden VVerue in eundem ordinem ascripto, cuius item pater Theodoricus eques, qui consulatum etiam gessit, idem in gestanda vmbella officium ante annos quadraginta quinque Regiæ Maiestati hanc vrbem ingredienti exhibuerat, & Ioanne van Brecht, quem equestri baltheo, altero post die cinxit Princeps, cum Lanciloto Tseraerts, Ioanne de Stembor & Ægidio de Meere Consulari nunc dignitate conspicuo. In eodem lateritio sepimento viri circiter sexaginta, qui armatorum collegiorum Decani olim fuerant, togati cum bullis argenteis inauratis in summa vtriusque manicæ parte, accensa funalia manibus gestabant, atque inter stipatores pompę numerum augebant. Post suas Celsitudines Principis gynæceum cum matronis & puellis illustribus, inter binos eodem splendore viros nobiles, vtrinque vectis sequebantur. Rhedæ ac carpenta velut impedimenta extremum agmen claudebant. Procedente ad portam pompa, eam Principes maiori in aduentum suum optatissimum, quàm vnquam antè fuit nitori restitutam, auroque in immanibus elephantinæ magnitudinis leonum simulacris, aliísque locis obductam offenderunt, duásque ornatus gratia pyrias in coronice sphæras, instar æolipylarum flammas vndique euomentes, cum Principum insignibus turriculæ speculatoriæ affixis, sub quibus ita legitur:

INAVGVRATIO

EXTRA VRBEM.

Ad eiusdem portæ ornatum accedebant duæ vtrinque ita grandes tabulæ, vt totum vtriusque intercolumnij spatium quadratum occuparent, haud indocta manu pictæ. Ad læuam stabat ῥοδοδάκτυλος Aurora veste candida rubráque nudis brachiis genibusque, bigis vecta, equis eiusdem cum veste coloris, sensum asscripti versus explicabant:

Quod sidus radiare nouum, quæ lumina, ciues
Conspicimus non visa prius? Clarissima Belgis
Lux Isabella suis Tithoni surgit ad instar
Coniugis; illa diem, sed pacem hæc inuehit orbi.

Quam spei melioris significationem, felix Omen confirmabat, adolescentis specie viridi amictu negligenter cincti, cum stella in capite, dextrum latus occupans, mentésque lectorum qui bellum detestantur his versibus erigens:

Exoritur miseris lætum mortalibus omen
Auspiciis, Alberte, tuis, te bella residente
Vindice, pacatusq́; tuis virtutibus orbis
Æquali veterem seruabit lege tenorem.

CON-

CONGRESSVS PRINCIPVM ET ANTVERPIÆ, EORVMQVE SOLEMNIS IN VRBEM INTROITVS.

PORTAM introgressis venustæ nymphæ forma sese obtulit Antuerpia, curru suo triumphali insidens, veste pro more inferiori rubra, candida superiore, & præ cetero ornatu quo erat cultissima, lilium ex auro puro solidum candidum encausto, quod smaltum vulgo vocant, vt Cælio Rhodigino placet, in cuius medio cor humanum aureum cum flammis ex eo radiantibus affabre factum manu tenebat. Assidebant nymphæ comites dextra, læuaque numero decem, conuenientes huic dramati.

Amabilitas hilari vultu virgo candida veste serica, floribus inspersa, sertóque in capite myrteo ornata, cor humanum etiam habens, & in eo infixam rosam. Ne autem res eadem sæpius repetenda sit, omnium vtriusque sexus personarum, quæ in scenis sunt exhibitæ, sericas vestes fuisse, ad hunc actum vsumque peculiari forma factas, vt à peritis pictoribus pingi solent, ad antiquitatis æmulationem & spectaculi venustatem, semel dictum sufficiat. Colores tantùm nonnullis asscribemus, quoniam symboli interdum vice sunt, & pro decoro personis attributi.

Bonitas haud illepida virgo veste cœrulea, sertoque ex ruta, non solùm castimonia, sed aduersus venena efficaci hieroglyphico, serpentes enim fugat, astante cum pullis pelecano, (sentiamus cum vulgo) assidebat.

Duæ anchoræ per cor humanum decussatæ, quas puella coccineo colore amicta penes se tenebat, Amoris firmitatem satis explicabant.

Sinceritatis personam niueo amictu cum aureis lacineis, serto liliaceo, hasta & speculo ac reliquo mundo aureo, virgo sustinebat.

Facilitas pro symbolo scutum tenebat, & in eo depictum sub vno par boum iugo.

Humanitas in simili scuto elephantum habebat adumbratum, cui Æthiops insidebat, canem contrectans, qui lambebat eius faciem: ab animalis vtriusque indole humano amica gesseri, sumto haud absurdè symbolo.

Catellæ in veste puellæ depicti, quæ manus sceptrumque coniungebat, Fidelitatis erat typus.

Sicut puella diuersi generis iuga, in amictu adumbrata, & fasces consulares in manibus habens, pro Obedientia se gerebat.

Reuerentia pro symbolo scutum tenebat, & in eo pictam Principem, Isabellam puta, ad quam accedens nympha, Antuerpia scilicet, manum eius deosculabatur.

Quemadmodum Gratulatio viridi veste, comi vultu lætitiam animi, & per depictos in scuto duos viros se mutuò complectentes, personæ suæ notam exprimebat.

Ad vtrumque currus latus accensi duo Romano more sagati armatique, super oblongo hastili tabellam exhibebant ad dramatis explicationem; vna hos versus continebat:

Candor inest animo quo sese Antuerpia vobis
Dedit, & è toto pectore nauus abest.
Puraq́, sinceris ardent præcordia flammis,
Vera fides illas subdit amorq́, faces.
Magne & magna Ducum, quid munere speret ab isto
Quæritis? antiquo viuere posse modo.
Vt secura suo sub Principe floreat, olim
Haud secus ac vestri tempore vixit aui.

INTROITVS IN VRBEM

OR INEST.
NYMPHA.

In aduerſo haſtili ſimilis tabella legendum præbebat huiuſmodi Antuerpiæ & hoſpitis dialogum:

Nympha triumphali ſolio ſublimis, obortis
Quæ vultum lacrymis cauſa madere facit?
Sunt hæc lætitiæ, non argumenta doloris,
Hoſpes, & ingenij ſigna decora mei.
Hinc ego præteritos percurro mente labores,
Inde ſalutiferam ſpes mihi ſpondet opem.
Clara ſuis Iſabella mihi blanditur ocellis,
Et mihi cum lacrymis gaudia mixta facit.

PRINCIPIBVS currui propinquantibus ſurrexit è ſolio ſuo Antuerpia, gradúque compoſito per medias ſuas nymphas venerabundè aſſurgentes, cum duabus pediſſequis ſyrma eius geſtantibus, de curru per commodum deſcenſui tabulatum ante Principem ſubſtitit, quam Hiſpanicè tribus verbis ſalutauit, liliumque illud aureum cum corde ardente ei obtulit, exhibita cum nymphis decenter reuerentia. Quæ primum illum actum gratum ſibi eſſe nutu declarauit, acceptumque ſua manu primum hoc munuſculum cuſtodiri iuſſit. Ceterùm vt in omnibus nouis coniunctionibus permagni intereſſe tradit Cicero quales primi ſint aditus, & quo pacto neceſſitudinis mutuæ quaſi fores aperiantur, nihil potuit Antuerpia dare melius, nihil Principes dignius accipere, quàm oblato corde deuoti animi teſſeram. Etenim vt illud ſubditorum obſequium quod ex animo proficiſcitur ingenuo & voluntario, præſtantius eſt & laudabilius, quàm id quod ex metu corporibus iniecto; ita etiam firmius & diuturnius eſt imperium. Nec in ſeruis quidem placet vernile nimis obſequium, ſed illi præ reliquis cenſentur optimi, qui ſponte ſibique ſunt imperioſi, qui placere ſtudent abſenti ac præſenti hero, neque manent dum officij admoneantur. Sic etiam infirmum eſt imperium quod Principes habent, quos ad oculum ſubditi, non ex animo colunt. Quam ὀφθαλμοδουλίαν etiam damnat Apoſtolus, ac dira populo minatur ipſe Deus, qui eum labiis honorat remoto longè ab eo corde. Huiuſmodi hominem poëtico penicillo depingit Horatius; qui,

Quandocunque Deos vel porco vel boue placat,
Iane pater, clarè, clarè cùm dixit Apollo,
Labra mouet metuens audiri, pulchra Lauerna
Da mihi fallere, da iuſtum ſanctumq́; videri.

Eadem quoque in imperiis eſt ratio, quæ amore & volentium hominum beneuolentia fulciuntur, conſeruantur; metu verò ac neceſſitate odioque ſubditorum euertuntur, diſſipantur, vt dicemus infrà. Quamobrem Antuerpienſes ſe Principibus ſuis fidos ac obſequentes eſſe, potius quàm videri, oblato cordis ſymbolo, velut arrhabone teſtari voluerunt.

SCENÆ AGRICVLTVRÆ GRAPHICA DESCRIPTIO.

Ab eo post ingressum portæ loco, in prospectu fuit pegma elegans magnumque, ad pedes enim septuaginta quinque ascendebat, latitudini triginta sex assignabantur, sedecim profunditati, cum suis personis gradarim in scena considentibus. Agriculturæ dedicatum erat opus, quæ vt ordine naturæ in repub. primas tenet, quòd victum & nutrimentum suppeditet teste Aristotele lib. 7. de Rep. & lib. 1. œconom. eius enim finis est alimenta nobis è terra ministrare, vt in Euthydemo ait Plato. Eique tantùm tribuit Plutarchus in symposio septem sapientum, vt neglectâ agriculturâ, non solùm omnes artes iacere, sed ipsum etiam cultum deorum negligi afferat: ita in summo fastigio Natura cōuenienter erat posita, mammosa vti pingi solet, quæ infantibus hinc inde velut accurrentibus, hoc enim gestu erant dedolati, copiam lactis ex vberibus exprimebat. Personæ autē dramatis duodecim erant numina, quæ pro frugum vbertate superstitiosa coluit antiquitas. Eos Varro lib. 1. de re rust. cap. 1. agricolarum duces vocat, Iouem & Tellurem, Solem & Lunam, Cererem & Liberum, Robigum, Floram, Mineruam, Venerem, Lympham, & Bonum euentum, rationem singulis officij sui asscribens. Nos ad maiorem oblectationem & desiderij quod ex pacifica agrorum cultura per aduentum Principum capimus significationem, cuique suos asseclas ex poëtica mythologia iunximus. Tellus igitur, Sol, Iupiter, Luna, Bacchus supremam sessionem occupabant.

Tellus instar magnæ matris Berecynthiæ turribus coronata cornu Amaltheæ penes se tenebat, inferior vestis coloris erat ferruginei, viridis superior.

Sol ex aureis in veste, qua negligenter cinctus erat, radiis & circulo zodiaco corpus ex obliquo ambiente cum sceptro in manu cuilibet innotuit, sicut & Iupiter à fulmine & aquila, ac Luna suo more personata cum argentea in fronte lunula, & terrestri sphæra in gremio; cærulea vestis erat inferior, coloris lactei superior. Bacchi personam obesulus adolescens hedera coronatus prasino amictu circum corpus reiecto, cum thyrso & patera aurea decorè sustinebat.

In secundo summo subsellio conueniens Telluri Labor lauro coronatus, bouis exuuias pro amictu, gruis alas pedésque pro indefessæ tolerantiæ symbolo in manu habebat, astante ei ligone argenteo.

Maturitas Soli attributa, ac Cereris instar spicis coronata, aristas argenteas in lutea veste pictas melopeponem dextra, vinaceos læua racemos habebat.

Tres Horæ lepidæ virgunculæ Iouis pedibus assidentes ad cæli fores excubandi seruabant vices. Prima veste rubicunda tempus matutinum, altera meridianum candida, tertia vespertinū spadicea designabat: Hæc horologium, illa sciotericum, tertia clepsammidion notum hoc æuo, quo clepsydræ vsus exoleuit, instrumentum gremio tenebat.

Endymion Lunæ amasius stellis in amictu cæruleo pictis & argentea sphæra cursus lunaris & astronomiæ studium declarabat.

Naiades nymphæ Bacchi nutriculæ mysterio poëtico binæ illi aderant: illum enim hæ diuæ corporibus reddunt propitium placidumque iuxta Plutarch. sympos. lib. 1. consilio de vino aqua diluendo: vt & Athenæus lib. 10. & lib. 15. Et inter Græca Epigrammata lib. 1. εἰς οἶνον, mythologicam rationem adfert Meleager:

> Αἱ νύμφαι τὸν βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλατ' ὁ κοῦρος,
> Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
> Τοὔνεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, ἢν δέ νιν εἴργης
> Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Quod sic Latinè aliquando reddidimus:

 Fulminis

Fulminis oppletum Bromium pereunte fauillis
Matre, lauat vitreis candida Nais aquis.
Bacchus amat nymphas ideo, tu pocula sumens
Bacchica, coniunctos ni finis, ignis erit.

Incumbebant vrnis argenteis, hæc viridi amicta veste, serto florido coronata, Illyrica illa iride & thalassino induta colore.

In tertio sedili primo loco Ceres ex aristis in capite aureis, in cerei coloris veste argenteis, cum falce & papauere in manu noscebatur.

Mineruam galea & hasta cum ægide à ceteris distinguebant: sicut Floram versicolor vestis & fasciculus florum affabrè factus fictúsque, ex eo scilicet genere quod nostro seculo in pretio cœpit esse, & hodie passim in deliriis est, vt pro homine non satis vrbano habeatur, quem minus oblectent exotica illa ἱερῶν τέχνα.

Assidebat Amorum mater præstanti forma iuuencula, cum aureo malo dextra, papauere sinistra, myrto coronata astante Cupidine.

Robigus adolescens colore amictus Bœtico floribus erat coronatus, cum florum item manipulo in manu.

Lympha in capitis ornatu piscem habebat, coloris Veneti vestem cum harpagio siue vase aquali foraminoso quo hortos irrigamus.

Bonus Euentus viridi amictu pateram inauratam dextra, papauer læua tenebat.

In imo subsellio Triptolemus à duobus serpentibus alatis, aristarum manipulo ac falce innotescebat.

Vti ex habitu pastoritio Aristæus, & cereis apum castris, floridoque in capite serto.

Zephyrus vt eum depingit Philostratus alatus assidebat, floribus item coronatus, cui flabellum plumaceum addidimus.

Duæ sequebantur ex ordine virgunculæ succinctæ, cothurnatæ, hæc cornu venatico de collo dependente, & cane leporario personam Venationis, illa Aucupij sustinebat cum accipitre in pugno & galericulo plumis exornato.

Dryadi querneo serto coronatæ ac fasciculum glandiferum tenenti ceruus adiacebat.

Melia nympha asidebat quã αὐτόχθονα vocat Callim. in hym. Deli, quo nomine Athenienses in Menex. commendat Plato: & Thucydides eosdem nuncupat τοὺς αὐτοὺς ἀεί. Trogus etiam & alij: vt vrbs illa omnium nobilissima ipsa ex sese suos ciues genuisse dicatur, iuxta Ciceron. pro Flacco. Germanos quoque indigenas fuisse censet Tacitus, quæ gentes propterea tum erant felicissimæ, cùm tanquam genuinæ & ab exteris ἀμιγεῖς suam patriam incolerent, ac donec populis aduentitiis velut hibridæ facti, alienos etiam mores acceperint. Et in Belgicam nostram olim florentissimam, cùm infusa est peregrinitas, seu commercij, seu præsidij causa, quàm magnam germanæ integritatis suæ iacturam illa fecit, nemo est qui ignorat. De moribus dico simplicibus olim & frugalibus, nunc fastu luxúque aliunde introducto, dissoluris & corruptis. De prospero rerũ cursu ex quo excussi sumus, commemorare non opus est, sed existiment Principes sese ad euersam rempublicam accedere, in antiquum statum à se restituendam præsentia sua & prudentia. Quod procedet faciliùs, modò

Moribus antiquis constet res summa virisq;.

Atque inde petenda ipsis esse tam belli præsidia quàm pacis ornamenta, figuratè proponebat indigena illa diua: implexum enim capiti ex cicadis aureis sertum, nobilium Atticorum gestamen, teste Thucydid. Aristoph. Virgil. in Ciri & aliis, quia & illud animal γηγενὴς, nobilitaris est hieroglyphicum.

Terminum siue agri limitem quem complectebatur, haud aliò spectare existimamus, quàm ad natale illud solum quod Belgici nominis ambitu includitur, Principum ductu & auspiciis, nobilium opera & consilio, populi robore & industria, quorum maximè interest, à quolibet hoste vindicandum. Et quia in eo sita est publica Belgij felicitas, eius nominis persona sedebat in proscenio cultu magnifico, cum Amaltheæ cornu, & pacis typo caduceo.

Vbertas

Vbertas ei erat assecla, inter calathos vimineos sedens frugibus plenos, floridæ genistæ gratissimi apibus pabuli ramum tenens.

Inferior stylobatarum ornatus in his emblematis consistebat.

Agricultutæ cum armis rusticis, & aratro depictæ, floridamque arborem amplectenti, asscriptum erat:

Deus nobis hac otia fecit.

Id omne post Deum Principibus nostris acceptum feremus, cùm pacatis prouinciis, pulsisque procul discordibus armis:

Fundet humo victum facilem iustissima tellus.

Neque solùm ex veteri siue superstitione siue adulatione qua diuinos honores hominibus tribuebant, beneficum sibi Principem appellauit Maro deum, vt eundem Æneidos 6. diuum genus, & 9. diis genitum, deosque geniturum vocat Iulum, ad fabulosam de Venere genitrice originem respiciens; sed quemadmodum Ouidius eleg. 9. lib. 2. de Ponto, homines cum diis commune habere tradit, quòd rogati supplicibus opem ferant, rationem subiiciens:

Nam quid erit quare solito dignemur honore
Numina, si demas velle iuuare deos?

Vt qui propterea, Horatij verbis vtar, deorum fuerunt in templa recepti, cur non eos seu mortales quosdam deos, siue ἰσοθέους, θεοεικέλους vel ζαθέους aut θεουδεῖς cum poëta salutabimus? Receptum olim erat consuetudine communi, vt beneficiis excellentes viros in cælum fama ac voluntate tollerent, vt testis est Cicero lib. 2. de natura deorum. Ipsumque adeò Iouem priùs optimum vocari, id est, beneficentissimũ, quam maximum voluerint, vt eodem libro Tullius. Qui dat itaque beneficia, deos imitatur, iuxta Senecam lib. de beneficiis tertio. Sed nos ne aduersus Christianam pietatem vsquam impingamus, hæc beneficentiæ inter Deum & Principes munia sic diuisimus in pegmatis huius inscriptione, quæ in summo fastigio medium locum vendicabat:

QVEMADMODVM IMPERII INTER DEVM IMMORTALEM ET BENIGNOS PRINCIPES, SIC ET BENEFICIORVM ÆQVALITAS ET COMMVNIO EST. VTROSQVE PRECAMVR, COLIMVS, QVÆSVMVSQVE VTI SINT

VOLENTES PROPITII:

SED AB AGRO, TERRA ET FAMILIA MORBOS VISOS INVISOSQVE, INTEMPERIEM, VASTITATEM, LABEMQVE PROHIBERE, ET AVERRVNCARE, FRVGES, FRVMENTA, VINETA GRANDIRE BENEQ. SINERE EVENIRE; PASTORES, PECORA, FOETVSQVE SERVARE, BONAM SALVTEM ET VALETVDINEM DARE, OMNIPOTENTIS

DEI SVNT MVNERA.

IN LIBERO AVTEM PACATOQVE SOLO, ET AB HOSTIVM INCVRSV AC DIREPTIONE TVTO PASCERE, ARARE, VENARI, AVCVPARI, PARTIS VTI FRVIQVE,

ALBERTI ET ISABELLÆ

PRINCIPVM QVIETIS PVBLICÆ FVNDATORVM SINGVLARI BENEFICIO INTEGRVM NOBIS ESSE,

QVIS EST QVI NON EFFVSE GAVDEAT ET EXVLTET?

In dextro autem fastigij latere hi versus legebantur:

Alter vt Alcides victor domitórque ferarum
Albertus defensor adest, gaudete coloni,
Terror abest, metus omnis abest, poscentibus aruis
Non desunt velut antè manus, & pinguia fœto
Pabula sufficiunt pecori, non horrea messi.

In ſiniſtro latere huiuſmodi epigramma:

Ferte roſas, pueri, calathis, & lilia, nymphæ
Indigenæ, laurumq; nouis intexite ſertis:
En Iſabella venit, quacunque incedit amœnis
Vernat humus violis, afflantur odoribus auræ
Ambroſiis, funeſta nitent, calcata reſurgunt.

Ad imitationem Callimachi hæc dicuntur, qui vt hymno in Apollinem de eius dei comis panaceam, quæ ipſo nomine omnium malorum remedium promittit, vt etiam Plinius lib. 25. cap. 4. annotauit, deſtillare canit poëta, in vrbe autem quacunque guttæ illæ in terram deciderint, omnia immortalia reddi; ſic aduentu Principis noſtra omnia reſtituta & pacata fore ominamur, votis noſtris blandientes.

Erat & interſtylobatij emblema Saturnus & Euander, qui Italos agriculturam docuerunt, cum hoc hemiſtichio velut voto ad Principes noſtros facto:

Veſtro ſic munere tellus.

Ab altera parte Ros forma adoleſcentis gramineo ſerto coronati, & lunarem orbem manu tenentis, rorem enim pleniluniis copioſiorem eſſe in cauſis naturalibus tradit Plutarchus: cum hoc verſu ex eodem poëta ad eoſdem ſpectante:

Et iam ſole nouo terras irrorat Eous.

Pictum ibidem erat telluris ſimulacrum, pluuiam à Ioue poſcentis & impetrantis, ex Pauſan. in Atticis, cui aſſcripſimus:

Principis aduentu noſtra nemus omne virebit,
Iupiter & læto deſcendet plurimus imbri.

Paſtor alio in latere oues paſcebat aſtante Principe, vtriuſque enim ſimilia ſunt opera: vt Cyrum dixiſſe ſcribit Xenophon Cyropæd. lib. 8. Nam quemadmodum paſtoris munus eſt, poſteaquam pecori læta pabula comparauit, eo etiam vti, quæ quidem pecudum eſt felicitas; ita Princeps vrbium hominumque quibus præeſt vtilitatibus debet proſpicere, vt cùm eos beauerit, vti iis citra moleſtiam queat. Et ſicut debet is qui ſeruos poſſidet aut mutas pecudes, vt ad Q. fratrem ſcribit Cicero, eorum etiam quibus præſit commodis ſeruire; ita Principis munus eſt curare, vt ſui ciues beati ac fortunati ſint: eaq; de cauſa ποιμένα λαῶν paſtorem populorum Homerus vocat Agamemnonem, & eodem ſenſu ποιμάνορα ἀνδρῶν Æſchylum appellaſſe notat ibi Euſtath.

Taurum in alia tabula æneum Cyclopes cudebant ad antiquitatis æmulationem, quę in pretio habuit huiuſmodi ἀναθήματα, ſenſus autem erat:

AGRORVM SECVRITATI TAVRVM ÆNEVM ANTVERPIA
D. D.

Eiuſdem verò animalis cum lupo certamen pro vltimo emblemate ibidem erat pictum, ex Pauſania in Corinthiacis. Quia autem lupus animal eſt homini minimè familiare, legebantur hæc verba:

Nocent peregrina, domeſtica proſunt.

Non ego hîc Belgicæ reip. vulnera ab externo milite triginta quatuor annorum bello inflicta oſtentabo, non cædes, non rapinas, flagitia, ſeditiones, direptionéſque recenſebo; ſed ſi de prima in prouinciam deductione & introitu, ſi de tranſitu & itinetibus, quæ talia eſſe debent, vt non modò manus, ſed ne veſtigium cuiquam pacato nocuiſſe dicatur, vt in Maniliana Cicero, ac ſine iniuria & maleficio ſunt facienda, vt Cæſaris verbis vtar, aliquid ſi non ſcribere, at ſaltem gemere permittitur, quas non fecit ille ſtrages vbicunque pedem poſuit? Cæduntur greges armentorum, reliqui pecoris quodcumque nactus eſt, militari menſæ cedit, & ne vinum deſit epulis, quod non habet prouincia niſi impor-

tatum,

tatum, neque hospitum inopia neque pretium, nec viarum aut locorum vnde ingenti quouis pretio peti & emi possit, molestia excusat aut longinquitas: negantibus aut cessantibus parata sunt verbera, morantibus contumeliæ: vastantur agri, diripiuntur villæ, nec virginum pudori, neque matrumfamilias parcitur. O præclaros ouium custodes, vt aiunt, lupos! Ita verbis Ciceronis exclamare certè cogor. Quo etiam conuicio Dalmatarum dux Bato apud Tiberium huiusmodi prouinciæ vexatores, quam à vexationibus vindicare debuissent, perstrinxisse legitur, culpam defectionis in eos reiiciens. In statiuis & hibernis incolis graues, hospitibus tantùm metuendi, maximè si accesserit seditio, qua tam frequēter laborarūt venales illæ animę, vt plura in prouinciis quas tuendas receperūt opida deleuerint, quàm hostium vrbes ceperint. Nihil de imperij contemtu, nihil de proiecta disciplina, idque sæpè in optima rei benè gerendæ opportunitate, aut propinquo discrimine dicemus; exoleuit enim ille mos, vt iuberi aut regi se sinant, sed ducum iussa interpretari malunt quàm exequi. Nec de vna aut altera natione hæc dicuntur, nec tempora à belli principio distinguuntur, de omnibus fit sermo quotquot in Belgio stipendia meruerūt, de Scotis nempe, de Britanis, sequor ordinem geographicum, Hispanis, Italis, Epirotis, Germanis & Francogallis; neque tamen de omnibus, sed de improbis tantùm, nec ad conuicium aut exprobrationem, sed ad beneficiorum quibus Principes nos afficient, aut pacatâ prouinciâ, aut correctâ disciplinâ, amplificationem. Gratia enim meritorum tanto maior est & gloria, quanto malum fuit grauius, & remedium difficilius. Eam quoque Principibus nostris reuera optimis mentem esse scimus, & quotidianam probamque imperatoris Probi vocem, optare se, vt quod salutare reip. eueniat, breui milites non habeamus necessarios. Si verò ad bellum quo nunc implicamur conficiendum, vel ad aliud siquando fortè exorietur, quod Deus auertat, propulsandum & gerendum, militari manu indigebimus, quid de exercitu domestico exspectandum sit, differere hîc non attinet: quoniam huius problematis præclaras rationes à πολιτικωτάτῳ Iusto Lipsio ciuilis doctrinæ lib. v. cuiuis petere est integrum: exempla modò quædam vel ad confirmationem, vel ad coniecturam de domestici militis opera subiungam. Ex vnico tantùm Vltraiectensi dominio, quæ, si reliquas spectes, non magna est prouincia, quadraginta mille virûm armatorum exercitum antistes eius regionis dominus in hostem eduxit. Flandriæ Comites varij instructa ex subditis suis acie cum potentissimis Galliæ Regibus sæpenumero dimicarunt, victoresque euaserunt. Nec ascito milite in maximis sacrisque expeditionibus, sed in solo suo genito vsi fuerunt Brabantiæ Duces, vt de vno & altero Ioanne in Louaniensi introitu diximus, qui comparato ex Brabantis suis exercitu, qua fidelior suo Principi non reperitur natio, vti eadem narrat historia, multorum simul regum & regulorum vires represserunt. Verum igitur esse dictum Cæsaris reperitur, quòd omnium Gallorum fortissimi sint Belgæ: Hîc antiqua sibi superesse vestigia Principes existiment illorum populorum, qui ab eodem Cæsare lib. 6. de bello Gal. describuntur audacissimi, metu mortis neglecto, qui adhuc eo nomine ad virtutem excitantur. Commendari etiam ab Horatio meminimus:

Non pauentem funera Galliam.

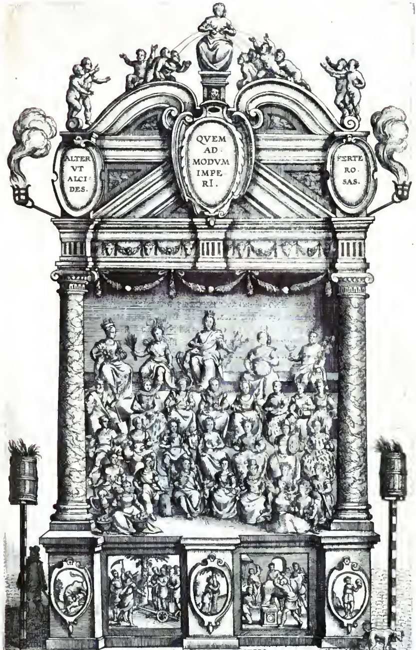
De iisdem populis sic Lucanus lib. 1.

Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaque capaces
Mortis, & ignauum est reditura parcere vitæ.

Hoc eidem nationi tribuit Athenæus lib. 6. eosque describit, qui σιλοδούρους, hoc est, deuoti (soldurios vocat Cæsar) cum rege vitam agentes appellantur, cumque rege morientes, idque summopere votis optantes: ob quam erga regem fidem cum eo principatum gerunt, quoties necessitatis contingit occasio, mortem libenter oppetentes, siue Rex intereat morbo, siue cadat in prœlio, nec est qui dicere possit ex illis amisso rege, quempiam mortem vel expauisse, vel recusasse tergiuersantem. Hæc Athenæus. Ceterùm intrepidos

trepidos ad quasuis procellas, ad quosuis terræmotus Gallos fuisse, quorum tertiam partem Belgæ sibi vendicant, Aristoteles auctor est lib. 3. Ethicorum. Sed ne exemplis vetustis immoremur, equestris pugnæ à viginti duobus militibus nostratibus cum totidem Francogallis hostibus, Nonis Februarij præsenti anno seculari, prope Siluamducis commissæ, histotiolam opportunè hîc describemus. In exercitu Barauorum inter ceteros militabat ex nobilitate Gallica ætate & viribus ferox D. de Breaute, qui ob strenui militis armis acquisitam existimationem, turmam equitum ducebat. Eius in bellico hoc munere vicarius cum turmæ suæ parte in parem equitum numerum sub nobili item D. Antonio Schets de Grobbendonc militantium, mense Nouembri fortè inciderat; dimicatum fuit acriter, Gallis cæsis fugatisque vicarius in nostrorum potestatem viuus venit. Abductusque Siluamducis, de re infeliciter gesta litteris fecit certiorem turmæ suæ ducem. Ille hunc suorum casum indignè se ferre, quorum virtuti non modò tribuebat, vt viginti equites, cædendis quadraginta eius turmæ, à qua victus erat, sufficerent; verùm etiã re ipsa se data occasione hoc demonstraturũ scripto asserebat. Quod cùm in manus vicarij itẽ turmæ Grobbendoncanę incidisset, eidẽ respondit, se nec causę pro qua militabat æquitari, nec contubernaliũ virtuti diffidere, nõ tamen suæ nationi, neque turmæ suæ duci, nec cõmilitonibus huiusmodi ignominiã velle inurere, vt tam disparis numeri conditione superior manus cum hoste suo consereret; sed si equitum suorum vires tantopere cuperet explorare, pari se, cùm vellet, numero dimicaturum. Missis igitur vltro citroque per tubicines litteris, ac pugnæ die & loco constituto, cùm de armorũ genere, quo in bello nunc vtimur, satis conuenisset, datis vtrinque cautionibus, de partis victricis securo ad suos reditu, viceni & bini ex singulis turmis, sic enim conuenerat, in certamen descenderunt; dicto prius per nostros sacramento, se nemini, si victoria potiri concedat ipsis Deus, post conflictum parsituros, sed ad vnum omnes vel deditionem facere cupientes præter tubicines interempturos. Hoc prouocatori renunciari iubet Gerardus Abrahami, quod vicario erat nomen. Postero die peracto sacro & implorato Dei auxilio pro eius & Ecclesiæ causa pugnaturi, factaque militari exhortatione, de tuenda nationis dignitate, ac integra turmæ existimatione armorum virtute inter ceteras parta, ad aciem prouocatoriam contendunt. Quæ cùm moraretur, ac spatio longiusculo à loco certamini dicto subsisteret, & admonita propius accedere recusaret, Gerardus neque loci opportunioris conditione motus, nec equorum recentium, quibus suo exanimato prouocator vteretur, rectà in hostem suos duxit. Tum signo per tubicines dato tam vehemens prima fuit impressio, vt viginti sex equi vtrinque sternerentur, Gerardus plumbea glande cum fratre ictus caderet. Prouocator equo similiter necato, in recentem à suis adiutus insiliit. Pugna vtrinque instaurata recruduit. Nec Gerardi & fratris eius morte nostrorum animi conciderunt, sed ad vindictam acriores sunt facti. Neque minor fuit Gallorum cum suo duce alacritas, qui secundo equo cæso, tertium suorum opera integrum nactus est. Concursu deinde iterum facto, & inclinante ad nostros victoria, quod ex numero hostium occisorum animaduertere erat facile, puer quidam rusticus qui cum aliis eminus spectantibus, vacuum sessore equum prehenderat, victoriæ nuncium Siluamducis afferebat. Quo audito cùm ciuis quidam maiora duo in muris tormenta ceu lætitiæ signum disploderet, nostrique pugnatores de insidiis indicium à duce suo, ita enim dictum erat, fieri sibi existimarent, cùm circumspicientes nihil periculi imminere scirent, in hostiles reliquias ipsumque prouocatorem tanto impetu inuaserunt, vt paucis fuga elapsis omnes cum turmæ hostilis duce, qui letaliter licet saucius grandi lytro vitam pacisci conabatur, interfecerint, sacramenti sui memores, quod huiusmodi belli commercium ex pacto excludebat, ipsiusque prouocatoris cæde suorum manibus parentarint. Ceciderunt in conflictu hostes numero quatuordecim, cum tribus qui postea ex vulneribus decesserunt. Victores qui superfuerunt octodecim, sed quatuor inter eos saucij, equi ipsorum sex, hostiles quatuor integri Siluæducis cum gratulatione sunt excepti, quæ tamen admixtum dolorem habuit ob Gerardum desideratum, strenuum, si quis alius, in exercitu nostro militem. Ferunt inter sermones quibus vitam prouocator precabatur, cuius essent victores

nationis

AGRICVLTVRÆ TYPVS.

nationis quæsiuisse, qui cùm omnes Brabantos se esse respondissent, nationis fortitudinem admiratum collaudasse, illos porrò dixisse se nullam in terris gentem pertimescere, eiusmodi cum exteris militibus quibuscunque, æquali modò sint numero, certamen inire paratos semper esse. Nos vt pugnæ tam memorabilis ad posteros memoriam transmittamus, victores superstites ornauimus hoc elogio, mortuos epitaphio:

Viuite magnanimi iuuenes fortissima nostra
Robora militiæ, patriæ vobisq; parastis
Æternum virtute decus, victricia gentes
Arma stupent aliæ, certamine viribus æquo
Marte pari, numero palmam sed dispare Gallus
Hostis in hoste probat: volucres victoria pennas
Exuit, Aduaticis sedes vt figat in oris,
Belgica terrarum dum gloria circuit orbem.

PROVOCATVS AB HOSTE GALLICÆ TVRMÆ DVCE D. DE BREAVTE GENERE CLARO, ÆTATE FEROCI, GERARDVS ABRAHAMI SILVÆDVCENSIS IN DVCENDA EQVITVM ITEM TVRMA D. ANTONII SCHETS DE GROBBENDONC VICES GERENS, CVM VIGINTI DVOBVS COMMILITONIBVS CONTRA TOTIDEM GALLOS VETERI HORATIORVM EXEMPLO, VIRTVTE ET SVCCESSV ADMIRABILI, CÆSIS HOSTIBVS SEPTEMDECIM, IN CONSPECTV PATRIÆ AC PRO EIVS GLORIA FORTITER DIMICANS CVM FRATRE ANTONIO AC DVOBVS ALIIS MILITIBVS SVIS CECIDIT. QVI A TVRMÆ SVÆ DVCE SOLEMNI FVNERE HVC DELATI, OB MORTEM QVA NON POTVIT CONTINGERE GLORIOSIOR, RESVRRECTIONEM GLORIOSAM HIC EXPECTANT.

ARCVS

ARCVS DESCRIPTIO SIVE OPERIS TRIVMPHALIS NATIONIS HISPANICÆ.

SED vt à patriæ laudibus institutum prosequamur, cum progrediente triumphali nostra pompa, viam hospitalariam propè Arembergicam vasta moles obstruxerat, duplici transitu peruia tribus eleuationibus, ab Hispanis in hac vrbe negotiantibus erecta, architectonica magnificentia, picturarũ elegantia, ac argumenti grauitate natione dignũ opus. Tota eius altitudo ad pedes sexaginta quinque assurgebat, distẽsa ad quadraginta quatuor latitudine, profunditas triginta tribus pedibus terminabatur. Frontis anterioris huiusmodi sensus erat: tabula magna quadrata in secunda super portas eleuatione Philippum II. in solio & habitu regio sedentẽ spectatoribus exhibebat, sceptro suo Isabellæ filiæ Cybeles currum cum leonibus demonstrantem vacuum sessore, & vt conscendat innuẽtem. Philippus III. sororem brachio illuc dirigebat. Nymphæ habitu astabat Belgica, ascensum Isabellæ exspectans inuitansque. Pax in posteriori currus parte præsto erat ad lauream vbi consedisset imponendam. Regi Pallas assistebat, Saturnus assidebat, hæc prudens illi consilium suggerebat, ille temporis rationes ita ferre suadebat. Operis dedicatio ex inscriptione intelligebatur:

SERENISSIMIS OPTIMISQVE AVSTRIÆ ARCHIDVCIBVS,
BVRGVNDIÆ ET BRABANTIÆ DVCIBVS
ALBERTO ET ISABELLÆ,
REGIAM HVIC AFFINITATEM, DOTALEM ILLI
PRINCIPATVM, VTRIQVE ADVENTVM
INCOLVMEM GRATVLANTES HISPANI PP.

Cupidinum grandes statuæ ad quinque Amorum genera pertinebant. In summo fastigio diuinus Amor stabat reliquis paulò maior altitudinis ratione, sinistrã pectori aperto admouens, ac cor flammatum ostentans, dextræ manus indice versùs cælum eleuato, cui erat in basi asscribendum:

Consilium mens plena Deo suggeßit Amorq́.

Gradatim descẽdẽdo hinc Amor filialis dextra labarum tenens cum insignibus Hispanicis, læua scutum, in quo fuit depingẽda historia duorum fratrum Hispanorũ, qui vt parentum senectutem tuerentur, suam exspectare noluerunt, vt memoriæ prodidit Val. Max. lib. V. cap. IIII. nisi nos temporis breuitas oppressisset, foretque asscriptum:

Nati sunt pignus Amoris.

In altero latere Amor coniugalis cum simili labaro & scuto, in quibus pingenda erat Hipsicratea Mithridatis vxor habitu virili marito in laboribus & periculis socia, ex eodem auctore lib. 4. cap. 6. cum his verbis:

Casus Amor indefessus in omnes
It comes.

Infra Amor patriæ cum labaro clypeoque, in quo erat adumbratus Scipio Africanus, qui afflictam Cannensi clade vrbem, cùm de Italia deserenda reliquiæ exercitus consilia agitarent, iurare omnes stricto gladio coëgit, se patriam nunquam deserturos; cum inscriptione:

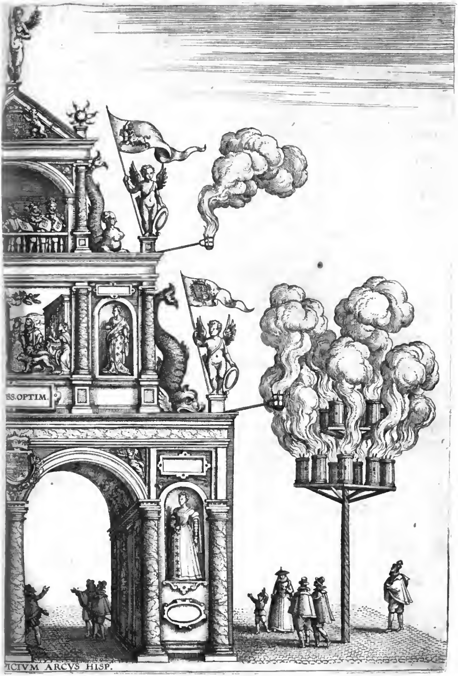
Dulcedine cunctos ducit Amor patriæ.

Simili ex aduersa parte schemate Amor in Principes per Zopyrum seipsum mutilantem foret cognitus, cum versu Claudiani:

Non sic excubiæ nec circumstantia pila
Quàm tutatur amor.

Monarchiam omnem partitur bifariam Aristot. lib. 3. de rep. in regiam & legitimam, & in violentam ac tyrannicam. Reges septi & stipati sunt armis ciuium, tyranni externorum. Illi enim ex lege, & hominibus sponte parentibus, hi præter legem & inuitis imperant. Ita-

SERENI
PRIVS FRONTIS

SS.OPTIM.
ICIVM ARCVS HISP.

rant. Itaque illi quidem à ciuibus acceptam, hi autem in ciues comparatam habent corporis custodiam. Exclamat Cicero Philip.2. Nónne millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armatorum præsidio non posse viuere? Charitate & beneuolentia ciuium septum esse oportet, non armis. Ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum, nisi beneuolentia munitum, vt Æmilij Probi verbis vtar in Dione: vbi sic Lambinus; faxit. Deus Opt. Max. vt hoc ediscant Reges, atque in animis infixum teneant: Essent eorum opes stabiliores, essent eorum ciues beatiores. Non necesse haberent illi in præsidio externo spem salutis & incolumitatis suæ constituere, suorum voluntatibus diffisi, neque stipatores corporis, & custodes capitis aduenas adhibere, à suis ciuibus sibi metuentes. Præclarè igitur Dio cùm Dionysio suaderet, vt Platonem Athenis accesseret, totumque se ei viro traderet philosophiæ præceptis imbuendum, dicens adamātina vincula imperij non esse vim & metum, neque magnum robustiorum iuuenum numerum, & ingentem barbarorum corporis custodum multitudinem, neque arces montibus impositas, vt ait Flaccus; sed ciuium beneuolentiam, & propensam in Principem voluntatem, ex eius virtute, & iustitia in illorum animis insitam: quæ quamuis sint vinculis illis duris molliora, esse tamen ad diuturnitatem imperij solidiora & validiora. Quòd autem nonnulli munitas arces condunt, non tam aduersus hostes externos, quàm aduersus ciues suos, vehementer errant, & pessimè sibi consulunt: nam talibus arcibus ciuium in se odium magis ac magis incenditur & augetur. At odia populorum plus possunt ad pestem & interitum, quàm loca vel munitissima ad stabilitatem vel salutem. Huc vsque Lambinus: pergit Probus Timoleonte, quòd ceteri Reges imperio potuerunt, hic beneuolentiâ tenuit, nullus honos huic defuit. Stiliconem sic laudat in tertia Panegyri Claudianus:

Sed verus patriæ Consul cessantibus armis
Contentus lictore venit, nec inutile quærit
Ferri præsidium, solo contentus amore.

His igitur Amoribus in secunda eleuatione eiusdem frontispicij totidem Isabellæ erant sociæ. Inclyta Hispaniæ Regina Ferdinandi Regis vxor ex asscripto disticho noscebatur:

Non animis sexus, regno non sufficit orbis,
Felices cœptis fœmina virq; suis.

Lænum latus occupat Isabella Ferdinandi Regis F. Emanuelis Lusitaniæ Regis coniux, infra quam legitur:

Gloria magna patris, par est fortuna mariti,
Floruit imperiis auctus vterque nouis.

Infra in latere portæ dextræ depicta cernebatur Isabella Emanuelis Lusitaniæ Regis F. Caroli v. Augusti vxor, cum carmine elegiaco:

Regia progenies, Augusti sponsa, Philippi
Mater, inest titulis gloria summa tribus.

Alterius portæ sinistræ latus Isabella decorabat pacifica Henrici II. Gallorum Regis F. Philippi II. Hisp. Regis coniux, cum simili ad eam prosopopœia:

Connubio genitor, dotali pace maritus,
Gens omnis thalamo gaudet in orbe tuo.

ADVER-

ADVERSÆ FRONTIS ARCVS

HISPANORVM SCHEMATISMVS.

ADVERSA molis facies eiusdem cum anteriori structuræ, sensu differebat, magna enim in secunda eleuatione tabula eiusdem Othonis Venij familiaris nostri manu, qui priorem etiam pinxit, in arte sua celeberrimi litterarum quoque accedente ornamento, erat adumbrata. Huiusmodi tabulæ inerat argumentum: Iouem cum aliquot subsellij primi diis Iunone, Neptuno, Pallade, Marte & Venere in solio sedentem, velut conuocato per Mercurium deorum concilio, accedit Hispania, ad cuius postulata Pax cælo dimittitur duce Hymenęo, qui Belgicam mœsto vultu ac capite in manum reclinato sedentem veste parum culta consolantur & erigunt: hexastichon in tabella appensum rem aperiebat:

Bellatum satis est, tędas, Hymenæe, iugales
Profer ad exstinctas Martia tela faces.
Pro tumulis thalamos, pro luctibus instrue ludos,
Vulnera sanentur fœdere, pace dolor.
Et faciem vultum mutata sorte serenum
Sumat, & antiquas Belgicus orbis opes.

Statuæ in hoc frontisspicio positæ sexus erant muliebris. Virtutem summa generalem referebat cum suo parazonio, & hoc hemistichio:

Rutilo virtus contermina cælo est.

In descensu ad secundam eleuationem Virtus amabilis scutum tenebat, & in eo depictam historiam lepidissimam virginis Odatis, quę Zariadtę nunquam visi amote in somnis capta fuit, cui etiam nupsit. Exemplum ex Athenæo petitum lib. 13. quòd virtus per se amabilis sit, etiam in iis quos antea non conspeximus: pateram manu tenet Odatis quam porrigit Zariadræ, infra legebatur:

Virtutis amabile nomen.

Infra hanc Clementia spectabatur ramum oleæ dextra tenens, aceruum armorum calcans pedibus, scriptum ibi erat:

Clementia regia mundo Optima virtutum est.

Virtus militaris ab altera parte stabat cum casside & lorica, Romanum signum cum aquila tenens, ibiq́ue annotatum:

Virtus & robur in armis
Imperium telluris habet.

Pro Magnanimitatis typo statua rictum leonis pro galea habebat, sceptrum manu aureum, asscriptis verbis:

Magnanimo Regem ingenio velut vngue leonem
Noscimus, & primis sceptrum metimur ab annis.

Pro reliquo ornatu eiusdem frontispicij virilis sexus picturæ quatuor erāt, Philippus I. Austriacus, Maximiliani Aug. F. Rex Hisp. pulcherrimus, optimus, cui sub pedibus scriptum erat:

Fascibus Austriacum decorauit nomen Iberis
Primus, & Hesperium nouit Germania sceptrum.

Lateri eius astabat Carolus V. Rom. Imp. Aug. Max. potentissimus, cum hoc elogio:

Belga, pater patriæ, Rex, Cæsar in orbe triumphos
Quo plures nemo quocunque ex hoste peregit.

Infra Philippus II. Aust. Cath. Hisp. Indiarumq́ue monarcha iustissimus, piissimus, eius erat encomium:

Terminus imperij tellus, orbesq́ remoti,
Relligio superos scandit defensa meatus.

Portæ vtriusque ornatus inretior non minùs pictutis splendidus erat quàm sensu magnificus, ex quatuor monarchiis, Assyriorum, Persarum, Græcorũ, & Romanorum, cum Imperio Germanorum & monarchia Hispanorum, sic erat compositus, vt singulis portis in lateribus & lacunaribus cum suis emblematis tres monarchiæ assignarétur. Ninus & Semiramis habitu virili cum pectine in capillis & ex hoc versu noscebantur:

Assyrij Ninus & coniux fundamina regni
Prima Semiramia posuere in mœnibus vrbis.

Pro emblemate eius seculi sub pedibus eorum Hercules eiusque columnæ cernebantur, asscripto omine:

Hæc meta laboris
Herculei occiduis regnum portendit in oris.

In lacunari decem Sibyllæ quæ illo tempore floruerunt, cũm hoc vaticinio erant adumbratæ:

Et vos Hesperios Reges ad sceptra, Sibylla,
Carmine fatidico mundiq́ ad frena vocatis?

Ex aduersis columnis medium transitum distinguentibus, ætatis eius lumina Homerus & Hesiodus velut in numismate appensi videbantur. Alteram orbis Monarchiam Cyrus referebat habitu militari, pro emblemate sub pedibus Xerxem Asiam nauibus Europæ coniungentem Themistocles superat, ibique sic legitur:

Cyrus Achæmeniis orditur primus in oris
Imperium, sed prudenti moderamine mixtum.

Infra in hunc sensum:

Europam iunxisti Asiæ, sed vinceris, impar
Consilijs es Cecropijs, classisq́ magistris.

In lacunari Astyagis de vite ex vtero filiæ somnium sic intelligebatur:

Somnia te regem, Cyre, & cunabula spondent.

Depictusque erat Cyrus regnum inter æquales affectans. Solon & Pythagoras ex aduerso positi. Alexander magnus tertium locum occupabat cum fulmine in galeæ cono, diuini generis vsurpati signo:

Machina Pellæum telluris ferre nequiuit
Ductorem, inuenietne alios quos subiuget orbes?

Emblematis loco Philippus eius pater Athenienses classe vincit apud Cheroneam, quod versus declarabant:

Græca Philippæas timuerunt carbasa puppes,
Gens eadem nostros horret deuicta Philippos.

In lacunari Alexander Magnus contracto inter centum virgines Persides cum totidem sponsis Macedonibus connubio, velut omnium auspex, conciliator & pater, vtramque gentem æterno fœdere deuincit. Atistoteles & Plato ex aduersa columna hoc seculum ornabant.

Alterius portæ interiora emblemata Iulius Cæsar cum lituo & stella cuiuis erat notissimus ex hac scriptura:

Iulius Imperij signis victricibus auctor
Cæsarei, virtute duces supereminet omnes.

Sub eo depicta Pharsalica erat pugna, cum versibus Lucani:

Heu quantum terræ potuit pelagiq́ parari
Hoc quem ciuiles fuderunt sanguine dextræ!

Conueniens querela de nostri æui bello, qui non vno prœlio de Romani orbis Imperio contendimus, sed de pacanda vna aut altera ditiuncula triginta quatuor annis cruentum fui-

tum fuimus vbique ſpectaculum: vt exemplo Ageſilai de Athenienſium & ſociorum Corinthi interfectorum numero admirati, auctore Plutarcho, exclamare nobis liceat; Hem Belgicam, quę tot ipſa perdidit, quot ad barbaros ſubiugādos ſatis eſſent vniuerſos.

In lacunari Auguſtus triumviratui ſuperſtes, Veſpaſianus de Iudæis cum Tito triumphans, Traianus cum ſua columna depicti, & his verſibus:

Tractaret habenas
Orbis adhuc, patriæ ſimiles ſi nacta fuiſſet
Roma patres.

Ad Iulij latus in tranſitu pictus erat Carolus Magnus habitu Imperatorio, & hac inſcriptione:

Romanas aquilas Germania, Carole regnis
Iunxit Magne tuis, & mundi ſceptra recepit.

Emblematis loco infra Hiſpania per Carolum Magnum Cordubam vſque recepta, profligatis Sarracenis. In lacunari Rudolfo, Alberto, Maximiliano, & Ferdinando primis Auſtriacis Genij volantes corollas imponunt, cum verſiculo:

Nutaret pondere moles
Ni foret Auſtriacæ gentis ſuffulta columnis.

Sexta & vltima Hiſpanorum eſt Monarchia per Ferdinandum v. Catholicum deſignata, qui eiectis de regno Granatę Sarracenis de omni regno triumphauit, addito elogio:

Quintus es, at Sextus debebas nomine dici,
Sexta gubernandi ceſſit tibi gloria mundi.

Infra pro emblemate Noui orbis ad imperium Hiſpanicum fit acceſſio, duce Columbo claſſis præfecto, quod hoc carmine celebratur:

Phœbus inacceſſos celabat conſcius orbes,
His decet Heſperium gemmis diſtinguere ſceptrum
Dixit, & æquali mecum fulgere corona.

Lacunaris ornamētum erat Hiſpania, cui Europa lauream imponit, collum Aſia gemmis ornat, Africa vmbellam ſupra caput tenet, crurum pedumque ornandorum miniſterio prouoluta eſt America.

BELLATVM SA
POSTICA PARS AR

TIS EST.
VS HISPANORVM.

PEGMATIS VENERIS VICTRICIS AD TRIVIVM ACCVRATA DESCRIPTIO.

HISPANICVM arcum transgressis occurrit pegma longè venustissimum reip. sumtu factum, pedes altum sexaginta, latum triginta, profundum duodecim. Veneri victrici dedicatum erat opus, quo nomine veteres iam Græci qui νικηφόρον appellabant, quàm Romani coluerunt illam diuam, vt ex Varrone, Plutarcho, Pausania, non vno loco Plinij, Iulij Cæs. numismatis, antiquitatis studiosi obseruarunt. Nos Isabellam ceu certam in manu habentem victoriam sub huius Veneris nomine intelligimus. Et quemadmodum à Gratiis excepta fertur Venus, sic nos Principis aduentum bonis propitium fore ominamur. In summo operis fastigio acuminato Cupido cum cithara delphino insidebat, vt ex numo Cordiæ gentis Fuluius Vrsinus notat in Famil. Rom. Volatiles sub epistylio in palmę frondibus victoriæ typo ἔρωτες omnia pacata ac placida fore spondent. Medianum in zophoro emblema Amicitiæ, quæ myrto coronata nudo pectore cor ostendebat, cum notis:

LONGE ET PROPE.

Nulla enim vel longinquitas vel fortunæ mutabilitas veri amici mutat animum. Pro inferioris scenæ emblemate à latere scilicet Concordia erat picta, pateram tenens & in ea malum Punicum, cornucopiæ sinistra cui insidet cornix, cum his verbis:

Velle ac nolle ambobus idem.

Super stylobata Genius bonus, vt puer capillatus, platano coronatus, manu anguem stringens ex antiquis numismatis, cum hoc vaticinio:

Belgicus Austriaca nascetur origine Princeps.

In quadrata quæ sequitur tabula dij ad nuptias Harmionæ dona ferunt ex Pausan. in Lacon. addito versu:

Eugenia cumulant thalamum pia numina donis.

In medio Fœcunditas ceu matrona sedebat, sinapi floribus coronata, gallinam gremio fouens pullos excludentem cum lepore ad pedes, & verbis ascriptis:

Tantus amor prolis.

Tabula sequenti Salutis simulacrum in solio exprimitur pharetram dextra, aram tangens sinistra serpente circumplicatam:

Non aliunde salus.

Super altero stylobata ramus mali cydonij pictus ex Solonis instituto iuxta Plutarchum cum cœlibari hasta ex Festo, aqua & igni appositis, ex variis auctoribus, qui à Dionysio Gothofredo allegantur ad L. Scia. ff. de donat. inter vir. & vxor. ascriptisque numeris IV. VI. IX. quæ omnia ad antiquos nuptiarum ritus pertinere non ignorant, qui eiusmodi studio operam impenderunt; his multa addi possent ex commentariis nostris si essent huius instituti. De numeris ita tradit Claudius Ptolemæi in epistolis Italicis quas scripsit elegantes lib. III. eos symbolum esse mysticum coniunctionis mariti & vxoris, amoris vinculo alligatæ. Quaternarius enim quadratus primus est numerus, qui ex radice in se ipsa multiplicata binario scilicet nascitur: Nouenarius numerus secundus est quadratus, originem ducens à ternario in se multiplicato. Senarius è radicibus horum duorum quadratorum oritur, & est æquâ symmetriâ inter vtrumque medius & colligans. Si enim binarium & ternarium sumas, qui sunt radices vtriusque, cosque in se multiplices, senarium constitues, qui inter quaternarium & nouenarium est medius proportione sesquialtera, quaternarium dimidio superans, pariq; symmetria à nouenario superatus. Duo igitur numeri quadrati maritum & vxorem denotant, senarius amoris quo colligantur vinculum. Ceterùm numeri quadrati, vtpote firmi & stabiles, ad connubij firmitatem exprimendam sumti sunt. Hactenus Claudius Ptolemæi.

Vltimum in latere Iunonis erat emblema cum cingulo, vnde Cinxia fuit dicta, & nodo Hercula-

PEGMA VENERIS VICTRICIS.

Herculano, astantibus quinque facibus nuptialibus, vt opinor, cuius numeri rationem lector videat apud Plutarchum in Romanis quæstionib. ascriptæque erant litteræ V. T. C.E.C. vbi tu Caius ego Caia, quæ omnia ad ritus connubiales spectant, cum Maronis hemistichio:

Pulchra faciam te prole parentem.

Personæ verò dramatis Venus erat cum victoria in manu, scita vultu & amictu puella, marinæ conchæ insidens, quam delphines bini ad litus protrahebant; cum duobus pueris tam concinnè personatis vt nudi viderentur, locus erat & Cupido. Suada Veneri coronam imponebat, quod sumsimus è Pausan. Eliacorum primo. Charites adducebat Mercurius, quæ eam exciperent ex arcanis veterum poëtarum mysteriis. Vestitas exhibuimus Gratias, quas tamen nudas exstare passim vidimus, non publicæ modò honestatis causa, sed & auctoritate Diog. Laërtij, quem in vita Socratis de vestitis in arce Atheniensi Gratiis mentionem facere legimus.

Media in fastigio inscriptio sub Veneris persona Isabellam alloquitur:

Æui delicia, decus & præstantia nostri,
Dotalis columen gentis & orbis amor.
Aspice res vultu nostras, Cytherea, benigno,
Belgica qua magni sceptra parentis habes.
Diua fac vt posito mitescant secula ferro,
Dissona fœderibus pectora iunge tuis.

Ad eandem spectabat dextri lateris hexastichon, triplici eius nomine ad trium Gratiarum Græca nomina alludens:

Iure tibi genitor tria nominis indidit vni
Omina, numinibus significata tribus.
Nempe quibus flores meritis, Isabella, Thalia es,
Clara quod Aglaia est, Eugenia Euphrosyne.
Felices populos triplici sub numine Belgas,
Quos vno imperio Gratia trina reget.

Sinistri lateris epigramma ad dramatis personas attinebat:

Et Charitum ductor, Suadelaq́, mater Amorum,
Et puer hic conchâ vectus, & ille tuâ.
Quid de te iubeas Belgas sperare loquuntur,
Quaq́, sit imperij forma futura docent.
Obsequio blandi nostro vincentur Amores,
Suada ministerio, cetera dona fide.

PAVCIS inde passibus marinæ ex cetaceo genere belluæ insidebat Arion ex arte citharam pulsans, commodo ad triuium loco positus, vt Principum oculi aliquo semper spectaculo pascerentur; quemadmodum in tota vsque ad palatium triumphali via fuit obseruatum. Quæ ibi essent partes Methymnei citharœdi hoc tetrastichon explanabat:

Delphino vehitur puppi deiectus Arion,
Et fera facundum pectora mulcet ebur.
Connubij auspiciis Isabella bellua belli
Flectetur modulis sic, Hymenæe, tuis.

ARCVS

ARCVS TRIVMPHALIS NATIONIS LVSITANICÆ.

VIAM Cotiariam exornarant Lusitani insigni certè machina, si operis nitorem & picturæ sensusque spectemus dignitatem. Altitudo ad pedes septuaginta & octo sublimis assurgebat, latitudo quinquaginta & octo continebat, viginti quinque profunditas. Distinguebatur tribus eleuationibus, in summo fastigio ingens statua erat posita, Prouidentiæ diuinæ, hastam læua tenens, sceptrum dextra cum mundo ad pedes cui insidet aquila; basi eius inscriptum erat carmen:

Numina prospiciunt humanis prouida rebus.

Quadrata sub eius pedibus tabula Abundantiam siue Opulentiam denotabat habitu magnifico gemmisque excultissimam, astantem ædibus splendidissimis: comites erant ex vna parte Gloria, forma nymphæ aligeræ, cum genio cornu Amaltheæ tenente. Ab altera parte Luxus, Comi dei habitu ex Philostrato depictus: sequitur Ferocitas, equino pullo insidens puella, effreni scilicet; Contemptus quoque legum specie adolescentis leges ac sceptra pedibus calcantis. Temeritas designata per Gigantes qui montibus superimpositis bellum diis inferunt, hinc Bellum sequitur suo more pictum, deinde Paupertas cum Pœnitentia. Hæc etenim diuinæ prouidentiæ sunt opera, quibus admonemur ad colendum assiduè Deum, Principes legésque perpetuò obseruandos. Sensum mysticum inscriptio declarabat:

MORTALIBVS DVLCI FORTVNA EBRIIS, LVXV DIFFLVENTIBVS, AC LEGES CONTEMNENTIBVS DIVINA PRÆSTO EST PROVIDENTIA, BELLOQVE IMMISSO AD INOPIAM REDACTOS SORTIS SVÆ ADMONET.

Eadem igitur Prouidentia rebus nostris consulit quod per grandem tabulam infrà declaratur, translato per Hymenæi manus ad Isabellam & Albertum sceptro, qui euersam prouinciam breui restituent, accedente ex altera parte Indulgentia. In quadrata magna tabula secundæ eleuationis Iuno erat depicta currui insidens, cui bini pauones, totidem erant iuncti struthiones, volucres sacræ huic diuæ, vt ex fabulis poëticis & numismatis didicimus. Comites habebat bis septem præstanti corpore nymphas. Ipsa sceptrum tradit Hymenæo, qui illud recipit, læua Isabellæ & Alberti manus complectens, iis mox tradendum. Ad pedes Hymenæi quatuor eius genij, hic cum facula Cupidinis, ille cum flammeo lutei coloris, duo nuces sparsas colligunt, quæ ad notum nuptiarum ritum spectant. Sub tabula inscriptio & machinæ dedicatio huiusmodi legebatur:

OB AVSPICATISSIMAS ALBERTI ET ISABELLÆ FELICISSIMORVM PRINCIPVM, ET RARI EXEMPLI CONIVGVM NVPTIAS, EORVMQVE EXOPTATAM IN BELGIO PRÆSENTIAM, LVSITANI, PVBLICÆ GRATVLATIONIS ET OBSERVANTIÆ TESTIMONIVM EREXERVNT.

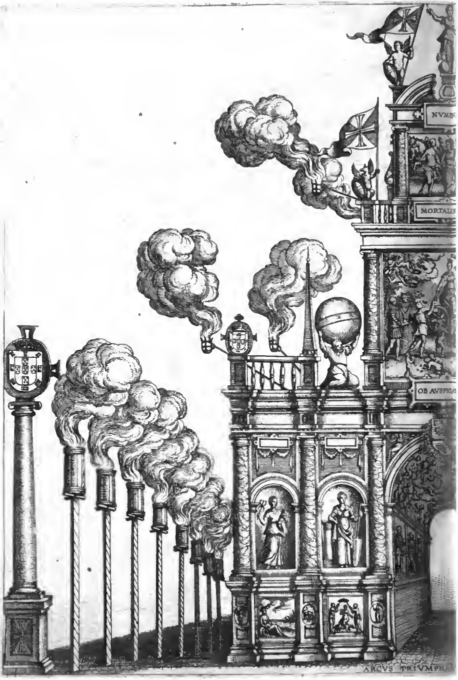
Spatium eiusdem eleuationis, quod inter hanc tabulam & obeliscum erat medium, solidæ magnæque statuæ occupabant. Atlantis erat vna cælestem circuli Antarctici globum humeris sustinens, & Philippi II. Regis terrarum orbem cum filiæ diuidentis personam repræsentans, vt ex ascripto carmine colligitur:

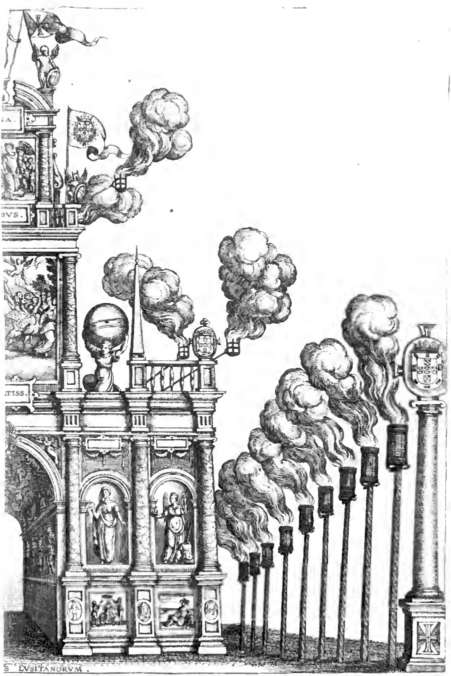
Cælifer impositos prudenter diuidit axes,
Vt melius gestetur onus quod sustinet vnus.

Ex altero latere Calypso eius filia poli Arctici sphæram eodem schemate sustentabat, hoc sensu:

Fasce sacros humeros Atlantis nata Calypso
Subleuat, ô geminis benè fultum postibus orbem!

f Dextrum

NVMIN
MORTALI
ARCVS TRIVMPHA

NA.
BVS.
ATISS.
S LVSITANORVM .

Dextrum ſub Atlante intercolumnium in ſcapha excipiebat Securitatis ſtatuam cum nauis gubernaculo columnæ brachio innixam, aſcriptis verbis:

Securius æuum
Degimus auſpiciis diuûm.

Cui ex altero latere reſpondebat Perpetuitas cum hoc populi Belgici voto:

Propria hæc ſint munera nobis.

Iſabella ſcilicet eiuſque perpetuò regnatura progenies. Proprium enim pro diuturno auctores vſurpaſſe tradit Nonius & Grammatici. Depicta ad huius ſtatuæ latus Immortalitas viam coartabat; aligera erat nympha regium dextra tenens diadema, iacentibus ad pedes armorum ſpoliis libriſque, aſcriptis notis:

Virtuti mortis adempta eſt
Conditio.

Eodem modo ſociam habebat Securitas Felicitatem, cum caduceo & Amaltheæ cornu, Flaccique verſiculo:

Nutrit rura Ceres almaq; fauſtitas.

In ſex columnarum huius frontiſpicij ſtylobatis Doricis picta erant, cum ſuis ſignificatis emblemata,

Fama volans:

CÆLESTIA TENTAT.

Leo agnum ſub vnguibus habens, ſolituſque:

PARCERE SVBIECTIS.

Virgo cælo miſſa cum oleæ ramo:

ITERVM TERRAS ASTRÆA REVISIT.

Mercurio in quadriuio ſtanti:

FATA VIAM OSTENDVNT.

Ante templum excubat inſomnis draco:

VIGILANTIA ET CVSTODIA.

Nauis tempeſtate iactata ad Pharum appulſa:

MEMINISSE IVVABIT.

PARS

PARS POSTERIOR ARCVS LVSITANORVM.

POSTERIVS machinæ frontiſpicium pari architectura & elegantia, in ſummo habebat ſtatuam Indulgentiam, Dei & Philippi ſingulare beneficium quod experiemur, cùm vt aſſcriptum eſt,

Cladis & armorum dabit Indulgentia finem.

Hoc etiam pictæ ibi tabulæ ſenſus ſperare nos iubebat, actu quodammodo in orbem redeunte. Etenim Paupertatis, quæ præcipuam in hac tabula perſonam ſuſtinebat, comites erant Patientia & Modeſtia ſeu Humilitas, cum fracto in manu corde. Pax eam ſequebatur, ex qua Felicitas & Vbertas oritur, quas ex hac dotali reſignatione infelix modò Belgica ſequuturas confidit, quod inſcriptio confirmabat:

DEVS INSTAR BONI PATRIS HOMINIBVS POENAS OB DELICTA SVA PATIENTER FERENTIBVS AC RESIPISCENTIBVS CLEMENTER INDVLGET, AC PACIS BENEFICIO PRISTINVM SPLENDOREM FELICITATEMQVE REDDIT.

Ingentis ac præcipuæ in ſecunda hac eleuatione tabulæ ſenſus erat huiuſmodi: Ante Regem Philippum in ſolio ſedentem duę prægrandes vrnæ ſtabant, ad Homerici figmẽti Iliad. lib. vltimo, de duobus Iouis doliis imitationem; quarum vnam operculo clauſtroque obſignatam pede ſuo calcabat, ex altera quæ aperta erat Genius alatus velut ſortes educebat ſphęricâ nempe formâ, vnam autem tertia circiter parte mutilam, aſtanti à dextra Hiſpaniæ porrigebat, aſſidente in ſuo ſolio Philippo Rege III. Reliquam verò partem nymphæ tradebat Belgicam referenti, penes quam in ſolio ſedebat Iſabella, quæ per ſubſcriptos verſus explicabantur:

Magne Philippe, ſuas de cælo Jupiter vrnas
Miſit, & humanas ſortes tibi credidit vni.
At mala tu vinclis, & noxia carcere frenas,
Muneribusq́ tuum cumulas & dotibus orbem,
Ætheriumq́ Jouem meritis & laudibus aquas.

Portò interſtitium quod inter hanc tabulam & prægrandem obeliſcum vacuum aliàs fuiſſet, concinnè explebat Neptuni equeſtris ſtatua. Hoc enim ſchemate antiquitus coli ſolet ἵππιος ποντομέδων ἄναξ, vt ex Æſchylo, Sophocle, Pauſania, Papinio, Val. Flacco, Feſto, aliiſque obſeruauimus, cum hac etiam ad Principem apoſtrophe:

Et frena ſecundæ
Sortis habes.

Quo ſubſcriptum Ideæ matris ſtatuæ leoni in eadem eleuatione ad læuam inſidentis ſpectabat elogium:

Terrarum haud infima ſors eſt
Quam capis.

In inferioribus intercolumniis ſtatuæ erant poſitæ, hinc Liberalitas cum copiæcornu, & ſigno congiarij vt in numis vidimus, inde Pietas cum ciconia, huic erat aſſcriptum:

Ætherij Jouis exemplo qui largus in omnes.

Illi verò ſic:

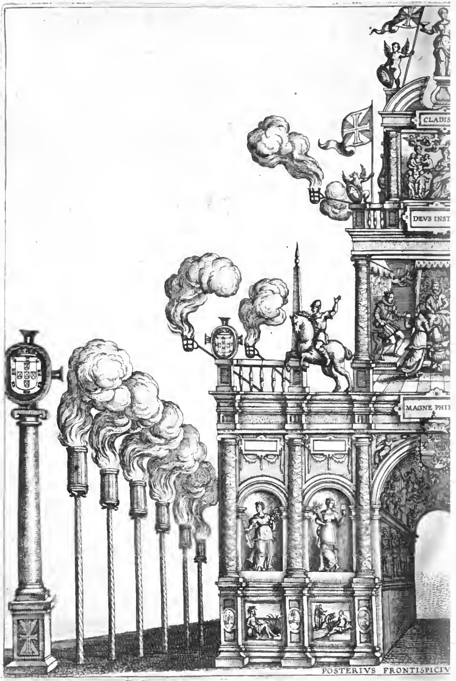
Sola deos æquat clementia nobis.

Stylobatarum quoque ſex emblemata erant huiuſmodi: Caſtor & Pollux equites cum ſtellis in capite,

Tumida æquora placant.

Per manus ſe mutuo cum cornu Amaltheæ complectentes ſignificabatur:

FELICITAS EX CONCORDIA.

CLADIS
DEVS INST
MAGNE PHI
POSTERIVS FRONTISPICIV

ET
AR.
LIPPE
M ARCVS LVSITANOR.

Symbolum aquilæ pullos aduerſo ſoli exponentis denotabat quòd,

FORTES CREANTVR FORTIBVS.

Ægyptia fera oryx exortum ſidus venerabunda intuetur, iuxta Plin. lib. 2. cap. 40. & ibi legitur:

VENISTI TANDEM.

Cupidines Martem armis exuunt:

MARS CEDAT AMORI.

Sol occiduus nubes fugans:

AB OCCASV SERENAT.

Vtrinque duæ nymphæ depictæ hæc Beneuolentiam candido habitu cum ſerto liliaceo, aſtante & blandiente cane, verbiſque aſſcriptis denotabat:

Benefacta benigni
Sunt animi.

Æquitas cum lyra & cornu copiæ ſic iudicem admonebat:

Ad normam iuris & æqui
Exerce imperium.

Interior in tranſitu & lacunari ornatus non minus erat lepidus, quàm ad res nationis Luſitanicæ comparatus. Vtrunque enim latus in quatuor iuſtæ magnitudinis tabulas commodè diſtinguebatur. Ad dextram Luſus Liberi patris filius, vel vt alij Sicelei regis, thyrſum manu tenens, cum Lyſa inter ſe bacchantes Luſitaniæ nomen indunt, verſu ſubſcripto:

Luſi nomen habet regnum, ſed dona Lyæi.

Vlyſſes in errore ſuo ad Hiſpaniã delatus Olyſſiponem cõdit, eo carmen hoc ſpectat:

Æquor opes vrbi, populo fundator Vlyſſes
Ingenij monimenta ſui ſedesq́, reliquit.

Viriatus Luſitanus è paſtore venator, è venatore iuſti exercitus dux factus vniuerſam Luſitaniam occupauit, copias Romanorum fudit:

Magnus eras, Viriate, virum ſenſere Quirites,
Vidit, & Hiſpanis inuidit Roma triumphis.

Auguſtus coloniam Emeritam deduci curat, ad quod alludebant hi verſus:

Non mirum eſt animos ſi gens Luſitana feroces
Geſtat, ab Emeritis didicit nam bella colonis.

In tranſitu arcus ad læuam, duo reges Gothici capillati cum amictu Gothico ex aſſcriptis verbis cognoſcebantur:

RECCESVINTHI ET EGIGÆ INTER GOTHICOS REGES
CELEBRIS APVD LVSITANOS MEMORIA.

Sumpſimus ex Antonij Auguſtini Archiep. Tarracon. quę de numiſmatis ſcribit libro.
Rex Ioannes I. Ceptam capit in Africa, & colonias Luſitanorũ deducit, ſubſcribitur:

ABYLA EXPVGNATA IOANNES I. LVSITANIÆ REX VLTRA
HERCVLEI LABORIS METAS IN AFRICAM COLONIAS CVM
RELIGIONE CHRISTIANA DVXIT.

Rex Emanuel magnanimus Indicam expeditionem ſuſcipit:

Auſus es ignotos inquirere puppibus orbes
Emanuel, regnumq́, nouis augere trophæis.

Ioannes IV. Brabantiæ Dux de Luſitanis benè meritus, vt inſcriptio fidem facit:

OB INSIGNIA PRIVILEGIA A IOANNE IV.
BRABANTIÆ DVCE LVSITANIS CONCESSA,
GRATAM EIVS MEMORIAM EADEM NATIO
VENERATVR.

Infrà

Infra vtrinque picta erant hæc emblemata; Tagus fluuius cum Oceano fœdus init, aureis arenis ex vrna profluentibus:

Alio sub sole remotas
Oceanus promittit opes.

Promonrorium Bonæ spei in virginem desinenre summo cacumine, quæ anchoram penes se habet, nauibus ad id appellenribus noscirur:

Ingentibus ausis
Spes animos viresq́ parat.

India forma muliebri fusca, gemmis & margaritis cultissima, tigridi insidens, circulum meridianum manu tenet cum circino astronomico. Astant duo Æthiopes alter vmbellam supra caput eius tendit, flabello alter ventum ei facit, asscripto versu:

Sua dona per omnes
India partitur Lusitanæ munere gentis.

Brasilia erinaceum Brasilianum calcans Zodiacum intuetur: astant vir & femina auium plumis suo more culti:

Terrarum haud vltima Thule est.

Lacunare spectatores magnopere oblectabat sensu non illepido; à Cytherea, quam ἀλιγενῆ finxerunt poëtæ, cuius rationem Plutarchus reddit Sympos. lib.5. pyxidem nauticam accipit Vascus Gama, primus Indicæ classis præfectus.

A Marte clypeum cum hasta Paciecus, Indiarum acerrimus defensor. A Ioue sceptro donatur Franciscus de Almeida prorex. Ab Hercule clauam sumit Alfonsus Albuquercius imperij Indici fundator.

THEATRVM VERSATILE CIVITATIS IVSSV POSITVM.

Ex arcu Lusitanico in conspectu fuit theatrali forma materiata moles, quam ad pontem marinum ciuitas erexerat. Diameter operis quod rotūdum erat, quadraginta pedum latitudinē complectitur, eius ambitus exterior pedibus sublimis sexaginta, machinam in se versatilem includit pari altitudine, sex gradationibus coassatis ad instar Mausolei Augusti, cuius antiqua exstat designatio, gracilescentem, ac commodas personis sessiones præbentem. Duæ theatridij versatilis erant facies, hæc instrata panno rubro per dramatis personas truculentas & horribiles, ac Panici terroris plenas, præsentem infelicis Belgij statum perpessionemq́ue ob oculos ponebat: illa viridi panno ac vultu sensuque lætioribus personis, quæ Principibus ad molem propius accedentibus machinâ latenti artificio circumductâ, prioribus cum mole sensim retrocedentibus, in aspectum veniebat, votis nostris blandiebatur.

Bicolor similiter ex rubro & viridi summus orbis erat globus, sub quo in priori machinæ hemicyclo personæ tres sedebant:

Bellona galeata cum capillis passis & sanguinolentis, flagellum dextra, clypeum læua tenebat, in quo depictus lupus.

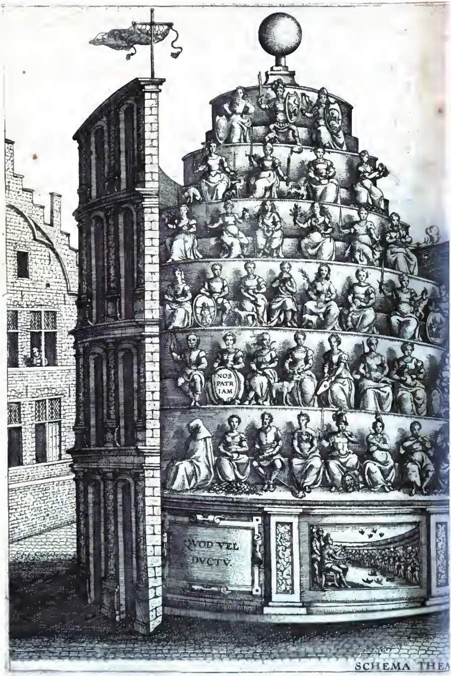
Furor vir armatus vultu minaci formidabilis, stringebat ensem dextra, scutum læua, in quo depictus leo, vt eum describit in Emblematis Alciatus.

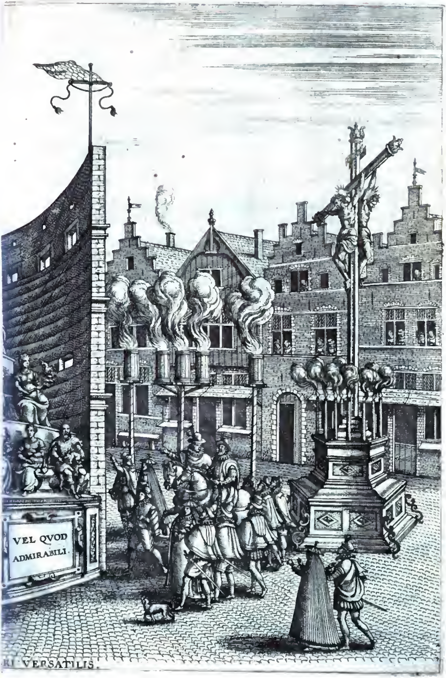
Cædes mulier veste induta coloris ferruginei, brachia vtrique lateri applicans, vt rixosæ solent mulierculæ, ansatum hunc gestum cum Plauto vocemus, cadauera in sanguine prouoluta intuetur, in orbiculari scuto depicta.

In secunda gradatione sedebat Discordia veste amicta ex serico varij coloris consuta, igniarium cū silice manu tenens, & eliciens ignis semina, quod ei tribuit Lud. Ariostus, pedes teri implicatos habens, vt ab Aristide describitur.

Erinnys furiæ more personata cū serpentibus capillo implexis, & igniuomo dracone.

Ira vultu & veste rubicunda gladium dextra, faculam stringit læua: cassidi eius vrsus insidet, iræ symbolum iuxta Pierium.

NOS
PATRI
IAM
QVOD VEL
DVCTV.
SCHEMA THEA

VEL QVOD
ADMIRABILI.
RI VERSATILIS.

Seditio quernam è capite coronam disrumpebat, vtraque deinde manu pugionem arripiebat, inter canem & felem sedens.

Tertiæ sessionis personæ; Pugna veste maculosa, serpente cincta tubam inflabat, & in ea flammam.

Rapina pelle lupina vestiebatur, aptato lupi ad caput eius rictu, dextra pugionem, bulgam læua tenens.

Hostilitas capillis passis mulier vrticarum dextra manipulum, sinistra habēs basiliscū.

Captiuitas manus pedesque catenis vincta mulier.

Crudelitas armata cum tigri in casside, dextra gladium, humanum caput læua crinibus arreptum tenens, à recenti truncatione adhuc sanguinolentum.

Calamitas amictu pullo mulier cannæ innixa, spicarū ruptarū fascem brachio tenens.

Quartam gradationem occupabat; Vastitas flauo & rubro amictu culta, in scuto ouato incendia prædiorum, & perfossis aggetibus inundationes pictæ.

Orbitas truci vultu mulier gladium strictum dextra tenens, infantem nudum pede prehensum velut dissectura.

Aduersitas giluí coloris amictu inuersum cornu Amaltheę dextra, coruū læua tenens.

Caritas annonæ mulier macilenta, sordidè amicta, salicis ramum dextra, pumicem tenebat sinistrà, astante ei vacca macilenta è ligno dedolata.

Fames macie tabida mulier in cespitem gramineum morsura videbatur.

Exactio persona manus vncas habēs, quibus lupū mulcet, manu loculos tenēs ligatos.

Error adolescens in scuto pictum virum habebat peregrinantis habitu, oculis obuolutis, baculo viam quærentis in quadriuio.

Fraus bifrons femina, hinc virgo, inde anus, manipulum florum dextra tenet, ex quo se exserit coluber.

Sessionis quintæ personæ; Impietas hippopotamum vna, altera facem tenens qua pelecani (sequimur vulgi iudicium) cum pullis nidum incendit.

Miseria virgo scutum tenens, in quo femina nuda est picta, stramineo insidens fasciculo, lambentibus crura eius canibus.

Necessitas femina malleum dextra, clauorum læua manipulum tenens.

Simultas armata cum stricto ense inter scorpium marinum & crocodilum sedens.

Perturbatio vario amictu femina cum folle in manu.

Anxietas mulier lupum auribus tenens.

Captiuitas femina passis capillis discalceata, cum seruili ad collum vnco & compedibus vincta.

Exsilium forma viri colore amicti cinereo, scutum tenentis cum notis inscriptis; NOS PATRIAM FVGIMVS.

Terror vir capite leonino personatus, flagellum manu tenens.

Sexti & infimi subsellij personæ.

Timor vir senex pelle amictus ceruina, leporem penes se habens, ad pedes alas.

Tribulatio virgo cor humanum super incude malleo percutiens.

Lacrymatio capillis passis virgo de quibus sertum ex apio detrahit, fruticem fabæ cum floribus tenens cui insidet hirundo.

Paupertas mulier lacera veste stramentis insidet, vinctis manibus pedibusque, nodum dentibus soluere tentans.

Querimonia femina manibus brachiisque complicatis, cum bubone capiti insidente.

Vindicta virgo armata pugionem stringens dextra, indicem digitum læuæ mordens, astante saucio leone dedolato.

Tristitia mulier pectus aperiens cor suum intuetur serpentibus inuolutum.

Dolor vir seminudus, vinctus catenis, serpente cinctus qui latus eius rodit, facem penes se habens exstinctam, sed adhuc fumidam, absynthij in manu ramum.

Molestia virgo reti inuoluta spinarum fasciculum nudis pedibus calcans.

Luctus veste lugubri personatus adolescens.

MOLIS

MOLIS VERSATILIS ALTERA FACIES.

ACCEDENTIBVS ad eum locum Principibus machinâ ſenſim circumactâ in ſcena apparuerunt ſequentes perſonæ ſiue præcedentium affectuum antithera, â ſummo ſedili hac ſerie collocara.

Pax habitu candido lepida virguncula, oleæ ramum dextra tenens, læua faculam qua armorum ſtruem incendit.

Securiras virgo clauæ Herculis dextra innirens.

Victoria incruenta, virgo malum punicum dexrrâ, caſsidē cum caduceo habens læuâ.

In alrera gradarione ſedebanr:

Vnanimiras cum faſciculo iaculorum colligato, ac duobus Amaltheæ cornibus inter ſe implexis, quibus inſider cornix.

Tranquilliras virgo ſcurum renens, & in eo depictam nanem fluctuantem, in cuius malo flamma apparet, nidi halcyonis in mediis fluctibus.

Manſuetudo virgo coronata oleæ ramo cum oliuis, agnum candidum attrectans.

Placabilitas virgo dextrâ lupum & agnum ſub vno iugo ligaros tenens, ramum oleæ ſiniſtrâ.

Tertiæ ſeſsionis ſequentes perſonæ:

Induciæ per virginem denotantur caduceum habentem, duaſque manus ſeſe complectentes.

Poſſeſsio tuta, virgo cum prædio ruſtico in capite ſerti loco, cubito innixa.

Reconciliatio cum palma, & ſcuto in quo depicta ara ſuper qua manus cum caduceo iunctæ.

Redemrio ſerto querno coronata, columbam candidam tenens ligatam, quam Principibus ante theatrum conſiſtenribus nodo ſoluto liberam emittebar.

Benigniras amictu cærnleo cum ſtellis aureis, vtraq; manu è mammillis lac exprimens.

Fauſtitas virgo icunculam tenens auream, Pluti nimirum diuitiarum dei, cornucopiæ ſiniſtrâ.

Quartæ gradationis perſonæ:

Frequentia virgo ſerto coronata formicis pleno, papauera manu tenens.

Polypedia rres apud ſe infantes habebat.

Proſperiras virgo opida & regiones reti attrahens.

Abundantia veſte aurea amicta, vtramque manum fiſcellę admouens ſpicis aliiſque frugibus plenæ.

Satnritas virgo capram mulgens diſtenta habenrem lacte vbera, cum patera in manu.

Liberalitas è cornu numorum copiam fundens.

Veriras malum Perſicum pectori admouens cum vnico folio, cōſentientis linguę cum animo typum, arenarium læuâ horologium, quia temporis eſt filia.

Candor adoleſcens liliaceo ſerto coronarus, lilium manu candidum tenens.

In quinta gradatione ſedebant:

Pietas alara cum flamma ſupra capnr, aſtante ciconia.

Salus virgo è parera aurea ſerpenti porum præbens, rotundæ aræ circumplicato.

Clementia aceruum armorum pedibus calcans, oleæ innixa, de qua dependent faſces conſulares.

Hilaritas radiis aureis circundata, manu ſpeculum tenens.

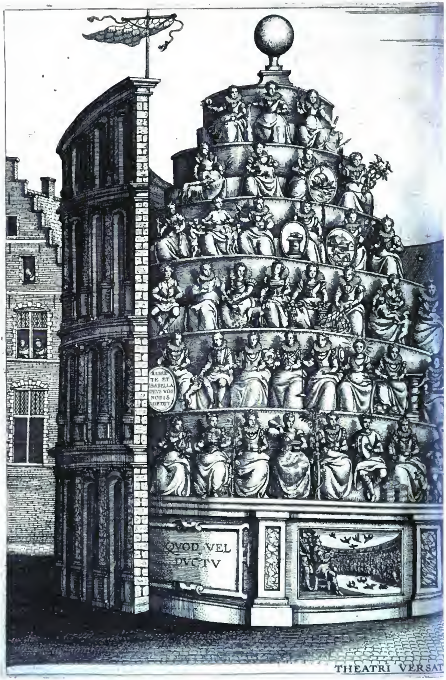
Quies ſedens ſuper ſaxo cubico, manu habens perpendiculum.

Mens ſecura, virgo cor humanum habens, & in eo depictum catellum dormientem.

Libertas iugum fractum & pileum tenet.

Reditus in patriam adoleſcens cui canis ſubſiliens abblanditur.

Acclamario in ſeuto oblongo deſcripra habens hæc verba aureis characteribus: ALBERTE ET ISABELLA DEVS VOS NOBIS DEDIT, DEVS VOS SERVET.

ALBER
TE ET
ISABELLA
DEVS VOS
NOBIS
DEDIT
QVOD VEL
DVCTV
THEATRI VERSAT

VEL QVOD
ADMIRABILI
LIS FACIES ALTERA.

Inferioris ſubſellij perſonæ erant huiuſmodi:

Fiducia dextrâ haſtæ innixa, aram læuâ tangens, cui inſcripta ſunt hæc nomina, ALBERTVS, ISABELLA.

Exſultatio alata ſerto myrteo coronata, lyram manu tenens.

Riſus lepidus puer, cum floribus in varij coloris amictu, plumis verſicoloribus coronatus, cum ridicula in manu larua.

Opulentia vaſis auro argentoque plenis ac monilibus circumdata, ſceptrum tenens, aſtante pecude lanigera.

Plauſus adoleſcens manibus ſurſum eleuatis, crotalo ſiue crepitaculo cum æneis annulis tinnitum faciens.

Indulgentia vlmo nixa, quam vitis ambit cum vuis.

Lætitia cum depictis in candida veſte floribus, vas cryſtallinum tenens vino heluolo plenum, pateram auream læuâ.

Gaudium viridi veſte cum florido ſerto thyrſum tenens.

Lubentia candido amictu & flauo ſuccincta, brachiis nudis, pedibus alatis, dextrâ malum aureum, ſiniſtrâ manipulum florum habens, in pectore monile.

Feſtiuitas virguncula cum cithara & muſicis inſtrumentis.

Non fuit exigua ſpectatorum acclamatio, votis ſuis blandientium ad hanc ſcenæ conuerſionem, melioriſque ominis perſonarum aſpectum.

Sed qui tum clamores erunt, cùm, bello confecto, re ipſa experientur, quod nunc ſola cogitatione percipiunt? Non minores exiſtimo vociferationes fore communis gaudij teſtes, quàm cùm veterem ſtatum Græciæ reſtitueret Quinctius Flamininus in ſolemni Græcorum conuentu. Vbi enim per præconem eos ſine præſidiis liberos eſſe iuſſit, vt legibus viuerent ſuis, inopinato gaudio homines perculſi primò obticuerunt, iterata verò præconis voce tanto cælum clamore impleuerunt, vt corui fortuitò ſuperuolantes in ſtadium deciderent, vt tradit in Flaminino Plutarchus; additque rationem, tanta nimirum vocum colliſione aërem quo ſe ſuſpendunt alites diſſipante vel contorquente, velut attonitos & vertiginoſos corruiſſe. Eadem tradit Val. Max. lib. 4. cap. 8. Nos eandem hiſtoriam emblematis loco theatri proſcenio pictoris manu adumbrandam, noſtra inſcriptione explicandam duximus:

T. QVINCTIO FLAMININO GRÆCIS LIBERTATEM RESTITVENTE, TANTVS CVM PLAVSV CLAMOR EST EXORTVS, VT CORVI FORTVITO SVPERVOLANTES IN STADIVM DECIDERINT.

Quo autem ſpectaret totius ſcenæ actus, ex aſſcripto vtrinque ſenſu erat perſpicuum, ſic enim ad dextram emblematis legebatur:

QVOD VEL DVCTV ET AVSPICIIS ALBERTI ET ISABELLÆ PRINCIPVM NOSTRORVM FELICISSIMORVM, PRÆSENTIA SVA SVVM BELLVM ADMINISTRANTIVM, HOSTIBVS FVSIS, DELETIS FVGATISQVE, PROVINCIIS DEDITIS ET RECEPTIS, TETERRIMI BELLI ACERBISSIMIQVE RELIQVIIS CONFECTIS, CALAMITATI PVBLICÆ FINIS IMPONETVR.

Ex altero verò latere ita erat exaratum:

VEL QVOD ADMIRABILI EORVNDEM CLEMENTIA, QVÆ GRATIOR EST OPERIBVS ARTIS IMPERATORIÆ, POPVLIS QVI A REP. DEFECERVNT FACTA AD SANITATEM REDEVNDI POTESTATE: IPSISQVE NE PERICVLO PERPETVO SE ALLIGENT FVNDAMENTO NON PERPETVO, SE NON VIRIBVS PRINCIPVM CLEMENTISSIMORVM (NE VELVT COTE QVADAM VIRTVTIS SVÆ FERRVM IN ILLIS DEBELLANDIS

ACVERE

ACVERE COGANTVR) SED FIDEI COMMITTENTIBVS:
AC SVPERIORVM TEMPORVM INDIGNATIONEM
OMNEM IVDICII POTIVS VTILITATISQVE AC DAMNI
PVBLICI RATIONE, QVAM VIRIVM SVARVM
CONFIDENTIA METIENTIBVS,
PACE TERRA MARIQVE PARTA
STATVS REIP. EX BELLO DIVTVRNO CALAMITOSISSIMVS
ET LVCTVOSISSIMVS IN PROSPERVM, PRISTINVM,
AC FLORENTEM CONVERTETVR ET RESTITVETVR,
S. P. Q. A.
HANC MOLEM VERSATILEM ÆTERNÆ MEMORIÆ
L. M. CONSECRAVIT.

In appenſa theatro tabella legebatur hoc carmen chronographicum cum anagrammate & duplici acroſtichide:

ALBERTVS ET ISABELLA AVSTRIACI CONIVGES.

Anagramma.

AVREA SATVRNI BELGIS CITO SECVLA LABI.

A *Vrea* *Sat*V*rn*I B*e*L*g*I*s* CI*to* *ſe*CVL*a* L*ab* I
L*atáq*V*e* C*onſp*ICI*es* *reno*V*ar*I I*nga*V*d*I*a* *ſ*L*et* VS
B *e*L*g*I*a* *grad*IVV*s* V*adens ad barbara regn* A
E X*torrē*ſ*q*V*e* *ſ*V*g*I*t gentes reg*I*on*I*s* & AC*ha* B
R V*r*IC*o*L*as*; *abe*V*nt* *ſ*V*r*I*a*, *fra*V*s*, I*ra*, *ſ*V*rórq*V E
T V*ta q*VI*es* *reſta*V*rat agros*, A*ſtræa tr*I*b*V*na* L
V *era fides aras*, VI*rt*V*s red*I*t ha*C*ten*V*s e*XV L
SIC *beat* AV*ſtr*I*a*CV*s* B*e*L*gas tor*V*s* & *no*V*a tad* A

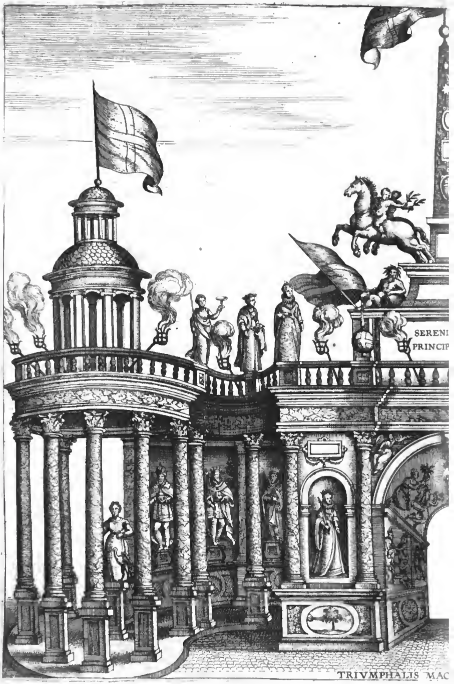
Iudoci de VVeert hoc carmen erat vrbis Penſionarij, ne quem honore ſibi debito fraudemus.

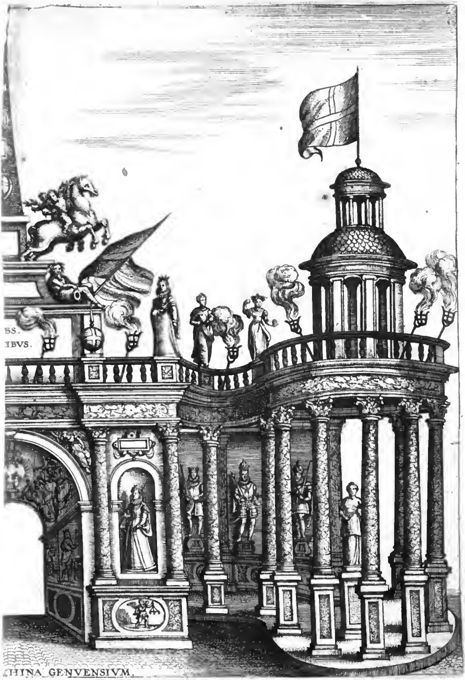
MOLES TRIVMPHALIS NATIONIS GENVENSIVM.

VLTERIVS procedentibus tranſeunda fuit ſumtuoſa moles ac Romanæ in ſtructuris magnificentiæ æmula, à Genuenſibus Antuerpiæ negotiantibus pro nationis amplitudine poſita. Hæc à vico D. Claræ totam eam viam, qua nulla eſt in vrbe ſpatioſior, ita obſtruebat, vt ſolus per arcum triumphalem eſſet tranſitus; latitudo centum pedibus conſtabat. Templa vtrinque duo curuatis porticibus ita arcui iungebantur, vt anterior molis facies hemicyclum efficeret. Structura vniuerſa Corinthij erat ordinis marmori ſimilis è Carrarienſibus latomiis cæſo, pedes ſublimis ſexaginta. Dextri lateris templum Pietati eſt dedicatum, eiuſque ſimulacrum in medio collocatum eo ſchemate quo in numis cernitur. Pro deo Pietatem coluit antiquitas, vt ex Liuio, Val. Max. Plinio, Feſtoque edocemur. Neque alia eſt virtus quæ magis Principes decet: homines enim ad Deum nulla re propius accedunt, quàm ſalute hominibus danda. Vnde fit vt imperium quod copiis opibuſque teneri vix poteſt, hoc Principum manſuetudine, ſubditorum fidelitate retineatur. Baſi cui impoſita erat ſtatua, ſic inſcribebatur:

PIETATI ALBERTI ET ISABELLÆ
SACRVM.

Porticus eius lateris pari columnarum cum templo magnitudine, tribus ingentibus tabulis ornabatur, ab ipſo lacunari ad ſtylobatas vſque pertingentibus. In primo pictus

SERENI
PRINCIP
TRIVMPHALIS MAC

SS.
IBVS.
CHINA GENVENSIVM.

erat æneî coloris monochromate Imperator Ferdinandus Princeps verè piissimus, cuius apud Italos ob tres filias Augustas, magno Hetruriæ Duci, Mantuæ, Ferrariæque Ducibus elocatas, in summa veneratione est memoria. Pro eius emblemate ac mansuetudinis hieroglyphico depictus erat elephas, qui per medium pecudum gregem transiens, obuias proboscide leniter dimouet, ne quam obterat imprudens, cum ascripto versiculo:

Posse est fortunæ, naturæ est velle benignæ.

Nihil enim Principum fortuna maius habet, quàm vt possint, nec natura melius, quàm vt velint conseruare quamplurimos.

Altera tabula pictum exhibebat Philippum I. Austriacum Hispaniæ Regem pulcherrimum, optimum, qui cum Ioannæ vxoris matrimonio Austriacam familiam, Hispaniæ primus iunxit. Pro eius emblemate trisulcum Iouis fulmen super molli lectulo quiescebat, circumuolitantibus aliquot Cupidinibus, ac subducto conopeo quid in toro cubaret curiosè inspectantibus, cum ascripto Philippi Macedonis ex Plutarcho apophthegmate:

THEATRVM GLORIÆ PVLCHERRIMVM CLEMENTIA.

Philippi Burgundi qui ob pietatem singularem Boni cognomentum meruit, tertia erat effigies, eiusque infra symbolum à natura leonis sumtum, qui prostratum sub vnguibus habens hominem ei tamen haud nocet:

Diis proximus ille est

Quem ratio non ira mouet.

Lacunare picturâ ornatum erat, quam Grotescam vocant Itali à Vitruuio improbatam lib. 7. cap. 5. vsu tamen receptam, nec minus commendatam, maximè si artificem egregium nacta fuerit. Supra porticum duæ statuæ erant positæ, Clementiæ vna, vt in numo Adriani exstat, hastæ innixa pateram manu tenens, altera Mansuetudinis olea coronatæ, agnum prioribus pedibus arrectum manu demulcens.

Alterum templum eiusdem cum priore architecturæ Concordiæ erat dedicatum, cuius statua in medio collocata, columnæ innitens implicata tenebat duo cornua Amalthææ, dextra malum Punicum habebat, sumto ex antiquis numis symbolo, in basi scriptum legebatur:

CONCORDIÆ ÆTERNÆ ISABELLÆ NVPTIIS PARTÆ
SACRVM.

Porticus eodem ornamenti genere tribusque heroum imaginibus decoratur. prima est Maximiliani II. Cæsaris Aug. Principis concordiæ pacisque amantissimi; quod designat eius symbolum, Genius nimirum humana corda bina catenâ colligata, serto liliaceo simul stringens, cum versiculo:

Vincula concordes animos adamantina nectunt.

Sequebatur ordine Carolus V. Cæsar maximus, qui pro emblemate habebat Iani simulacrum, cum inscriptione:

Ianum concordia clusit,

Tam pietate tua, Cæsar, quàm parta triumphis.

Philippo II. Catholico Hispaniarum Indiarumque monarchæ potentissimo ascriptum legebatur:

Et pacem armatus amauit.

Facta ad emblema sub pedibus eius pictum allusione: duas enim viriles effigies, quarum vna togata, sagata erat altera, superuolans genius corolla decorabat. Amicitia super porticum stabat myrto coronata, cum malo in manu Punico. Etenim hæ arbusculæ se inuicem ita amant, vt procul positæ radices mutuò complicent, ideoque propinqua earum insitio haud parum conducit ad feracitatem, vt ex naturalis historiæ scriptoribus in hieroglyphicis tradit Pierius. Altera erat Amnestia, quæ cor humanum manu tenebat lorica indutum, quod illa armis exuit: ingrati enim iniustique est hominis, ait Cicero pro Marcello, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum.

Supra

Supra portam quatuor equi argentei, magnitudine viuis similes, cum suis equitibus cernebantur; in medio obeliscus, cui lucernæ sub noctem inclusæ, facta ad quatuor mundi partes allusione:

Concordibus orbis habenis
Austriaca sub pace viget.

Adiacebant paulò inferius quatuor flumina Liguriæ, Varus, Macra, Merula, Rutuba. Super ambitu ex columellis statuæ erant positæ, in anteriori parte Reginæ Hispaniarum & Infantis serenissimæ, viri à tergo stabant: Intercolumnia ad portæ vtrinque latera exornabant muliebres effigies, hinc Hungariæ Reginæ Mariæ, quæ prudenter Belgium rexit viginti quinque annorum spatio: symbolum ei Prudentiæ ascripsimus mori arboris, quæ non vt aliæ spirante primùm aura leniore, sed vbi ad amœna adulti veris tempora peruentum sit, sua germina protrudit ne pruinâ lædantur, fructúmque maturat quàm celerrimè, ne caloris aduentantis iniuriæ exponatur:

Ne frigus & æstus adurat.

Margarita Austriaca Parmæ & Placentiæ Dux ad læuam depicta, pro symbolo Temperantiæ genium habebat perpendiculum triangulare tenentem, ad cuius duos angulos extremos duo itidem lychni æquabiliter dependebant, hoc sensu:

NE DESIT NEC OBRVAT.

Operis dedicatio ex inscriptione aureis litteris exarata innotescebat:

SERENISSIMIS PRINCIPIB. ARCHID. FLORENTISSIMIS
ALBERTO ET ISABELLÆ,
PERPETVAM SVO ADVENTV CONCORDIAM PROMITTENTIB.
FELICISSIMVM VITÆ CVRSVM, REIQVE PVBLICÆ STATVM,
PARI OBSERVANTIA
QVA PRINCIPES AVSTRIACOS SEMPER COLVERVNT,
HAC MOLE TRIVMPHALI EXSTRVCTA GRATVLANTES
EXOPTANT GENVENSES.

Interior portæ ornatus Iani erat historia, Saturnum in Latium appulsum hospitio excipientis, eumque in regni partem recipientis, cùm ab eo colendi agri rationem edoctus esset: vt ex mysteriis antiquitatis eruit Macrob. Saturn. lib. primo: ad demonstrandum felicem illum statum cùm in Italia Ianus regnauit, ne quis existimet Genuensium originem ad Ianũ me referre, atque illuc respexisse: tametsi non desint qui id scribãt auctores.

In secunda tabula Saturniam & Ianiculum condunt nominis sui opida.

In tertia monetam æream primi cudunt cum rostro nauis in vno latere, imagine Iani impressa in altero.

In quarta Iano inter deos relato templum exstruit Numa, belli pacisque Romanis indicium.

Fornix quatuor elementis muliebri forma pictis ornabatur, astantibus Cupidinibus cum faculis super tripode Apollinis, cui hæc ad familiam Austriacam spectantia inscripta sunt responsa:

Aër.
Placidis ætatem ducimus Austris.
Ignis.
Isabella calores Temperat Austrinos.
Aqua.
Vocat Auster in altum.
Terra.
Molliter aspirans siluis immurmurat Auster.

ADVERSA PARS MACHINÆ GENVENSIS.

In aduersa molis fronte quę tota erat plana, in summo exhibebant Philippi III. Regis & Alberti Archiducis statuas. Infrà Ioannis Austriaci & Alexandri Farnesij Ducis effigies. Iustitiæ emblema Austriaco attribuimus, palmæ arboris symbolo, de cuius trunco sceptrum cum fascibus consularibus decussatim dependebat, Cupidines ex arbore ramusculos decerpentes in terram iaciebant, erátque illi Principi victoriis inclyto asscriptum:

Certior, & iustis victoria clarior armis.

Farnesio heroum omnium fortissimo emblema Fortitudinis hoc modo assignauimus; Cupido vexillum militare tenens astanti prosperæ fortunæ submittit, læua ferocissimi leonis caput mulcet, pictaque ibi nauis tempestate ventísque in mari iactata, quod hoc versu explicatur:

Conferre tumorem
Prospera non potuit, nec sors aduersa timorem.

Ternæ ab vtroque latere picturæ muliebri effigie, pro emblematis erant magnis tabulis inductæ. Maiestatis typum mulier cum fulmine & lauri ramo exhibebat, cum his verbis:

Suscipit orbem
Austria Maiestas meritis animosa regendum.

Astabat Nobilitas cum hastili & imaguncula, quo pertinebat hoc carmen:

Stirpe genus clarum, diuósq; attingit origo.

Notum est quosdam generis sui originem ad deos retulisse, vt ex eodem Silio Italico discimus:

Sed genus admotum superis, summumq; per altos
Attingebat auos cælum.

Sic de Lacedæmoniorũ & Persarum regibus ab Hercule & Achæmene genus ducentibus, illis ad Perseum Iouis filium familiam referentibus in priore Alcibiade disserit Plato. Nos verò augustissimæ domus incrementa, non à fabulosis cõmentis auspicamur, sed à Rudolfi primi insigni erga Deum pietate, Austriacæ gentis cunabula deriuamus.

Imperij typus muliebris erat figura cum baculo tribuni, & aquilæ signo serto laureo insidentis:

Te decet Imperium, gens Austria, fortiter illo
Vsa diu.

Ab altero latere Gloria alata cum buccina & Amaltheæ cornu:

Tu sola moues mentésq; peruris
Gloria.

Quapropter non malè faci comparabat gloriam è specula editissima in orbem prælucenti Antigonus apud Plutarchum in apoph.

Felicitas cum caduceo & geminis copiæ cornibus: sic eam depinximus ex numis antiquis quos describit Antonius Augustinus:

Stant fortunæ vexilla secundæ
Austriaca defixa domo.

Magna-

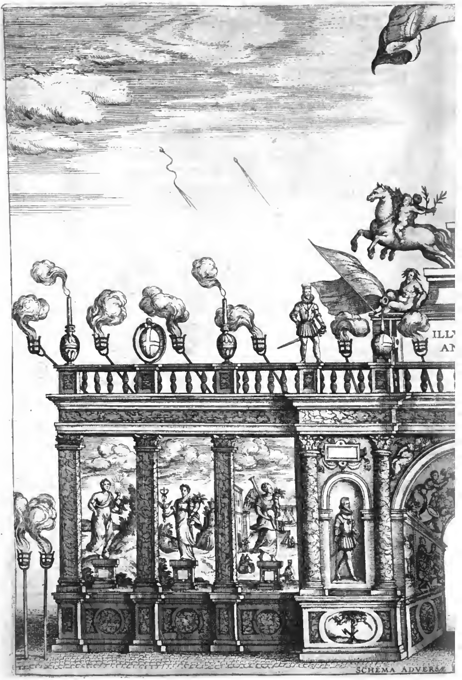
Magnanimitas orbis globum pede calcans, aquilam solis radios intuentem manu tenebat, adscriptúmque versiculum:

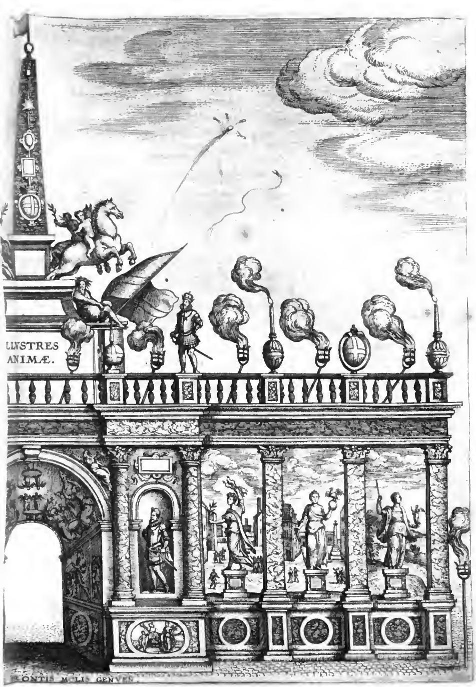
Austriaci diuis animos cælestibus æquant.

Ad eundem sensum & familiæ Austriacæ augustissimæ encomium hi versus pertinebant supra fornicem positi:

Illustres animæ, pulcherrima sidera gentis
Austriacæ, & superos æquantia pectora diuos.
Per mare, per terras omnes exercita virtus
Vestra viget, nullisq́, comes delebilis annis
Gloria stelliferi condit se margine cæli.

Principibus hanc machinam transeuntibus tantus aulædorum & tubicinum strepitus est exortus, vt omnium aures opplerentur suauissimi concentus harmoniâ.

ILL
AN
SCHEMA ADVERSÆ

ILLVSTRES
ANIMÆ.
ONTIS MOLIS GENVEN

COLVMNA VICTORIÆ A CIVITATE FACTA.

IN eadem via qua ad vicum flectitur, cui à quercu nomen, columnam cum victoriæ signo erexerat ciuitas, pedibus sublimem quinquaginta. Carebat alis simulacrum, sic enim victoriam plerumque Græci fingebant, teste Pausania in Atticis, Corinth. Lacon. & Eliacis, ne scilicet auolaret. Et Romanam in vincendis hostibus gloriam, perpetuam fore diuinabant harioli, cùm victoriæ signo fulmen alas absumsisset, qua de re Græcum in Anthol. lib. 4. exstat epigramma:

> Ρώμη παμβασίλεια, τεὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται·
> Νίκη γάρ σε φυγεῖν ἄπτερος οὐ δύναται.

> *Æternum dominæ mansura est gloria Romæ,*
> *Nam spoliata suis aliò concedere pennis*
> *Non quit, & inuolucres victoria tendere cursus.*

Affixa columnæ trophæi in morem armorum spolia pendebant, in stylobata ita scriptum erat:

ALBERTO SECVRITATIS PVBLICÆ
DEFENSORI, ET
ISABELLÆ AD SALVTEM PVBLICAM GENITÆ,
OB PERPETVAM FELICIS EORVM ADVENTVS
REIQVE BENE ACTÆ MONIMENTVM.

Reliqua tria stylobatæ latera picturis ornabantur in hunc sensum: Amor famæ seu alatus Cupido lauro coronatus, ciuicam dextra porrigens, obsidionalem læua; rostrata, vallaris ac muralis coronæ pedibus adiacebant.

Quies saxo quadrato insistens perpendiculum tenebat.

Aram dextra tangebat Securitas.

Virtutis statua octo pedum, cum hastili & parazonio more antiquo ad columnæ dextram stabat super basi pedum tredecim, eratque dedicata:

ISABELLÆ ARCHID. HEROIDIS PRÆSTANTISSIMÆ
VIRTVTI INCOMPARABILI.

In reliquis lateribus virtus Fidei erat picta, cum Imperatoria, & virtute Militari.

Honoris statua laureo serto coronata, cum Amaltheæ cornu pari ad sinistram schemate, sacra erat:

ALBERTI ARCHID. HEROIS FORTISSIMI
HONORI SEMPITERNO.

Maiestas cum orbis globo & sella curuli, Gloria & Acclamatio latera decorabant.

OPVS

COLVMNA VICTORIÆ

OPVS MATERIATVM TRANSLATIONIS S. EVGENII.

VICVM transgressi ad sacram D. Iacobo ædem fornicem viderunt, tergemino Principis nomini dedicatum. In medio fastigio S. Eugenij Toletani Episcopi effigies stabat, S. Elizabethæ ad dextram, S. Claræ ad sinistram. Super epistylio in magna tabula oblonga translatio corporis sanctissimi martyris ex Galliis in Hispaniam non inscitè picta erat: Nam nostra ætate anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, amplissimo apparatu, cultuque religiosissimo, non rheda aliqua triumphali, sed quod omnem excedit pompæ amplitudinem, Regiis humeris in suam antiquam Toletanam sedem sacer Antistes & martyr delatus est. Siquidem Rex Catholicus Christianæ fidei ornamentum & robur Philippus II. se sacræ subdidit sarcinæ, ouánsq; & exsultans humili obsequio augustior redditus in prædictum locũ euexit. Quemadmodum ad Martyrologium Romanum annotauit Baronius Cardinalis amplissimus cum aliis auctoribus ibidem citatis. Dedicationis huius operis causam à matris nomine Isabellæ, natali die diuæ Claræ sacro, & à solemni translatione S. Eugenij sub idem tempus facta, elucidabant hi versus:

Ferre suum voluit genitrix prænomen Elisa,
Festáque lux vitæ limine Clara fuit.
Eugenij sacros cineres, Isabella, Philippus
Omine fausto vterum matre ferente tulit.
Gestantes onus eximium salvete parentes,
Eugeniam genitrix, Eugeniumq́, pater.
Sanctus vtrique labor, Toletum hic ornat & aras,
Orbem deposito ventris at illa beat.

TRIVM-

OPVS DIVO EVGENIO SACRVM.

TRIVMPHALIS ARCVS NATIONIS INSVBRIÆ.

INDE progredientibus in conſpectu fuit triumphalis arcus admodum delectabilis à Mediolanenſi natione poſitus. In ſummo faſtigio tertiæ eleuationis Inſubriæ ſtatua decem pedes adæquabat. Super eius baſi ad auſpicatiſſimas Philippi III. Regis, ac ſuarum Celſitudinum nuptias relata erant hæc verba:

Geminis Inſubria gaudet
Connubiis.

Sub Inſubria in quadrata pictus tabula ſedebat Rex Philippus regio habitu, cum ſceptro & diademate ac ſymbolo aquilæ, paſſis alis & vnguibus quatuor mundi partes attingentis, cum ſole ſupra eius caput, inter quem & aquilam ſcriptum legebatur:

Hic radios, hæc imperium partitur in omnes.

Sub Rege in permagna ac præcipua operis tabula Archidux Albertus eleganter armatus in fugam ſtricto enſe vertebat Bellonam, cum ſparſis ſub caſſide per humeros capillis cruore madentibus, manibusque ſanguinolentis, quarum vnâ flagellum, alterâ clypeum tenebat. Comites habebat Diſcordiam & Rapinam eo ſchemate depictas, quo in theatro noſtro verſatili viuæ ſunt exhibitæ. Sequebatur ininſtitia femina perſonata viperinam linguam exſerens, cum manipulo ſpinarum & diſrupta libra. Fugitiuo erant habitu, ferè procidentes ac retroſpicientes ad perſequentem Archiducem, illumque ſic videntur alloqui:

Victæ melioribus armis
Terga damus.

In altera eiuſdem tabulæ parte Sereniſſima Iſabella ſecum adducit melioris notæ diuas, Pacem nimirum lauro coronatam cum palma in manu, Iuſtitiam cum ſtricto vt fingi ſolet gladio, & monili ad pectus pretioſo, de quo depêdet oculus. Pacem ſequitur Abundantia cum cornucopiæ & fiſcellis frugibus plenis, quo terreſtris opulentia notatur, cum nauis clauo ſuper quo depictus Plutus, diuitiarum apud Græcos deus, quod ad maritimam abundantiam ſpectat. Iuſtitiam Concordia cum iaculorum faſciculo ſubſequitur. Illæq; auſpiciis Iſabellæ reduces idipſum his verbis indicabant:

Hac nos ducente redimus.

Intercolumnium ad portæ latus dextrum Reginam Iſabellam pacificam oſtendebat, Principis noſtræ matrem: pro cuius emblemate, duo Cupidines hic equo, leoni ille inſidens, liliorum manipulis afflante Auſtro inter ſe colludebant, hoc ſcriptura explicabat:

Redolent ſpirantibus Auſtris.

Ab altero latere Rex Philippus habitu pacifico ſtabat inermis, pro cuius emblemate intenſa fidibus chelys ſuper molli iacebat puluino, hoc ſignificato:

Peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit.

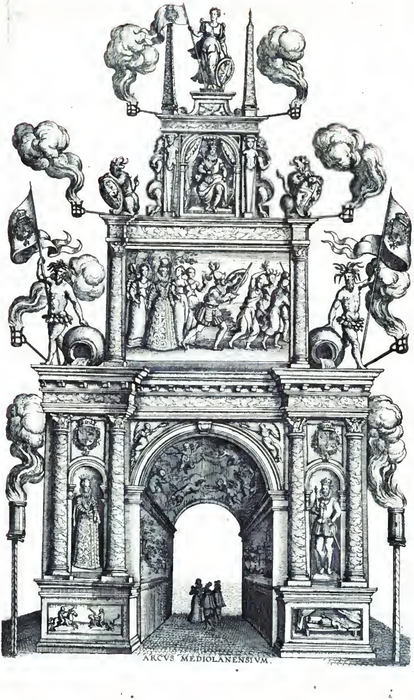
In aduerſi frontiſpicij intercolumniis eiuſdem picturæ Carolus V. Imperator pro ſymbolo habebat Cybelem ex vna cum bigis leoninis, Neptunum ex altera maris currum agitantem, & annotabatur:

Nec mare nec tellus has detrectauit habenas.

Ad læuam Cæſar Rudolfus II. habitu Auguſto pro conuenienti Fortitudinis emblemate, qua impetum barbarorum & Turcarum reprimit, Æolum habebat ventos rupi includentem:

Ni faciat, maria ac terras cælumq; profundum
Quippe ferant rapidi ſecum.

In

ARCVS MEDIOLANENSIVM.

In summo fastigio eodem quo Rex Philippus sedet loco, Reginæ Margaritæ effigies est depicta, sedentis in solio, sub pedibus hoc symbolum: Venus conchâ margaritiferâ medio æquore inuehitur, margaritam digitis prægrandem habens, apparente supra caput eius sui nominis stella, quæ φωσφόρος etiam dicitur, ad vtrũque alludebant hæc verba:

Idem gemmæ qui candor in astro est.

Quatuor fluuij in secunda & tertia gradatione positi, Insubriæ sunt proprij, Padus, Ticinus, Abdua, Athesis. Magna in eadem arcus fronte tabula, euersi bello opidi ædificationem, murorum turriumque continebat, ædium sacrarum ac priuatarũ, portuumque restaurationem, cum hoc elogio:

NON MINVS BENEFICII ET GLORIÆ DEBETVR
CONSERVATORIBVS ET RESTITVTORIBVS,
QVAM VRBIVM CONDITORIBVS.

Extra vrbem villæ eriguntur ac pastorum mapalia, vinea plantatur, agri coluntur, itur venatum, quod aduentui Principis acceptum fertur:

Omnia te veniente vides, Isabella, renasci.

Transitus portæ in eundem ferè sensum sic erat depictus: hinc portus maritimus, ad quem appelluntur naues, exonerantur quæuis merces, cum versiculo Horatiano:

Pacatum volitant per mare nauita.

Ex sinistro latere diuersis itineribus, plaustris ac dossuariis animalibus, vinũ, frumentum, aliæque merces comportantur, inermes per agros incedunt viatores, nocturnas vmbras supra discutit Aurora, quo hæc verba spectabant:

Tenebris pulsis haud inuia reddet
Rura latro.

Operis dedicatio inscripta priori frontispicio est huiusmodi:

QVA MEDIOLANENSES PROFECTIONEM
VESTRAM LÆTITIA PROSECVTI SVNT,
ALBERTE ET ISABELLA,
SERENISSIMIS OCVLORVM RADIIS COLLVSTRASTIS:
HIC CVM VOTA OMNIVM OPTATISS. IN BELGIVM
ADVENTV EXPLEVISTIS,
EADEM INSVBRVM NATIO,
VESTRI OBSERVANTISSIMA, OFFICIVM QVOQVE
SVVM IN COMMVNI GAVDIO DESIDERARI NOLVIT.

In altero frontispicio hi versus legebantur:

O fortunati quorum collapsa resurgunt
Mœnia, nec patria cineres incultaq. deflent,
Rura, sed auspiciis cernunt redeuntia latis
Secula consignanda sacris Isabellica fastis.

Non hæc superstitiosæ assentationis modo à nobis referuntur, quo diualia diuo Iulio celebrabat antiquitas, ad XII. Kal. Ian: Augusto Augustalia IV. Id. Oct. vt è marmore veteri ex quo Kalendarium Romanum Aldus edidit, legendo obseruauimus; nec sicut annalia & vicennalia festa fiebant Imperatoribus, quorum exstat memoria inter vrbis antiquæ Tarpei montis epigrammata: sed quemadmodum ob seruatas à Marcello Syracusas Marcellea instituta sunt, in victoriæ, mansuetudinis, continentiæ monimentum; in Asia festa Mucia Q. Sceuolæ attributa, ceu debita beneficiis, quòd cum summa innocentia prouinciæ præfuisset, vt in Verrinis Cicero; Nos haud secus illũ diem quo à bello maximo difficillimoque ductu & auspiciis horum Principum liberabimur, non immeritò perpetua veneratione colemus.

FORTV-

FORTVNÆ MVLIEBRIS QVADRIFRONS ARCVS.

Hoc patriæ liberatæ beneficium, hanc gratiam nuptiis Isabellæ acceptam referemus, vt per molem triumphalem in eadem via prope porticũ mercatoriam in quadriuio positam dissertè indicare S. P. Q. Antuerpiensis voluit. Fortunæ muliebri dedicatum erat opus, arte architectonica longè elaboratissimum, ornamentis amplissimum, venustissimum argumento. Spectantia ad sexũ muliebrem erant omnia, & vt sacris Bonæ deæ, quæ fiebant à mulieribus pro salute Reip. quod passim notat Tullius, viris haudquaquam interesse licebat, ne cæcis quidem; ita nos in hoc opere pacifico sexui consecrato, ab omni virorum consortio abstinuimus, nisi quatenus beneficiis femineis alligantur: Romanorum exemplo, qui non inuiderunt suas laudes mulieribus, præsertim cùm sine obtrectatione gloriæ alienæ viuebatur, vt est apud Liuium. Tota operis structura ordinis est Corinthij, gracilitate sua huic sexui cõueniens, vti sciunt architecti, & memoriæ prodidit lib. 4. Vitruuius. Quatuor habet transitus, conformaris ad loci quadriuium apertionibus. In tres eleuationes sexaginta pedum decenti symmetria attollitur machina, præter Fortunæ muliebris statuam cum basi pedum sedecim fastigio summo impositam. Latitudo pedibus triginta sex extenditur, viginti & octo in transitu profunditas. Tertiæ eleuationis in anteriori frontispicio tabula historiam continebat è Pausania desumtam lib. 1. in Eliacis, de sedecim matronis è totidem Elidis vrbibus pacis inter Eleos & Pisæos effectricibus. Sed omissis externis, domesticum è Plutarcho sufficiat exemplum, de mulierum virtutibus. Galli etenim ante Alpium transitum ex intestina seditione ad bellum exarserunt: Ibi feminæ se medias in acies intulerunt, totámque controuersiã tam æquabili arbitrio inter arma diremerunt, vt in summis posteà de pace ac bello Reip. consiliis Gallorum vxores adhibitæ semper fuerint. Quatuor in eodem frontispicio effigies, totidem sunt Isabellæ, quarum vna in media contignatione;

ISABELLA INTER PATREM PHILIPPVM IV. GALLORVM, AC EDVARDVM BRITANNORVM REGES INIMICITIAS GRAVISSIMAS FOEDERE CONNVBIALI DIREMIT.

Altera est effigies:

ISABELLÆ CAROLI VI. GALLORVM REGIS F. CVIVS CVM RICHARDO II. BRITANNO SPONSALIBVS BELLVM CONQVIEVIT.

Ad portæ verò latera in læuo intercolumnio:

ISABELLA PACIFICA HENRICVM PATREM CHRISTIANISSIMVM, ET PHILIPPVM CATHOLICVM MARITVM, SECVNDOS SVI NOMINIS REGES, FAVSTIS VTRIQVE REGNO NVPTIIS CONCILIAT.

Dextrum intercolumnium sua ad viuum effigie eleganter decorabat:

ISABELLA CLARA EVGENIA S. BRABANTIÆ DVCISSA.

Vbi S. littera Serenissimæ notam supplet, cuius erat anagramma:

Belgica vera salus, cæli es Diana Brabantis.

Infima ibidem interstylobatia emblemata continebant, siue diras hostibus imprecationes, si Dianam hanc contemserint. Etenim hinc Apollo cum sorore Diana iniuriam parentis in filios Niobes vindicant, hostésque admonent:

Moniti non temnere diuos
Discite.

Inde simili exemplo Oeneus ob contemptam Dianam bello & fame opprimitur, vt apud Homer. Iliad.9. Phœnix refert, Callimach. hymno Dian. & Ouid. 8. Metamor. ibíque scriptum legitur:

Offensi numinis ira.

Supra inferiores effigies loco emblematum, Æternitas erat picta ex antiquis numismaris:

ÆTERN. MARG. AVST. HISP. REGINÆ.

Ex aduerso pro symbolo Cupido conchæ insidens, in medio æquore vnionem ad rorem matutinum apertâ conchâ reti venabatur:

RORE ET AVRORA.

In secunda eleuatione pro emblemare erat Mars vinctus compedibus, eodem apud Lacedæmonios sensu, quo Athenienses victoriam ἄπτερον fingebant, hi enim vinculis impeditum à se nunquam Martem aufugiturum, illi semper mansuram secum victoriam, quæ pinnis carear, interpretabantur, vt tradit Pausan. in Laconicis. Potest etiam ad vincula amatoria referri, notamque huius dei & Veneris fabulam, nam Marti ex aduerso insultabat Cupido cestum matris ostentans, ipsúmque velut alloquens:

Hæc Mauors vincula mauis.

Totius machinæ sensus in media secundæ eleuationis tabula schematis octaëdri hac inscriptione explanatur:

OB INSIGNEM IN DISSIDIIS COMPONENDIS OPERAM
A MATRONIS LECTISSIMIS REIP. PRÆSTITAM,
FORTVNAM MVLIEBREM COLVIT ANTIQVITAS.
QVO NOMINE VT TE VNAM, Ô ISABELLA QVIETI
PVBLICÆ GENITA, TVA BELGICA INTVETVR; ITA
TV FORTVNAM RECTE PRÆEVNTEM ALACRITER
SEQVERE: QVOD BENE FORTVNET DEVS, ET TE
OMNES SVPERI HOMINESQVE AMENT PLVRIMVM.

In tabula posterioris frontispicij supremo loco posita, tres diuæ iudicio Paridis celebres, totidem Eumenides è pacifico cœtu abigunt.

Quatuor ibidem muliebres effigies simili vt ante loco dispositæ, ascriptâ cuique historiâ explicantur:

I.

Prima duas matronas præbet spectatoribus, quæ suo beneficio colendæ à Romanis Fortunæ muliebris originem dederunt:

VETVRIA ET VOLVMNIA HÆC FILIVM, MARITVM
ILLA CORIOLANVM AB OPPVGNATIONE PATRIÆ
AVERTIT.

II.

Secundam ex Baptistę Fulgosi exemplorũ penu hausimus, vt & aliquas subsequentes:

ELEONORÆ REGINÆ OPERA DVO ALFONSI
REGES CASTVLONENSIS ET LEGIONENSIS IN
GRATIAM REDEVNT.

III.

GILLÆ NVPTIIS CAROLI SIMPLICIS GALLORVM
REGIS F. DVX NORMANDIÆ ROLLO EX HOSTE
FIT GENER.

IIII.

ISABELLA HERCVLIS FERRARIÆ DVCIS F.
MATRIMONIO CVM FRANCISCO FRIDERICI
GONZAGÆ F. ACERBISSIMIS ODIIS FINEM
IMPOSVIT.

Supre-

Suprema emblemata ex numismatis sunt excepta:

ANNONA RESTITVTA.

Cui opponitur:

TEMP. FELICITAS.

Deinde Hispania, atque ex aduerso symbolum aquilæ volantis regiumq; diadema vnguibus complectentis, vnà cum orbis terrarum globo per catenam dimisso, cum palma & sceptro decussatis, & spectante ad magnitudinem imperij elogio:

A CÆLO AD CENTRVM.

Infra inter stylobatas Ariadnes beneficio Theseus è labyrintho euadit:

DVX FEMINA FACTI.

Ex aduerso Proetides se Iunoni ob formam præferentes in furorem versæ, à Melampode sanatæ in templo Dianæ Himeresiæ lustrantur, vt in Arcadicis commemorat Pausanias. Nos Melampodis personam Alberto attribuimus, Isabellam comparamus cum placabili illa diua, vt quo spectent hæc verba cuius sit perspicuum:

POPVLIS ALIENATIS SANÆ MENTI
RESTITVTIS.

In octogono similiter leguntur hi versiculi:

Felices animæ quibus est concordia cura,
Et studium iunxisse truces ad fœdera dextras:
Vos æterna manent cælesti in sede morandi
Præmia, nam pacis cælo est affinis origo.

Frontispicium lateris quod ad porticum spectat conuentus mercatorij, in suprema siue tertiæ contignationis tabula, formæ semicircularis, tres Charites se mutuò complectentes exhibet.

Quatuor in aliis frontispiciis heroides eiusdem sunt sententiæ:

I.

HERSILIA A MARITO ROMVLO IMPETRAVIT, VT BELLVM CONTRA SABINOS MOTVM, CONCORDIA EXTINGVERETVR.

II.

THEODELINDA LONGOBARDOS AD PACEM CVM ROMANIS IMPERATORIBVS SANCIENDAM PRVDENTIA SVA ADDVXIT.

III.

ELEONORA AVSTRIAS FRANCISCO GALLIARVM REGI NVPTVM DATA, DVARVM HEROIDVM APVD CAMERACENSES INTERVENTV, PACIS STABILIMENTVM AFFINITATIS VINCVLO COLLIGAVIT.

IV.

GERMANA LVDOVICI XII. GALLORVM REGIS EX SORORE N. CONNVBIO FERDINANDI HISP. REGIS PACEM FIRMAVIT.

Emblemata ad numorum antiquorum vnde ea sumsimus sunt imitationem:

ÆQVITATI ISAB.
PACI BELGICÆ ISABELLICÆ.

Aquilæ gestantes victorias vtrobique ex Lacon. Pausaniæ, subscripta ex Marone habent hemistichia:

Victorq; volentes
Per populos dat iura.

Simi-

Similes volucres [illegible] reliquam verſus partem abſoluunt:

Viamq; affectat olympo.

Infra itidem ex numis:

LÆTITIA FVNDATA.

HILARITAS BELGICA.

Circulari figura in ſecunda eleuatione ſcripti ſunt hi verſus cum apoſtrophe ad Iſabellam:

Femina blanda poteſt animos lenire feroces,
Armataſq; virûm conciliare manus.
Maius opus ſexu eſt, quaq; hoc facit illa virilis
Corpore femineo pectora mentis habet.
Tu verò diuûm genus heroina, virago
Inclyta, ſexum animo vincis vtrumque tuo.

Quarta molis facies in ſummo adumbratas in ſemicirculari tabella proponebat tres lanificas diuas, quatuor itē locis vt in aliis frontiſpiciis pacis pari numero cōciliatriculas.

I.

MARIA PHILIPPI BONI BVRGVNDIÆ DVCIS N. NVBENS CAROLO AVRELIANENSI OFFENSIONES OMNES ET CAPITALE ODIVM SVSTVLIT.

II.

MARIA HENRICI VIII. ANGLORVM REGIS SOROR LVDOVICVM XII. CVM FRATRE PACAVIT.

III.

IOANNA EDVARDI III. ANGLORVM ITEM SOROR DAVIDI SCOTORVM REGI CONIVNCTA, TER DECENNALE BELLVM IN PACEM COMMVTAVIT.

IV.

BEATRIX AB ACTIO ATESTINO FRATRE IN MATRIMONIVM GALEACIO VICECOMITI DATA, CRVDELISSIMA DISSIDIA, ET ARMA SIMVL POSVIT.

Sex ibidem emblemata ex antiquis numis ſumta huiuſmodi cernebantur:

SECVRITATI GERM. INF. — QVIETI BELGICÆ.
SECVLI FELICITAS. — VOTA PVBLICA.
FORTVNÆ PROSPERÆ REDVCI. — HIS FACIBVS ET FASCIBVS. Spectabat ad faces nuptiales, faſceſque conſulares.

Secunda eleuatio inſcriptum continebat huiuſmodi hexaſtichon:

Fertur Amazonias Martem tractare puellas,
Duraq; femineas ſtringere tela manus.
Armigera quæ ſi laudem virtute merentur,
At quæ compoſita gloria pacis erit?
Blanda quies bello potior, ſed gratior illa eſt,
Quam ſanxit genio femina blanda ſuo.

In quadruplici arcus tranſitu ſedecim exhibuimus Fortunas nomenclaturis iis quibus cauſam improuiſam & humano obſcuram conſilio deam fecit, coluitque vetuſtas. Non tamen omnia recenſuimus, quæ apud Romanos & Græcos extiterunt huius diuæ nomina, ſed tantùm ſelecta & ſententiæ noſtræ conſona.

Prima

Prima igitur fuit Fortuna Primigenia, cui ædem Romæ fuisse dedicatam Liuius cum Dione meminit, rationem reddidit Plutarchus, quo auctore naturam illi astantem finximus. Nos ad legitimum Isabellæ principatum natiuitatis ordine respeximus.

Virginalis Fortuna ad quam nubentium togulas deferebant, vt ex Festo & Arnobio obseruauimus, ad nuptiarum ritum spectat.

Obsequentem Fortunam vrbes montesque in nassam attrahentem, indulgentiâ suâ potiùs quàm armis bellum confecturam speramus.

Reducem Fortunam cum ciconia & hirundine, cui templa priores ob reditum vouere ducum, iuxta Claudianum, non incommodè hîc posuimus.

Fortuna Respiciens ad opem afflictis rebus ferendam reflexo picta erat capite.

Libera Fortuna cum pileo in manu & catenis ad postem fixis, Stiliconis à Claudiano laudati encomium nobis in mentem reuocabat:

Fallitur egregio quisquis sub Principe credit
Seruitium, nunquam libertas gratior exstat
Quàm sub Rege pio.

Nostri autem Principes qui clementiam in subditos cum ipso nutricis lacte suxerunt, non egent monitoribus de conseruanda illorum libertate, Periclis exemplo, qui populi suffragio dux exercitus creatus, quoties paludamentum sumeret, se ipsum velut commonens affari fertur solitus; attende tibi Pericles, liberis imperas, Græcis imperas, Atheniensibus imperas, vt refert Plutarchus Symp. primo. Enimuerò non solùm se accedere haud ignorant ad Germaniæ Inferioris, ad Belgarum populiq; liberi Principatũ, verùm etiam eiusdem primordia à solemni iureiurãdo auspicati sunt; se iura subditorum, priuilegia, & libertates obseruaturos firmiter, & obseruari facturos.

Eam felicitatem propinquam nobis esse Vicina Antuerpiæ indicabat Fortuna.

In qua quidem fiducia quoniam conquiescimus, Fortunam Bonæ spei cum anchora adiunximus.

Fortunam Statam siue crectam hastile tenentem pinximus, quæ omnium animos de euersa rep. breui restituenda aduentu Principum feliciſſimè erexit.

Adiutrix Fortuna vlmum amplectitur, cui vitis circumplicatur.

Fortuna Conseruatrix cum orbis globo & nauis gubernaculo.

Felix Fortuna cum cornu Amaltheæ astante illi aligero Cupidine.

Manens Fortuna alas deponit, globum & talaria relinquit, assidet virtuti super saxo cubico.

Fortuna Publica portam vrbis ingreditur cornu gestans abundantiæ.

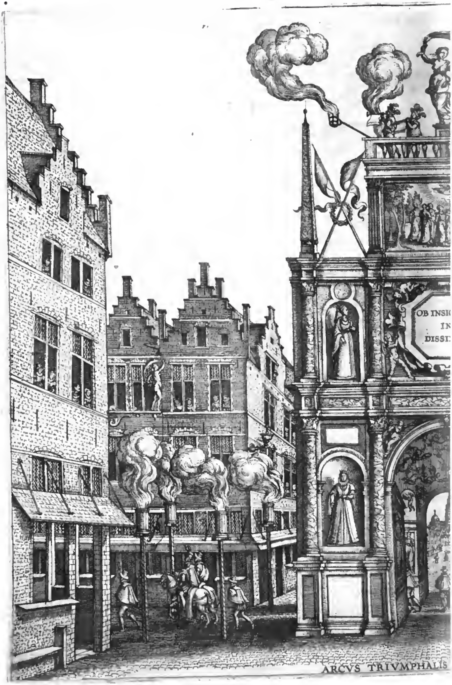
Fortis Fortuna iuxta fluuium Tiberim stabat, vbi Romæ ædem habuit.

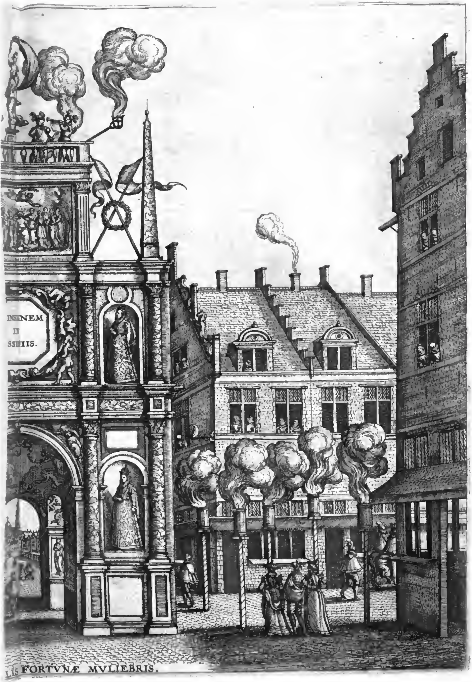
Equestris Fortuna equo insidebat sine freno, rationem reddit Liuius.

Ceterùm non omnes breuitatis causâ auctores recensemus harũ fortunarum mentionem facientes, sed cupidum lectorem ad Gyraldi historiam Syntag. xv. & Brissonium de Formulis lib. 1. remittimus.

In lunatis lacunaribus sedecim Famæ eleganter erant pictæ buccinas inflantes, præconium orbi terrarum euulgantes, quod in schedis proponebant volatiles quidam Genij, vna dictione in singulis exarata:

ISABELLA, CLARA, EVGENIA, AVSTRIA,
FLOREAT, VIGEAT, IMPERET, TRIVMPHET,
FELICITER, SVAVITER, BENIGNE, GLORIOSE.

OB INSIG
IN
DISSI
ARCVS TRIVMPHALIS

INEM
II
SSIIIS.
LIS FORTVNÆ MVLIEBRIS.

FORNIX HERMATHENÆ.

PAVLO vltra procedentes fornicem transeunt mole quidem exiguum, sed magnum argumento. Hermathenæ simulacrum in fastigio positum nō eo tamen sensu quo Cicero illis signis ab Attico sibi missis vsurum se scribit, nempe ad Academiæ ornamentum, sed ad cultum respeximus, quo veteres quondā Galli, & inter eos Belgæ venerabantur hosce deos, Cæsaris testimonio lib.6. de bello Gallico: *Deum*, inquit, *maximè Mercurium colunt, huius sunt plurima simulacra. Hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasq́ue habere vim maximam arbitrantur. Mineruam operum atque artificiorum initia tradere credunt.* In his consistit huius vrbis prosperitas & Belgij vniuersi. Tantopere enim per negotiationem & permutationem hæ prouinciæ floruerunt, propter situs opportunitatem, commerciorum copiam, & frequentiam commeantium, vt quidquid vsquam nascitur, hîc commodiùs distrahatur. Mercurium præterea à mercibus dictum, vt Festus tradit, negotiorum deum Græci etiam coluerunt, diuersis nominibus rem vnam designantibus: nunc ἀγοραῖον, hoc est, forensem siue ἐμπολαῖον ab emendis & vendendis mercimoniis, nunc στροφαῖον appellantes, quòd negotia benè vertat. Neque ipsum modò à mercede ἔμμισθον vel κερδῷον à quæstu, sed insperatum etiam lucrum ἕρμαιον vocarunt à deo lucri præside. Simili ratione Mineruam ei iunximus, illam artis quæstuariæ partem denorantes, quæ ex variis operibus manu elaboratis Belgarum nomen exteris celebre facit, diuitias domi auget, Mineruæ beneficio ἐργάνης cognomento non vno loco cultæ secundùm Pausan. & omissis aliis in Bœoticis meminit operariæ huius diuæ, cui Plutus astabat diuitiarum numen. Eiusdem mentionem & Plutarchus facit in præceptis Polit. Ἐργάτιδος apud Samios eiusdem deæ nomen exstat apud Hesychium: μηχανίτιδος ceu multarum artium inuentricis meminit Pausan. in Arcad. Sententiam porrò nostram tabella explicabat in qua erat exaratum:

HANC VRBEM EMPORIVM TOTO ORBE CELEBERRIMVM,
PRINCIPES SERENISSIMI,
QVAM CONSPECTV VESTRO OPTATISSIMO ILLVSTRARI
FELICITER INDVLSIT FORTVNA HVIVS DIEI, MERCVRIO
AGORÆO ET MINERVÆ ERGANÆ SACRAM FVISSE SCITOTE,
HODIE VOBIS DEDICATVR:
VT COMMERCIA TERRA MARIQVE APERIATIS,
EAQVE MORE MAIORVM LIBERA FACIATIS,
QVÆSTVM VBEREM CVNCTIS DETIS,
FACTOQVE GAVDIA LVCRO AVGEATIS.

Non temerè materiam de commercij libertate vno verbo hîc attigimus, in memoriam reuocantes quantopere omnium animos tam superiori anno quàm aliis præcedentibus hæc contentio perturbauerit, cùm de nouo vectigali mercibus imponendo, seu vero conatu seu composito ageretur, nouitatis introducēdæ studio, qua nonnulli homines commodum Principis metiuntur. Sed quàm hoc aduersetur rationibus reip. non subditorum modò, sed & Principis ærario paucis verbis demonstrabimus. Quem idcirco æquiorem & benigniorem huius controuersiæ iudicem habebimus, quòd iisdem ferè rationibus permotus sub Principatus sui initium, huiusmodi in merces Antuerpiam importandas propositum vectigalis imperandi modum, non duxerit audiendum. Cuius quidem rei quò sumus certiores (nostra enim opera dum hæc Principi nunciarentur & perscriberentur, qui tum erat in Italia, vsus fuit huius vrbis Magistratus) eò bonam eius veniam faciliùs impetraturos nos confidimus, si de rebus agimus quas habemus exploratas, optimique Ducis gloriam, qui noui Principatus cum insigni hac clementia fundamenta prima iecit, toto orbe terrarum prædicandam euulgamus. Firmissimum fundamentum quo

Belgij

Belgij felicitas & huius vrbis nititur mercaturam esse, cuius incremento ad maximam publicarum ac priuatarum opum amplitudinem peruenerunt florentissimæ hæ prouinciæ, nemo inficiabitur. Eo siquidem beneficio, & mercium transmarinarum copiâ, omnibusque rebus quæ ex toto orbe importātur affluunt, & opera domi nata, fabricata, elaborata cum magno facultatum augmento, foras mittunt, aliisque regionibus sic communicant & distribuunt, vt nulla ferè sit natio quæ non merces à Belgis factas & compositas reliquis ducat præferendas. Quod cùm animaduerterent Principes nostri prudentissimi, suarum Celsitudinum maiores, nihil prius nec antiquius habuerunt, quàm exteros mercatores cum suis mercimoniis præmiis excitare, beneuolentia ad nos allicere, concessis plurimis immunitatibus, ac priuilegiorum ornamentis, quibus alibi non fruuntur, & quod nusquam peregrinis negotiatoribus obtigit, indulto illis etiam peculiari Consulatu ac iurisdictione, vt de causis nationum suus in prima instantia magistratus cognoscat ac diiudicet. Multa porrò priuilegia, multas consuetudines, & maiorum instituta habent Antuerpienses præ ceteris prouinciis, ad negotiationem promouendam cōformata. Nec consilium Principes magis ad hanc rem idoneum inuenerunt, quàm mercibus terra marique importatis imponere vectigalia valdè exigua, qui modus à maioribus suis constitutus ne excederetur solicitè prospexerunt. Vsqueadeò vt licet seculis anterioribus patrimonia non haberent tam ampla & copiosa, quæ cum immensis opibus & potentia successorum comparari queant, attamen vtilitatis non propriæ sed ciuium habita ratione, non alio quàm suæ voluntatis & arbitrij consultore vsi, cum exteris nationibus, Hanseaticis nimirum & Lusitanis pacti sunt, ipsisque præter cetera vt illos huc pertraherent, ne eorum merces in introitu vel in exitu maioribus solito vectigalibus grauarētur sanctè promiserunt. Quo exemplo inclytæ memoriæ Cæsares Maximilianus I. & Carolus V. Augusti hoc consilium iudicarunt subditis adeò salutare, sibi verò necessarium, vt in summis ærarij angustiis, externis bellis & domesticis implicati, quę pro defensione prouinciarum susceperunt, nunquam tamen eousque processerunt, vt imposito grauiori quàm solito vectigali, molestiam commercio aut detrimentum darent. Idem Carolus Imperator cùm quibusdam aulicis, siue consiliariis, siue assentatoribus, de centesima à mercibus exigenda auscultasset, admisso quamprimùm saniori consilio mentem mutauit, & dispendio intellecto, quòd ex alienatis ob centesimam mercatoribus, ac translatis aliò commerciis acciperet, nouitatem abrogauit. Quæ vt in rep. semper est periculosa, & licet tanquam iocus irrepat, ac velut nihil nocitura videatur, paulatim tamen ac consuetudine ad omnia reip. munera pergit, nec absistit, quin eandem euerterit, teste Platone lib. 4. de rep. eamque vsqueadeò perniciosam existimat, vt ne ludi, nec vestis, aut supellectilis nouationem sine summo periculo in rep. admittat, vt ait lib. 7. ita tributorum nouitas quàm maximè odiosa est.. Crimen vocat pro Flacco Tullius, cùm præfectus prouinciæ sumtus eos instituit, qui antea non erant instituti, eumque qui noua vectigalia exercet de vi publica teneri inter leges relatum est. ff. ad L. Iul. de vi public. L. fin. Quinimò noua vectigalia instituere legibus vetat Imperator, & in sua Nouella constitutione XLIII. nihil tam magno studio, tamque serio affectare se ait, quàm ne nouo quisquam vectigali oneretur. Nouum autem vocat non tantùm quod nūc primùm impositū est, sed etiam quod primum modū excedit. Quatenus autem potestate & decreto Principis id possit fieri, etsi variè tractarint iuris interpretes, quia tamen nostris moribus aliter receptum, & Principū iureiurando confirmatum est, maluerunt optimi Principes, imò satius duxerunt, suis ipsi nominibus ęs alienum contrahere, & sacrum patrimonium multis modis obligare, quàm pecuniam mercibus imperare: vtpote exploratum habentes, vigentibus in regno suo commerciis, non defuturas populo facultates, quibus ærarij inopiam subleuent; contrà alienatis nouo superindicto mercatorum animis, omnique commercio ad vicinas regiones traducto, non solùm se nouæ impositionis effectu carituros, sed populum præsidiis, quibus ex comparatis per commercia fortunis, iuuare Principem possent, destitutos fore. Quinetiam honestum & vtile existimarunt suo sese & successorum nomine solemni sacramento Ordinibus obligare, vectigal se mercibus haud imposituros, nec vltra consuetum modum au-

O cturos,

ᶜturos, noua autem tributa licet exigua non imperaturos. Brabantiæ quoque Ordines in Principum suorum initiationibus, vt commercia sarta tecta conseruentur, nec vltra solitum modum onerentur, solicitè semper prospexerunt. Enimuerò si augmenta vectigalium, vel nouorum tributorum indictiones, reip. commodo fieri posse existimassent, eas ipsi rationes iamdudum iniissent ad suppeditanda Principibus subsidia, quæ à mercatoribus peregrinis potiùs merces importantibus, quàm à suis ciuibus videntur exigenda. Verùm vsu edocti hoc ad interuertendum commercium spectare, vnde quæstum ciues faciunt, in quo publici ærarij consistit firmamentum, à seipsis maluerunt & à ciuibus suis petere, quàm à negociatoribus, nequa aliò commeandi ab insolito modo vectigalium abhorrentibus, daretur occasio. Ceterùm Princeps clementissimus Rex Philippus Catholicus paterni exempli memor, & procerum consilio, qui inaugurationi astiterunt acquiescens, cùm ad hunc Principatum capiendum accederet, eodem quo maiores iureiurando se obstringere, putauit expedire & sibi & reip. Sed cùm Dux Albanus Belgio Præfectus, perdito quorundam priuatorum consilio, & proprio plus commodo quàm Regis aut prouinciæ studentium, decimam rerum venalium contra auspicia imperasset, eaque ratione infinitam vim pecuniæ se ærario illaturum certò sibi persuaderet, acerbissimam insoliti tributi nouitatem Regiæ vtilitatis nomine prætexens; cùm res ipsa docuisset, quanto cum periculo reique publicæ detrimento ex decima promercaliũ pecunia cogeretur, hunc exactionis modum conatu Albani improbato abrogauit, memoriamque è medio sustulit. Quippe Rex prouidentissimus non solùm externis aliorum Principum exemplis mouebatur, quibus malè semper cessit immodica tributorum indictio, sed longè prouidebat domesticos hosce motus, quibus ita status Belgij agitatur & iam nutat vt quamprimùm collabatur, nisi solido & maturo firmamento fulciatur.

Seditionum causas & defectionum, exactioni tributorum multi tribuunt historici, vt de Naxiis aliisque lib. 1. Thucydides. Ob tributum coriarium rebellarunt Frisij Olennio regendis illis imposito, auctore Tacito, ob præfectorum auaritiam Dalmatæ cũ Batone gentis duce, teste Dione. Tumultus Antiocheni tributi noui causa sub imperio Theodosij meminit Nicephorus lib. 12. cap. 43. Neq; alia fuit seditionis ratio sub Iustiniano Constantinopoli ortæ, qui cùm pecunia semper egeret, eam non satis honestè comparabat, gratiãque iis habebat, qui vias argenti colligendi ostenderent, vt testis est Zonaras. Apud Venetos quoque cùm exhausto ærario per diuturni belli onera, noua Patres vectigalia excogitassent, orta seditione Ducaria Rainerij Principis maiestas coniectis in eum lapidibus parum tuta fuit, auctore Sabellico. Excitatæ sunt & similes in Gallia turbæ sub Carolo sexto adhuc puero, sumto à populo Parisiensi initio, & licentiæ exemplo in totam Galliam peruadente. In pupillari similiter ætate Ricardi II. Britanniæ Regis, ob tributum in singula vtriusque sexus hominum capita, coorta est seditio, & sub Henrico VII. altera, vt prodidit memoriæ Polydorus Virgilius. Nec huius mali expers fuit Hispania, cùm multæ ciuitates Carolo V. Cæsare in Germaniam profecto ad imperium capiendum, rebellionem fecerunt, vt Iouius narrat in Adriano sexto. Variæ apud Flandros & domesticæ factiones sub Ludouico Maleano aliisque Comitibus, tributorum grauitati ab historicis asscribuntur. Meminit Legislator Nouel. 24. de motis ob publica tributa seditionibus. Quid autem ea de re scribat Claudius Sesellius de Gall. rep. lib. 1. non grauabor hîc subiungere.

Primum est vt Rex quàm minimum subditos tributis, vectigalibus ac pecuniarum exactionibus grauet, verùm ita se cõparet, vt intelligant fortunas & compendia sua curæ illi esse. Hoc & Deo est gratissimum, & ad ipsius salutem animique tranquillitatem pertinet: Non enim sine maximis illorum dispendiis grandiorem pecuniam imperare potest: atqui nonnunquam eripitur miseris quo carere omnino non possunt, quod illis & liberis & familiæ necessarium est ad quotidianum victum: in quo summum est flagitium, neque dubitandum est, quin huius iniuriæ magnitudo, & oppressorum gemitus vehementer Deum commoueant. Huc ergo Reges respiciant, ac præterea cogitent alienari hominum voluntates, dum sua cupiditati nullum statuunt modũ, inde turbas facilè & seditiones oriri, præsertim si quis grauior casus regnum affligat.

affligat. Accedit quòd vitandæ inopiæ extremæ causa mutare locum illi atque sedes coguntur, quod ad Regis detrimentum & infamiam pertinet. Quocunque enim perueniunt, ibi de iniuriis & indignitatibus rumorem latè spargunt, & redacti ad egestatem agriculturam deserunt, & sibi suisq́, mendicando victum parant. Sumtus ergo superfluos atque luxum omnem moderari Rex debet, atque euitare ne fortunis priuatorum calamitatem adferat. Sed ipsa etiam exigendi ratio correctionem requirit: colligitur enim infinita vis pecuniæ, quæ tamen ad Regis & reip. commoditates non impenditur omnis, & quæstores auctoritate ac nomine sui muneris confisi, multa sæpe auarè & intemperanter faciunt, & miserorum hominum laboribus suas facultates amplificant.

Hactenus Sesellius. Quod idem notat Cæsar lib. 3. de bello ciuili: *erat plena lictorum & imperiorum prouincia, conferta præfectis atque exactoribus, qui præter imperatas pecunias suo etiam priuato compendio seruiebant.* Eos ego cum aulicis quibusdam adulatoribus frementes hîc audio, qui omnia ad vtilitatē referunt, cum summa licet turpitudine coniunctam. Quod vitium vt verbis decoris obuoluant, & tributi odiosum ceteroqui vocabulum periphrasi quadam leniant, præsidia in eo ponunt neruosque reip. cuius corpori paralysim minantur, quoties de tributi remissione agitur. O medicos imperitos, ac symptomatis obnoxios, quæ ex nimia repletione nascuntur! Sed regno per continuas ardentesque ciuilis belli febres, luemque, phagedænā ac sanguinis profluuium exhausto, euacuato, quæ tum conuulsiones, ac neruorum spasmata præsentem corpori mortem non prænunciant, nisi applicatis ex arte remediis reficiatur exinanitio, ac tributorum rigor mitigetur? Etenim sicut corpus delumbe, & eneruatum subsistere haudquaquam potest, ita solum ex neruis compositum est inutile. Simili quoque modo si quod per omnes partes pro cuiusque symmetria distribui debet alimentum, neruorum tantū nutrimento cedat, vniuersos statim artus exangues fieri oportet. Et nunquid esset informe, monstrosum, expers vitæ corpus reip. cuius sola cōpages ex neruis constaret, aut cuius nutrimentum soli nerui deuorarent, sitim ante omnia vectigalium restinguendo, atque omnē succum in tributa conuertendo? Illius Verris more Siciliæ euerriculi, qui plus è prouincia vectigalis auferebat, quàm fructus nati essent, vt non modò granum vllum, sed ne paleæ quidem relinquerentur. Antigoni dictum fertur pecunias rigidè exigentis, cui cùm obijceretur, quòd non fuisset eiusmodi Alexander, rectè, inquit, Asiam enim demetebat ille, ego spicas lego. A prædone dictum est, non à Principe, scis quid mihi opus sit; &, hoc agamus ne quis quidquam habeat. Quod & Caracallæ virio datur, pecuniam sibi soli esse debere, præterea nemini. Præclarior apud Eutropium vox Constantij, qui diuitias priuatorum fisci commodis præferens dicere fertur solitus; *Melius à priuatis publicas opes haberi, quàm intra vnum claustrum collectas obseruari.* Phrygiæ regem Midam luxu diffluentem, profuso patrimonio à Baccho impetrasse fabulantur poëtæ, vt quidquid attigisset in aurum verteretur, hoc est, vt res omnes tributariæ redderentur, ad suas vnius delicias sustentandas. Sed cùm vrgente fame cibum quoque in aurum mutari animaduerteret, in Pactolo se abluit, vimque auri attrahendi in fluuium deposuit χρυσοῤῥόαν inde dictum: vt nimirum diuitiæ per flumina atque æquora liberè comportentur, neque merciū affluentia purum putum aurum secum vnà conuehens, cursu per tributa contra fas impedito, arceatur aut sistatur. Accessit & alia auro nimis inhianti Regi ignominia: nam cùm quadruplatoribus, & emissariis suis, qui si quid in soluendis vectigalibus erratum vel cōmissum fraude esset, accusarent & deferrent, studiosius quàm par erat auscultaret & crederet, aures eius perhibentur mutatæ in asininas. Non igitur semper prodest auri appetitus, vt, licet sophisticè, in Euthydemo tractat Plato, nec sequitur vt is felicissimus sit futurus, qui in ventre quidem tria habeat talenta, talentum in animo, staterem verò in vtroque oculo. Scytharum ille mos est, pro viris beatissimis & optimis habere, qui plurimum in craniis aurum habent, ad vasa illorum potoria alludens ex craniis inauratis. Sed quod in mulierū virtutibus narrat Plutarchus cum Midæ fabula magis conuenit, & cum proposito nostro. Pythes qui Xerxis æuo vixit, repertis auri fodinis, totus erat in opibus

ex iis comparandis, omnique alio opere relicto ciues vniuersos fodere, egerere, ac purgare aurum assiduò & intemperanter cogebat. Oppressis multis, defatigatis omnibus, mulieres ad eius vxorem accesserunt, quas illa primùm supplices cum spe bona dimisit, ac aurifabris accersitis aureos panes, bellaria aurea, quibus maximè delectabatur Pythes, facere imperauit, quæ peregrè reuerso marito apposuit: ipsique indignabundo, cibum postulasti, atqui rerum aliarum nullam, inquit, præterea copiam nobis reliquisti: omnis enim industria artesque exoleuerunt, dum agrum nemo colit, sed neglecta plantandi & pascendi cura, metalla effodimus nos ipsos ciuesque nostros enecãtes. Idem nobis eueniret, si sublato per nouum tributum commercio fugarentur mercatores, cessarent opifices, quibus ob inopiam rei familiaris breui esset emigrandum.

Nec existimandum est semel pulsam è Belgio negotiationẽ, & ad alias regiones translatam ad nos statim recursuram. Id exemplo pannarij artificij edocemur, per seditionem popularem Louanio delati in Britanniam, vbi illud tam altas radices modò egit, vt de eius ad nos reditu vix sperare quisquam ausit. Exiguum argentei denarij portorium Senatus Anconitanus in singulos ex pilis camelinis pãnos elapsis aliquot annis imposuerãt, quod tam graues apud ordinem hominum merces permutantium offensiones excitauit, vt deserto emporio aliò se receperint, nec portorio abrogato oblataque maiori immunitate redierint. Exempla bina huiusmodi recenset Athenæus lib. 3. Dipnos. Riuulus mari vicinus gelidam aquam fundens prope Edepsum emicuit, cuius potus ægros plurimùm recreabat. Sed cùm Antigoni duces res Principis procurantes vectigal bibituros pendere coëgissent, euanuit illa scatebra. In Tagæi cuiusdam gratiam, vt scribit Iul. Pollux lib. 6. cap. 10. vel Tagasi vt apud Stephanum de Vrbib. legitur, in palude quadã Troadis salem condensauerat Neptunus, vnde Tagasæ salinæ Straboni etiam notæ, è quibus cuiuis auferre salẽ licebat. Verùm vbi Lysimachus tributum illis salariũ imposuit, nihil salis visum est, donec remisso vectigali copiam salinæ rursus præberent. Adhæc etsi nullum leuius est vectigal, quàm quod ex annona salaria percipitur, attamen cùm Liuio & Claudio censoribus premente bello Punico indictum Romæ esset, ad perpetuam familię suæ contumeliam Liuius Salinator fuit appellatus. Conuiciis Minois theatra Athenienfiũ diu perstrepuerunt, quòd eos tributarios reddere voluisset. Ante Aristidem immunis à tributis pensitandis erat Græcia, quæ ab ipso insulis imposita, seruatæ illi Græciæ gloriã eripuerunt.

Illorum infamia prouerbio notatur, qui vel à mortuis tributũ exigunt, vt Romæ solent Libitinarij, vel à statuis farinas. Aliorum memoriam damnarunt historici, quanto res est sordidior, vnde lucrum expresserunt. Nam quid fingi potest fœdius lustrali auro quod exegit Caius, in sacrum ærarium inferri vetuit Alexander, si credimus Lampridio, in quo tamen fuit reprehensum quòd aurum amaret, & vectigalia multa inueniret. Quid Flauij tributo inhumanius, à mendicis extorto, quid putidius vrinario, vel auro quod è fimo equino collegit, si vera est Tzetzæ Chiliadis primæ historia secunda? quod non erit admirandum, cùm nec à foricis locandis abstinuerint. Sed quousque non progreditur dominantium hæc cupiditas? pro vmbra exactum fuisse scribit Plinius lib. 12. pro aëre à Pescennio Nigro Spartianus, qui cùm prouinciales terras suas consitione leuari postularent, ego verò, inquit, etiam aërem vestrum censere vellem. Michaelis Paphlagonis imperio asscribit Cedrenus, quòd non pro solo, sed etiam pro cælo penderetur. Et ne frustra spirent auræ, ventum locant nostri æui homines ad circumagendas pneumaticas molas. Fumarij tributi à Nicephoro Phoca impositi meminit Zonaras. Stuppæ & axungiæ exactio constitutione Alexij Comneni Secundi antiquata est. Nunquam itaque defuerunt prædandi vocabula, sicut in suis Commentariis de bello ciuili lib. 3. memoriæ Iulius Cæsar prodidit: *Interea acerbissimè imperatæ pecuniæ tota prouincia exigebantur, multa præterea generatim ad auaritiam excogitabantur. In capita singula seruorum ac liberorum tributum imponebatur.* In singulis humani corporis membris à Frontone Daniæ rege idem factum esse apud Saxonem Grammaticum legitur. Pergit Cæsar: *Columnaria, ostiaria, frumentum, remiges, milites, arma, vectura imperabantur. cuius modò rei nomen reperiri poterat,*

terat, hoc satis esse ad cogendas pecunias videbatur. Sed ne quis existimet hæc à me proponi tanquam imitanda, hoc solùm animo pecuniæ redigendæ è fortunis subditorum artificia & exempla à me collecta sciat, vt videant nouatores (sic illos voco homines, qui nouis vectigalibus populum onerando, velut à se primùm inuentis gloriantur) has olim rationes pecuniæ emungendæ in vsu fuisse, veteribus haud incognitas: tum suffragio Aristotelis lib. 2. Oecon. quasdam actiones, quibus pecunias nonnulli pepererũt, aut arte aliquid gerendo confecerunt, operæpretium colligere, & quoniam in hunc sermonẽ incidimus, non ingratas lectoribus, sed dignas commemoratione duximus. Nec inutilem fore hanc narrationem arbitramur, quædam enim in nostra rep. nos secutos, quædã ad negotia quæ suscipimus tractanda quadrare comperimus, quædam moribus nostris nequaquam consentanea apertè refellimus: ait ergo Philosophus; Cypselum Corinthium Ioui vouisse si rerum potiretur, se Corinthiorum facultates vniuersas ipsi dedicaturum. Censum itaque describi iussisse; illis autem professis, decimam bonorum abstulisse à singulis: De reliquis facultatibus eos negotiari & rem facere permisisse. Elapso autem anno eandem rem fecisse. Decem ea ratione annorum spatio euenisse, vt Corinthiorum bona quæ Ioui cònsecrauerat, omnia ipse haberet. Corinthij verò alia sibi quærerent & pararent.

Lygdamis Naxius ciuibus quibusdam in exsilium actis, cùm illorum facultates nemo vellet emere nisi vili pretio, eas ipsas exsulibus vẽdidit tradiditq;. Donaria etiam diis consecrata quæ in officinis imperfecta iacebant, exsulibus iisdem aliisque vendebat nomen emptoris inscribi permittens.

Byzantij in penuria pecuniæ publicos lucos vendiderunt, fructiferos quidem ad certum tempus, fructuum non feraces perpetuò possidendos. Eos etiam qui ad publica sodalitia & ad sacra gentilitia pertinebãt, & qui in agris priuatis erant siti. Magno enim eos illi homines emebant, qui reliquam agri partem possidebant. Sodalitiis autem alia loca publica circum gymnasium, aut forum, aut portum, & circa rerum venalium forum, salinas item maritimas & salis mercimonium, quæstus etiam ex arte præstigiatoria atque vaticiniis, & ex pharmacopolis, aliisque rebus huiusmodi vendebant; & tertiã lucri partem pensitare iubebant. Vnam tantùm mensam pecuniæ permutandæ etiã elocarunt. Neque alio numismate, neque alteri vendere, nec ab altero quicquam emere omnino licebat. Quod siquis fecisset, pecunia ea multabatur. Cùm lex esset apud illos, ne pro ciue haberetur qui non ex vtroque parente ciue natus esset, pecuniis indigentes scitum promulgarunt, vt is qui altero tantùm parente ciue natus esset, si triginta minas persoluisset, ciuitatis ius haberet. In annonæ caritate, cùm etiã pecuniæ inopia laborarent, subduxerunt è mari nauigia. Quod temporis progressu ægrè ferentes mercatores, vsuras illis decimas persoluerunt. Ab illis autem qui res aliquas emebant, vltra earum pretium decimas illas exigebant. Cùm verò ex incolis quidam pecunias fœnori dedissent prædiis pignori oppositis, neque esset vnde ipsis solueretur, decreto sanxerunt, vt qui tertiam æris alieni partem tributi nomine conferret, prædia illa tanquam propria retineret.

Hippias Atheniensis podia & Mœniana in publicas vias proiecta, & scalarum gradus, vestibula & ianuas extrorsum aperientes eodem modo vendidit, quo huius vrbis moribus census iis imponitur. Emebant autem illa prædiorum domini, multæque pecuniæ sic colligebantur. Numisma verò Atheniensibus vsitatum, adulterinum esse declarauit, & precio constituto, imperauit ad se omnem pecuniam deportari. Cumque conuenirent qui alio charactere argentum vellent cudere, eandem pecuniam elocauit. Quicunque adhæc triremibus imperare aut tribubus iubebantur, aut sumtus in ludos aut in simile munus publicum præbere mandabantur, mediocri summa illis constituta edixit, vt qui illam soluere voluisset, inter eos qui hoc munere perfuncti essent, referretur. Mineruæ præterea sacerdotissæ, quæ in arce colitur, pro singulis funeribus chœnicem aut semodium hordei præcepit afferri, ac tritici totidem, & obulum vnum; & ab iis tantundem qui prole aucti essent.

Athenienses qui Potideam inhabitabant, pecunia ad bellum gerendum indigentes, ciues omnes iusserunt bonorum censum profiteri, non quidem in sua tribu singulos, sed

vt in vnoquoque loco singula possiderent, vt pauperes etiam referri in censum possent. Qui verò nullam possessionem haberet, eius capitis fieret ęstimatio. Hoc igitur tributum quod exigebatur, à singulis integrum conferebatur.

Antissæus ciuitate pressa pecuniæ inopia, cùm morem haberent, Dionysia celebrare cum magno splendore, in quibus ingentes sumtus faciebant totius anni apparatu, & victimis exquisitis: Instante hoc festo persuasit eis, votum Baccho nuncupare, se proximo anno duplicata reddituros, & quæ parata erant, vniuersa venderent. Hoc modo pecuniæ in præsentem vsum non modicæ sunt collectæ.

Lampsaceni plurimas triremes exspectantes, cùm farinæ medimnus quatuor drachmis venderetur, statuerunt, vt qui venalem haberent, sex drachmis venderent. Ad olei verò congium qui quatuor drachmis vænibat, tres obolos addiderunt. Idem de vino aliisque mercibus fecerunt. Priuati hoc modo vetus pretium accipiebant, quod autem supererat ciuitati cedebat, quæ sic pecuniæ sibi copiam comparauit.

Heracleotę cùm in expeditionem contra tyrannos in Bosporo quadraginta naues mitterent, nec pecunia abundarent, à mercatoribus frumentum, vinum, oleum, & quicquid in foro venaliū erat coëmerunt. Tempore verò constituto quo pretium solueretur, cùm non esset opportunum mercatoribus heminatim venditare, sed merces vniuersas vt oneratæ erant distrahere, ipsis cùm esset commodum soluentibus, nō stipendia deuehebant, sed merces venales in nauibus onerariis, & vnum singulis quęstorem præficiebant. Cùm iam in hosticum peruenissent, milites ab illis omnia emerunt, argentumque collectum rursus in stipendium duces militares ipsis dederunt. Atque ita accidit, vt idem semper argentum daretur, donec domum reuerterētur. Sed non vacat omnino locus ille de mendi alicuius suspicione.

Lacedæmonij petentibus Samiis ad patriam recuperandam pecunias, indixerunt tam dominis quàm familiæ & iumentis vnius diei ieiunium, quantum autem vnusquisque si non ieiunaretur insumeret, tantum Samiis tribueret.

Carthaginienses militibus exteris frequenti apud illos multitudine crescentibus, stipendia illis debita persoluere nequiuerunt. Per præconem itaque denunciatum est, si cui ius esset clarigationis aut represaliarum, vt loquuntur Iurisconsulti, aduersus vrbem aliquam, aut hominem priuatum, si vellet eo vti, vt profiteretur. Permultis autem profitentibus, naues in mari velificantes comprehendebant, probabilem aliquam causam prætexentes, & tempus præstituerunt, quo eius rei causam dicturos se assererent. Ingenti igitur pecunia comparata, exauctorarunt milites, & de comprehensione disceptarunt: iniusteque comprehensis, de suis vectigalibus ciuitas persoluebat.

Cyziceni, orta inter illos seditione, ac plebe superiore, captis opulentioribus, cùm stipendia deberent militibus, edictum promulgarunt, ne capti necarentur, sed collatis pecuniis exsularent.

Chij cùm legem haberent de ære alieno publicè describendo, pecunia indigentes decretum tulerunt, vt debitores ciuitati pecuniam debitam mutuarent, vsuras verò creditoribus ex vectigalibus ciuitas solueret, donec & sortem suppeditasset.

Mausolus Cariæ tyrannus, petente per legatos Rege Persarum, vt penderet tributa, conuocatis ditissimis suæ regionis, indicauit eis Regē petere tributa, se verò pecuniis nō valdè abundare. Ibi tum subornati quidam se collaturos statim promiserunt, summamque singuli indicarunt. Quo facto opulentiores partim pudore, partim metu, multò plura sunt polliciti, & contulerunt. Rursus indigens pecunia, aduocata Mylassensium concione, dixit eam ciuitatem regni metropolim, muris cinctam non esse, Regem autem Persarum exercitum aduersus illum ducere. Mylassensibus ergo præcepit pecuniam quam posset quisque maximam conferret, affirmans iis quæ quisque nunc conferret, ceteras fortunas suas seruaturum. Maximis autem copiis collatis, pecunias quidem ipse retinuit, sed deum illo tempore muros ciuitatis exstrui velle negauit.

Condalus Mausoli præfectus siquando iter per ditionem facienti, donum illi aliquis attulisset aut ouis aut vituli, iubebat descripto donatoris nomine & die, domum secum

nutriendum

nutriendum abducere, dum reuerteretur. Vbi verò tempus sufficiens videbatur, petebat quod ille aluerat, & fructum subductis rationibus quem perceperat. Arborum præterea eminentium aut procidentium in regias vias fructus vendebat. Si quis militum mortem obiisset, copiam extra portas funus efferendi drachmâ vendebat. Atque hinc simul & pecuniam comparabat, & non fallebant eum duces militares, quo tempore aliquis militum moreretur. Lycios animaduertens comæ nutriendæ studio teneri, allatas finxit à Rege literas, quibus capillos mittere iuberentur, vt comas ex iis suppositities faceret, quas capronas aut antias vocant. Mandatum itaque à Mausolo sibi esse, vt illi tonderentur. Promisit tamen si certam summam in capita singula vellent conferre, se capillos è Græcia afferri curaturum, qui Regi mitterentur. At illi libenter quod poscebat præbuerunt, collectaque est ab ingenti multitudine pecunia copiosa.

Aristoteles Rhodius Phocensibus imperans in pecuniæ inopia, cùm duas factiones inter Phocenses esse cerneret, alteram factionem clam alloquitur, pecuniam ab altera sibi dari indicans, vt rem ad ipsos inclinaret, se verò ab ipsis accipere malle, & ciuitatis administrationem ipsis concedere. Quibus intellectis, statim illi qui aderant, pecuniam quantam indicarat contulerunt. Tum alteri factioni quid ab altera accepisset, ostendit. Nec minorem summam illi numerauerunt. Atque ita accepta ab vtrisque pecunia in gratiam redire eos fecit. Cùm inter ciues animaduerteret multas lites esse, magnasque inter ipsos ob dissidia iniurias, iudicio constituto edixit, si qui lege non egissent intra tempus præstitutum, non vlterius iudicium de prioribus controuersiis ipsis datum iri. Quamplurimis itaque actionem instituentibus, & accusationes mulctasque ad se referens, & ab vtrisque per alterum accipiens, vim magnam pecuniarum corrasit.

Clazomanij in annonæ penuria argentique defectu edixerunt, vt si qui priuati oleum haberent, mutuum darent reip. ad vsuram; est enim ea regio olei valdè ferax. Multis ergo mutuantibus, conductis nauigiis ad emporia miserunt, vnde frumentum ipsis aduehebatur, olei pretio pignoris vice dato. Cùm deberent militibus viginti talenta, nec soluendo essent, singulis annis quatuor talentorum fœnus ducibus pendebant. Cùm autem eo pacto de sorte nihil decederet, sed irritos sumtus facerent, numum ferreum percusserunt ad argenteirationem pro viginti talentis. Hanc deinde pecuniam inter opulentiores pro rata distribuerunt, & tantundem ab iis argenti receperunt. Habebant igitur priuati quod in vsus quotidianos insumerent, & ære alieno liberata fuit ciuitas. Deinde ex vectigalibus vsuras ipsis persoluebant, & singulis pro rata distribuentes, numos ferreos ad se receperunt.

Selybriani inopia pecuniæ laborantes, cùm statutum ibi esset, de frumento famis tempore non exportando, veterisque frumenti copiam haberent, edixerunt, vt priuati frumentum pro certo pretio reip. darent, seruato vnicuique vnius anni victu. Postea exportandi facultatem dederunt pretio constituto quod æquum videbatur.

Abydeni agris per seditionem incultis iacentibus, nihil erogantibus in agrorum culturam propter æs alienum incolis, sanxerunt vt qui pecuniam agricolis mutuam daret, ad opus rure faciendum, primos fructus perciperet, quod reliquum esset, alij.

Ephesij pecuniis egentes legem tulerunt, ne mulieres aurum gestarent, quicquid autem tunc temporis auri haberent, ciuitati mutuarent. Permiserunt etiam pecunię summâ constitutâ, templi columnis nomen suum inscribere qui pecuniam numerasset, non secus ac si eas ipse dedicasset.

Dionysius Syracusanus pecunias accumulare cupiens, concione aduocata, Cererem sibi visam dixit, eamque misisse vt mundus muliebris in fanum eius deferretur: se quidem de mulierum suarum mundo hoc fecisse. Postulare se igitur vt alij idem faciant, ne dea irascatur. Qui id non fecisset, eum sacrilegij reum pronunciauit. Omnibus verò quæ habebant afferentibus, tam deæ quàm ipsius respectu, facta re diuina, vniuersum mundum abstulit, tanquam ab ipsa dea commodatum. Vbi autem temporis progressu ornatum mulieres iterum ferrent, edixit vt quæ aurum vellet gestare, res quasdam certas atque definitas in templo dedicaret. Ædificaturus triremes sciebat pecunia sibi opus

sibi opus fore. Concione itaque aduocata, vrbem quandam sibi proditam iri dixit, eamque ob rem, se pecuniâ indigere. Poposcitque vt ciues staterem singuli conferrent. Hanc illi pecuniam contulerunt. Tum duorum vel trium dierum spatio interiecto, quasi res illum frustrata esset, ciuibus collaudatis restituit cuique quod contulerat. Quo facto voluntates sibi rursus conciliauit. Postea simili spe, se nimirum recepturos, iterum contulerunt. Sed Dionysius quod tunc accepit ad nauium fabricam retinuit. Cùm verò argento minimè abundaret, stanneum numum percussit, concioneque aduocata longa oratione in defensionem eius numi vsus est. Syracusij autem quamuis inuiti eum scito suo approbarunt, & sibi quisque persuasit, se argenteum numisma non stanneum habere. Rursus in pecuniæ inopia à ciuibus postulauit vt contribuerent. Illis se habere negantibus, supellectilem suam protulit, vænumque, tanquam præ inopia hoc faceret, exposuit. Ementibus Syracusiis, quod quisque emerat descripsit. Pretio persoluto vnumquemque quam emerat supellectilem referre ad se iussit. Ciuibus ob frequentia tributa à pecore alẽdo desistẽtibus, satis sibi iam collatum affirmauit in præsentẽ vsum, qui verò posthac pecus sibi pararẽt, immunes eos fore. Cùm plurimi multas pecudes spe iimmunitatis statim compararent, vbi opportunũ esse iudicauit, æstimari iussit, & tributum imposuit. Tum ciues se deceptos esse indignè ferentes, pecudes iugularunt & vendiderunt. Cùm autem adhæc Dionysius edicto definiuisset, pecudum indies mactandarum numerum, sacris offerebant occidenda. Ille tunc vetuit femellam pecudem mactari. Cùm denuò pecuniis indigeret, describi apud se pecunias iussit familiarum parentibus orbatarum. Descriptis vniuersis, pecuniis iis vsus fuit, dum ad ætatem legitimam peruenirent. Rhegio capto, concione aduocata dixit, se iure eam vrbem posse diripere, sed si recipiat expensas in bellum factas, & tres pro singulis capitibus minas, prædationem remittere. Tum Rhegini quicquid occultauerant palàm protulerunt. Et cùm tenuiores ab opulentioribus exterisque pecuniam mutuam sumsissent, pecuniam illam persoluerunt. At Dionysius hac accepta, corpora nihilominus sub corona vendidit, omnemque supellectilem, quæ occultata fuerat, detectam abstulit. Mutuò sumserat à ciuibus pecuniam quam redderet, cumque illi repeterent, adferri argentum ad se iussit, quantum quisque possideret, propositâ mortis pœnâ, nisi facerent. Argẽto allato numum percussit, eiusmodi valoris vt drachma vna duabus æstimaretur, hoc modo quod antea debebat persoluit. Cùm centũ nauibus in Tyrrheniam nauigaret, abstulit è Leucotheæ fano auri & argenti plurimum, aliaq; ornamenta non pauca. Cùm & nautas habere multa sciret, edixit per præconem, vt dimidium eorum quæ quisque haberet ad se adferret, alterum dimidiũ retineret qui illud abstulisset. Qui nõ retulisset, ei mortis pœnam proposuit. Nautæ arbitrati si dimidium retulissent, tutò se retenturos esse reliquum, illud retulerunt. At Dionysius his acceptis, rursus dimidium referre eos iussit. Fana etiam obiens sicubi mensam auream vel argenteam deprehenderet, Boni euentus infundi nomen iubens, auferri eam præcepit. Quotquot simulacra extensa manu pateram porrigebant, accipio, dicens, adimi eam iussit. Pallia etiam aurea & coronas simulactis detrahebat, dicebatq́; se illis leuiora & odoratiora dare velle. Lineum illis deinde pallium & coronas violaceas circumdabat.

Mendæi fructibus quos ex portorijs aliisque vectigalibus colligebant, ad suæ ciuitatis administrationẽ vtebantur. Sed quod ex solo & ędificiis percipitur, id non exigebant, sed nomina tantùm occupantiũ describebant: qui quoties ciuitas pecuniis indigebat, quantum deberetur persoluebant. Lucrum igitur capiebant ex tempore prętерito, pecuniis vsi sine fœnore. Bellum cum Olynthiis gerẽtes, cùm pecuniis indigerẽt, & mancipiis abundarent, sanxerunt, vt duo tantum quisque retineret, marem & fœminam, reliqua venderet, vt pecuniam haberent priuati quam ciuitati mutuam darent.

Callistratus cùm portorium in Macedonia viginti talentis plerunque redimeretur, effecit vti duplicaretur. Nam cùm animaduerteret illud semper redimi ab opulentioribus, quòd Talantinos oporteret pro viginti illis talentis fideiussores dari, per præconem edixit, fieri potestatem cuique redimendi, & fideiussores dandi pro tertia tantùm parte, & pro summa quantamcunque quisque posset impetrandi.

Timotheus

Timotheus Atheniensis bellum gerens cum Olynthiis, in argenti inopia ęreũ numum percussit, & militibus distribuit. Quibus ægrè id ferentibus, ostẽdit mercatores & res venales in foro habentes, eo ipso numo ipsis omnia vendituros. Prædixit autem mercatoribus, se pro numo æreo quem quis accepisset, res in illa regione venales, prædasque coëmturos. Et siquid æreorum numorum superesset, id ipsi referrent, argẽtum pro eo accepturi. Ad Corcyram autem bellum gerens, & inopia laborans, militibusq; stipendia petentibus & imperium recusantibus, & se ad hostes transituros minantibus, concione aduocata, pecuniam per tempestates non potuisse ad se deferri dixit. Tanta autẽ copia abundare se asseruit, vt trium mensium annonam quam iam admensus erat, gratis eis præberet. Illi autem rati nequaquam Timotheum tantam pecuniam proiecturũ, nisi reuera argentum exspectaret, de stipendiis acquieuerunt, donec ille susceptã expeditionem, vt voluit, absoluit. Cùm Samum oppugnaret, fructus & quicquid in agris erat, ipsis Samiis vendidit, vnde copia pecuniæ ad stipendia militaria suppetebat. Cùm multis aduentantibus necessariorum penuria in castris esse cœpit, edicto vetuit ne quis frumenti farinam venderet, nec mensuram medimno minorem, nec humida minori vænirent mensura, quàm metretã. Centuriones ergo & ordinum duces cumulatiùs omnia coëmentes militibus distribuebant. Aduentantes verò suum sibi victum ipsi apportabant, discedentes siquid erat reliquum diuendebant, vt milites annonæ copia abundarent.

Didales Persa, qui Datames est Polyæno Strateg. lib. 7. victum quotidianum ex hostico militibus suppeditare poterat, sed pecuniam quam daret non habebat: Cùm iam dies solutionis cederet, tale quiddam comminiscitur. Conuocatis in cõcionem militibus, non deesse pecunias sibi dixit, sed habere se quodam loco, quem etiam indicauit, motisque castris eò perrexit. Deinde cùm loco illi propinquaret, ad eundem processit, & quicquid argenti cælati in fanis ibi erat abstulit. Tum mulis onustis non secus ac si argentũ ferrent, cùm vasa illa eminerẽt, iter facere instituit. Videntes hoc milites, & quicquid à mulis portaretur, argentum esse existimantes, bono animo fuerunt, tanquam stipendium accepturi. At ille Amisum perueniri, ibiq; argentum signari oportere dixit. Erat autem via Amisum vsque compluriũ dierum, & difficilis propter frigus. Toto verò illo tempore exercitus opera vsus est, cùm nihil nisi victum præberet. Idem opifices in castris penes se habebat & caupones, & qui aliquid permutant, nec alicui licebat horum quidquam exercere.

Chabrias Atheniensis cùm Taos rex Ægypti educeret exercitũ, & pecunia deficeretur, suasit, vt demonstraret vtriusque sexus sacerdotibus, sibi propter belli sumtus numerum ipsorum diminuere necesse esse. His illi auditis, & rem sacram penes se esse cùm quisque expeteret, suas singuli pecunias Regi attulerunt. Quas cùm ab omnibus accepisset, suasit Chabrias regi, vt mandaret, sacerdotes quos sumtus in sacra & in ipsum regem antè fecissent, eorũ deinceps partem decimam impenderent, reliquũ sibi mutuò darent, donec bellum contra Persarum regem conquiesceret. In singulas familias certã pecuniæ summam tributi nomine imperari iussit, in singula item capita. De frumento quod væniret, vt exigeretur vltra pretium tam ab emtore quàm à venditore, de singulis artabis obolus. De nauigiis & officinis aliisq; locis vbi quæstus exercetur, decima quæstus penderetur. Copias è regione abducturo Regi suasit, vt iuberet quod quisque argenti vel auri non signati haberet, id ad se deferret. Plurimis itaque ferentibus suasit vt rex eo vteretur. Qui mutuò dedissent, hos nauarchis commendaret, qui ex vectigalibus ipsis soluerẽt. Idem Chabrias coactis ad centum & viginti naues classiariis, cùm non opus esset pluribus quàm sexaginta, iussit vt reliqui, iis qui in sexaginta nauibus erant, bimestre stipendium soluerent, aut nauigare ipsos. At hi cupientes apud sua manere, dederunt quod imperauerat.

Iphicrates Atheniensis cogente copias Cotye, vt ei pecunia suppeteret, effecit hoc modo: suasit vt imperaret omnibus ditionis suæ subditis, vt singuli partem agri triũ medimnorum regi cõsererent. Hoc facto magna frumenti collecta fuit copia: quã in illa loca vbi fora agebantur exportatã, abundans pecunia est confecta.

Cotys rex Thraciæ mutuam petebat à Perinthiis pecuniam ad contrahendos milites. Eam Perinthij dare recusabant. Petiit igitur viros aliquot dari ex eorum ciuibus, qui cer-

tis locis pręsidio essent, vt militibus ea tūc custodientibus, alibi vti posset. Id Petinthij citò fecerunt, rati illa loca in potestate sua fore. At Cotys eos qui ad se missi erant captos detinuit, iussitque ad se mitti petitam mutuò pecuniam, & ita recipere suos ciues.

Mentor filius comprehenso Hermia, occupatis etiam iis locis quę ille tenuerat, procuratores ab Hermia constitutos nō remouit. Omnibus igitur iam securis, & siquid abscondendrant, aut apud amicos deposuerant, id rursum penes se habentibus, & ipsos comprehendit, & quicquid habebant abstulit vniuersum.

Memno Rhodius Lampsaco potitus & pecuniæ indigus, ingentem pecuniæ summam præscripsit ditissimis exsoluendam, eamq; recepturos ipsos affirmauit ex tributo ab aliis ciuibus pendēdo. Cùm etiam ceteri contribuissent, illam quoque summam mutuari sibi ad tempus iussit, idque præfiniuit, quo pecuniam restitueret. Rursus egens pecunia conferre eos iussit, & ex vectigalibus quod dedissent recipere. Illi igitur cōtulerunt vtpote quamprimùm quę dederant recepturi. Aderat verò tempus quo vectigalia perciperentur, at ille pecunia se tunc etiam indigere dixit, se illis postmodum cū vsuris redditurum. Quos habebat in exercitu, iis annonam & stipendium sex in anno dierum detraxit; pollicitus iis diebus ipsos nec vigilias nec itinera obituros, neque quicquam insumturos diebus illis exemtis. Superiore etiam tempore cùm annonam militibus distribueret secundo post nouilunium die, primo quidem mense prætereriit dies tres, sequenti verò quinque, eoque modo processit donec ad triginta perueniret.

Charidemus Orita locis quibusdam Æolidis occupatis, & Artabazo contra ipsum ducente exercitum, pecuniā destitutus militibus danda; primùm quidē ei nonnihil conferebant, posteà se habere negabant. Ex opido quodam quod opulētissimum existimabat, incolas iussit, si numorum quid haberent, aut pretiosæ supellectilis in aliud opidum ablegare, & comitatum se daturū spondebat, sicut etiam manifestò faciebat. Illis fidē habentibus, haud procul extra vrbem eductos inquisiuit siquid haberent, & tantum abstulit quanto indigebat, reductis illis in idem opidum. Et in opidis sibi subditis per præconem edixit, ne quis arma in domo haberet, qui contra faceret, ei certa pecunię summa erat persoluenda. Negligebat autem ipse, curamq; non habebat. At homines præconium temerè factum rati, quæ habebant arma domi retinuerunt. Tum Charidemus domibus ex improuiso excussis, ab iis, apud quos armorū aliquid reperisset, mulctā constitutam exegit.

Philoxenus quidam Macedo satrapa in Caria, inopia laborans pecuniaria, Dionysia se esse acturū dixit, & choragos descripsit Cariæ ditissimos, imperatis iis quæ ad apparatum erant necessaria. At grauari eos cernens, subornauit quosdam qui sciscitarētur, quantum dare vellent, vt muneris vacationem haberent. Illi verò plus etiam quàm impensuri videbantur, promiserunt se daturos, ne interpellarentur, & à suis negotiis abducerentur. Ille acceptis quæ illi dabant, alios descripsit, donec etiam ab his quæ voluit accepit. Sic ipsi à singulis aliquid accedebat.

Cleomenes Alexandrinus satrapes in Ægypto, cùm aliis in locis fames esset magna, in Ægypto autem mediocris, præclusit exportandi frumenti licentiam. At prouinciis præfecti se tributa posse pendere negabant, si non liceret frumentum exportare. Tum ille exportationem concessit, sed magnum vectigal frumento imposuit. Ita euenit vt cùm frumenti exportaretur parum, magnum vectigal perciperetur, & eriperetur præfectis quod prætenderent. Cùm quodam tempore eam præfecturam nauigio transiret, in qua crocodilus pro deo colitur, correptus fuit ex pueris eius à crocodilo vnus. Tum vocatis sacerdotibus, se qui iniuria prior erat affectus, crocodilos vlcisci velle dixit, & vt caperentur præcepit. Sacerdotes verò ne deus illorum despiceretur, aurum quātum potuerunt colligere, ei tradiderunt, atque ita abstinuit. Mandatum illi dederat Alexander, vt vrbem conderet prope Pharum, vtq; eò transferret forum venalium, quod Canopi prius erat. Canopum itaque nauigauit ad Sacerdotes, & bona ibidem possidentes, dixitque se venisse, vt eos aliò traduceret. Ibi tum Sacerdotes & incolæ collatas pecunias ipsi dederunt, vt forum ipsis relinqueret. Quibus acceptis recessit. Rebus omnibus postea ad ædificandum comparatis, nauigauit rursus Canopum pecuniasque eos poposcit modum excedentes, nam hoc

iam sua

iam sua interesse vt ibi sit forum, & non illic. Cumque se tantum persoluere non posse affirmarent, habitationem mutare eos fecit. Ablegato quodam ad rem quandam emẽdam, cùm merces vilis pretij eum cõparasse sciret, & pretij maioris expẽsum ferre, familiaribus eius dixit se intellexisse quòd ipsorum amicus merces emisset magno supra modũ pretio, se verò non approbaturum: eiusq; stultitiam ira simulata insectatus est. Quibus illi auditis, non debere ipsum aiebant fidem iis adhibere, qui contra absentem dicerent, donec reuersus rationem ipsi redderet. Qui postquam redierat, retulerunt ei quæ à Cleomene audierant. At ille amicis suis & Cleomeni ostentate se volens, verum pretium indicauit quo fuerat mercatus. Cùm in ea regione frumentum decem drachmis væniret, accersitis operariis interrogauit eos, quanti vellent agrum ipsi colere, qui cùm minoris dixissent, quàm ceteris mercatoribus, ille sibi iussit frumentum dari sicut aliis vendebant, sed pretium imposuit triginta duas drachmas, & sic vendebat. Conuocatis Sacerdotibus, valdè immoderatos in sacrificia sumtus in illa regione fieri declarauit, itaque & fanorum & Sacerdotum numerum imminuendum esse. Sacerdotes & priuatas & publicas ei sacras pecunias dederunt, reuera existimãtes facturum eum esse, vt suum cuique in illa regione fanum saluum maneret, vnà cum sacerdotio.

Antimenes Rhodius dimidia viarum curatione illi delata circum Babylonem ab Alexandro, pecuniam cõfecit hoc modo: antiqua apud Babylonios lege, decima pendebatur de iis rebus quæ importabantur. Nemine eam obseruante, tempus notauit quo omnium satraparum aduentus exspectabatur, militum quoque & plurimorum legatorũ, præterea artificum accersitos alios adducentium, & eorum qui nomine priuato peregrinabantur, quo tempore munera multa solent afferri. Decimam ergo exegit ex lege lata. Inopiâ iterum pressus, mancipia quæ in castris erant desetibi à volentibus iussit, quanti illa æstimarent. De singulis enim octo drachmas annuas exsolui debere. Si verò mancipium aliquod aufugisset, pretium illis restitutum iri prõmisit. Multorum mancipiorum nominibus descriptis, non parum argenti fuit conflatum. Si aliquod aufugisset, iussit satrapam loci, in quo erat exercitus, reducendum curare, vel pretium domino solui. Idem Antimenes cellas granarias prope vias regias compleri iubebat à satrapis, iuxta legem regionis. Cùm autem exercitus inopia laboraret, aut alia sine rege multitudo, misso ad se aliquo, quæ in cellis erant condita, vendidit.

Ophellas Olynthius constituto procuratore præfecturæ Arthriditæ, cùm eius præfecturæ subditi ipsum accederent, & multò plura se tributuros pollicerentur, peterentq; vt procuratorem constitutũ remoueret, interrogauit eos an quæ promitterent, præstare possent. Qui cùm se posse affirmarent, procuratorem in loco reliquit, tributa quæ ipsimet æstimauerant, exigi iussit. Non igitur honorem ei detraxit quem ipse constituerat, neque illis maiora onera imposuit, quàm ipsi constituissent, multiplicem autem ipse pecuniam accepit.

Pythocles Atheniensis consilium dedit Atheniensibus, vt plumbum Tyrium resp. ad se à priuatis reciperet, eo pretio quo vænibat, duarum nimirum drachmarum: ciuitas deinde constituto pretio sex drachmarum, illud venderet.

Stabelbius Mysorum Rex cùm deberet militibus stipendium, ducibus conuocatis, priuatorum hominum opera se non indigere dixit; quoties verò militibus indigebat, datâ cuique ductorum pecuniâ, ad milites externos cogendos mittebat. Ea autem stipendia quæ militibus soluere deberet, se ipsis ductoribus dare malle dicebat. Iussit igitur suos vnumquemque dimittere, ita vt manipulatim è regione exeant. Duces verò ea ex re quæstum facere sperantes milites dimiserunt, vt ille præceperat. Modico tempore interposito, cõgregatis ipsis, neque tibicinis absque choro, neque ductoris absque militibus vsum esse dixit, eosque è regione excedere iussit. Hucusque Aristoteles. Sed ne hisce immoremur, quemadmodum non est arctius firmandi principatus vinculum, quàm amor subditorum & reuerentia, ita nulla re facilius quàm insolitis imperatis & exactionibus populi odium in Principes & contemtus prouocatur. Dionysius pecunias à Syracusanis exigere, ac iterum & tertio extorquere non destitit, nisi cùm se rideri & dicteriis proscindi

p 2 in foro

in foro intellexit: nunc enim, inquit, nihil habent quando nos contemnunt. Vespasiani Cæsaris apud Alexandrinos ob exiguum tributum sex obolorũ viritim exactorum, adeò imminuta fuit auctoritas, vt eum coram Tito huiusmodi cõuicio publicè perstrinxerint; Ignoscimus Vespasiano quia nescit imperare. Salsum refert Cedrenus scomma Nicephoro dictum, ab homine priuato Imperatori Orientis. Progressus enim ad exercitationem militarem Cæsar, & intuitus canitiem viri cuiusdam, qui dare nomẽ militiæ postulabat, cùm eundem rogasset, ecquid homo canus in militiam legi peteret, aptè is respondit, se multò nunc validiorem esse, quàm adolescens fuerat; & qui hoc verũ esset percunctante Imperatore, eò, inquit, quòd empto olim vnius aurei frumento duos asinos onerabam, te autem imperante quantum emitur duobus aureis frumenti haud grauatè humeris gesto.

Nec vacat periculo exactionis odium, sin minus Principibus, at eorum certè impulsoribus & suasoribus. Lydorum Rex Achæus ob intolerabilem tributorũ auaritiam à suis interemtus est, Ouidio teste in Ibin. Theodoricus Rex Francorum quòd populum tributis premeret de regno deiectus est. Philistus è Dionysij familiaribus à plebe Syracusana detractus ex arce & trucidatus est. Ioannes quidam Byzantius sub Michaële Paphlagone Nicopolim missus ad tributum exigendum, sibi ipse exitium & deficiendi causam Nicopolitanis præbuit, à quibus in frusta dissectum commemorat Cedrenus. Et ῥινοκολούστῃ Herculi inditum fuit nomen, vt narrant Thebani, quòd caduceatoribus qui ab Orchomeniis ad poscendum tributum missi fuerant, ad contumeliã nares præcidisset, Pausania auctore in Bœoticis. Proclerem Theodeberti Francorum Regis sectorem, quòd Regem ad tributa imperanda impulisset, à plebe Treuerensi lapidibus obrutum refert lib. 6. de rep. Bodinus, exemplo Adurami quem tributis præfectum & à Roboamo Rege missum lapidauit omnis Israël & mortuus est, vt sacræ asserunt litteræ. Georgium Preschonem Henrici Suecorum Regis assentatorem populus in palatium facta irruptione, omnibus tormentorum generibus cruciauit, quòd Regem quem solio plebs ipsa deturbarat, ad rapinas inuitaret: His casibus miserandis nouorum tributorum auctores admonentur, quòd malum consilium sit consultori pessimum. Memorabile fuit Locrensium institutum ad deterrendos ab incœpto nouatores, cuius in eandem de qua nunc agimus sententiam, Demosthenes meminit in oratione cõtra Timocratem, qua cauebatur ne quis nouam legem ad populum ferret, nisi priùs inserto in laqueũ collo eam palàm exponeret; vt si populo placeret, eidem pareret, sin minus, cõnfestim strangularetur legislator. Nec exiguam Principes apud subditos suos gratiam inirent, si in perditos quosdam homines, qui cùm sua decoxerunt vel rationes conturbarunt, ad noua tributa suggerenda prosiliunt, pœnis animaduerterent, vel cum indignatione à se eos reiicerent. Huiusmodi siquidem hominum genus est, qui cum Flacci Damasippo:

> *Postquàm omnis res sua Ianum*
> *Ad medium fracta est, aliena negotia curant*
> *Excussi propriis.*

Vel cum Plautino Parasito:

> *Curiosi hic sunt complures mali,*
> *Alienas res qui curant studio maximo,*
> *Quibus ipsis nulla res est quàm procurent sua.*

Sed tales in intimis aulæ penetralibus admitti & versari quotidie conspicimus eũ infamia nostri æui, quasi verò sint Principum rationibus consulturi, qui cùm propria abligurierint bona, fidem fallunt creditoribus, aut facto naufragio luculẽti patrimonij, eam præ inopia non liberant. Porrò nihil æquè è periculo reip. est, quàm cùm tales consultores in ea tẽpora incidunt, quæ ab importuna tributorũ nouitate quàm maximè aliena sunt. Ad noui Principatus auspicia me cõuerto, in quibus præcipua haberi debet cautio, atque vna est prouisio, vt concilientur hominum animi. At qui aliter sentiunt, & auctores sunt Principibus cùm accedunt ad imperium, vt à nouis vectigalibus indicendis ordiantur, vel augendis veteribus; nec referre putant, in primo hoc ingressu an beneuolas inueniant subditorum mentes, an abalienatas, & auersos plebis vultus: illi vel regnandi imperitiam

profitentur,

profitentur, aut vtuntur consilio ab hostibus submisso, Principum gloriæ æmulis. Regni siquidem firmandi optimum est auspicium tributorum laxamẽtum. Smerdim Magum scribit Herodotus, singulis quibus imperabat nationibus tributorum immunitatẽ, & vacationem militiæ in trienniũ tribuisse. Pauli Æmilij triumphum quem de tota Macedonia & Perse victo egit, illustriorem reddidit parta populo Romano tributorum immunitas, vsque ad Hirtij & Pansæ consulatum, centum & viginti quinque annorum interuallo: quam laudem ei tribuit lib.2. Offic. Cicero. Plutarchus in eius vita. Plin. lib.33. cap.3. Val. Max. lib.4. cap.1. Alexandrum Seuerum commendat Lampridius quòd vectigalia publica contraxit. Laudatur & Pisistratus quòd cùm rusticum agrum colentem, quid ferret, interrogasset, atque ille sphacelos, & ex iis vectigal Pisistrato pendẽdum esse respondisset, tributũ remiserit, libera hominis voce motus, vt legitur apud Suidam. Carolo octauo regnum ineunte coactis Galliæ comitiis tributa sunt sublata. Et in eodem regno tributorum petendorum egregiæ exstant formulæ, quibus Princeps ingenuè profitetur, se omnia tributa vbi primùm licuerit remissurum, vt Bodinus tradit lib.6. de rep. quod Regum Philipporum Longi & Valesij exemplis cõfirmat, quorum hic exiguum salis vectigal propalam testatus est se mox sublaturum: ille cùm grauissimo bello coactus salarium tributum duplicasset, non passus est dominij rabulis comprehendi. Ne quis tamen existimet debitum tributorum vsum improbari, cùm nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queant, vt à Tacito didicimus; ita prospiciendum Principi existimamus, vt quæ bello vrgente, populo consentiente indicta sunt subsidia, ea positis armis vel omnino tollantur, vel ad æquabilem modum redigantur, qui ad pacis ornamentum amplissimè sufficiat. Et quemadmodum in tributis publicisq; vectigalibus Principatus & reip. firmamentum ponimus, quo sublato vel eneruato imbecillam haberemus vel nullam potius remp. sic insolitos imperãdi & exigendi modos vel inuitis extorquendi rationes refellimus. Communi cõsilio malis publicis est medendum, vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur. Non hominum liberorum & lumine mentis ac ratione vtentium, sed pecudum potius consilij expertium gubernatio esset, si dictum Antonini Caracallę probaretur, vel Ausonię potius feræ, sicut eum perstrinxit oraculum, qui ostenso gladio, quamdiu, inquit, hunc habebimus, pecunia non deerit, vt refert Xiphilinus. Artem præstat inuenire qua temporibus difficillimis sponte conferatur ab hominibus voluntariis & consentiẽtibus. Bellum cum Veientibus gerere sumtu priuato gens Fabia Romę à Senatu impetrauit. Et cùm primum decretum est, militem de publico stipendium accipere (antea enim eo munere de suo quisque fungebatur) eamque ob causam indictum est tributum, tribunis plebis edicentibus se auxilio futuros, si quis in stipendia tributum non conferret, non exspectato auxilio tribunitio, repentè est certamen conferendi ortum, cùm primùm ipsi Patres (quia nondum argenti signati erat vsus) æs graue plaustris ad ærarium cõuexerunt. Postea diruto ærario noua ciuibus tributa, aut sociis imperari noluit Senatus, sed ita Patres disseruerunt: omne aurum, argentum, æs signatum ad triumuiros mensarios deferamus, vt voluntaria oblatio, & certamen adiuuandæ reip. excitet ad æmulandum animos, primùm equitum ac deinde reliquæ plebis. Itaque Senatores tanto certamine in publicum contulerunt, vt prima inter primos nomina sua vellent in publicis tabulis esse, vt nec triumuiri mensarij accipiendo, nec scribæ referendo sufficerent. Parta victoria Senatus mutuam pecuniam singulis bona fide reddi decreuit. Hæc Liuius. Gelonis apud Plutarchum dictum extat, qui cùm pecunias Syracusanis imperasset, illis indignantibus se petere dicebat tanquam redditurũ, quod etiam finito bello fecit. Sub Carolo VII. Gallorum rege consilij publici particeps fuit Philippus Cominæus historicus clarissimus, qui exemplum testamẽti Turcarum principis Mahometi se legisse scribit commentariorum lib.10. inter alia, inquit, dolebat ei plurimùm, quòd prouinciis suis pecuniã extra ordinem imperasset. Quocirca vide quid nostri Principes facere debeant, qui ius nullum habent populo inuito onus aliquod imponendi. Et paulò post: Nemo est omnium Principum, qui ius habeat vel teruncium vnum exigendi à suis, præter constitutum annuum censum, nisi populus assentiatur. At enim dixerit aliquis, nonnunquam incidere tempus

aliquod vt non sit integrum agere conuentus, aut conscribere populũ, eò quòd huiusmodi mora & coniuncta sit cum periculo, & rationes belli impediat. Nihil hoc certè ad rem facit: nam vt bellũ suscipiatur, graui quadã & matura opus est deliberatione, neque subitò aut præcipitanter aliquid in eo fieri debet. Deinde quando Reges de communi populi consensu rem gerunt, & sunt potentiores, & ab hoste magis metuuntur. Regem quoque Galliæ his verbis vti nõ decet; habeo potestatem exigendi à meis ciuibus quãtum mihi libet, quoniam neque ipse neque quisquã alius eam potestatem habet. Qui verò ei hæc tribuunt, nullum illi honorẽ habent, nec illius auctoritatem, & existimationẽ apud nationes exteras augent. At si Rex noster, aut ij qui potentiã eius prædicant ita loquerẽtur: Habeo subditos ita dicto audientes, vt eorũ quę impero nihil facere detrectẽnt, quiq; incommodorum & calamitatum faciliùs obliuiscantur, magnæ ipsi laudi talis esset oratio. Nec huiusmodi verbis, exigo quantũ volo, eamq; potestatem seruari mihi cupio, Regem nostrum Carolum quintum, nec vllum aliũ vtentem audiuimus: sed quosdã eorum comites & ministros, qui bonam suis regibus nauare operam videbantur. Verùm meo iudicio aduersus illos peccabant, & assentandi tantùm causa ita loquebantur, neque satis quid dicerent cõsiderabant. Illi Ordinum conuentum periculosum esse, & qui de eo conuocando verba faceret, in læsæ maiestatis crimẽ incidere, atque id ad minuendã Regis auctoritatem pertinere asserebant. Sed illi ipsi sunt qui hoc crimen cõmittunt contra Deum, contra Regem & remp. vniuersam. Neque aliis prosunt huiusmodi sermones, quàm iis qui nullo suo merito euehuntur ad dignitatum gradus, ad quos obtinendos haudquaquã sunt idonei, nam assentari & seruire auribus didicerunt, & verba de rebus nugatoriis facere, magnosq; hominum conuentus reformidant, ne, quales sint, tales agnoscãtur, eorumq; opera vituperentur. Hactenus Cominæus. Intestina Britannorũ seditio sub Eduardo primo orta non antè conquieuit, quàm decretũ latum esset, ne vlli Regi tributũ populo Anglico in posterum tempus indicere liceret, quod anteà Reges suo sæpe arbitratu fecerant, nisi è consilij auctoritate, vt apud Polydorũ Virgilium legimus. Memorabilem de Constantio historiam narrat Eusebius in Cõstantini vita, Principibus quotidie ob oculos ponendam, velut quãdam optimi principatus ideam. Diocletianus illi per legatós suos paupertatem exprobrabat, eique obiiciebat quòd cùm subditis parceret, nihil in thesauris reconditum haberet. Quibus intellectis dum legatos apud se commorari iussisset, cõuocauit Cõstantius locupletiores ditionis suæ ciues, ipsisq; inopiæ suæ causam exposuit, quòd maluerit beneuolentiam benignitate sua collectam & firmatam, quàm ipsorum thesauros imperio seueriore extortos possidere. Nunc verò illorum sibi opus esse studio, gratia, opibus & fide. Tum illi sine cunctatione lætis animis hilariq; vultu ærarium eius auro & argento compleuerunt, & amore erga Principem clementissimum mirifico, magnoq; inter se ardore certauerunt. Constantius itaque cùm legatis suas opes inspiciendas ostendisset, Diocletiano renuntiari quid vidissent iussit, & qua ratione tantus thesaurus tam subitò collectus esset, subindicans Principis ærarium tutissimum esse & firmissimum, subditorum animos beneuolos, & Regi nunquam defuturos eorũ thesauros, modò ei studium, amor & fides populi sui non desit. Benignus Imperator post discessum legatorum pecunias allatas ciuibus suis restituit, obsequio illorum multis verbis collaudato. Hæc Eusebius. Sicut igitur libertatis pars est vt quorum periculo res geritur, illorum etiam cõsilio administretur; ita illud arcanum imperij exploditur, quo indicta belli occasione tributa, eo etiam confecto continuari videmus. Nec auditur Archidamus, qui poscentibus sociis bello Peloponnesiaco vt illis vectigalia definiret, bellum, inquit, non habet certum pabuli modum, vt Plutarchus meminit. Hanc denique materiã cum D. Ludouici Gallorum Regis sub persona filij hac ad omnes Principes exhortatiuncula concludamus, qua eum religiosum in primis erga Deum esse monuit, aduersus egenos liberalem & benignum, legum morumque regni sui custodem ac vindicem acerrimum, à vectigalibus & tributis abstinentem, nisi summa vis necessitatis & vtilitatis publicæ iustissima causa impellat. Sed ad institutam scriptionem reuertamur.

Appensa

SCHEMA FORNICIS HERMATHENÆ.

Appensa aduerso huic fornici tabella sermonem continebat cum priori coniungendum ad Principes directum, ex præfatione sumtum Constitutionis Imp. Tiberij de diuinis domibus:

> TVTELAMQVE MERCATORVM ET NEGOCIATORVM A CVRIS IMPERATORIIS NON DIFFERRE EXISTIMETIS.
> QVANTO ENIM RESP. CVM SVBDITIS BENE EST, ET OPIBVS FIRMIOR ET COPIIS LOCVPLETIOR EST, TANTO PLVS AD OPVLENTIAM FELICITATEMQVE VESTRAM ACCEDERE COGITATE.

Siquidem artis regiæ remp. gubernandi finẽ esse non vno in loco docet Plato, ciues liberos, concordes & diuites efficere. Omnis enim ars, vt tradit lib.1. de rep. rationem vtilitatis habere debet rei sibi subiectæ: quod & notat Arist. lib.3. de rep. Qui tyrannicum esse ait ibidem lib.4. omnia ad suam ipsius vtilitatem referre, non ad eorum qui parent imperio. Et in Præfatione Nouel. Imperium & fiscus abundabit, vtens subiectis locupletibus. Id certè melius est Imperium suffragio Aristot. lib.1. de rep. quod in res præstantiores obtinetur. Vt enim hominibus quàm feris imperare nemo non elegerit, sic permagnum est discrimen, an inter pauperes tennesque, an inter fortunatos regni purpura induatur. Inopes subditos reddere, est inuitis imperare, quòd nemo liber & ingenuus ęquo animo ferre potest, iuxta Aristot. lib.4. de rep. Neque ad nos pertinet Antigoni præceptũ, quod præfecto Munichiam obtinenti scripsit, vt non modò millum validum (præsidium arcis notat) sed canem etiam strigosum faceret, detractis populo Atheniensi facultatibus. Tales consiliarij illiberaliter Principes habent, quorum potentiam non constituunt in ærario, sed in ciuium spoliario, ctuentarumque prædarum receptaculo. De bubulcis videntur huiusmodi emunctores, cùm tales opes prædicant, non de Principibus loqui, qui tantò feliciores sunt quantò plus mulgeant, vt est apud Platonem. Tondere pecus cum Tiberio quàm deglubere satius est, neque ita pennæ incidendæ sunt, vt renasci nequeant. Non assueuerunt ingenuę nostræ aures responsum accipere, quale ex Italicis tyrannionibus quidam, intolerabilem tributorum seruitutem deprecanti viro dedit: Quæ malum hæc, inquit, vestra impatientia est? Quò frequentius plumæ euelluntur anseribus, eò meliores plumas referunt. Illæ verò artes quibus ad inopiam ciues rediguntur non aliis Principibus peculiares esse solent, quàm qui suorum insidias pertimescunt. Habent itaque occupatos in opere quotidiano, eoque animo Pyramides Ægypti, & Cypselidarũ colossi sunt erecti, templum Iouis Olympij exstructum à Pisistratidis, & opera Samia à Polycrate sunt facta. Quę omnia ad rem vnam & eandem valebant, nempe ad ciuium occupationem & paupertatem. Eiusdem est generis vectigalium pensitatio quæ fiebat Syracusis, vbi Dionysio regnum obtinente, tributo conferendo res familiaris vniuscuiusque quinquennio exhauriebatur: vt refert Aristot. lib.5. de rep. Sed vt Gubernatori cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria, sic reip. moderatori beata ciuium vita proposita esse debet, vt ad Atticum scripsit Tullius. Et qui remp. gerendam susceperunt, tutorum partes sibi traditas existiment, quorum procuratio ad vtilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissi, gerenda est: eodem teste Officiorum lib.1.

DESCRI-

DESCRIPTIO PEGMATIS HERCVLIS GALLICI.

IN sequenti theatridio quod in foro lacteo posuerat Senatus, pedes alto quadraginta, vigintiquatuor lato, profundo verò sedecim, colossus Herculis sedebat, cum leoninis exuuiis & claua, eo nempe schemate, quo illum priscos Gallos finxisse & coluisse Lucianus auctor est. Octodecim assidebant ei virgines, totidem Galliæ Belgicæ cum Burgundiæ Comitatu prouincias denotantes, aureis catenulis ab aure vinctæ omnes, quæ perterebrata summa dei lingua in ore eius colligebantur, desumto à Druidis sensu Gallorum sacerdotibus. Etenim sicut illi Herculem suum Ogmium, non monstrorum confectorem, sed flexanima oratione affectuum domitorem ac efferarum gentium δημαγωγὸν fuisse prædicabant, populosque ab inhumano & barbaro vitæ cultu ad politiorem eloquio traduxisse: Ita nos ea mente patrium numen exhibemus, vt ad idipsum imitandum Principes nouos inuitemus, populi quem regendum concessit illis Deus, naturâ prius cognitâ. Facilia sunt Belgarum ingenia, ac ducenda non trahenda. In eorum regimine lenitate opus est, comitate, humanitate, mansuetudine: melius enim voluntate, quàm metu aut necessitate parēt. Humanam curationem partitur bifariam in Politico suo Plato, in violentam & voluntariam. Violētam quidem tyrannidem, voluntariam autem volentiumque bipedum gregis administrationem, ciuilem artem nominat, atque ea facultate præditum omnino ciuilem regémque idem vocat. Longè errat Comici nostri sententia,

Qui imperium credat grauius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur:
Malo enim coactus qui satis suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet,
Si speret fore clam rursum ad ingenium redit:
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absensq; idem erit.

Rami præter naturā curuati ad eandem vinculo dempto redeunt, quo respexit Flaccus:

Tolle periclum,
Iam vaga prosiliet vinclis natura remotis.

Alio item loco:

Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.

Nemo enim quem metuit amat, vt graui Aristotelis testimonio comprobatur. Quis enim aut eum diligat quem metuit, aut eum à quo se metui putet? vt Ciceronis verbis vtar in libro de amicitia. Quamobrem *ignorant verum iter gloriæ*, eodem auctore in Philippicis, *qui metui à suis quàm diligi malunt; charum esse, bene de rep. mereri, laudari, coli gloriosum est; metui verò & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. Quod videmus etiam in fabulis, ipsis illis qui dixerunt, Oderint dum metuant, perniciosum fuisse.* Non est igitur quicquam aptius ad opes tuendas quàm diligi, nec alienius quàm timeri. Præclarè Ennius quem metuunt oderunt, quem quisque odit, periisse expetit. Malus enim custos diuturnitatis metus, contraque beneuolentia fidelis est vel ad perpetuitatem, vt in Olynthiaca secunda Demosthenes, in officiis Cicero. Audiamus patrem Commodi de filij imperio in ipso mortis articulo solicitū, cuius ad amicos apud Herodianum exstat oratio: *Este*, inquit, *vos illi pro me vno multi parentes, excolendo scilicet atque optima suggerendo; neque enim aut pecunia vis tyrannidis luxuriam explere, aut stipantia satellitum agmina tueri principem possunt, nisi illi ipsi quos regas, animum imperanti beneuolentiamq; accommodent: quippe ij demum diu tutoq; imperant, qui non metum ex crudelitate, sed amorem ex bonitate ciuium suorum animis instillant. Neque enim quos seruire neces-*

fitas coëgit, sed quos obtemperare sua quemque voluntas adegit, ij sunt in agendo patiendoq; à suspicione omni assentationeq; vacui: nunquamq; imperia detrectant, nisi violenter contumeliosèq; sint habiti. Sic Herodianus. Hoc vtitur argumento de Mitilenæis delēdis Cleon apud Thucydidem: Non considerantes (alloquitur Athenienses) imperium quod habetis violentum esse, & eos qui parent ad insidiandum intentos, & inuitos parere quos non siris dicto audientes habituri, per ea quæ illis magno vestro malo gratificati estis, sed per ea potius, quæ potentia vestra non illorum beneuolentia obtinueritis. Non exercitus, non thesauri præsidia regni sunt, verùm amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur, teste rege Micipsa apud Salustium. Itaque beneuolentia, quàm timor imperat rectius: Complures enim mali ex venia potius emendationis, quàm ex acerbitate capiunt exordium, & solo nutu serui obedientius & promtius, quàm per flagra & verbera seruiunt. Imperia difficilia si non committendi flagitij tædium, & contra nitendi studium excitant, at fallendi prospicientiam pariunt: eaque magis acerba, quàm diuturna arbitror imperia, neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Contra qui benignitate & clementia imperium temperauerint, his læta & candida omnia visa, auctore Salustio de rep. ordinanda. Quapropter Principes nostros confidimus effecturos, vt quæ opibus & copiis teneri vix possunt, ea sua mansuetudine & facilitate, subditorum verò fidelitate retineant. Non est prætereundum quòd sedentem in hac scena Herculem produxerimus, quod notatum fuisse à quodam antiquariæ rei studioso intelleximus, qui in veterum numis nusquam Herculis sedentis effigiem se vidisse præpostera religione asserebat. Quandoquidem neque ἀλεξίκακον, aut πρόμαχον hîc adducimus, nec vulgares Herculi partes attribuimus, sed ex media Druidum philosophia petiras, & cum benignitate & prudentia coniunctas. Sessionis autem actum aliquid conferre ad sapientiam non philosophus modò, sed etiam iurisconsultus existimat. Sedendum esse iudici ex L. quisquis. §. fin. Cod. de postulando, à DD. colligitur: vix enim nisi sedeat maturè causam videtur expendere; & latam à stante iudice sententiam non tenere sunt qui notent ad L. A procedente, Cod. de dilationib. & ad Sext. Decretal. de senten. & re iudic. cap. 5. quibus adde Nouell. 82. §. sedebanr, & DD. citatos à Roland. à Valle. vol. 1. cons. 41. numero 14. & 39. Legibus quoque iudex extra synedrium iudicans censoriam pœnam luit. In Cluentiana accusatur Falcula, quòd cùm iudex datus esset, ex lege non perpetuò sedisset. Inter ceteras laudes quas Iosephus in antiquit. Iudaicis asscribit Philippo Euangelicæ saltatriculæ marito, quoties, inquit, domo egrederetur, iter cum paucis faciebat subsequente sella, in qua sedens solitus erat iura reddere, & si quis ex occursu opem eius inuocabat, sine dilatione mox posita ibi sella residens causam cognoscebat, aut sontem damnaturus, aut innoxium absoluturus. Plaurinus in Mostellaria Tranio seni treuropidi sic eum alloquenti,

Surge dum huc, est consulere igitur quiddam quod tecum volo.

Respondet,

Sic tamen hinc consilium dedero, nimio plus sapio sedens.

Sedendi igitur actum in Hercule nostro haud perperam expressimus eloquij præside, communi cum Musis æde culto, quæ Herculis Musarum fuit appellata, vt Sueton. Augusto, cuius ibi mentionem è diuersis auctoribus & numis collegit Læuinus Torrentius huius vrbis antistes singulari litterarum scientia ornatissimus. Μουσαγέτης, vel Μουσηγέτης, vt Apollinem vocat Plutarch. in quæst. conuiual. vt Macrob. in somnium Scipionis, Græci venerabantur Herculem, id est, comitem ducemque Musarum, vt Eumenius rhetor in Panegyrico refert. Catenam asscribi mortalibus demissam etiam Mercurio apertè omnia & dilucidè explicanti, memini legisse apud Eunapium in vita Porphyrij.

Quatuor gradationibus nymphæ illi assidebant subselliis inferioribus, cum suis singularum prouinciarum insignibus.

A pro-

NON ARMIS
OPVS.
TYPVS HERCVLIS GALLICI.

A proſcenio infrà depicti erant Herculei labores, cum mythologica inſcriptione:

Aper:
Affectus domat Alcides.
Centauri:
Motusq́ue refrenat Imperio virtutis.
Antæus:
Fraude reperta Vincitur Antaus.
Hydra:
Principiis obſta ſcelerum, naſcuntur ab vno
Plurima.
Nemeæus leo:
Ratione furores Indomitos animi compeſcuit.
Cerberus:
Se gloria faucibus Orci Liberat.

Dramatis argumentum per hos verſus in tabella ſupra affixa explicabatur:

Non armis opus Herculeis, non vindice ferro eſt,
Sponte ducem ſequimur placidum, monitisq́ue benignis
Præbemus patulas quo nos deduxerit aures.
Imperiis, Alberte, tuis & coniugis vltrò
Adſumus, vt quocunque vocas reuocasq́ue ſequamur.

ELEPHANTI HYMENÆVM GESTANTIS DESIGNATIO.

AD ingressum fori ante vicum viteum, suggestum materiatum elephantus sustinebat, & in eo sex pueros symphoniacos, quorum vnus editiori loco in medio consistens, habitu & cincinnis Hymenæum referebat. Hi in musicam hermoniam ex arte redactos per Cornelium Verdonckium musicum celeberrimum modulabantur hos versus:

Prome nouas, Hymenæe, faces, noua gaudia Belgis,
Serta salutifero myrtea sparge toro.
Diua petit thalamum diuos genitura iugalem,
Pax sit amore, salus fœdere, dote quies.

Tabella pectori belluæ affixa hæc verba continebat:

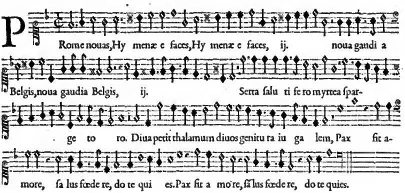
VT MAXIMVM SVM ANIMALIVM, ITA OMNIVM MAXIMVM SVSTINEO DEVM AMOREM.

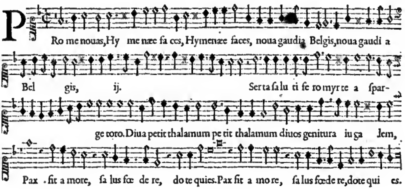
Magnum eum & mirabilem vocat Plato in Sympos. & antiquissimum, augustum, maximoque honore colendum ex Hesiodo & Parmenide Plutarch. in Erotico, atq; eum esse Marti præferendum, quod nos illi assentimur: ad quem sensum versus pertinebant suggesto inscripti:

Non iam turrigeras portare ad prœlia moles,
Pondera nec dorso Martia ferre iuuat.
Blandus Hymen thalami gestatur sarcina magni,
Et fera pacifici munus amoris obit.

In aliis lateribus verba erant scripta Apollinis oraculo veriora, cum populi Belgici votis coniuncta:

FOECVNDITAS VT ORBIS, SIC ET IMPERII STABILIMEN EST.

P
Rome nouas,Hy menæ e faces,Hy menæ e faces, ij. noua gaudi a
Belgis,noua gaudia Belgis, ij. Serta salu ti se ro myrtea spar-
ge to ro. Diua petit thalamum diuos genitu ra iu ga lem, Pax sit a-
more, sa lus fœde re, do te qui es.Pax sit a mo re, sa lus fœde re, do te quies.

P
Ro me nouas,Hy me næe fa ces, Hymenææ faces, noua gaudia Belgis,noua gaudi a
Bel gis, ij. Serta sa lu ti se ro myr te a spar-
ge toro. Diua petit thalamum pe tit thalamum diuos genitura iu ga lem,
Pax sit a more, sa lus fœ de re, do te quies.Pax sit a mo re, sa lus fœde re,dote qui es.

P
Rome nouas, noua gaudi a Bel gis, no ua gaudi a noua gau di a Belgis,
ij. Ser ta sa lu ti se ro myrtea spar- ge toro. Diua
pe tit tha lamum di uos ge ni tu ra iu ga lem, Pax sit a mo re, sa lus
fœ de re, do te qui es. Pax sit a mo re, sa lus fœ de re, do te qui es.

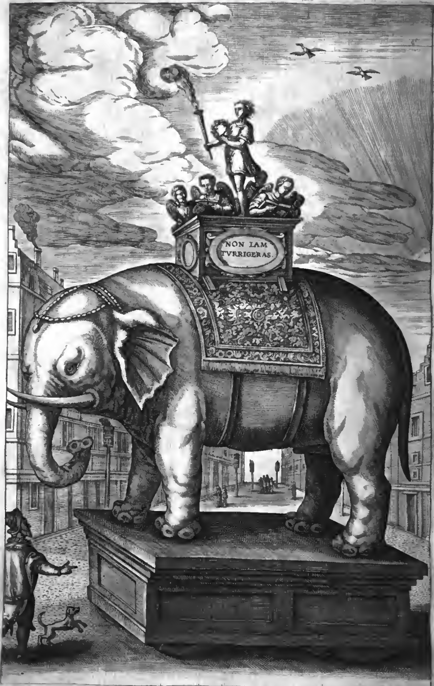
Prome

P
Romenouas,Hy menæ e faces,Hymenæ e faces, noua gau di a noua gaudia
Belgis,noua gaudi a Belgis, ij. Ser ta falu ti fe ro myrte a fpar ge to ro.
fpar ge to ro. Diua petit tha lamum diuos genitu ra iuga lem,Pax fit amore, fa lus
fœ de re, do te quies. Pax fit a mo re, fa lus fœ de re, do te qui es.

P
Ro me no uas, Hyme næ e faces,Hymenæ e fa ces, no ua gaudi a Belgis,noua
gau di a Belgis, ij. Ser ta falu ti fe ro myr te a fparge to ro,fparge toro.
Diua pe tit thalamum Pax fit amore, falus fœde re, do te qui es. Pax
fit a mo re, fa lus fœ de re, do te qui es.

P
Romenouas, no ua gau di a Belgis, no ua gau di a Belgis. ij.
Set ta fa lu ti fe ro myt te a fpar ge to ro,fparge to ro. Di ua pe tit thalamum
di uos ge ni tu ra iu ga lem, Pax fit a more, fa lus fœ de re, do te quies.
Pax fit a mo re, fa lus fœ de re, do te quies.

GIGAN-

NON IAM
TVRRIGERAS.

GIGANTIS CVM CVPIDINIBVS ICONISMVS.

AD forum læua flectentibus, inter Palladis & Neptuni ſtatuas erat tranſeundum, pedes altas tredecim, octo pedũ baſibus impoſitas; Neptuno aſſcribitur:

MAGNI ET GENEROSI PRINCIPIS EST, BELLVM NON TAM CVPERE QVAM NON TIMERE.

Cui ex aduerſo velut reſpondens Pallas cum haſta in oleam deſinente, hoc elogium habet aſſcriptum ex Salluſtio petitum:

TAM PACE QVAM BELLO CLARVM FIERI LICET.

In medio foro coloſſus erat poſitus, qui in pompa amburbali inter cetera fercula, quotannis locum habet, ſed mutatâ ad hanc actionem perſonâ. Cupidines pari cum prouinciis numero coloſſum, qui Martem tunc referebat, armis ſpoliabant, ea ſuper ara Principibus illuc venientibus exurebant, atque auſpicatis eorum nuptiis deuouebant, tanta alacritate, vt à riſu nemo ſpectatorum temperaret: inſcripti aræ verſus ſenſum dramatis exponebant:

Has belli exuuias thalamo ſacrare iugali
Fert animus, noſtriſq́; ferum depellere Martem
Finibus; his veſtros tædis veneramur amores.

APPARATV

ATIS IN FORO .

PEGMA POLITICVM AD ÆDES SENATORIAS.

ANTE ædes Senatorias excitata erat temporaria ſcena, longa pedes ſexaginta, lata viginti, columnis ingentibus Corinthiis ſubſtructa. Ab area vſque ad ſummum faſtigium, cuius acroteriis inſiſtebant aquilæ, ſublimis erat pedes ſexaginta, duplici commodè apta vſui. Nam introitus tempore dramati ſeruiebat, ad ciuilem ſtatum egregiè conformato, ac in quatuor ſuggeſta diſtincto gradatim aſſurgentia, quibus haud inelegantes virgunculæ inſidebant, politicæ rei perſonas ſuſtinentes.

Summum locum obtinebant Pax & Iuſtitia, hæc cum oleæ in manibus ramo, & amictu candido, Furorem cum face pedibus calcabat: Iniuriam illa feminam perſonaram, viperinam ex ore linguam exſertantem, cum ſpinarum manipulo & fracta in manu libra. Huiuſmodi typum Iuſtitiæ obſtricto collo Iniuriam trahentis, & malè mulctantis ex Pauſania obſeruauimus priore Eliacorum.

Alterius ſeſſionis perſonæ erant: Themis, Palladis more culta & armata.

Aſtræa virgo aligera cum regula in manu Lesbia.

Eunomia candido amictu ſceptrum tenebat cum extenſa in ſummo manu, & in eius palma oculum, alis ſceptro affixis.

A libra noſcebatur Æquitas & cornu Amaltheæ.

A Veſtalis virginis habitu Religio.

Ratio ſcutum tenebat, & in eo pictam virginem leoni inſidentem, cumque freno regentem.

In tertio ſuggeſto ſeptem diuæ ſedebant: Prudentia ſerto coronata ex mori arboris foliis, ſagittam dextra tenens, cui Echeneïs circumplicatur, ſpeculum ſiniſtra.

Poteſtas in ſcuto depictum geſtabat exſertum è nube brachium cum manu gladium ſtringente. Omnis enim poteſtas à Deo eſt, ipſo teſte apud regium Vatem: *Per me Reges regnant.* Et imperium Deo acceptum refert de conceptione digeſtorum Imperator, idque de cælo conſtitutum aſſerit in præfatione Nouel. 73. ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες in hymnis Homeri & Callimachi exſtat, & Heſiodi Theogonia. A Ioue originem pleroſque Reges duxiſſe teſtatur in priori Alcibiade Plato:

Auctoritas matrona veſtem auream induta, ſceptrum dextra, duas claues tenens læua.

Iuriſdictio veſtem purpuream, faſces conſulares penes ſe habebat.

Nemeſis virgo alata rotæ inſiſtens, cum freno in manu & regula.

Eubulia rubro amictu cum catena aurea collum ambiente, de qua cor humanum aureum dependet, librum dextra, noctuam tenens ſiniſtra. Nihil autem principatui neque reipub. vtilius magiſque neceſſarium eſt hac conſultrice diua. Vera apud Symmachum lib. 4. ad Stiliconem eſt ſententia: *Summis imperij moderatoribus pia & decora ſuadentes, inſtrumenta ſunt boni ſeculi. Eſt quidem rectori noſtro diuini fontis ingenium, & omnium virtutum promta natura, ſed vt imagine vti liceat, optimos gubernatores mediocriter etiam remigum manus iuuat.* Hæc ille. Sunt igitur optimi Principum conſiliarij qui optimi finis rationem ſpectant, vt in ſecundo Alcibiade docet Plato, atque hanc εὐβουλίαν, vel conſilij præſtantiam ἀρετὴν definit alibi λογισμοῦ σύμφυτον, id eſt, virturem rationi inſitam: vbi λογισμοῦ non malè legeretur. Quæ quidem ratio dictat, vt non tam iucunda quàm vtilia ſuggerantur. Et cùm vtrumque obtineri nequit (Athenienſibus ſuadet Demoſthenes Olynthiaca tertia, & Philippica ſecunda) optima & ſalutaria facillimis & iucundiſſimis ſunt anteponenda. Qui probi ciuis officium eſſe cenſet τὴν τῶν πραγμάτων σωτηρίαν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ λέγειν χάριτος αἱρεῖσθαι: Salutem Reipub. ei quam quidam dicendo aucupantur gratiæ præponere. Multi enim Principum auribus ſeruientes ad voluptatem loquuntur, iiſque ſecus quàm

res

res habent, indicant. Quod veritus Nicias, cùm legatos è Sicilia Athenas mitteret, qui præsentem rerum statum ibi nunciarent, sic inter cetera scripsit: His ego iucundiora vobis scribere poteram, non tamen vtiliora, si modò decet vos rebus nostris apertè cognitis deliberare, ac præsertim cùm habeam ingenia vestra probè nota, qui iucundissima quidem vultis audire; sed si quid ex iis non perinde successerit, postmodum accusatis, tutius duxi verum promere, vt tradit lib. 7. Thucydides. Parasiti potius quàm Eubuli partes sumit, adulatoris quàm consultoris, qui ad sensum & voluntatem, gratiam nutúmque alterius sic conuertitur, vt in rebus arduis Terentij Gnathonem, vel Plauti Peniculum proponat imitandum: Negat quis, nego; Ait, aio. Quod eò est periculosius, quò maior amplior que ad vanitatem accedit auctoritas. Sanioris consilij paradigma nobis exstat apud Pontum Heuterum rerum Belgicarum lib. 7. Maximiliano primo Cæsari dati à Ioanne Hautemio Brabantiæ Cancellario: Regnum, inquit, Belgicum monarchià prudentibus probisque consiliariis fultà stare durareque multorum seculorum experientia comprobatum est. Dico fultam probis consiliariis, quòd populus natura generosus, animi excelsi, mortis, fortunarum imò vxorum liberorumque facilè contemtor, si ingenerosè seruiliterque habeatur, cito in vindictam exsurgat. Nec aliud Belgarum Regibus exspectandum est, quacunque etiam se muniant ratione, arte & potentia, si contra leges durè, inhonestè ac superbè imperare cœperint, quàm continuæ coniurationes, rebelliones, cædes, sanguinariæque secessiones. Regnorum enim fata & interitus præsagit lib. 5. de Repub. Aristoteles, vbi Reges conantur, magis quàm par est, ferociter imperare, pluriumque rerum quàm fas est potestatem sibi tribuere, idque contra legem. Progreditur Hautemius. Contrà si secundùm leges leniter, honestè, humaniterque tractentur, nulla natio, nulla prouincia, fideliùs Principes suos agnoscit, colit, reueretur ac iuuat. Experti sunt huius rei veritatem Principes Burgundi, sola Belgarum ope, auxilioque, florentissimo Francorum regno non solùm resistentes, sed ad quas voluere conditiones aliquando cogentes. Experientur & Austriaci tui, clementissime Cæsar, si vt tu fecisti, & nos non dubitamus facturos, nepotes tui eadem ratione imperarint. Sic Hautemius Cancellarius. O fidelem consultorem, ac animorum prouinciæ gnarum! Noscenda siquidem populi quem regere vis natura est, ciuiúmque voluntates, quique eas callet, prudens dicitur teste Plutarcho; atque ad consilium de Rep. dandum caput esse ait Tullius, nosse Remp. Est itaque Principibus peridonea & necessaria sapientium virorum consuetudo, vt prudentia & summa potentia naturæ vi quadam & quasi lege in vnum conspirare videantur. Sic vbi de Hierone vel de Lacedæmonio Pausania incidit sermo, iuuat commemorare Simonidis amicitiam, quæ cum illis intercessit, & ea quæ cum illis vel dixerit, vel fecerit recensere. Eodem modo Periandrum Corinthium & Thaletem Milesium vnà solent commendare, Periclem & Anaxagoram, Crœsum & Solonem. Atque ea imitantes poëtæ, Creontem & Tiresiam vnà componunt, Polyedum & Minoem, Agamemnonem & Nestorem, Vlyssem & Palamedem, & mea quidem sententia in eum finem prisci homines Prometheum cum Ioue compararunt. Hæc Plato secunda ad Dionysium epistola. Ceterùm quantopere Principibus expediat virorum sapientium consiliis vti, tractatum habemus apud Chæroneum, ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι δεῖ τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι, quod philosophum maximè deceat cum principibus colloqui. Qui enim Principi benè consulit, vel eius sententiam in melius mutat, cum Rep. philosophatur, atque vniuersitatem corrigit, qua reguntur omnes. Sacerdotibus reuerentiam & honorem impartiuntur ciuitates, quòd bona non sibi & amicis ac domesticis modò, sed in commune ciuibus vniuersis à diis immortalibus votis suis precentur. Tametsi deos ipsi haud efficiunt bonorum largitores, sed quòd tales sint eos inuocant. At philosophi Principum vtentes consuetudine, iustiores eos reddunt, & æquabiliores, magisque ad beneficentiam beneuolos. Lyræ artificem ad eam faciendam libentiùs se comparaturum existimo, si se illa muros Thebanos ædificaturum, vt Amphion sciret, vel Lacedæmoniorum seditionem sedaturum, concentu eius ad placandos animos, vt Thales, adhibito. Gauderet & faber clauum nauis fabricans, si prætoriam Themistoclis nauem, qua Græciæ libertatem de-

 fendit,

fendit, eo gubernatum iri præsciret, vel Pompeij qua piraticum bellum confecit. Quid igitur existimas si de sermone philosophus cogitet, virum politicum qui hunc accipit, publicum præsidium fore ciuitatis, iuri dicundo, legibus ferendis, vindicando in sceleratos, prouehendis bonis & honestis viris? Sic Pericles vsus Anaxagora, Dio Platone, Italiæ optimates Pythagora, Cato Athenedoto, Scipio Panætio. Huiusmodi viros Alexander Seuerus in consilio habuit, vt refert Lampridius, qui nimirum nunquam existimationem Principis decipiebant, sed amabant. Neque in tractanda Rep. ad auream messem accessuri se parabãt, vt Stratocles & Dromoclides se mutuò hortabantur. Nec quidquam præterea gloriæ Principum decedit, quòd res benè gerant aliorum consiliis, cùm summi etiam gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus admonentur.

Homodoxia, fasciculum iaculorum inauratũ tenebat. Hanc ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ὁμοδοξίαν, siue eorũ qui imperant & qui parent consensionẽ, pro prima reip. benè constitutæ parte ponit Plato lib. 4. de rep. Nam omnino consistere nequiret respublica sine hac magistratus & populi consensione, vt legitimè ille imperet, hîc verò legitimis imperiis pareat.

Subsellij infimi personæ erant, Vigilantia femina armata, cuius galeæ cono grus insidebat, anser astabat.

Autonomia siue suis legibus viuendi potestas in oblongo scuto scripta habebat verba, IVS QVIRITIVM.

Eloquentia ex ianthina veste nuda brachia exserebat, hastile stringens dextra, fulmen sinistra. De eloquij in Rep. facultate suprà disseruimus in Hercule Gallico. Lupum aiunt non teneri auribus, populus auribus ducendus est maximè, secundùm Plutarch. in præcept. politic. Periclis & Niciæ comparatione, quorum hic sermonis potentia, qua valebat, seruauit ciuitatem, ille destitutus dicendi facultate rempubl. euertit. Sed ne quis existimet nos de artis rhetoricæ eloquentia hîc agere, vel de illa quæstione disputare velle, vtrum meliùs & commodiùs remp. administrant, qui tardioris sunt ingenij, quàm qui solertioris, & quatenus eloquentia sit vtilis reip. quod in vtramque partem tractatur à Thucydide lib. tertio, disseritur à Tullio lib. primo de orat. à Platone definitur lib. 3. de legibus: nos ad eam eloquentiæ partem respeximus, quæ humanitatem, comitatem, beneuolentiam complectitur.

Assidebat Fidelitas cũ candido amictu, magnũ annulum aureum habẽs, astante catello.

Æternitas imperium his virtutibus nixum perpetuum fore notabat. Cærulea eius vestis stellis aureis erat consita, aureum item serpentem in annulum contortum manu tenebat, terrestrem globum læua.

Duæ denique virgunculæ pro Iustitiæ typo personatæ assidebant.

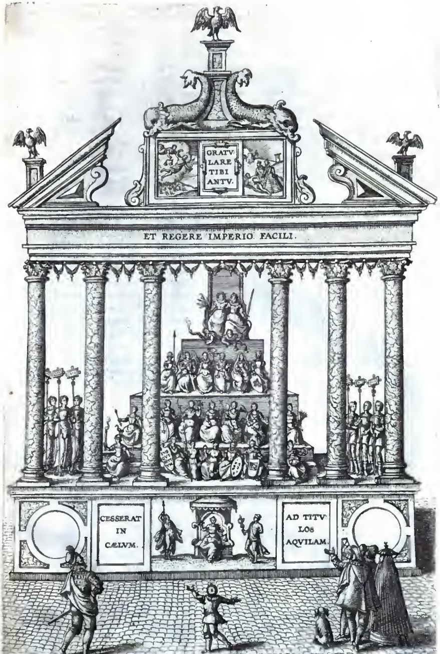
Commutatiua quæ notas Arithmeticas, Distributiua figuras Geometricas in tabula ostendebat.

Ad perfectionem dramatis in extremo vtrinque intercolumnio ternæ stabant personæ, in tabella super hastili argenteo nomina sua descripta prætendentes: muliebres à dextra, Monarchia, Aristocratia & Democratia. Huiusmodi regni statum è regali, optimatum & populari mixtum, præstantissimum iudicarũt philosophorum principes Plato & Aristoteles, & benè constituendæ reip. auctores Cicero & Polybius. Sicut enim in fidibus ac tibiis atq; cantu ipso ac vocibus concentus quidam est tenẽdus ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, isque concentus ex dissimillimarum vocum moderatione concors tamen efficitur & congruens: sic ex summis, mediis & infimis, & interiectis ordinibus, vt sonis, moderata ratione ciuitas consensu dissimillimorum concinit: & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu, ea est in ciuitate concordia, arctissimum atque optimum in rep. vinculum incolumitatis, quæ sine iustitia nullo pacto esse potest.

Viriles personæ Romano schemate cultæ Iuris Naturalis, Gentium, & Ciuilis typum exhibebant: zophoro erat inscriptum:

Et regere imperio facili, Dux magne, memento,
Hæ tibi sint artes, paciq; imponere morem.

Operis

SCHEMA PEGMATIS POLITICI.

Operis dedicatio in frontiſpicio faſtigij legebatur:

GRATVLARE TIBI, ANTVERPIA, PRINCIPES NACTA
ALBERTVM ET ISABELLAM,
PACIS ET IVSTITIÆ CVLTORES, RELIGIONIS ET
LIBERTATIS VINDICES, SVB QVIBVS REFORMATA
OPTIMIS EXEMPLIS ET MAIORVM INSTITVTIS
REP. TVIS LEGIBVS AC IVDICIIS VTENS,
RESTITVTA REVIVISCES.

Tria operis emblemata ad Iuſtitiam ſpectabant, hac eam è cælo reducit Hymenæus aſſcriptis verbis:

IVSTITIÆ E CÆLO REDVCI.

Illac eam iacentem Principes noſtri erigunt:

NEGLECTA RESVRGIT.

Infrà in ſolio lauro coronata ſedet Iuſtitia aſtante Pallade & Mercurio:

FLORENTE VIGEMVS.

Non hic de illa Iuſtitiæ parte agimus, quā ſolam vulgus Iuſtitiam exiſtimat, quæ circa ſontes plectendos verſatur, vel quæ ad forum & iudicia pertinet, ſed ad generalem totius reip. εὐταξίαν reſpeximus, præcipuam Platonicæ Iuſtitiæ partem, quæ ad leges ſpectat, ad mores, conſuetudines, exempla maiorū & inſtituta. Hæc niſi loco mota eſſent, perperam in formula ſolemnis ſacramenti, quod in principatus auſpiciis Principes dixerunt, verba forent addita, ſi quid horum infractum aut innouatū eſt, ſe reparaturos & reſtauraturos. Quibus autē in rebus, ſiue impeditiſſimi tēporis iniuria, belli diuturnitate, cùm tollitur è medio ſapientia, vi geritur res, & cùm inter armorum ſtrepitum verba iuris audiri poſſe Romanus negat Marius, Principis abſentiâ, præfectorumq́ue in dignoſcendis Belgarum moribus hoſpitum, vel nimiâ in ſuos indulgentiâ, à veteri diſciplina ac iuſtitiæ politicæ norma diſceſſum eſt, aut illorum patientiâ qui remp. adminiſtrant, ex iuſto armorū metu natâ, vel in rem propriam & ad ambitionem compoſitâ, immutatum eſt, hîc non attinet explicare: ſed coactis comitiis, Ordinum rogatione, Principe auctore legibus erūt emendanda, moribus ornanda, armis defendēda. Quod non ſolùm ad firmandam concordiam pertinebit, ſed etiam ad remp. perpetuò conſeruandam. Nemini ſiquidem dubium eſt quin difficile ſit regnum turbare aut labefactare, quamdiu cuique ordini ſuum ius, ſua dignitas legitimis terminis circumſcripta ſeruabitur: μόνον γὰρ μόνιμον τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον, καὶ τὸ ἔχειν τὰ αὑτῶν. iuxta Ariſtor. lib. 5. de rep. Id enim ſolùm firmum eſt & permanens quod ex dignitate æquale eſt, & per quod ſua cuique obtinere licet: & quamdiu vnuſquiſque ſibi concors & conſentiens quod ſuum eſt aget, & hanc officiorum cōſtantiam retinebit. Aſſcripti porrò infra erant verſus, à dextra huiuſmodi:

Ceſſerat in cælum terris Aſtræa relictis,
Iniuſtos hominum diua peroſa dolos.
At nunc illa redux ſuperûm de ſede reuiſit
Freta patrocinio nos, Iſabella, tuo.
Auferet & noxas moderatrix iuſta frequentes,
Vimq́, metu, pœnis crimina, iure nefas.

Ad S. R. Imperij Marchionatum ſpectabant carmina ad ſiniſtram poſita:

Ad titulos aquilam veſtros accedere noſtram
Fas erat, & ſocia nectere gentis opes.
Cæſarea de ſtirpe genus vos ducitis ambo
Et decus, auguſtos & numeratis auos.
Nos haud indecorem regno Germania partem,
Conſortem Imperij ſed cupit eſſe ſui.

PAVCIS

PAVCIS inde passibus ad forum vetus frumentarium nauis erat posita, cum nautico apparatu suisque armamentis. Quæ cùm antè & ponè, dextrâ ac sinistrâ, & in orbem flecteretur, classicas functiones ex arte exercentibus decem nauiculariis, non infacetum præbebat spectaculum, nec erant inconcinni inscripti tabulæ versus:

Ite rates, vnda fremitum posuere minaces,
Et freta Tyndaridæ spondent secura gemelli,
Desuetasq; iubent pelago decurrere puppes,
Auster & optatas afflabit molliter auras.

Præcesserat vt diximus Senatorius equitatus, qui cùm in viam altam peruenisset, tantisper ibi substitit, dum suæ Celsitudines cum Principibus & familia per forum frumentarium ad ædem D. Virginis augustissimam deflecterent. In templi ingressu lustrali ipsis aqua per Episcopum oblata, hymnoque, *Veni creator Spiritus*, inchoato, per clerum eo ordine quo venerant dispositum, ad chorum perrexerunt. Ibique ante summum altare in genua procumbẽtes, post solemnes ex ritu precationes, prædictus Illustrissimus & Reuerendissimus nomine ordinis Ecclesiastici, præcepta quædam de officio Principis pro re nata miscens, breui hac oratione aduentum gratulatus est, quam ex sermone Gallico, quo vsus est Episcopus, in Latinum sic conuertimus:

SI vllum vnquam diem nobis illuxisse prosperum, felicem, & auspicatum gaudere & gloriari licet, PRINCIPES SERENISSIMI, hodiernus certè est, quo vestra vrbs Antuerpia post tot tantasque clades tam animi quàm corporis, vestrarum Celsitudinum supremorum Principum nostrorum præsentiâ recreatur, ac sidere meliori omnia præteriti temporis nubila, tempestates & fulmina dissipat atque amouet. Vt enim quocumque sol radiis pertingit, suamque vim exserit, humores noxios tollit, aëris vitio medetur, sterilemque terram fœcunditati natiuæ restituit, ipsorumque hominum (quos astra nonnunquam ad bonum vel malum reddunt propensiores) opiniones aut temperat, aut mutat: Sic vestræ Celsitudines instar lucidi solis, (qui Regum optimorum Principumque typus est) religionis & pietatis suæ radios effuderunt in hanc ciuitatem & S. R. Imperij Marchionatum, & sperare nos faciunt, imò certè confidere, corruptas voluntates hominum malè sentientium, tandem aliquando sublatum iri, & auctores factionum, qui sub ementitę religionis velo quietum Belgicarum ditionum statum turbare conati sunt, deposita pertinacia ac mente mutata, ad veram debitamq; Deo & Ecclesiæ obedientiam, Principumque suorum auita propagine nobis concessorum, obsequium redituros, augustissimæ verò domui Austriacæ & Regibus Catholicis Hispaniæ splendorem, Burgundicæ familiæ suam prosperitatem, in pristinam magnitudinem floremque reuersuram, & instar phœnicis ad conspectum famamque benignæ gubernationis vestræ vitam denuò recepturam. Video enim vestras Amplitudines ad veram stabilemque concordiam & pacem munire sibi viam, omnésque suas actiones ad hunc scopum dirigere, nec aliò collimare, quàm vt ante omnia pacẽ cum Diuina Maiestate concilient, non sibi solùm & domesticis, verùm etiam subditis, quos omni lenitate ad sanctam religionem Catholicam Apostolicam Romanam veramq; fidem bonis operibus & exemplis admonent, procurantes vt suum vnicuique reddatur, iuxta iura, priuilegia, & præclaras patriæ consuetudines, malos, populique oppressores puniendo, bonos honoribus & præmiis inuitando. Quod vnum ad solidam pacem stabiliendam necessarium esse, in ciuitate Aurelianensi singulari bonitate & insigni miraculo demõstrare voluit Deus: quemadmodum in libro pragmaticæ apud Gallos sanctionis scriptum reperitur. Rex enim Robertus Hugonis Capeti primi ex ea familia Galliæ Regis filius, precibus deuotè ante Crucifixi imaginem fusis ad pacem obtinendam, responsum accepit à Domino in cruce pendente, pace eum non antè potiturum, quàm blasphemos, aliosque

criminibus publicis obnoxios pro meritis puniret. Vera certè & vnica constituendæ pacis Christianæ ratio, & in animis hominum sanctam fidem nostram & religionem inserendi ac plantandi modus. Ad quam restituendam atque conseruandam monarcharum ille maximus Philippus secundus tuæ Celsitudinis Pater (qui æterna cum Deo gloria perfruitur) labores suscepit cum periculis innumeros, sumtusque immensos fecit, Celsitudinesque vestræ non cum elementis solùm in illa ancipiti ad has prouincias expeditione, sed etiam cum piratis fortiter dimicarunt. Multa hîc de subsidiis auri argentique, multa de auxiliis ducibusque belli, tuo, PRINCEPS SERENISSIMA, nutu & consilio ad nos adiuuandos & liberandos missis, commemorare possem, & laudum tuarum, PRINCEPS SERENISSIME, victoriarumque pelago me committere, bellaque pro sancta fide nostra summo cum labore & cura suscepta ac fortissimè gesta, recensere, de pace denique cum Gallis opportunè inita & transacta, verba facere: sed ne præsentes videar laudare, eaque commendare quæ in ore sunt omni populo, hoc vnum tantùm dicam, me cum omni Clero, Senatu, populóque vniuerso huius vestræ ciuitatis, dum propensam Celsitudinum vestrarum ad hanc vrbem ditionemque tam in Ecclesiasticis quàm in rebus secularibus tuendam & propugnandam, voluntatem perpendo, exprimere nos haud posse immensam lætitiam, quam ex optatissima vestra præsentia felicique inauguratione capimus; incerti an vobis gratulari debeamus, vel potiùs nobis ipsis, qui hac occasione singulari beneficio afficiemur. Deo itaque omnipotenti gratias ago quàm possum maximas, quòd eiusmodi nobis Principes dedit, de quibus certam spem concepimus, eos sine personarum exceptione subditos suos omnes complexuros, recturos, solaturos; quemadmodum à Rege regum bonæ administrationis & gubernationis præmium & coronam æternam in cælis accipere desiderant. Quod factu erit facile, si iuxta legem naturalem vestræ Celsitudines subditos ita habeant, vt haberi ipsæ vellent si eorum loco essent. Cuius meminisse optimum est, & corpori atque animæ vtilissimum, instabilem sortem rerum, atque fluxam huius seculi & hominum vanitatem perpetuò meditari. Hoc summo Pontifici ad sublimem illam qua nulla in terris maior est, dignitatem euecto, & octophoro humerisque ad ædem D. Petri gestato vt accipiat diadema, eiusmodi ostenditur paradigmate. Suam enim Beatitudinem vir Ecclesiasticus quidam præcedit, qui affixas cannæ stupas singulis viginti aut triginta passibus incendit, clamatque alta voce; Sanctissime Pater, Sic transit gloria mundi: quod hisce meis oculis vidisse, auribusque audiuisse testari possum. Romanis quoque in vsu fuit, cùm ob rem benè gestam triumphus alicui decerneretur, vt in ipso curru quo vehebatur triumphans Imperator, seruus publicus adueheretur, qui coronam auream gemmis distinctam ponè sustinens admonebat triumphantem, vt respiceret; appensum enim ad currum erat tintinnabulum cum flagello, vt se hominem esse meminisset, & humanæ fragilitatis & instabilitatis huius mundi obnoxium. Principum enim Regumque ac ipsorum etiam Cæsarum dignitates & imperia incerta velut è filo pendent, nisi stabiliantur & confirmentur per illum qui accipiens formam serui, vt genus humanum in libertatem assereret, in Crucis ligno pati voluit: sub cuius signo sicut ego & clerus hic totus nomina dedimus, & instar seruorum Christi, capite raso cum eiusdem vexillis obuiam Celsitudinibus vestris processimus, ad fidele debitumque obsequium iisdem præstandum, ita cum submissione animorum supplicamus, vt nos in clientelam tutelamque (vti confugientes ad Imperatorum statuas assolent) recipiatis, iurisdictionem Ecclesiasticam, bona nostra & priuilegia, immunitates & libertates quæ sacris Canonum constitutionibus, & religiosa Imperatorum, Regum, Principumque harum regionum, maiorum vestrorum pietate, tam liberaliter sunt indultæ, & à vobis tam beneuolè promissæ & iuratæ, conseruetis. Nos interim non omittemus vt serui eius indigniique ministri qui imperia suo nutu confirmat & dissipat, totis viribus opibusque nostris, licet exiguis per arma Ecclesiastica, & alia nostræ professioni licita anniti & contendere, vt inferioris Germaniæ corona (quæ regio diademati comparatur à quibusdam Canonum doctoribus) in capite vestro firmiter hæreat, virtute huius signi, quo Constantinus ille magnus, tantas tamque præclaras

victorias

victorias obtinuit, vestræque Celsitudines in posterum obtinebunt (nisi peccata nostra impediant) si & bella iusta gerere continuauerint, & heroicas suas actiones iuxta doctrinam, exemplũ & symbolum per hoc signum (verum speculum & normam Principum Christianorum) adumbratum direxerint, ex doctrinæ eiusdem regula subditos vestros complectentes, præcipuè ordinem Ecclesiasticum, vt prudens dominus famulos suos excipit, bonus pater filios, licet frugis parum bonæ, tractat, & sicut verus pastor dispersum colligit gregem. Nos tempore opportuno lactis lanæque copiam vobis dabimus, seruiemus, obsequemur, amore filiali in quacunque occasione tam pacis quàm bellicum omni animorum propensione & fidelitate. Quod demissi animi obsequium à me, tanquam inter Clerum infimo, ad declarandum eiusdem affectum syncerum, & propẽsam voluntatem Celsitudinibus vestris oblatam, vt boni consulant etiam atque etiam rogo, Deumque omnipotentem oro, vt vitam eisdem per multos annos prosperam seruet & incolumem, cum florenti posteritate, tantaque magnitudine, totque victoriis, ac profunda tandem pace, quantam nos fideles subditi & sacellani ipsis exoptamus, atque respublica Christiana ad tantas extremitates redacta, postulare videtur. Sic Reuerendissimus.

Peracta oratione, hymnóque decantato, conscensis rursus equis, cœptum iter prosequuntur.

FORNIX

FORNIX TRIVMPHALIS D.D. FVGGERORVM.

Et illustres Augustanæ Fuggerorum domus fratres priuatam in publica gratulatione Archiducibus Germaniæ Inferioris principatum ineuntibus, liberalitatem suam, pro munificentia & splendore suo solito deesse noluerunt. Suis igitur sumtibus triumphalem via alta ad forum linarium fornicem erexerunt, pedibus sublimem, cum imposita fastigio summo aquila, quadraginta & octo, latum verò triginta; ad pedes octodecim transitus pertingebat. Argumentum erat & gratum & idoneum, Albertorum nimirum & Isabellarum coniugum Austriacæ familiæ quaternio, cui opus dedicabatur, quod Corinthij erat ordinis. In anterioribus intercolumniis Principes nostri clementissimi ad viuam imaginem expressi noscebantur: huic erat asscriptum in hanc sententiam:

ALBERTVS ET ISABELLA E FAMILIA AVSTRIACA
QVARTI EIVS NOMINIS, EX GERMANIÆ VTRIVSQVE
DESIDERIO CONIVGES.

Nec absimili sensu penes illam legebatur:

ISABELLÆ AVSPICATIS CVM ALBERTO NVPTIIS,
PERPETVVM CVM THALAMO FOECVNDO IMPERIVM,
AC TRANQVILLITATEM FIRMAM GERMANIÆ
INFERIORI EXOPTAT SVPERIOR.

Ea omnium vota & pia desideria videbantur confirmare tres super secunda eleuatione collocatæ nymphæ: Media erat Hispania, quod vestis indicabat insignibus regni picta; quæ vtraque manu vtramque Germaniam hac Superiorem, illac Inferiorem coniungebat. Huius actus ab orbe terrarum diu expetiti, quatuor illi Genij singulari equo vecti ad omnes mundi partes cursu concitato nuncium erant perlaturi. Causam dedicationis ex tabella super portæ curuatura posita lector assequitur:

VT FIDEM AVGVSTISSIMÆ AVSTRIACÆ DOMVI S.R.
IMPERII FIRMAMENTO DEBITAM TESTENTVR,
ALBERTO ET ISABELLÆ
AD INFERIORIS GERMANIÆ PRINCIPATVM FELICITER
ACCEDENTIBVS, OBSERVANTIAM SVAM PROBENT,
MARCVS, IOANNES, ET IACOBVS FVGGERI
FRATRES, BARONES IN KIRCHPERCH ET WEYSSENHORN
PRIVATI SVO ÆRE PONI DECREVERVNT.

In introitu ad dextram pictus erat descriptusque:

ALBERTVS ARCHIDVX AVSTRIÆ V. IMPERATOR II.
MAXIMIS REBVS CONTRA CISCAM ET ALIOS
CÆSAREI NOMINIS, AC CATHOLICÆ RELIGIONIS
HOSTES FORTISSIME GENTIS CLARVS.

A latere eius coniux:

ISABELLA SIGISMVNDI F. ROM. IMP. EX STIRPE
ANTIQVISS. FAMILIÆ LVXEMBVRGICÆ, ALBERTVM II.
AVGVSTVM MARITVM BOHEMIÆ ET VNGARIÆ REGNIS,
SEIPSAM PRÆCLARISSIMIS ANIMI DOTIBVS
EXORNAVIT.

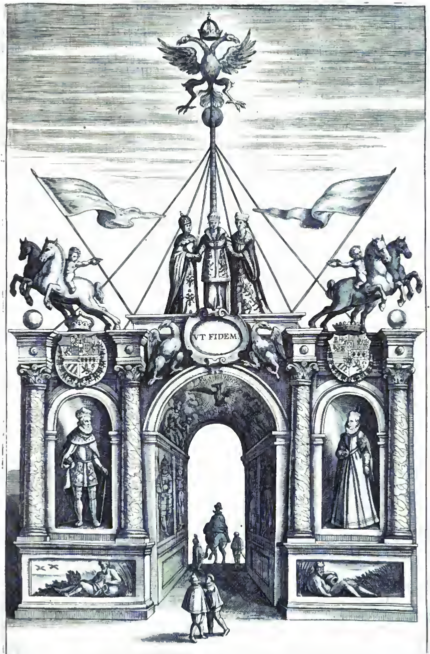
Ex aduersa ad læuam parte:

ALBERTVS ARCHIDVX III. CVM TRICA DICTVS
PRINCEPS PIETATIS ET PACIS AMANTISSIMVS.

Astabat ei vxor:

ISABELLA CAROLI IV. ROM. IMP. F. ALBERTI
ARCHID. AVST. III. VXOR, LECTISSIMA HEROINA.

Postica

GRAPHICA DESIGNATIO OPERIS FVGGERORVM.

Poſtica operis intercolumnia exornabant:

ALBERTVS I. AVSTRIACVS IMPERATOR IVSTIS
DVODECIM PROELIIS VICTOR, TRIVMPHATOR.

Cuius lateri accedebat:

ISABELLA MERARDI DVCIS CARINTHIÆ, COMITIS
TIROLIS F. ALBERTI I. IMPERATORIS VXOR, XXI.
PROLIVM AVGVSTARVM MATER.

Triumuiri in ſecunda eleuatione poſiti, velut fœdus ferientes, Rudolfus erat Cæſar inuictiſſimus, cum Philippo III. Regum potentiſsimo, & Alberto Archiduce fortiſsimo. Actus ille carmine ſubſcripto explicabatur:

Iungite magnanimi dextras ad fœdera, Cæſar
Heſperiaſq; regens, Rex inuictiſſime, gentes.
Accedant, Alberte, tui fortiſsima Belgæ
Robora, pacatus trino ſub numine deget
Orbis, & Iſmarij palleſcet luna tyranni.

Pro emblemate laterali in quadrata tabula verſus Occidentem hiſtoria erat picta:

CONIVGALIS FIDEI MATRONÆ WEYNSPERGENSES
SPECTATISSIMO EXEMPLO, QVÆ RELICTIS BONIS,
QVORVM SARCINAM ASPORTARE QVANTAM FERRE
POTERANT CONRADVS CÆSAR INDVLSERAT,
SINGVLÆ VIROS SVOS VRBE DEDITA EXTVLERVNT,
VENIAM VITAMQVE MARITIS IMPETRARVNT.

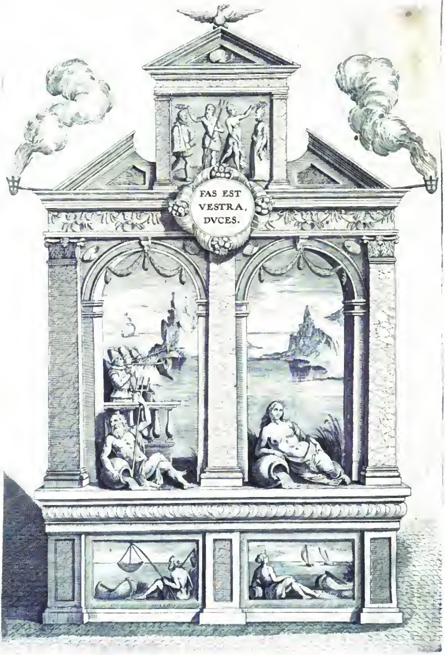
Altera verſus Orientem hiſtoria:

RODOLFVS HABSPVRGIVS OB PIVM MINISTERIVM
DEO ET ECCLESIÆ EXHIBITVM, AD CVLMEN
CÆSAREÆ MAIESTATIS EVECTVS, AVSTRIACÆ
FAMILIÆ EIVSQVE POTENTIÆ ATQVE AMPLITVDINIS
INCREMENTA DARE MERVIT.

OPVS TRIVMPHALE IN PONTE D. IOANNIS.

AD D. Ioannis pontem qui statim occurrebat, spectaculum exhibebant ingentes duæ statuæ, in materiato opere ad pedes quinquaginta substructo, sub duobus fornicibus iacentes, ad pedum triginta duorum latitudinem cum reliquo operis apparatu patentibus; profunditati tredecim pedes assignati. Incumbebant suis vrnis vtriusque sexus simulacra, hinc Oceani typus, inde Tethyos erat; ex huius vrna coloris rubri vinum, ex illius lac profluebat. In summo fastigio machina erat posita, quæ cærulei coloris aquam spiritali Heronis artificio eiaculabatur ad mirandam altitudinem; vt tres liquores illi cum Infantis stemmate concolores essent. In quadrata fastigij tabula à Neptuno coronatur Albertus, Lysandri exemplo, vt in Phocicis tradit Pausanias; ab Amphitryte Isabella, quod carmine tabellæ ad zophorum affixæ perspicuum reddebatur:

Fas est vestra, Duces, innectere tempora sertis
Æquoreis, quibus Oceani sunt æquora curæ.
Pandent vela Noti secura, reciproca Tethys
Libera pacato reddet commercia mundo,
Vina fluent riuis, & flumina lactea ripis.

FAS EST
VESTRA,
DVCES.

DESCRIPTIO CVRRVS TRIVMPHALIS NEPTVNI.

HVC in foro, cui à litore nomen, lepidissimum Neptuni accedebat spectaculum, curru suo inuecti cum vxore Amphitryte, alioq; æquoreæ pompæ comitatu. Præter equos marinos naturalibus grandiores, quibus nudi Cupidines insidebant, & Sirenes in anteriori currus parte positas, viuæ erant reliquæ personæ ludicro schemate cultæ. Tritones hastilibus tabellas præferebant, & in iis inscriptũ:

Dicto citius tumida æquora placat.

Et,

Vltrà Garamantas & Indos.

Totius machinæ affabrè nitidéque compositæ in pedes viginti octo longitudo protenditur. In summo tridentigeri regis ponti solio hi versus legebantur, ad communia Belgarum vota conformati:

Tradimus æquorei vobis, Dux magne, tridentis
Cum thalami consorte tui ius omne, queatis
Vt pontum populósque mari sedare propinquos.
Non erit inuitos opus expugnare, benigni
Fascibus imperij domiti flexiq;, volentes
Rursus ad obsequium mutata mente redibunt.

Nemo in rebus Belgicis tam est peregrinus, qui ignoret quanta fiet ad amplitudinem Principatus accessio, maritimis prouinciis vel domitis vel pacatis. Si enim sigillatim omnia expendamus quæ ad rem naualẽ & potentiam requirũtur, eas ditiones maxima quæuis regna populosq; nauigandi Oceani peritos non æquare modò re ipsa cõperiemus, verùm etiã superare. Viris in hac arte exercitatis opus est? Nusquã maior est frequentia currentium equis ligneis per cęruleas vias hominum, vt Plautinis verbis vtar. Siquidem classiarios referri in censum posse ad fidem superantia multa millia ex fidedigno relatu accepimus: Qui non solùm industriam & solertiam rei nauticæ communem cum aliis maritimis gentibus habent, sed aduersus tempestates corporum viribus præstant; armis animisque in nauali prœlio & nautæ & militis officio perfunguntur audacia admirabili. Si classis instruenda est, naues præsidiarias siue onerarias ad maritimi belli expeditionem sexcentas ex his portubus suis educere Princeps potest, & classem procinctam habere exiguo mensium spatio. Idque ob naupegorum, armamentorum, & classici apparatus ac commeatus copiam. Quàm peritiã nauigandi nullis cedant nationibus, hoc recentes ad remotas Orientis insulas, & conatu memorabili Septentrionem versus nauigationes docent. Et testabitur amplissima Venetorum resp. quot, & quàm longinqua emensi fuerint maria, cùm à ponto glaciali sub Septentrione sito, in Adriaticum peruenerunt. Nihil itaque desideratur ad inauditam præteritis seculis velificationẽ, quàm vt ab Arctico polo digressi, circumnauigato terrarum orbe vniuerso, relicto à tergo mari indico, Iaua, insulis Philippinis, ac prætèritã Iaponiã, ad polum eundem reuertantur: vel saltem explorent, quousque eo cursu ad promontorium Tabin, Plinio notum lib. 6. cap. 17. & deinde ad fretum nouæ Zemlę perueniri queat, vel ad eam maris oram ad quam per dictum fretum è Septentrione penetrarunt. Equidem sic existimo si in Colæ fluminis portu (vbi peragratã ante annos viginti terrestri itinere Moscouiã nauem ad reditum in patriam conscendi) vel si commodus inuenitur apud Pezoram portus freto vicinior, hibernare cum classe integrum illis foret, explorato per speculatores opportuno anni tempore, freti aditu transituque, rem facilius posse confici. Hæc ideo à me scribuntur, tam ob cognoscendarum rerum externarum quo flagro desiderium, vtpote qui ab ineunte ætate

CVRRVS I

VS NEPTVNI.

ARCVS SECVLARIS EXACTA DESCRIPTIO.

VLTERIVS progreſſis in viam Michaëliam ad primum à dextra vicum, vndè liber proſpectus ad palatij ingreſſum patet, arcus erat tranſeundus, quem à decima ſexta humanæ ſalutis per Chriſtum inchoatæ annorum centuria, Secularem nominauimus, ad pedum centum altitudinem pertingentem æquali cum annorum abſoluti æni numero. Moles erat vaſtiſſima ad quadraginta quatuor in latitudine pedes extenſa, è quibus portæ hiatus viginti vendicabat; fornicis eleuatio triginta tribus aſſurgebat. Columnæ laterales operis erant Corinthij, tranſitum apertionis viginti pedibus metiebamur. Depicta in interſtylobatiis emblemata ad quatuor ætates poëticas pertinebant, auream videlicet cum hac inſcriptione:

Felices vbi luxus abeſt diſſuaſor honeſti.

Enimuero non metimur felicitatem ſeculi quo Saturnus regnauit inuentis poëtarum ex profeſſo hyperbolicis, quale in genethliaco in gratiam Pollionis vaticinatur fore Maro, vel in illis verſibus Æneid. VI. Auguſto attributis:

— aurea condet
Secula qui rurſus Latio regnata per arua
Saturno quondam.

Sicut eidem blanditur Horatius lib. 4. Od. 2.

Quo nihil maius meliúſve terris
Fata donauere boníque diui
Nec dabunt, quamuis redeant in aurum
Tempora priſcum.

Et Honorio Claudianus lib. 1. in Ruffinum.

Tunc tellus communis erit, tunc limite nullo
Diſcernetur ager, nec vomere ſulcus adunco
Findetur, ſubitis meſſor gaudebit ariſtis.
Rorabunt querceta fauis, ſtagnantia paſſim
Vina fluent, oleiq́ lacus.

Eiuſmodi vbertatem Cyclopum inſulis Homerus Odyſ. 9. aſſcribit:

Οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν, οὔτ᾽ ἀρόωσιν,
Ἀλλὰ τάγ᾽ ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται.

Plantaq́ non manibus colitur nec vomere tellus,
Sed grauidas inarata creat ſine ſemine meſſes.

Fortunatis Horatius Epod. 16. ſimilem tribuit feracitatem:

Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret vſque vinea.
Germinat & nunquam fallentis termes oliua,
Suamq́ pulla ficus ornat arborem.
Mella caua manant ex ilice.

Perquàm autem lepidum eſt quod de Saturni æuo ex veteri comœdia citat Athenæus lib. 6. vbi ipſum deum hoc modo loquentem introducit:

Λέξω τοίνυν βίον ἐξ ἀρχῆς ὃν ἐγὼ θνητοῖσι παρεῖχον,
Εἰρήνη μὲν πρῶτον ἁπάντων ἦν, ὥσπερ ὕδωρ κατὰ χειρός.
Ἡ γῆ δ᾽ ἔφερ᾽ οὐ δέος οὐδὲ νόσους, ἀλλ᾽ αὐτόματ᾽ ἦν τὰ δέοντα.
Οἴνῳ γὰρ ἅπας ἔρρει χαράδρα. μᾶζαι δ᾽ ἄρτοις ἐμάχοντο,
Περὶ τοῖς στόμασι τῶν ἀνθρώπων, ἱκετεύουσαι καταπίνειν

Εἶπ φιλοῦσιν τὰς λευκοτάτας. οἱ δ' ἰχθύες οἴκαδ' ἰόντες
Ἐξοπτῶντες σφᾶς αὐτοὺς ἂν παρέκειντ' ἐπὶ ταῖσι τραπέζαις.
Ζωμοῦ δ' ἔρρει παρὰ τὰς κλίνας ποταμὸς κρέα θερμὰ κυλίνδων.
Ὑποτριμματίων δ' ὀχετοὶ τούτων τοῖς βουλομένοισι παρῆσαν.
Ὥς τ' ἀφθονία, τὴν ἔνθεσιν ἢ νάρδον ἁπαλὴν καταπίνειν,
Λεκανίσι, καὶ σίδ' ἀνάπαυσα παρῆν ἡδυσματίοις κατάπαστα,
Ὀπταὶ δὲ κίχλαι μετ' ἀμητίσκων εἰς τὸν φάρυγγ' εἰσεπέτοντο.
Τῶν δὲ πλακούντων ὠστιζομένων περὶ τὴν γνάθον ἦν ἀλαλητός.

Dicam igitur vitam ego quam initio mortalibus præbui.
Primùm quidem omnibus pax fuit, tanquam manibus aqua:
Nec quæ metum afferrent, nec quæ morbum, terra genuit:
Sponte prodibant ad vitam necessaria.
Torrentis alueus cuiusque vino manabat: mazæ pugnabant cum panibus,
Circa hominum ora supplicantes vt deuorarentur,
Si quid placerent, candidissimæ: pisces egressi domo sua
Assantes seipsos porrecti iacebant in mensis.
Iuris fluebat propè lectos amnis, feruentes carnes prouoluens:
Intriti condimenti riuus, illis si cuperent, aderat.
Nardiq; recentis tanta copia, vt ad singulas bucceas liceret
Plenis deuorare peluibus: punicorum auulsa grana condimentis insperſa erant.
Assi turdi cum ametiscis ad fauces aduolabant.
Placentæ festinanter in maxillas sese protrudentes tumultuosè fremebant.

De eodem seculo philosophicam rationem Plato in Politico: & lib. 8. de rep. libroq; 4. de legibus, politicam reddit, & in Cratylo his verbis: nempe arbitror ipsum (de Hesiodo loquitur) auream ætatem appellare, non quæ aurea reuera esset naturâ, vel auro constatet, sed bonam & præclaram significasse, iuxta Maronem:

Haud vinclo nec legibus æquam
Sponte sua, veterisq; dei se more tenentem.

Quod & Tacitus annotauit Annalium lib. 3. *Vetustissimi mortalium nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoq; sine pœna aut coërcitionibus agebant: neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.*

Ad quam veteris æui formam correctâ vitę disciplinâ Principum nutu & auspiciis quo propius accedent noui seculi mores, eo illi suam maiori beneficio remp. afficient.

Argenteam ætatem hic versus denotabat:

Tutis bos pedibus rura perambulat.

Ænea sic declarabatur:

His Ducibus redeunt melioris secla metalli.

Ferrea hoc boni ominis hemistichio distinguitur:

Alios ferrum vertetur in vsus.

Ad agrorum videlicet culturam, quem peculiarem metallo huic vsum assignat Plato lib. 3. de rep. additque vice oraculi: Tum perituram remp. quum ferrum vel æs auctoritatem custodiæ obtinebit.

Quatuor vtriusque frontis intercolumnia totidem hermis muliebribus ornabantur, naturas referentibus: Simplicem, Velatam, Personatam & Auersam.

In secundæ eleuationis tabula depicta erat mutua gratulatio Philippi III. Regis, & Alberti Archiducis, Reginæ & Infantis. Hoc inscriptio inter tabulam & fornicem portæ lectori explanabat:

DEVS

DEVS OPT. MAX. PHILIPPVM III. D. PHILIPPI II. CATHOL. REGIS F. CAROLI V. AVG. N. CVM MARGARITA CAROLI ARCHID. AVSTRIÆ F. D. FERDINANDI AVG. N. HISPANIARVM INDIARVMQVE REGES. ET ALBERTVM D. MAXIMILIANI AVG. F. D. FERDINANDI AVG. N. CVM ISABELLA, CLARA, EVGENIA D. PHILIPPI II. F. D. CAROLI V. AVG. N. OPTATISSIMOS PRINCIPES HVIVS SECVLI ORNAMENTA ORBI TERRARVM DIV COMMODET, AC BENEFICIIS SVIS HVMANO GENERI CONCESSIS FAVEAT, TANTISQVE MVNERIBVS ADDAT PERPETVITATEM.

Secunda conrignario gradarim assurgebar, ac sequentibus personis sessiones præbebat in gradationum angulis.

Fatum forma virili candida veste ad talos demissa vtebatur, cælestem manu sphæram tenens, & super ea stellam, cum catena aurea è sphæra dependenre vsque ad aream cui insistebat.

Tempus Saturni formam referebat cana barba & messoria falce, cum clepsydra in capite, vel poriùs clepsammidio. Annus serpentem in se contortum vel annulum tenebar, cum cornu Amaltheæ omnis generis frugibus referto.

Seculum virili effigie phœnicem, vt sentit vulgus, flammis ardentem super sphæra tenebar.

Abundanria rubro & flauo amictu spicas dextra, naualem clauum inauratum habens læua, ad maritimam & terrestrem vbertarem pertinebat.

Serenitas cœrulea & candida veste induta, candidam in capite columbam habebat.

Astrologia cœrulea veste cum stellifero in capite serto, humeris alas, cælestem sphæram dextra, sceptrum læua gerebat.

Architectura à circino aureo & angulari norma cui insidet hirundo cognoscitur.

Memoria fulua veste indice digiro ad frontem posito, eum actum exprimens, quē reddimus cùm videmur aliquid ad memoriam reuocare, librum altera manu euoluebat.

Famam suo more personatam & aligeram inspersis vesti oculis auribusque, cum buccina quiuis agnoscebar.

Historia purpureo & viridi amictu culta, tabellam super hastili tenebar, eiq́ue inscripta ex Tullio verba:

TESTIS TEMPORVM, LVX VERITATIS, VITA MEMORIÆ, MAGISTRA VITÆ, NVNTIA VETVSTATIS.

Veritas candido amictu, coma aurea, speculum tenebat monilibus circumdatum.

In secundi gradus medio singulorum quatuor laterum, totidem Romana panoplia armati signiferi stabant siue aquiliferi cum labaris dependentibus.

In excelsum obeliscum statuamq́ue Æternitatis desinebat tota machina.

Posterior arcus facies cum priori conueniebat, præter secundæ eleuationis tabulam. Mineruа ibi Herculem in cælum deducit, superis postea cohabitaturum, ex Pausan. in Lacon. hoc sensu:

Virtus recludens immeritis mori
Cælum, sacratâ monstrat iter viâ.

Hunc actum seu fortium virorum gloriam prudētia comite acquisitam, nullisq́; seculis intermorituram, poësis mulieris habitu assistens stellis pleno, lauro coronata cū mammis nudis lacteq́; distētis, vultu inflammato ex enthusiasmo & cogitabūdo, æternitati dedicatura videbatur. Tres supra eam genij volitabāt, lyram hîc cum plectro, ille fistulam, tertius tubam ferens, ad pedes cygnus stabat. Inscriptio zophoro appensa est huiusmodi:

Magne Ducum, tibi dent superi quodcunque mereris,
Et faciles votis sint, Isabella, tuis.
Augeat imperium vestrum Deus, augeat annos,
Et rata perpetuò quæ dedit esse velit.

Vobis auspicibus seclo præsente peracto,
Det nobis alio sed meliore frui.

Ornatus interior testudinis laqueatæ, quatuot etant in singulis angulis bigæ à geniis agitatæ, veluti seculares ludos eelebrantes: Spargebant flores è calathis alij Cupidines. In medio lacunari in circulo ouato ex alato angue facto æternitatis symbolo, diffusis vndique radiis ita legebatur:

Lucem redde tuæ, Dux bone, patriæ,
Instar veris enim vultus vbi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.

Verus fuisti, Venusine, vates: eodem enim introitus die sexto Id. Decemb. ac inaugurationis quæ postea subsecuta est quarto Id. eiusdem, tam fuit admirabilis & insolita hac anni tempestate serenitas, aërisq; actioni gratissimæ aspirantis, ac velut blandientis repentina temperies, vt rebus restitutis beatum fore Belgium sub hoc Principatu nemo non auguraretur.

In transitus lateribus hinc pictus erat Circus ad Romani amplitudinem in quo ludos agitabant, seculares opinor, nam hoc versus indicabat:

Dent hos Alberto superi cum coniuge ludos
Incolumi, decies denos iterare per annos.

Pulchra me hercule esset ætas, non sine exemplo tamen si Plinio damus fidem libro 7. cap. 48 Et irrisam fuisse præconis vocem solemni more inuitantis ad ludos, quos nec spectasset quisquam nec spectaturus esset, cùm superessent qui spectauerant, memoriæ prodidit Sueton. Claudio. Tametsi idem Claudius ludos illos seculares ab Augusto anticipatos nec legitimo tempori reseruatos asserebat. Sed Principis vtriusque hac de re rationes, quas prætermittit Tacitus lib. Annal. vndecimo, Lipsius noster explicat; ad quem studiosum lectorem ablegamus. Ceterùm ludos seculares à M. Valerio Publicola institutos atque ita appellatos, quod plerumque hominis ætas semel eos potest intueri, Pomponius Lætus refert, idque aliquandiu seruatum fuisse; postea Cæsarum ambitione, cupientium id solemne suis temporibus exhiberi, corruptum ordinem esse, & ludos seculares pro libidine habitos. Ex lege enim fiebant anno centesimo decimo, quo spatio ætatem oraculo Romanis de his ludis dato definit Sibylla Erythræa, quod à Phlegonte Tralliano annotatum legimus. Pio magis ritu Romani Pontifices inanem secularium ludorum festiuitatem in verum ac solemnem Dei cultum transtulerunt, annumque Iubileum seu benignitatis anno quinquagesimo ex Mosaica institutione celebrari solitum, ad vigesimum quintum reduxerunt, vt quæuis ætas hominis cælestis gratiæ ex amplissimis Ecclesiæ thesauris depromptę particeps fieri queat. Vt præsens igitur annus siue Iubileius, siue secularis Principibus nostris feliciter recurrat, eodem exemplo Deum precamur, quo Vitellius Claudio ludos seculares edenti gratulatus est, *Sæpe facias*, vt Suetonius meminit in Vitellio. Quam vocem inter formulas & solemnia populi Romani verba aliorum etiam scriptorum testimonio retulit Brissonius lib. 8. Qui verò plura de ludorum secularium editione scire cupit, is Onufrij Panuuini de iis librum legat. Eos etiam in theatris fuisse celebratos ex Pomponio Lęto colligimus in Philippo, qui apparatissimos edidit, anno ab vrbe condita millesimo. Itaque amphitheatrum ibidem erat pictum cum huiusmodi acclamatione:

Viuite felices, hic totâ plausus arenâ
Personat, augustum genus, & tu Regia proles.

Ab altera parte Naumachiam effinximus, siue locum in quo nauales pugnas edebant, qui rei antiquariæ studiosis haud ignotus est, & Sueton. in Tiberio mentionem facit: cui asscripseramus hanc votorum sponsionem:

Nauales vobis ludos, Alberte, vouemus,
Claraq;, pacato curret cum nauita ponto.

Theatri

Theatri ſchema adiunctum hos verſus lectori proponebat, per dialogiſmum prolatos:

In ſcenam quis prodit? Amor cum Pace, quis auctor?
Albertus, lauroq; ſacra digniſſima coniux.

Emblemata in tranſitu arcus lareralia etſi penicillo ſubitario adumbrata, non tamen vulgaris erant argumenti. Ad ſeculum aureum referebatur Apollinis natiuitas, quo naſcente omnia in Delo aurea facta canit Homerus in hymno eius dei:

Χρυσῷ δ' ἄρα Δῆλος ἅπασα
Βεβρίθει, καθορῶσα Διὸς Λητοῦς τε γενέθλην.

Auro tota fuit Delus repleta nitenti,
Læta videns prolem Ioue Latonaq; creatam.

Quod copioſa & eleganti diſtributione amplificat Callimachus in celebri eius inſulæ hymno:

Χρύσεά τοι τότε πάντα θεμείλια γείνετο Δῆλε,
Χρυσῷ δὲ τροχόεσσα πανήμερος ἔρρεε λίμνη,
Χρύσειον δ' ἐκόμισσε γενέθλιον ἔρνος ἐλαίης,
Χρυσῷ δὲ πλήμμυρε βαθὺς Ἰνωπὸς ἑλιχθείς,
Αὐτὴ δὲ χρυσέοιο ἀπ' οὔδεος εἵλεο παῖδα.

Fundamenta tibi tunc aurea, Dele, fuerunt,
Curua dies auro fluxerunt æquora totos,
E ramis oleæ ſtillarunt pinguibus aurum:
Exundat rutilo turgens Inopus ab auro,
Aurea fulget humus puerum qua ſuſcipis ipſa.

Neque hoc vno beneficio natale ſolum affecit illud numen, ſed cùm prius erratica eſſet Delus, Latonæ puerperio immobilis fuit reddita, Virgilio teſte Æneid.3.

Quam pius Arcitenens oras & litora circum
Errantem, Mycone celſa, Gyaroq; reuinxit,
Immotamq; coli dedit, & contemnere ventos.

Quod ex Pindaro annotauit Strabo lib.10. Tam firmiter autem patriam ſuam Apollo ſtabiliuit, vt ſcholiaſtes Callimachi in eodem hymno, adeò eam ἀκίνητον καὶ ἄσειστον dicat, vt Thucydidem citet, qui magnum terræmotum deſcripturus ea vtitur amplificatione, tam ingentem fuiſſe vt ipſa etiam Delus ſit concuſſa. Sicut etiam ex Seneca obſeruauimus Natur. quæſt. lib. 7. cap. 26. Idque prodigij loco habitum ex oraculo memorat Herodotus in Erato:

Κινήσω καὶ Δῆλον ἀκίνητόν περ ἐοῦσαν.

Et Delum, fuerit quamuis immota, mouebo.

Nos vtrumque beneficium vno verſu complexi:

Fatidico naſcente Deo ſtetit aurea Delos.

Futuram ſeculi felicitatem, firmamq; poſt belli diuturni procellas & iactationes quietis publicæ ſtabilitatem, ex hoc aduentu Principum ominamur: vt quemadmodum eam inſulam Apollinis nutriculam Callimachus laudat à publica pace & tranquillirate:

Οὐδέ σ' Ἐνυὼ
Οὐδ' Ἀΐδης οὐδ' ἵπποι ἐπιστείβουσιν Ἄρηος.

Armis non te Bellona cruentis
Calcabit, nec Ditis equi, Martisq; iugales.

Ita noui Principatus feliciſſimis auſpiciis Belgium noſtrum exſtincto bello conquieſcet. Nec minus delectabile proximum erat emblema Æoli ſcilicet qui hoſpites in litus

suum eiectos, in patriam quemque suam reducendos curauit, auctore Isocrate in Bu[illegible]dis encomio, cui asscripseramus:

Ad patrios hac ite lares.

Hæc sunt vota nostra, PRINCIPES, vt optimos vestros subditos, non vt ventorum [illegible]ter hospites, Belgas, non peregrinos, post tam calamitosa fortunarum naufragia, pac[illegible] vestro beneficio patriæ restituatis. Eam nos in vobis fiduciam posuisse aliud Persei e[illegible]blema indicabat, qui vt Mercurij & Mineruæ opera, ab hoc enim harpen seu falcat[illegible] ensem & talaria accepit, quæ Musæ pedibus eius nectunt, vt in sublime feratur, sum[illegible] ex Pausania in Laconicis fabulâ; ab illa verò galeam & ægidem, qua Medusam super[illegible]uit: sic & fortitudine & prudentia vestra Gorgoneum hoc monstrum, bellum dico, co[illegible]ficiatis: seriò enim asscriptum erat:

Nunc defensoribus istis Tempus eget.

Quartum Thesei erat emblema, qui Scironem latronem iter facientibus infestum, victum cæsumque in mare proiecit, in scopulum deinde sui nominis mutatum. Scironia saxa etiam Melæ æuo infamia. Et scelere petras nobiles Scironides Seneca vocat in Hippolyto. Straboni haud ignotæ infames Scirone petræ, nec Papinio primo Thebaid. Vt autem Theseus Græciam latrociniis purgauit teste Plutarcho in eius vita, ac Pausan. in Atticis; ita Belgium reflorescat,

PVRGATA LATRONIBVS PROVINCIA.

Alterius lateris symbola sunt huiusmodi: Examen apum, quo infrenis & dissoluta Democratia designatur, astante Principe fumo dissipatur: quod non solùm ex Virgil. Georg. 4. & Æneid. 12. & ex rerum naturalium scriptoribus edocemur, sed rationem Plutarchus reddidit in causis natural. & scholiast. Apollon. in 2. Argonaut. ὅπ τὸν καπνὸν φεύγουσιν αἱ μέλισσαι διὰ τὸ στενόπορον εἶναι αὐτῶν τὴν ὄσφρησιν. Quid autem sit καπνίζειν τὰς μελίττας iuxta Pollucem libro primo, quod & βλίττειν dicitur & βλίσαι Hesychio, ex iure etiam scripto liquet. ff. ad leg. Aquil. l. si quis fumo. Nos ad publicum sensum retulimus his verbis:

Vaganti frena licentia
Iniecit.

Proximum est Neptuni reducis emblema in bigis equorum marinorum ex numis antiquis ventos compescentis mare turbantes:

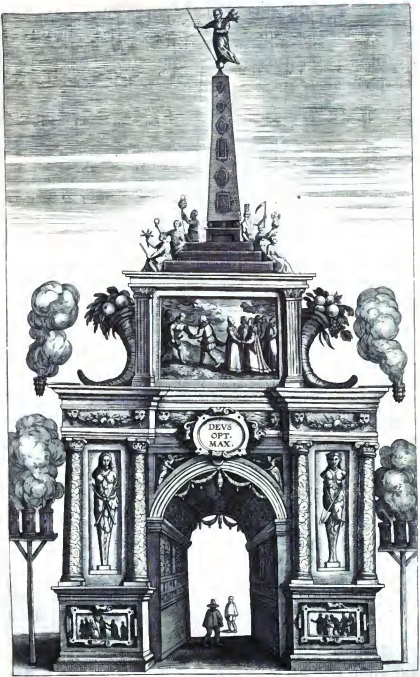
Non illi imperium pelagi.

Ad annonæ vbertatem tertium spectat symbolum per leonem designatum, Belgicum opinor, qui arborem pomiferam vnguibus concutiens per fructus decidentes pabulum animalibus ceteris præbet, asscripta ex Lucano ratione:

Emiturq́ metus cùm segne potentes
Vulgus alunt.

Sciebat Pompeius, cui omnis potestas rei frumentariæ ex S.C. per quinquennium erat data, irarum causas & summa furoris annonâ momenta trahi. Multitudinem sæpenumero non auctoritate, sed sagina teneri, auctor est pro Flacco Tullius. Et annonæ inopiam seditionum causam præbuisse, ex eodem obseruauimus in Orat. pro domo sua. Catonis consilium probatur à Plutarcho in præceptis Polit. qui cùm tempore coniurationis Catilinariæ populum animaduerteret à Cæsare solicitari, atque ad res nouandas præcipitem esse, persuasit Senatui vt inopi plebi frumenti congiarium daret, quo munere ciuilis rumultus conquieuit, & compressa est secessio. Vsque adeò autem populi fauorem laxioris annonæ beneficium conciliat, vt ea ingrauescente quàm plurimi è largitione frumentaria imperij affectandi occasionem quæsiuerint. Exemplo Spurij Melij, vtriusque Gracchi, & L. Saturnini. Perniciosam similiter legem annonianam tulisse P. Clodium tribunum plebis, qui fuit summè popularis, in Pisoniana notat Pedianus: Sic alimentariam Curio, fortassis de frumento plebi gratis diuidendo, vt infimorum hominum

minum

GRAPHICA DESIGNATIO ARCVS SECVLARIS.

min um ſtudia compararet; ſicut Tullio ſcripſit Cœlius epiſt. 6. lib. 8. Ipſe denique Cicero ne popularitatis videatur accuſandus, quòd Athenienſium caritatem ſubleuaſſet, ſe Pomponio ſuo purgat, quòd illa non largitio in ciues, ſed in hoſpites fuerit liberalitas, libro 6. ad Attic. epiſt. 6. Ex quo colligi poteſt quantopere ad Principis curam ſpectet optima σιτολογίας ratio: quod Plato docet lib. 8. de legibus.

Vltimum emblema ex Arcadicis Pauſaniæ deſumſimus, de Philopœmene, qui cùm celebrantibus Nemea Argiuis intereſſet ludis, carmen hoc Mileſij Timothei decantante citharœdo:

Κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν Ἑλλάδι κόσμον.

Libertate frui licuit tibi Græcia per quem.

Græci vniuerſi oculos in Philopœmenem coniecerunt, plauſúque edito ſignificarunt eum verſum ad ipſum referendum. Nos ad Principes noſtros reſpeximus, confecto bello, quo durior nulla ſeruitus eſt, libertatis aſſertores. Siquidem nihil aliud pax eſt, quàm tranquilla libertas, vt in quodam dialogo, quem cū Adriano habuit, reſpondit Epictetus.

MATERIA-

MATERIATVM OPVS AD D. MICHAELIS.

In palatij ingressu ad D.Michaëlis materiatum opus ex ordine Corinthio pedes altum sexaginta, latum quinque & triginta, Philippo Regi memoriæ immortalis Principi ceu extremum actum tribuimus. In medio secũdæ eleuatiõnis Philippus in solio regio sedens, Pallade ad dextram, ad sinistram astantibus Parcis, omnium regnorum suorum assem in sphæras terrestris orbis distinctum, hoc modo diuidebat, bessem Philippo III. cum sceptro assignabat, reliquũ trientem filię Isabellę.

Dextrum intercolumnium orbis imperium depictum continebat, virginis specie, capite septem planetis serti loco redimita: vestis pectus regens, quod Zodiaco obliquè ambiebatur, cærulea erat nubibus similis, altera vsque ad genua demissa cymatilis & vndosa, in tertia ad pedes vsque montes, ciuitates, arcesque erant pictæ, sceptrum dextra, naualem clauum tenebat læua, adscriptum erat capiti:

HÆREDIBVS ORBIS IMPERII.

Ad læuam Gloria cum alis & tuba, astante Cupidine legebatur:

PHILIPPI GLORIÆ ÆTERNÆ.

Tertia substructio his versibus sententiam operis explicabat:

Maximus vt regnis, sic & pietate Philippus
Partitur natis genitor quos rexerat orbes.
Hinc sedes petit ætherias, hominumq́ labores
Subleuat assiduis pacato numine votis,
Solaturq́ suos, & mundo consulit absens.

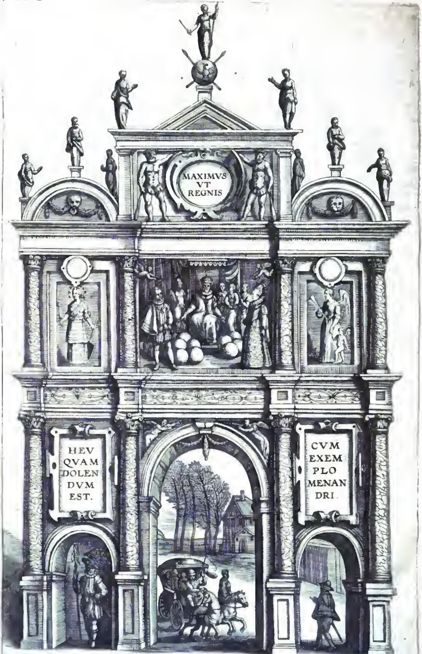
Non enim de nihilo, inquit Macrob. in Somn. Scip. lib. I. cap. 9. aut de vana adulatione veniebat, quòd vrbium conditores aut claros in rep. viros in numerum deorum consecrarit antiquitas, sed Hesiodus quoque priscos reges cum diis aliis enumerat, hisque exemplo veteris potestatis etiam in cælo regendi res humanas assignat officium, & quæ sequuntur in eam sententiam.

Statua in summo acroterio posita Prouidentiæ erat typus, orbis globo insistens ac hastile cum sceptro tenens: alia verò signa, vel sigilla potius, in reliquis acroteriis collocata, hæc erant, Pietas, Felicitas, Fortitudo, Liberalitas, Potentia, Magnanimitas, Maiestas & Clementia. In oblongis supra portulas tabulis intercolumnio vtrinque affixis, hæ inscriptiones lectores detinebant:

HEV QVAM DOLENDVM EST, CVM IMMORTALIS SIT RESP. EAM IN VNIVS MORTALIS ANIMA CONSISTERE: SATIS ENIM PHILIPPVS NATVRÆ VIXIT ET GLORIÆ, SED TERRARVM ORBI PARVM.

Sinistri lateris elogium est huiusmodi:

CVM EXEMPLO MENANDRI BACTRIANORVM REGIS DESIDERIVM PHILIPPI, CVI INTER BONOS AB ORBE CONDITO PRINCIPES ANTEPONIMVS NEMINEM, CONFERIMVS PAVCOS, DIVISIS IN SINGVLAS CIVITATES CINERIBVS LENIRE NEQVEAMVS: OPTIMI TAMEN PRINCIPIS ERECTIS PVBLICE PRIVATIMQVE IMAGINIBVS, QVOD IMPERATORI ADRIANO OMNES GRÆCIÆ VRBES PRÆSTITERVNT, MEMORIAM SACROSANCTAM VENERABIMVR ET COLEMVS.

INGRESSVS PALATI AD D. MICHAELIS.

PRINCIPIBVS palatium suum ingressis cum tubarum clangore admirabili & multiplici, circa horam quartam vnusquisque se recipiens ad ignes exstruendos tota vrbe se parat: qui in omnibus viis, ad moles triumphales ab omnibus ciuibus & nationibus publicè priuatimque, & à sex armatis in foro collegiis luculenter excitati sunt, tribusque noctibus continuati. Quibus ignium spectaculis suæ Celsitudines per totam vrbem rheda vectæ interfuerunt. Solemnis huius moris, quem in excipiendis Principibus obseruamus, lætisq; ob partam victoriam nunciis, atque triumphalibus vrbium ingressibus, aliisque publicis gratulationibus, originem à veteri ad nostrum vsque æuum transiisse, ex variis auctoribus Petrus Faber annotauit ad L.2. de orig. iuris, post commentarium ad diuersas iuris regulas: Ex Latino Pacato in Theodosij panegyrico vbi de Narone Illyrici opido agit: *Quid portas virentibus sertis coronatas, quid aulæis tardantes plateas, accensisq; funalibus auctum diem?* Et ex Ammiano Marcel. Vbi de Iuliano Bononiam ingredienre scribit; eumque suburbanis propinquantem militaris & omnis generis turba cum lumine multo & floribus, votisque faustis augustum appellans & dominum duxit in regiam. Sed & quum Nero Neapoli reuersus cum Tiridate vrbem ingrederetur, populum vniuersum luminibus & coronis ingentem lætitiam testatum fuisse ex Dione Xiphilinus prodidit his verbis: *vrbs tota luminibus & coronis ornabatur*. Alexandrum Seuerum Romam venientem eodem apparatu exceptum fuisse idem auctor commemorat: *vrbs vniuersa floribus & lauro redimita ac stragulis versicoloribus ornata luminibus & suffimentis relucebat*. Antonini Caracallæ introitum Alexandriæ floribus tædisque spectabilem fuisse tradit Herodianus. Heraclio denique debellata Perside Constantinopolim reuertenti populum occurrisse cum frondibus oleaginis & facibus Cedrenus in historiæ compendio meminit. Neque certè à proposito alienum videbitur si ad faces nuptiales hos ignes applicemus, ex veteri item ritu Principibus sponsis auspicatò collucẽtes. Amoris sanè typum, quo Belgica tota natio in Principes suos flagrat, aptiori quàm ignium accẽsorum paradigmate, exprimere non potuimus. Amorem enim igni non poëtæ modò, sed grauissimi etiam auctores compararunt.

Ex poëtis antiquissimis lepidissimos versus citat A. Gellius lib. 19. cap. 9.

Custodes ouium teneræq; propaginis agnûm,
Quæritis ignem? Ite huc: Quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam siluam simul omnem,
Omne pecus flamma est, omnia quæ video.

Ex alio item poëta non minus dulces quàm priores:

Quid faculam præfers phileros qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæua exstinguere venti,
Aut imber cælo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Finguntur & pinguntur cum facibus Amores. De argenteo Cupidine cum lampade accusat Verrem Cicero Sthenio Thermitano hospiti erepto. Et in veteri marmore inter cetera donaria Fortunæ primigeniæ dedicata, Cupidines duo cum suis lychnuchis in Aldi Manutij orthographia reperi, sub nomine Popillius. In scuto Alcibiadis quod ex auro & ebore confectũ habuit, pro insigni erat ἔρως κεραυνὸν ἠγκαλησμένος: *Cupido fulmen vlnis amplectens*; vt narrat Athen. lib. 12. Ignis vocabulum pro amore est vsitatissimum, vt ardere pro amare; Græci verbis φλέγεσθαι τῷ πόθῳ, ἐκφλέγεσθαι, ὑποτεφοῦσθαι, κεκαῦσθαι & θερμαίνεσθαι: *ardere desiderio, comburi, vri, succendi & incalescere*, vtuntur pro iisdem, auctore Iulio Polluce lib. 3. cap. 7. Charinus amator in Plauti Mercatore;

Ita, inquit, *mihi in pectore atque in corde facit amor incendium,*
Ni oculos lacrymæ defendant, iam credo ardeat caput.

 Et in

Et in Persa Dordalum dicentem, *vritur cor mihi*, facetè ridet Toxilus; *Da illi cantharum, exstingue ignem, si cor vritur, caput ne ardescat*. Exstant in Anthologia festiuissima Græcorum Epigrammata huius argumenti, quæ Latina olim fecimus, ideoque hîc adscribimus.

Αὐτὸ τὸ πῦρ καύσειν διζήμενος οὗτος ὁ νύκτωρ
Τὸν καλὸν ἱμείρων λύχνον ἀναφλογίσαι,
Δεῦρ' ἀπ' ἐμῆς ψυχῆς ἅψον σέλας, ἔνδοθι γάρ μου
Καιόμενον πολλὴν ἐξανίησι φλόγα.

Quisquis aues rutilos accendere protinus ignes,
Et tenebras media vincere nocte petis:
Huc ades, atque meo sumas de pectore flammam,
Vritur & multas eÿcit vsque faces.

Μὴ κλαίων τὸν ἔρωτα δόκει Τηλέμβροτε πείσειν
Μηδ' ὀλίγῳ παύσειν ὕδατι πῦρ ἀπνεές.
Χρυσὸς ἔρωτος ἀεὶ Παιώνιος· ἐσβέσθη δὲ
Οὐδὲ τότ' ἐν πολλῷ τικτόμενος πελάγει.

Flectitur haud lacrymis amor, ô Telembrote, nec quit
Vllus inexstinctas vincere rore faces.
Solus amor fuluo semper medicabilis auro est,
Nec periit mediis cùm fuit ortus aquis.

Ἔρωτα παύει λιμὸς, εἰ δὲ μὴ, χρόνος.
Ἐὰν δὲ μηδὲ ταῦτα τὴν φλόγα σβέσῃ,
Θεραπεία σοι τὸ λοιπὸν ἡ τρίπους βρόχος.

Sola potest sedare fames vel tempus amorem,
Quod nisi letiferum tandem restinxerit æstum,
Nulla nisi laquei superest tibi cura petendi.

Τίς γλύψας τὸν ἔρωτα παρὰ κρήνῃσιν ἔθηκεν,
Οἰόμενος παύσειν τοῦτο τὸ πῦρ ὕδασι;

Quis finxit rigui latices prope fontis Amorem,
Haud secus ac vllis cesset hic ignis aquis?

Χθιζά μοι Ἑρμώνασσα φιλακρήτους μετὰ κώμους
Στέμμασιν αὐλείας ἀμφιπλέκοντι θύρας,
Ἐκ κυλίκων ἐπέχευεν ὕδωρ. αἰμάθυνε δὲ χαίτην
Ἣν μόλις ἐς τρίτον ἦν πλέξαμεν ἀμφιλύκην.
Ἐφλέχθην δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ὕδατος· ἐκ γὰρ ἐκείνης
Λάθριον εἶχε κύλιξ πῦρ γλυκερῶν στομάτων.

Hesterna cùm longa darem post pocula cœna
Serta coronatis florida liminibus:
Hermonassa comas infusa polluit vnda,
Compositas ternis vix mihi luminibus.
Occultis magis atque magis miser ignibus arsi,
Ore quibus dulces illa repleuit aquas.

Ψαλμὸς καὶ λαλιὴ, καὶ κωτίλον ὄμμα, καὶ ᾠδὴ
Ξανθίππης, καὶ πῦρ ἄρτι καταρχόμενον,

Ω ψυχή,

Ὦ ψυχὴ, φλέξει σε τὸ δ' ἐκ τίνος, ἢ πότε, καὶ πῶς,
Οὐκ οἶδα, γνώσῃ δύσμορε τυφομένη.

Colloquium fallax Xantippes, cantus, ocellus,
Comburitq; meam flamma recens animam.
Unde tamen, nec quando scio, sciturus abundè
Absumtum in cineres cùm mihi corpus erit.

Τί ξένον εἰ βροτολοιγὸς ἔρως τὰ πυρίπνοα τόξα
Βάλλει, καὶ λαμυροῖς ὄμμασι πικρὰ γελᾷ;
Οὐ μήτηρ στέργει μὲν Ἄρη, γαμέτης δὲ τέτυκται
Ἡφαίστου, κοινὴ καὶ πυρὶ καὶ ξίφεσιν;
Μητρὸς δ' οὐ μήτηρ ἀνέμων μάστιξι θάλασσα
Τρηχὺ βοᾷ; γενέτης δ' οὔτέ τις, οὔ τε τίνος.
Τοὔνεκεν Ἡφαίστου μὲν ἔχει φλόγα, κύμασι δ' ὀργὴν
Στέρξεν ἴσην, Ἄρεος δ' αἱματόφυρτα βέλη.

Ignea quid mirum mittit si tela Cupido,
Et puer immissum ridet ad exitium?
Mulciberi coniux Martem Venus ardet Amoris
Mater, vti gladios sic amat illa faces.
Et tumidum reboat ventis mare, quo Venus ortum
Ducit, & incerto de genitore genus.
Hinc Amor æquoreis æquales fluctibus iras,
Mulciberi flammas, telaq; Martis habet.

Ὦ σοβαρὴ βαλάνισσα τί δήποτέ μ' ἔκπυρα λούεις;
Πρὶν δ' ἀποδύσασθαι, τοῦ πυρὸς αἰσθάνομαι.

Quid me proterua balneatrix abluis
Feruente lympha? vestis haud deponitur,
Sensi medullis igne torqueri intimis.

Sed sufficiant hæc amatoria. Quanta verò amoris cum Sole sit affinitas Plutarchus disserit in Erotico. Nos solemnibus nisce ignibus Amorem faces subdidisse poëtico more finximus, scripto in medio foro hoc distieho:

Hos amor, hos sincera fides exsuscitat ignes,
Claraq; sunt radiis lumina, Clara, tuis.

POSTRIDIE suæ Celsitudines rheda circumuectæ, munitissimæ suæ vrbis mœnia conspexerunt: quibus nulla propugnacula in Europa firmiora sunt, nec amœniora, ob consitas quadruplici ordine in quincũcem ibi arbores. Magnificas etiam nationis Hanseaticæ ædes perlustrarunt. Quarto Id. Decembris qui Dominicus fuit dies secundæ inaugurationi dictus, equitatus Senatorius eodem numero, habitu & ordine quo obuiam processerat, ad palatium est profectus, suasq; Celsitudines ad templum deduxit D. Virgini sacrum. Magistratus in sedili, stallum chori vocant iuris canonici professores, locum suum retinuit. Re diuina per Episcopnm solemniter peracta, per viam à templo vsque ad ædes Senatorias tabulis & arena subiecta complanatam pedibus perrexerunt. Theatrum cuius suprà meminimus ascendit Senatus cum quæstoribus ęrarij, pensionariis, actuariis, secretariis, virisque senatoriis, quos vel exsenatores vel exscabinos appellare nobis liceat, manẽtibus inferius intra septum quoddam vicomagistris, & reliquis triumphalis pompæ asseclis propter loci angustiam. Sequebantur viri proceres, Comites, Principesque cum Nuntio Apostolico & Hispanię Regis legato. Vbi Principes sub solio siue vmbella aurea loco nonnihil editiori consedissent, ad dextram, nimirum Infans Se-

 fans Se-

fans Sereniſſima cum ſuo gynæceo,conſiſtente ad læuam theatri magiſtratu cum Præſidibus,Cancellario,aliiſque nonnullis primariæ notæ viris,vtpote arcis præfecto,Decano & Archidiacono;factoque per caduceatores ſiue heroaldos ſilentio,Brabantię Cancellarius breui oratiuncula ſolemnis conuentus cauſam expoſuit, & ſuarum Celſitudinum ad dicendum iuſiurandum idemque obſeruandum voluntatem declarauit. Tum propiùs acceſſit Audientiarius altero genu nixus, atque ſimili ſchemate Cancellarius, inde Conſul vrbis Henricus Halmalius eques,ob valetudinem abſente altero Conſule Blaſio de Bejar equite;in medio Epiſcopus,quem huic actioni ob maiorem venerationem ſuæ Celſitudines intereſſe cupiebant. Iuriſiurandi formulâ,linguâ primùm Teutonicâ Belgicâ,ac deinde Latinâ ab Audientiario perlectâ, vbi ad ſolemnia ſacramenti verba venit; ITA NOS DEVS ADIVVET ET OMNES SANCTI EIVS; Sereniſſima Princeps prior in genua ſua procidens,tactis ſanctis Euangeliis iuſiurandum dixit, ac deinde eodem modo Archidux Albertus præeunte verba ſolemnia Halmalio Conſule ciuitatis, cui iuſiurandum à Principibus dicebatur.

IVRISIVRANDI FORMVLA.

NOS ALBERTVS ET ELIZABETH, CLARA, EVGENIA, Hiſpaniarum Infans, Dei gratia Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi, Luxemburgi & Geldriæ, Comites Habſpurgi, Flandriæ, Arteſiæ, Burgundiæ, Tirolis, Palatini & Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci, Zutfaniæ,Marchiones S.R.Imperij,Domini Friſiæ,Salinarum & Machliniæ,ciuitatum, opidorum & territorij Traiecti,Tranſiſalanæ & Groningæ:Videlicet ego Archidux tanquam maritus & legitimus tutor prædictæ Sereniſſimæ Infantis: Et ego Infans tanquam Princeps proprietaria ſupradictarum prouinciarum: vt ſatisfaciamus atque exſequamur ea quę vigeſimo primo Auguſti anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi octaui per nos & ex noſtra parte promiſſa & iurata fuere ſingulis Ordinibus huius Belgij Inferioris,tunc Bruxellis exiſtẽtibus & congregatis in maiori aula noſtri palatij ibidem: Iuramus nos ius ſacroſanctæ Eccleſiæ & ius Marchionatus ſacroſancti Romani Imperij vniuerſaliter illorum ſtatuta, priuilegia,chartas,libertates & omnia illorum Iura, Cõſuetudines veteres & nouas,nec non priuilegia noſtri iucundi introitus,quę à nobis & maioribus noſtris Statibus Brabantiæ data & conceſſa ſunt,nullis quidem in illis exceptis,firmiter obſeruaturos & obſeruari facturos:noſq; aduerſus aut contra eadem non facturos aut fieri permiſſuros in toto vel in parte quouis pacto. Et quòd nos omnia illa faciemus quæ boni & iuſti Domini ac Marchiones Marchionatus ſacroſancti Romani Imperij ſuis bonis ſubditis eiuſdem Marchionatus facere tenentur & obligantur. Et quidquid horum infractum aut innouatum eſt,reparabimus & reſtaurabimus. Sic nos Deus adiuuet omnesq; Sancti eius.

Poſtea Magiſtratus nomine ciuitatis præeunte verba Audientiario linguâ noſtrâ Teutonicâ Belgicâ digitis erectis iuſiurandum præſtitit,quod erat huiuſmodi:

NOS Burgomagiſtri, Scabini, Conſilium & communes incolæ ciuitatis Antuerpiæ vniuerſi & ſinguli;Iuramus vobis Sereniſſimi Principes Alberte & Iſabella,Clara, Eugenia,Hiſpaniarum Infans,Dei gratia Archiduces Auſtriæ,Duces Burgundię,Lotharingiæ,Brabantiæ, Limburgi &c. Comites Habſpurgi, Flandriæ, Arteſiæ &c. ſupremis noſtris Dominis & legitimis Principibus qui hic præſentes eſtis;Nos vobis bonos & fideles futuros, atque id omne facturos, quod boni & fideles vaſſalli ſubditique legitimis ſuis Dominis facere tenentur. Ita nos Deus adiuuet omneſque Sancti eius.

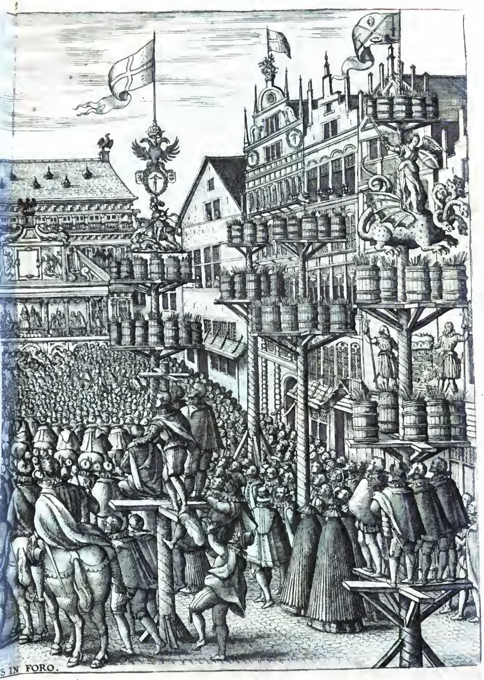
Solemnis huius actionis cum iuriſiurandi vtriuſque inſertione publicum inſtrumentum rogatu Magiſtratus per Principes ſignatũ, fuit expeditum,aſſcriptis etiam procerum nominibus qui teſtes eidem actioni adfuerunt,in hunc ſenſum. Actum in ciuitate noſtra Antuerpia die duodecimo mẽſis Decembris Anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi noni:pręſentibus Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo in Chriſto patre Epiſcopo Tricaricenſi Nuncio Apoſtolico, D.Balthazaro de Cuniga Regis Hiſpaniarũ legato,Duce Aumalæ,Prin-

læ, Principe & Comite Mansfeldio nobili Barone de Heldringen, Ordinis nostri equite à consiliis Status, exercitus Mareschallo, prouinciæ & ducatus nostri Luxemburgi, Chuij Comitatus præfecto & Capitaneo generali: Duce Croiaci & Arschotti, Principe Auraico, Marchione Hauræo à cõsiliis Status & Finantiarum Pręside, Comite Arenbergio Ordinis nostri equite, maris Admiralio, Comite Montiũ ac Bergarum ad Somam Marchione, Geldriæ Ducatus ac Comitatus Zutfaniæ præfecto, D. Ioanne Richardotto equite D. de Berly sanctioris consilij nostri Præside & à consiliis Status: D. Christophoro ab Assonleuilla equite D. Alteuillæ, à consiliis Status: D. Nicolao Damant equite, Brabantiæ Cancellario, aliisque personis & officiariis nostris astantibus & præsentibus: eratque notatum hac paragrapho N.D.V'. & signatum I. Albert & A. Isabel. Infrà scriptum erat: ex mandato suarum Celsitudinum & subsignatum, Verreycken.

Ex hac autem forma inaugurationis certas conditiones legesq; continente, vnde vltrò citroque obligatio nascitur, Principis potestatem ac reliquos regni gradus Ordinesq; vniuersos tam commodis ęquisq; inter se rationibus deuinctos esse constat ac coagmentatos, vt nec maleuolentię, neque animorum abalienandorum fomenta dari possint, nec vlla ad dissidium materia adhiberi, quàm diu pacta conuẽta integra seruabuntur. Etenim populus Belgicus cùm priuilegiis suis fruitur, tanto affectu Principes commodi huius auctores vindicesq; complectitur, vt vitam pro eorum ac patriæ salute profundere non exhorreat. Non hæc tamen proposuimus, vt Principum in subditos suos potestatem exacta priuilegiorum obseruatione lædere vel minuere, vt quidam obiiciunt ad aulicas adulationes compositi, ne cogitando quidem censeamus; sed vt de regno Galliæ scribit Belleforestius historiarum lib. primo, felicissimum & firmissimum Principatum esse dicimus, cùm potestas illa regia rationis legumq; limites haud excedit, neque publico vtriusque tam Principis quàm populi bono commodoq; detrimentum adfert. Regem enim, inquit, ac caput reip. ita se erga membra ac mystici corporis siue regni partes habere ac gerere decet, vt nequid mutet aut offendat quod ad optimã totius cõpositionem attinet. In quo si quid temerè à suo statu dimoueat, dãnum sibi ipse arcesseret: cùm omnem amplitudinem Princeps accipiat ab iis quibus imperat, qui offensa rep. affectibus Principis aduersari iustè possunt: non quia ita tanquam rex voluit, sed quòd conatus eius ab officio suo & auctoritate dispar & alienus sit. Rex siquidem regni causa, non priuati sui commodi vel omnia pro libito faciendi gratia, sed cõmuni omnium bono, subditis releuandis, vtilitatibus prõmouendis & potentia regni, ad quod sanguinis & hęreditatis ratione vocatur, constitutus est. Exemplum huius rei fecimus sub Carolo Magno Imperatore & Rege, qui cùm fasces Imperij perpetuò in stirpe sua permansuros putaret, constitutionibus Imperialibus regnum Galliæ subiicere meditabatur, veteri Gallorum iure abrogato, legibusq; in eo regno receptis. Sed intercesserunt regni Gallici proceres, quorum voluntati Rex acquieuit, quòd eiusmodi eius cogitationes bono Gallorum publico aduersarẽtur, tametsi eam rem Galliæ commodo cessuram Imperator iudicaret. Quapropter absolutæ regiæ potestatis limites esse positos, quibus eius auctoritas nonnihil circumscribitur, non absurdè disserimus, ne quiduis pro libidine faciendi libertas tyrannidem pariat, capitalem principatus ac regiæ amplitudinis totiusq; reip. & libertatis hostem. Eaque de causa Galli in rebus politicis solertissimi, regiæq; potestatis & imperij securè stabiliendi studiosissimi, cùm vt eò saniorem & diuturniorem hominum vitam animaduerterent, quò melior temperies & regimen accederet; ita etiam respublicas tantò esse æterniores ac æuum ferre rectius, quantò melius ab origine res politica constituitur; politicum regni statum tam benè & ordinatè fixerunt & fundarunt, vt nec Rex abuti publico, nec eius potestatem cõtemnere populus queat. Corruptis enim vel dissolutis Regum moribus, vel alio quouis modo potestate abutentibus, huic quoque malo quærendum fuit remedium, frenumque immodicæ libidini imponendum: vti etiam Principibus vel ætate minoribus vel morbo impeditis, quibusuis incõmodis prospici rectè possit, regia auctoritate nihilominus haud minutâ, non omnino absolutâ, nec sic coangustatâ, vt quidquam de legitima potestate decedat; sed sacratum legum temperamento condîta, veterumque consuetudinum & institu-

INAVGVRATIONIS APPARATVS IN

VS IN FORO.

torum limitibus circumſcriptâ, quæ vtpote cum ſceptro & diademate nata, abolere Rex non poteſt. Hactenus ſcriptor Gallicus. Sed nos rei geſtæ narrationem perficiamus. Ad iuriſiurandi à Magiſtratu præſtiti confirmationem, ſinguli ad ſuas Celſitudines acceſſerunt,& exhibitâ in fidei ac obſequij ſignum demiſſo ad ſolum vſque genu reuerentiâ, à populo acclamatum eſt, diuturnam Archiducibus vitam exoptante. Sparſi deinde aurei & argentei numi millles, cum ingenti tubarum & tibiarum ſonitu omniũ aures demulcente. Tantus autem ad hunc actum populi cõcurſus vndique fiebat ſolemnis ſpectaculi nouitate, vt cùm locus deeſſet vbi homines conſiſterent, non forum aut frequens concio videretur, ſed huc illuc agitatum fluctuãtibus vndis æquor, vel multorum iugerum ager, cùm maturæ ſegetes vehementis Auſtri flatibus impulſæ mutuò colliduntur.

Vbi verò turba nonnihil conquieuit, vocati ad Archiducem acceſſerunt nobiles viri Robertus Tucher & Nicolaus Rockox id temporis Senatores, Ioannes van Brecht & Iacobus Daſſa ordinis Senatorij: qui ſinguli in genua ante Principem procumbentes, triplici gladij ictu à Comite Solreo aſtante porrecti, in dextrum humerum leniter incuſſo, Principis manu equeſtri dignitate ſunt ornati, exoſculato, vt fit, enſis manubrio, verbiſq; ſolemnibus à Principe prolatis, Ego facio te equitem in nomine Dei ac S. Georgij, ad fideliter conſeruandam fidem, Eccleſiam, iuſtitiam, viduas & pupillos.

TVM ſe ad palatium Archiduces receperunt comitante eos Senatorio equitatu. Veſperi ignes inſtaurati maiore quàm pridie apparatu, fuiſſentque ſpectatu amœniores, niſi anticipato Principum iuſſu horarum aliquot ſpatio, fuiſſet maturandum: iis quoque ſpectaculis raro artificio paſſim editis adfuerunt. Poſtridie actiunculæ in collegio patrum Societatis editæ à ſtudioſa iuuentute cum magno oblectamento interfuerunt. Vita S. Eliſabethæ dramatis erat argumentum.

Pridie Id. Decembris arcis Antuerpienſis, & Liræ ac Grauiæ opidorum Præfecti fidelitatis ſacramentum Sereniſſimæ Infanti, mandato Regis fratris dixerunt. Poſt meridiem porticum mercatoriam adierunt, & ſuperiores cum mercibus officinas, non tamen copioſè, vti ſolent, inſtructas; ac deinde vitriariam fornacem, vbi pocula quædam cryſtallina conflari à fuſoribus viderunt. Sequens porrò biduum in rebus lociſq; Antuerpiæ ſingularibus viſitandis inſumſerunt; vtpote domo magnifica, vbi rari artificij pretiiq; tapetes & aulæa omnis generis vendi conſueuerunt; templo D. Virginis cum turri ſtructuræ admirabilis; ac denique celeberrima Officina typographica Plantiniana (eam non minori quàm ſocer cum laude Ioannes Moretus gener Chriſtophori nunc exercet) quæ inſpectantibus ipſis Archiducibus hoc elogium gratulatorium maiuſculis typis excudi curauit:

LÆTI.

LAETI FAVSTIQ. VT IN HANC VRBEM
BELGICAE VESTRAE PRINCIPEM,

SERENISSIMI POTENTISSIMIQ.

PRINCIPES,

IN ALIAS PARITER OMNES INTROITE.
IVSTITIAE PACISQVE LEGIBVS
DIV FELICITER IMPERANTES,
SVBIECTAS FOVETE;
LAPSAS ERIGITE;
ERECTAS CONSERVATE.
AD LIBEROS NEPOTESQ. EXEMPLIS VESTRIS
IVSTITIAM CVM PACE EDOCTOS
IMPERIVM SERO TRANSMITTITE.

HAEC SVA ET TOTIVS BELGICAE VOTA,

PLANTINIANA OFFICINA

VESTRIS (VT AETER. MEM. REGIS CATHOLICI)
M. L. Q. IMPERIIS ADDICTA,
DEVOTIONIS ERGO, VOBIS PRAESENTIBVS,

SERENISSIMI DVCES,

GRATVLABVNDA CONCEPIT IMPRESSITQ.
XVIII. KALEND. IAN. ANNI M. DC.

IISDEM

IISDEM quoque diebus sex armatorum ciuium collegia per Decanos suos vrbisq; Pensionarium Principes salutarunt, fortunas vitamque pro ipsorum obsequio profundere se paratos deditosq; offerentes. Nec ingratum sibi esse hoc officij genus verbo & nutu declararunt. Munus nomine ciuitatis Principibus donatum duplici de causa fuit acceptissimum, tum quòd septem auro rigentia aulæa victorias Archiducis acu pictas continerent, tum quòd eadē cum reliquis ex tela exilissima magni pretij deliciis variis plurimisque domi nata essent. Neque muta erant aurea illa peristromata, sed singula emblematis exornata, & adscriptis notis spectatoribus declarata. Summo artificio sunt elaborata, vt non texta esse diceres, sed pictoris celeberrimi penicillo adumbrata. Quid singula designarent inscriptio denotabat: In primo aulæo erat:

I.

CALETANA EXPEDITIO PRIVS GERI AVDITA QVAM PARARI.

Eodem sensu texta in limbis erant emblemata: Pallas Pegaso insidens cursu fertur velocissimo:

HAC ALITE.

Hercules Cerberum ex Orci faucibus catena vinctum extrahit:

NEC IANITOR ORCI
TERRVIT.

Rupem asperam & præruptam ascendit Virtus hastam manu tenens, cum bouis cranio & oleæ ramo, eamque rupi infigere videtur:

NON FATO SED FACTO.

II.

ARCIS CALETANÆ MVNITISSIMÆ EXPVGNATIO.

Pro emblemate, pugil à tergo murum habens ensem dextra, clypeum læua, vtrinque ab armatis inuaditur:

PARATVS ET PERITVS.

Dux exercitus paludatus hastam dextra, caduceum protendens sinistra militi aduersario offert:

VTRVM VELIS.

Metius Suffetius quadrigis discerptus iussu Tatij Regis:

AT TV DICTIS ALBANE MANERES.

III.

ARDA CALETENSIS AGRI PROPVGNACVLVM NOCTVRNA OBSIDIONE OPPRIMITVR.

Accipiter volans vnguibusque auem stringens, præuolantibus duabus etiam auibus imminet. Infra venator leporem humero suspendens alium persequitur:

PARTA TENENS NON PARTA SEQVOR.

Luna in cælo bigis vehitur, infra tripus Apollinis cum lituo & capeduncula:

AVCTOR EGO AVDENDI.

Ædes binæ incendio conflagrant, has incolæ ruina non aqua restinguunt:

NON RVINA SED AQVA.

IIII.

ARDA CASTRISQVE DEDITIS PRÆSIDIARII IN GALLIAM SE RECIPIVNT.

Tigres binæ vno iugo iunctæ, pastor oues tutò pascit:

IVNCTÆ SVBIBVNT.

Insignia Austriaca cælo demittuntur:

DIVINA FABRICATA MANV.

Hercules

Hercules duas columnas humeris gestat:

CONFINIA NON HIC IMPERII.

V.

HVLSTANVS AGER ADITV INACCESSVS FIRMISSIMIS CIRCVMMVNITVS PROPVGNACVLIS, SVPERATO MARIS ÆSTVARIO CAPITVR.

Fortuna clauum nauis tenet, in velo depicta insignia Austriaca, sequẽtibus militibus:

NIL INVIVM.

Triremis gubernaculo circumplicatur piscis remora:

SVPERANDO QVOD OBSTAT.

Tres corollæ inter se connectuntur, rostrata, vallaris & laurea:

HIS ORNARI AVT MORI.

VI.

AGGERIBVS ET VALLIS VI EXPVGNATIS, CETERISQVE MVNIMENTIS DEDITIS DESERTISQVE, HVLSTVM ARCTIVS OBSIDETVR.

Nemesis colubris redimita flagello hostes in fugam vertit:

PANICO TERRORE.

Consilium deorum de causa Regis disceptat:

STAT VINDICE REGIS CAVSA DEO.

Austria habitu muliebri armorum struem incendit, coronatur à pace:

CONFRINGET ARMA ET COMBVRET.

VII.

HVLSTANI ADITV AVXILIIS NON PRÆCLVSO, FACTA DEDITIONE MILITES BIS MILLE INCOLVMES EDVCVNT.

Religio Crucem læua tenens, dextra militem ad vallum ducit:

AVDENTIOR IBO HAC DVCE.

In circulo lepus pictus, foris gladij vndique eminent:

FORAS GLADIVS, INTVS PAVOR.

Tria trophæa variè distincta ex terrestribus & maritimis spoliis:

SIC PLVRA SVPERSVNT.

Hæc non ideo asscribimus vt verbis munus ornare videamur, sed quòd ad rerum fortissimè gestarum narrationẽ spectent, & quòd ad gloriosas Principis victorias, hoc veluti penicillo designandas pertineant: quas in posterum Deus exercituum accumulet, dum prouincias populosque, quos regendos ei dedit, confecto bello, æternæ tranquillitati restituat.

Decimo quinto Kalend. Ian. Bruxellam sunt profecti, eodem quo venerant instructissimo nauigio. Ibique diebus aliquot commorati, ad reliquarum ditionum suarum inaugurationem, in summa licet anni intemperie maximisque frigoribus, quamprimum se parant, Flandriam ante reliquas prouincias inuisuri.

TENERAMVNDA.

Vbi resciuit Teneramundanus Magistratus suas Celsitudines Flandriam petituras, ac postquam intellexit Bruxella discessisse, sexto Cal. Februarias præsentis anni millesimi sexcentesimi, codémque die in opidum suum Teneramundam (quod cum suo territorio inter particularia Principum dominia recensetur) introitum suũ facturas, Carolus de Haubremont eques, D. de Ribencourt, eius opidi & territorij prætor, quẽ summum Bailliuum vulgò vocant, cum bono nobilium virorum eiusdem territorij numero, ac quingentis armatorum collegiorum ciuibus instructissimis, vsque ad eiusdem ditionis pagum Lebbecanum, suis Celsitudinibus obuiam processit, ipsisque oblongam albamque virgam, supremæ Iurisdictionis insignia, primùm obtulit, qua illi seu Principum in administranda iustitia vicario benignè reddita, ciues displosis sclopis suis aduentum gratulati sunt, ac ordine composito, rhedam qua Principes vehebantur præcedentes, ad opidum deduxerunt & portam Bruxellensem, à magistratu sericis togis longis, nigro holoserico intus duplicatis, amicto exspectatos. Ibi nomine Magistratus (qui sequentes fuerunt, Franciscus van Royen nobilis scutatus, Consul, Dominicus Mauwe, Philippus de Kimpe, Mr. Ægidius van Pee, Ioannes de Breuseghem, Georgius de Hoorenbeke, Guilielmus Sanders nobilis item scutatus Mr. Franciscus de Bruyne, & Ioannes Leeman, Senatores, Mr. Ioannes vander Beke Pensionarius, Mr. Ioannes de Clerck Graphiarius, Ioannes vander Borch D. de Moeseke Consulatu ante functus, nunc verò magnus Decanus plebis, Petrus Huylenbroeck, Ammannus, Lucas Arents, & Eduardus de Swaeruelt quæstores ærarij) dictus D. Ribencourt in cratere inaurato, argenteam clauem inauratam obtulit, obsequij ex consuetudine symbolum: qua Magistratui clementer reddita, Pensionarius aduentum Principibus gratulatus est; incredibile magistratus populique Teneramundensis gaudium testatus, vitam & fortunas eiusdem illis deuouens; opidum ac omnes ditionis eius incolas sub clientela sua & protectione perpetuò sibi commendatos habeant, orans obsecransque. Quod & gratum sibi esse ac curæ in posterum fore, cùm suæ Celsitudines benignè respondissent, Clerus opidi accessit, debitam Principibus reuerentiam exhibens, inde suo quisque ordine ad ingressum portæ tendit. Erat ea quidem à postrema per Ducem Parmensem expugnatione tormentis concussa & valde diruta, sed ex opere subitario & materiato affabrè refecta & contabulata, & inter turres geminas insignibus Austriacis & Burgundicis exornata, & his versibus inter duo super globis inauratis funalia scriptis illustrata:

Thessala cum Tempe & Memphitica marmora desint,
Aduersus dominos est amor atque fides.
Lædere quam potuit fatis vis maior iniquis,
Fata sed ipsa quidem frangere non poterunt.

Et rationi consentanea & iuri scripto oratio est. Siquidem in vim, maioris rei impetum qui repelli non potest, hostilis etiam incursus imputatur. Ita vt de rebus quæ superioribus annis contigerunt, quæ tamen non probarunt Teneramundani, fortuna non sit in culpam conuertenda. In opidi ingressu plurimi accensis funalibus præcesserunt honestissimi viri, qui velut δᾳδοῦχοι siue lampadarij Principes hoc lumine venerabantur, aut instantem vesperum suis facibus illustrarunt: cui quoque vsui picata passim vasa seruiebant. Vbi ventum est ad pontem qui à Frisiis nomen habet, duæ conspiciuntur vtrinque pilæ saxeæ, quibus insident leones inaurati, insignia tenentes hic Austriacæ quidem domus, ille verò opidi Teneramundani, in appensa tabella hi versus legebantur:

Scaldis abundanti fluuio ter me secat, at vos
Vestris me meritis redditis vnanimem.

Vnani-

Vnanimem votis, aut si minus illa putantur
Profore, seruitiis militia atque domi.

Ad alterum deinde pontem à turri appellatum, lapideæ cum leonibus & insignibus pilæ aditum decorabant. Hinc recta in forum frumentarium perrexerunt, in cuius medio equestris statua cernebatur, cum quatuor ex vulgata historia sessoribus, Asiatica sine Turcica veste splendidè amictis cum tiaris in capite. Insertum singuli læuum brachium habebant clypeo Argolico, & in eo depicta Gessoriaci insignia seu Bononiæ Gallicæ, dextra strictum ensem compositè quatiebant. Equus vbi gyros flexúsque suos fecit, Archiduces præcedebat. Ad tertij inde pontis à Tenera subterfluente dicti aditum, tabellæ columnis affixæ lectorem morabantur his versibus:

Famoso placidus se immiscens Tenera Scaldi
Cæsareas proles sensit, & exsiliens,
Augusti vultus aliquid promittere plus quàm
Humanum, nec spes vana videtur, ait.
Cum dicto sacrum vitreo caput abdidit alueo,
Ingentem oraclo lætitiamq; dedit.

Altera tabella hæc carmina continebat:

Auspiciis, Alberte, tuis nunc Tenera crescat,
Crescat & auspiciis, diua Isabella, tuis.
Pinguibus vt madidos fœcundet fluctibus agros,
Aduehat & pressas diuite merce rates.
Spes alit, vtq; iuuent tres vnus ritè precamur,
Est opis in vobis consiliiq; satis.

Ædes in foro Senatoriæ albi rubrique coloris peripetasmatis panneis ornabantur. Hîc giganteæ molis statua procedenti equo comitem se dedit, ingentem arcubalistam humeris gestans, cum insignibus D. Georgij & stemmate opidi publico. Sequebatur flammiuomus ille draco à sancto Georgio victus, quem diuum Principes Burgundi singulari semper cultu venerati sunt. Egressum fori triumphalis arcus reddebat cõspicuum, quadratis quatuor ingentibus pilis nixus. In zophoro picta erant Celsitudinum insignia, & super coronice basibus vtrinque insidebant leones duo inaurati, hic regia Hungariæ & Bohemiæ insignia quadripartita, ille Castellæ & Arragoniæ tenebat cum vexillis sericis Austriacis. In medio assurgebat in sublime aquila, ad communem vtrique Principi familiam Imperialem spectans, sub ea operis dedicatio his verbis erat scripta:

QVOD FELIX ET FAVSTVM SIT
CIↃ. D. C.
ALBERTO ET ELISABETH AVSTRIACIS PRINCIPIBVS
OPTIMIS, OBSERVANTIÆ ERGO, ET IN DEBITÆ
OBEDIENTIÆ DEMONSTRATIONEM, S P. Q.
TENERAMVNDANVS P. P.

Ex aduerso frontispicio pari cum anteriori ornatu legebantur hæc duo verba chronographica, maiusculis litteris distincta:

DA paCeM.

Nouus nouorum Principum
Nouum incidens in seculum
Conspectus, vt vetus facit
Malum omne sit despectui.

Cum Marte claudus it faber,
Ceduntq; Diis maioribus,
Pro iis Diana & Cynthius
A maximo tibi en Ioue.

Hinc ad aulam itum est, ad quam ab æde sacra materiata porticus cum funalibus impositis deducebat. Ad ingressum palatij transeunda erat porta triumphalis pro loci opportunitate haud inelegans, cum hac epigraphe:

Saluete Heroes, saluete ô lumina nostri
Luminis, aura animæ & nostræ spiracula vitæ:
A vobis tristi squalentia pectora luctu,
Et tot pressa malis languentia corda virorum,
Nunc recreata nouos animos viresq; resumunt.

Ciuibus armatis præstitum egregiè in occursu officium, honore compensatum est Principum custodiæ, quam prærogatiuam maximè cùm Hispanus miles in opidi propugnaculo præsidia haberet, cuius opera vti potuissent, sibi datam esse ciues Teneramundani haud temerè gloriantur. Vesperi hora nona in omnibus viis vicisque publicè priuatimq; & ab omnibus collegiis ignes excitati, vt turres domusque conflagrare viderentur, omnibus animorum quo suscipiebant Principes ardorem testantibus.

Postero die vbi suæ Celsitudines cum nobilibus suis opidique magistratu sacro interfuissent in templo D. Virginis, tapetibus vndique exornato, ad egressum chori è testudine descendit sphærica quædam machina, quæ per tubulos occultos tam frequentes pulueris nitrati artificio sonitus displodebat, vt virorum prœliantium conflictus putaretur. Tum sensim ante Principes delapsa sese mediam aperuit, candidamque columbam, laureum ramusculum rostro gerentem in lucem dedit, gratissimo pacis omine & spectaculo. Alia deinde subsecuta fuit machina orbiculari forma, quæ crebros similesque ex arte pyria fragores flammarumque partus edidir, Principesque voluptatem è re affabrè scitéque composita capientes, aliquantisper detinuit. Dataque in palatio accedendi venia, opidi graphiarius nomine Magistratus eosdem allocutus est. Gratias primùm egit quantas potuit maximas, quòd suæ Celsitudines illac iter facere, optimosque & fideles subditos suos visere, ac præsentia sua recreare dignarentur. Rogare itaque Magistratum, vt hanc gratulationis & lætitiæ significationem pro facultatum suarum modulo exhibitam, in bonam partem accipiant, etsi minus officio pro Principum dignitate satisfactum videbitur, per tenues fortunas in hoc statu rerum excusatos habeant, Magistratum populumque Teneramundanum fide ceteroquin & obsequio Principibus suis legitimis deuotissimos, commendatos habeant. Gratum sibi esse respondit Serenissima illorum in se studium, eosque singulariter sibi esse commendatos, & vt bonos ac fideles subditos se eos protecturam: quod similiter se facturum Archidux subiunxit, eodemq; die Gandauum sunt profecti.

DESCRI-